

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za
krivično gonjenje
osoba odgovornih za
teška kršenja
međunarodnog humanitarnog
prava na teritoriju bivše
Jugoslavije od 1991.

Predmet br. IT-08-91-T
Datum: 27. mart 2013.
Original: engleski

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II

Sudije: sudija Burton Hall, predsjedavajući
sudija Guy Delvoie
sudija Frederik Harhoff

Sekretar: g. John Hocking

Presuda: 27. mart 2013.

TUŽILAC

protiv

**MIĆE STANIŠIĆA
STOJANA ŽUPLJANINA**

JAVNO

PRESUDA

Tom 2 od 3

Tužilaštvo

gđa Joanna Korner
g. Thomas Hannis

Odbrana

g. Slobodan Zečević i g. Slobodan Cvijetić za Miću Stanišića
g. Dragan Krgović i g. Aleksandar Aleksić za Stojana Župljanina

SADRŽAJ

I. MUP RS.....	1
A. MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA RS I PRAVOSUĐE U RS-U	1
1. Stvaranje MUP-a RS	1
2. Zakonski okvir koji se odnosio na MUP RS.....	4
(a) Zakon o unutrašnjim poslovima.....	4
(b) Pravilnik o unutrašnjim poslovima	5
3. Organizacija i struktura MUP-a RS i nadležnosti različitih organa.....	6
(a) Ministar i Ministarstvo	6
(b) Služba javne bezbjednosti.....	7
(c) Služba nacionalne bezbjednosti (dalje u tekstu: SNB).....	9
(d) Istrage koje je vodila milicija.....	11
(e) Disciplinski postupak	13
4. Razvoj MUP-a RS tokom 1992. godine	15
5. Sistemi veze	21
(a) Izvještavanje unutar i od strane MUP-a RS	23
(i) CSB Sarajevo.....	25
(ii) CSB Bijeljina i CSB Trebinje.....	26
(iii) CSB Doboj.....	27
(iv) CSB Banja Luka	28
6. Pravosuđe	31
(a) Civilno pravosuđe	31
(b) Vojni sudovi i vojna tužilaštva.....	34
7. Zaključci	36
II. ORUŽANE SNAGE.....	38
A. SFRJ	38
B. JNA U BiH	39
C. FORMIRANJE VRS-A.....	40
D. SASTAV VRS-A	42
E. RUKOVOĐENJE I KOMANDOVANJE VRS-OM	42
F. ULOGA JNA/VRS-A	43
G. PARAVOJNE GRUPE.....	44
III. POSTOJANJE ZAJEDNIČKOG PLANA, ZAMISLI ILI NAMJERE	47
A. CILJ UZP-A	47
1. Rukovodstvo bosanskih Srba u relevantnom periodu.....	47
(a) Predsjednik RS i Predsjedništva.....	49
(b) Vlada RS	50
(c) Savjet za nacionalnu bezbjednost.....	52
(d) Drugi srpski čelnici	52
2. Izražavanje političkih stavova i ciljevi rukovodstva bosanskih Srba u relevantnom periodu.....	54
(a) Ideja Velike Srbije i opšti stavovi i ciljevi	54
(b) Sjednica Skupštine SR BiH održana 15. oktobra 1991. godine i osnivanje i funkcionisanje Skupštine RS.....	56
(c) Karadžićev govor u novembru 1991. godine i plebiscit bosanskih Srba	58
(d) Proglašenje RS	60
(e) Proljeće i ljeto 1992. godine, nezavisnost BiH i konsolidacija RS	61
(f) Šest strateških ciljeva.....	64
(g) Izjave rukovodstva bosanskih Srba tokom mirovnih pregovora.....	68
B. PROVOĐENJE UZP-A	70

1. Regionalizacija.....	70
(a) Osnivanje srpskih autonomnih regija.....	70
(i) ARK.....	71
a. Osnivanje.....	71
b. Funkcionisanje ARK-a.....	71
c. Krizni štab ARK-a.....	73
(ii) Ostale srpske autonomne oblasti.....	74
(b) Svrha srpskih autonomnih oblasti.....	76
(c) Ukidanje srpskih autonomnih oblasti.....	76
2. Varijanta A i B Uputstva.....	77
(a) Izdavanje i svrha.....	77
(b) Provođenje Uputstva.....	79
3. Opštinski krizni štabovi.....	82
(a) Kontekst i formiranje.....	82
(b) Odnos između kriznih štabova i milicije i Vlade RS.....	83
(c) Ratna predsjedništva.....	85
4. Kontrola i formiranje vojske.....	87
5. Naoružavanje Srba i razoružavanje Muslimana i Hrvata.....	88
(a) Naoružavanje Srba.....	88
(b) Razoružavanje Muslimana i Hrvata.....	89
6. Otpuštanje Muslimana i Hrvata sa radnih mjesta.....	91
7. Preuzimanje vlasti u opštinama i obrazac zločina.....	92
(a) Preuzimanje vlasti.....	92
(b) Obrazac zločina.....	93
(c) Uklanjanje Muslimana i Hrvata iz BiH i pokušaji da se agencije UN-a iskoriste za pružanje pomoći u njihovom uklanjanju.....	97
C. ZAKLJUČCI.....	99
IV. PREPOTČINJAVANJE.....	103
V. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST.....	110
A. ODGOVORNOST STOJANA ŽUPLJANINA.....	110
1. Učešće Stojana Župljanina u UZP-u za koje je okrivljen.....	110
(a) Optužbe po članu 7(1) Statuta.....	110
(b) Optužbe po članu 7(3) Statuta.....	111
2. Uloga i ovlaštenja Stojana Župljanina.....	111
(a) Osnovni podaci, obrazovanje i karijera.....	111
(b) Imenovanje za načelnika CSB-a Banja Luka MUP-a RS.....	112
(c) Dužnosti i ovlaštenja Stojana Župljanina na položaju načelnika CSB-a Banja Luka.....	113
(i) Uloga opštinskih kriznih štabova u ARK-u tokom perioda na koji se odnosi Optužnica.....	114
(d) Disciplinska ovlaštenja.....	119
3. Izvori iz kojih je Stojan Župljanin crpio saznanja.....	120
(a) Sistem izvještavanja.....	120
(b) Sastanci i drugi vidovi komunikacije.....	122
4. Analiza ponašanja Stojana Župljanina koje je, prema navodima Optužnice, bilo u cilju provođenja UZP-a.....	123
(a) Župljaninovo navodno učešće u formiranju organa i snaga bosanskih Srba koji su provodili preuzimanje vlasti u Opštinama ARK-a uz primjenu sile i učestvovali u krivičnim djelima koja se navode u Optužnici.....	123
(i) Formiranje MUP-a RS.....	123
(ii) Formiranje Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka.....	126
a. Župljaninova uloga u formiranju Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka.....	126
b. Komandni kadar, struktura i sastav Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka... ..	127
i. Komandni kadar u sastavu odreda.....	127

ii. Sastav i struktura odreda i oprema kojom je raspolagao	128
c. Nadležnost nad Specijalnim odredom milicije CSB-a Banja Luka.....	130
d. Rasformiranje Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka	131
(b) Izdavanje naređenja, komandovanje i upravljanje pripadnicima i službenicima MUP-a RS u svrhu pružanja podrške ostvarenju cilja UZP-a	132
(i) Župljaninova uloga u blokadi Banje Luke od strane SOS-a.....	132
(ii) Župljaninova uloga u preuzimanju vlasti u drugim Opštinama ARK-a	134
(iii) Župljaninovo znanje i uloga u odlasku nesrba iz ARK-a.....	135
(c) Župljaninovo znanje o zločinima počinjenim nad nesrbima u ARK-u i ulozi milicije u radu zatočeničkih centara.....	137
(i) Banja Luka	137
(ii) Sanski Most	138
(iii) Prijedor	139
(iv) Kotor-Varoš	141
(v) Ključ.....	142
(vi) Donji Vakuf	142
(vii) Teslić.....	142
(viii) Bosanski Novi.....	143
(ix) Drugi dokazi o Župljaninovom znanju i ponašanju u vezi s hapšenjem i zatočenjem Muslimana i Hrvata u ARK-u.....	144
(x) Dokazi da je Župljanin znao za nedisciplinovano ponašanje pripadnika Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka	146
(d) Propust da zaštiti cjelokupno civilno stanovništvo na područjima Opština ARK-a i da preduzme odgovarajuće korake da bi osigurao da snage MUP-a RS djeluju tako da zaštite Muslimane, Hrvate i drugo nesrpsko stanovništvo na tim područjima, iako je po zakonima i propisima koji su važili za MUP bio dužan da to učini	148
(i) Župljaninova naređenja i postupci usmjereni ka zaštiti nesrpskog stanovništva.....	148
(ii) Zahtjevi za zaštitu muslimanske zajednice u Banjoj Luci	152
(iii) Akcija milicije protiv grupe "Miće" u Tesliću	153
(iv) Župljaninova uloga u sprečavanju ubistva stotina Muslimana i Roma u Doboju otprilike sredinom maja 1992. godine	155
(e) Ohrabrivanje i omogućavanje činjenja zločina od strane srpskih snaga nad Hrvatima, Muslimanima i drugim nesrpskim stanovništvom u Opštinama ARK-a putem nepreduzimanja odgovarajućih koraka u cilju istrage, hapšenja ili kažnjavanja počinitelja takvih zločina	156
(i) Dokazi o nastojanjima da se provede istraga o zločinima koje su Srbi počinili nad nesrbima u ARK-u.....	156
(ii) Župljaninova uloga u istrazi u vezi sa smrću zatvorenika za vrijeme njihovog prevoza iz Prijedora u logor Manjača u avgustu 1992. godine	160
(iii) Župljaninova uloga u istrazi o masakru na Korićanskim stijenama u Skender-Vakufu.	161
(iv) Disciplinski postupak protiv pripadnika milicije.....	168
5. Zaključci o učešću Stojana Župljanina u UZP-u	169
(a) Zaključci o Župljaninovim dužnostima, nadležnostima i ovlaštenjima	169
(b) Zaključci o Župljaninovom doprinosu UZP-u	171
(i) Uloga u blokadi Banje Luke	171
(ii) Uloga u preuzimanju vlasti u drugim opštinama u ARK-u	174
a. Uloga u operaciji razoružavanja	174
b. Formiranje Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka, nadležnost nad tim odredom i njegovo angažovanje u Opštinama ARK-a	174
(iii) Znanje i uloga Župljanina u protivpravnom zatočenju nesrba u Opštinama ARK-a.....	176
(iv) Župljaninovo ponašanje u vezi sa činjenjem zločina nad nesrbima u Opštinama ARK-a.....	179
(c) Zaključak.....	181
B. ODGOVORNOST MIĆE STANIŠIĆA	186
1. Učešće Miće Stanišića u UZP-u za koje je okrivljen.....	186

(a) Optužbe po članu 7(1) Statuta.....	186
(b) Optužbe po članu 7(3) Statuta.....	187
2. Kratka biografija i kretanje u službi.....	188
3. Djela Miće Stanišića prije i poslije imenovanja za ministra unutrašnjih poslova	190
(a) Učešće u stvaranju organa i politike bosanskih Srba	190
(i) Cutileirov plan i stvaranje MUP-a RS	192
(ii) Interakcija s rukovodstvom bosanskih Srba	196
(iii) Prisustvo na sjednicama Vlade RS, Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Skupštine RS	199
(b) Učešće u formiranju i raspoređivanju snaga MUP-a RS	201
(i) Imenovanje kadrova MUP-a RS	201
a. Mobilizacija i opremanje srpskih snaga	204
b. Angažovanje snaga MUP-a RS u borbenim dejstvima	205
c. Snage rezervnog sastava milicije.....	208
d. Specijalne jedinice milicije	209
i. Specijalne jedinice u nadležnosti Miće Stanišića.....	210
ii. Specijalne jedinice i odredi u Opštinama.....	211
(c) Djela i ponašanje Miće Stanišića u vezi sa zločinima.....	213
(i) April–maj 1992. godine	213
(ii) Centralna komisija za razmjenu zarobljenika	214
(iii) Juni–početak jula 1992. godine	217
(iv) Sastanak Kolegijuma od 11. jula 1992. godine.....	220
(v) Stanišićeve naredbe u drugoj polovini jula 1992. godine	222
(vi) Reakcija na međunarodne proteste	227
(vii) Stanišićeve naredbe početkom avgusta 1992. godine.....	231
(viii) Vladine komisije za zatočeničke objekte.....	234
(ix) Kraj avgusta–kraj 1992. godine	235
(x) Opšti izvori informacija	240
(xi) Disciplinske mjere	242
a. Mjere protiv funkcionera MUP-a RS	243
b. Mjere protiv paravojnih snaga.....	247
i. Arkanovci.....	247
ii. Žute ose.....	248
iii. Druge paravojne grupe.....	250
(xii) Istraga o ratnim zločinima počinjenim nad Srbima	251
4. Zaključci o učešću Miće Stanišića u UZP-u	254
(a) Stanišićev doprinos UZP-u.....	254
(i) Uloga u stvaranju organa i politike bosanskih Srba.....	254
(ii) Uloga snaga MUP-a RS u borbenim dejstvima i preuzimanju vlasti u Opštinama	256
(iii) Uloga u sprečavanju, istrazi i dokumentovanju zločina	258
(iv) Uloga u protivpravnim hapšenjima i zatočenjima	262
(b) Stanišićeva <i>mens rea</i>	263
(i) Stanišićeva odgovornost za djela izvan okvira UZP-a	264
5. Stanišićeva odgovornost za istrebljenje po drugim vidovima odgovornosti koji mu se stavljaju na teret u Optužnici.....	267
(a) Stanišićeva odgovornost po drugim vidovima odgovornosti na osnovu člana 7(1) Statuta.....	268
(b) Stanišićeva odgovornost na osnovu člana 7(3) Statuta	269
C. ZAKLJUČCI O ODGOVORNOSTI OPTUŽENIH ZA KRIVIČNA DJELA POČINJENA U POJEDINIM OPŠTINAMA	272
1. Banja Luka	272
2. Bijeljina.....	274
3. Bileća	275
4. Bosanski Šamac	276
5. Brčko.....	277
6. Doboj.....	279

7. Donji Vakuf	280
8. Gacko	281
9. Ilijaš.....	283
10. Ključ.....	284
11. Kotor-Varoš	285
12. Pale.....	287
13. Prijedor i Skender-Vakuf	288
14. Sanski Most.....	289
15. Teslić.....	291
16. Višegrad	292
17. Vlasenica.....	293
18. Vogošća.....	294
19. Zvornik.....	296
VI. ODMJERAVANJE KAZNE	298
A. PRAVNE ODREDBE O ODMJERAVANJU KAZNE	298
1. Svrhe kažnjavanja	299
2. Odmjeravanje kazni	299
(a) Težina krivičnog djela.....	299
(b) Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti	300
(i) Otežavajuće okolnosti.....	301
(ii) Olakšavajuće okolnosti.....	302
(iii) Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.....	302
(iv) Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru.....	304
B. PRAVNE ODREDBE U VEZI S KUMULATIVNIM OSUĐUJUĆIM PRESUDAMA I KONKRETNE OPTUŽBE U OVOM PREDMETU	304
C. MIĆO STANIŠIĆ.....	308
1. Argumenti strana u postupku.....	308
2. Odmjeravanje kazne.....	310
(a) Težina krivičnih djela.....	310
(b) Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti	311
D. STOJAN ŽUPLJANIN	313
1. Argumenti strana u postupku.....	313
2. Odmjeravanje kazne.....	316
(a) Težina krivičnih djela.....	316
(b) Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti	317
VII. DISPOZITIV	319

I. MUP RS

A. Ministarstvo unutrašnjih poslova RS i pravosuđe u RS-u

1. Stvaranje MUP-a RS

1. Izvedeni su dokazi o tome kako je nastao MUP RS.-a. Tokom 1991. godine, rukovodstvo SDS-a i Srbi koji su bili zaposleni u MUP-u SR BiH izrazili su nezadovoljstvo razvojem događaja u tom Ministarstvu na kadrovskom planu, pretežno u vezi s imenovanjem i otpuštanjem Srba.¹ Prije 1990. godine, tokom procesa imenovanja u obzir se uzimala nacionalna pripadnost kako bi se osigurala ravnopravna zastupljenost pripadnika triju nacionalnih grupa. Međutim, ona nije bila presudni faktor.² Poslije višestranačkih izbora, tri političke stranke — SDA, SDS i HDZ — zahtijevale su da njihovi ljudi budu imenovani na određene položaje.³ Najkasnije u jesen 1991. godine već se razgovaralo o mogućnosti decentralizacije unutrašnjih poslova u BiH ili osnivanja srpskog MUP-a.⁴

2. S tim u vezi, Neđo Vlaški, po nacionalnosti Srbin i bivši službenik milicije,⁵ u svom je svjedočenju izjavio da je u periodu od jula do septembra 1991. godine u MUP-u SR BiH bilo izvjesnog nezadovoljstva i napetosti u vezi s raspodjelom funkcija između SDS-a, SDA i HDZ-a.⁶ Vlaški je dodao da je u junu 1991. godine smijenjen s položaja u MUP-u SR BiH i da je na taj položaj, umjesto njega, imenovana jedna osoba muslimanske nacionalnosti. On je postavljen na položaj zamjenika podsekretara Službe državne bezbjednosti, koji je kasnije ukinut.⁷ Ukidanje položaja na koji je postavljen Vlaški izazvalo je reakcije nekoliko vodećih članova SDS-a, među kojima su bili Biljana Plavšić i Radovan Karadžić.⁸ Dana 16. septembra 1991. godine, Karadžić je razgovarao s Vitomiirom Žepinićem, koji je bio kandidat SDS-a za položaj ministra unutrašnjih poslova SR BiH, ali nije bio član SDS-a.⁹ Počev od februara 1991. godine, Žepinić je bio zamjenik ministra unutrašnjih poslova SR BiH, dok je Alija Delimustafić, po nacionalnosti Musliman, bio

¹ Christian Nielsen, 16. decembar 2009. godine, T. 4906-4907; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 10; Goran Mačar, 5. juli 2011. godine, T. 22814-22816, 22818-22819; Slobodan Škipina, 31. mart 2010. godine, T. 8423; dokazni predmet 1D118, Informacija o zloupotrebama, nezakonitostima i manipulacijama od strane kadrova SDA i HDZ u Službi državne bezbjednosti MUP-a SR BiH, 1. mart 1992. godine.

² Svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 724.

³ Svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 777; Vitomir Žepinić, 29. januar 2010. godine, T. 5767-5768.

⁴ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 32-43, 383. V. takođe dokazni predmet P520, Dokument pod naslovom "Mogućnosti decentralizacije unutrašnjih poslova u BiH", bez datuma; dokazni predmet P521, Dokument pod naslovom "Mogućnosti organizovanja srpskog Ministarstva za unutrašnje poslove", 17. oktobar 1991. godine.

⁵ Neđo Vlaški, 15. februar 2010. godine, T. 6284, 6295-6297.

⁶ Neđo Vlaški, 15. februar 2010. godine, T. 6300-6301.

⁷ Neđo Vlaški, 15. februar 2010. godine, T. 6303, 6317-6319, i 16. februar 2010. godine, T. 6378.

⁸ Neđo Vlaški, 15. februar 2010. godine, T. 6319-6322. V. takođe dokazni predmet 1D116, Saopštenje za javnost izdato od strane pripadnika MUP-a BiH srpske nacionalnosti, 9. septembar 1991. godine.

⁹ Vitomir Žepinić, 28. januar 2010. godine, T. 5683-5685; dokazni predmet P902, Transkript presretnutog razgovora između Vitomira Žepinića i Radovana Karadžića, 16. septembar 1991. godine.

ministar.¹⁰ U tom razgovoru, vođenom 16. septembra 1991. godine, Karadžić je Žepiniću taj postupak prema Vlaškom opisao kao "potčinjavanje srpskog naroda" i bez uvijanja mu rekao da poništi tu odluku.¹¹

3. Dana 17. septembra 1991. godine, Karadžić je nazvao Miodraga Simovića, potpredsjednika Vlade SR BiH zaduženog za unutrašnje i političke poslove i člana SDS-a,¹² i rekao mu sljedeće:

Znate šta, molim vas, recite tamo Žepiniću da od sutra povlačimo sve svoje ministre i sve svoje funkcionere u MUP-u i da prekidamo kompletan partnerski odnos i idemo u opoziciju radi toga što Žepinić tamo omogućava maltretiranje naših ljudi i sklanjanje. Vlaški je sklonjen sa njegovog mjesta i gotovo je. Večeras ću ja sa Izetbegovićem u osam sati da raskinem. Kompletно povlačim. Srpska demokratska stranka u opoziciju. Sve ćemo da raz... i da rasturimo i onda ćemo da pravimo sopstveni SUP posebno i sa drugim ljudima, bez, i posebno ćemo Vladu da pravimo, sve ćemo posebno da pravimo.¹³

Karadžić je zatim rekao da je "Vlaški [...] kap koja je prevršila čašu".¹⁴

4. Dana 11. februara 1992. godine, srpski funkcioneri MUP-a SR BiH održali su sastanak u Banjoj Luci. Tom sastanku su, pored ostalih, prisustvovali Momčilo Mandić, Mićo Stanišić i Stojan Župljanin.¹⁵ Najvažniji zaključci koji su doneseni na tom sastanku doveli su do formiranja Srpskog kolegijuma pri MUP-u SR BiH, koji su činili srpski kadrovi na rukovodećim funkcijama. Tim kolegijumom trebalo je da rukovodi Momčilo Mandić, koji je u to vrijeme bio pomoćnik ministra unutrašnjih poslova SR BiH.¹⁶ Kolegijumu je izdato uputstvo da izvrši sve neophodne pripreme za funkcionisanje srpskog MUP-a po proglašenju Ustava RS.¹⁷ U vezi s osnivanjem srpskog MUP-a u BiH doneseno je još nekoliko zaključaka. Ti zaključci su obuhvatali formiranje komisije koja će predložiti idejno rješenje amblema srpskog MUP-a i oznaka milicije, kao i planove da se intenzivno radi na obučavanju i naoružavanju srpskih pripadnika milicije.¹⁸ U vezi s potonjim zaključkom, Vlaški, koji je takođe prisustvovao tom sastanku, izjavio je da je on bio posljedica "debalansa" u naoružavanju i regrutovanju koji je nastao zbog kontrole koju su Muslimani i Hrvati imali nad

¹⁰ Svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 774; Vitomir Žepinić, 28. januar 2010. godine, T. 5686-5687; Momčilo Mandić, 3. maj 2010. godine, T. 9410.

¹¹ Nedo Vlaški, 15. februar 2010. godine, T. 6316; dokazni predmet P902, Transkript presretnutog razgovora između Vitomira Žepinića i Radovana Karadžića, 16. septembar 1991. godine, str. 1-3.

¹² Vitomir Žepinić, 29. januar 2010. godine, T. 5766, 5795; Momčilo Mandić, 3. maj 2010. godine, T. 9429-9430.

¹³ Nedo Vlaški, 15. februar 2010. godine, T. 6323-6324; Vitomir Žepinić, 29. januar 2010. godine, T. 5794-5795; dokazni predmet P903, Presretnuti razgovor između Miodraga Simovića i Radovana Karadžića, 17. septembar 1991. godine, str. 1.

¹⁴ Nedo Vlaški, 15. februar 2010. godine, T. 6324-6325; dokazni predmet P903, Presretnuti razgovor između Miodraga Simovića i Radovana Karadžića, 17. septembar 1991. godine, str. 2.

¹⁵ Christian Nielsen, 15. decembar 2009. godine, T. 4833, 4837; Nedo Vlaški, 15. februar 2010. godine, T. 6337-6338, 6344-6350; dokazni predmet 1D135, Zapisnik sa sastanka pripadnika MUP-a srpske nacionalnosti, održanog u Banjoj Luci, 11. februar 1992. godine; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 56. Među ostalima, tu su bili Čedo Kljajić, Slavko Drašković, Stanko Stojanović, Andrija Bjelošević, Nenad Radović, Vladimir Tutuš, Krsto Savić, Goran Žugić, Dragan Devedlaka, Goran Radović, Milan Krmjajić, Nedo Vlaški, Malko Koroman, Predrag Ješurić, Nedeljko Kesić, Igor Velašević i Vaso Škondrić.

¹⁶ Momčilo Mandić, 3. maj 2010. godine, T. 9418-9419.

¹⁷ Dokazni predmet 1D135, Zapisnik sa sastanka pripadnika MUP-a srpske nacionalnosti, održanog u Banjoj Luci, 11. februar 1992. godine, str. 4, par. 1-3; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, str. 4, par. 59.

¹⁸ Dokazni predmet 1D135, Zapisnik sa sastanka pripadnika MUP-a srpske nacionalnosti, održanog u Banjoj Luci, 11. februar 1992. godine, par. 12; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 60.

MUP-om SR BiH.¹⁹ Momčilo Mandić je izjavio da taj sastanak nije bio tajan, budući da je održan u jednom javnom objektu, hotelu, i da mu je prisustvovalo mnogo ljudi. Pored toga, on je o tom sastanku obavijestio Delimustafića i poslao mu zapisnik koji je tom prilikom vođen.²⁰

5. Dana 28. februara 1992. godine, Skupština RS je usvojila Ustav RS, kao i niz drugih formativnih zakonskih akata, uključujući i Zakon o unutrašnjim poslovima i Zakon o odbrani.²¹ Dana 11. marta 1992. godine, Skupština RS je jednoglasno pozvala "Vijeće ministara" da provodi Zakon o unutrašnjim poslovima.²² Na sjednici Skupštine RS održanoj 18. marta 1992. godine, Momčilo Krajišnik, predsjednik Skupštine RS, -a konkretno je govorio o potrebi za "nacionalnim razdvajanjem na terenu".²³ Delegat SDS-a iz Bosanske Krupe s prezimenom Vještica govorio je o potrebi da se formiraju snage srpske milicije i srpski MUP kako bi Srbi mogli da ostvare kontrolu nad "svojim područjima". Na kraju sjednice, Radovan Karadžić je aludirao na činjenicu da će bosanski Srbi uskoro objaviti da se povlače iz MUP-a SR BiH.²⁴

6. Dana 24. marta 1992. godine, Skupština RS je izabrala Miću Stanišića za prvog ministra unutrašnjih poslova RS i on je prihvatio to imenovanje.²⁵ Srpski MUP je trebalo da bude osnovan i aktiviran nakon svečanog proglašenja Ustava RS 27. marta 1992. godine.²⁶ Istog dana, Skupština RS je osnovala MUP RS. Zakon o MUP-u RS stupio je na snagu 31. marta 1992. godine.²⁷ Mićo Stanišić je izjavio da je za ministra unutrašnjih poslova RS zvanično imenovan 31. marta 1992. godine, dok je formalno i dalje bio na položaju savjetnika ministra Delimustafića u Vladi SR BiH.²⁸

7. U periodu od usvajanja zakona o novoformiranom MUP-u RS do njegovog stupanja na snagu 31. marta 1992. godine, SDS je povukao Vitomira Žepinića iz MUP-a SR BiH.²⁹ Dana 30. marta 1992. godine, Mićo Stanišić je izvršio smotru snaga milicije SAO Romanije i tom prilikom je izjavio da RS od tog dana "ima svoju miliciju", u skladu s Ustavom i Zakonom o unutrašnjim poslovima RS.³⁰

¹⁹ Neđo Vlaški, 15. februar 2010. godine, T. 6350-6351, i 16. februar 2010. godine, T. 6427-6428.

²⁰ Momčilo Mandić, 6. maj 2010. godine, T. 9663-9665.

²¹ Dokazni predmet P1997, Deveta sjednica Skupštine RS, 28. februar 1992. godine, str. 14, 18.

²² Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 77; dokazni predmet P707, Stenografske bilješke sa 10. sjednice Skupštine RS, 11. mart 1992. godine, str. 54.

²³ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 78; dokazni predmet P708, Stenografske bilješke sa 11. sjednice Skupštine RS, 18. mart 1992. godine, str. 12.

²⁴ Milan Trbojević, 29. oktobar 2009. godine, T. 2300; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 78-79; dokazni predmet P708, Stenografske bilješke sa 11. sjednice Skupštine RS, 18. mart 1992. godine, str. 35-36.

²⁵ Dokazni predmet P198, Stenogram sa 13. sjednice Skupštine RS, 24. mart 1992. godine, str. 6-9; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 83; Christian Nielsen, 16. decembar 2009. godine, T. 4890.

²⁶ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 84; Christian Nielsen, 14. decembar 2009. godine, T. 4722, i 17. decembar 2009. godine, T. 4928; činjenica o kojoj je presuđeno 132.

²⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 132.

²⁸ Dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 30-35; dokazni predmet P2307, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19. juli 2007. godine, str. 9-11.

²⁹ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 88.

³⁰ Dokazni predmet ID633, Transkript video-snimka MUP-a RS, na kojem je zabilježeno postrojavanje pripadnika CSB-a Sarajevo povodom smotre kojoj je prisustvovao Mićo Stanišić, 30. mart 1992. godine, str. 1.

8. Dana 31. marta 1992. godine, Momčilo Mandić je uputio depešu ministru unutrašnjih poslova SR BiH i svim CSB-ovima, SJB-ovima i SDB-ovima, kojom ih je obavijestio o osnivanju MUP-a RS i o Stanišićevom imenovanju.³¹ U toj depeši je dalje stajalo da će MUP RS, radi vršenja unutrašnjih poslova na teritoriji RS, formirati CSB-ove, i to u Banjoj Luci za ARK, u Trebinju za SAO Hercegovinu, u Doboju za SAO Sjevernu Bosnu, u Sarajevu za SAO Romanija-Birač i u Ugljeviku za SAO Semberiju. Pored toga, u okviru tih CSB-ova trebalo je da budu osnovani SJB-ovi. Na dan stupanja na snagu Zakona o unutrašnjim poslovima, u RS-u su trebali da prestanu djelovati CSB-ovi i SJB-ovi MUP-a SR BiH, a njihove nadležnosti, dužnosti i zadatke trebale su da preuzmu organizacione jedinice MUP-a RS.³²

9. MUP RS započeo je s radom 1. aprila 1992. godine.³³

2. Zakonski okvir koji se odnosio na MUP RS

(a) Zakon o unutrašnjim poslovima

10. Kako navodi vještak Christian Nielsen, novi Zakon o unutrašnjim poslovima većim dijelom se zasnivao na prečišćenoj verziji Zakona o unutrašnjim poslovima SR BiH od 17. aprila 1990. godine (dalje u tekstu: Zakon iz 1990. godine), s gotovo istovjetnim tekstom.³⁴ Jedna od glavnih razlika između ta dva zakona tiče se konkretne terminologije. Dok se u Zakonu iz 1990. godine Republički SUP, na čelu s republičkim sekretarom, pominje kao najviša instanca u BiH, u Zakonu o unutrašnjim poslovima se govori o Ministarstvu unutrašnjih poslova, na čelu s ministrom kao najvišim funkcionerom.³⁵ U Zakonu o unutrašnjim poslovima su takođe svi navodi "radni ljudi" zamijenjeni navodima "građani".³⁶ Međutim, u članu 2 Zakona o unutrašnjim poslovima zadržan je navod o "obaveznim" međusobnim odnosima sa Saveznim sekretarijatom.³⁷ Nielsen je iznio mišljenje da je to bilo u skladu s javnim tvrdnjama rukovodstva RS da žele da održe odnose sa jugoslovenskom državom i saveznim funkcionerima stacioniranim u Beogradu, kao i s njihovim stavom da su savezni organi i zakoni SFRJ i dalje mjerodavni na teritorijama pod kontrolom bosanskih Srba.³⁸ Pored toga, stari naziv milicija zamijenjen je nazivom policija.³⁹

³¹ Momčilo Mandić, 6. maj 2010. godine, T. 9675-9677, 9679-9680; dokazni predmet P353, Depeša Momčila Mandića, 31. mart 1992. godine; činjenica o kojoj je presuđeno 115.

³² Dokazni predmet P353, Depeša Momčila Mandića, 31. mart 1992. godine.

³³ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 88; Christian Nielsen, 14. decembar 2009. godine, T. 4725; dokazni predmet P353, Depeša Momčila Mandića, upućena ministru unutrašnjih poslova, svim centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti, kao i sekretaru SUP-a, 31. mart 1992. godine.

³⁴ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 96-98, 173; Christian Nielsen, 14. decembar 2009. godine, T. 4739, i 27. januar 2010. godine, T. 5607; dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine.

³⁵ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 99.

³⁶ Christian Nielsen, 17. decembar 2009. godine, T. 4961; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 99.

³⁷ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 101.

³⁸ Christian Nielsen, 17. decembar 2009. godine, T. 4964-4966; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 101.

³⁹ Vladimir Tutuš, 23. mart 2010. godine, T. 7987-7988; Nenad Krejić, 2. septembar 2010. godine, T. 14105; Andrija Bjelošević, 17. maj 2011. godine, T. 20800.

11. U Zakonu o unutrašnjim poslovima se unutrašnji poslovi definišu kao poslovi i zadaci koji se odnose na javnu bezbjednost i nacionalnu bezbjednost i kao poslovi i zadaci koji se odnose na lične karte, državljanstvo i razne matične knjige.⁴⁰ Pored toga, Zakon o unutrašnjim poslovima sadrži odredbe o Službi javne bezbjednosti⁴¹ i Službi nacionalne bezbjednosti (dalje u tekstu: SNB, ranije poznat kao SDB).⁴² U Zakonu o unutrašnjim poslovima propisani su poslovi i zadaci službenika milicije i MUP-a RS, kao i pravila o privođenju i zadržavanju lica i upotrebi vatrenog oružja od strane službenika MUP-a RS.⁴³

12. U Zakonu o unutrašnjim poslovima kao dio sastava Ministarstva nabrojani su isti oni CSB-ovi koje je naveo Momčilo Mandić u gorenavedenoj depeši od 31. marta 1992. godine, s jednom razlikom, a to je da je sjedište CSB-a za SAO Semberiju bilo u Bijeljini.⁴⁴ Svaki od pet CSB-ova pokrivaio je određenu teritoriju, a svaka od opština na toj teritoriji imala je svoj SJB.⁴⁵ Kako je propisano u nacrtu Pravilnika MUP-a RS iz 1992. godine, načelnici regionalnih CSB-ova i dalje su obavljali poslove i zadatke i iz oblasti Službe javne bezbjednosti i iz oblasti Službe nacionalne bezbjednosti.⁴⁶ U tom zakonu takođe je propisano da se na teritoriji RS danom stupanja Zakona o unutrašnjim poslovima na snagu ukidaju CSB-ovi i SJB-ovi MUP-a SR BiH.⁴⁷ Radnike MUP-a SR BiH srpske nacionalnosti i druge radnike MUP-a SR BiH koji to žele, kao i nepokretne stvari i opremu MUP-a SR BiH, trebalo je da preuzme MUP RS.⁴⁸

13. O nekim odredbama Zakona o unutrašnjim poslovima detaljnije se govori dolje u tekstu.

(b) Pravilnik o unutrašnjim poslovima

14. Radomir Njeguš, pravnik koji je u periodu od 1992. do 1994. godine bio načelnik za pravne poslove u MUP-u RS,⁴⁹ bio je zadužen za izradu nacrtu propisa iz oblasti unutrašnjih poslova.⁵⁰ Shodno tome, Njeguš je bio odgovoran za izradu nacrtu novog Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva u uslovima ratnog stanja. Nacrt Pravilnika završen je u septembru 1992., a usvojen je u

⁴⁰ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, članovi 3-4; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 102.

⁴¹ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, članovi 14-17.

⁴² Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, članovi 18-25. V. i odjeljak o SNB-u.

⁴³ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, članovi 16, 41-67.

⁴⁴ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, član 28.

⁴⁵ Christian Nielsen, 14. decembar 2009. godine, T. 4742; Dragan Kezunović, 11. juni 2010. godine, T. 11643; dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, članovi 26, 27, 30; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 116.

⁴⁶ Christian Nielsen, 15. decembar 2009. godine, T. 4797.

⁴⁷ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, član 126; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 168.

⁴⁸ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, član 127; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 169.

⁴⁹ Radomir Njeguš, 7. juni 2010. godine, T. 11287, 11293-11294.

⁵⁰ Radomir Njeguš, 7. juni 2010. godine, T. 11303-11304.

aprilu 1993. godine.⁵¹ Veliki dijelovi novog Pravilnika bili su istovjetni prethodnoj verziji iz 1990. godine, koju je Ministarstvo u međuvremenu primjenjivalo.⁵²

15. Prema odredbama iz novog Pravilnika, Ministarstvo je trebalo da ima ukupno 11.240 zaposlenih⁵³ i da bude podijeljeno na devet organizaciono-upravnih jedinica: (a) Upravu za miliciju; (b) Upravu za sprečavanje i otkrivanje kriminaliteta (poznatu i pod nazivom Uprava za sprečavanje kriminaliteta); (c) Inspektorat za zaštitu od požara i eksplozija; (d) Upravu za analitičko-informativne poslove i funkcionisanje informacionog sistema; (e) Upravu za vezu i kriptozastitu; (f) Upravu za pravne, kadrovske i poslove stranaca; (g) Srednju školu za unutrašnje poslove; (h) Upravu za materijalno-finansijske i tehničke poslove; i (i) Kabinet ministra.⁵⁴ Prve tri gorenavedene jedinice bile su u sastavu Službe javne bezbjednosti, dok su ostale bile osnovane u svrhu vršenja "drugih unutrašnjih i zajedničkih poslova".⁵⁵

16. Novim Pravilnikom je, pored toga, bilo predviđeno da se CSB-ovi sastoje od sljedećih organizacionih jedinica: (a) Sektora službe nacionalne bezbjednosti, (b) Sektora službe javne bezbjednosti, (c) Odjeljenja za vezu, (d) Odjeljenja za strance, pravne, upravne i kadrovske poslove, (e) Odjeljenja za materijalno-finansijske i tehničke poslove, i (vi) Stanice javne bezbjednosti.⁵⁶

3. Organizacija i struktura MUP-a RS i nadležnosti različitih organa

(a) Ministar i Ministarstvo

17. Goran Mačar je u svom svjedočenju izjavio da je MUP RS, baš kao i MUP SR BiH, bio centralizovan organ javne uprave na čijem je čelu bio ministar unutrašnjih poslova i da je u njemu funkcionisao *de jure* sistem potčinjavanja od vrha nadolje, do SJB-ova.⁵⁷ Tokom perioda u kojem je ministar bio Mićo Stanišić u MUP-u RS postojala su dva pomoćnika ministra (koji su nazivani i podsekretarima): načelnik SNB-a Slobodan Škipina, u periodu od početka aprila 1992. do 3. jula

⁵¹ Radomir Njeguš, 8. juni 2010. godine, T. 11428; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 175-177; dokazni predmet 1D662, Ekspertski izvještaj Mladena Bajagića, par. 358-359.

⁵² Radomir Njeguš, 8. juni 2010. godine, T. 11428; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 176; Christian Nielsen, 25. januar 2010. godine, T. 5423; dokazni predmet P615, Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova u uslovima neposredne ratne opasnosti i rata, septembar 1992. godine; dokazni predmet P850, Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Republičkog Sekretarijata za unutrašnje poslove Socijalističke Republike BiH, 29. januar 1990. godine. V. takođe dokazni predmet 1D54, Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti radnika MUP-a Srpske Republike u uslovima ratnog režima, 19. septembar 1992. godine.

⁵³ Dokazni predmet P615, Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova u uslovima neposredne ratne opasnosti i rata, septembar 1992. godine, član 5. Vijeće ima u vidu da novi Pravilnik, iako je sačinjen u septembru 1992., a usvojen 1993. godine, pruža dobar pregled struktura MUP-a RS-a i CSB-ova koje su djelovale 1992. godine. Uz to, novi Pravilnik u velikoj mjeri predstavlja kopiju starog.

⁵⁴ Dokazni predmet P615, Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova u uslovima neposredne ratne opasnosti i rata, septembar 1992. godine, član 7.

⁵⁵ Dokazni predmet P615, Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova u uslovima neposredne ratne opasnosti i rata, septembar 1992. godine, član 8.

⁵⁶ Dokazni predmet P615, Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova u uslovima neposredne ratne opasnosti i rata, septembar 1992. godine, član 19.

⁵⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 134; Goran Mačar, 18. juli 2011. godine, T. 23432.

1992. godine, kada ga je zamijenio Dragan Kijac; i Čedo Kljajić, načelnik Uprave za javnu bezbjednost.⁵⁸ Pomoćnici ministra su se, opet, oslanjali na načelnike uprava, a prevashodno na načelnike operativne uprave.⁵⁹

18. Shodno članu 33 Zakona o unutrašnjim poslovima, Ministarstvo je, pored ostalog, trebalo da obavlja sljedeće poslove i zadatke: (a) neposredno vrši poslove i zadatke nacionalne bezbjednosti; (b) prati, usmjerava i usklađuje rad CSB-ova i SJB-ova; (c) neposredno učestvuje u zaštiti života i lične sigurnosti građana; (d) vrši aktiviranje rezervnog sastava milicije na osnovu naređenja predsjednika Republike; (e) vrši nabavku oružja za potrebe aktivnog i rezervnog sastava milicije; i (f) organizuje i održava jedinstveni sistem veze. U složenijim slučajevima Ministarstvo je, po potrebi, trebalo da preduzima neposredne mjere za sprečavanje i otkrivanje krivičnih djela i pronalaženje i hvatanje njihovih počinitelja.⁶⁰

19. Ministar unutrašnjih poslova uglavnom je izdavao naređenja naslovljena na uprave, centre, stanice i jedinice, ali generalno ne na pojedince.⁶¹ Premda ministru unutrašnjih poslova nije bilo zabranjeno da izdaje neposredna naređenja SJB-ovima, on je takva naređenja obično izdavao preko regionalnih CSB-ova.⁶²

20. MUP RS je bio dužan da o svojim aktivnostima izvještava Skupštinu RS.⁶³ Milan Trbojević je potvrdio da je Mićo Stanišić bio prevashodno odgovoran Branku Đeriću, koji je u to vrijeme bio predsjednik Vlade, i da je kao član Vlade RS takođe trebao da bude odgovoran Skupštini RS.⁶⁴ Međutim, na sjednici Skupštine RS održanoj 23. i 24. novembra 1992. godine Branko Đerić je podnio ostavku i izjavio da ministar unutrašnjih poslova i ministar pravosuđa nisu prisustvovali sjednicama Vlade i da su se, zapravo, sastajali s predsjednikom RS Radovanom Karadžićem i predsjednikom Skupštine RS Momčilom Krajišnikom.⁶⁵

(b) Služba javne bezbjednosti

21. Shodno članovima 14, 15 i 16 Zakona o unutrašnjim poslovima, Služba javne bezbjednosti osnovana je kako bi se bavila svim pitanjima vezanim za javnu bezbjednost. Ovom Službom upravljao je pomoćnik ministra (podsekretar) unutrašnjih poslova, a za njen rad odgovarao je

⁵⁸ Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8280, 8284, 8288, 8295, 8323, 8357; Radomir Njeguš, 7. juni 2010. godine, T. 11302; Dragomir Andan, 2. juni 2011. godine, T. 21760; Tomislav Kovač, 9. mart 2012. godine, T. 27224.

⁵⁹ Radomir Njeguš, 7. juni 2010. godine, T. 11300.

⁶⁰ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, član 33.

⁶¹ Tomislav Kovač, 8. mart 2012. godine, T. 27145.

⁶² Christian Nielsen, 14. decembar 2009. godine, T. 4753.

⁶³ Goran Mačar, 19. juli 2011. godine, T. 23544; dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS, 16. mart 1992. godine.

⁶⁴ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 7. april 2005. godine, T. 11689.

⁶⁵ Dokazni predmet P400, Transkript 22. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 23.-24. novembar 1992. godine, str. 12.

ministru.⁶⁶ Nadležnosti Službe javne bezbjednosti obuhvatale su neposrednu zaštitu ustavnog poretka, života i lične sigurnosti građana, sprečavanje i otkrivanje krivičnih djela, pronalaženje i hvatanje počinitelaca, održavanje javnog reda i mira, obezbjeđenje određenih ličnosti i objekata, bezbjednost saobraćaja i utvrđene bezbjednosne radnje u drugim oblastima saobraćaja, kontrolu državnih granica, praćenje privremenog boravka i kretanja stranaca, pasošku kontrolu, kontrolu oružja i municije, protivpožarnu zaštitu, prevoz i skladištenje opasnih materija i pomoć u slučaju elementarnih nepogoda i epidemija.⁶⁷

22. Radnici milicije su prilikom vršenja službe morali da nose uniforme i oružje. Međutim, ministar unutrašnjih poslova ili neki funkcioner kojeg on ovlasti mogli su da naredi radnicima milicije da određene zadatke izvršavaju u civilnoj odjeći.⁶⁸ Milan Trbojević je u svom svjedočenju izjavio da se u MUP-u RS nije sistematski oblačila neka konkretna vrsta uniforme. Postojale su standardne plave uniforme milicije i standardne plave maskirne uniforme, ali je bilo i raznih drugih uniformi i oznaka koje su korištene u to vrijeme.⁶⁹ Da bi se izbjeglo to šarenilo u pogledu uniformi, Vlada RS je 8. avgusta 1992. godine donijela zaključak da je za pripadnike MUP-a potrebno izdati standardne uniforme i da se proizvodnja tih uniformi ubrza.⁷⁰ Međutim, nije jasno šta se desilo u vezi s tom odlukom.

23. Pored aktivnog sastava milicije, postojao je i rezervni sastav milicije, sastavljen od civila koji nisu bili u aktivnom sastavu, nego su bili dio odbrambene organizacije koja je bila odvojena od TO-a.⁷¹ Poslije višestranačkih izbora, SDS, SDA i HDZ počeli su da popunjavaju položaje svojim ljudima, što je dovelo do iznenadnog povećanja broja pripadnika rezervnog sastava milicije.⁷² Kako je u svom svjedočenju izjavio svjedok ST027, zbog toga je bilo moguće da se položaji u rezervnom sastavu milicije popune ljudima koji nisu ispunjavali ni minimalne uslove za takav položaj, uključujući i one koji su prethodno sudski kažnjavani.⁷³ Prema Nielsenovim riječima, Vlada RS je trebala da odredi ukupan broj radnika milicije, njihovu organizaciju, ukupan broj pripadnika rezervnog sastava milicije i kriterijume za popunu položaja u rezervnom sastavu milicije.⁷⁴

⁶⁶ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, član 14; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 109.

⁶⁷ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, članovi 15-16; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 110.

⁶⁸ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, član 16.

⁶⁹ Milan Trbojević, 3. decembar 2009. godine, T. 4136.

⁷⁰ Milan Trbojević, 3. decembar 2009. godine, T. 4135.

⁷¹ Svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 729-730.

⁷² Svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 777-778.

⁷³ Svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 778; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 213.

⁷⁴ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 111.

24. "Najviša" u hijerarhiji snaga milicije RS bila je Specijalna brigada milicije MUP-a (dalje u tekstu: SBP), kojom je komandovao Milenko Karišik.⁷⁵ SBP je bila podijeljena na pet odreda, pri čemu je po jedan odred bio stacioniran u svakom od pet CSB-ova: u Banjoj Luci, Bijeljini, Doboju, Sarajevu i Trebinju.⁷⁶

25. U članu 12 Zakona o unutrašnjim poslovima stoji da su radnici Ministarstva "dužni da u vršenju poslova i zadataka čuvaju život ljudi i ljudsko dostojanstvo". Sila se mogla primijeniti samo u onoj mjeri koja se zakonski smatrala neophodnom i to sa najmanje štetnih posljedica.⁷⁷ Popis okolnosti koje opravdavaju zadržavanje lica naveden je u članu 49 Zakona o unutrašnjim poslovima. U Zakonu o unutrašnjim poslovima, period dopuštenog zadržavanja lica u prostorijama CSB-ova i SJB-ova povećan je na tri dana.⁷⁸ Član 54 Zakona o unutrašnjim poslovima odnosio se na ovlasti nadležnih osoba za prikupljanje informacija od pritvorenih ili zatvorenih lica u okviru krivičnih istraga.⁷⁹ Članovima od 56 do 61 regulisana je primjena sile i propisane su okolnosti koje opravdavaju eskalaciju "prava [da se] upotrijebe odgovarajuća sredstva prinude".⁸⁰ U roku od sedam dana od upotrebe sile od strane službenih lica koja su služila u stanicama javne bezbjednosti načelnik nadležnog centra službi bezbjednosti morao je da ocijeni zakonitost i pravilnost upotrebe sile. U slučaju upotrebe sile od strane drugih ovlaštenih službenih lica koja su spadala pod nadležnost Ministarstva, Ministarstvo je moralo da učini isto. Ako bi načelnik dotičnog centra službi bezbjednosti ili ministar utvrdio da je upotreba sile bila nezakonita ili nepravilna, bio je dužan da preduzme odgovarajuće korake kako bi utvrdio odgovornost dotičnog ovlaštenog službenog lica.⁸¹

(c) Služba nacionalne bezbjednosti (dalje u tekstu: SNB)

26. Kako navodi Nielsen, SNB, koji je ranije bio poznat pod nazivom Služba državne bezbjednosti (dalje u tekstu: SDB), osnovan je da bi se bavio poslovima nacionalne bezbjednosti, što je obuhvatalo prikupljanje podataka u cilju otkrivanja i sprečavanja djelatnosti pojedinaca ili

⁷⁵ Christian Nielsen, 26. januar 2010. godine, T. 5510; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 183. V. takođe dokazni predmet P615, Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova u uslovima neposredne ratne opasnosti i rata, septembar 1992. godine, član 10.

⁷⁶ Dokazni predmet P615, Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova u uslovima neposredne ratne opasnosti i rata, septembar 1992. godine, član 10.

⁷⁷ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 107.

⁷⁸ Christian Nielsen, 17. decembar 2009. godine, T. 4985; dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, član 49; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 130.

⁷⁹ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, član 54; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 134.

⁸⁰ Svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 774-775; dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, članovi 56-61; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 136.

⁸¹ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, članovi 56-61; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 137.

grupa usmjerenih na ugrožavanje ustavnog poretka i državne bezbjednosti.⁸² Slobodan Škipina je izjavio da je u okviru bezbjednosnog sistema SNB bio zasebna služba koja je imala svoja pravila, a bila je samo nominalno povezana s MUP-om.⁸³ SNB se bavio obavještajnim i kontraobavještajnim radom. Sve njegove komunikacije bile su kriptozštićene.⁸⁴ O podacima koje je prikupljao SNB izvještavani su funkcioneri MUP-a RS i njihove kolege u MUP-u Srbije.⁸⁵

27. Škipini je pokazan prikaz strukture SNB-a u periodu od aprila do jula 1992. godine, kada je on podnio ostavku.⁸⁶ Taj svjedok je potvrdio da je on u tom dokumentu naveden kao podsekretar, načelnik SNB-a, a da je pod njim naveden Goran Radović kao pomoćnik podsekretara i pomoćnik načelnika SNB-a. Dragan Devedlaka i Neđo Vlaški su neko vrijeme takođe bili na Radovićevom položaju, ali je to vrlo kratko trajalo.⁸⁷

28. SNB se sastojao od šest odjela: Uprave za obavještajne poslove, kojom je rukovodio Dragiša Mihić; Uprave za poslove i zadatke otkrivanja i sprečavanja djelovanja stranih obavještajnih službi, na čijem je čelu nakratko bio Novak Blagojević; Uprave za bezbjednost, na čijem je čelu bio Milan Šćekić; Uprave za odbrambene pripreme, na čijem je čelu bio Todor Cicović; Uprave za analitičko-informatičke poslove, na čijem je čelu bila Ljiljana Trišić; i, konačno, Odjela za pravne i personalne poslove, na čijem je čelu bio Ranko Šukalo.⁸⁸ Škipina je izjavio da te uprave zapravo nisu imale zaposlenih.⁸⁹

29. Škipina je izjavio da je SNB bio smješten u jednoj zgradi na kilometar udaljenosti od centra Pala. Stanišić bi povremeno došao u tu zgradu i prenoćio u njoj.⁹⁰ Za vrijeme Škipininog mandata još uvijek nisu bili osnovani SNB-ovi u Trebinju i Bijeljini.⁹¹ Isto tako, sve vrijeme dok je bio načelnik SNB-a, Škipina nije imao nikakvih kontakata sa SNB-ovima u Banjoj Luci i Doboju zato što s njima nije bilo moguće ostvariti kriptozštićenu vezu.⁹²

⁸² Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, članovi 18-19; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 112.

⁸³ Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8320.

⁸⁴ Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8324.

⁸⁵ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 113; Christian Nielsen, 14. decembar 2009. godine, T. 4740-4741, i 17. decembar 2009. godine, T. 4963.

⁸⁶ Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8297; dokazni predmet P1251, Struktura SNB-a MUP-a RS-a u periodu april-juni 1992. godine.

⁸⁷ Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8297, i 31. mart 2010. godine, T. 8366; dokazni predmet P1251, Struktura SNB-a MUP-a RS u periodu april-juni 1992. godine.

⁸⁸ Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8297-8298; dokazni predmet P1251, Struktura SNB-a MUP-a RS u periodu april-juni 1992. godine.

⁸⁹ Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8298.

⁹⁰ Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8299.

⁹¹ Slobodan Škipina, 31. mart 2010. godine, T. 8394.

⁹² Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8323-8324, i 31. mart 2010. godine, T. 8394.

(d) Istrage koje je vodila milicija

30. Goran Mačar je u svom svjedočenju izjavio da se uprava u sjedištu MUP-a RS nije neposredno bavila poslovima vezanim za krivične istrage; za to su bili zaduženi nadležni CSB-ovi ili SJB-ovi.⁹³

31. Dana 16. maja 1992. godine, Mićo Stanišić je CSB-ovima u Banjoj Luci, Bijeljini, Doboju, Sarajevu i Trebinju izdao jedno naređenje. Stanišić je u tom naređenju izdao detaljna uputstva za prikupljanje podataka i dokumentacije o zločinima, uključujući i one podatke i dokumentaciju koji su se odnosili na ratne zločine. Međutim, Stanišićeva uputstva su se odnosila samo na "zločine nad srpskim stanovništvom" i "ratne zločine nad Srbima".⁹⁴

32. Svjedok SZ003, Musliman koji je 1992. godine bio zaposlen u CSB-u Banja Luka,⁹⁵ opisao je istražne korake koje je milicija u zoni odgovornosti CSB-a Banja Luka morala da preduzme po prijemu obavještenja o navodnom krivičnom djelu.⁹⁶ Po prijemu krivične prijave, prijava se evidentirala u knjizi dnevnih događaja. Ako bi se pokazala "istinitom" i ako je krivično djelo zaista bilo počinjeno, pokrenuo bi se uviđaj. Prije toga, na lice mjesta bi bio upućen jedan milicioner kako bi obezbijedio mjesto do dolaska istražnog tima koji će izvršiti uviđaj.⁹⁷ Taj milicioner bi takođe na odgovarajući način obilježio sve materijalne dokaze koje bi uspio pronaći. Istražni tim činili su dežurni inspektor, kriminalistički tehničar, zatim jedan inspektor za suzbijanje požara i eksplozivna sredstva (ukoliko je priroda događaja iziskivala pomoć takve vrste) i, na koncu, dežurni tužilac i istražni sudija.⁹⁸ Poslije izvršenog uviđaja, inspektor bi podnio krivičnu prijavu protiv poznatog ili nepoznatog počinioca, a cio predmet bi se uputio tužilaštvu; međutim, ukoliko bi na lice mjesta izašli tužilac i istražni sudija, onda bi oni rukovodili uviđajem, a radnici CSB-a su im pomagali.⁹⁹

33. Ukoliko bi informacija o navodnom počinjenju krivičnog djela stigla u CSB poslije završetka radnog vremena, dežurni operativni službenik bi obavijestio načelnika odjela za suzbijanje kriminaliteta, načelnika grupe za obradu krivičnih djela i dežurnog inspektora. Poslije toga bi procedura bila ista kao što je opisano u prethodnom paragrafu.¹⁰⁰

⁹³ Goran Mačar, 20. juli 2011. godine, T. 23586.

⁹⁴ Dokazni predmet P173, Naređenje kojim Mićo Stanišić načelnicima svih centara službi bezbjednosti nalaže podnošenje dnevnih izvještaja, 16. maj 1992. godine.

⁹⁵ Svjedok SZ003, 19. septembar 2011. godine, T. 24379 (povjerljivo), i 20. septembar 2011. godine, T. 24436 (povjerljivo).

⁹⁶ Svjedok SZ003, 19. septembar 2011. godine, T. 24385-24386.

⁹⁷ Svjedok SZ003, 19. septembar 2011. godine, T. 24385.

⁹⁸ Svjedok SZ003, 19. septembar 2011. godine, T. 24405.

⁹⁹ Svjedok SZ003, 19. septembar 2011. godine, T. 24405-24406.

¹⁰⁰ Svjedok SZ003, 19. septembar 2011. godine, T. 24404-24405.

34. Gojko Vasić, koji je 1992. godine bio kriminalistički istražitelj u SJB-u Laktaši,¹⁰¹ pregledao je i analizirao krivične upisnike milicije — poznate pod skraćenicom KU — u kojima su zabilježeni krivični predmeti koji su tokom 1992. godine prijavljeni miliciji i u kojima je milicija provela istragu.¹⁰² Pretresno vijeće napominje da Vasić u tim krivičnim upisnicima nije mogao da pronade nijedno od krivičnih djela koja se navode u Optužnici, uz dva moguća izuzetka. Prvi izuzetak je bilo dvostruko silovanje koje je 29. jula 1992. godine u Kotor-Varošu počinio jedan pripadnik Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka. Međutim, Vasić nije mogao da potvrdi da li se tu radilo o istom krivičnom djelu silovanja koje je navedeno u Prilogu D.4.3 Optužnice. Drugi izuzetak su predstavljala tijela osmorice neidentifikovanih muškaraca otkrivena 8. avgusta 1992. godine u Banjoj Luci. Međutim, budući da mu nije bilo poznato da li su ta tijela ikad identifikovana, Vasić nije bio u stanju da potvrdi da li se tu radilo o istim krivičnim djelima koja su navedena u prilogima B.1.1 ili B.1.2 Optužnice.¹⁰³

35. Pored toga, SJB-ovi u Kotor-Varošu, Prijedoru, Doboju i Zvorniku su u krivičnim upisnicima u periodu od aprila do decembra 1992. godine zabilježili samo po jedno teško krivično djelo počinjeno od strane poznatog počinioca srpske nacionalnosti nad žrtvom koja nije bila srpske nacionalnosti,¹⁰⁴ dok je SJB Sanski Most zabilježio četiri, a SJB Teslić pet krivičnih djela (uključujući krivičnu prijavu protiv grupe Miće).¹⁰⁵ SJB-ovi u Bileći, Gacku, Višegradu, Brčkom, na Palama, u Vlasenici i u Bosanskom Šamcu nisu zabilježili nijedno teško krivično djelo počinjeno od strane Srba nad nesrbima.¹⁰⁶ SJB Bijeljina zabilježio je dva teška krivična djela, a SJB Banja Luka je zabilježio njih 29.¹⁰⁷

36. U izvještaju o radu Ministarstva pravosuđa RS iz novembra 1992. godine navodi se sljedeće:

[S]uočeni smo sa činjenicom da se na teritoriji Republike vrši veliki broj krivičnih djela. Pravosudnim organima se podnosi mali broj krivičnih prijava od strane nadležnih organa. S tim u vezi osjeća se nedostatak odgovarajuće saradnje organa gonjenja i Ministarstva unutrašnjih poslova.¹⁰⁸

¹⁰¹ Gojko Vasić, 25. avgust 2010. godine, T. 13651.

¹⁰² Gojko Vasić, 25. avgust 2010. godine, T. 13661; dokazni predmet P1558.02, Izjava svjedoka Gojka Vasića s dodacima 1-16, 1. april 2010. godine, str. 2-4 (povjerljivo).

¹⁰³ Dokazni predmet P1558.01, Izjava svjedoka Gojka Vasića, 25. juni 2009. godine, str. 6.

¹⁰⁴ Dokazni predmet P1558.02, Izjava svjedoka Gojka Vasića s dodacima 1-16, 1. april 2010. godine, str. 4, 6, 10, 12, Dodatak 14 (povjerljivo); dokazni predmet P1558.03, Revidirani dodaci izjavi svjedoka Gojka Vasića, dodaci 1, 12 i 16 (povjerljivo).

¹⁰⁵ Dokazni predmet P1558.02, Izjava svjedoka Gojka Vasića s dodacima 1-16, 1. april 2010. godine, str. 10-12 (povjerljivo).

¹⁰⁶ Dokazni predmet P1558.02, Izjava svjedoka Gojka Vasića s dodacima 1-16, 1. april 2010. godine, str. 4-8 (povjerljivo).

¹⁰⁷ Pretresno vijeće napominje da je broj zabilježen u Banjoj Luci viši zbog toga što je svjedok u obzir uzeo i izvještaj o krivičnim djelima nad nesrbima koji je sačinilo Odjeljenje za istrage ratnih zločina Sektora kriminalističke policije u Banjoj Luci. V. dokazni predmet P1558.02, Izjava svjedoka Gojka Vasića s dodacima 1-16, 1. april 2010. godine, str. 7, 10-11 (povjerljivo).

¹⁰⁸ Dokazni predmet P1318.23, Izvještaj Ministarstva pravosuđa i uprave RS o radu Ministarstva pravosuđa i uprave za period maj – oktobar 1992. godine, Pale, 16. novembar 1992. godine, str. 4.

Momčilo Mandić je predložio da se pojača saradnja između organa gonjenja i Ministarstva unutrašnjih poslova. Takođe je predložio da se poveća broj zaposlenih u pravosudnim organima, a posebno u javnom tužilaštvu.¹⁰⁹

(e) Disciplinski postupak

37. Član 113 Zakona o unutrašnjim poslovima dopuštao je ministru ili radniku koga on ovlasti da imenuje disciplinske tužioce. Ti tužioci su, na zahtjev ministra, mogli da vrše potrebne istrage i prikupljaju dokaze potrebne za pokretanje disciplinskog postupka pred disciplinskom komisijom.¹¹⁰

U članu 114 Zakona o unutrašnjim poslovima nabrojane su vrste ponašanja koje se smatraju povredom radne dužnosti.¹¹¹ Shodno članu 115 Zakona o unutrašnjim poslovima, zahtjev za pokretanje postupka za utvrđivanje disciplinske odgovornosti mogao je podnijeti radnik koga je za to ovlastio ministar unutrašnjih poslova.¹¹²

38. Radomir Rodić, Srbin po nacionalnosti, koji je bio kriminalistički inspektor u SJB-u Banja Luka i koji je 7. jula 1992. godine postao disciplinski tužilac u CSB-u Banja Luka,¹¹³ u svom je svjedočenju izjavio da su počev od aprila 1992. godine načelnici CSB-ova i načelnici uprava pri sjedištu MUP-a RS bili jedini funkcioneri kojima je ministar dao ovlasti za pokretanje disciplinskih postupaka.¹¹⁴ Rodić je dodao da su, u skladu s propisima koji su bili na snazi u periodu od aprila do septembra 1992. godine, disciplinski prekršaji rješavani na nivou CSB-ova i da opštinski SJB-ovi nisu imali svoje disciplinske komisije ni disciplinske tužioce.¹¹⁵ Međutim, čim bi saznali za moguću povredu radne dužnosti, neposredni pretpostavljeni dotičnih radnika milicije bi o tome obavijestili nadležne organe na nivou CSB-ova.¹¹⁶

39. Tomislav Kovač, po nacionalnosti Srbin, bio je načelnik SJB-a Ilidža do avgusta 1992. godine, kada je imenovan za pomoćnika ministra unutrašnjih poslova za poslove i zadatke milicije. Od septembra 1993. do 31. decembra 1994. godine bio je vršilac dužnosti ministra unutrašnjih poslova.¹¹⁷ On je rekao da je Zakon o unutrašnjim poslovima višim starješinama nametnuo dužnost

¹⁰⁹ Dokazni predmet P1318.23, Izvještaj Ministarstva pravosuđa i uprave RS o radu Ministarstva pravosuđa i uprave za period maj – oktobar 1992. godine, Pale, 16. novembar 1992. godine, str. 8.

¹¹⁰ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, član 113; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 157.

¹¹¹ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, član 114; Radomir Rodić, 15. april 2010. godine, T. 8774-8775; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 158; Christian Nielsen, 17. decembar 2009. godine, T. 4989-4990.

¹¹² Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, član 115.

¹¹³ Radomir Rodić, 15. april 2010. godine, T. 8762, 8764-8767; dokazni predmet P1286, Župljaninovo rješenje kojim je Radomir Rodić imenovan za disciplinskog tužioca u CSB-u Banja Luka, 7. juli 1992. godine.

¹¹⁴ Radomir Rodić, 15. april 2010. godine, T. 8777.

¹¹⁵ Radomir Rodić, 15. april 2010. godine, T. 8774-8776.

¹¹⁶ Radomir Rodić, 15. april 2010. godine, T. 8776-8777.

¹¹⁷ Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27031, 27033-27034.

da pokrenu postupak putem podnošenja krivične prijave ukoliko saznaju da je neko počinio krivično djelo, posebno u okviru vršenja svojih poslova i zadataka.¹¹⁸

40. Kako je izjavio svjedok ST127, po nacionalnosti Srbin i bivši pripadnik MUP-a RS,¹¹⁹ načelnik SJB-a je bio taj koji je donosio odluke o tome da li će pokrenuti disciplinski postupak. U slučaju da načelnik SJB-a ne preduzme disciplinske mjere koje je trebao preduzeti, disciplinski postupak je mogao da pokrene načelnik CSB-a.¹²⁰ Načelnik CSB-a morao je po službenoj dužnosti da provodi prvostepene disciplinske postupke.¹²¹ Ministar unutrašnjih poslova bio je nadležan za pokretanje odgovarajućih disciplinskih postupaka protiv načelnika CSB-ova.¹²² Ministar unutrašnjih poslova je bio taj koji je morao da donosi odluke o primanju i otpuštanju ljudi iz službe, što je bilo propisano odredbama Zakona o unutrašnjim poslovima.¹²³

41. Krivična djela ili teške povrede radne dužnosti, počinjeni od strane radnika milicije, bili su sankcionisani članom 118 Zakona o unutrašnjim poslovima, koji je dopuštao mjeru privremenog udaljenja sa poslova i zadataka.¹²⁴ Za disciplinske prekršaje mogle su se izreći i sljedeće sankcije: opomena, javna opomena, privremeni raspored na druge poslove i zadatke, novčane kazne i prestanak radnog odnosa.¹²⁵ Prema Kovačevim riječima, najprimjerenije mjere za "čišćenje" MUP-a RS dopuštale su dvije mogućnosti — da se osoba smijeni s nekog položaja, posebno ako se radilo o nekom nadređenom položaju, i da se osoba otpusti iz službe u MUP-u.¹²⁶ Činjenje krivičnog djela od strane radnika milicije automatski je, pored pokretanja disciplinskog postupka, povlačilo za sobom podnošenje krivične prijave javnom tužilaštvu.¹²⁷

42. Dana 19. septembra 1992. godine, Mićo Stanišić je usvojio novi Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti radnika MUP-a RS kako bi se rad Ministarstva prilagodio ratnim uslovima.¹²⁸ U članu 2 tog novog pravilnika definisane su daljnje povrede radne dužnosti koje povlače disciplinsku odgovornost, pored onih koje su bile sankcionisane Zakonom o unutrašnjim poslovima.¹²⁹ Tu su bile definisane i disciplinske mjere, koje su obuhvatale raspored na druge poslove i zadatke,

¹¹⁸ Tomislav Kovač, 9. mart 2012. godine, T. 27236.

¹¹⁹ Svjedok ST127, 16. juni 2010. godine, T. 11826-11827.

¹²⁰ Svjedok ST127, 17. juni 2010. godine, T. 11886.

¹²¹ Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27075.

¹²² Tomislav Kovač, 8. mart 2012. godine, T. 27092.

¹²³ Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27076.

¹²⁴ Radomir Rodić, 15. april 2010. godine, T. 8784-8785; dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, član 118.

¹²⁵ Radomir Rodić, 16. april 2010. godine, T. 8792-8793; dokazni predmet L17, Zakon o državnoj upravi BiH, 20. mart 1990. godine, član 297, str. 107-108.

¹²⁶ Tomislav Kovač, 9. mart 2012. godine, T. 27236-27237.

¹²⁷ Radomir Rodić, 16. april 2010. godine, T. 8796.

¹²⁸ Tomislav Kovač, 9. mart 2012. godine, T. 27238-27239; dokazni predmet 1D54, Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti radnika MUP-a Srpske Republike u uslovima ratnog režima, 19. septembar 1992. godine.

¹²⁹ Dokazni predmet 1D54, Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti radnika MUP-a Srpske Republike u uslovima ratnog režima, 19. septembar 1992. godine, član 2.

novčane kazne ili prestanak radnog odnosa.¹³⁰ Disciplinske mjere za "teže povrede radne dužnosti" izricali su načelnici CSB-ova, načelnik Uprave u Ministarstvu ili komandant odreda milicije. Sankcije za lakše povrede radne dužnosti izricali su načelnik SJB-a, osobe koje on za to ovlasti ili načelnici odjeljenja.¹³¹ Shodno tim novim propisima, načelnik CSB-a je postao prvostepeni disciplinski organ, dok je ministar unutrašnjih poslova rješavao po žalbama kao drugostepeni disciplinski organ.¹³² Rješenja koja je po žalbama donosio ministar bila su konačna.¹³³ Inicijativu za pokretanje disciplinskog postupka mogao je dati svaki radnik Ministarstva unutrašnjih poslova.¹³⁴

43. Vladimir Tutuš, po nacionalnosti Srbin, koji je 1992. godine bio načelnik SJB-a Banja Luka,¹³⁵ u svom je svjedočenju izjavio da su se pravila kojima je sankcionisan prestanak radnog odnosa nekog milicionera koji bi učestvovao u kriminalnim radnjama razlikovala ovisno o tome da li je dotični počinitelj bio u rezervnom ili u aktivnom sastavu milicije. Kod pripadnika rezervnog sastava milicije taj postupak je bio kratak: on bi odmah mogao biti uklonjen sa rasporeda, razdužio bi naoružanje i bio stavljen na raspolaganje vojsci. Kod pripadnika aktivnog sastava taj postupak je trajao duže. Bilo je potrebno pokrenuti disciplinski postupak, a u tom procesu su učestvovali i tužilac i "načelnik centra". Prijedlog tužioca bio bi upućen disciplinskom sudu, koji je donosio odluke o tome koje je mjere potrebno preduzeti. Onaj ko bi bio optužen kao počinitelj takođe je mogao da bude privremeno suspendovan do okončanja disciplinskog postupka. Ukoliko bi neki radnik koji je u stalnom radnom odnosu bio suspendovan, primao bi samo 50% plate.¹³⁶

4. Razvoj MUP-a RS tokom 1992. godine

44. U proljeće 1992. godine od svih zaposlenih u lokalnim SJB-ovima i drugim javnim službama zatraženo je da potpišu izjavu o lojalnosti vlastima bosanskih Srba. Bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su odbili da potpišu tu izjavu otpušteni su s posla. Oni koji su pristali da je potpišu neko vrijeme su ostali u službi, ali su nešto kasnije ipak otpušteni.¹³⁷ Taj proces je eskalirao

¹³⁰ Dokazni predmet 1D54, Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti radnika MUP-a Srpske Republike u uslovima ratnog režima, 19. septembar 1992. godine, član 3.

¹³¹ Dokazni predmet 1D54, Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti radnika MUP-a Srpske Republike u uslovima ratnog režima, 19. septembar 1992. godine, članovi 4, 6.

¹³² Radomir Rodić, 16. april 2010. godine, T. 8806-8807.

¹³³ Dokazni predmet 1D54, Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti radnika MUP-a Srpske Republike u uslovima ratnog režima, 19. septembar 1992. godine, članovi 15-16.

¹³⁴ Dokazni predmet 1D54, Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti radnika MUP-a Srpske Republike u uslovima ratnog režima, 19. septembar 1992. godine, član 5.

¹³⁵ Svjedok ST174, dokazni predmet P1098.02, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 9. april 2002. godine, T. 4007 (povjerljivo); Vladimir Tutuš, 15. mart 2010. godine, T. 7570, 7573.

¹³⁶ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7749-7751; Radomir Rodić, 16. april 2010. godine, T. 8805, i 19. april 2010. godine, T. 8898-8899; Drago Borovčanin, 24. februar 2010. godine, T. 6814-6816.

¹³⁷ Činjenice o kojima je presuđeno 135, 1382; Nijaz Smajlović, 18. novembar 2011. godine, T. 26019-26020; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 193, 195; Christian Nielsen, 17. decembar 2009. godine, T. 4930, 4939; dokazni predmet 1D78, Depeša MUP-a SR BiH u vezi s reorganizacijom organa za unutrašnje poslove, 1. april 1992. godine; Amir Džonlić, dokazni predmet P2289, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. februar 2002. godine, T. 2470-2471; svjedok BT11, dokazni predmet P1098.02, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 9. april 2002. godine, T. 3980-3982 (povjerljivo); Atif Džafić, Izjava svjedoka, dokazni predmet P962.01, 17., 19. i 20. februar 2001. godine, str. 12-13.

tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, što je dovelo do toga da su skoro svi Muslimani i Hrvati bili otpušteni sa svojih radnih mjesta.¹³⁸

45. Miloš Janković, inženjer koji je 1992. godine bio načelnik Odjeljenja za vezu i kriptozastitu u SJB-u Prijedor,¹³⁹ u svom je svjedočenju govorio o jednoj depeši koju je 10. aprila 1992. godine Alija Delimustafić uputio svim CSB-ovima i SJB-ovima i koja je prošla kroz Jankovićev centar veze. U toj depeši je pisalo da se provodi "nasilno obrazovanje organizacionih jedinica tzv. Srpskog MUP-a", da se na zaposlene vrši pritisak i da se oni ucjenjuju kako bi potpisali izjave o lojalnosti koje nisu dužni potpisati.¹⁴⁰ U odgovor na to Stojan Župljanin je poslao depešu u kojoj je izjavio da se ni na koga ne vrši pritisak niti se iko primorava da potpiše, ali da Delimustafićeva depeša nema nikakvu zakonsku snagu u RS-u.¹⁴¹

46. Milomir Orašanin, po nacionalnosti Srbin, u svom je svjedočenju izjavio da, u vrijeme kad je početkom maja 1992. godine počeo da radi u MUP-u RS kao inspektor u Upravi za suzbijanje kriminaliteta (koja je nazivana i Upravom za kriminalističke poslove), uslovi za rad u zgradi MUP-a RS na Palama nisu bili adekvatni. Nije bilo vozila, kao ni opreme ni materijalno-tehničkih sredstava, samo nekoliko kancelarija i jedan telefon.¹⁴² Dobrislav Planojević, načelnik Uprave za suzbijanje kriminaliteta,¹⁴³ tada je rekao Orašaninu da su od ministra Stanišića dobili zaduženje da organizuju Upravu za suzbijanje kriminaliteta koja će raditi na profesionalan način.¹⁴⁴ Osnovni zadaci te Uprave bili su suzbijanje i otkrivanje krivičnih djela, primjenjivanje propisa koji su se odnosili na suzbijanje kriminaliteta, kao i praćenje rada kriminalističkih službi u CSB-ovima i SJB-ovima.¹⁴⁵ Orašanin je izjavio da su u maju u toj Upravi radile samo četiri osobe.¹⁴⁶ Taj broj se u junu 1992. godine povećao na devet.¹⁴⁷ U julu 1992. godine, toj Upravi su se pridružila još dva inspektora, a u septembru 1992. godine još dva.¹⁴⁸

47. Na sjednici Vlade RS održanoj 24. maja 1992. godine donesen je zaključak da MUP RS pripremi kompletan izvještaj o bezbjednosnoj situaciji i stanju javnog reda i mira u RS-u. Milan Trbojević smatra da je sačinjeno nekoliko takvih izvještaja o različitim pitanjima, kao što su

¹³⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 753. V. takođe odjeljke koji se odnose na Sanski Most, Banju Luku, Donji Vakuf, Ključ, Kotor - Varoš, Prijedor i Teslić.

¹³⁹ Miloš Janković, 10. oktobar 2011. godine, T. 24714.

¹⁴⁰ Miloš Janković, 13. oktobar 2011. godine, T. 24940-24942; dokazni predmet 1D138, Depeša s potpisom Alije Delimustafića u vezi s nezakonitošću svečanih izjava novog MUP-a RS, 10. april 1992. godine.

¹⁴¹ Miloš Janković, 13. oktobar 2011. godine, T. 24942-24944, 24954.

¹⁴² Milomir Orašanin, 6. juni 2011. godine, T. 21839-21840, 21853-21854, 21857.

¹⁴³ Milomir Orašanin, 6. juni 2011. godine, T. 21855-21856.

¹⁴⁴ Milomir Orašanin, 6. juni 2011. godine, T. 21854.

¹⁴⁵ Milomir Orašanin, 6. juni 2011. godine, T. 21869.

¹⁴⁶ Milomir Orašanin, 6. juni 2011. godine, T. 21855-21856; dokazni predmet 1D569, Sjedište MUP-a, Spisak radnika Sjedišta MUP-a za isplatu ličnog dohotka za maj 1992. godine, 12. juni 1992. godine.

¹⁴⁷ Milomir Orašanin, 6. juni 2011. godine, T. 21862-21863; dokazni predmet 1D570, Uprava za kriminalitet, Spisak radnika za isplatu ličnog dohotka za juni 1992. godine.

¹⁴⁸ Milomir Orašanin, 6. juni 2011. godine, T. 21864, 21868.

kriminalitet, zaštita javnih dobara, ratno profiterstvo, uznemiravanje građana, kao i o drugim pitanjima relevantnim za političku situaciju i situaciju u kojoj je "srpski narod".¹⁴⁹

48. Orašanin je u svom svjedočenju izjavio da je najbolji način da MUP bude obaviješten o stvarnoj situaciji u SJB-ovima bio putem "instruktivnih nadzora" ili inspekcija, čije je pravilno izvođenje iziskivalo pet do šest dana, ali da za vršenje takvih inspekcija nije bilo dovoljno vremena.¹⁵⁰ Godine 1992., umjesto "instruktivnih nadzora" obavljane su posjete ili "kratke posjete" Doboju, Foči, Skelanima, Ilijašu, Vogošći, Karakaju i Brčkom, pored ostalih.¹⁵¹ Te vrste posjeta nisu bile stvarni nadzor i vršene su u svrhu izlaska na teren kako bi se dobila slika o stanju na terenu, kako bi se upoznali zaposleni, uvidjeli problemi s kojima se oni suočavaju i pokušalo doći do rješenja tih problema.¹⁵² U nekim stanicama takva posjeta je bila prvi kontakt koji su zaposleni u njima imali s bilo kim iz MUP-a RS.¹⁵³ Po povratku iz posjete ili nadzora, obavezno se podnosio izvještaj.¹⁵⁴ U vezi s izvještavanjem, Orašanin je izjavio da su inspektori, ukoliko su to uslovi dopuštali, o problemima koje bi uočili tokom nadzora izvještavali svoje pretpostavljene u komandnom lancu — u njegovom slučaju, taj pretpostavljeni je bio Goran Mačar — a zatim Dobrislava Planojevića i potom Miću Stanišića.¹⁵⁵ Orašanin je podnio neke izvještaje o izvršenom nadzoru svom pretpostavljenom, Goranu Mačaru.¹⁵⁶

49. Dok je radio na poslovima inspektora, Orašanin je učestvovao u četiri posjete SJB-ovima: u sklopu prve posjete obišao je Zvornik, Skelane, Brčko i Bijeljino; u sklopu druge Vogošću i Ilijaš; u sklopu treće Doboju, Banju Luku i Bosanski Šamac; a u sklopu četvrte Foču, Rudo, Čajniče i Višegrad.¹⁵⁷ Situacija u tim stanicama se razlikovala, kao i problemi koji su u njima uočeni; neke su funkcionisale u skladu s propisima, a neke nisu.¹⁵⁸ Orašanin smatra da, s obzirom na situaciju koja je 1992. godine vladala u RS-u, s ljudstvom i opremom kojom je raspolagala njegova služba nije bilo moguće posjetiti baš svaki SJB kako bi se utvrdilo kakva je situacija.¹⁵⁹ Često je situacija na terenu bila drugačija od informacija o nekom SJB-u na koje su se oslanjali u sjedištu MUP-a prije nego što bi ga posjetili.¹⁶⁰

¹⁴⁹ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.05, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 8. april 2005. godine, T. 11752-11754.

¹⁵⁰ Milomir Orašanin, 7. juni 2011. godine, T. 21924-21925, i 10. juni 2011. godine, T. 22154.

¹⁵¹ Milomir Orašanin, 6. juni 2011. godine, T. 21872-21877; Goran Mačar, 6. juli 2011. godine, T. 22911.

¹⁵² Milomir Orašanin, 7. juni 2011. godine, T. 21924-21925, i 10. juni 2011. godine, T. 22178-22179.

¹⁵³ Milomir Orašanin, 10. juni 2011. godine, T. 22178-22179.

¹⁵⁴ Milomir Orašanin, 7. juni 2011. godine, T. 21924.

¹⁵⁵ Milomir Orašanin, 8. juni 2011. godine, T. 22027.

¹⁵⁶ Milomir Orašanin, 8. juni 2011. godine, T. 22026-22027.

¹⁵⁷ Milomir Orašanin, 7. juni 2011. godine, T. 21940-21941.

¹⁵⁸ Milomir Orašanin, 6. juni 2011. godine, T. 21872.

¹⁵⁹ Milomir Orašanin, 10. juni 2011. godine, T. 22179.

¹⁶⁰ Milomir Orašanin, 10. juni 2011. godine, T. 22153-22154.

50. Tokom prve posjete, koja je obavljena sredinom ili krajem maja 1992. godine,¹⁶¹ Orašaninov nadzorni tim je posjetio Karakaj, a zatim se uputio u Brčko, Bijeljino i novi SJB u Skelanima.¹⁶² U stanici u Brčkom prisutni su bili jedan dežurni službenik i jedan inspektor koji se prezivao Gavrilović.¹⁶³ Kad su došli u stanicu milicije u Bijeljini, nije bio prisutan nijedan od načelnika osim načelnika za pravne poslove, koji se prezivao Grkinić i koji nije bio ni od kakve pomoći za svrhu te posjete.¹⁶⁴ Pet do deset dana kasnije, jedan drugi tim je ponovo posjetio Brčko i utvrdio da su u tom mjestu neke paravojne grupe terorisale stanovništvo i pripadnike milicije.¹⁶⁵

51. Orašaniin je u svom svjedočenju izjavio da je tokom druge posjete, koja je obavljena 27. i 28. maja 1992. godine, bilo kadrovskih problema u SJB-u Vogošća pošto su radna mjesta načelnika SJB-a i komandira stanice milicije bila upražnjena zbog toga što su se lokalne strukture protivile imenovanju osoba koje je MUP htio da postavi na te položaje.¹⁶⁶ Orašaniin i Drago Borovčanin, koji je takođe bio član nadzornog tima, preporučili su Živka Lazarevića za načelnika Službe za suzbijanje kriminaliteta u SJB-u Vogošća, a Branislava Vlaču za inspektora za suzbijanje kriminaliteta.¹⁶⁷ Boro Maksimović, kojeg je nominovao SDS, na kraju je smijenjen sa položaja u SJB-u Vogošća zbog nedoličnog ponašanja i zbog toga što ni poslije druge nadzorne posjete, oko mjesec dana kasnije, nije preduzeo odgovarajuće mjere za rad SJB-a.¹⁶⁸

52. Dana 6. jula 1992. godine, Mićo Stanišić izdao je dokument u kojem je izložio način djelovanja MUP-a RS u uslovima ratnog stanja.¹⁶⁹ U tom dokumentu, on je naveo uzroke problema s kojima se suočavalo Ministarstvo: ratno stanje; pojava novih oblika kriminaliteta (ratnih zločina i ratnog profiterstva); fluktuacija stanovništva; nemogućnost primjenjivanja propisa o kupovini, posjedovanju i nošenju naoružanja; i opterećenje kojem je bio izložen sistem veze. On je, pored toga, pomenuo povećan obim poslova i zadataka, uključujući učešće u borbenim dejstvima, dislokaciju i disperziju MUP-a; nedostatak opreme i materijalno-tehničkih sredstava; loše vođenje evidencije i nedefinisane teritorije. U cilju rješavanja tih problema on je pozvao na zakonsko regulisanje oblasti unutrašnjih poslova, ustavnost i zakonitost u svim sferama života, definisanje teritorije i granica RS, onemogućavanje svih vrsta intervencija koje ugrožavaju provođenje

¹⁶¹ Milomir Orašaniin, 6. juni 2011. godine, T. 21877.

¹⁶² Milomir Orašaniin, 6. juni 2011. godine, T. 21875-21877, 21888-21889, i 10. juni 2011. godine, T. 22162-22164 (povjerljivo); dokazni predmet P993, Izvještaj MUP-a RS o nadzoru u stanju organizacije i rada stanica milicije Bratunac i Skelani, izvršenom 1. avgusta 1992. godine – 3. avgusta 1992. godine, bez datuma, str. 2-4.

¹⁶³ Milomir Orašaniin, 6. juni 2011. godine, T. 21888-21889.

¹⁶⁴ Milomir Orašaniin, 6. juni 2011. godine, T. 21887.

¹⁶⁵ Milomir Orašaniin, 6. juni 2011. godine, T. 21890-21891.

¹⁶⁶ Milomir Orašaniin, 6. juni 2011. godine, T. 21894-21895; dokazni predmet P989, Izvještaj MUP-a o radu stanica javne bezbjednosti Vogošća i Ilijaš, 30. maj 1992. godine, str. 2.

¹⁶⁷ Milomir Orašaniin, 6. juni 2011. godine, T. 21896; dokazni predmet P989, Izvještaj MUP-a o radu stanica javne bezbjednosti Vogošća i Ilijaš, 30. maj 1992. godine, str. 2-4.

¹⁶⁸ Milomir Orašaniin, 6. juni 2011. godine, T. 21897.

¹⁶⁹ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 178; dokazni predmet P853, Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, "Neki osnovni principi djelovanja MUP u uslovima ratnog režima", 6. juli 1992. godine.

krivičnih istraga, kao i organizovanje Ministarstva u ratne jedinice. On je, pored toga, pozvao na saradnju i sadejstvo sa VRS-om.¹⁷⁰

53. Orašanin, Nikola Milanović i Ostoja Minić ponovo su posjetili Višegrad u periodu od 7. do 13. septembra 1992. godine.¹⁷¹ Orašanin je izjavio da tokom te posjete nisu bili obaviješteni o incidentu u kojem je spaljena kuća Omeragića u Višegradu niti su u djelovodniku SJB-a Višegrad vidjeli ikakvu zabilješku o tom incidentu. Pretresno vijeće podsjeća da je zaključilo da je u tom incidentu poginulo približno 66 muslimanskih civila.¹⁷² Orašanin je smatrao da bi inspektori taj incident uvrstili u svoj izvještaj da su znali za njega.¹⁷³ U drugu ruku, u izvještaju se navodi da je na području Višegrada počinjen genocid nad Srbima.¹⁷⁴ Orašanin se složio s tim da se MUP RS našao u situaciji da je bio potpuno paralisiran kad se u julu 1992. godine suočio s prisustvom paravojnih formacija u Višegradu.¹⁷⁵

54. Milomir Orašanin je izjavio da se u periodu od maja do jula 1992. godine nekoliko SJB-ova našlo u situaciji da nema CSB-ove kojima bi podnosilo izvještaje, a razlog za to bilo je stvaranje nove strukture MUP-a RS i odbacivanje hijerarhije izvještavanja od SJB-ova prema CSB-ovima koja je postojala ranije. SJB-ovi kao što su Ugljevik, Bijeljina, Brčko, Zvornik i Bratunac "ostali [su] da vise", "što se tiče [naše organizacije] i ovih službi, pravosuđa i policije".¹⁷⁶ Nekoliko tih SJB-ova, kao što su SJB Bratunac, Zvornik, Milići i Vlasenica, kasnije je stavljeno pod CSB Sarajevo kako bi se u pravnom smislu integrisali u komandni lanac. Štab MUP-a u periodu od maja do jula 1992. godine nije imao nikakav uticaj na te stanice s obzirom na vlast koju su krizni štabovi imali na tim lokacijama.¹⁷⁷ Orašanin je u svom svjedočenju izjavio da su u maju 1992. godine postojali CSB-ovi u Banjoj Luci, Doboju i Trebinju, dok status Bijeljine, Zvornika, Foče i Višegrada nije bio definisan. Foča, Višegrad i Rudo su na kraju postali dio CSB-a Trebinje.¹⁷⁸ Bilo

¹⁷⁰ Christian Nielsen, 14. decembar 2009. godine, T. 4747; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 178; dokazni predmet P853, Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, "Neki osnovni principi djelovanja MUP u uslovima ratnog režima", 6. juli 1992. godine; dokazni predmet 1D46, Naredenje Miće Stanišića, kojim se snage MUP-a RS organizuju u ratne jedinice, 15. maj 1992. godine.

¹⁷¹ Dokazni predmet 1D571, Izvještaj MUP-a RS o izvršenom obilasku stanica javne bezbjednosti Foča, Čajniče, Rudo i Višegrad, 14. septembar 1992. godine, str. 1-2.

¹⁷² V. odjeljak Presude koji se odnosi na Višegrad.

¹⁷³ Milomir Orašanin, 9. juni 2011. godine, T. 22134-22135; dokazni predmet 1D571, Izvještaj MUP-a RS o izvršenom obilasku stanica javne bezbjednosti Foča, Čajniče, Rudo i Višegrad, 14. septembar 1992. godine, str. 2.

¹⁷⁴ Dokazni predmet 1D571, Izvještaj MUP-a RS o izvršenom obilasku stanica javne bezbjednosti Foča, Čajniče, Rudo i Višegrad, 14. septembar 1992. godine, str. 2.

¹⁷⁵ Milomir Orašanin, 10. juni 2011. godine, T. 22176; dokazni predmet P633, Izvještaj MUP-a RS br. 08-3/92 – Kratak pregled vojno-bezbjednosne situacije na području Srpske opštine Višegrad, podnio načelnik SJB-a Višegrad Perišić, 13. juli 1992. godine, str. 2.

¹⁷⁶ Milomir Orašanin, 6. juni 2011. godine, T. 21898-21900.

¹⁷⁷ Milomir Orašanin, 6. juni 2011. godine, T. 21899.

¹⁷⁸ Milomir Orašanin, 8. juni 2011. godine, T. 22003.

je nedoumica u pogledu pitanja da li bi Zvornik trebao da pripadne Bijeljini ili Sarajevu i na kraju je osnovan CSB u Bijeljini.¹⁷⁹

55. Prema Orašaninovima riječima, najčešći problemi s kojima su se suočavali SJB-ovi u RS-u bili su nedostatak stručnih kadrova, činjenica da paravojne grupe nisu bile ni pod kontrolom vojske ni pod kontrolom milicije, kao i kontrola koju su vršili krizni štabovi, koji su u početku na određenim područjima, kao što su Foča i Zvornik, praktično imali miliciju pod svojom kontrolom.¹⁸⁰ Orašani je u svom svjedočenju izjavio da je sve izvještaje koji su stizali u Upravu za suzbijanje kriminaliteta pomno proučavala njena analitička služba. Rekao je da je stepen uspješnosti rješavanja krivičnih djela bio približno 45-50%. Banja Luka i Doboj su ostvarili posebno visok stepen rješavanja krivičnih djela.¹⁸¹

56. Milan Trbojević, bivši zamjenik predsjednika Vlade RS, izjavio je da je MUP u periodu od maja do novembra 1992. godine uspostavljao svoju strukturu i hijerarhiju na terenu. Vojska i milicija imale su jasan djelokrug rada i jasno definisanu strukturu. Shodno tome, "[bila je] to daleko veća, preciznija i potpunija struktura, nego ijednog drugog ministarstva".¹⁸² Pojedini službenici višeg ranga u SJB-ovima organizovali su rad tih SJB-ova tako da su omogućili kriznim štabovima da rukovode i upravljaju radom SJB-ova, tako da su *de facto* pretpostavljeni organi tih SJB-ova bili krizni štabovi, a ne CSB, što je bilo u suprotnosti sa Zakonom o unutrašnjim poslovima.¹⁸³ SJB-ovi su svoje aktivnosti povezivali s lokalnom politikom i lokalnim rukovodiocima i zanemarivali su svoje zakonske obaveze.¹⁸⁴ Shodno tome, jedan broj SJB-ova je ignorisao zahtjeve CSB-ova za dostavljanje informacija, podrivajući tako sposobnost MUP-a RS da funkcioniše kao jedinstven entitet, što je dovelo do poteškoća u procjenjivanju i kontrolisanju ukupne bezbjednosne situacije.¹⁸⁵

57. Jedinice MUP-a RS često su učestvovala u borbenim dejstvima u periodu od aprila do decembra 1992. godine.¹⁸⁶ Do 12. maja 1992. godine, kada je osnovan VRS, snage MUP-a RS bile su jedine oružane snage pod isključivom i neposrednom kontrolom rukovodstva RS.¹⁸⁷ Na početku,

¹⁷⁹ Milomir Orašani, 8. juni 2011. godine, T. 22003; Milomir Orašani, 10. juni 2011. godine, T. 22174. V. takođe dokazni predmet P2005, Telefaks s potpisom Predraga Ješurića, načelnika CSB-a Bijeljina, upućen ministru unutrašnjih poslova, u vezi s bezbjednosnom situacijom u Bijeljini, 29. april 1992. godine.

¹⁸⁰ Milomir Orašani, 7. juni 2011. godine, T. 21961.

¹⁸¹ Milomir Orašani, 7. juni 2011. godine, T. 21962.

¹⁸² Milan Trbojević, 3. decembar 2009. godine, T. 4183-4184, i 4. decembar 2009. godine, T. 4224.

¹⁸³ Goran Mačar, 11. juli 2011. godine, T. 23102.

¹⁸⁴ Goran Mačar, 11. juli 2011. godine, T. 23102-23103; dokazni predmet P624, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 4. april 1992. – 31. decembar 1992. godine, januar 1993. godine, str. 15.

¹⁸⁵ Goran Mačar, 11. juli 2011. godine, T. 23103, i 13. juli 2011. godine, T. 22325-22328; dokazni predmet P624, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 4. april 1992. – 31. decembar 1992. godine, januar 1993. godine, str. 15.

¹⁸⁶ Dokazni predmet P625, Godišnji izvještaj o radu MUP-a RS za period april – decembar 1992. godine, januar 1993. godine, str. 4-5.

Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 217.

¹⁸⁷ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 191; Christian Nielsen, 25. januar 2010. godine, T. 5464-5465.

MUP RS se oslanjao na naoružanje iz stanica milicije koje su bile pod njegovom kontrolom, kao i na oružje koje su mu dostavljali JNA, TO i Savezni SUP.¹⁸⁸ Sve vrijeme rata u BiH, MUP se smatrao dijelom oružanih snaga RS.¹⁸⁹

58. Dana 15. maja 1992. godine, Stanišić je naredio da se svi zaposleni u MUP-u RS formalno organizuju u "ratne jedinice" i formalizovao je saradnju između MUP-a RS i vojske tako što je objasnio kako će jedinice milicije sadejstvovati sa VRS-om. Te jedinice su mogle da primaju naređenja od ministra unutrašnjih poslova i načelnika CSB-ova, koji su morali da izvijeste Štab Ministarstva kad bi upotrijebili svoje borbene jedinice.¹⁹⁰ Štab je komandovao združenim snagama Ministarstva.¹⁹¹ Tokom izvođenja borbenih dejstava, jedinice milicije bile su potčinjene VRS-u, premda uz upozorenje da jedinicama MUP-a treba neposredno da komanduju određeni radnici MUP-a.¹⁹² Naglasak je stavljen na strogo poštovanje Zakona o unutrašnjim poslovima i drugih zakonskih i vojnih propisa.¹⁹³ To je neizbježno dovelo do ozbiljnog smanjenja resursa koji su se mogli posvetiti uobičajenim poslovima i zadacima milicije, a rukovođenje i komandovanje je postalo veliki problem za MUP RS.¹⁹⁴

59. U periodu od aprila do decembra 1992. godine Štab MUP-a RS mijenjao je sjedište četiri puta — prvo je bio na Vracama, zatim na Palama i u Lukavici, a potom u Bijeljini i dijelom na Palama.¹⁹⁵

5. Sistemi veze

60. Tokom perioda od 5. do 10. aprila 1992. godine Mićo Stanišić je ponudio Draganu Kezunoviću položaj načelnika Uprave za veze u MUP-u RS, što je ovaj prihvatio.¹⁹⁶ Stanišić je Kezunoviću rekao da stvori sistem veze pri Štabu MUP-a RS. Kezunović je u svom svjedočenju izjavio da to nije značilo samo raspolaganje odgovarajućom opremom i ljudstvom, nego i dokumentima za šifriranje.¹⁹⁷ Na početku nije imao ništa od navedenog.¹⁹⁸

¹⁸⁸ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 214.

¹⁸⁹ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 191.

¹⁹⁰ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 215.

¹⁹¹ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 215. U sastavu Štaba MUP-a bili su: komandant – ministar unutrašnjih poslova; zamjenik komandanta – podsekretar za javnu bezbjednost; članovi – podsekretar za nacionalnu bezbjednost, pomoćnici ministra za krivične poslove, miliciju, veze i zaštitu podataka i za materijalno-finansijske poslove, zatim komandir odreda milicije, zamjenik komandira odreda milicije, načelnici CSB-ova; i sekretar – šef Kabineta ministra.

¹⁹² V. odjeljak u vezi s prepotčinjavanjem.

¹⁹³ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 216.

¹⁹⁴ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 217.

¹⁹⁵ Dragan Kezunović, 11. juni 2010. godine, T. 11631-11632, 11641; Goran Mačar, 7. juli 2011. godine, T. 22992; dokazni predmet P625, Godišnji izvještaj o radu MUP-a RS za period april – decembar 1992. godine, januar 1993. godine, str. 7.

¹⁹⁶ Dragan Kezunović, 10. juni 2010. godine, T. 11529, 11536-11538; Slobodan Marković, 13. juli 2010. godine, T. 12774.

¹⁹⁷ Dragan Kezunović, 10. juni 2010. godine, T. 11537, i 11. juni 2010. godine, T. 11639-11640.

¹⁹⁸ Dragan Kezunović, 10. juni 2010. godine, T. 11537-11538.

61. Dana 14. aprila 1992. godine, Kezunović je prisustvovao sjednici "stručnog kolegija" MUP-a RS. Na toj sjednici razgovaralo se o problemima s vezom u RS-u i dogovoreno je da se oprema za vezu zatraži od MUP-a u Beogradu.¹⁹⁹ Dana 8. maja 1992. godine, Savezni MUP je dostavio MUP-u RS raznovrsna sredstva veze.²⁰⁰ Kezunović je izjavio da je Štab MUP-a RS 1992. godine za održavanje veze sa pet CSB-ova i SJB-ovima imao na raspolaganju sljedeću opremu: jedan kratkotalasni radio-uređaj, nekoliko radio-uređaja ultrakratkog talasa, jedan ili dva teleprinter i telefaksove.²⁰¹ Istovremeno, postojala je mogućnost korištenja kurirske službe.²⁰² Kako se navodi u Godišnjem izvještaju MUP-a RS za 1992. godinu, Štab MUP-a RS slao je centrima i drugim organima u prosjeku 15 depeša dnevno (ukupno 4.170 depeša po svim linijama rada), a primao u prosjeku po 16 depeša dnevno (ukupno 4.400).²⁰³

62. Tokom 1992. godine, u RS-u su postojala tri sistema veze, i to sistemi veze milicije, vojske i javni sistem.²⁰⁴ Kezunović je objasnio da su i milicija i vojska, osim što su imale odvojene i bolje zaštićene žične veze, raspolagale rezervnim sistemom veze putem radio-releja, koji nije bio zaštićen.²⁰⁵ Predsjedništvo, Vlada i opštinski organi RS, kao i Skupština RS, koristili su sva tri sistema veze.²⁰⁶ Na Palama je uspostavljen centar veze za civilne vlasti, koji je mogao da koristi javni sistem telekomunikacija. Na njegovom čelu bio je pukovnik Milorad Kotlica i on je bio dio Ministarstva odbrane, ali nije bio vezan za operativne aspekte vojske.²⁰⁷ Početkom aprila 1992. godine, u tom centru je bilo problema u funkcionisanju sistema veze zbog borbenih dejstava, nedostatka goriva i nedostatka obučениh kadrova.²⁰⁸ Pored toga, često je dolazilo do prekida u napajanju električnom energijom, a telefonski kablovi su bili oštećeni, što je otežavalo održavanje veze.²⁰⁹ Uslijed toga, moralo se pribjegavati radio-vezi.²¹⁰

63. Početkom aprila i u maju, centar veze MUP-a RS na Vracama dijelio je prostor s osobljem koje je radilo na poslovima veze u CSB-u Sarajevo, pri čemu su isti ljudi radili za obje organizacije, te distribuirali i primali depeše iz dviju organizacionih jedinica.²¹¹ Vođene su zasebne djelovodne

¹⁹⁹ Dragan Kezunović, 10. juni 2010. godine, T. 11539-11542; dokazni predmet P541, Zapisnik sa sjednice stručnog kolegija MUP-a RS, održane 14. aprila 1992. godine, str. 1-2.

²⁰⁰ Dragan Kezunović, 10. juni 2010. godine, T. 11547-11550; dokazni predmet P1425, Dopis Saveznog SUP-a upućen MUP-u RS, 8. maj 1992. godine.

²⁰¹ Dragan Kezunović, 10. juni 2010. godine, T. 11551-11552.

²⁰² Dragan Kezunović, 10. juni 2010. godine, T. 11553.

²⁰³ Dokazni predmet P625, Godišnji izvještaj o radu MUP-a RS za period april – decembar 1992. godine, januar 1993. godine, str. 23.

²⁰⁴ Dragan Kezunović, 10. juni 2010. godine, T. 11561-11564, i 11. juni 2010. godine, T. 11660-11661; svjedok ST219, 22. novembar 2010. godine, T. 17623, 17666-17667, 17669.

²⁰⁵ Dragan Kezunović, 10. juni 2010. godine, T. 11562-11563.

²⁰⁶ Dragan Kezunović, 10. juni 2010. godine, T. 11563; svjedok ST219, 22. novembar 2010. godine, T. 17623-17624.

²⁰⁷ Dragan Kezunović, 10. juni 2010. godine, T. 11563-11565; svjedok ST219, 22. novembar 2010. godine, T. 17620-17621 (povjerljivo), 17622-17624, 17634, 17670.

²⁰⁸ Dragan Kezunović, 11. juni 2010. godine, T. 11633, 11657; svjedok ST219, 22. novembar 2010. godine, T. 17622.

²⁰⁹ Svjedok ST219, 22. novembar 2010. godine, T. 17631; Gojko Vasić, 25. avgust 2010. godine, T. 13661.

²¹⁰ Svjedok ST219, 22. novembar 2010. godine, T. 17631.

²¹¹ Dragan Kezunović, 11. juni 2010. godine, T. 11607.

knjige za poslate i primljene depeše, i to kako za šifrovane, tako i za otvorene.²¹² U jednom internom propisu bilo je precizno naznačeno koje se vrste dokumenata mogu prenositi kao otvoreni dokumenti, a kod kojih je vrsta dokumenata potrebno primijeniti kriptozastitu, a ta razlika se zasnivala na povjerljivosti i značaju dotičnih informacija.²¹³ Dragan Kezunović je u svom svjedočenju, iznoseći komentare o djelovodnoj knjizi veze MUP-a RS za 1992. godinu, izjavio da je centar veze na Vracama djelimično funkcionisao kao centar MUP-a RS, dok se nije preselio na Pale.²¹⁴

64. Slobodan Škipina je u svom svjedočenju izjavio da su u CSB-u Banja Luka i CSB-u Doboj veze funkcionisale još od prije rata, dok su u CSB-ovima Trebinje, Sarajevo i Bijeljina morale biti uspostavljene tek nakon što je izbio rat.²¹⁵ Kezunović se složio s tim da je, počev od aprila 1992. godine, bilo dijelova teritorije koje su ranije držali Muslimani ili Hrvati, tako da je po osnivanju SJB-a ili CSB-a na tim novoosvojenim teritorijama bilo potrebno uspostaviti nove veze sa MUP-om RS.²¹⁶

65. Prema riječima Radovana Pejića, koji je u aprilu 1992. godine radio u centru veze MUP-a RS na Vracama,²¹⁷ cjelokupni sistem veze, koji je bio u skladu sa svim propisima, počeo je da funkcioniše krajem juna i početkom jula. Pejić je dodao da je sistem veze morao biti izgrađen od samog početka. Kako tvrdi Pejić, sistem veze u MUP-u RS počeo je da funkcioniše tek krajem juna i početkom jula. Do tog trenutka, po njegovom mišljenju, sve je bilo improvizovano.²¹⁸

(a) Izvještavanje unutar i od strane MUP-a RS

66. U MUP-u RS izrađivani su dnevni bilteni čija je svrha bila da se ljudi na rukovodećim položajima u MUP-u RS obavijeste o razvoju događaja na terenu. Dežurni operativni službenik ili analitičko odjeljenje bi informacije primljene iz raznih centara rezimirali u vidu jedinstvenog biltena.²¹⁹ Te biltene je potpisivao Mićo Stanišić ili, u slučaju njegovog odsustva, neki drugi član rukovodećeg kadra, ukoliko je dotični bilten bio namijenjen za internu upotrebu.²²⁰ Predsjednik RS i predsjednik Vlade bili su obavještavani o važnijim biltenima.²²¹ Kako se navodi u Godišnjem

²¹² Dragan Kezunović, 10. juni 2010. godine, T. 11555, 11567, 11582; dokazni predmet P1428, Sveska depeša Štaba MUP-a RS i CSB-a Sarajevo.

²¹³ Dragan Kezunović, 10. juni 2010. godine, T. 11555, 11. juni 2010. godine, T. 11637.

²¹⁴ Dragan Kezunović, 11. juni 2010. godine, T. 11605-11606; dokazni predmet P1428, Sveska depeša Štaba MUP-a RS i CSB-a Sarajevo; Goran Mačar, 6. juli 2011. godine, T. 22887-22888.

²¹⁵ Slobodan Škipina, 31. mart 2010. godine, T. 8394; Dragan Kezunović, 11. juni 2010. godine, T. 11641.

²¹⁶ Dragan Kezunović, 14. juni 2010. godine, T. 11723.

²¹⁷ Radovan Pejić, 24. juni 2010. godine, T. 12109, 12112-12113.

²¹⁸ Radovan Pejić, 24. juni 2010. godine, T. 12172.

²¹⁹ Slobodan Škipina, 31. mart 2010. godine, T. 8395.

²²⁰ Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8318-8319.

²²¹ Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8318; dokazni predmet P625, Godišnji izvještaj o radu MUP-a RS za period april – decembar 1992. godine, januar 1993. godine, str. 23.

izvještaju MUP-a, 1992. godine je sastavljeno 150 dnevnih biltena. Pored toga, predsjedniku Vlade i predsjedniku RS poslano je 90 izvještaja.²²²

67. Prema Mačarevim riječima, u MUP-u RS je postojalo uputstvo o izvještavanju. Međutim, bilo je nemoguće pridržavati se tog uputstva zbog toga što je na svim nivoima u MUP-u RS vladao nedostatak tehnoloških sredstava i opreme. Mačar je izjavio da je taj problem riješen u oktobru 1992. godine.²²³ Aleksandar Krulj, bivši načelnik SJB-a Ljubinje,²²⁴ u svom je svjedočenju izjavio da su, shodno tom uputstvu, SJB-ovi bili dužni da šalju tromjesečne, mjesečne i dnevne izvještaje relevantnim CSB-ovima, i to putem telefona, telefaksa, službene pošte ili kurirske službe. U tim izvještajima davao se detaljan prikaz događaja koji su bili relevantni za bezbjednost u datoj opštini, uključujući pitanja vezana za kriminal.²²⁵ Dnevni izvještaji slani su samo kad su u pitanju bili važni događaji, kao što je neko teško krivično djelo, i u tom slučaju CSB bi donio odluku o tome da li će dotičnoj stanici milicije poslati svoje snage ili opremu.²²⁶

68. Goran Mačar je u svom svjedočenju izjavio da rukovodstvo MUP-a RS u dosta slučajeva nije bilo obaviješteno o tome šta se dešava na terenu, kao i da SJB-ovi i CSB-ovi nisu jedni druge pravovremeno i redovno obavještavali.²²⁷ Procjene bezbjednosne situacije, posebno na početku rata, bile su otežane zbog nedostatka informacija i koordinacije između CSB-ova, SJB-ova i MUP-a RS. CSB-ovi nisu stvarno znali šta se dešava u svim dijelovima njihovih teritorija, što je otežavalo planiranje inicijativa i izdavanje uputstava SJB-ovima.²²⁸ Dana 18. aprila 1992. godine, Mićo Stanišić je naredio načelnicima CSB-ova Sarajevo, Trebinje, Banja Luka, Bijeljina i Doboj da Štabu MUP-a RS šalju dnevne biltene o incidentima i važnije informacije od bezbjednosnog značaja, ali budući da u to vrijeme još nije bio uspostavljen sistem veze milicije, većina komunikacija odvijala se putem postojećih telefonskih i telefaks linija.²²⁹ Sredinom 1992. godine, Stanišić je od SJB-ova dodatno zatražio da šalju periodične izvještaje s obzirom na to da, prema Mačarevim riječima, protok informacija od SJB-ova nije bio adekvatan zbog ukupne situacije.²³⁰ Mačar je u svom svjedočenju izjavio da je sistem veze na teritoriji RS znatno poboljšan sredinom oktobra 1992. godine.²³¹ Uprava za suzbijanje kriminaliteta pri Štabu MUP-a RS na Palama primila je samo 31

²²² Dokazni predmet P625, Godišnji izvještaj o radu MUP-a RS za period april – decembar 1992. godine, januar 1993. godine, str. 23.

²²³ Goran Mačar, 18. juli 2011. godine, T. 23490-23491.

²²⁴ Aleksandar Krulj, 26. oktobar 2009. godine, T. 1966.

²²⁵ Aleksandar Krulj, 26. oktobar 2009. godine, T. 1980-1981; svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 720-721.

²²⁶ Svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 721.

²²⁷ Goran Mačar, 7. juli 2011. godine, T. 22992.

²²⁸ Goran Mačar, 11. juli 2011. godine, T. 23111-23112. V. takođe dokazni predmet P595, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. januar – 30. juni 1992. godine, juli 1992. godine, str. 16.

²²⁹ Dragan Kezunović, 14. juni 2010. godine, T. 11709; Goran Mačar, 5. juli 2011. godine, T. 22866; dokazni predmet 1D72, Naredenje ministra Miće Stanišića, izdato svim centrima službi bezbjednosti, da dnevne izvještaje šalju telefaksom, 18. april 1992. godine.

²³⁰ Goran Mačar, 18. juli 2011. godine, T. 23459.

²³¹ Goran Mačar, 8. juli 2011. godine, T. 23022.

depešu u periodu od aprila do oktobra 1992. godine, kada se preselila u Bijeljinu. Zbog poteškoća u održavanju veza i neorganizovanosti centara koji su još uvijek bili u fazi osnivanja, Mići Stanišiću su upućivane samo vrlo hitne depeše, kojih je bilo malo.²³²

69. Svjedok ST219, bivši operater veze,²³³ u svom je svjedočenju izjavio da je centar veze Ministarstva odbrane na Palama — uz podršku radio-odjeljenja (kratkotalasni i ultrakratkotalasni radio), telefonskog odjeljenja i odjeljenja za kriptografsku zaštitu podataka — slao depeše ne samo za Ministarstvo odbrane, nego i za druga ministarstva.²³⁴ Oko 20. juna 1992. godine, taj centar je počeo da dijeli kriptografske dokumente s vojskom i MUP-om RS putem neposredne i manuelne veze, kao i svih poštanskih sistema, uključujući telefon i telefaks.²³⁵ Teleprinterska mreža je omogućila "cirkularni rad", što znači da je u svakom trenutku bilo moguće istovremeno uputiti depeše svim organima na terenu.²³⁶ Kezunović je u svom svjedočenju izjavio da ne smatra da je između SJB-ova i VRS postojala bilo kakva linija veze pošto se s vojskom nije moglo neposredno stupiti u vezu.²³⁷

(i) CSB Sarajevo

70. Veza između Sarajeva i Pala prekinuta je sredinom marta 1992. godine i u Sarajevu je obustavljen skoro sav rad na bezbjednosnim poslovima.²³⁸ Telefonska centrala koja je bila u Sarajevu izgorjela je 2. maja 1992. godine ili približno tog datuma.²³⁹ Sve veze sa SJB-ovima na teritoriji CSB-a Sarajevo u regiji Romanija-Birač bile su prekinute.²⁴⁰ Telefonske linije kod škole na Vracama presječene su negdje sredinom maja, a u Lukavici negdje oko jula. U to vrijeme funkcionisali su samo telefoni na Palama.²⁴¹ Sve do kraja rata, Simo Tuševljak — koji je bio inspektor u SUP-u u Sarajevu²⁴² — nije mogao da nazove nikoga izvan svoje zone, osim preko vruće linije koja se nalazila u kabinetu načelnika CSB-a. Ta linija je išla drugom trasom i

²³² Goran Mačar, 6. juli 2011. godine, T. 22887.

²³³ Svjedok ST219, 22. novembar 2010. godine, T. 17620 (povjerljivo).

²³⁴ Svjedok ST219, 22. novembar 2010. godine, T. 17623-17624, 17655 (povjerljivo).

²³⁵ Svjedok ST219, 22. novembar 2010. godine, T. 17681.

²³⁶ Dragan Kezunović, 11. juni 2010. godine, T. 11637.

²³⁷ Dragan Kezunović, 14. juni 2010. godine, T. 11718.

²³⁸ Goran Mačar, 5. juli 2011. godine, T. 22838.

²³⁹ Simo Tuševljak, 22. juni 2011. godine, T. 22580-22581.

²⁴⁰ Dragan Kezunović, 11. juni 2010. godine, T. 11650; Simo Tuševljak, 16. juni 2011. godine, T. 22272, 17. juni 2011. godine, T. 22337-22338; Goran Mačar, 5. juli 2011. godine, T. 22867-22868; dokazni predmet 1D586, Naređenje CSB-a Sarajevo, izdato stanicama javne bezbjednosti, u vezi s prenošenjem informacija s obzirom na poteškoće s komunikacijama, 23. septembar 1992. godine; dokazni predmet P589, Odgovori centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti na naređenje Miće Stanišića od 19. jula, 25. juli 1992. godine.

²⁴¹ Simo Tuševljak, 22. juni 2011. godine, T. 22580-22583.

²⁴² Simo Tuševljak, 15. juni 2011. godine, T. 22190, 22194.

povremeno se nije mogla koristiti.²⁴³ Simo Tuševljak je izjavio da, uprkos tome što je bio uspostavljen centar veze u Sarajevu, često nije bilo moguće slati depeše.²⁴⁴

71. SJB Vogošća i SJB Ilijaš bili su međusobno udaljeni 20–30 km, ali nisu mogli da uspostave neposrednu vezu.²⁴⁵ Međutim, 23. septembra 1992. godine preduzete su mjere čiji je cilj bio da se poboljša sistem veze i razmjene depeša s obzirom na teškoće koje su vladale u tom polju.²⁴⁶ Shodno tome, radnici SJB-a Ilidža su uručivali depeše patrolama milicije, koje su sve depeše naslovljene na Vogošću, Rajlovac i Ilijaš predavale SJB-u Rajlovac, koji je, opet, zadržavao depeše koje su bile namijenjene njemu, a preostale distribuirao u Ilijaš i Vogošću.²⁴⁷ Ti radnici su morali da idu zaobilaznim putem od Sarajeva do Ilidže, dugačkim 160 km, zbog toga što je glavni put bila zauzela TO BiH.²⁴⁸

72. Svjedok ST219 u svom je svjedočenju izjavio da je, shodno uputstvu koje je izdao ministar odbrane Bogdan Subotić, centar veze na Palama mogao da šalje telegrame ARK-u i drugim autonomnim oblastima.²⁴⁹ Sa Pala su se mogli slati zapečaćeni telegrami tek negdje od 20. juna 1992. godine, a to je zahtijevalo da se prethodno uspostavi veza sa šest SAO-a širom RS i da im se tako dostave šifre.²⁵⁰ Svjedok ST219 je u svom svjedočenju izjavio da je centar, uprkos teškoćama koje je izazvalo izbijanje neprijateljstava, uspijeva da koristi teleprintere, uređaje za radio-vezu, kao i druga sredstva veze. Međutim, neki telegrami nikad nisu stigli do primalaca kojima su bili namijenjeni.²⁵¹ Između MUP-a RS i vojske uspostavljena je "neposredna i manuelna veza", ali tokom prvih nekoliko mjeseci vezu između njih je održavala kurirska služba.²⁵²

(ii) CSB Bijeljina i CSB Trebinje

73. Uprkos teškoćama koje su postojale u vezama između Zvornika i Sarajeva,²⁵³ SJB Zvornik je nastavio da izvještava CSB Bijeljina o pitanjima vezanim za bezbjednost.²⁵⁴ Goran Mačar je u svom svjedočenju izjavio da u periodu april-maj 1992. godine nije bilo telefonskih linija koje je milicija mogla koristiti u svrhu održavanja veze sa CSB-om Bijeljina. Negdje u aprilu izdata su

²⁴³ Simo Tuševljak, 22. juni 2011. godine, T. 22580-22581.

²⁴⁴ Simo Tuševljak, 16. juni 2011. godine, T. 22290; dokazni predmet P589, Odgovori centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti na naređenje Miće Stanišića od 19. jula, 25. juli 1992. godine.

²⁴⁵ Milomir Orašanin, 6. juni 2011. godine, T. 21898; Simo Tuševljak, 15. juni 2011. godine, T. 22242.

²⁴⁶ Simo Tuševljak, 17. juni 2011. godine, T. 22338-22339; dokazni predmet 1D586, Naređenje CSB-a Sarajevo, izdato stanicama javne bezbjednosti, u vezi s prenošenjem informacija s obzirom na poteškoće s komunikacijama, 23. septembar 1992. godine.

²⁴⁷ Simo Tuševljak, 17. juni 2011. godine, T. 22340; Dragan Kezunović, 10. juni 2010. godine, T. 11552-1153.

²⁴⁸ Simo Tuševljak, 15. juni 2011. godine, T. 22241-22242, i 16. juni 2011. godine, T. 22272.

²⁴⁹ Svjedok ST219, 22. novembar 2010. godine, T. 17654-17655 (povjerljivo); dokazni predmet P1725, Uputstvo Bogdana Subotića, ministra odbrane, upućeno ministarstvima Vlade RS, u vezi sa slanjem telegrama, 18. juni 1992. godine.

²⁵⁰ Svjedok ST219, 22. novembar 2010. godine, T. 17667-17668; dokazni predmet 1D398, Uputstva Bogdana Subotića, ministra odbrane RS, izdata Centrima za obavještavanje u SAR i SAO.

²⁵¹ Svjedok ST219, 22. novembar 2010. godine, T. 17672.

²⁵² Svjedok ST219, 22. novembar 2010. godine, T. 17681.

²⁵³ Milomir Orašanin, 6. juni 2011. godine, T. 21898.

²⁵⁴ Simo Tuševljak, 22. juni 2011. godine, T. 22584; dokazni predmet P329, Dnevni izvještaj SJB-a Zvornik CSB-u Bijeljina za dan 2. juni 1992. godine u vezi s bezbjednosnim događajima na teritoriji Zvornika, 3. juni 1992. godine.

uputstva da se iz skladišta MUP-a RS izdaju i instaliraju telefaks aparati kako bi se omogućilo održavanje veze.²⁵⁵ Dana 7. maja 1992. godine, Predrag Ješurić, koji je u to vrijeme bio načelnik CSB-a Bijeljina, izvijestio je ministra unutrašnjih poslova da je došlo do prekida telegrafskih i telefaks veza i da iz tog razloga ministar u tom periodu nije primao izvještaje CSB-a Bijeljina.²⁵⁶ Kako se navodi u jednom izvještaju od 29. juna 1992. godine, Štab MUP-a RS na Palama koristio je javne telefonske i telefaks linije za održavanje veze sa Bijeljinom, Banjom Lukom i Sarajevom. Štab je tada takođe uspostavio kratkotalasnu radio-vezu sa Sarajevom i Trebinjem.²⁵⁷

74. Kezunović je potvrdio sadržaj izvještaja o radu CSB-a Trebinje za period od 1. jula do 15. avgusta 1992. godine, u kojem se navodi da nefunkcionisanje sistema veze, nedostatak opreme, materijalno-tehničkih sredstava, česte nestašice goriva i prekid komunikacija predstavljaju prepreke u obavljanju svakodnevnih dužnosti.²⁵⁸ Aleksandar Krulj je izjavio da je bilo teško saznati vrijeme sastanaka, koji su uglavnom održavani u Trebinju ili Bileći, zbog toga što su telefonske veze predstavljale problem, a nije bilo telefaksa. Ponekad su korišteni radio ili ultrakratki talasi. Korišteni su i kuriri, budući da je gotovo svakodnevno neko putovao iz jednog od tih mjesta u drugo.²⁵⁹ Povremeno je bilo i problema sa telefonskim vezama u Bileći i Gacku.²⁶⁰ Uputstva koja je 5. juna 1992. godine izdao Dobrislav Planojević proslijeđena su svim SJB-ovima 24. juna 1992. godine u memorandumu Jove Čokorila, načelnika CSB-a Trebinje, što ilustruje teškoće koje su u to vrijeme postojale u vezama.²⁶¹

(iii) CSB Doboj

75. U izvještaju o situaciji u CSB-u Doboj od 1. oktobra 1992. godine navodi se da je CSB Doboj u periodu od 30. jula do 30. septembra 1992. godine uspostavio telefonske i telegrafске veze s Derventom, Modričom, Teslićem, Bosanskim Šamcem, Petrovim i Maglajem. Pored toga, telefonske i telegrafске veze uspostavljene su i sa CSB-om Banja Luka, a sa Ministarstvom unutrašnjih poslova uspostavljena je kratkotalasna radio-veza. Kako se navodi u tom izvještaju, u to

²⁵⁵ Goran Mačar, 6. juli 2011. godine, T. 22886-22887; dokazni predmet 1D324, Informacija o situaciji na području CSB-a Bijeljina, sačinio Predrag Ješurić, 7. maj 1992. godine.

²⁵⁶ Dragan Kezunović, 11. juni 2010. godine, T. 11646; Goran Mačar, 6. juli 2011. godine, T. 22886; dokazni predmet 1D324, Informacija o situaciji na području CSB-a Bijeljina, sačinio Predrag Ješurić, 7. maj 1992. godine, str. 1.

²⁵⁷ Dragan Kezunović, 14. juni 2010. godine, T. 11709-11711; dokazni predmet P573, Izvještaj o radu MUP-a RS za period april – juni 1992. godine, 29. juni 1992. godine.

²⁵⁸ Dragan Kezunović, 11. juni 2010. godine, T. 11654-11655; dokazni predmet P158, Informacija o radu CSB-a Trebinje za period od 1. jula 1992. godine do 15. avgusta 1992. godine, 20. avgust 1992. godine.

²⁵⁹ Aleksander Krulj, 26. oktobar 2009. godine, T. 1979-1980.

²⁶⁰ Aleksander Krulj, 26. oktobar 2009. godine, T. 1992.

²⁶¹ Goran Mačar, 6. juli 2011. godine, T. 22902; dokazni predmet 1D84, Uputstvo MUP-a upućeno svim centrima službi bezbjednosti, u vezi s reagovanjem na krivična djela i njihovim dokumentovanjem, 5. juni 1992. godine; dokazni predmet 1D637, Dopis CSB-a Trebinje kojim se prosljeđuje depeša MUP-a RS upućena svim stanicama javne bezbjednosti sa zahtjevom da suzbijaju sve vrste kriminaliteta, 24. juni 1992. godine.

vrijeme su dotični organi takođe razmijenili dokumente vezane za kriptografske podatke, čime je omogućeno održavanje zaštićenih veza.²⁶²

76. Kada mu je tokom njegovog svjedočenja pokazan taj izvještaj, Dragan Kezunović je izjavio da telefonske i telegrafske veze u Tesliću, Bosanskom Šamcu i drugim opštinama nisu radile barem do 30. jula 1992. godine. Pored toga, čak i kada su u periodu od 1. avgusta do 30. septembra 1992. godine veze uspostavljene, funkcionisale su u teškim okolnostima.²⁶³ Goran Mačar je izjavio da u periodu od aprila do juna 1992. godine nije bilo moguće fizički komunicirati sa CSB-ovima Banja Luka i Doboj.²⁶⁴

(iv) CSB Banja Luka

77. Kako se navodi u izvještaju o radu CSB-a Banja Luka za period od 4. aprila do 31. decembra 1992. godine, tokom tog perioda bilo je teško osigurati pravilno funkcionisanje sistema veze.²⁶⁵ Međutim, u jednom drugom izvještaju, koji se odnosi na rad MUP-a RS u periodu od aprila do juna 1992. godine, zabilježeno je da je, u pogledu problema koji su pogađali sistem veze MUP-a RS, CSB Banja Luka bio "u povoljnijem položaju". Razlog je ležao u tome što su u tom CSB-u telefonske i telegrafske centrale ostale operativne, što je pomoglo da se sistem veza svih SJB-ova u toj regiji poveže na telefonske i telegrafske linije.²⁶⁶ U periodu od 4. aprila do 31. decembra 1992. godine tim linijama su povezani svi SJB-ovi koji su bili pod CSB-om Banja Luka, uz neke izuzetke, kao što su Donji Vakuf i Teslić. Tokom istog perioda, CSB Banja Luka je primio, poslao i proslijedio nekoliko hiljada depeša.²⁶⁷

78. Drago Raković, načelnik odjeljenja veze u CSB-u Banja Luka, objasnio je da je tokom cijele 1992. godine u čitavoj regiji Krajine dolazilo do prekida u vezama, problema s dotrajalom opremom i prekida i nestašica u snabdijevanju električnom energijom, pa je, shodno tome, bilo ozbiljnih zastoja u prijemu i odašiljanju depeša CSB-a.²⁶⁸ Raković je dodao da nisu postojale zemne telefonske linije između CSB-a Banja Luka i nekoliko opština koje su potpadale pod njegovu zonu, te da je u aprilu 1992. godine polovina telefonskih linija, uključujući i onu zaštićenu, već bila

²⁶² Dokazni predmet P1426, Izvještaj o radu Odjeljenja za veze i kriptozastitu CSB-a Doboj za period 30. juli – 30. septembar 1992. godine, 1. oktobar 1992. godine, str. 1-2.

²⁶³ Dragan Kezunović, 11. juni 2010. godine, T. 11656-11657.

²⁶⁴ Goran Mačar, 6. juli 2011. godine, T. 22893.

²⁶⁵ Dokazni predmet P624, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 4. april 1992. – 31. decembar 1992. godine, januar 1993. godine, str. 12.

²⁶⁶ Dokazni predmet P573, Izvještaj o radu MUP-a RS za period april – juni 1992. godine, 29. juni 1992. godine, str. 7.

²⁶⁷ Dokazni predmet P624, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 4. april 1992. – 31. decembar 1992. godine, januar 1993. godine, str. 12.

²⁶⁸ Drago Raković, 25. februar 2010. godine, T. 6872-6875; Dragan Kezunović, 14. juni 2010. godine, T. 11690-11691.

presječena.²⁶⁹ Uslijed toga, CSB Banja Luka koristio je telefonske linije u okviru javnog sistema veza, u kojem je takođe dolazilo do prekida.²⁷⁰

79. SJB-ovi koji su bili potčinjeni CSB-u Banja Luka — Prijedor,²⁷¹ Sanski Most,²⁷² Kotor-Varoš²⁷³ i Banja Luka²⁷⁴ — izvještavali su o prekidima u svojim sistemima veze.²⁷⁵ Savo Tepić, načelnik SJB-a Kotor-Varoš, mogao je da koristi posebnu internu liniju za MUP, ali je čak i ona imala ograničenja u ranom periodu nakon osnivanja MUP-a RS.²⁷⁶ Premda je bila nedjelotvorna u hitnim situacijama, kurirska služba je, kako je u svom svjedočenju izjavio Dragan Raljić, bila korištena kao zamjena za slanje depeša, uključujući i one upućivane u Banju Luku.²⁷⁷ Međutim, CSB Banja Luka je uspio da s onim SJB-ovima koji su mu bili bliži uspostavi veze koje nisu bile prekidane.²⁷⁸ Glavni put, pravci komunikacija i dalekovodi za snabdijevanje električnom energijom išli su kroz teritoriju koja je bila pod kontrolom Muslimana i Hrvata i često su bili presjecani.²⁷⁹

80. U maju i junu 1992. godine, Banja Luka dva mjeseca nije imala struje, a nije bilo dovoljno goriva za agregate. To je dovelo do dugotrajnog prekida veza.²⁸⁰ Krajina je do jula 1992. godine bila fizički odsječena od ostatka BiH, a veza sa Štabom je počela da se poboljšava nakon što je u julu 1992. godine otvoren koridor.²⁸¹ Svjedok ST213, po nacionalnosti Srbin, koji je 1992. godine radio u zgradi CSB-a Banja Luka,²⁸² u svom je svjedočenju izjavio da su prekidi u napajanju električnom energijom u Banjoj Luci u periodu od aprila do decembra 1992. godine trajali samo po

²⁶⁹ Drago Raković, 26. februar 2010. godine, T. 6954-6955, 6969; Miloš Janković, 10. oktobar 2011. godine, T. 24728, 12. oktobar 2011. godine, T. 24876-24879; Radomir Rodić, 13. septembar 2010. godine, T. 14481; dokazni predmet P1471, Telefonska mrežna grupa MUP-a SR BiH iz predratnog perioda.

²⁷⁰ Drago Raković, 26. februar 2010. godine, T. 6955; dokazni predmet P573, Izvještaj o radu MUP-a RS za period april – juni 1992. godine, 29. juni 1992. godine, str. 7.

²⁷¹ Dokazni predmet P657, Izvještaj o radu za prvo polugodište 1992. godine, koji je SJB Prijedor uputio CSB-u Banja Luka, juni 1992. godine, str. 3-4; dokazni predmet P684, Propratno pismo CSB-a Banja Luka uz Izvještaj o radu SJB-a Prijedor za treće tromjesečje 1992. godine, 29. septembar 1992. godine, str. 8; dokazni predmet P689, Izvještaj o radu SJB-a Prijedor za posljednjih 9 mjeseci 1992. godine, januar 1993. godine, str. 14, 16.

²⁷² Milenko Delić, 19. oktobar 2009. godine, T. 1589; dokazni predmet P386, Izvještaj o radu SJB-a Sanski Most za šest mjeseci 1992. godine, 20. juli 1992. godine, str. 10-11; dokazni predmet P395, Godišnji izvještaj SJB-a Sanski Most, 12. januar 1993. godine, str. 7.

²⁷³ Dragan Raljić, 30. juni 2010. godine, T. 12428-12429, 12442, 12451-12452; dokazni predmet P1486, Godišnji izvještaj SJB-a Kotor-Varoš o organizaciji, stanju i radu kriptozastite za period 25. decembar 1991. – 25. decembar 1992. godine, 16. januar 1993. godine, str. 3.

²⁷⁴ Dokazni predmet 2D36, Izvještaj o analizi rada stanica javne bezbjednosti na području CSB-a Banja Luka u 1992. godini, mart 1993. godine, str. 7.

²⁷⁵ Sreto Gajić, 16. juli 2010. godine, T. 12903-12904; dokazni predmet P631, Izvještaj o obilasku centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u ARK, 5. avgust 1992. godine.

²⁷⁶ Dragan Raljić, 29. juni 2010. godine, T. 12403-12405.

²⁷⁷ Dragan Raljić, 30. juni 2010. godine, T. 12443.

²⁷⁸ Drago Raković, 26. februar 2010. godine, T. 7012.

²⁷⁹ Drago Raković, 26. februar 2010. godine, T. 6969-6970; svjedok ST218, 14. oktobar 2010. godine, T. 15969-15970; Dragan Kezunović, 14. juni 2010. godine, T. 11690; dokazni predmet P595, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. januar – 30. juni 1992. godine, juli 1992. godine.

²⁸⁰ Drago Raković, 25. februar 2010. godine, T. 6872-6875, 26. februar 2010. godine, T. 6968-6969. V. Stanišićev završni pretnesni podnesak, par. 462.

²⁸¹ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7792-7793; dokazni predmet P573, Izvještaj o radu MUP-a RS za period april – juni 1992. godine, 29. juni 1992. godine, str. 7; Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27068.

²⁸² Svjedok ST213, 4. mart 2010. godine, T. 7200, 7203-7204 (povjerljivo).

nekoliko sati, a najviše nekoliko dana. Problemi do kojih je dolazilo zbog prekida u snabdijevanju električnom energijom ublažavani su upotrebom agregata. Međutim, svjedok ST213 je priznao da je Raković u boljoj poziciji da govori o stanju veza u Banjoj Luci.²⁸³

81. Stojan Župljanin je o tim problemima s vezama govorio 11. jula 1992. godine, na jednom sastanku MUP-a RS u Beogradu, gdje je rekao: "Funkcionalni sistem veza je razbijen."²⁸⁴ Međutim, on je u svom svjedočenju takođe izjavio da su u CSB-u Banja Luka postojali jedna telefaks mašina i centrala s pristupom vojnom štabu, gradskom TO-u, Skupštini opštine i sekretarijatu odbrane.²⁸⁵

82. Razlika u broju depeša koje je CSB Banja Luka primio i poslao u periodu prije i u periodu poslije rata ilustruje u kom su obimu veze bile narušene nakon početka sukoba.²⁸⁶ Kako se navodi u izvještaju o radu CSB-a Banja Luka za period od 1. januara do 30. juna 1992. godine, tokom prvih šest mjeseci 1992. godine CSB je primio ukupno 9.956 otvorenih telegrama, a odaslao 9.686; primio je 728 šifrovanih telegrama, a odaslao 898; i proslijedio je 2.297 telegrama.²⁸⁷ Kako se navodi u izvještaju o radu CSB-a za mjesec juli, avgust i septembar 1992. godine, CSB je primio 1.996 nešifrovanih depeša, odaslao 1.385 nešifrovanih depeša, primio 152 šifrovane depeše, a odaslao 43 šifrovane depeše.²⁸⁸ Kako stoji u jednom sličnom izvještaju za prvih devet mjeseci 1991. godine, dakle od januara do septembra 1991. godine, teleprinterski sistem je primio ukupno 188.168 telegrama, a odaslao 39.858.²⁸⁹ U izvještaju o radu CSB-a Banja Luka za period od 4. aprila do 31. decembra 1992. godine stoji da je "primljeno [...] 14.808 otvorenih i 1.173 zatvorene depeše, te predato 13.080 otvorenih i 1.259 zatvorenih depeša".²⁹⁰

83. Dragan Kezunović je u svom svjedočenju izjavio da je broj depeša tokom prvih devet mjeseci 1992. godine predstavljao manje od 10% od broja depeša u istom periodu 1991. godine.²⁹¹

²⁸³ Svjedok ST213, 4. mart 2010. godine, T. 7228-7230, 7265, i 5. mart 2010. godine, T. 7278, 7293 (povjerljivo).

²⁸⁴ Drago Raković, 26. februar 2010. godine, T. 6968-6972, 6979-6980; dokazni predmet P160, Rezime sa sastanka MUP-a RS, održanog 11. jula 1992. godine u Beogradu; dokazni predmet 2D50, Depeša i informacija u vezi sa zaprimanjem naredbe o uspostavljanju i održavanju sistema veze u stanicama javne bezbjednosti na području CSB-a Banja Luka, 24. juli 1992. godine.

²⁸⁵ Drago Raković, 26. februar 2010. godine, T. 6999-7000.

²⁸⁶ Svjedok ST213, 5. mart 2010. godine, T. 7277-7278; Dragan Kezunović, 14. juni 2010. godine, T. 11691-11693; Drago Raković, 26. februar 2010. godine, T. 6949-6950; dokazni predmet 2D52, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za devet mjeseci 1991. godine, 1. oktobar 1991. godine; dokazni predmet P595, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. januar – 30. juni 1992. godine, juli 1992. godine, str. 13; dokazni predmet P621, CSB Banja Luka: Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. juli – 30. septembar 1992. godine, oktobar 1992. godine, str. 31.

²⁸⁷ Dokazni predmet P595, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. januar – 30. juni 1992. godine, juli 1992. godine, str. 12.

²⁸⁸ Dokazni predmet P621, CSB Banja Luka: Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. juli – 30. septembar 1992. godine, oktobar 1992. godine, str. 31.

²⁸⁹ Dokazni predmet 2D52, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za devet mjeseci 1991. godine, 1. oktobar 1991. godine, str. 11.

²⁹⁰ Dokazni predmet P624, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 4. april 1992. – 31. decembar 1992. godine, januar 1993. godine, str. 12.

²⁹¹ Dragan Kezunović, 14. juni 2010. godine, T. 11690-11692, 11694-11695; dokazni predmet 2D52, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za devet mjeseci 1991. godine, 1. oktobar 1991. godine, str. 11; dokazni predmet P621, CSB Banja Luka: Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. juli – 30. septembar 1992. godine, oktobar 1992. godine, str. 31; dokazni predmet P595, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. januar – 30. juni 1992. godine, juli 1992. godine, str. 12.

Dragan Raljić je potvrdio da je došlo do znatnog pada u broju ulaznih i izlaznih depeša u periodu od 11. juna 1992. do kraja te godine.²⁹²

84. Odbrana je iznijela tvrdnju da gorenavedeni statistički podaci ilustruju teško stanje u kojem su bili sistemi veze širom regije Krajine tokom perioda na koji se odnosi Optužnica,²⁹³ iz čega bi slijedilo da nije bilo načina da Stojan Župljanin bude obaviješten o događajima i zločinima koji su, kako se navodi u Optužnici, počinjeni u opštinama koje su *de jure* bile pod njegovom nadležnošću.²⁹⁴ Župljaninovo znanje u tom pogledu biće procijenjeno dolje u tekstu, u odjeljku koji se odnosi na njegovu individualnu krivičnu odgovornost. Isto tako, Stanišićeva odbrana je iznijela argument da Stanišić zbog, pored ostalog, problema sa vezama, nije bio u stanju da djelotvorno rukovodi i upravlja MUP-om RS.²⁹⁵ I o ovom argumentu biće riječi dolje u tekstu, u odjeljku koji se odnosi na Stanišićevu individualnu krivičnu odgovornost.

6. Pravosuđe

(a) Civilno pravosuđe

85. Prije 1992. godine, osnovni sudovi i osnovna javna tužilaštva u BiH imali su prvostepenu nadležnost za gonjenje po krivičnim djelima za koja se mogla izreći kazna od najviše 10 godina zatvora. Viši sudovi i viša javna tužilaštva imali su prvostepenu nadležnost za gonjenje po krivičnim djelima za koja se mogla izreći kazna od 10 i više godina zatvora, kao i drugostepenu nadležnost za rješavanje predmeta po žalbama.²⁹⁶

86. Ustavom RS, Ustavnom sudu i nižim sudovima RS dodijeljena je puna nadležnost za vršenje sudske vlasti.²⁹⁷ Dana 12. maja 1992. godine, Skupština RS donijela je odluku o osnovama organizacije, sjedištu i području redovnih sudova u RS-u, u kojoj je navela da se primjenjuju zakoni i propisi iz oblasti redovnih sudova bivše SR BiH koji nisu u suprotnosti s tom odlukom.²⁹⁸ Novi viši sudovi su osnovani u Banjoj Luci, Trebinju, Sarajevu, Bijeljini i Doboju.²⁹⁹ Promjenama u zakonima RS do kojih je došlo u prvoj polovini 1992. godine, osnovni sudovi i osnovna javna tužilaštva dobili su nadležnost za gonjenje po svim krivičnim djelima, bez obzira na visinu

²⁹² Dragan Raljić, 30. juni 2010. godine, T. 12450-12451; Dragan Kezunović, 14. juni 2010. godine, T. 11691-11692; dokazni predmet P595, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. januar – 30. juni 1992. godine, juli 1992. godine, str. 12; dokazni predmet P621, CSB Banja Luka: Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. juli – 30. septembar 1992. godine, oktobar 1992. godine, str. 31; dokazni predmet P1486, Godišnji izvještaj SJB-a Kotor-Varoš o organizaciji, stanju i radu kriptozastite za period 25. decembar 1991. – 25. decembar 1992. godine, 16. januar 1993. godine.

²⁹³ Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 459, 462; Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 77-80.

²⁹⁴ Župljanin završni pretresni podnesak, par. 80.

²⁹⁵ Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 279, 281.

²⁹⁶ Dokazni predmet P1609.01, Izjava svjedokinje Slobodanke Gaćinović, sa dodacima 1-19, 2. juni 2010. godine, str. 2.

²⁹⁷ Dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS od 16. marta 1992. godine, 28. februar 1992. godine, članovi 69, 120, 126.

²⁹⁸ Dokazni predmet L49, Odluka o osnovama organizacije, sjedištu i području redovnih sudova, 17. maj 1992. godine, str. 1.

²⁹⁹ Dokazni predmet L49, Odluka o osnovama organizacije, sjedištu i području redovnih sudova, 17. maj 1992. godine, str. 2.

propisane kazne, dok su viši sudovi i viša javna tužilaštva zadržali pravnu nadležnost nad žalbama.³⁰⁰

87. Tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, uloga milicije bila je da provede preliminarnu istragu krivičnih djela u svojoj zoni odgovornosti, da uhapsi osumnjičene (ako je to moguće) i da podnese krivičnu prijavu osnovnom javnom tužilaštvu. Na osnovu takvih prijava osnovni javni tužilac mogao je da zatraži da istražni sudija provede daljnju istragu uz pomoć milicije. Kad god bi to bilo prikladno i moguće, osnovni javni tužilac bi od istražnog sudije zatražio i da rukovodi uviđajem. Istražni sudija bi tada rukovodio istragom. Međutim, ukoliko ne bi bilo poznatog počinioca, tužilac ne bi tražio nikakvu daljnju istragu.³⁰¹

88. Marinko Kovačević, po nacionalnosti Srbin, bivši zamjenik javnog tužioca u Banjoj Luci,³⁰² izjavio je da je bila standardna praksa da istražni sudija bude prisutan tokom kriminalističko-tehničke obrade na licu mjesta zato što je uloga istražnog sudije bila da vodi istražne radnje u cilju pribavljanja dokaza za predstojeći krivični postupak. Kovačević je u svom svjedočenju izjavio da je istražni sudija imao mogućnost da svoje ovlasti prenese na miliciju, ali Kovačeviću nije poznato da je to bio slučaj kad su u pitanju ubistva na Korićanskim stijenama.³⁰³

89. Staka Gojković, koja je od 20. juna do 19. decembra 1992. godine bila sudija Osnovnog suda u Sarajevu, u svom je svjedočenju izjavila da je milicija mogla da drži osumnjičenog u pritvoru do tri dana prije nego što bi on bio odveden pred istražnog sudiju. Na zahtjev javnog tužioca, istražni sudija je mogao da produži pritvor osumnjičenom na najviše mjesec dana.³⁰⁴ Prvobitni period od mjesec dana pritvora mogao se produžiti na najviše šest mjeseci, ukoliko bi se s tim složili i istražni sudija i javni tužilac.³⁰⁵

90. Gojkovićeva je u svom svjedočenju izjavila da u periodu od juna do decembra 1992. godine nije primila nijedan dosje koji se odnosio na krivična djela koja su počinili Srbi nad nesrbima.³⁰⁶ Staka Gojković je pregledala i analizirala podatke sadržane u krivičnim upisnicima za 1992. godinu osnovnih javnih tužilaštava u Sarajevu, Sokocu, Vlasenici i Višegradu.³⁰⁷ Upisnici s "oznakom KT" sadržali su sva krivična djela počinjena od strane poznatih počinilaca, upisnici s "oznakom KTN" sadržali su krivična djela počinjena od strane nepoznatih počinilaca, a upisnici s "oznakom KTA"

³⁰⁰ Dokazni predmet P1609.01, Izjava svjedokinje Slobodanke Gaćinović, sa dodacima 1-19, 2. juni 2010. godine, str. 2-5.

³⁰¹ Staka Gojković, 15. juni 2010. godine, T. 11773-11780; Biljana Simeunović, 17. avgust 2010. godine, T. 13300-13305.

³⁰² Marinko Kovačević, 2. septembar 2010. godine, T. 14138, 14140-14141.

³⁰³ Marinko Kovačević, 3. septembar 2010. godine, T. 14180-14182.

³⁰⁴ Staka Gojković, 15. juni 2010. godine, T. 11791-11792; svjedok ST139, dokazni predmet P1284.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 17. juni 2004. godine, T. 3875 (povjerljivo).

³⁰⁵ Staka Gojković, 15. juni 2010. godine, T. 11792.

³⁰⁶ Staka Gojković, 15. juni 2010. godine, T. 11750.

³⁰⁷ Staka Gojković, 15. juni 2010. godine, T. 11738, 11740-11741, 11753.

sadržali su evidenciju vezanu za administrativne dužnosti tužioca.³⁰⁸ Pregledajući krivične upisnike s oznakama KT i KTN iz 1992. godine, Gojkovićeva nije mogla da pronađe nijednu krivičnu prijavu za krivična djela počinjena od strane Srba nad nesrpskim žrtvama.³⁰⁹ Gojkovićeva je pregledala upise u krivičnom upisniku iz 1993. godine s oznakom KT Drugog osnovnog javnog tužilaštva Sarajevo i pronašla samo jedan slučaj u kojem je počinitelj srpske nacionalnosti počinio krivično djelo nad nekom osobom nesrpske nacionalnosti.³¹⁰

91. Slobodanka Gaćinović — koja je u avgustu 1992. godine postavljena za višeg tužioca u Trebinju — takođe je svjedočila pred Vijećem. Njeno tužilaštvo je imalo nadležnost nad dvjema opštinama u vezi s kojima se optuženi terete u Optužnici, a to su Gacko i Bileća.³¹¹ Gaćinovićeva je pregledala upisnike tužilaštva za period od 1992. do 1995. godine koji su obuhvatali 20 opština u vezi s kojima se optuženi terete u Optužnici.³¹² Gaćinovićeva je ispitala da li je ijedno od krivičnih djela koja su nabrojana u Optužnici upisano u te upisnike i da li je bilo prijava o teškim krivičnim djelima počinjenim od strane Srba nad nesrbima u periodu od 1. aprila do 31. decembra 1992. godine.³¹³

92. Gaćinovićeva je, na osnovu pregleda upisnika, navela da sudovi i Osnovno javno tužilaštvo jesu radili u periodu od 1. aprila do decembra 1992. godine, budući da je uočila da su krivične prijave povremeno podnošene protiv identifikovanih ili neidentifikovanih izvršilaca.³¹⁴ Pored toga, dokaz da su Javno tužilaštvo i sudovi u tom periodu radili na tim predmetima jeste to što postoje sudske odluke.³¹⁵ Gaćinovićeva je u svom svjedočenju izjavila da su krivične prijave za krivična djela počinjena 1992. godine uglavnom podnošene tokom te godine, premda su neke podnesene i kasnije. Međutim, takvih je prijava malo.³¹⁶ Gaćinovićeva je u upisniku s oznakom KT iz Teslića za 1992. godinu pronašla jedan upis koji bi možda mogao da potpadne pod navode Optužnice, i to konkretno pod priloge B.7, C.7 i D.7 Optužnice, i još jedan upis u upisniku s oznakom KT iz Vogošće koji, po svemu sudeći, potpada pod Prilog D.16.1 Optužnice.³¹⁷ Ona je u upisniku s

³⁰⁸ Staka Gojković, 15. juni 2010. godine, T. 11752.

³⁰⁹ Staka Gojković, 15. juni 2010. godine, T. 11768.

³¹⁰ Staka Gojković, 15. juni 2010. godine, T. 11769.

³¹¹ Slobodanka Gaćinović, 29. septembar 2010. godine, T. 15011.

³¹² Slobodanka Gaćinović, 29. septembar 2010. godine, T. 15011; dokazni predmet P1609.01, Izjava svjedokinje Slobodanke Gaćinović, s dodacima 1-19, 2. juni 2010. godine, str. 2.

³¹³ Slobodanka Gaćinović, 29. septembar 2010. godine, T. 15011-15012, 15035; dokazni predmet P1609.01, Izjava svjedokinje Slobodanke Gaćinović, s dodacima 1-19, 2. juni 2010. godine, str. 5. Pretresno vijeće napominje da svjedokinja nije obraćala pažnju na prepise iz upisnika s oznakom KTN u upisnike s oznakom KT u slučajevima kada bi osumnjičeni bio konačno identifikovan, što bi moglo da znači da je neko krivično djelo upisano dvaput i moglo bi da zamagli podatke.

³¹⁴ Slobodanka Gaćinović, 29. septembar 2010. godine, T. 15030.

³¹⁵ Slobodanka Gaćinović, 29. septembar 2010. godine, T. 15030-15031.

³¹⁶ Slobodanka Gaćinović, 29. septembar 2010. godine, T. 15031.

³¹⁷ Dokazni predmet P1609.01, Izjava svjedokinje Slobodanke Gaćinović, s dodacima 1-19, 2. juni 2010. godine, str. 3-5; dokazni predmet P1609.04, Revidirana izjava svjedokinje Slobodanke Gaćinović, 27.-28. septembar 2010. godine, str. 3-4.

oznakom KTN iz Banje Luke za 1992. godinu pronašla dva upisa koja bi mogla da se odnose na zločine koji se navode u priložima B.1.2 i B.6.1 Optužnice.³¹⁸

93. Pretresno vijeće je analiziralo upisnike i u sljedećem paragrafu daje pregled te analize. Vijeće se u svojoj analizi oslonilo na podatke sadržane u upisnicima za period od 1992. do 1995. godine u vezi sa zločinima koji su počinjeni tokom perioda na koji se odnosi Optužnica.

94. Tužilaštva u opštinama Bileća, Ilijaš, Gacko, Višegrad, Pale, Vlasenica, Vogošća i Bosanski Šamac u periodu na koji se odnosi Optužnica nisu primila nijednu krivičnu prijavu za neko teško krivično djelo počinjeno od strane Srba nad nesrbima.³¹⁹ Pored toga, u opštinama Doboj, Kotor-Varoš, Prijedor i Ključ podnesene su prijave samo za po jedno krivično djelo.³²⁰ U Zvorniku su prijavljena približno dva krivična djela, u Tesliću devet, u Sanskom Mostu četiri, u Brčkom tri, a u Bijeljini četiri.³²¹ Pregledom krivičnih upisnika Osnovnog javnog tužilaštva u Banjoj Luci utvrđeno je da je u Banjoj Luci, Skender-Vakufu i Donjem Vakufu u periodu od 1. aprila do 31. decembra 1992. godine podnesena ukupno 21 krivična prijava za teška krivična djela koja su počinili srpske nacionalnosti počinili nad nesrbima.³²²

(b) Vojni sudovi i vojna tužilaštva

95. Skupština SFRJ usvojila je Zakon o vojnim sudovima 24. decembra 1976. godine. Vojni sudovi bili su odgovorni da rješavaju u predmetima u kojima se radilo o krivičnim djelima vojnih lica ili o krivičnim djelima koja se odnose na narodnu odbranu i državnu bezbjednost.³²³ Ustavnim amandmanima od 31. maja 1992. godine utvrđeni su način rada, sjedišta i nadležnosti vojnih sudova i vojnih tužilaštava.³²⁴ Vojni sudovi su osnovani u Banjoj Luci, Sarajevu i Bijeljini; Vrhovni sud u Sarajevu djelovao je kao drugostepeni sud u odnosu na te vojne sudove. Vojno tužilaštvo pri Komandi 1. krajiškog korpusa imalo je sjedište u Banjoj Luci, Vojno tužilaštvo pri Komandi Sarajevsko-romanijskog korpusa u Sarajevu, a Vojno tužilaštvo pri Komandi Istočnobosanskog korpusa u Bijeljini.³²⁵

³¹⁸ Dokazni predmet P1609.04, Revidirana izjava svjedokinje Slobodanke Gaćinović, 27.-28. septembar 2010. godine, str. 8.

³¹⁹ Dokazni predmet P1609.01, Izjava svjedokinje Slobodanke Gaćinović, s dodacima 1-19, 2. juni 2010. godine, str. 6-9, 12; dokazni predmet P1609.04, Revidirana izjava svjedokinje Slobodanke Gaćinović, 27.-28. septembar 2010. godine, str. 2-3; Staka Gojković, 15. juni 2010. godine, T. 11766-11768; Lazar Draško, 28. juni 2010. godine, T. 12299.

³²⁰ Dokazni predmet P1609.01, Izjava svjedokinje Slobodanke Gaćinović, s dodacima 1-19, 2. juni 2010. godine, str. 18, dokazni predmet P1609.04, Revidirana izjava svjedokinje Slobodanke Gaćinović, 27.-28. septembar 2010. godine, str. 3, 11, 13.

³²¹ Dokazni predmet P1609.04, Revidirana izjava svjedokinje Slobodanke Gaćinović, 27.-28. septembar 2010. godine, str. 4-6, 7, 12, revidirani Dodatak 12.

³²² Dokazni predmet P1609.04, Revidirana izjava svjedokinje Slobodanke Gaćinović, 27.-28. septembar 2010. godine, str. 8.

³²³ Dokazni predmet P1284.07, Ukaz o proglašenju Zakona o vojnim sudovima, 24. decembar 1976. godine, str. 1.

³²⁴ Dokazni predmet P1284.06, Odluka o osnivanju, sjedištu i nadležnosti vojnih sudova i vojnih tužilaštava, 31. maj 1992. godine, str. 1-3.

³²⁵ Dokazni predmet P1284.06, Odluka o osnivanju, sjedištu i nadležnosti vojnih sudova i vojnih tužilaštava, 31. maj 1992. godine, str. 1.

96. Dana 10. jula 1992. godine, Momčilo Mandić, ministar pravde RS, uputio je Predsjedništvu RS zahtjev da redovni sudovi i javna tužilaštva preuzmu nadležnost vojnih sudova i vojnih tužilaštava na privremenoj osnovi, dok u avgustu 1992. godine ne budu zvanično osnovani njihovi pravosudni organi.³²⁶

97. Svjedok ST139, inače vojni sudija, u svom je svjedočenju izjavio da su vojni sudovi u RS-u osnovani u avgustu 1992. godine.³²⁷ Prije avgusta 1992. godine, s obzirom na činjenicu da vojni sudovi nisu postojali, civilna milicija i civilni sudovi bili su dužni da krivično gone vojnike optužene da su počinili krivična djela.³²⁸ Prema riječima svjedoka ST139, nakon što su vojni sudovi osnovani, oni su uglavnom trebali da rješavaju u predmetima u kojima se radilo o krivičnim djelima počinjenim od strane pripadnika vojske, kao i o krivičnim djelima počinjenim od strane civila, ali samo ako su ta krivična djela bila počinjena protiv države ili vojske.³²⁹

98. Pregled krivičnih upisnika vojnog tužilaštva iz, pored ostalog, Banje Luke, koji je izvršio svjedok ST139, pokazao je da milicija nije podnijela nijednu prijavu protiv počinitelja srpske nacionalnosti u slučajevima kada su žrtve bili nesrbi.³³⁰

99. Vijeću su predočeni dokazi da su sudovi, kada bi sudili srpskim vojnicima zbog ubistva pripadnika muslimanskog ili hrvatskog nacionalnog korpusa, bili izloženi pritiscima, kao što su bili pritisci od strane porodica optuženih i njihovih saboraca, koji su u nekoliko navrata prijetili vojnom sudu.³³¹ Pored toga, bilo je i pritisaka od strane "političkih struktura", koje su pokušavale da intervenišu kako bi ljude oslobodili iz pritvora. To je čak dovelo do toga da je u nekim slučajevima obavezni pritvor ukinut i optuženi ili osumnjičeni pušten na slobodu i upućen na bojište.³³²

100. Vojno tužilaštvo je tokom 1992. godine u nekoliko slučajeva propustilo da dovrši postupke krivičnog gonjenja. Jedan takav propust je dokumentovan rješenjem Vojnog suda u Bijeljini da se

³²⁶ Dokazni predmet P1328, Dopis koji je Ministarstvo pravde poslalo Predsjedništvu RS s prijedlogom da redovni sudovi i javna tužilaštva privremeno preuzmu nadležnost vojnih sudova, s potpisom Momčila Mandića, 5. avgust 1992. godine; dokazni predmet 1D639, Komanda Sarajevsko-romanijskog korpusa, Obavještenje o početku rada Vojnog suda i Vojnog tužilaštva, 24. avgust 1992. godine; dokazni predmet 1D640, Dopis MUP-a RS br. 10-265/92, upućen CSB-u Sarajevo, kojim se prosljeđuju informacije o osnivanju Vojnog suda i Vojnog tužilaštva u Sarajevu, 25. avgust 1992. godine.

³²⁷ Svjedok ST139, 12. april 2010. godine, T. 8483, 8486-8487 (povjerljivo); dokazni predmet 1D639, Komanda Sarajevsko-romanijskog korpusa, Obavještenje o početku rada Vojnog suda i Vojnog tužilaštva, 24. avgust 1992. godine; dokazni predmet 1D640, Dopis MUP-a RS br. 10-265/92, upućen CSB-u Sarajevo, kojim se prosljeđuju informacije o osnivanju Vojnog suda i Vojnog tužilaštva u Sarajevu, 25. avgust 1992. godine.

³²⁸ Svjedok ST139, 12. april 2010. godine, T. 8486-8487 (povjerljivo); dokazni predmet 1D639, Komanda Sarajevsko-romanijskog korpusa, Obavještenje o početku rada Vojnog suda i Vojnog tužilaštva, 24. avgust 1992. godine, str. 2.

³²⁹ Svjedok ST139, dokazni predmet P1284.03, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 30. juni 2004. godine, T. 18536 (povjerljivo).

³³⁰ Svjedok ST139, 12. april 2010. godine, T. 8512 (povjerljivo); dokazni predmet P1284.11, Vojni upisnici Banja Luka za period 1992. – 1995. godine.

³³¹ Svjedok ST139, dokazni predmet P1284.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 17. juni 2004. godine, T. 3892, 3896, 3907-3908 (povjerljivo), i dokazni predmet P1284.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 1. juli 2004. godine, T. 18603 (povjerljivo); Srboljub Jovičinac, 23. februar 2012. godine, T. 26822.

³³² Svjedok ST139, dokazni predmet P1284.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 17. juni 2004. godine, T. 3892 (povjerljivo).

obustavlja krivično gonjenje Slavana Lukića i drugih zbog toga što je vojni tužilac odlučio da odustane od krivičnog gonjenja, pri čemu nije naveden nijedan razlog za to.³³³ U jednom drugom primjeru, vojni tužilac obavještava Vojni sud u Banjoj Luci da se obustavlja daljnja istraga o učešću vojske u pokolju u školi u Velagićima u opštini Ključ zbog toga što su potpredsjednik Vlade RS i predsjednik Izvršnog odbora opštine Ključ zatražili da se postupak obustavi i predlaže da se Željko Bajić i Marinko Miljević puste na slobodu.³³⁴ Prema riječima svjedoka ST139, zločin koji je počinjen u školi u Velagićima u opštini Ključ iznesen je pred vojni sud i do 1996. godine vrlo je malo učinjeno u vezi s tim.³³⁵

101. Nakon što je pregledao dokumentaciju vojnog suda i djelovodnik vojnog tužilaštva, svjedok ST139 je utvrdio da je prijavljeno sedam teških krivičnih djela čiji su počinioci bili Srbi, a žrtve nesrbi.³³⁶

7. Zaključci

102. Pretresno vijeće smatra da je u periodu od aprila do decembra 1992. godine, uprkos tome što je bilo organizacionih prepreka i problema u vezi s opremom i raspoloživim kadrovima, postojao operativan civilni aparat za provođenje zakona, kao i pravosuđe koje je funkcionisalo. Tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica MUP-om RS je rukovodio ministar unutrašnjih poslova. Jedan dio MUP-a RS činila je Služba javne bezbjednosti, koja se sastojala od pet CSB-ova, stacioniranih u Banjoj Luci, Trebinju, Doboju, Sarajevu i Bijeljini. Svaki od tih CSB-ova se, opet, sastojao od određenog broja SJB-ova. Snage redovnog, specijalnog i rezervnog sastava milicije činile su dio Službe javne bezbjednosti. Drugi dio MUP-a RS činio je SNB, koji se bavio zadacima vezanim za nacionalnu bezbjednost, obavještajne i kontraobavještajne poslove.

103. Pretresno vijeće ima u vidu da je unutar MUP-a RS zaista bilo velikih teškoća s vezama, posebno u periodu od aprila do ljeta 1992. godine. Međutim, sistem veze posredstvom telefaks-mašina, teleprintera, telefona i kurirske službe tokom cijelog tog perioda jeste funkcionisao, premda je bilo prekida. U drugoj polovini 1992. godine, sistem veze bio je prilično uhodan.

³³³ Dokazni predmet P1541, Rješenje Vojnog suda u Bijeljini o odustajanju od krivičnog gonjenja u predmetu *Lukić i drugi*, 24. avgust 1992. godine.

³³⁴ Dokazni predmet P1284.38, Prijedlog Srboljuba Jovićinca, vojnog tužioca iz Banje Luke, istražnom sudiji Vojnog suda u Banjoj Luci da se dvojica vojnika, pritvorena nakon provedene istrage o pokolju u školi u Velagićima, puste na slobodu, 29. juli 1993. godine.

³³⁵ Svjedok ST139, dokazni predmet P1284.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 17. juni 2004. godine (povjerljivo), T. 3893-3894.

³³⁶ Svjedok ST139, 12. april 2010. godine, T. 8510 (povjerljivo).

104. Pretresno vijeće smatra da je civilni aparat za provođenje zakona zakazao i da nije funkcionisao nepristrasno. U periodu od aprila do decembra 1992. godine, milicija i civilna tužilaštva nisu prijavljivali teška krivična djela koja su izvršiooci srpske nacionalnosti počinili nad nesrbima ili su prijavljivali umanjeni broj takvih djela. Onda kada bi takve krivične prijave zaista bile podnesene civilnim krivičnim sudovima, rijetko bi dolazilo do krivičnog gonjenja. U mnogim slučajevima prijave takvih krivičnih djela nisu zabilježene. Ovaj zaključak je potkrijepljen dokazima koji su izvedeni u vezi s krivičnim upisnicima s oznakom KT. Nasuprot tome, značajni resursi milicije su bili usmjereni na hapšenje, pritvaranje i ispitivanje hiljada nesrba, kao što je analizirano u onim odjeljcima Presude koji se odnose na zločine počinjene u raznim opštinama koje se navode u Optužnici. Pretresno vijeće takođe smatra da je bilo slučajeva u kojima su sudovi bosanskih Srba propustili da na primjeren način procesuiraju predmete koji su im povjereni na rješavanje.

II. ORUŽANE SNAGE

A. SFRJ

105. Prije raspada SFRJ, bio je uspostavljen sistem odbrane poznat pod nazivom "opštenarodna odbrana", koji je bio osmišljen u cilju zaštite SFRJ od napada spolja.³³⁷ Taj sistem su činili (a) redovni sastav kopnene vojske, mornarice i ratnog vazduhoplovstva, poznati pod zajedničkim nazivom JNA; (b) snage rezervnog sastava; i (c) jedinice TO-a.³³⁸

106. JNA je bila savezna vojna sila sa štabom u Beogradu.³³⁹ Bila je to moćna državna vojska, koja je u svom redovnom sastavu brojala 45.000 do 70.000 aktivnih oficira i vojnika, kao i 110.000 do 135.000 regruta koji su služili vojni rok. JNA je bila opremljena konvencionalnim naoružanjem i opremom.³⁴⁰ Pripadnici JNA nosili su SMB uniforme, koje su bile zelene ili sivomaslinaste boje. Nosili su i zelene maskirne uniforme.³⁴¹ Isak Gaši je objasnio da je "SMB" bila skraćenica za "sivomaslinastu boju".³⁴² Na uniformama su bile oznake u vidu zvijezde petokrake.³⁴³ Pripadnici vojne policije nosili su iste uniforme i uz njih bijele opasače.³⁴⁴ JNA je bila podijeljena na pet vojnih oblasti, pri čemu je 2. vojna oblast, čije je sjedište bilo u Sarajevu, pokrivala teritoriju BiH.³⁴⁵

107. TO je bio sastavni dio sistema odbrane SFRJ osmišljen tako da djeluje čak i u odsustvu JNA.³⁴⁶ TO su činili štabovi TO-a i jedinice TO-a.³⁴⁷ U svakoj od republika postojao je zaseban TO, koji je finansirala dotična republika i koji je bio pod kontrolom republičkog ministra odbrane.³⁴⁸

³³⁷ Usaglašena činjenica 140.

³³⁸ Svjedok ST155, dokazni predmet P1500.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. april 2005. godine, T. 12141 (povjerljivo); svjedok ST183, dokazni predmet P1295.08, Izjava svjedoka, 6.-12. oktobar 2002. godine (povjerljivo), str. 2; dokazni predmet 2D159, Izvještaj vještaka Vidosava Kovačevića pod naslovom "Oružane snage Republike Srpske", 28. mart 2011. godine (dalje u tekstu: Izvještaj vještaka Kovačevića), par. 18; usaglašena činjenica 141.

³³⁹ Usaglašena činjenica 142. V. takođe Vitomir Žepinić, 28. januar 2010. godine, T. 5686, 5697.

³⁴⁰ Usaglašena činjenica 144.

³⁴¹ Svjedok ST014, dokazni predmet P292.02, *Tužilac protiv Slobodana Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T, 2. juni 2003. godine, T. 21442-21443; Isak Gaši, dokazni predmet P125, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. februar 2004. godine, T. 436-437, i dokazni predmet P126, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. februar 2004. godine, T. 520; Rešid Hasanović, dokazni predmet P2181, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. april 2004. godine, T. 2469; svjedok ST079, dokazni predmet P175.02, *Tužilac protiv Lukića i Lukića*, predmet br. IT-98-32/1-T, 11. juli 2008. godine, T. 395; Aleksandar Krulj, 28. oktobar 2009. godine, T. 2181; Kemal Hujdur, 7. decembar 2010. godine, T. 18219. V. takođe Enis Šabanović, dokazni predmet P61, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 3. juni 2002. godine, T. 6504; svjedok ST019, dokazni predmet P34, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 16. juni 2003. godine, T. 17671; Mirza Lišinović, 10. januar 2012. godine, T. 26458.

³⁴² Isak Gaši, dokazni predmet P126, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, februar 2004. godine, T. 519-520.

³⁴³ Svjedok ST014, dokazni predmet P292.02, *Tužilac protiv Slobodana Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T, 2. juni 2003. godine, T. 21442.

³⁴⁴ Svjedok ST197, 21. oktobar 2010. godine, T. 16348-16349; svjedok ST253, 1. novembar 2010. godine, T. 16642.

³⁴⁵ Dragan Lukač, dokazni predmet P2159, *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, 24. septembar 2001. godine, T. 1556.

³⁴⁶ Dokazni predmet P32, Izvještaj vještaka Donie: Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, str. 42; dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 55-56.

³⁴⁷ Svjedok ST183, dokazni predmet P1295.08, Izjava svjedoka, 12. oktobar 2002. godine, str. 2 (povjerljivo).

³⁴⁸ Dragan Lukač, dokazni predmet P2158, *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, 20. septembar 2001. godine, T. 1531-1532; dokazni predmet P32, Izvještaj vještaka Donie: Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, str. 42; dokazni predmet

Pripadnici TO-a nosili su iste uniforme kao i JNA.³⁴⁹ U BiH je postojao Republički štab TO-a pod kojim je bilo deset okružnih štabova. Približno 106 opštinskih štabova TO-a bilo je potčinjeno okružnim štabovima TO-a. Pod opštinskim štabovima, TO je bio organizovan u mjesnim zajednicama i radnim organizacijama.³⁵⁰ Jedinice TO-a bile su opremljene uglavnom pješadijskim naoružanjem: puškama, puškomitraljezima, nekim artiljerijskim oruđima manjeg kalibra, minobacačima i protivpješadijskim minama.³⁵¹ Bilo je uobičajeno da se sve naoružanje TO-a čuva lokalno, u skladištima u svakoj od opština.³⁵² Međutim, u maju 1990. godine, JNA je naredila da se naoružanje ukloni iz svih depoa koji su bili pod kontrolom lokalnih jedinica TO-a i premjesti u arsenale koji su bili pod njenom kontrolom.³⁵³

B. JNA u BiH

108. Tokom cijele 1991. godine JNA u BiH je bila prevashodno preokupirana ratom koji je bio u toku u Hrvatskoj i događajima koji su se ondje odvijali. Međutim, negdje početkom 1992. godine, JNA je pažnju preusmjerila na sve veću nestabilnost u BiH, uzrokovanu podjelama po nacionalnoj i stranačkoj liniji, koja je dovođila u pitanje status BiH kao republike u okviru SFRJ.³⁵⁴ Kako je izjavio Ewan Brown, JNA je usvojila "dvostruku" politiku u BiH: pokušavala je da smiri napetosti na nacionalnoj osnovi, dok je istovremeno podržavala i naoružavala srpske dobrovoljce i odabrane jedinice srpskog TO-a.³⁵⁵

109. JNA se postepeno promijenila i od Jugoslovenske narodne armije koja je u SFRJ predstavljala sve etničke grupe i nacionalnosti pretvorila se u *de facto* srpsku vojsku.³⁵⁶ Već od ranih faza rata, vlasti u Beogradu očekivale su daljnji raspad SFRJ.³⁵⁷ Kao predsjednik Republike Srbije, Slobodan Milošević je preduzeo mjere kako bi osigurao da snage bosanskih Srba mogu da zadrže ljudstvo i naoružanje i 5. decembra 1991. godine naredio je da se vojnici koji su rođeni u

P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 55-56; usaglašene činjenice 143, 145. V. takođe svjedok ST183, dokazni predmet P1295.08, Izjava svjedoka, 6.-12. oktobar 2002. godine, str. 3-4 (povjerljivo).

³⁴⁹ Svjedok ST014, dokazni predmet P292.02, *Tužilac protiv Slobodana Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T, 2. juni 2003. godine, T. 21443-21444 (povjerljivo). V. takođe Radimir Rodić, 14. septembar 2010. godine, T. 14602-14603.

³⁵⁰ Svjedok ST183, dokazni predmet P1295.08, Izjava svjedoka, 12. oktobar 2002. godine, str. 2-3 (povjerljivo).

³⁵¹ Dragan Lukač, dokazni predmet P2158, *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, 20. septembar 2001. godine, T. 1533; dokazni predmet P32, Izvještaj vještaka Donie: Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, str. 42; dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 55-56; usaglašena činjenica 145.

³⁵² Sulejman Tihić, dokazni predmet P1556.02, *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, 14. septembar 2001. godine, T. 1268; Dragan Lukač, dokazni predmet P2158, *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, 20. septembar 2001. godine, T. 1532-1533; usaglašena činjenica 147.

³⁵³ Dokazni predmet P32, Izvještaj vještaka Donie: Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, str. 42; dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 70, fusnota 294, gdje se poziva na naređenje Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, 14. maj 1990. godine. V. takođe Sulejman Tihić, dokazni predmet P1556.02, *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, 14. septembar 2001. godine, T. 1280-1281; Sulejman Tihić, dokazni predmet P1556.09, *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, 8. novembar 2001. godine, T. 3901-3902; dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 55-56; činjenica o kojoj je presuđeno 768.

³⁵⁴ Dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 12-13.

³⁵⁵ Ewan Brown, 11. januar 2011. godine, T. 18677; dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 13.

³⁵⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 766.

³⁵⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 168.

BiH premjeste u BiH, a oni koji se nalaze u BiH, a rođeni su u drugim republikama, izmjeste iz BiH.³⁵⁸ Počev od kraja ljeta 1991. godine, mnogi vojno sposobni muškarci iz BiH mobilisani su u sastav JNA kako bi se borili u Hrvatskoj.³⁵⁹ Veliki broj bosanskih Srba odazvao se tom mobilizacijskom pozivu, ali Muslimani i Hrvati, podržani od strane svojih čelnika, u većini slučajeva se nisu odazivali.³⁶⁰

110. Početkom 1992. godine, JNA je u BiH imala približno 100.000 vojnika, više od 700 tenkova, 1.000 oklopnih transportera, teško naoružanje, 100 aviona i 500 helikoptera, i sve je to bilo pod komandom Generalštaba JNA u Beogradu. Do trenutka kada je BiH proglasila nezavisnost, JNA je uveliko bila pod srpskom dominacijom i većinu starješinskog kadra činili su oficiri srpske nacionalnosti.³⁶¹

111. Po proglašenju nezavisnosti 6. marta 1992. godine, u BiH je izbio otvoreni sukob i jedinice JNA koje su već bile na njenoj teritoriji aktivno su se uključile u borbe koje su se vodile. U izvještajima o borbama pominju se, pored ostalih, napad na Bosanski Brod 27. marta 1992. godine i okupacija Dervente, incidenti u Bijeljini i Foči, kao i u Kupresu početkom aprila. Nakon što je EZ 6. aprila 1992. godine priznala nezavisnost BiH, broj i intenzitet tih napada su se pojačali, posebno u Sarajevu, Zvorniku, Višegradu, Bosanskom Šamcu, Vlasenici, Prijedoru i Brčkom.³⁶²

C. Formiranje VRS-a

112. Prva faza razvoja VRS-a odigrala se u periodu od 1. aprila do 15. maja 1992. godine i tokom te faze Srbi su zauzimali teritorije na opštinskom i regionalnom nivou. Prema navodima iz jedne analize koju je VRS sačinio 1993. godine, srpske snage su se na opštinskom i regionalnom nivou "samoorganizovale" kao jedinice srpskog TO-a.³⁶³ Dana 16. aprila 1992. godine, Ministarstvo odbrane RS donijelo je odluku kojom je proglasilo stanje neposredne ratne opasnosti, a srpski TO

³⁵⁸ Dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 31, 57; dokazni predmet P32, Izvještaj vještaka Donie: Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, str. 43-44; činjenica o kojoj je presuđeno 168.

³⁵⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 735. V. takođe Robert Donia, 18. januar 2010. godine, T. 5030-5031; dokazni predmet P30, Izvještaj vještaka Donie: Porijeklo RS, str. 30-33; dokazni predmet 1D146, Skupština opštine Čitluk, moratorij na slanje regruta u JNA, 19. juni 1991. godine.

³⁶⁰ Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 407, i 18. januar 2010. godine, T. 5031-5032; svjedok ST172, 22. januar 2010. godine, T. 5342-5343; dokazni predmet P32, Izvještaj vještaka Donie: Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, str. 41; dokazni predmet P27, Intervju Riste Đoge s Jovanom Tintorom u emisiji "Moj gost – njegova istina" na srpskoj televiziji, juli i avgust 1994. godine, str. 9; dokazni predmet 1D147, BH HDZ – Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine, saopštenje u kojem se od Hrvata traži da ne služe u JNA, 26. avgust 1991. godine; usaglašena činjenica 184; činjenica o kojoj je presuđeno 735.

³⁶¹ Činjenice o kojima je presuđeno 156, 158.

³⁶² Činjenice o kojima je presuđeno 157, 160, 161.

³⁶³ Dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 33-34; dokazni predmet P1781, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS u 1992. godini, april 1993. godine, str. 10-11.

definisalo kao vojsku RS.³⁶⁴ Opštinski krizni štabovi i lokalni odbori SDS-a imali su velikog uticaja na lokalne jedinice TO-a.³⁶⁵

113. Dana 12. maja 1992. godine, na 16. sjednici Skupštine RS, predstavnici SDS-a višeg ranga objavili su osnivanje Vojske Srpske Republike (koja je kasnije preimenovana u VRS).³⁶⁶ Istog dana je formiran Glavni štab VRS-a, a za njegovog komandanta postavljen je Ratko Mladić.³⁶⁷ JNA se zvanično povukla iz BiH 19. maja 1992. godine. Međutim, aktivni dijelovi nekadašnje JNA ostali su u BiH.³⁶⁸ SRJ je nastavila da pruža pozadinsku i materijalnu podršku VRS-u — čak i nakon što se JNA zvanično povukla iz BiH.³⁶⁹

114. Odlukom Predsjedništva RS od 15. juna 1992. godine o formiranju, organizaciji, formaciji i rukovođenju i komandovanju VRS-om, praktično su počeli "organizovani život i borbena dejstva" VRS-a.³⁷⁰ U toj odluci se konkretno definiše da se VRS treba formirati od "pripadnika JNA koji odbiju Odluku Predsedništva SRJ da se izvuku na teritoriju SR Jugoslavije" i da jedinice VRS-a treba da budu opremljene "opremom i naoružanjem koje pripadnici srpskog naroda, koji se sada nalaze u JNA, stave [...] na raspolaganje".³⁷¹ Shodno tome, jedinice JNA koje su ostale u BiH su preimenovane i dobile su nove oznake na uniformama, čime su formalno pretvorene u jedinice i komande VRS-a.³⁷²

115. VRS je od JNA naslijedio i starješinski kadar i ljudstvo, kao i značajne količine naoružanja i opreme, uključujući više od 300 tenkova, 800 oklopnih transportera i preko 800 komada teških artiljerijskih oruđa.³⁷³ Pripadnici VRS-a nosili su uniforme JNA i TO-a, ali su im oznake na kapama promijenjene u srpsku zastavu. Na nadlakticama im je bila oznaka u vidu okruglog polja sa srpskom zastavom i natpisom "Vojska Srpske Republike BH".³⁷⁴ Usprkos tome što je naziv "JNA"

³⁶⁴ Svjedok ST140, 7. decembar 2009. godine, T. 4296 (povjerljivo); dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 6, 37, 64; činjenice o kojima je presuđeno 116, 759.

³⁶⁵ Dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 68; činjenica o kojoj je presuđeno 759.

³⁶⁶ Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 396; dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 24, 32; dokazni predmet P32, Izvještaj vještaka Donie: Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, str. 54; dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 75; dokazni predmet 2D159, Izvještaj vještaka Kovačevića, par. 52.

³⁶⁷ Manojlo Milovanović, 7. decembar 2010. godine, T. 18235; dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 75. V. takođe Milan Babić, dokazni predmet P2117, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 3. juni 2004. godine, T. 3390 (povjerljivo).

³⁶⁸ Činjenice o kojima je presuđeno 171, 173, 774, 993, 994. V. takođe Vidosav Kovačević, 14. septembar 2011. godine, T. 24112-24114.

³⁶⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 179.

³⁷⁰ Dokazni predmet 1D534, Odluka o formiranju, organizaciji, formaciji i rukovođenju i komandovanju Vojskom RS, 15. juni 1992. godine; dokazni predmet P1781, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS u 1992. godini, april 1993. godine, str. 11; dokazni predmet 2D159, Izvještaj vještaka Kovačevića, par. 53.

³⁷¹ Dokazni predmet 1D534, Odluka o formiranju, organizaciji, formaciji i rukovođenju i komandovanju Vojskom RS, 15. juni 1992. godine, str. 4.

³⁷² Dokazni predmet P74, Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine RS, 12. maj 1992. godine, str. 60; dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 24.

³⁷³ Činjenica o kojoj je presuđeno 176.

³⁷⁴ Dokazni predmet P74, Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine RS, 12. maj 1992. godine, str. 60. V. takođe svjedok SZ007, 5. decembar 2011. godine, T. 26114 (povjerljivo).

promijenjen u "VRS", zapravo nije došlo ni do kakvih suštinskih promjena.³⁷⁵ Konkretno, nije bilo nikakvog mijenjanja vojnih ciljeva ni strategije, a vojna dejstva koja je JNA pod komandom Beograda započela prije povlačenja nisu obustavljena.³⁷⁶

D. Sastav VRS-a

116. Počev od jula 1992. godine, VRS je u svom sastavu imao približno 177.000 pripadnika koji su bili raspoređeni u pet korpusa i u samostalne jedinice.³⁷⁷ Pomenutih pet korpusa bili su sljedeći: 1. krajiški korpus (sa štabom u Banjoj Luci, komandant korpusa Momir Talić), 2. krajiški korpus (sa štabom u Drvaru), Istočnobosanski korpus (sa štabom u Bijeljini), Sarajevsko-romanijski korpus (sa štabom na Palama) i Hercegovački korpus (sa štabom u Bileći).³⁷⁸ Šesti korpus, poznat pod nazivom Drinski korpus, osnovan je 1. novembra 1992. godine i pokrivaio je bivše dijelove teritorija Istočnobosanskog korpusa i Sarajevsko-romanijskog korpusa.³⁷⁹

117. Lokalne jedinice srpskog TO-a ispočetka su djelovale izvan formalnog komandnog lanca VRS-a, ali su na kraju stavljene pod njegovu komandu i preimenovane su u lake pješadijske brigade.³⁸⁰ Godine 1992., 1. krajiški korpus je izvijestio da u svom sastavu ima 24 lake pješadijske brigade i da svaka od njih ima približno po 1.200 vojnika.³⁸¹

E. Rukovođenje i komandovanje VRS-om

118. Shodno odredbama Zakona o vojsci, predsjednik RS Radovan Karadžić bio je vrhovni komandant VRS-a. Njegove ovlasti su obuhvatale utvrđivanje plana upotrebe vojske i odlučivanje o upotrebi vojske u ratu, donošenje osnovnih pravila i drugih akata koji su se odnosili na strategiju oružane borbe, kao i donošenje propisa o obuci vojske i vojnoj disciplini.³⁸² Predsjednikov prvi

³⁷⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 170.

³⁷⁶ Činjenice o kojima je presuđeno 171, 774, 993.

³⁷⁷ Dokazni predmet P1781, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS u 1992. godini, april 1993. godine, str. 71, slika 21.

³⁷⁸ Dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 4, 6, 32-33; dokazni predmet 1D534, Odluka o formiranju, organizaciji, formaciji i rukovođenju i komandovanju Vojskom RS, 15. juni 1992. godine, str. 2-3.

³⁷⁹ Dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 32-33.

³⁸⁰ Na primjer, Komanda Istočnobosanskog korpusa je 6. juna 1992. godine naredila da se svi štabovi i jedinice TO-a u opštinama Bosanski Šamac, Brčko, Bijeljina, Ugljevik, Lopare, Zvornik, Kalesija, Šekovići, Vlasenica, Bratunac, Milići, Modriča i Bosansko Petrovo Selo preimenuju u komande i jedinice VRS-a. Te jedinice su stavljene pod komandu brigada u čijim zonama odgovornosti su djelovale. Svjedok ST161, 20. novembar 2009. godine, T. 3548-3549 (povjerljivo); svjedok ST140, 7. decembar 2009. godine, T. 4318 (povjerljivo); svjedok ST179, 1. mart 2010. godine, T. 7485; Ewan Brown, 11. januar 2011. godine, T. 18672; dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 68; dokazni predmet P2000, Naređenje za preimenovanje i preustroj štabova TO-a, 6. juni 1992. godine; činjenica o kojoj je presuđeno 759. V. takođe svjedok ST215, 28. septembar 2010. godine, T. 14955-14957, 14977-14978.

³⁸¹ Dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 39, gdje se upućuje na Analizu aktivnosti po elementima borbene gotovosti u 1992. godini, str. 3, koju je sačinio 1. krajiški korpus.

³⁸² Dokazni predmet L51, Zakon o vojsci, 1. juni 1992. godine, član 174; dokazni predmet P257, Zapisnik sa 1. sjednice Predsjedništva RS, 12. maj 1992. godine.

potčinjeni bio je Ratko Mladić, komandant Glavnog štaba. Komandant Glavnog štaba bio je zadužen za donošenje pravila, naređenja i uputstava kojima se izvršavaju akti predsjednika.³⁸³

119. Glavni štab je bio najviša komanda u VRS-u. Činilo ga je dvanaest ljudi: četiri generala, i to Ratko Mladić, Milan Gvero, Đorđe Đukić i Manojlo Milovanović, zatim šest pukovnika i potpukovnika, te dvojica starješina s nižim činovima, i to kapetan Miodrag Pećanac, načelnik obezbjeđenja komandanta Glavnog štaba, i Dušan Todić, načelnik obezbjeđenja načelnika štaba. Načelnik Glavnog štaba VRS-a bio je Manojlo Milovanović.³⁸⁴

F. Uloga JNA/VRS-a

120. Snage JNA i VRS-a učestvovala su u nizu borbenih operacija čiji je cilj bio da se preuzme i osigura kontrola nad teritorijom na koju su Srbi polagali pravo. To učešće je obuhvatalo pružanje pomoći u preuzimanju vlasti u opštinama i napade na sela i gradove za koje se smatralo da predstavljaju prijetnju srpskoj vlasti.³⁸⁵ Na primjer, Novosadski korpus JNA pomogao je u preuzimanju vitalnih funkcija u gradu Vlasenici u aprilu 1992. godine.³⁸⁶ U periodu od maja do septembra 1992. godine VRS je, zajedno sa srpskom milicijom, preuzeo kontrolu nad cjelokupnom teritorijom opštine Donji Vakuf.³⁸⁷ Te operacije su obično obuhvatale blisku saradnju s opštinskim jedinicama TO-a, jedinicama milicije i lokalnim civilnim vlastima, a izvođene su na nivou jedinice, kao što su bataljon ili brigada, ili na nivou taktičke grupe ili operativne grupe. Taktičke grupe i operativne grupe bile su privremene formacije, potčinjene komandantu korpusa, a osnivane su po direktivama Glavnog štaba kako bi se olakšalo rukovođenje i komandovanje jedinicama i kontrola nad teritorijom. Operativne grupe i taktičke grupe obično su bile stacionirane oko štaba neke konkretne brigade i bile su odgovorne za neku zonu na kojoj je djelovalo više brigada.³⁸⁸

121. Snage JNA i VRS-a takođe su angažovane u formalnim vojnim operacijama širokih razmjera kojima je rukovodio Glavni štab. Svrha tih operacija bila je da se postignu konkretni strateški ciljevi ili da se obezbijede značajni objekti na terenu. Na primjer, 1. krajiški korpus je učestvovao u "Operaciji Koridor-92", koja je započela 24. juna 1992. godine i trajala približno tri sedmice, a cilj joj je bio uspostavljanje koridora kao veze između Bosanske krajine i Srbije, kao i u

³⁸³ Dokazni predmet L51, Zakon o vojsci, 1. juni 1992. godine, član 175; Milan Babić, dokazni predmet P2117, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 3. juni 2004. godine, T. 3390 (povjerljivo); dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 24, 33.

³⁸⁴ Manojlo Milovanović, 7. decembar 2010. godine, T. 18232-18236.

³⁸⁵ Dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 60.

³⁸⁶ Ibro Osmanović, dokazni predmet P1041.02, Izjava svjedoka, 10. oktobar 1994. godine, str. 2; Ibro Osmanović, 8. mart 2010. godine, T. 7326-7327; svjedok ST137, 14. septembar 2010. godine, T. 14595-14596 (povjerljivo); činjenica o kojoj je presuđeno 773.

³⁸⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 1154.

³⁸⁸ Dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 60, 178-179.

"Operaciji Vrbas", koja je započela 12. avgusta 1992. i trajala do kraja oktobra 1992. godine, a cilj joj bio zauzimanje šireg područja Jajca.³⁸⁹

G. Paravojne grupe

122. Počev od jula 1992. godine, postojalo je približno 60 paravojskih grupa, sa ukupno četiri do pet hiljada pripadnika, koje su formirane u BiH ili su u BiH došle iz Srbije.³⁹⁰ Među paravojskim snagama koje su djelovale u BiH bili su arkanovci (pod komandom Željka Ražnatovića zvanog Arkan),³⁹¹ Beli orlovi (pod komandom Mirka Jovića),³⁹² Crvene beretke (koje je vodio Dragan Vasiljković zvan Kapetan Dragan),³⁹³ SOS (oružana formacija SDS-a u Banjoj Luci),³⁹⁴ Žute ose (pod komandom Vojina Vučkovića zvanog major Žučo),³⁹⁵ Panteri (pod komandom Ljubiše Savića zvanog Mauzer, vodećeg čovjeka SDS-a u Bijeljini),³⁹⁶ Sivi vukovi (pod komandom Dragana Đorđevića zvanog Crni),³⁹⁷ Predini vukovi (koje je predvodio Predrag Kujundžić),³⁹⁸ martićevci (pod komandom Milana Martića),³⁹⁹ Borina jedinica (pod komandom Bore Radića),⁴⁰⁰ Tintorovi ljudi (pod komandom Jovana Tintora),⁴⁰¹ šešeljevci (pod komandom Vojislava Šešelja),⁴⁰² Torina grupa (pod komandom majora Tore),⁴⁰³ Gogićevi ljudi⁴⁰⁴ i Srpska dobrovoljačka garda (pod komandom Mirka Blagojevića).⁴⁰⁵

³⁸⁹ Dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 61, 140-144; dokazni predmet P1796, Mapa za operaciju "Koridor-92".

³⁹⁰ Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 10. juni 2005. godine, T. 14245-14247, 14291; Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.07, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 27. juni 2005. godine, T. 15300; dokazni predmet P591, Informacija o paravojskim formacijama na području RS, 28. juli 1992. godine, str. 3.

³⁹¹ Svjedok ST144, dokazni predmet P317.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 21. juli 2005. godine, T. 16907 (povjerljivo); dokazni predmet P591, Informacija o paravojskim formacijama na području RS, str. 3; činjenice o kojima je presuđeno 1215, 1226, 1420.

³⁹² Isak Gaši, dokazni predmet P126, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. februar 2004. godine, T. 513; činjenice o kojima je presuđeno 1226, 1267, 1422.

³⁹³ Dragomir Andan, 1. juni 2011. godine, T. 21668-21669; Isak Gaši, dokazni predmet P126, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. februar 2004. godine, T. 495; dokazni predmet P129, Pregled događaja i stanja, Ratno predsjedništvo Opštine Brčko, s potpisom Đorđa Ristanića, str. 3.

³⁹⁴ Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10757-10761 (povjerljivo); Goran Šajinović, 17. oktobar 2011. godine, T. 25131-25133; svjedok ST161, 20. novembar 2009. godine, T. 3555 (povjerljivo); svjedok ST223, dokazni predmet P1744.01, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 16. april 2002. godine, T. 4412-4413 (povjerljivo); Adil Draganović, dokazni predmet P411.02, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 24. april 2002. godine, T. 4899.

³⁹⁵ Svjedok ST121, 23. novembar 2009. godine, T. 3681; dokazni predmet P591, Informacija o paravojskim formacijama na području RS, str. 3; dokazni predmet 1D646, Izvještaj o angažovanju grupe radnika brigade milicije saveznog MUP-a na pružanju stručne pomoći MUP-u RS, 8. avgust 1992. godine, str. 9; činjenica o kojoj je presuđeno 1226.

³⁹⁶ Dokazni predmet 1D646, Izvještaj o angažovanju grupe radnika brigade milicije saveznog MUP-a na pružanju stručne pomoći MUP-u RS, 8. avgust 1992. godine, str. 6-7; Dragomir Andan, 27. maj 2011. godine, T. 21415; svjedok ST140, dokazni predmet P432.05, Izjava svjedoka, 13. mart 2002. godine, str. 10 (povjerljivo); činjenica o kojoj je presuđeno 1435.

³⁹⁷ Sulejman Tihčić, dokazni predmet P1556.03, *Tužilac protiv Šimića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, 17. septembar 2001. godine, T. 1377; Dragomir Andan, 30. maj 2011. godine, T. 21492; svjedok ST121, 24. novembar 2009. godine, T. 3731 (povjerljivo).

³⁹⁸ Edin Hadžović, 26. april 2010. godine, T. 9254; Goran Šajinović, 17. oktobar 2011. godine, T. 25137-25138 (povjerljivo).

³⁹⁹ Obren Petrović, 10. maj 2010. godine, T. 9854.

⁴⁰⁰ Svjedok ST214, 19. juli 2010. godine, T. 12960-12961 (povjerljivo).

⁴⁰¹ Svjedok ST214, 19. juli 2010. godine, T. 13009, i 20. juli 2010. godine, T. 13064-13065 (povjerljivo).

⁴⁰² Ahmed Hido, dokazni predmet P2185, Izjava svjedoka, 3. mart 1996. godine, str. 6. V. takođe svjedok ST174, dokazni predmet P1098.03, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 10. april 2002. godine, T. 4102 (povjerljivo).

⁴⁰³ Svjedok ST088, dokazni predmet P2189, Javna redigovana izjava svjedoka, 1. juli 1996. godine, str. 7; svjedok ST088, dokazni predmet P2190, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. juli 2005. godine, T. 15752 (povjerljivo).

⁴⁰⁴ Svjedok ST222, 8. novembar 2010. godine, T. 17071-17073, i 8. novembar 2010. godine, T. 17073-17075 (povjerljivo).

⁴⁰⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 1420.

123. Neke od tih paravojnih grupa ispočetka je obučavala i opremala JNA i one su bile usko povezane s vojskom ili sa SDS-om.⁴⁰⁶ U 1991. godini i dalje tokom 1992. godine, paravojne snage bosanskih Srba i hrvatskih Srba saradivale su sa JNA i djelovale pod komandom i u okviru JNA.⁴⁰⁷ Druge paravojne snage osnovali su lokalni krizni štabovi ili lokalni organi vlasti, koji su ih snabdijevali oružjem i uniformama, obezbjeđivali im prostorije iz kojih su djelovali i davali im zadatke.⁴⁰⁸ Na primjer, ljudi Vojkana Đurkovića djelovali su u skladu s politikom i instrukcijama Kriznog štaba u Bijeljini.⁴⁰⁹

124. Pripadnici paravojnih grupa viđani su u zelenim maskirnim uniformama koje je nosila bivša JNA, u civilnoj odjeći ili u kombinaciji jednog i drugog.⁴¹⁰ U nekim slučajevima, pripadnike paravojnih grupa bilo je moguće razlikovati po oznakama koje su nosili.⁴¹¹ Na primjer, pripadnici arkanovaca na rukavima su nosili oznake na kojima je bila glava tigra i mala zastava RS,⁴¹² Žute ose su nosile bijelo-zelene oznake sa grbom milicije kakav je nosila milicija RS,⁴¹³ a Beli orlovi su nosili oznake s kokardom i dvoglavim orlom.⁴¹⁴ Pripadnici SOS-a su, kako su opisali svjedoci, nosili civilnu odjeću ili uniforme s oznakama na kojima je pisalo "SOS".⁴¹⁵

⁴⁰⁶ Sulejman Tihčić, dokazni predmet P1556.05, *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, 19. septembar 2001. godine, T. 1452; svjedok ST174, dokazni predmet P1098.01, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 8. april 2002. godine, T. 3907-3909 (povjerljivo); svjedok ST003, dokazni predmet P2152, *Tužilac protiv Slobodana Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T, 21. oktobar 2003. godine, T. 27763; svjedok ST105, dokazni predmet P2206, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 7. oktobar 2004. godine, T. 6907-6912 (povjerljivo); Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 10. juni 2005. godine, T. 14261; Vladimir Tutuš, 16. mart 2010. godine, T. 7666-7668; svjedok ST161, 18. novembar 2009. godine, T. 3314-3315, 3317, i 20. novembar 2009. godine, T. 3555 (povjerljivo); svjedok ST174, 23. mart 2010. godine, T. 8046 (povjerljivo); Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10761 (povjerljivo). V. takođe Sulejman Tihčić, dokazni predmet P1556.09, *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, 8. novembar 2001. godine, T. 3838; Adil Draganović, dokazni predmet P411.09, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 21. maj 2002. godine, T. 5819; svjedok ST003, dokazni predmet P2152, *Tužilac protiv Slobodana Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T, 21. oktobar 2003. godine, T. 27758-27761, 27785-27786; svjedok ST140, dokazni predmet P432.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4102, 4120-4121 (povjerljivo); Sulejman Crnčalo, dokazni predmet P1466.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 2. septembar 2004. godine, T. 5337; svjedok ST079, dokazni predmet P175.02, *Tužilac protiv Lukića i Lukića*, predmet br. IT-98-32/1-T, 11. juli 2008. godine, T. 383-384 (povjerljivo); činjenica o kojoj je presuđeno 159.

⁴⁰⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 159.

⁴⁰⁸ Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.07, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 27. juni 2005. godine, T. 15294-15296; svjedok ST214, 19. juli 2010. godine, T. 12961, 12965 (povjerljivo).

⁴⁰⁹ V. odjeljak koji se odnosi na Bijeljino.

⁴¹⁰ Dragan Lukač, dokazni predmet P2154, *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, 13. maj 1996. godine, T. 626; svjedok ST174, dokazni predmet P1098.03, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 10. april 2002. godine, T. 4104 (povjerljivo); svjedok ST003, dokazni predmet P2152, *Tužilac protiv Slobodana Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T, 21. oktobar 2003. godine, T. 27760; svjedok ST079, dokazni predmet P175.01, *Tužilac protiv Lukića i Lukića*, predmet br. IT-93-21-T, 10. juli 2008. godine, T. 291, 296, 299, 313 (povjerljivo), i dokazni predmet P175.02, *Tužilac protiv Lukića i Lukića*, predmet br. IT-93-21-T, 11. juli 2008. godine, T. 377-378 (povjerljivo); Ivo Atljija, 18. oktobar 2010. godine, T. 16079-16080; svjedok ST079, 29. oktobar 2009. godine, T. 2255; Obren Petrović, 10. maj 2010. godine, T. 9843-9844.

⁴¹¹ Svjedok ST174, dokazni predmet P1098.03, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 10. april 2002. godine, T. 4104 (povjerljivo).

⁴¹² Isak Gaši, dokazni predmet P126, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. februar 2004. godine, T. 487.

⁴¹³ Svjedok ST121, 24. novembar 2009. godine, T. 3742-3743, 3750-3751 (povjerljivo).

⁴¹⁴ Svjedok ST079, dokazni predmet P175.01, *Tužilac protiv Lukića i Lukića*, predmet br. IT-93-21-T, 10. juli 2008. godine, T. 291, 296, 299, 313 (povjerljivo); svjedok ST079, dokazni predmet P175.02, *Tužilac protiv Lukića i Lukića*, predmet br. IT-93-21-T, 11. juli 2008. godine, T. 377-378 (povjerljivo); svjedok ST079, 29. oktobar 2009. godine, T. 2255.

⁴¹⁵ Adil Draganović, dokazni predmet P411.02, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 24. april 2002. godine, T. 4901; Predrag Radić, dokazni predmet P2105, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 6. novembar 2003. godine, T. 22215; svjedok ST174, 23. mart 2010. godine, T. 8063 (povjerljivo).

125. Paravojne snage su nad Muslimanima i Hrvatima vršile zločine, kao i djela protiv njihove imovine, uključujući silovanje, ubistvo, otimačinu, pljačkanje i uništavanje imovine, a bili su i ratni profiteri.⁴¹⁶ O tim zločinima govori se dolje u tekstu u odjeljcima koji se odnose na događaje u svakoj od opština navedenih u Optužnici. Srpske paravojne snage takođe su učestvovala u borbenim dejstvima 1. krajiškog korpusa VRS-a širom teritorije ARK-a.⁴¹⁷ Pripadnici paravojsnih formacija saradivali su sa snagama JNA/VRS-a; na primjer, pripadnici Crvenih beretki djelovali su u saglasnosti s pripadnicima JNA i VRS-a i drugih srpskih snaga kada su redovno tukli zatočenike u zatočeničkim centrima u Brčkom.⁴¹⁸ Pripadnici JNA i drugih srpskih snaga dozvoljavali su pripadnicima paravojsnih grupa pristup zatočenicima, što je ovima omogućavalo da zlostavljaju zarobljenike u Zvorniku.⁴¹⁹

126. Premda su krizni štabovi ispočetka pozivali paravojne snage i pružali im podršku, one su kasnije počele da djeluju samostalno i opirale su se kontroli. Prema riječima Milorada Davidovića, prisustvo paravojsnih snaga tolerisalo se sve dok one ne bi ugrozile ratno-profitereske planove kriznih štabova ili naudile lokalnim Srbima.⁴²⁰ Dana 28. jula 1992. godine, poslije jednog kritički nastrojenog izvještaja Glavnog štaba VRS-a, u kojem je izložen sažet prikaz kriminalnih aktivnosti paravojsnih grupa u BiH (dalje u tekstu: Izvještaj Glavnog štaba),⁴²¹ Mladić je izdao naređenje da se sve paravojsne grupe stave pod komandu VRS-a. U tom naređenju je jasno stavljeno do znanja da nijedan pojedinac ni grupa koji su odgovorni za zločine neće biti uključeni u sastav VRS-a i da će svaki pripadnik paravojsnih grupa koji odbije da se stavi pod komandu VRS-a biti razoružan i uhapšen.⁴²² U isto vrijeme, MUP RS je vršio operacije hapšenja i razoružavanja paravojsnih grupa.⁴²³

127. Kako je naveo Ewan Brown, uprkos tim naređenjima, očigledno je da su paravojsne grupe koje su se u Izvještaju Glavnog štaba našle na meti kritike zbog kriminalnih aktivnosti ipak uvrštene u sastav VRS-a i da su nastavile da djeluju.⁴²⁴

⁴¹⁶ Sulejman Tihić, dokazni predmet P1556.05, *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, 19. septembar 2001. godine, T. 1452; činjenica o kojoj je presuđeno 806.

⁴¹⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 806.

⁴¹⁸ V. odjeljak koji se odnosi na Brčko.

⁴¹⁹ V. odjeljak koji se odnosi na Zvornik.

⁴²⁰ Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.01, Izjava svjedoka, 29. januar 2005. godine, str. 19; dokazni predmet P1557.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 10. juni 2005. godine, T. 14247-14250. V. takođe Ewan Brown, 12. januar 2011. godine, T. 18748.

⁴²¹ U tom izvještaju, u opisu paravojsnih grupa stoji da su "[s]astavljene u većini od lica niskih moralnih kvaliteta, a u dosta primjera od lica koja su ranije bila prekršajno i krivično gonjena i sudski kažnjavana zbog krivičnih djela ubistava, razbojništava, pljački i slično", da "nemaju skoro nikakvu borbenu vrijednost", da je kod njih "izražena mržnja prema nesrpskom narodu" i da im je motivacija "ratni profit i pljačka". Dokazni predmet P591, Informacija o paravojsnim formacijama na području RS, 28. juli 1992. godine, str. 1.

⁴²² Dokazni predmet P1284.56, Naređenje za razoružavanje paravojsnih formacija, 28. juli 1992. godine, str. 2-3.

⁴²³ Svjedok ST179, 12. mart 2010. godine, T. 7546-7547.

⁴²⁴ Dokazni predmet P1803, Izvještaj vještaka Browna, str. 84-86. V. takođe svjedok ST140, P432.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4120-4121 (povjerljivo).

III. POSTOJANJE ZAJEDNIČKOG PLANA, ZAMISLI ILI NAMJERE

128. U Optužnici se navodi da je UZP nastao najkasnije 24. oktobra 1991. godine i da je postojao tokom cijelog perioda sukoba u BiH, do potpisivanja Daytonskog sporazuma 1995. godine. Takođe se navodi da je cilj UZP-a bio "trajno uklanjanje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva sa teritorije planirane srpske države sredstvima koja su obuhvatala činjenje zločina navedenih u tačkama 1-10".⁴²⁵

129. Prema navodima tužilaštva, u UZP-u su, pored optuženih, učestvovala sljedeće osobe: Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Momčilo Mandić, Velibor Ostojić, Ratko Mladić, Momir Talić, Simo Drljača i Radoslav Brđanin. Među drugim, neimenovanim učesnicima u UZP-u bili su "članovi rukovodstva bosanskih Srba i istaknuti članovi Srpske demokratske stranke (dalje u tekstu: SDS) na republičkom, regionalnom i opštinskom nivou, istaknuti pripadnici JNA/VRS-a na predmetnim područjima, [...] istaknuti pripadnici službi javne bezbjednosti (dalje u tekstu: SJB), [...] istaknuti članovi regionalnih i opštinskih kriznih štabova [...] i istaknuti članovi drugih civilnih organa u BiH".⁴²⁶

130. U Optužnici se dalje navodi da su učesnici u UZP-u provodili cilj UZP-a u djelo putem i korištenjem fizičkih izvršilaca za izvršenje *actus reus* zločina počinjenih radi ostvarivanja zajedničke zločinačke namjere. Prema navodima tužilaštva, fizički izvršioци tih zločina bili su pripadnici srpskih snaga, što podrazumijeva, kolektivno, pripadnike MUP-a RS, VRS-a, JNA, VJ, TO-a, MUP-a Srbije, kriznih štabova, pripadnike srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i Bosne, kao i lokalne bosanske Srbe koji su postupali po njihovim uputstvima ili u skladu s direktivama gorenavedenih snaga.⁴²⁷

A. Cilj UZP-a

1. Rukovodstvo bosanskih Srba u relevantnom periodu

131. Tadašnje rukovodstvo bosanskih Srba činili su istaknuti članovi SDS-a i osobe na važnim položajima u RS koju je, pod nazivom "Republika srpskog naroda u BiH", Skupština RS proglasila 9. januara 1992. godine, a 12. avgusta 1992. godine preimenovala u Republiku Srpsku (dalje u tekstu: RS).⁴²⁸ Najvažniji organi RS bili su Predsjedništvo, Vlada, Savjet za nacionalnu bezbjednost

⁴²⁵ Optužnica, par. 7.

⁴²⁶ Optužnica, par. 8.

⁴²⁷ Optužnica, par. 9.

⁴²⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 109. Vijeće podsjeća da će, jednostavnosti radi, za taj entitet u cijeloj Presudi upotrebljavati akronim "RS".

i Skupština RS. Politički uticaj unutar SDS-a bio je u rukama Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika, Biljane Plavšić i Nikole Koljevića.⁴²⁹

132. Radovan Karadžić bio je predsjednik SDS-a, predsjednik Predsjedništva RS i predsjednik Savjeta za nacionalnu bezbjednost.⁴³⁰ Opisan je kao glavni donosilac odluka u rukovodstvu bosanskih Srba i njegov glavni eksponent.⁴³¹ Herbert Okun, bivši diplomata koji je 1992. i 1993. godine učestvovao u mirovnim pregovorima o bivšoj Jugoslaviji,⁴³² rekao je da je Karadžić u to vrijeme bio jedan od dvojice najvažnijih vođa bosanskih Srba, uz Momčila Krajišnika.⁴³³

133. Momčilo Krajišnik bio je predsjednik (odnosno predsjedavajući) Skupštine BiH, predsjednik Skupštine RS, član Izvršnog odbora SDS-a, član Savjeta za nacionalnu bezbjednost i član proširenog Predsjedništva RS.⁴³⁴ Okun je sasvim siguran da je Karadžić Krajišnika smatrao sebi ravnim.⁴³⁵

134. Nakon izbora 1990. godine, Nikola Koljević i Biljana Plavšić izabrani su za predstavnike srpskog naroda u Predsjedništvu SR BiH.⁴³⁶ Dana 24. oktobra 1991. godine, Skupština RS ovlasila je Nikolu Koljevića da predstavlja i štiti interese bosanskih Srba u mirovnim pregovorima, a Biljanu Plavšić da to čini u odnosima s državama i međunarodnim organizacijama.⁴³⁷ Dana 15. aprila 1992. godine, Biljana Plavšić je dobila ovlaštenje da predstavlja RS u odnosima s UN-om, a Koljević je dobio zaduženje da situaciju u RS prezentuje jugoslovenskoj i međunarodnoj javnosti.⁴³⁸ Dana 12. maja 1992. godine, Plavšićeva i Koljević postali su članovi Predsjedništva RS.⁴³⁹ Okun je izjavio da se na početku često sastajao s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem. Međutim, dodao je da je s vremenom Koljevićeva uloga u pregovorima postajala sve manja.⁴⁴⁰

⁴²⁹ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. mart 2005. godine, T. 10564-10567.

⁴³⁰ Branko Đerić, 29. oktobar 2009. godine, T. 2279; Christian Nielsen, 14. decembar 2009. godine, T. 4708; Momčilo Mandić, 3. maj 2010. godine, T. 9432, 9442; dokazni predmet P257, Zapisnik sa 1. sjednice Predsjedništva RS, 12. maj 1992. godine; dokazni predmet L327, Odluka o formiranju Savjeta za nacionalnu bezbjednost, 27. mart 1992. godine.

⁴³¹ Herbert Okun, dokazni predmet P2194, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 24. juni 2004. godine, T. 4333; Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. mart 2005. godine, T. 10564, 10567.

⁴³² Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4137, 4139-4141.

⁴³³ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4154-4155 i dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4239 i dokazni predmet P2194, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 24. juni 2004. godine, T. 4277, 4333-4334.

⁴³⁴ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4154 i dokazni predmet P2194, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 24. juni 2004. godine, T. 4338; Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. mart 2005. godine, T. 10496-10497 i dokazni predmet P397.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. mart 2005. godine, T. 10565.

⁴³⁵ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4156.

⁴³⁶ Sulejman Tihić, dokazni predmet P1556.09, *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, 8. novembar 2001. godine, T. 3790-3792.

⁴³⁷ Dokazni predmet P1931, Stenografske bilješke sa 1. sjednice Skupštine RS, 24. oktobar 1991. godine, str. 14.

⁴³⁸ Dokazni predmet P204, Zapisnik sa zajedničkog sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 15. april 1992. godine, str. 2.

⁴³⁹ Dokazni predmet P257, Zapisnik sa 1. sjednice Predsjedništva RS, 12. maj 1992. godine.

⁴⁴⁰ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4154-4155 i dokazni predmet P2194, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 24. juni 2004. godine, T. 4342.

135. Milan Babić je izjavio da se u to vrijeme, kao čelnik RSK-a, sastajao s više regionalnih čelnika bosanskih Srba u BiH, kao i s čelnicima bosanskih Srba na republičkom nivou, među kojima su bili Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić i Nikola Koljević. Kroz te susrete Babić je shvatio da su Karadžić, Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić glavni rukovodioci bosanskih Srba.⁴⁴¹ Potvrdio je da su Karadžić i Krajišnik bili najuticajniji u toj grupi.⁴⁴² Babić je rekao da su mnogi srpski rukovodioci Muslimane nazivali "Turcima"; takav naziv ne samo što je pogrdan, već je izraz duboko ukorijenjene netrpeljivosti.⁴⁴³

(a) Predsjednik RS i Predsjedništva

136. Dana 12. maja 1992. godine, Radovan Karadžić postao je predsjednik Predsjedništva RS.⁴⁴⁴ Prema odredbama Ustava RS, predsjednik RS imao je ovlaštenja da Skupštini RS predlaže kandidate za položaj premijera, kao i predsjednika i sudija Ustavnog suda.⁴⁴⁵ Predsjednika su birali građani, direktnim i tajnim glasanjem, na mandat od pet godina.⁴⁴⁶ Prema Ustavu RS, predsjednik Republike bio je odgovoran građanima i oni su mogli da ga opozovu istim postupkom po kojem su ga i izabrali.⁴⁴⁷ U vrijeme neposredne ratne opasnosti, predsjednik je imao ovlaštenje da donosi zakone kada Skupština RS nije mogla da zasjeda.⁴⁴⁸

137. Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi o Predsjedništvu RS. Predsjedništvo je bilo omanji organ čiji su članovi bili predsjednik Republike i viši funkcioneri SDS-a, Nikola Koljević i Biljana Plavšić.⁴⁴⁹ Predsjedništvo je u jednom trenutku prošireno i u njega su ušli novi članovi. Branko Đerić, bivši premijer RS,⁴⁵⁰ nije bio član SDS-a, ali je smatran dijelom proširenog Predsjedništva RS.⁴⁵¹ On je u svom svjedočenju izjavio da je prošireno Predsjedništvo funkcionisalo kao organ za koordinaciju koji se sastojao od više zvaničnika. Ti zvaničnici su bili najistaknutiji funkcioneri

⁴⁴¹ Milan Babić, dokazni predmet P2117, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 3. juni 2004. godine, T. 3395-3397 (povjerljivo).

⁴⁴² Milan Babić, dokazni predmet P2117, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 3. juni 2004. godine, T. 3396-3397 (povjerljivo) i dokazni predmet P2121, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 7. juni 2004. godine, T. 3562, 3564 (povjerljivo).

⁴⁴³ Milan Babić, dokazni predmet P2119, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. juni 2004. godine, T. 3448-3449 (povjerljivo).

⁴⁴⁴ Dokazni predmet P257, Zapisnik sa 1. sjednice Predsjedništva RS, 12. maj 1992. godine.

⁴⁴⁵ Dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS od 16. marta 1992. godine, 28. februar 1992. godine, član 80, str. 13.

⁴⁴⁶ Dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS od 16. marta 1992. godine, 28. februar 1992. godine, član 83, str. 14.

⁴⁴⁷ Dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS od 16. marta 1992. godine, 28. februar 1992. godine, član 88, str. 14.

⁴⁴⁸ Branko Đerić, 29. oktobar 2009. godine, T. 2312-2313.

⁴⁴⁹ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. april 2005. godine, T. 11431, 11433.

⁴⁵⁰ Branko Đerić, 30. oktobar 2009. godine, T. 2377 i dokazni predmet P179.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 12. juli 2006. godine, T. 27061.

⁴⁵¹ Branko Đerić, 29. oktobar 2009. godine, T. 2279, 30. oktobar 2009. godine, T. 2377 i 3. novembar 2009. godine, T. 2523 i dokazni predmet P179.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 12. juli 2006. godine, T. 27071-27074 i dokazni predmet P179.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. juli 2006. godine, T. 27231.

SDS-a, koji su bili pod znatnom kontrolom Radovana Karadžića.⁴⁵² Đerić je dodao da je, nakon što je Predsjedništvo prošireno ulaskom njega i Krajišnika, morao da prisustvuje sastancima Predsjedništva uvijek kad bi se raspravljalo o pitanjima koja su spadala u nadležnost njega kao premijera.⁴⁵³ Đerić je u svom svjedočenju takođe rekao da se Predsjedništvo u tom proširenom sastavu sastajalo jednom sedmično ili otprilike svake dvije sedmice, a na sljedećem sastanku bi se dostavio sažeti zapisnik sa prethodnog zasjedanja.⁴⁵⁴ Milan Trbojević, bivši zamjenik premijera RS,⁴⁵⁵ rekao je da je prvobitno planirano da se Predsjedništvo sastoji od predsjednika i još dva člana, Biljane Plavšić i Koljevića; to je, međutim, u praksi promijenjeno, a kasnije je promijenjen i relevantni zakon. Trbojević je rekao da je Karadžić imao vrhovnu vlast. Slijedio je Krajišnik, koji je bio najuticajniji član Predsjedništva, a zatim Koljević i Biljana Plavšić.⁴⁵⁶

(b) Vlada RS

138. Prema Ustavu RS, izvršnu vlast je vršila Vlada RS.⁴⁵⁷ Prema odredbama Ustava, Vlada je utvrđivala načela za unutrašnju organizaciju ministarstava i drugih republičkih organa uprave, što je podrazumijevalo i postavljanje funkcionera.⁴⁵⁸ Članovi Vlade bili su odgovorni Skupštini RS.⁴⁵⁹ Poslove državne uprave obavljala su ministarstva i drugi organi uprave. Prema Ustavu, svako ministarstvo u RS bilo je samostalno u odnosu na druga ministarstva.⁴⁶⁰ Đerić je rekao da je Vlada pripremala materijale, dokumente, zakone i propise za Skupštinu RS.⁴⁶¹

139. Branko Đerić bio je član Vlade SR BiH, član Savjeta ministara RS, a kasnije i predsjednik Vlade RS.⁴⁶² U svojstvu premijera, Đerić je bio zadužen za ekonomiju, socijalna pitanja, informisanje i kulturu, ali ne i za ratnu problematiku.⁴⁶³ U skladu s odredbama Ustava RS, premijer je Skupštini RS predlagao kandidate za određena mjesta, na osnovu čega bi se vršila imenovanja.⁴⁶⁴

⁴⁵² Branko Đerić, 29. oktobar 2009. godine, T. 2279; Branko Đerić, dokazni predmet P179.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 12. juli 2006. godine, T. 27071, 27073.

⁴⁵³ Branko Đerić, 29. oktobar 2009. godine, T. 2280.

⁴⁵⁴ Branko Đerić, dokazni predmet P179.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 12. juli 2006. godine, T. 27075, 27077-27078.

⁴⁵⁵ Milan Trbojević, 2. decembar 2009. godine, T. 4081.

⁴⁵⁶ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. april 2005. godine, T. 11433, 11433.

⁴⁵⁷ Dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS od 16. marta 1992. godine, 28. februar 1992. godine, član 69, str. 11-12.

⁴⁵⁸ Dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS od 16. marta 1992. godine, 28. februar 1992. godine, član 90, str. 15.

⁴⁵⁹ Dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS od 16. marta 1992. godine, 28. februar 1992. godine, član 94, str. 15.

⁴⁶⁰ Dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS od 16. marta 1992. godine, 28. februar 1992. godine, član 97, str. 16.

⁴⁶¹ Branko Đerić, 29. oktobar 2009. godine, T. 2280-2281; Branko Đerić, dokazni predmet P179.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 12. juli 2006. godine, T. 27061.

⁴⁶² Branko Đerić, 30. oktobar 2009. godine, T. 2377, 3. novembar 2009. godine, T. 2523; Branko Đerić, dokazni predmet P179.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. juli 2006. godine, T. 27231.

⁴⁶³ Branko Đerić, 29. oktobar 2009. godine, T. 2280.

⁴⁶⁴ Branko Đerić, dokazni predmet P179.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 12. juli 2006. godine, T. 27062.

Đerić je povremeno predlagao kandidate, ali uvijek na preporuku predsjednika SDS-a.⁴⁶⁵ Đerić je dao ostavku na mjesto premijera na sjednici Skupštine RS održanoj 23. i 24. novembra 1992. godine.⁴⁶⁶ Prvi zamjenici predsjednika Vlade bili su Momčilo Pejić i Milan Trbojević.⁴⁶⁷

140. Milan Trbojević postao je član Vlade RS krajem maja 1992. godine.⁴⁶⁸ Trbojević je imenovan za zamjenika premijera RS 8. juna 1992. godine, premda je nezvanično započeo s radom 22. ili 23. maja 1992.⁴⁶⁹ Trbojević je bio kandidat SDS-a, ali budući da nije bio član te stranke, nije imao veliki autoritet.⁴⁷⁰ Trbojević se bavio unutrašnjom politikom Vlade, tako što je koordinisao rad Ministarstva pravde i MUP-a, dok je Pejić bio zadužen za ekonomiju i finansije.⁴⁷¹

141. Dana 24. marta 1992. godine, za ministra inostranih poslova imenovan je Aleksa Buha, a za ministra unutrašnjih poslova Mićo Stanišić.⁴⁷² Velibor Ostojić, koji je u maju 1991. godine bio zamjenik premijera i ministar informisanja SR BiH, ostao je na funkciji ministra informisanja u Vladi RS.⁴⁷³ Ostojić je prije rata bio i predsjednik Izvršnog odbora SDS-a.⁴⁷⁴ Prema Trbojevićevim riječima, unutar Vlade postojala je grupa, predvođena Veliborom Ostojićem, koja je nadzirala sredstva javnog informisanja i pisala ono što je Ostojić želio.⁴⁷⁵ Momčilo Mandić je bio ministar pravde u Vladi RS od 19. maja do novembra 1992. godine.⁴⁷⁶ Pukovnik Bogdan Subotić bio je ministar odbrane.⁴⁷⁷

142. Branko Đerić je u svom svjedočenju rekao da je komunikacija između Vlade i Predsjedništva bila "veoma loša" jer je "Karadžić samog sebe smatrao vladom". Vlada nije bila obavještavana o politici, strategijama i "aktuelnoj situaciji". On je Vladu opisao kao tehnički privezak.⁴⁷⁸

⁴⁶⁵ Branko Đerić, dokazni predmet P179.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 12. juli 2006. godine, T. 27063.

⁴⁶⁶ Dragan Đokanović, 23. novembar 2009. godine, T. 3594-3597; dokazni predmet P400, Stenogram sa 22. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 23.-24. novembar 1992. godine, str. 10-12, 15.

⁴⁶⁷ Branko Đerić, 29. oktobar 2009. godine, T. 2281; Milan Trbojević, dokazni predmet P427.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. april 2005. godine, T. 11484 i dokazni predmet P427.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. april 2005. godine, T. 11382.

⁴⁶⁸ Milan Trbojević, 2. decembar 2009. godine, T. 4081.

⁴⁶⁹ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. april 2005. godine, T. 11484 i dokazni predmet P427.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. april 2005. godine, T. 11382 i dokazni predmet P427.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. april 2005. godine, T. 11484.

⁴⁷⁰ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. april 2005. godine, T. 11416-11417.

⁴⁷¹ Branko Đerić, 29. oktobar 2009. godine, T. 2281.

⁴⁷² Dokazni predmet P198, Stenogram sa 13. sjednice Skupštine RS, održane 24. marta 1992. godine na Palama, str. 6-9; Branko Đerić, 29. oktobar 2009. godine, T. 2281-2282.

⁴⁷³ Svjedok ST144, 6. novembar 2009. godine, T. 2795-2796 (povjerljivo); Dragan Đokanović, 20. novembar 2009. godine, T. 3589; Radimir Kezunović, 22. juni 2010. godine, T. 12056; svjedok ST179, 5. juli 2010. godine, T. 12612-12613; Milan Babić, dokazni predmet P2117, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 3. juni 2004. godine, T. 3406-3407 (povjerljivo).

⁴⁷⁴ Dragan Đokanović, 20. novembar 2009. godine, T. 3589.

⁴⁷⁵ Milan Trbojević, 2. decembar 2009. godine, T. 4090.

⁴⁷⁶ Momčilo Mandić, 3. maj 2012. godine, T. 9420.

⁴⁷⁷ Branko Đerić, 29. oktobar 2009. godine, T. 2282.

⁴⁷⁸ Branko Đerić, dokazni predmet P179.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 12. juli 2006. godine, T. 27080.

143. Trbojević se složio s tvrdnjom da Vlada nije bila dovoljno obavještavana o pitanjima bitnim za njen rad.⁴⁷⁹ Prema Trbojevićevim riječima, SDS, Skupština RS i Predsjedništvo bili su "praktično jedno te isto", budući da je ogromna većina poslanika u Skupštini RS bila iz redova SDS-a, a članovi Predsjedništva bili su najviši funkcioneri SDS-a. Prema Trbojevićevom mišljenju, SDS je definisao politiku Vlade i "vjerovatno zaključio" da bi Vlada ubuduće trebala da se sastoji isključivo od pripadnika SDS-a. Velibor Ostojić je "praktično prijetio da oni koji nisu članovi SDS-a i nisu odani stranci neće biti u Vladi".⁴⁸⁰ Trbojević se složio s tvrdnjom da nije bilo većih političkih neslaganja, odnosno razlika u političkim stanovištima između Vlade, Skupštine RS i SDS-a, "osim što je Vlada bila najlošije informisana karika".⁴⁸¹ U septembru 1992. godine, Trbojević je predložio da Vlada vodi sopstvenu politiku, ali taj prijedlog "nije naišao na odobravanje", pa je Vlada nastavila da provodi politiku koju je definisala Skupština RS kojom je dominirao SDS. Trbojević je Vladu opisao kao "najbanalnijeg izvršioca političkih stanovišta" i zbog takve situacije izrazio protest u Skupštini RS.⁴⁸²

(c) Savjet za nacionalnu bezbjednost

144. Odluka o formiranju Savjeta za nacionalnu bezbjednost donesena je 27. marta 1992. godine. Na čelu Savjeta za nacionalnu bezbjednost bio je predsjednik RS Radovan Karadžić, a članovi su mu bili predsjednik Skupštine RS (Momčilo Krajišnik), premijer (Branko Đerić), ministar odbrane (Bogdan Subotić), ministar inostranih poslova (Aleksa Buha), ministar unutrašnjih poslova (Mićo Stanišić) i dva člana koje je Skupština RS birala među svojim poslanicima.⁴⁸³ Prema riječima Branka Đerića, glavni zadatak Savjeta za nacionalnu bezbjednost bio je da se stara za pitanja bezbjednosti u RS.⁴⁸⁴

(d) Drugi srpski čelnici

145. Ratko Mladić postao je komandant VRS-a u prvoj polovini 1992. godine. Prije toga, Ratko Mladić je bio načelnik štaba 9. korpusa JNA u Hrvatskoj. Prema riječima Milana Babića, dok je bio na tom položaju Mladić je bio zadužen za vojne operacije tokom kojih su protjerani dijelovi

⁴⁷⁹ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.05, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 8. april 2005. godine, T. 11777.

⁴⁸⁰ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.05, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 8. april 2005. godine, T. 11714-11715

⁴⁸¹ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.05, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 8. april 2005. godine, T. 11717.

⁴⁸² Milan Trbojević, dokazni predmet P427.05, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 8. april 2005. godine, T. 11712-11714.

⁴⁸³ Dokazni predmet P1838, Stenogram sa 14. sjednice Skupštine RS, održane 27. marta 1992. godine u Sarajevu, str. 14; dokazni predmet L327, Odluka o formiranju Savjeta za nacionalnu bezbjednost, 27. mart 1992. godine, član III; činjenica o kojoj je presuđeno 758.

⁴⁸⁴ Branko Đerić, 29. oktobar 2009. godine, T. 2312.

hrvatskog stanovništva. Babić je dodao da su Milošević i Karadžić znali kakvu je ulogu Mladić imao u Hrvatskoj.⁴⁸⁵

146. U martu 1992. godine, Rajko Dukić je bio načelnik Kriznog štaba SDS-a i predsjednik Izvršnog odbora SDS-a, što je bila druga funkcija po važnosti u SDS-u, nakon one Radovana Karadžića.⁴⁸⁶ Takođe je bio zadužen za kadrovske poslove u stranci.⁴⁸⁷

147. Radoslav Brđanin je bio predsjednik Regionalnog odbora SDS-a za ARK i predsjednik Kriznog štaba ARK-a.⁴⁸⁸ Godine 1991. bio je koordinator za provođenje odluka i potpredsjednik Skupštine ARK-a.⁴⁸⁹

148. Prema Babićevim riječima, Milošević i Karadžić su blisko saradivali.⁴⁹⁰ Svjedok ST105, predstavnik međunarodne zajednice,⁴⁹¹ rekao je u svom svjedočenju da predsjednik Jugoslavije Branko Kostić već početkom aprila 1992. godine više nije imao nikakvu stvarnu vlast.⁴⁹²

149. Iz svojih sastanaka sa Slobodanom Miloševićem svjedok ST105 je uočio da je Milošević bio u direktnom kontaktu s tadašnjim važnim akterima u BiH. U prisustvu svjedoka ST105, Milošević je telefonirao Radovanu Karadžiću.⁴⁹³ Milošević je takođe bio u kontaktu s Predragom Radićem, predsjednikom Skupštine opštine Banja Luka, koji se pominje i kao gradonačelnik Banje Luke.⁴⁹⁴ Svjedok ST105 se u nekoliko navrata sastao i s Radićem.⁴⁹⁵

150. O osnivanju i nadležnostima Skupštine RS biće riječi dolje u tekstu.

⁴⁸⁵ Milan Babić, dokazni predmet P2117, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 3. juni 2004. godine, T. 3390-3393 (povjerljivo).

⁴⁸⁶ Momčilo Mandić, 3. maj 2010. godine, T. 9442.

⁴⁸⁷ Vitomir Žepinić, 28. januar 2010. godine, T. 5723.

⁴⁸⁸ Svjedok ST140, dokazni predmet P432.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. juni 2004. godine, T. 3693-3694 (povjerljivo); Milan Babić, dokazni predmet P2117, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 3. juni 2004. godine, T. 3405 (povjerljivo); činjenica o kojoj je presuđeno 783.

⁴⁸⁹ Dokazni predmet P960.12, *Dopis kojim se prosljeđuje naredba SDS-a Sarajevo*, 29. oktobar 1991. godine.

⁴⁹⁰ Milan Babić, dokazni predmet P2117, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 3. juni 2004. godine, T. 3397 (povjerljivo).

⁴⁹¹ Svjedok ST105, dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6716-6717 (povjerljivo); svjedok ST102, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20593 (povjerljivo).

⁴⁹² Svjedok ST105, dokazni predmet P2209, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 29. avgust 2003. godine, T. 20763 (povjerljivo).

⁴⁹³ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20614 (povjerljivo).

⁴⁹⁴ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20614 (povjerljivo). Vladimir Tutuš, 15. mart 2010. godine, T. 7605; Muharem Krzić, dokazni predmet P459.05, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 14. februar 2002. godine, T. 1746-1747; svjedok ST174, dokazni predmet P1098.03, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 10. april 2002. godine, T. 4064-4067 (povjerljivo); Predrag Radić, dokazni predmet P2100, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 3. novembar 2003. godine, T. 21945 (povjerljivo); Momčilo Mandić, dokazni predmet P1318.08, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 7. decembar 2004. godine, T. 9284; dokazni predmet P459.07, Izveštaj SDA Banja Luka, upućen Misiji BiH pri UN-u, 30. septembar 1992. godine, str. 2.

⁴⁹⁵ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20644 (povjerljivo).

2. Izražavanje političkih stavova i ciljevi rukovodstva bosanskih Srba u relevantnom periodu

(a) Ideja Velike Srbije i opšti stavovi i ciljevi

151. Ideja Velike Srbije ima dug istorijat. Na površinu političke svijesti isplivala je, u svom manje-više sadašnjem obliku, još prije 150 godina, a zamah je dobila između dva svjetska rata. Ta ideja je obuhvatala dva različita aspekta: kao prvo, uključivanje dvije autonomne pokrajine, Vojvodine i Kosova, u Srbiju, i kao drugo, proširenje tako uvećane Srbije, zajedno s Crnom Gorom, na dijelove Hrvatske i BiH u kojima je živjelo brojno srpsko stanovništvo.⁴⁹⁶

152. Drugi aspekt ideje Velike Srbije intenzivno je zastupan tokom kasnih osamdesetih i početkom devedesetih godina 20. vijeka. Bio je podstaknut ranijim nacionalističkim tekstovima, od kojih su neki zastupali ideju srpske države koja bi se prostirala širom Bosne i Hercegovine i uključivala dalmatinsku obalu i dijelove Hrvatske, sjeverno od rijeke Save. Tu ideju je aktivno promovisala srpska propaganda koja je bila ključni element u toj kampanji. Prizivajući u sjećanje zvjerstva koja su hrvatske ustaše počinile u II svjetskom ratu, zagovornici te ideje pokušavali su da izazovu strah kod svih Srba kako bi oni na kraju zatražili zaštitu u okviru Velike Srbije.⁴⁹⁷

153. U javnim govorima i posredstvom sredstava informisanja, srpske političke vođe veličale su slavnu prošlost, uporno se vraćajući na Kosovsku bitku 1389. godine, i obavještavale svoje slušaoce da će Srbi, ako se ne udruže, ponovo biti izloženi napadima "ustaša", što je izraz korišten za ulijevanje straha Srbima. "Fundamentalistička, politizovana" muslimanska zajednica takođe je predstavljana kao opasnost.⁴⁹⁸

154. Kad je počeo raspad bivše Jugoslavije, glavna tema u sredstvima javnog informisanja koja su bila pod dominacijom Srba bila je ta da bi egzistencija Srba mogla biti ugrožena ako oni postanu manjinsko stanovništvo. Sredstva javnog informisanja stavljala su Srbe pred izbor da ratuju ili da završe u koncentracionim logorima.⁴⁹⁹

155. Stav Slobodana Miloševića bio je da u slučaju raspada Jugoslavije Srbi imaju pravo da ostanu u jednoj državi, unutar Jugoslavije.⁵⁰⁰ I rukovodstvo bosanskih Srba zastupalo je Miloševićev stav da svi Srbi iz Srbije, Hrvatske, BiH i Crne Gore trebaju da žive u jednoj državi, koja bi uključivala teritorije tih republika.⁵⁰¹

⁴⁹⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 30.

⁴⁹⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 31.

⁴⁹⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 32.

⁴⁹⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 33.

⁵⁰⁰ Milan Babić, dokazni predmet P2115, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 2. juni 2004. godine, T. 3332-3333 (povjerljivo).

⁵⁰¹ Milan Babić, dokazni predmet P2117, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 3. juni 2004. godine, T. 3397, 3399-3400 (povjerljivo).

156. Dok su SDA i HDZ zagovarali odvajanje BiH od Jugoslavije, SDS se intenzivno zalagao za očuvanje Jugoslavije kao države, kako bi se osiguralo da Srbi ostanu zajedno u istoj državi i da ne postanu manjina u nezavisnoj BiH.⁵⁰² Rukovodstvo bosanskih Srba smatralo je da bi Srbi iz BiH trebali da kontrolišu sve teritorije BiH na kojima su Srbi tada bili u većini, ali i one na kojima su bili većinsko stanovništvo prije II svjetskog rata. Babić je u svom svjedočenju rekao da je Karadžić na sastanku s Miloševićem, održanom u Beogradu u julu 1991. godine, izjavio da bi se to moglo postići protjerivanjem Muslimana u doline rijeka i spajanjem srpskih teritorija u BiH. Karadžić je takođe izjavio da nije siguran da li bi od Muslimana trebao da uzme i Zenicu.⁵⁰³

157. Istog dana, u Čelincu je održan jedan drugi sastanak kojem je prisustvovalo 10 do 15 osoba iz Banje Luke i okolnih područja, uključujući Radoslava Brđanina, predsjednika Regionalnog odbora SDS-a za ARK.⁵⁰⁴ Karadžić je na tom sastanku ponovio ono što je rekao na prethodnom sastanku i dodao da će se Krajina, dakle RSK, nakon što se okonča protjerivanje muslimanskog stanovništva BiH, spojiti sa srpskim teritorijama u BiH.⁵⁰⁵ Babić je dodao da je, po njegovom shvatanju, Karadžić želio da kaže da će, protjerivanjem Muslimana, stvoriti jedinstvenu srpsku teritoriju u BiH. Babić je objasnio da je do tog zaključka došao na osnovu toga što je srpsko rukovodstvo od izvjesnog broja opština stvorilo srpska područja koja ne bi mogla da se ujedine putem većinskog preglasavanja.⁵⁰⁶

158. Milan Babić je u svom svjedočenju rekao da su se, po njegovom mišljenju, Slobodan Milošević, rukovodstvo bosanskih Srba i predsjednik Hrvatske Franjo Tuđman dogovorili da podijele BiH.⁵⁰⁷

159. Dana 23. februara 1991. godine, u jednom novinskom članku citirana je sljedeća Karadžićeva izjava: "[K]ao što je prirodno da pada kiša, potpuno je prirodno da Srbi žive u istoj državi. Stoga, Jugoslaviju nije moguće razbiti, moguće je samo izaći iz nje."⁵⁰⁸ Dragan Đokanović, bivši političar iz redova bosanskih Srba i savjetnik Predsjedništva RS od jula 1992. do januara 1993. godine, u svom je svjedočenju rekao da se na osnovu Karadžićevih riječi moglo zaključiti da

⁵⁰² Usaglašena činjenica 87; Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 367-369; dokazni predmet P10, Stenografske bilješke sa 4. sjednice Skupštine RS, 21. decembar 1991. godine, str. 6.

⁵⁰³ Milan Babić, dokazni predmet P2117, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 3. juni 2004. godine, T. 3400, 3402, 3404 (povjerljivo).

⁵⁰⁴ Milan Babić, dokazni predmet P2117, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 3. juni 2004. godine, T. 3405 (povjerljivo).

⁵⁰⁵ Milan Babić, dokazni predmet P2117, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 3. juni 2004. godine, T. 3404-3406 (povjerljivo) i dokazni predmet P2121, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 7. juni 2004. godine, T. 3531-3532 (povjerljivo).

⁵⁰⁶ Milan Babić, dokazni predmet P2121, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 7. juni 2004. godine, T. 3613-3614 (povjerljivo).

⁵⁰⁷ Milan Babić, dokazni predmet P2121, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 7. juni 2004. godine, T. 3551-3553 (povjerljivo).

⁵⁰⁸ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. mart 2005. godine, T. 10455-10457; dokazni predmet P397.12, Članak iz *Oslobođenja*: "Kurtoazna posjeta – Slobodan Milošević u sjedištu SDS BiH", 23. februar 1991. godine, str. 1.

su srpski političari usvojili stav predsjednika Miloševića o ostanku Srba u Jugoslaviji.⁵⁰⁹ U intervjuu datom *Borbi* 26. februara 1991. godine, Karadžić je izjavio da se tadašnje granice između republika moraju revidirati primjenom etničkog principa.⁵¹⁰

(b) Sjednica Skupštine SR BiH održana 15. oktobra 1991. godine i osnivanje i funkcionisanje Skupštine RS

160. U večernjim satima 14. oktobra 1991. godine, Đokanović je obaviješten da SDA planira da na dnevni red Skupštine BiH stavi raspravu o memorandumu o nezavisnosti BiH. Đokanović je u svom svjedočenju rekao da su za to znali i Karadžić i Krajišnik. Da bi se spriječilo usvajanje memoranduma, predloženo je da Krajišnik odloži sjednicu Skupštine BiH u skladu s važećim poslovníkom.⁵¹¹

161. Dana 15. oktobra 1991. godine, Radovan Karadžić se obratio Skupštini BiH i iznio svoje stavove o predloženom proglašenju nezavisnosti:

Ovo je put na koji vi hoćete da izvedete Bosnu i Hercegovinu, ista ona autostrada pakla i stradanja kojom su pošli Slovenija i Hrvatska. Nemojte da mislite da nećete odvesti Bosnu i Hercegovinu u pakao, a muslimanski narod možda u nestanak. Jer muslimanski narod ne može da se odbrani ako bude rat ovde.⁵¹²

Krajišnik je zatim odložio sjednicu Skupštine BiH.⁵¹³ Međutim, potpredsjednik Skupštine Mario Ljubić, poslanik hrvatske nacionalnosti, ponovo je sazvaó Skupštinu bez poslanika SDS-a. Prema Đokanovićevim riječima, to je bilo protivzakonito.⁵¹⁴ Uprkos tome, Skupština je tog dana proglasila suverenost BiH.⁵¹⁵ Suverenost je proglašena uz podršku skupštinskih poslanika HDZ-a i SDA, dok su poslanici SDS-a bili odsutni jer je Krajišnik odložio sjednicu.⁵¹⁶ Đokanović je taj događaj opisao

⁵⁰⁹ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. mart 2005. godine, T. 10437-10438, 10445-10458.

⁵¹⁰ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. mart 2005. godine, T. 10470; dokazni predmet P397.13. Članak iz *Borbe*: "Nisam Miloševićev poslušnik", 23. februar 1991. godine, str. 2.

⁵¹¹ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. mart 2005. godine, T. 10496-10499.

⁵¹² Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 380-381; Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. mart 2005. godine, T. 10500-10501; dokazni predmet P13, Govor Radovana Karadžića u Skupštini BiH, 15. oktobar 1991. godine, str. 3; dokazni predmet P14, Zapisnik sa sjednice Savjeta SDS-a, 15. oktobar 1991. godine, str. 2; dokazni predmet P30, Izvještaj vještaka Donie: Porijeklo RS, str. 33; činjenica o kojoj je presuđeno 748.

⁵¹³ Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 382-383; dokazni predmet P30, Izvještaj vještaka Donie: Porijeklo RS, str. 34; dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 59.

⁵¹⁴ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. mart 2005. godine, T. 10499. V. takođe dokazni predmet P2070, Zapisnik sa 6. sjednice Skupštine RS, 26. januar 1992. godine, str. 2-3.

⁵¹⁵ Usaglašena činjenica 62.

⁵¹⁶ Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 382-383; Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. mart 2005. godine, T. 10499; dokazni predmet P30, Izvještaj vještaka Donie: Porijeklo RS, str. 34; dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 59.

kao presudni trenutak kojim je pripremljen teren za rat.⁵¹⁷ S tim u vezi, Karadžić je 18. septembra 1992. godine rekao Okunu da će međunarodno priznanje BiH i njeno primanje u UN izazvati rat.⁵¹⁸

162. U večernjim satima 15. oktobra 1991. godine, Savjet SDS-a održao je sjednicu kojoj su prisustvovali članovi Izvršnog odbora SDS-a, članovi Predsjedništva BiH iz redova SDS-a, članovi Vlade SR BiH iz redova SDS-a, kao i predsjednik stranke. Među prisutnima su bili Karadžić, Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić. Na sjednici je dato više izjava, uključujući izjavu Todora Dutine, koji je rekao da se mora raščistiti s iluzijom da je moguć zajednički život s Muslimanima i Hrvatima.⁵¹⁹ Dutina je kasnije postao direktor Srpske novinske agencije (SRNA).⁵²⁰

163. Dana 24. oktobra 1991. godine, Karadžić je razgovarao s Miloševićem i rekao mu da Izetbegoviću, tadašnjem predsjedniku SDA i predsjedniku Predsjedništva SR BiH,⁵²¹ prenese poruku da će Srbi uspostaviti potpunu kontrolu nad srpskim teritorijama u BiH, dakle nad 60–65% teritorije. Rekao je da su Srbi na vlasti u 37 od ukupno 109 opština u BiH, a da u još 10 opština imaju relativnu većinu.⁵²²

164. Istog dana, poslanici SDS-a u parlamentu BiH proglasili su zasebnu skupštinu, "Skupštinu RS", i izabrali Momčila Krajišnika za njenog predsjednika.⁵²³ Tog dana je takođe donesena odluka da se 9. i 10. novembra 1991. godine održi plebiscit srpskog naroda u BiH.⁵²⁴

165. Skupština RS je bila zadužena za donošenje zakona, propisa i opštih akata. Skupština RS je takođe trebala da vrši kontrolu rada Vlade RS i drugih organa koji su joj bili odgovorni.⁵²⁵ Skupština RS je trebala da ima 120 poslanika, a sastav joj je trebao biti proporcionalan.⁵²⁶ Ustav RS predviđao je da se poslanici u Skupštinu RS biraju na neposrednim izborima, i to na četiri godine.⁵²⁷

⁵¹⁷ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. mart 2005. godine, T. 10499.

⁵¹⁸ Herbert Okun, dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4213.

⁵¹⁹ Dokazni predmet P14, Zapisnik sa sjednice Savjeta SDS-a, 15. oktobar 1991. godine, str. 1.

⁵²⁰ Dokazni predmet P204, Zapisnik sa zajedničkog sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 15. april 1992. godine, str. 1-2.

⁵²¹ Usaglašena činjenica 78; činjenica o kojoj je presuđeno 748.

⁵²² Dokazni predmet P1130, Transkript telefonskog razgovora između Karadžića i Miloševića, 24. oktobar 1991. godine, str. 1, 2, 5, 7-8. V. takođe Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 346; Ewa Tabeau, 7. oktobar 2010. godine, T. 15547.

⁵²³ Milan Babić, dokazni predmet P2119, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. juni 2004. godine, T. 3512-3513 (povjerljivo); dokazni predmet P1931, Stenografske bilješke sa 1. sjednice Skupštine RS, 24. oktobar 1991. godine, str. 8, 12; dokazni predmet P2067, Zapisnik sa 1. sjednice Skupštine RS, 24. oktobar 1991. godine, str. 4; usaglašena činjenica 90; činjenica o kojoj je presuđeno 746.

⁵²⁴ Dokazni predmet P1931, Stenografske bilješke sa 1. sjednice Skupštine RS, 24. oktobar 1991. godine, str. 17; dokazni predmet P2067, Zapisnik sa 1. sjednice Skupštine RS, 24. oktobar 1991. godine, str. 6.

⁵²⁵ Dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS od 16. marta 1992. godine, 28. februar 1992. godine, član 70, str. 12.

⁵²⁶ Dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS od 16. marta 1992. godine, 28. februar 1992. godine, član 71, str. 12. Međutim, izabrani poslanici u Skupštini RS bili su isključivo srpske nacionalnosti.

⁵²⁷ Dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS od 16. marta 1992. godine, 28. februar 1992. godine, član 71-72, str. 12.

166. Milan Trbojević je rekao da je Skupština RS, uprkos odredbama Ustava RS, imala samo 82 poslanika i da vjerovatno njih sedam (ali definitivno manje od 10) nisu bili članovi SDS-a. Trbojević je rekao da su poslanici u Skupštini RS koji nisu bili članovi SDS-a mogli da iznose svoje mišljenje i da budu kritični, ali da nisu mogli da utiču na donošenje odluka ili glasanje. Budući da su u Skupštini RS dominirali poslanici SDS-a, "političku vlast [je vršila] ta stranka". Trbojević je rekao da je objekat na Palama u kojem se Skupština RS na početku sastajala bio "sobica", ali početkom ljeta 1992. godine preselili su se u hotel "Bistrica" na Jahorini.⁵²⁸

(c) Karadžićev govor u novembru 1991. godine i plebiscit bosanskih Srba

167. Početkom novembra 1991. godine, Radovan Karadžić je održao govor o predstojećem plebiscitu.⁵²⁹ Prema shvatanju Vijeća, taj govor je bio upućen tadašnjim predsjednicima opština srpske nacionalnosti, a možda i drugim srpskim lokalnim političarima.⁵³⁰ Karadžić je govorio o više opcija za rješenje krize u BiH. Opcija koju je smatrao najvjerovatnijom i kojoj je bio najviše sklon, bilo je uspostavljanje srpske, muslimanske i hrvatske BiH, što znači da bi sve srpske poslove obavljala srpska vlada u okviru konfederalne BiH.⁵³¹ Rekao je da će stvari biti kao što su bile u tursko doba: biće turskih i srpskih čaršija, turskih i srpskih poslova, turskih i srpskih pozorišta, kafana i škola.⁵³² Stoga je važno, kako je dodao, da na predstojećem plebiscitu glasaju svi Srbi u svim opštinama, kako bi bilo jasno gdje su homogene lokalne srpske zajednice. Karadžić je rekao da Srbi neće postići ništa ako ne uspiju "da kao pas popiša[ju] svoju teritoriju".⁵³³

168. Karadžić je rekao da Izetbegović u 70% BiH neće moći da uspostavi vlast i da ne bi trebao da ima vlast ni u jednom srpskom selu.⁵³⁴ Karadžić je zatim rekao da u srpskim krajevima i selima nikad neće smjeti da budu postavljeni temelji muslimanskih kuća i da će, ako budu postavljeni, odletjeti u vazduh. Srbi nikad neće dozvoliti remećenje demografske slike, ni prirodnim ni vještačkim putem, i dobiće uputstvo da ne prodaju zemlju Muslimanima. Karadžić je istakao da se Srbi moraju boriti do samog kraja jer je ovo bitka za životni prostor. Inače će Muslimani, dodao je, na sljedećem popisu stanovništva za deset godina imati apsolutnu većinu u BiH, što i planiraju.⁵³⁵

169. Karadžić je rekao da je plebiscit prioritetan, a da je nakon njega prioritetno da Srbi preuzmu vlast gdje god mogu.⁵³⁶ Rekao je da su Srbi u ratu.⁵³⁷ Okupljene je pozvao da budu energični i

⁵²⁸ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. april 2005. godine, T. 11413-11416, 11419.

⁵²⁹ Dokazni predmet P2059, Govor Radovana Karadžića, novembar 1991. godine.

⁵³⁰ Dokazni predmet P2059, Govor Radovana Karadžića, novembar 1991. godine, str. 10.

⁵³¹ Dokazni predmet P2059, Govor Radovana Karadžića, novembar 1991. godine, str. 4-7.

⁵³² Dokazni predmet P2059, Govor Radovana Karadžića, novembar 1991. godine, str. 7.

⁵³³ Dokazni predmet P2059, Govor Radovana Karadžića, novembar 1991. godine, str. 8-9.

⁵³⁴ Dokazni predmet P2059, Govor Radovana Karadžića, novembar 1991. godine, str. 11.

⁵³⁵ Dokazni predmet P2059, Govor Radovana Karadžića, novembar 1991. godine, str. 6.

⁵³⁶ Dokazni predmet P2059, Govor Radovana Karadžića, novembar 1991. godine, str. 12; činjenica o kojoj je presuđeno 750.

spremni da uspostave vlast u opštinama, regijama i mjesnim zajednicama i da se pripreme za restrukturiranje i regionalizaciju opština.⁵³⁸ S tim u vezi, Karadžić je pozvao okupljene da smijene direktore i urednike na radio stanicama koji nisu simpatizeri srpske politike i da se sprema da preuzmu SDK.⁵³⁹ Dodao je da opštine nisu "bogomdane" i da su uspostavljene na štetu srpskog naroda jer razbijaju sve srpske "cjeline" u BiH, pa su time Srbi postali manjina.⁵⁴⁰

170. Karadžić je dodao da bi probleme u BiH trebalo riješiti na miran način i da je većina Muslimana istog mišljenja jer znaju da su Srbi bolje naoružani. Rekao je da bi se samo u BiH moglo mobilisati pola miliona vojnika i naoružati ih lakim i teškim naoružanjem. Ako dođe do rata, on će biti krvav i žestok, a njime će se odlučiti i riješiti mnoge stvari.⁵⁴¹ Karadžić je rekao da zna da je srpski narod nabavio velike količine oružja i da ima podršku armije. Komandanti u armiji imaju isti cilj kao i okupljeni. Karadžić je istakao da 80% pripadnika armije čine Srbi i da Srbi potajno popunjavaju armiju.⁵⁴² Prema shvatanju Vijeća, Karadžić je mislio na JNA kad je tom prilikom govorio o armiji.

171. Okun je u svom svjedočenju rekao da je jedan od ranih pokazatelja etničkog čišćenja Muslimana u BiH od strane srpskih snaga bio plebiscit koji je organizovala Skupština RS u novembru 1991. godine, s pitanjem da li bosanski Srbi žele da ostanu u entitetu bosanskih Srba unutar Jugoslavije. Okun se osvrnuo na pravila plebiscita koja su predviđala da će sve opštine u kojima je više od 50% Srba glasalo za RS postati dio RS, bez obzira na veličinu opštine i udio Srba u njenom stanovništvu.⁵⁴³

172. Okun je u svom svjedočenju takođe rekao da mu je Karadžić, na sastanku koji su imali 2. decembra 1991. godine, rekao da Muslimani žele cijelu BiH i da očekuju da će to postići visokim natalitetom.⁵⁴⁴ Karadžić mu je takođe rekao da bi u slučaju promjena pravnog statusa i granica BiH trebalo da dođe i do teritorijalnih promjena unutar BiH, kako bi se udovoljilo Srbima u BiH.⁵⁴⁵ Karadžić je na tom sastanku rekao Okunu da će doći do rata ukoliko se srpske opštine na neki način

⁵³⁷ Dokazni predmet P2059, Govor Radovana Karadžića, novembar 1991. godine, str. 10.

⁵³⁸ Dokazni predmet P2059, Govor Radovana Karadžića, novembar 1991. godine, str. 4, 10, 12.

⁵³⁹ Dokazni predmet P2059, Govor Radovana Karadžića, novembar 1991. godine, str. 4.

⁵⁴⁰ Dokazni predmet P2059, Govor Radovana Karadžića, novembar 1991. godine, str. 9.

⁵⁴¹ Dokazni predmet P2059, Govor Radovana Karadžića, novembar 1991. godine, str. 5-6.

⁵⁴² Dokazni predmet P2059, Govor Radovana Karadžića, novembar 1991. godine, str. 11.

⁵⁴³ Herbert Okun, dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4187-4188.

⁵⁴⁴ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4123-4164, 4168-4170.

⁵⁴⁵ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4164, 4169, 4171-4172.

zakonski ne povežu s Jugoslavijom.⁵⁴⁶ Okun je smatrao da je to protivrječno onom što je Karadžić ranije rekao na sastanku, naime da želi mir.⁵⁴⁷

173. Na sjednici Skupštine RS održanoj 25. februara 1992. godine, Rajko Dukić je govorio o demografiji u BiH i rekao da su Muslimani na putu da postanu apsolutna većina u BiH. Rekao je da su prema popisu stanovništva iz 1971. godine Muslimani činili 39% stanovništva BiH, a Srbi 37%, dok su ti podaci za 1981. godinu iznosili 39%, odnosno 32%. Iznio je tezu da će Muslimani do 2001. godine činiti 51% stanovništva. Pozvao je na uspostavljanje najmanje 15 do 20 srpskih opština, tvrdeći da je tadašnja podjela BiH po opštinama prevaziđena i da ide na štetu srpskog naroda.⁵⁴⁸

174. Na istoj sjednici, Vojislav Kuprešanin je rekao sljedeće:

Dakle, ja nisam ni za bilo kakvu zajedničku instituciju zajedno s Muslimanima i Hrvatima BiH. Lično smatram da su oni nama prirodni neprijatelj. Vi već znate šta su prirodni neprijatelji, i, da mi više nikada ne možemo živjeti zajedno, niti možemo bilo šta zajednički raditi.⁵⁴⁹

175. Svjedok ST139, vojni sudija,⁵⁵⁰ u svom je svjedočenju rekao da je do pred kraj 1991. godine cilj SDS-a bio očuvanje Jugoslavije, ali da je poslije toga cilj te stranke postao stvaranje jedinstvene srpske države.⁵⁵¹

(d) Proglašenje RS

176. Pretresno vijeće podsjeća da je 9. januara 1992. godine Skupština RS proglasila "Republiku srpskog naroda u BiH" – kasnije preimenovanu u Republiku Srpsku (RS) – koja je trebala da bude konstitutivni element SFRJ.⁵⁵² RS je proglašena u srpskim autonomnim oblastima i drugim srpskim entitetima u BiH, uključujući područja "na kojima je srpski narod ostao u manjini zbog genocida koji je nad njim izvršen u II svjetskom ratu".⁵⁵³ U toj deklaraciji se poziva na mirno razgraničenje sa političkim zajednicama drugih naroda BiH.⁵⁵⁴ Rukovodstvo bosanskih Srba smatralo je da je

⁵⁴⁶ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4172; Herbert Okun, dokazni predmet P2195, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 25. juni 2004. godine, T. 4400.

⁵⁴⁷ Herbert Okun, dokazni predmet P2195, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 25. juni 2004. godine, T. 4400-4401.

⁵⁴⁸ Momčilo Mandić, 3. maj 2010. godine, T. 9441-9442; dokazni predmet P427.09, Stenografske bilješke sa 8. sjednice Skupštine RS, 25. februar 1992. godine, str. 49.

⁵⁴⁹ Momčilo Mandić, 3. maj 2010. godine, T. 9443; dokazni predmet P427.09, Stenografske bilješke sa 8. sjednice Skupštine RS, 25. februar 1992. godine, str. 59.

⁵⁵⁰ Svjedok ST139, 12. april 2010. godine, T. 8483 (povjerljivo).

⁵⁵¹ Svjedok ST139, dokazni predmet P1284.04, *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, 1. juli 2003. godine, T. 18626-18627, 18636 (povjerljivo).

⁵⁵² Dokazni predmet P1934, Dnevni red i zapisnik sa 5. sjednice Skupštine RS, 9. januar 1992. godine, str. 3; dokazni predmet P1935, Stenografske bilješke sa 5. sjednice Skupštine RS, 9. januar 1992. godine, str. 62.

⁵⁵³ Herbert Okun, dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4188-4189; dokazni predmet P1935, Stenografske bilješke sa 5. sjednice Skupštine RS, 9. januar 1992. godine, str. 10; dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS od 16. marta 1992. godine, 28. februar 1992. godine, član 2, str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 109.

⁵⁵⁴ Dokazni predmet P1935, Stenografske bilješke sa 5. sjednice Skupštine RS, 9. januar 1992. godine, str. 11.

Srbima potrebna sopstvena republika kako bi se odbranili od muslimanske prevlasti u unitarnoj, centralizovanoj državi. Takođe su izjavili da Izetbegović želi da stvori islamsku republiku.⁵⁵⁵

177. Brđanin je na toj sjednici rekao da regije u sastavu RS moraju da definišu sopstvene granice i da njih mora čuvati ili JNA ili buduća vojska "u toj zajednici".⁵⁵⁶ Karadžić je rekao da su Muslimani i Hrvati svojom politikom Srbima ukazali da je nerazumno da se Srbi "zalažu za Jugoslaviju, jedinstvenu Jugoslaviju, jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu nasuprot jedinstvene srpske države".⁵⁵⁷ Skupština RS usvojila je Ustav RS 28. februara 1992. godine.⁵⁵⁸ Ustav je zvanično objavljen 16. marta 1992. godine, a zatim svečano proglašen 27. marta 1992. godine u Skupštini RS.⁵⁵⁹

(e) Proljeće i ljeto 1992. godine, nezavisnost BiH i konsolidacija RS

178. Svjedok ST105 je u svom svjedočenju izjavio da ni Slobodan Milošević ni Radovan Karadžić nisu podržavali nezavisnost BiH.⁵⁶⁰ U pogledu referenduma o nezavisnosti BiH održanog 29. februara i 1. marta 1992. godine, svjedok ST105 je napomenuo da ga bosanski Srbi nisu priznali, već su ga bojkotovali po uputstvu SDS-a. Karadžić je novinarima i predstavnicima raznih međunarodnih institucija veoma otvoreno rekao da u slučaju održavanja referenduma njegovi rezultati neće biti priznati, da će SDS napustiti sve republičke institucije i formirati zasebnu srpsku miliciju i da će doći do rata.⁵⁶¹ Svjedok ST105 je u svom svjedočenju izjavio da se upravo to i počelo dešavati otprilike u vrijeme održavanja referenduma i da su njegove kolege na srpskim područjima počele viđati milicionere s drugačijim oznakama.⁵⁶²

179. Đokanović je u svom svjedočenju rekao da bi, zbog heterogenosti stanovništva BiH, svaki rat vodio do etničkog razdvajanja; time izazvana homogenizacija značila bi spas za neke, a propast za druge.⁵⁶³ U govoru na sjednici Skupštine RS održanoj 11. marta 1992. godine, Karadžić je

⁵⁵⁵ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4164, 4168.

⁵⁵⁶ Dokazni predmet P1935, Stenografske bilješke sa 5. sjednice Skupštine RS, 9. januar 1992. godine, str. 20.

⁵⁵⁷ Dokazni predmet P1935, Stenografske bilješke sa 5. sjednice Skupštine RS, 9. januar 1992. godine, str. 47-48.

⁵⁵⁸ Dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS od 16. marta 1992. godine, 28. februar 1992. godine, str. 1.

⁵⁵⁹ Dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS od 16. marta 1992. godine, 28. februar 1992. godine; dokazni predmet P1838, Stenogram sa 14. sjednice Skupštine RS, 27. mart, 1992. godine, str. 6-8.

⁵⁶⁰ Svjedok ST105, dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6747, 6749-6750 (povjerljivo).

⁵⁶¹ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20606-20607 (povjerljivo); svjedok ST105, dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6749-6750 (povjerljivo).

⁵⁶² Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20607 (povjerljivo).

⁵⁶³ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. mart 2005. godine, T. 10558.

izjavio da bi u takvom ratu došlo do nasilnog i krvavog iseljavanja manjinskih dijelova naroda iz jedne regije u drugu i stvaranja tri etnički homogene regije unutar BiH.⁵⁶⁴

180. Na sjednici Skupštine RS održanoj 18. marta 1992. godine, Momčilo Krajišnik, predsjednik Skupštine RS, posebno se osvrnuo na potrebu da se započne s onim što je dogovoreno, naime s etničkim razdvajanjem na terenu, i na potrebu da se počne "utvrđivati teritoriju".⁵⁶⁵ Krajišnik je zatim govorio o Cutileirovom planu, kao i Karadžić.⁵⁶⁶ Krajišnik je rekao da bi bilo "dobro strateški učiniti jednu stvar: početi ovo što smo se dogovorili – etničko razdvajanje na terenu".⁵⁶⁷ Karadžić je zatim izjavio: "Mi ćemo sada na terenu morati vlast potpuno da uspostavimo jer smo dužni prema građanima koji tamo žive – i srpske, i muslimanske, i hrvatske nacionalnosti – da obezbijedimo mir." Đokanović je rekao da su te riječi takođe izgovorene u kontekstu Cutileirovog plana, baš kao i komentari Biljane Plavšić o održavanju veze sa srpskim teritorijama u Jugoslaviji.⁵⁶⁸

181. Sulejman Crnčalo, Musliman s Pala, rekao je u svom svjedočenju da su na jednom sastanku održanom u drugoj polovini marta na Palama on i još 15 Muslimana od Nikole Koljevića zatražili garancije da će moći da ostanu živjeti na Palama. Koljević im je rekao da to što oni žele da ostanu živjeti na Palama nije važno jer Srbi više ne žele da žive s njima.⁵⁶⁹ Na istom sastanku, i u prisustvu Koljevića, tadašnji načelnik milicije na Palama, Malko Koroman, Muslimanima je rekao da im više ne može garantovati bezbjednost i kontrolisati Crvene beretke koje su nedavno bile stigle u tu opštinu.⁵⁷⁰

182. Dana 24. marta 1992. godine, Skupština RS jednoglasno je verifikovala odluke skupština opština o proglašenju novoformiranih srpskih opština.⁵⁷¹ Istog dana, 24. marta 1992. godine, Skupština RS izdala je uputstvo Vladi RS da "pripremi program preuzimanja i funkcionisanja vlasti na teritoriji" RS.⁵⁷² Karadžić je na toj sjednici rekao da novoformirane opštine što prije trebaju uspostaviti svoje organe i postaviti srpsku miliciju na granice.⁵⁷³ On je dalje rekao da će, u naredna tri do četiri dana, biti osmišljen jedinstven način za razdvajanje milicije i plan za preuzimanje

⁵⁶⁴ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. mart 2005. godine, T. 10554-10555; dokazni predmet P707, Stenografske bilješke sa 10. sjednice Skupštine RS, 11. mart 1992. godine, str. 4.

⁵⁶⁵ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. mart 2005. godine, T. 10543, 10550-10551; dokazni predmet P708, Stenografske bilješke sa 11. sjednice Skupštine RS, 18. mart 1992. godine, str. 12. V. takođe dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 78, str. 30.

⁵⁶⁶ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.03, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 17. mart 2005. godine, T. 10649-10650, 10653, 10656-10658.

⁵⁶⁷ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.03, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 17. mart 2005. godine, T. 10657.

⁵⁶⁸ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.03, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 17. mart 2005. godine, T. 10661-10662.

⁵⁶⁹ Sulejman Crnčalo, dokazni predmet P1466.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 2. septembar 2004. godine, T. 5317, 5322- 5328.

⁵⁷⁰ Sulejman Crnčalo, dokazni predmet P1466.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 2. septembar 2004. godine, T. 5323-5332.

⁵⁷¹ Dokazni predmet P439, Stenogram sa 12. sjednice Skupštine RS, 24. mart 1992. godine, str. 24.

⁵⁷² Dokazni predmet P198, Stenogram sa 13. sjednice Skupštine RS, 24. mart 1992. godine, str. 13.

⁵⁷³ Dokazni predmet P439, Stenogram sa 12. sjednice Skupštine RS, 24. mart 1992. godine, str. 17.

komande koji će moći da se primjenjuje u svim opštinama. Rekao je da će, na primjer, opština Zvornik staviti pod kontrolu sve što čini srpsku opštinu Zvornik.⁵⁷⁴

183. Dana 30. aprila 1992. godine, Ratko Mladić je u svoj dnevnik unio bilješku o sastanku s general-pukovnikom Adžićem.⁵⁷⁵ Adžić je na tom sastanku održao dug govor o tome šta je smatrao ciljem srpskog naroda i ponovio krilaticu "Svi Srbi u jednoj državi".⁵⁷⁶

184. Dana 6. maja 1992. godine, održan je sastanak kojem su prisustvovali Karadžić, Krajišnik, Adžić i grupa generala iz BiH.⁵⁷⁷ Karadžić je na tom sastanku, pored ostalog, izjavio sljedeće:

BiH kao država ne postoji jer nema teritoriju, nema vlast. [...] Uskoro ćemo biti jedna država i jedna Armija. [...] U gradu držimo srpska naselja – širimo ih. Bilo bi katastrofalno ako se ne bi sa njima razdvojili. [...] Kasnije ćemo da se ujedinito sa SRJ, a nećemo da pripajamo ništa Srbiji. [...] Na pragu smo ostvarenja našeg vekovnog sna da stvorimo našu državu bez mnogo unutrašnjih neprijatelja.⁵⁷⁸

185. Milorad Davidović, koji je tada bio glavni inspektor milicije u saveznom SUP-u,⁵⁷⁹ u svom svjedočenju je rekao da je u aprilu ili maju 1992. godine bio na sastanku kojem su prisustvovali Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Mićo Stanišić, Pero Mihajlović, Frenki Simatović i Arkan. Frenki Simatović, iz MUP-a Srbije, bio je vođa Crvenih beretki. Na tom sastanku su jedinicama saveznog SUP-a dodijeljeni određeni zadaci, a Arkanu je rečeno u kojim zadacima ne bi trebao da učestvuje.⁵⁸⁰

186. Dana 21. maja 1992. godine, pukovnik Vukelić, pomoćnik komandanta za moral u 1. krajiškom korpusu VRS-a, svim jedinicama u sastavu korpusa napisao je sljedeće:

Državotvorni srpski narod, koji živi na oko 65% teritorije i predstavlja preko 35% stanovništva BiH, mora se izboriti za potpuno razgraničenje sa muslimanskim i hrvatskim narodom i formirati svoju državu.⁵⁸¹

Branko Basara, komandant 6. krajiške brigade,⁵⁸² u svom je svjedočenju rekao da je njegov pomoćnik za političke poslove najvjerojatnije dobio taj dopis i odmah ga o njemu obavijestio.

⁵⁷⁴ Dokazni predmet P439, Stenogram sa 12. sjednice Skupštine RS, 24. mart 1992. godine, str. 22.

⁵⁷⁵ Dokazni predmet P1753, Mladićev dnevnik, 14. februar 1992. godine – 25. maj 1992. godine, str. 211-228.

⁵⁷⁶ Dokazni predmet P1753, Mladićev dnevnik, 14. februar 1992. godine – 25. maj 1992. godine, str. 213-228.

⁵⁷⁷ Dokazni predmet P1753, Mladićev dnevnik, 14. februar 1992. godine – 25. maj 1992. godine, str. 255-256.

⁵⁷⁸ Dokazni predmet P1753, Mladićev dnevnik, 14. februar 1992. godine – 25. maj 1992. godine, str. 256-258.

⁵⁷⁹ Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.03, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 9. juni 2005. godine, T. 14172.

⁵⁸⁰ Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.01, Izjava svjedoka, 24.-25. novembar 2004. i 25.-29. januar 2005. godine, par. 80; Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 10. juni 2005. godine, T. 14247, 14255-14258.

⁵⁸¹ Dokazni predmet P106, Dopis pukovnika Milutina Vukelića iz 1. KK, str. 2. V. takode Branko Basara, 12. oktobar 2009. godine, T. 1258-1260.

⁵⁸² Adil Draganović, dokazni predmet P411.01, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 23. april 2002. godine, T. 4872; Branko Basara, 12. oktobar 2009. godine, T. 1227, 1234-1236.

Basara je dodao da je Vukelić odobrenje za slanje tog dokumenta najvjerojatnije dobio od Momira Talića, komandanta 1. krajiškog korpusa.⁵⁸³

187. Sulejman Crnčalo je u svom svjedočenju rekao da je bio prisutan kad je Radovan Karadžić u prvoj polovini jula na Palama održao govor na komemoraciji za 40 do 60 poginulih srpskih vojnika s Pala. Karadžić je porodicama tih vojnika rekao da napadajući muslimanske kuće štite svoje.⁵⁸⁴

(f) Šest strateških ciljeva

188. Dana 12. maja 1992. godine, Momčilo Krajišnik, u svojstvu predsjednika Skupštine RS, objavio je sljedećih šest strateških ciljeva srpskog naroda u BiH:

1. državno razgraničenje od druge dvije nacionalne zajednice;
2. uspostavljanje koridora između Semberije i Krajine;
3. uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine, odnosno eliminisanje Drine kao granice između srpskih država;
4. uspostavljanje granice na rijekama Uni i Neretvi;
5. podjela grada Sarajeva na srpski i muslimanski deo i uspostavljanje u svakom od dijelova efektivne državne vlasti;
6. izlaz Republike Srpske na more.⁵⁸⁵

189. O tim strateškim ciljevima raspravljalo se još na sastanku održanom 7. maja 1992. godine, kojem su, pored ostalih, prisustvovali Mladić, Krajišnik i Karadžić.⁵⁸⁶ Prema mišljenju historičara Roberta Donie, vještaka tužilaštva, Krajišnik je želio da tih šest ciljeva odmah obznani javnosti, a Karadžić i drugi smatrali su da ti ciljevi previše odaju stvarnu namjeru rukovodstva bosanskih Srba.⁵⁸⁷ Međutim, Ratno predsjedništvo RS je 9. juna 1992. godine usvojilo odluku da se objave strateški ciljevi i odgovarajuća mapa RS.⁵⁸⁸ Tih šest ciljeva objavljeno je 26. novembra 1993. godine.⁵⁸⁹

⁵⁸³ Branko Basara, 12. oktobar 2009. godine, T. 1258-1260.

⁵⁸⁴ Sulejman Crnčalo, 21. juni 2010. godine, T. 11991, 22. juni 2010. godine, T. 12026-12028.

⁵⁸⁵ Dokazni predmet P24, Službeni glasnik Republike Srpske, Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u BiH, donesena 12. maja 1992. godine, objavljena 26. novembra 1993. godine; dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u historiji BiH, str. 75.

⁵⁸⁶ Dokazni predmet P1753, Mladićev dnevnik, 14. februar 1992. godine – 25. maj 1992. godine, str. 262-263.

⁵⁸⁷ Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 412-413.

⁵⁸⁸ Dokazni predmet P260, Zapisnik sa 4. proširenog sastanka Ratnog predsjedništva RS, 9. juni 1992. godine.

⁵⁸⁹ Dokazni predmet P24, Službeni glasnik Republike Srpske, Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u BiH, donesena 12. maja 1992. godine, objavljena 26. novembra 1993. godine.

190. Takođe 12. maja 1992. godine, Karadžić se obratio Skupštini RS i izjavio da su te ciljeve zacrtali Predsjedništvo bosanskih Srba, Vlada i Savjet za nacionalnu bezbjednost. Zatim je potanko objasnio svaki od šest strateških ciljeva. Na primjer, u pogledu drugog cilja, objasnio je da će se njegovim ostvarenjem RS spojiti sa RSK-om i Srbijom. Konkretno je rekao da neće biti saveza srpskih zemalja ukoliko se ne uspostavi taj koridor.⁵⁹⁰ Babić je u svom svjedočenju rekao da je važnost posavskog koridora bila u tome da spoji srpske teritorije u Bosanskoj krajini i SAO Krajini sa Srbijom i drugim srpskim teritorijama u BiH.⁵⁹¹

191. Svjedok ST105 rekao je u svom svjedočenju da mu je 11. aprila 1992. godine – na sastanku kojem je prisustvovao zajedno s Radovanom Karadžićem, Nikolom Koljevićem i Momčilom Krajišnikom – pokazana mapa buduće BiH.⁵⁹² Prema toj mapi, 70% teritorije BiH pripalo bi RS-u.⁵⁹³ Svjedok ST105 je imao utisak da je mapa izrađena kako bi se teritorijalni zahtjevi bosanskih Srba predočili Joséu Cutileiru, posredniku EZ-a koji je tada bio u Sarajevu.⁵⁹⁴ Svjedok ST105 rekao je u svom svjedočenju da se tri-četiri mjeseca kasnije stanje na mapi podudaralo s linijama fronta i teritorijama pod kontrolom VRS-a i da su na taj način politički i teritorijalni ciljevi bosanskih Srba postignuti vojnim putem u prvih nekoliko mjeseci rata.⁵⁹⁵ Prema riječima svjedoka ST105, od aprila 1992. godine, cilj bosanskih Srba bio je da formiraju vlastite političke i teritorijalne strukture.⁵⁹⁶

192. Svjedok ST105 rekao je u svom svjedočenju da su Karadžić i Koljević na sastanku održanom 11. aprila 1992. godine na Ilidži do u tančine razgovarali o tome kako najbolje razdvojiti zajednice u Sarajevu. Predložene su različite alternative, uključujući primjenu kontrolnih punktova i podizanje zida, kao u Berlinu i Bejrutu.⁵⁹⁷ Dana 10. juna 1992. godine, Mladić je u svoj dnevnik zabilježio da je Karadžić rekao da su Srbi u punoj kontroli "ogromnog broja naše teritorije".⁵⁹⁸

⁵⁹⁰ Dokazni predmet P74, Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine RS, 12. maj 1992. godine, str. 13-15.

⁵⁹¹ Milan Babić, dokazni predmet P2117, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 3. juni 2004. godine, T. 3414 (povjerljivo). V. takođe svjedok ST183, dokazni predmet P1295.03, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 10. mart 2003. godine, T. 15447-15448 (povjerljivo).

⁵⁹² Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20635 (povjerljivo), dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6764, 6767, 6774 (povjerljivo).

⁵⁹³ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20635 (povjerljivo), dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6767, 6774 (povjerljivo).

⁵⁹⁴ Svjedok ST105, dokazni predmet P2207, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 8. oktobar 2004. godine, T. 6928-6929 (povjerljivo).

⁵⁹⁵ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20635 (povjerljivo) i dokazni predmet P2207, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 8. oktobar 2004. godine, T. 6940-6941 (povjerljivo). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 118.

⁵⁹⁶ Svjedok ST105, dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6751-6752 (povjerljivo).

⁵⁹⁷ Svjedok ST105, dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6773-6774 (povjerljivo).

⁵⁹⁸ Dokazni predmet P1755, Mladićev dnevnik, 27. maj 1992. godine – 31. juli 1992. godine, str. 130, 133.

193. Postizanje strateških ciljeva bilo je tema više vojnih direktiva koje je Ratko Mladić izdao u periodu od juna do novembra 1992. godine.⁵⁹⁹ Na primjer, 22. jula 1992. godine, Mladić je napisao da su Srbi "probili" koridor u istočnoj Bosni i Bosanskoj Posavini i "time ostvarili vjekovne težnje o povezanosti srpskog naroda iz BiH i Srpske Republike Krajina sa matičnom zemljom – Srbijom".⁶⁰⁰ Pored toga, svjedok ST140, srpski vojnik i član SDS-a koji je učestvovao u borbenim dejstvima u Sanskom Mostu tokom perioda obuhvaćenog Optužnicom,⁶⁰¹ rekao je u svom svjedočenju da je učestvovao u vojnim operacijama u skladu sa strateškim ciljevima.⁶⁰²

194. Na sastanku održanom 21. septembra 1992. godine, Karadžić je rekao da Srbi neće prihvatiti ništa osim srpske države u BiH i da nikad neće biti u drugoj, stranoj državi.⁶⁰³ Na sjednici Skupštine RS održanoj 31. oktobra 1992. godine, Karadžić je izjavio da je krajnji cilj srpskog naroda "jedna konstitutivna jedinica [...] sa elementima državnosti i suverenosti". On se i tom prilikom izričito pozvao na strateške ciljeve.⁶⁰⁴

195. Na sastanku rukovodstva bosanskih Srba održanom 8. novembra 1992. godine, Krajišnik je rekao da je upotreba vojske nesrazmjerna strateškim ciljevima i da su prvi i drugi cilj ostvareni, ali treći još ne. Krajišnik je ponovio da je najvažniji cilj razdvajanje od Muslimana.⁶⁰⁵

196. Krajišnik je u jednom intervjuu izjavio da Srbi žele da granice budućeg RS budu dolina rijeke Neretve, rijeka Una i rijeka Sava i da bi teritorija RS trebala da obuhvata Orašje, Semberiju, planinu Ozren i istočnu BiH. Krajišnik je takođe rekao da bi teritorija RS trebala da sačinjava jednu neprekinutu cjelinu i da bi Sarajevo trebalo podijeliti po etničkom principu.⁶⁰⁶

197. Prema mišljenju Okuna, bosanski Srbi imali su šest ratnih ciljeva: (a) da bosanski Srbi dobiju sopstvenu državu, RS; (b) da ta država ima teritorijalni kontinuitet i da graniči sa Srbijom; (c) da ta država bude etnički čista srpska država ili da ima što dominantniju srpsku većinu; (d) da ima posebne odnose s Jugoslavijom; (e) da se Sarajevo podijeli na muslimanski i na srpski dio; i (f) da bosanski Srbi imaju pravo veta na ingerencije koje eventualno preostanu centralnoj vladi BiH.⁶⁰⁷

⁵⁹⁹ Dokazni predmet P1794, Direktiva za dalja dejstva, 6. juni 1992. godine, str. 2-3; dokazni predmet P1797, Direktiva Ratka Mladića, 22. juli 1992. godine, str. 1; dokazni predmet P1780, Direktiva Ratka Mladića, 19. novembar 1992. godine, str. 4-5.

⁶⁰⁰ Dokazni predmet P1797, Direktiva Ratka Mladića, 22. juli 1992. godine, str. 1.

⁶⁰¹ Svjedok ST140, dokazni predmet P432.05, Izjava svjedoka, 13. mart 2002. godine, str. 1-3 (povjerljivo).

⁶⁰² Svjedok ST140, 4. decembar 2009. godine, T. 4272 (povjerljivo); svjedok ST140, dokazni predmet P432.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 16. juni 2004. godine, T. 3769 (povjerljivo).

⁶⁰³ Dokazni predmet P1759, Mladićev dnevnik, 10. septembar 1992. godine – 30. septembar 1992. godine, str. 105, 108-109.

⁶⁰⁴ Dokazni predmet P2039, Transkript video-snimka govora Radovana Karadžića na 21. sjednici Skupštine RS, održanoj u Prijedoru, 31. oktobar 1992. godine, str. 4-5.

⁶⁰⁵ Dokazni predmet P1764, Mladićev dnevnik, 5. oktobar 1992. godine – 27. decembar 1992. godine, str. 141, 146-147.

⁶⁰⁶ Svjedok ST105, dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6770-6771 (povjerljivo).

⁶⁰⁷ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4156-4158, 4168-4169, 4174 i dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4238, 4265-4266.

Okun je u svom svjedočenju rekao da je treći cilj ostvarivan nasilnim protjerivanjem, ubijanjem i uklanjanjem Muslimana i Hrvata.⁶⁰⁸ Na sastanku s Okunom i Karadžićem održanom 24. aprila 1993. godine, Mladić je insistirao da Srbi dobiju cijelo Podrinje.⁶⁰⁹ Okun je rekao da su se i Karadžić i Krajišnik odlučno zalagali za te ciljeve i često ih isticali.⁶¹⁰ Krajišnik je u prvom redu naglašavao potrebu podjele Sarajeva na srpski i na muslimanski dio jer je bio iz Sarajeva.⁶¹¹ Okun je rekao da je ta podjela, s obzirom na neraskidivu povezanost stanovništva Sarajeva, bila moguća jedino primjenom sile.⁶¹²

198. Izvještavajući o radu Skupštine RS u periodu od oktobra 1991. do oktobra 1993. godine, Krajišnik je 31. decembra 1993. godine rekao da je formiranje Skupštine RS bilo posljedica neodgovornog secesionizma hrvatskih i muslimanskih poslanika i odluke srpskog naroda u BiH da ostane u istoj državi s drugim Srbima u Srbiji, Crnoj Gori i RSK-u. Rekao je da je Skupština RS usvojila Ustav i druge zakonske akte radi stvaranja države i podsjetio da je ona bila odlučujući faktor u oblikovanju, izgrađivanju i konstituisanju RS. Krajišnik je izjavio da je Skupština RS početkom rata usvojila strateške ciljeve srpskog naroda u BiH i organizovala narod radi njihovog ostvarivanja.⁶¹³

199. Predrag Radić, predsjednik Skupštine opštine Banja Luka, rekao je u svom svjedočenju da je Karadžić nekoliko puta nakon početka rata srpskim čelnicima u Banjoj Luci prigovorio da se moraju više potruditi kako bi Muslimani i Hrvati otišli.⁶¹⁴ Godine 1992., Radoslav Brđanin, predsjednik Kriznog štaba ARK-a, izjavio je da se na tom području može prihvatiti prisustvo najviše dva posto nesrba. Brđanin je zagovarao tri faze čišćenja tog područja od nesrba: (a) stvaranje nemogućih uslova, uključujući taktiku pritiska i terorisanja, zbog kojih bi oni otišli svojevolumno; (b) deportacija i progonstvo; i (c) likvidiranje preostalih koji se ne bi uklapali u njegov koncept tog područja.⁶¹⁵ Na mitingu koji je prenosila televizija, Brđanin je pitao zašto Muslimani kisle kupus za zimu kad ih neće ostati u BiH da ga pojedu.⁶¹⁶

⁶⁰⁸ Herbert Okun, dokazni predmet P2194, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 24. juni 2004. godine, T. 4352 i dokazni predmet P2195, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 25. juni 2004. godine, T. 4415.

⁶⁰⁹ Herbert Okun, dokazni predmet P2194, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 24. juni 2004. godine, T. 4275-4276.

⁶¹⁰ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4156 i dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4243.

⁶¹¹ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4156 i dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4244 i dokazni predmet P2194, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 24. juni 2004. godine, T. 4275, 4338.

⁶¹² Herbert Okun, dokazni predmet P2194, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 24. juni 2004. godine, T. 4354-4355.

⁶¹³ Dokazni predmet P2091, Zapisnik sa 36. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 30.-31. decembar 1993. godine, str. 4-5.

⁶¹⁴ Predrag Radić, dokazni predmet P2097, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 24. oktobar 2004. godine, T. 7476-7482, 7485-7490, 7492-7494 (povjerljivo); Predrag Radić, dokazni predmet P2450, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 28. oktobar 2004. godine, T. 7563-7567.

⁶¹⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 34.

⁶¹⁶ Svjedok ST140, dokazni predmet P432.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. juni 2004. godine, T. 3693-3694 (povjerljivo).

(g) Izjave rukovodstva bosanskih Srba tokom mirovnih pregovora

200. Okun je u svom svjedočenju rekao da su Milošević, Karadžić, Krajišnik i Koljević tokom mirovnih pregovora često izjavljivali da bosanski Srbi čine 35% stanovništva BiH, ali da posjeduju 65% teritorije BiH.⁶¹⁷ Takođe su predočili mapu u prilog toj tvrdnji, ali Okun je u svom svjedočenju rekao da mu nije jasno na osnovu čega je ta mapa sačinjena i da je prednost davao mapi koju je kartografska služba Vlade Sjedinjenih Američkih Država sačinila na osnovu popisa stanovništva iz 1981. godine.⁶¹⁸ Rukovodstvo bosanskih Srba tvrdilo je da, zbog genocida počinjenog nad Srbima u II svjetskom ratu, 1992. ima manje Srba nego 1941. godine, da je stoga u njihovom posjedu manje zemlje i da te činjenice treba uzeti u obzir prilikom podjele teritorije.⁶¹⁹ Takođe su tvrdili da su Srbi ruralan narod i da, kao takvi, posjeduju više zemlje u odnosu na Muslimane i Hrvate. Takođe su tvrdili da su svi nacionalni parkovi i jugoslovenska infrastruktura na srpskoj teritoriji.⁶²⁰ Okun je rekao da je rukovodstvo bosanskih Srba upravo na osnovu toga polagalo pravo na one teritorije u BiH na kojima su u većini bili nesrbi.⁶²¹

201. Dana 17. septembra 1992. godine, Karadžić je Okunu rekao da je suživot zajednica u BiH nemoguć. Okun je u svom svjedočenju rekao da je to bio stav Srba tokom cijelog tog perioda. Rekao je da je na većini teritorije BiH vladala potpuna heterogenost i da nije bilo kraja u kojem su ljudi živjeli razdvojeno. Po njegovom mišljenju, etničko čišćenje je osmišljeno radi razdvajanja ljudi.⁶²²

202. Dana 18. septembra 1992. godine, Karadžić i Koljević rekli su Okunu da ni Srbi ni Hrvati neće prihvatiti BiH po principu "jedan čovjek, jedan glas" jer se i jedni i drugi boje muslimanske dominacije. Ponovili su da Srbima treba sopstvena teritorijalna i funkcionalna autonomija. Takođe su istakli da buduće unutrašnje granice trebaju odražavati etničku stvarnost. Prema Okunovom shvatanju, to se odnosilo na novonastalu situaciju na terenu nakon prisilnog raseljavanja stotina hiljada Muslimana.⁶²³ Na jednom drugom sastanku, održanom 19. septembra 1992. godine, isti čelnici bosanskih Srba ponovili su svoj stav da se teritorijalne jedinice moraju zasnivati na etničkom principu. Istog dana, rukovodstvo bosanskih Srba ponovilo je da suživot zajednica u BiH

⁶¹⁷ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4165-4166 i dokazni predmet P2195, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 25. juni 2004. godine, T. 4388. V. takođe Branko Đerić, 30. oktobar 2009. godine, T. 2369.

⁶¹⁸ Herbert Okun, dokazni predmet P2195, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 25. juni 2004. godine, T. 4387-4388, 4394; dokazni predmet P2201, Mapa sa nacionalnim sastavom stanovništva BiH zasnovanim na popisu izvršenom 1981. godine, koju je dostavio Herbert Okun. V. takođe dokazni predmet P2199, Mapa sa nacionalnim sastavom stanovništva BiH koju je dostavio Herbert Okun.

⁶¹⁹ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4166-4167 i dokazni predmet P2195, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 25. juni 2004. godine, T. 4370.

⁶²⁰ Herbert Okun, dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4207-4208.

⁶²¹ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4167-4168.

⁶²² Herbert Okun, dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4203-4205.

⁶²³ Herbert Okun, dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4214-4216.

više nije moguć i da je rat uništio svaku nadu u suprotno.⁶²⁴ Na sastancima održanim 18. i 19. septembra 1992. godine, razgovaralo se o Muslimanima i Hrvatima koji su držani u logorima bosanskih Srba.⁶²⁵ Koljević je zatražio rutu kojom bi ti Muslimani i Hrvati mogli da napuste BiH.⁶²⁶

203. Okun je opisao još jedan sastanak s Koljevićem, održan 24. septembra 1992. godine, na kojem se razgovaralo o etničkom čišćenju Banje Luke. Koljević nije poricao da se to dešava i rekao je da je situacija u Banjoj Luci pod kontrolom, ali da problema ima u Prijedoru. Prema Okunovom shvatanju, to je značilo da etničko čišćenje u Banjoj Luci nije bilo tako strašno kao u Prijedoru. Koljević je tokom tog sastanka kontaktirao regionalnog načelnika milicije u Banjoj Luci. To je za Okuna bio znak da srpsko rukovodstvo ima kontrolu nad ljudima na terenu. Koljević je Okunu i ostalim prisutnim rekao da su Muslimani ukrali srpske uniforme i da preobučeni u Srbe vrše zločine. Okun je rekao da je to bio standardni odgovor i da se radilo o "pričama za malu djecu".⁶²⁷

204. Još jedan primjer kontrole koju je rukovodstvo bosanskih Srba vršilo na terenu predstavlja Karadžićeva intervencija u vezi s poslovima SDS-a Prijedor. Dana 10. septembra 1991. godine, telefonom su razgovarali Karadžić, Simo Mišković, Srđo Srdić i Nešković, predstavnik Glavnog odbora SDS-a Prijedor. Mišković je objasnio da se taj razgovor vodio zbog problema između dvije stranačke frakcije, od kojih je jednu predvodio Srdić. Tom prilikom, Karadžić je rekao da svako ko se ogлуši na naloge iz Sarajeva, što prema shvatanju Vijeća znači rukovodstvo stranke u Sarajevu, može da podnese ostavku, jer je SDS stranka s jasnom strukturom. Karadžić je dodao da svi oni koji ne prihvataju ili ne provode stranačku politiku treba da odu i osnuju vlastitu stranku.⁶²⁸ Nakon tog razgovora, Simo Mišković je 11. septembra 1991. godine zamijenio Srđu Srdića na mjestu predsjednika SDS-a Prijedor.⁶²⁹ Predrag Radić, predsjednik Skupštine opštine Banja Luka, rekao je u svom svjedočenju da su oni u Krajini koji bi se ogлуšili o naloge s Pala bili izbačeni ili je protiv njih bio pokretan disciplinski postupak.⁶³⁰

205. Okun je govorio o tome kako mu je Mitsotakis, tadašnji premijer Grčke, 23. novembra 1992. godine prenio poruku da bi Milošević mogao da pristane na to da Srbi dobiju 45% teritorije BiH, ukoliko to područje bude etnički čisto. Okun je rekao da je to u skladu s pozicijom bosanskih

⁶²⁴ Herbert Okun, dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4218-4220.

⁶²⁵ Herbert Okun, dokazni predmet P2195, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 25. juni 2004. godine, T. 4393, 4397-4399.

⁶²⁶ Herbert Okun, dokazni predmet P2195, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 25. juni 2004. godine, T. 4399, 4417.

⁶²⁷ Herbert Okun, dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4221-4224.

⁶²⁸ Simo Mišković, 1. oktobar 2010. godine, T. 15160-15167; dokazni predmet P1236, Transkript presretnutog telefonskog razgovora između Karadžića, Miškovića, Srdića i Neškovića, 10. septembar 1991. godine, str. 2-3.

⁶²⁹ Simo Mišković, 1. oktobar 2010. godine, T. 15151, 15157, 15161, 15167, 15175-15176; dokazni predmet P1236, Transkript presretnutog telefonskog razgovora između Karadžića, Miškovića, Srdića i Neškovića, 10. septembar 1991. godine, str. 8-15; dokazni predmet P1610, Zapisnici sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, tom za 1991. godinu, str. 64.

⁶³⁰ Predrag Radić, dokazni predmet P2097, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 24. oktobar 2004. godine, T. 7456-7457 (povjerljivo).

Srba, ali je takođe istakao da je rukovodstvo bosanskih Srba u tom pogledu bilo neuporedivo tvrdokornije od Miloševića.⁶³¹

206. Vijeće takođe ima u vidu da su izvedeni dokazi o Karadžićevim pokušajima da spriječi zločine. Na primjer, Vijeću je predložen dokaz da je 18. novembra 1991. godine Karadžić u telefonskom razgovoru s izvjesnim Vukićem rekao da se politika Srba ne smije temeljiti na kriminalcima i da on takve Srbe ne treba.⁶³² Na sjednici Predsjedništva RS održanoj 10. jula 1992. godine, Karadžić je rekao da će Srbi izgraditi pravnu, a ne etnički čistu državu kao Muslimani i Hrvati. Ostali članovi Predsjedništva složili su se s tim stavom.⁶³³ Dana 19. avgusta 1992. godine, Karadžić je Glavnom štabu VRS-a, MUP-u i svim centrima službi bezbjednosti izdao naređenje s uputstvom da se poštuju pravila međunarodnog humanitarnog prava, a naročito Treća i Četvrta ženevska konvencija.⁶³⁴ Na sastanku Glavnog štaba VRS-a i članova Predsjedništva RS, održanom 19. oktobra 1992. godine, Karadžić je ukazao na to da organi vlasti RS nigdje ne učestvuju u etničkom čišćenju i da je važno razlikovati ono što rade neodgovorni pojedinci od onog što rade organi vlasti.⁶³⁵

B. Provođenje UZP-a

1. Regionalizacija

(a) Osnivanje srpskih autonomnih regija

207. Babić je govorio o tome kako su se u maju 1991. godine u Karadžićevom stanu u Sarajevu sastali Jovica Stanišić, Milan Martić i Velibor Ostojić. Na tom sastanku, Stanišić i Karadžić proučavali su više mapa. Prema Babićevom mišljenju, oni su analizirali teritorije opština jer je vidio mapu BiH s opštinama označenim raznim bojama. Babić je rekao da je znao za politički proces SDS-a čiji je cilj bio stvaranje zajednica opština i njihovo fuzioniranje.⁶³⁶

⁶³¹ Herbert Okun, dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4232-4236.

⁶³² Dokazni predmet P2113, Transkript presretnutog telefonskog razgovora između Radovana Karadžića i drugih, str. 3.

⁶³³ Dokazni predmet P1755, Mladićev dnevnik, 27. maj 1992. godine – 31. juli 1992. godine, str. 308-309, 313-314.

⁶³⁴ Dokazni predmet P1885, Naređenje Radovana Karadžića u vezi s poštovanjem međunarodnog humanitarnog prava, 19. avgust 1992. godine. Karadžić je takođe naredio da su svi pripadnici vojske i MUP-a dužni da poštuju, pored ostalog, civile i zarobljena lica. Naredio je da se spriječi prisilno preseljavanje i da potvrde o prodavanju imovine i izjave izbjeglica da se neće vratiti nemaju nikakvu pravnu valjanost. U naređenju se poziva na preduzimanje koraka za poboljšanje uslova u svim zatvorima u RS i na puštanje svih zarobljenika koji nisu dobrog zdravstvenog stanja pa se neće ponovo priključiti vojskama.

⁶³⁵ Dokazni predmet P1764, Mladićev dnevnik, 5. oktobar 1992. godine – 27. decembar 1992. godine, str. 48-49.

⁶³⁶ Milan Babić, dokazni predmet P2117, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 3. juni 2004. godine, T. 3406-3408 (povjerljivo).

(i) ARK

a. Osnivanje

208. Prvi korak ka regionalizaciji u Krajini preduzet je u januaru 1991. godine, kad su se sastali predsjednici 22 skupštine opštine kako bi razmotrili mogućnost formiranja neke vrste zajednice.⁶³⁷ U martu 1991. godine, Mirzet Karabeg, Musliman koji je bio predsjednik Izvršnog odbora Opštine Sanski Most, u Banjoj Luci je prisustvovao sastanku predsjednikâ skupština i izvršnih odbora 17 krajiških opština. Jedini Muslimani na tom sastanku bili su Karabeg i Asim Medarić, predsjednik Izvršnog odbora Opštine Ključ. Svi ostali učesnici bili su Srbi. Karabeg je u svjedočenju rekao da se na tom sastanku raspravljalo o tome kako smanjiti broj "balija" i "ustaša" u Krajini. Takođe je istaknuto da hrvatskim i muslimanskim sredstvima javnog informisanja treba zabraniti da emituju svoj program u regiji.⁶³⁸

209. Dana 25. aprila 1991. godine, u hotelu "Turist" u Čelincu sastali su se predstavnici 13 opština BiH kako bi razgovarali o osnivanju ZOBK-a.⁶³⁹ Vojislav Kuprešanin je izabran za predsjednika te organizacije, a Radoslav Brđanin i Dragan Knežević za potpredsjednike.⁶⁴⁰ Formalni sporazum o osnivanju ZOBK-a potpisali su 29. aprila 1991. godine predstavnici 20 opština BiH.⁶⁴¹

210. Dana 16. septembra 1991. godine, ZOBK je preimenovan u "ARK".⁶⁴² Prema svom Statutu, ARK je bila dobrovoljna zajednica. Međutim, u opštinama u kojima su bosanski Srbi bili u većini, odluku da neka opština uđe u ARK donijeli su, u stvari, samo opštinski poslanici iz redova bosanskih Srba, a poslanici SDA i HDZ-a bili su ili protiv te odluke ili za nju nisu ni znali. Kad je riječ o opštinama u kojima su bosanski Srbi bili u manjini, odluka da neka opština uđe u ARK donesena je ili bez zakonom propisane većine glasova ili su je donijele skupštine novoosnovanih opština bosanskih Srba. Uprkos odredbama člana 4 i 5 Statuta ARK-a, udio bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana u Skupštini ARK-a, koja je brojala 189 poslanika, bio je zanemariv.⁶⁴³

b. Funkcionisanje ARK-a

⁶³⁷ Dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 43.

⁶³⁸ Mirzet Karabeg, dokazni predmet P60, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 27. maj 2002. godine, T. 6070-6072.

⁶³⁹ Dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 46; dokazni predmet P2078, Transkript video-snimka sastanka predstavnika 21 opštine BiH, održan 25. aprila 1991. godine u Čelincu, str. 3.

⁶⁴⁰ Dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 47; dokazni predmet P2078, Transkript video-snimka sastanka predstavnika 21 opštine BiH, održan 25. aprila 1991. godine u Čelincu, str. 53.

⁶⁴¹ Dokazni predmet P30, Izvještaj vještaka Donie: Porijeklo RS, str. 26; dokazni predmet P67, Dogovor o udruživanju u Zajednicu opština Bosanske krajine, 29. april 1991. godine, član 1. Radi se o opštinama Banja Luka, Bosansko Grahovo, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Bosanska Krupa, Bosanski Petrovac, Glamoč, Ključ, Kotor-Varoš, Laktaši, Mrkonjić-Grad, Prnjavor, Sanski Most, Skender-Vakuf, Srbac, Titov Drvar, Čelinac, Šipovo, Teslić i Kupres. Činjenica o kojoj je presuđeno 738.

⁶⁴² Činjenice o kojima je presuđeno 740, 782; dokazni predmet P1880, Odluka o proglašenju ARK, 16. septembar 1991. godine.

⁶⁴³ Činjenice o kojima je presuđeno 779-781.

211. ARK je bio regionalni organ koji je na području za koje je bio nadležan vršio i izvršnu i zakonodavnu vlast.⁶⁴⁴ Imao je sopstvenu skupštinu i izvršno vijeće, čije je funkcije 5. maja 1992. godine preuzeo Krizni štab ARK-a.⁶⁴⁵ ARK je djelovao kao srednji nivo vlasti, između RS i opština, a glavna uloga bila mu je da koordiniše provođenje uputstava RS i Glavnog odbora SDS-a BiH od strane opština.⁶⁴⁶ Krizni štab ARK-a upravljao je svim aspektima života, uključujući privredu, informisanje, poljoprivredu, elektrodistribuciju, obrazovanje i kulturu.⁶⁴⁷

212. Dokazi pokazuju da je rukovodstvo bosanskih Srba u ARK-u i u opštinskim organima vlasti obezbjeđivalo koordinaciju između republičkog, regionalnog i opštinskog nivoa. Opštinski krizni štabovi koordinisali su aktivnosti s Kriznim štabom ARK-a i od njega tražili smjernice i dobijali uputstva.⁶⁴⁸ Počev od 26. aprila 1992. godine, opštinski krizni štabovi morali su da prikupljaju podatke s terena i izvještavaju vladine povjerenike na svom području, kao i da šalju sedmične izvještaje i državnim i regionalnim organima.⁶⁴⁹ Svjedok ST140, srpski vojnik i član SDS-a koji je učestvovao u borbenim dejstvima u Sanskom Mostu tokom perioda obuhvaćenog Optužnicom,⁶⁵⁰ rekao je u svom svjedočenju da se u Sanskom Mostu sve organizovalo prema uputstvima regionalnog SDS-a.⁶⁵¹ Pored toga, predstavnici ARK-a održavali su i sastanke s predstavnicima rukovodstva bosanskih Srba. Na 9. sjednici Skupštine ARK-a, održanoj 6. novembra 1991. godine, odlučeno je da Brđanin izvijesti Radovana Karadžića o provođenju zaključaka koje je usvojila Skupština ARK-a.⁶⁵² Dana 18. maja 1992. godine, predstavnici ARK-a zakazali su sastanak s Karadžićem, Koljevićem, Krajišnikom i Mladićem za 25. maj 1992. godine.⁶⁵³ Prema riječima Predraga Radića i svjedoka ST191, Krizni štab ARK-a dobijao je uputstva s republičkog nivoa, konkretno od rukovodstva bosanskih Srba na Palama, budući da je Krizni štab ARK-a morao da djeluje kao posrednik između republičkog i opštinskog nivoa.⁶⁵⁴

⁶⁴⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 778.

⁶⁴⁵ Dorothea Hanson, 8. decembar 2009. godine, T. 4400-4402; Predrag Radić, dokazni predmet P2103, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 5. novembar 2003. godine, T. 22115; dokazni predmet P556, Odluka o osnivanju Ratnog štaba ARK, 5. maj 1992. godine.

⁶⁴⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 778.

⁶⁴⁷ Amir Džonlić, dokazni predmet P2287, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 26. februar 2002. godine, T. 2322. V. takođe dokazni predmet P441, Službeni glasnik ARK, 5. juni 1992. godine.

⁶⁴⁸ Dokazni predmet P109, Zaključci Kriznog štaba Srpske opštine Sanski Most, 30. maj 1992. godine, str. 1; dokazni predmet P448, Zapisnici sa sjednica Kriznog štaba Ključa, 27. juli 1992. godine, str. 23.

⁶⁴⁹ Dokazni predmet P70, Izvod iz Uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama, 26. april 1992. godine, str. 2.

⁶⁵⁰ Svjedok ST140, dokazni predmet P432.05, Izjava svjedoka, 13. mart 2002. godine, str. 1-3 (povjerljivo).

⁶⁵¹ Svjedok ST140, 4. decembar 2009. godine, T. 4280-4281, 7. decembar 2009. godine, T. 4329 (povjerljivo); svjedok ST140, dokazni predmet P432.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. juni 2004. godine, T. 3662, 3728 (povjerljivo).

⁶⁵² Svjedok ST139, dokazni predmet P1284.05, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 2. juli 2003. godine, T. 18732-18733 (povjerljivo).

⁶⁵³ Svjedok ST140, dokazni predmet P432.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. juni 2004. godine, T. 3728 (povjerljivo); dokazni predmet P441, Službeni glasnik ARK, 5. juni 1992. godine, Odluka od 18. maja 1992. godine, str. 22.

⁶⁵⁴ Svjedok ST191, dokazni predmet P1353.03, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 18. juli 2003. godine, T. 19716-19717 (povjerljivo); Predrag Radić, dokazni predmet P2096, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 26. oktobar 2004. godine, T. 7401-7403.

c. Krizni štab ARK-a

213. Dana 5. maja 1992. godine, Izvršno vijeće ARK-a odlučilo je da formira regionalni krizni štab za Krajinu.⁶⁵⁵ Ta odluka objavljena je u Službenom glasniku ARK-a 5. juna 1992. godine, ali postoje dokazi da je taj organ s radom započeo i prije tog datuma.⁶⁵⁶ Taj novoosnovani organ bio je mali kolektivni organ koji je djelovao u ime Skupštine ARK-a.⁶⁵⁷ Njegova struktura zasnivala se na strukturi opštinskih kriznih štabova, a u njegovom sastavu je bilo više članova Glavnog odbora i Izvršnog odbora SDS-a, kao što su Brđanin, Kuprešanin, Radić i Vukić. U njegovom sastavu bili su i pripadnici milicije, koju je predstavljao Stojan Župljanin, kao i VRS-a, koji je predstavljao general Momir Talić.⁶⁵⁸ Za predsjednika je imenovan Radoslav Brđanin. Dana 9. jula 1992. godine, Krizni štab ARK-a preimenovan je u Ratno predsjedništvo ARK-a.⁶⁵⁹

214. Ubrzo po osnivanju, Krizni štab ARK-a proglasio se najvišim organom vlasti u regiji i obznanio da su njegove odluke obavezujuće za sve opštinske krizne štabove. Svoja ovlaštenja opravdao je okolnostima koje su onemogućile rad Skupštine ARK-a.⁶⁶⁰ Dokazi pokazuju da se nije radilo o pukom pokušaju nametanja autoriteta. Muharem Krzić, koji je tokom perioda obuhvaćenog Optužnicom bio predsjednik SDA Banja Luka,⁶⁶¹ rekao je u svom svjedočenju da su sve odluke Kriznog štaba ARK-a provođene bez pogovora.⁶⁶² Na primjer, Krizni štab opštine Ključ je 27. maja 1992. godine potvrdio legitimnost odluka Kriznog štaba ARK-a.⁶⁶³ Prema riječima svjedoka ST140, Krizni štab opštine Sanski Most dobijao je naređenja od Kriznog štaba ARK-a, koji je pak naređenja dobijao od rukovodstva RS.⁶⁶⁴ Vrijedi primijetiti da je Vlado Vrkeš 20. maja 1992. godine imenovan za zamjenika predsjednika Kriznog štaba Sanskog Mosta "prema traženju Kriznog štaba regije".⁶⁶⁵

⁶⁵⁵ Dorothea Hanson, 8. decembar 2009. godine, T. 4400-4401; dokazni predmet P556, Odluka o osnivanju Ratnog štaba ARK, 5. maj 1992. godine.

⁶⁵⁶ Dokazni predmet P441, Službeni glasnik ARK, 5. juni 1992. godine, Odluka od 5. maja 1992. godine, str. 3. V., na primjer, dokazni predmet P443, Zaključci sa sjednice Kriznog štaba ARK, 18. maj 1992. godine; činjenica o kojoj je presuđeno 107.

⁶⁵⁷ Dorothea Hanson, 8. decembar 2009. godine, T. 4401.

⁶⁵⁸ Dorothea Hanson, 8. decembar 2009. godine, T. 4401-4402, 11. decembar 2009. godine, T. 4621-4622; dokazni predmet P557, Spisak telefonskih brojeva članova Ratnog štaba ARK, 6. maj 1992. godine; dokazni predmet P441, Službeni glasnik ARK, 5. juni 1992. godine, Odluka od 5. maja 1992. godine, str. 3; činjenica o kojoj je presuđeno 99.

⁶⁵⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 783.

⁶⁶⁰ Dokazni predmet P441, Službeni glasnik ARK, 5. juni 1992. godine, Odluka od 26. maja 1992. godine, str. 29.

⁶⁶¹ Muharem Krzić, dokazni predmet P459.01, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 4. februar 2002. godine, T. 1399.

⁶⁶² Muharem Krzić, 19. januar 2010. godine, T. 5112-5113.

⁶⁶³ Dokazni predmet P949, Zaključci sa sjednice Kriznog štaba Ključa, 27. maj 1992. godine, str. 1.

⁶⁶⁴ Svjedok ST140, dokazni predmet P432.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 16. juni 2004. godine, T. 3767-3768 (povjerljivo).

⁶⁶⁵ Dokazni predmet P432.10, Zaključci Kriznog štaba Sanskog Mosta, 20. maj 1992. godine, str. 1.

215. Svjedok ST174 rekao je u svjedočenju da je Brđanin javno govorio o postotku Muslimana i Hrvata koji bi smjeli da ostanu u Krajini. Prema riječima ovog svjedoka, Brđanin je izjavljivao da je to srpska država i da u njoj nema mjesta za više od 3% do 4% Muslimana i Hrvata kojima bi se dozvolilo da ostanu, ali koji bi bili korišteni za jednostavne poslove i fizički rad.⁶⁶⁶ I svjedok ST223 je od Brđanina čuo slične komentare.⁶⁶⁷ Krzić se sjetio da je Brđanin rekao da će sve što zauzme srpska vojska ostati u rukama Srba i da za nesrbe, osim za jedan neznatan broj, nema života, kao i da je nesrbe opisao kao "crve, gnjide, bubašvabe koje treba zgaziti".⁶⁶⁸ Brđanin je krajem 1992. ili početkom 1993. godine izjavio da Srbima niko ne treba da nudi nikakav suživot jer Srbi moraju da stvore srpsku nacionalnu državu. Godine 1993., Brđanin je rekao da je "obaveza Srba da sljedećih sto godina brišu cipele od poganih nekrsta koji zagađuju ovu našu zemlju."⁶⁶⁹

216. O ostalim aktivnostima Kriznog štaba ARK-a biće riječi dolje, u odjeljcima o razoružavanju, otpuštanju s posla i obrascu zločina.

(ii) Ostale srpske autonomne oblasti

217. Prema riječima Roberta Donie, SAO Romanija je osnovana 8. maja 1991. godine, a SAO Istočna i stara Hercegovina 27. maja 1991. godine.⁶⁷⁰

218. Dana 12. septembra 1991. godine, Skupština Zajednice opština Istočne i stare Hercegovine proglasila je SAO Hercegovinu, kao neodvojiv dio BiH i Jugoslavije.⁶⁷¹ Autonomna oblast Sjeveroistočna Bosna proglašena je 19. septembra 1991. godine.⁶⁷² Dana 4. novembra 1991. godine, proglašena je SAO Sjeverna Bosna.⁶⁷³ Otprilike u isto vrijeme osnovana je i SAO Birač, s planom da se eventualno pripoji SAO Romaniji.⁶⁷⁴

219. Dana 21. novembra 1991. godine, Skupština RS donijela je odluku o "verifikaciji proglašenih srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini". U odluci se navodi sljedećih pet autonomnih oblasti:

⁶⁶⁶ Svjedok ST174, dokazni predmet P1098.02, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 9. april 2002. godine, T. 3989-3990 (povjerljivo).

⁶⁶⁷ Svjedok ST223, dokazni predmet P1744.01, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 16. april 2002. godine, T. 4409-4410 (povjerljivo).

⁶⁶⁸ Muharem Krzić, dokazni predmet P459.02, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 5. februar 2002. godine, T. 1548.

⁶⁶⁹ Svjedok ST174, dokazni predmet P1098.02, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 9. april 2002. godine, T. 3993-3995 (povjerljivo).

⁶⁷⁰ Dokazni predmet P30, Izvještaj vještaka Donie: Porijeklo RS, str. 25.

⁶⁷¹ Dokazni predmet P771, Članak o formiranju SAO Hercegovina, 14. septembar 1991. godine.

⁶⁷² Dokazni predmet P772, Članak o formiranju SAO Sjeveroistočna Bosna, 28. septembar 1991. godine.

⁶⁷³ Dokazni predmet P774, Članak o formiranju SAO Sjeverna Bosna i SAO Birač, 9. novembar 1991. godine, str. 1; dokazni predmet P1353.19, Odluka o proglašenju SAO Sjeverna Bosna, 4. novembar 1991. godine.

⁶⁷⁴ Dokazni predmet P774, Članak o formiranju SAO Sjeverna Bosna i SAO Birač, 9. novembar 1991. godine, str. 2.

- ARK, sa sjedištem u Banjoj Luci, koju sačinjavaju opštine Banja Luka, Bosanski Petrovac, Čelinac, Glamoč, Ključ, Kotor-Varoš, Kupres, Laktaši, Mrkonjić-Grad, Prijedor, Prnjavor, Sanski Most, Skender-Vakuf, Srbac, Šipovo, Titov Drvar, Bosanska Krupa, kao i djelovi opštine Donji Vakuf;
- Hercegovina, sa sjedištem u Trebinju, koju sačinjavaju opštine Trebinje, Bileća, Gacko, Nevesinje, Kalinovik, Ljubinje, Rudo, Foča i Čajniče;
- Romanijsko-birčanska, sa sjedištem u Sarajevu, koju sačinjavaju opštine Han-Pijesak, Pale, Sokolac, Vlasenica, Olovo, Šekovići, kao i dijelovi opštine Rogatica;⁶⁷⁵
- Semberija, sa sjedištem u Ugljeviku, koju sačinjavaju opštine Bijeljina, Lopare i Ugljevik;
- Sjeverna Bosna, sa sjedištem u Doboju, koju sačinjavaju opštine Teslić, Doboje, Tešanj, Derventa, Bosanski Brod, Odžak, Bosanski Šamac, Modriča, Gradačac, Gračanica, Lukavac, Srebrenik, Živinice, Banovići, Zavidovići, Maglaj i Orašje.⁶⁷⁶

U toj odluci se takođe navodi da su te autonomne regije i oblasti u sastavu BiH kao federalne jedinice Jugoslavije.⁶⁷⁷

220. Dana 21. decembra 1991. godine, Krajišnik je imenovao Jovana Čizmovića za koordinatora između izvršnih organa srpskih autonomnih oblasti i ARK-a.⁶⁷⁸ Dana 24. februara 1992. godine, Izvršni odbor SDS-a imenovao je Radislava Vukića za koordinatora Odbora za ARK, a Voju Krunića i Radomira Neškovića za koordinate Odbora za SAO Istočna Hercegovina.⁶⁷⁹ Rukovodstvo bosanskih Srba trebalo je da srpskim autonomnim oblastima izda odgovarajuća uputstva.⁶⁸⁰

221. Prema članu 2 Ustava RS, teritoriju RS sačinjavale su, pored ostalog, srpske autonomne oblasti.⁶⁸¹

⁶⁷⁵ Vijeće napominje da su, prema dokaznom predmetu P774, Članak o formiranju SAO Sjeverna Bosna i SAO Birač, 9. novembar 1991. godine, str. 2, u sastav SAO Birač trebali ući i Bratunac, Srebrenica, Živinice, Zvornik i Kladanj.

⁶⁷⁶ Dokazni predmet P2095, Odluka o verifikaciji proglašanih srpskih autonomnih oblasti u BiH, s potpisom Momčila Krajišnika, 21. novembar 1991. godine, str. 1, 2. V. takođe Sulejman Tihić, dokazni predmet P1556.02, *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, 14. septembar 2001. godine, T. 1306, 1312.

⁶⁷⁷ Dokazni predmet P2095, Odluka o verifikaciji proglašanih srpskih autonomnih oblasti u BiH, s potpisom Momčila Krajišnika, 21. novembar 1991. godine, str. 2.

⁶⁷⁸ Dokazni predmet P1845, Odluka Momčila Krajišnika, 21. decembar 1991. godine.

⁶⁷⁹ Dokazni predmet P1848, Odluka Izvršnog odbora SDS-a u vezi s ARK, 24. februar 1992. godine; dokazni predmet P1849, Odluka Izvršnog odbora SDS-a u vezi sa SAO Hercegovina, 24. februar 1992. godine.

⁶⁸⁰ Dokazni predmet P205, Zapisnik sa sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost, 18. april 1992. godine, par. 10; dokazni predmet P207, Zapisnik sa sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost, 24. april 1992. godine, str. 1-2.

⁶⁸¹ Dokazni predmet P181, Ustav RS, objavljen u Službenom glasniku RS od 16. marta 1992. godine, 28. februar 1992. godine, član 2, str. 2.

(b) Svrha srpskih autonomnih oblasti

222. Donia je u svjedočenju rekao da je, u očekivanju nezavisnosti BiH, SDS počeo da organizuje područja sa velikim postotkom srpskog stanovništva, s idejom da se opštine sa srpskom većinom udruže i da formiraju regionalne zajednice.⁶⁸² Svrha regionalizacije bila je da se organima vlasti BiH oduzme efektivna kontrola nad određenim područjima.⁶⁸³

223. Obraćajući se 21. novembra 1991. godine Skupštini RS, Krajišnik je rekao sljedeće:

Cilj nam je da se svi republički fondovi decentralizuju, da najveći dio prihoda od građana i pravnih lica ostaju opštinama, regijama i autonomnim oblastima, a samo određena kotizacija da se uplaćuje Republici Bosni i Hercegovini. Dužni smo osmisliti funkciju regija i autonomnih oblasti s ciljem da sačuvamo jedinstvo srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Zato ne bismo smjeli dozvoliti da regije postanu posebne cjeline odvojene od ostalog srpskog naroda. [...] [S]rpski narod ne treba – već mora [...] biti organizovan u državno-pravnom smislu u jednu cjelinu, u jednu zajedničku državu i sa drugim narodima koji žele da zajednički gradimo i našu volju [...].⁶⁸⁴

224. Na 20. sjednici Skupštine RS, održanoj 14. i 15. septembra 1992. godine, Vojislav Kuprešanin je rekao da je ARK imala zadatak da razbije državu Alije Izetbegovića, da su se druge oblasti ugledale na nju i da je taj projekat uspio.⁶⁸⁵ Prema riječima Sulejmana Tihića, srpske autonomne oblasti pokušale su da preuzmu nadležnosti regularnih organa vlasti i teoretski su obuhvatale dvije trećine teritorije BiH, premda su Srbi činili samo jednu trećinu stanovništva.⁶⁸⁶

(c) Ukidanje srpskih autonomnih oblasti

225. Dana 14. septembra 1992. godine, Skupština RS je iz Ustava izbacila kategoriju autonomnih oblasti. Tim činom je, prema riječima predsjednika Skupštine RS Momčila Krajišnika, "ukinuta regionalna podjela republike, učinili su je teritorijalno jedinstvenom sa većom centralizacijom vlasti".⁶⁸⁷ Usvajanjem tih amandmana na Ustav RS, ARK je ukinuta 15. septembra 1992. godine.⁶⁸⁸

226. Dana 18. septembra 1992. godine, svjedok ST105 je obaviješten da Vlada ARK-a više ne postoji.⁶⁸⁹ Međutim, 23. septembra 1992. godine, svjedok ST105 je dobio izvještaj da ta Vlada, premda raspuštena, i dalje ima velik uticaj i planira da intenzivira zastrašivanje manjinskog stanovništva pucnjavom i hapšenjima.⁶⁹⁰

⁶⁸² Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 370; činjenica o kojoj je presuđeno 84.

⁶⁸³ Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 370-371; dokazni predmet P30, Izvještaj vještaka Donie: Porijeklo RS, str. 23; činjenica o kojoj je presuđeno 84.

⁶⁸⁴ Dokazni predmet P11, Stenografske bilješke sa 2. sjednice Skupštine RS, 21. novembar 1991. godine, str. 10.

⁶⁸⁵ Dokazni predmet P430, Stenogram sa 20. sjednice Skupštine Republike Srpske, 14.-15. septembar 1992. godine, str. 70.

⁶⁸⁶ Sulejman Tihić, dokazni predmet P1556.02, *Tužilac protiv Simića i drugih*, IT-95-9-T, 14. septembar 2001. godine, T. 1304-1306.

⁶⁸⁷ Dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 73.

⁶⁸⁸ Momčilo Mandić, 5. maj 2010. godine, T. 9589; činjenica o kojoj je presuđeno 783.

⁶⁸⁹ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20646 (povjerljivo); dokazni predmet P2222, Obavještenje o aktuelnoj situaciji u Banjoj Luci i okolnim područjima, 23. septembar 1992. godine (povjerljivo).

⁶⁹⁰ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20647 (povjerljivo); dokazni predmet P2223 (povjerljivo).

2. Varijanta A i B Uputstva

(a) Izdavanje i svrha

227. Na 3. sjednici Skupštine RS, održanoj 11. decembra 1991. godine u Sarajevu, usvojen je prijedlog za osnivanje skupština opština srpskog naroda u BiH.⁶⁹¹ Cilj te odluke bila je podjela postojećih opština u kojima Srbi nisu bili u većini.⁶⁹² Radovan Karadžić je rekao da je skupštine srpskog naroda u BiH potrebno uspostaviti u onim opštinama u kojima su Srbi nadglasani. Momčilo Krajišnik je naglasio potrebu uspostavljanja srpskih opština na područjima na kojima su Srbi u manjini, ali je dodao i da ne postoji obaveza da se to uradi u svim opštinama.⁶⁹³

228. Pretresno vijeće podsjeća da je 19. decembra 1991. godine Glavni odbor SDS-a izdao "Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima" (dalje u tekstu: Varijanta A i B Uputstva, odnosno Uputstvo).⁶⁹⁴ To Uputstvo nastalo je zbog zabrinutosti Glavnog odbora SDS-a da će se BiH, zajedno sa svojim srpskim stanovništvom, otcijepiti od Jugoslavije.⁶⁹⁵ Uputstvo je trebalo da bude provedeno u "svim opštinama na čijem području živi srpski narod", i to u cijelosti u onim opštinama u kojima Srbi predstavljaju većinu stanovništva (Varijanta A), odnosno djelimično u onim opštinama u kojima Srbi nisu u većini (Varijanta B).⁶⁹⁶ Osim toga, uputstvo je bilo podijeljeno na prvi i drugi stepen.

229. Među uputstvima prvog stepena bila su sljedeća:

- (a) Opštinski odbori SDS-a formiraće krizne štabove srpskog naroda. Članovi kriznih štabova biće, pored ostalih, nosioci određenih funkcija u opštini ili kandidati SDS-a za te funkcije. Neke od tih funkcija su predsjednik skupštine opštine, predsjednik izvršnog odbora opštine, načelnik SJB-a i komandant opštinskog TO-a.⁶⁹⁷

⁶⁹¹ Dokazni predmet P2069, Zapisnik sa 3. sjednice Skupštine RS, 11. decembar 1991. godine, str. 4-5; činjenica o kojoj je presuđeno 751.

⁶⁹² Činjenica o kojoj je presuđeno 751.

⁶⁹³ Dokazni predmet P2069, Zapisnik sa 3. sjednice Skupštine RS, 11. decembar 1991. godine, str. 4.

⁶⁹⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 100; dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine. Pretresno vijeće napominje da je ovaj dokument uvršten u spis i pod brojem P69. Kopije na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku su identične (premda dokazni predmet P69 sadrži jednu dodatnu, rukom pisanu stranicu). Verzije prijevoda na engleski takođe su jednake, osim nekih manjih semantičkih razlika koje neminovno nastaju kad neki dokument prevode različite osobe. V. takođe dokazni predmet P434, Izvještaj vještaka Dorothee Hanson, Krizni štabovi bosanskih Srba, par. 13-23.

⁶⁹⁵ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. I.1, str. 2.

⁶⁹⁶ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. I.3, str. 2; činjenica o kojoj je presuđeno 100.

⁶⁹⁷ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. III.3, str. 2 (prvi stepen, Varijanta A), par. II.II.3, str. 4-5 (prvi stepen, Varijanta B).

- (b) Komandant kriznog štaba u opštinama Varijante A biće predsjednik skupštine opštine ili predsjednik izvršnog odbora opštine,⁶⁹⁸ a komandant kriznog štaba u opštinama Varijante B biće predsjednik opštinskog odbora SDS-a.⁶⁹⁹
- (c) Sazvaće se skupštine opština srpskog naroda.⁷⁰⁰
- (d) Izvršiće se pripreme radnje za formiranje opštinskih državnih organa – kao što su izvršni odbori, stanice javne bezbjednosti i sudovi – i za preuzimanje kadrova, objekata i opreme centara službi bezbjednosti, kao i njihovo priključivanje "novoformiranom organu za unutrašnje poslove u sjedištu centra".⁷⁰¹
- (e) Izvršiće se procjene potrebnog broja pripadnika aktivnog i rezervnog sastava milicije, TO-a i jedinica civilne zaštite, kao i popuna tih snaga i njihova priprema za aktiviranje u skladu s razvojem situacije.⁷⁰²
230. Među uputstvima drugog stepena bila su sljedeća:
- (a) Obrazovaće se izvršni odbori opština, osnovati opštinski organi i imenovati funkcioneri.⁷⁰³
- (b) Mobilisaće se svi milicioneri srpske nacionalnosti i pripadnici rezervnog sastava JNA i jedinica TO-a.⁷⁰⁴
- (c) Samo u slučaju Varijante A, izvršiće se preuzimanje kadrova, objekata i opreme centara službi bezbjednosti, kao i njihovo stavljanje u funkciju novoimenovanog organa za unutrašnje poslove.⁷⁰⁵
- (d) Samo u slučaju Varijante B, organizovaće se sistem tajnog osmatranja na prilazima mjesta naseljenim Srbima radi prikupljanja podataka o svim mogućim opasnostima za Srbe, a planiraće se i izmještanje stanovništva i materijalnih dobara u bezbjednije rejone.⁷⁰⁶

⁶⁹⁸ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. III.3, str. 2 (prvi stepen, Varijanta A).

⁶⁹⁹ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. II.3, str. 5 (prvi stepen, Varijanta B).

⁷⁰⁰ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. II.4, str. 3 (prvi stepen, Varijanta A), par. II.4, str. 5 (prvi stepen, Varijanta B).

⁷⁰¹ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. III.5, str. 3 (prvi stepen, Varijanta A), par. II.5, str. 5 (prvi stepen, Varijanta B).

⁷⁰² Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. II.9, str. 2-3 (prvi stepen, Varijanta A), par. II.8, str. 5 (prvi stepen, Varijanta B).

⁷⁰³ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. II.1, str. 4 (drugi stepen, Varijanta A), par. II.1, str. 6 (drugi stepen, Varijanta B).

⁷⁰⁴ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. II.2, II.3, str. 4 (drugi stepen, Varijanta A), par. II.2, II.3, str. 6 (drugi stepen, Varijanta B).

⁷⁰⁵ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. II.6, str. 4 (drugi stepen, Varijanta A).

231. Te mjere trebale su se provoditi u okviru nacionalne zajednice srpskog naroda u BiH, u skladu s rezultatima plebiscita na kojem su se Srbi u BiH opredijelili da žive u jedinstvenoj državi.⁷⁰⁷ Pored toga, u Uputstvu se navodi da se u njemu iznesene aktivnosti mogu provoditi isključivo po naredbi predsjednika SDS-a BiH, po tajnom postupku koji će biti utvrđen naknadno.⁷⁰⁸

232. Vijeće napominje da se Uputstvom još propisuje da su organi vlasti dužni da postupaju u skladu sa saveznim zakonima, kao i republičkim propisima koji nisu u suprotnosti sa saveznim zakonima.⁷⁰⁹ Pored toga, u pogledu opština Varijante A, Uputstvom je predviđeno da se u preduzimanju svih navedenih mjera vodi računa da se obezbijedi poštovanje nacionalnih i drugih prava pripadnika svih naroda, koji će kasnije biti angažovani u organima vlasti.⁷¹⁰

233. Donia je u svjedočenju rekao da Uputstvo nije objavljeno u javnosti do marta 1992. godine.⁷¹¹

(b) Provođenje Uputstva

234. Simo Mišković, predsjednik SDS-a Prijedor, rekao je u svom svjedočenju da je Varijantu A i B Uputstva dobio na sastanku na Palama kojem su prisustvovali svi predsjednici SDS-a, kao i poslanici u Skupštini RS. Sastankom je predsjedavao Karadžić, a Mišković i drugi dobili su zadatak da Uputstvo prosljede opštinskim odborima, da ih obavijeste o dvije varijante i da postupaju na odgovarajući način.⁷¹²

235. Na sastanku Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, održanom 27. decembra 1991. godine, Simo Mišković pročitao je Varijantu A i B Uputstva.⁷¹³ Usredsredio se na Varijantu B jer su u Prijedoru, nakon izbora, većinu imali Muslimani. Mišković je objasnio da se Varijanta A primjenjivala na opštine u kojima su Srbi činili većinu stanovništva, a Varijanta B na opštine u kojoj je većinu činio neki drugi narod. Objasnio je da se Varijanta B bavila pripremanjem Srba na

⁷⁰⁶ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. II.II.6, str. 6 (drugi stepen, Varijanta B).

⁷⁰⁷ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. I.1, str. 2.

⁷⁰⁸ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. III.3, III.4, str. 7; činjenica o kojoj je presuđeno 102.

⁷⁰⁹ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. III.2, str. 6.

⁷¹⁰ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. II.1.8, str. 4 (drugi stepen, Varijanta A).

⁷¹¹ Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 387-388; dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 63-64.

⁷¹² Simo Mišković, 1. oktobar 2010. godine, T. 15178.

⁷¹³ Simo Mišković, 1. oktobar 2010. godine, T. 15176-15178; dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine; dokazni predmet P1610, Zapisnici sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, tom za 1991. godinu, str. 103-107; dokazni predmet P435, Skraćeni zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, održanog 27. decembra 1991. godine, str. 1-2; činjenica o kojoj je presuđeno 200.

mogućnost eskalacije nasilja.⁷¹⁴ Nakon što je Opštinskom odboru u Prijedoru pročitao Uputstvo, Odbor je raspravljao o mjerama vezanim za provođenje Uputstva.⁷¹⁵

236. Na jednom drugom sastanku Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, održanom 7. februara 1992. godine, Simo Mišković je rekao: "Naša opcija je stvaranje srpske države" i dodao da treba "[i]zblokirati što se može do definisanja srpske države u bilo kojoj opciji".⁷¹⁶

237. Na sastanku Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, održanom 14. februara 1992. godine u Sarajevu, Karadžić je rekao da je vrijeme da se započne s drugim stepenom i da se "pojača funkcionisanje vlasti pod svaku cijenu i u svakom, na svakom milimetru naše teritorije".⁷¹⁷ Tom sastanku je prisustvovao i Simo Mišković.⁷¹⁸ On je o tom sastanku u Sarajevu referisao na sastanku Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, održanom 17. februara 1992. godine. Prenio je Karadžićeve riječi da su Srbi, zbog otcjepljenja BiH, prisiljeni da stvore nacionalne zajednice na etničkim teritorijama.⁷¹⁹ Prenio je odluku da Srbi ne učestvuju u referendumu o nezavisnosti BiH⁷²⁰ i rekao da je vrijeme da SDS, u očekivanju otcjepljenja BiH i stvaranja zasebne srpske države na etnički srpskim teritorijama, aktivira "drugi stepen" Uputstva.⁷²¹ Na istom tom sastanku, održanom 17. februara 1992. godine, Srđo Srdić je izjavio da stvaranje država dovodi do masovnog iseljavanja i preseljavanja i da je zamjena teritorija neizbježna.⁷²²

238. Svjedok ST215, član SDS-a Zvornik, rekao je u svom svjedočenju da je SDS Zvornik dobio Varijantu A i B Uputstva i da je započeo s njegovim provođenjem. Takođe je rekao da je opština Zvornik bila opština Varijante B jer su Srbi tamo bili u manjini.⁷²³ Dana 22. decembra 1991. godine, Opštinski odbor SDS-a Zvornik formirao je Krizni štab u skladu s Varijantom B

⁷¹⁴ Simo Mišković, 1. oktobar 2010. godine, T. 15176-15177.

⁷¹⁵ Dokazni predmet P1610, Zapisnici sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, tom za 1991. godinu, str. 103-107.

⁷¹⁶ Simo Mišković, 1. oktobar 2010. godine, T. 15179-15180; dokazni predmet P1610, Zapisnici sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, tom za 1991. godinu, str. 117.

⁷¹⁷ Dokazni predmet P1841, Stenogram proširenog sastanka Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, održanog 14. februara 1992. godine, str. 24.

⁷¹⁸ Simo Mišković, 1. oktobar 2010. godine, T. 15180-15182; dokazni predmet P1353.17, Račun hotela "Holiday Inn" za hotelske usluge članovima SDS-a, 15. februar 1992. godine, str. 10.

⁷¹⁹ Dokazni predmet P1610, Zapisnici sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, tom za 1991. godinu, str. 122.

⁷²⁰ Simo Mišković, 1. oktobar 2010. godine, T. 15186-15187; dokazni predmet P1610, Zapisnici sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, tom za 1991. godinu, str. 122.

⁷²¹ Simo Mišković, 1. oktobar 2010. godine, T. 15186-15188; dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. II.I.1-II.I.8, str. 4 (drugi stepen, Varijanta A), par. II.II.1-II.II.7, str. 6 (drugi stepen, Varijanta B); dokazni predmet P1610, Zapisnici sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, tom za 1991. godinu, str. 122; dokazni predmet P1353.17, Račun hotela "Holiday Inn" za hotelske usluge članovima SDS-a, 15. februar 1992. godine; činjenica o kojoj je presuđeno 1001.

⁷²² Simo Mišković, 1. oktobar 2010. godine, T. 15188-15190; dokazni predmet P1610, Zapisnici sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, tom za 1991. godinu, str. 123.

⁷²³ Svjedok ST215, 27. septembar 2010. godine, T. 14857-14859.

Uputstva.⁷²⁴ Za komandanta Kriznog štaba izabran je Branko Grujić.⁷²⁵ Dana 9. aprila 1992. godine, Krizni štab je formirao privremenu vladu čiji je predsjednik bio Branko Grujić.⁷²⁶

239. Na sjednici Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, održanoj 23. decembra 1991. godine, raspravljalo se o Varijanti A i B Uputstva i usvojilo njihovo provođenje. Zatim se razgovaralo o sastavu lokalnog Kriznog štaba.⁷²⁷

240. Nedeljko Đekanović, predsjednik SDS-a Kotor-Varoš, rekao je u svom svjedočenju da je u Kotor-Varošu oformljen Krizni štab i da je on postao njegov predsjednik.⁷²⁸ Takođe je rekao da je osnovana i Skupština srpskog naroda Opštine Kotor-Varoš.⁷²⁹ Reкао je da je imao pristup dokumentu koji je sadržao Varijantu A i B Uputstva.⁷³⁰

241. Prema jednom izvještaju grupe "Miloš", na radnom sastanku političkog rukovodstva Opštine Teslić s generalom Mladićem i pukovnikom Slavkom Lisicom, ta dvojica oficira i predsjednik Skupštine Opštine Teslić iznijeli su mišljenje da etničko čišćenje u opštini Teslić trebaju obaviti pripadnici SJB-a. U tom izvještaju se zatim navodi da je Mladić savjetovao pripadnicima VRS-a i SDS-a da pale i ubijaju Muslimane i Hrvate gdje stignu i rekao da će im on pismeno garantovati da oni za ta djela neće snositi nikakvu odgovornost. U izvještaju se navodi da su narednog dana pukovnik Dejan Bilanović i major Vukašin Nedić insistirali da milicija ubija Muslimane i Hrvate.⁷³¹ Izvještaj je možda sačinjen na dan održavanja sastanka ili dan kasnije, u julu ili početkom avgusta 1992. godine.⁷³²

242. Svjedok ST191 je u svom svjedočenju rekao da je Mladić prisustvovao samo jednom takvom sastanku u Tesliću i da na tom sastanku nije pominjano etničko čišćenje, kao i da Bilanović i Nedić narednog dana nisu insistirali na ubijanju Muslimana i Hrvata.⁷³³ Međutim, na osnovu iskaza Predraga Radulovića, koji je svjedočio o autoru tog izvještaja i njegovim izvorima,⁷³⁴ Vijeće

⁷²⁴ Svjedok ST215, 27. septembar 2010. godine, T. 14859-14860; dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. II.II.1-II.II.10, str. 4-5 (prvi stepen, Varijanta B), par. II.II.1-II.II.7, str. 6 (drugi stepen, Varijanta B); dokazni predmet P436, Zaključci Opštinskog odbora SDS-a, 22. decembar 1991. godine, str. 1.

⁷²⁵ Svjedok ST215, 27. septembar 2010. godine, T. 14860; dokazni predmet P436, Zaključci Opštinskog odbora SDS-a, 22. decembar 1991. godine, str. 1.

⁷²⁶ Svjedok ST215, 27. septembar 2010. godine, T. 14878, 14881, 14917-14918 (djelimično povjerljivo), 28. septembar 2010. godine, T. 14944-14945; dokazni predmet 1D378, Odluka Kriznog štaba o formiranju privremene vlade Srpske opštine Zvornik, 8. april 1992. godine, str. 1-2; dokazni predmet 1D384, Odluka o osnivanju opštinskog zatvora u Zvorniku, 19. avgust 1992. godine, str. 1-2.

⁷²⁷ Dokazni predmet P447, Zapisnik sa 6. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 23. decembar 1991. godine, str. 1-2.

⁷²⁸ Nedeljko Đekanović, 7. oktobar 2009. godine, T. 1008.

⁷²⁹ Nedeljko Đekanović, 7. oktobar 2009. godine, T. 1010.

⁷³⁰ Nedeljko Đekanović, 7. oktobar 2009. godine, T. 999-1000.

⁷³¹ Dokazni predmet P1385.01, Javna redigovana verzija službene zabilješke grupe "Miloš" o sastanku u Tesliću, bez datuma.

⁷³² Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10948-10950 (povjerljivo).

⁷³³ Svjedok ST191, 10. januar 2011. godine, T. 18546-18550 (povjerljivo).

⁷³⁴ Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10948-10950 (povjerljivo).

zaključuje da svjedočenje svjedoka ST191 o tom pitanju nije vjerodostojno, pa će se osloniti na pomenuti izvještaj, koji će razmotriti u kontekstu ukupnih dokaza u spisu.

243. U govoru koji je održao 16. aprila 1995. godine, Karadžić je rekao sljedeće:

U trenutku kada je počeo rat, mi smo imali u opštinama gdje je većina vlast opštinsku, čvrsto je držali, sve kontrolisali. U opštinama gdje smo bili manjina – formiranu tajnu vlast, opštinski odbor, opštinsku skupštinu, predsjednika izvršnog odbora. To su bile, sjećate se, A ili B varijante. U B varijantama gdje smo bili u manjini, 20%, 15%, imali smo vlast uspostavljenu, i brigadu, jedinicu i tamo, kolika da je, ali odred je bio tamo i komandant, i počeo je rat i JNA je ponegdje pomogla koliko je mogla.⁷³⁵

244. Pretresno vijeće smatra da je uspostavljanje kriznih štabova bilo glavno sredstvo provođenja Varijante A i B Uputstva.

3. Opštinski krizni štabovi

(a) Kontekst i formiranje

245. Ustavom SFRJ i SR BiH bilo je predviđeno da se za vrijeme ratnog stanja ili stanja neposredne ratne opasnosti na republičkom i opštinskom nivou mogu formirati vanredni organi vlasti. Ti vanredni organi državne vlasti, pod nazivom krizni štabovi ili ratna predsjedništva, trebali su preuzeti sve funkcije skupštine ako skupština nije u mogućnosti da se sastane.⁷³⁶

246. Pretresno vijeće podsjeća da je 11. decembra 1991. godine Skupština RS izglasala preporuku o osnivanju zasebnih srpskih opština. Proklamovani cilj te odluke bio je "razvaljivanje postojećih opština gdje Srbi nisu u većini".⁷³⁷

247. U srpskim autonomnim oblastima formirani su krizni štabovi kako bi preuzeli funkcije vlasti i opštu upravu u opštinama.⁷³⁸ Godine 1992., članovi opštinskih kriznih štabova u srpskim autonomnim oblastima bili su ili (a) predsjednik skupštine opštine ili predsjednik izvršnog odbora opštine (Varijanta A) ili (b) predsjednik opštinskog odbora SDS-a (Varijanta B). Članovi opštinskih kriznih štabova bili su i komandant opštinskog štaba TO-a i načelnik milicije. Sastancima opštinskih kriznih štabova redovno su prisustvovali predstavnici vojske.⁷³⁹

248. Dragan Đokanović rekao je u svom svjedočenju da su tokom rata krizni štabovi preuzeli funkcije skupština opština i imali apsolutnu vlast u opštinama.⁷⁴⁰ Opštinski krizni štabovi i lokalni

⁷³⁵ Dokazni predmet P438, Stenogram sa 50. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, str. 306.

⁷³⁶ Dragan Đokanović, 20. novembar 2009. godine, T. 3574; Dorothea Hanson, 8. decembar 2009. godine, T. 4375; dokazni predmet P434, Izvještaj vještaka Dorothee Hanson, Krizni štabovi bosanskih Srba, par. 5-8; činjenica o kojoj je presuđeno 756.

⁷³⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 751.

⁷³⁸ Usaglašena činjenica 97. V. takođe dokazni predmet P70, Izvod iz Uputstva za rad kriznih štabova, 26. april 1992. godine.

⁷³⁹ Činjenice o kojima je presuđeno 98, 104.

⁷⁴⁰ Dragan Đokanović, 20. novembar 2009. godine, T. 3574.

ogranci SDS-a vršili su veliki uticaj na lokalne jedinice TO-a i lake pješadijske brigade, koje su u početku djelovale izvan formalnog komandnog lanca VRS-a. I jedne i druge su na kraju stavljene pod komandu VRS-a i Glavni štab VRS-a priznao je njihov doprinos formiranju i uspjehu VRS-a.⁷⁴¹

249. Dana 7. marta 1992. godine, Jovan Tintor, predsjednik SDS-a Vogošća i Kriznog štaba u Vogošći,⁷⁴² rekao je da je teritorijalni ustroj BiH takav da se BiH ne može jednostavno podijeliti po opštinama jer su opštinske granice u BiH povučene na štetu Srba. Umjesto toga, trebalo bi uspostaviti geografski povezane srpske zemlje.⁷⁴³ U intervjuu koji je dao 1. avgusta 1994. godine, Tintor je rekao da je on komandant Kriznog štaba u Vogošći i da je nadređen tadašnjim vojnim i civilnim vlastima. Tintor je u istom intervjuu objasnio kako je blokirao Vogošću.⁷⁴⁴

250. Branko Đerić je rekao da su u vrijeme kad je on preuzeo dužnost 24. marta 1992. godine⁷⁴⁵ krizni štabovi već postojali i radili. Đerić je rekao da su krizni štabovi osnovani kako bi obavljali određene zadatke u slučaju sprječivosti opštinskih organa.⁷⁴⁶

(b) Odnos između kriznih štabova i milicije i Vlade RS

251. Goran Mačar, bivši zvaničnik u miliciji,⁷⁴⁷ rekao je u svom svjedočenju da su u nekim slučajevima krizni štabovi, a ne centri službi bezbjednosti, *de facto* postali pretpostavljeni organ SJB-ova i da je to bilo u suprotnosti sa Zakonom o unutrašnjim poslovima.⁷⁴⁸ U tim slučajevima, krizni štabovi vršili su znatan uticaj na logističke poslove MUP-a i isplatu ličnih dohodaka pripadnicima MUP-a. Lične dohotke isplaćivali su krizni štabovi jer još nije bio uspostavljen redovan sistem finansiranja i isplate.⁷⁴⁹ Osim toga, krizni štabovi su snabdijevali stanice javne bezbjednosti materijalnim i tehničkim sredstvima, uključujući gorivo, i uticali na imenovanje kadrova na sva vodeća mjesta u stanicama milicije i kriminalističkim odjeljenjima.⁷⁵⁰ U većini slučajeva, načelnici stanica javne bezbjednosti izvještaje o situaciji nisu podnosili centrima službi bezbjednosti ili MUP-u – čak ni ako je to od njih traženo – već su izvještaje podnosili kriznim

⁷⁴¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 759.

⁷⁴² Svjedok ST214, 19. jula 2010, T. 12961 (povjerljivo).

⁷⁴³ Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 423; dokazni predmet P26, Presretnuti razgovor između Jovana Tintora i Žike, 7. mart 1992. godine, str. 5; dokazni predmet P32, Izvještaj vještaka Donie: Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, str. 23.

⁷⁴⁴ Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 424-425; dokazni predmet P27, Intervju Riste Đoge s Jovanom Tintorom, juli i avgust 1994. godine, str. 7.

⁷⁴⁵ Dokazni predmet P439, Stenogram sa 12. sjednice Skupštine RS, 24. mart 1992. godine, str. 24-25; dokazni predmet P198, Stenogram sa 13. sjednice Skupštine RS, 24. mart 1992. godine, str. 4-5.

⁷⁴⁶ Branko Đerić, 2. novembar 2009. godine, T. 2412-2413.

⁷⁴⁷ Goran Mačar, 5. juli 2011. godine, T. 22807.

⁷⁴⁸ Goran Mačar, 11. juli 2011. godine, T. 23102.

⁷⁴⁹ Goran Mačar, 6. juli 2011. godine, T. 22897, 22906, 22909; dokazni predmet 1D638, Zaključci Kriznog štaba Prijedora o načinu obračuna i isplate ličnih dohodaka u preduzećima, organizacijama i društveno-političkim zajednicama za mjesec maj, 5. juni 1992. godine.

⁷⁵⁰ Goran Mačar, 6. juli 2011. godine, T. 22897, 22906, 22909.

štabovima.⁷⁵¹ MUP-u je postepeno pošlo za rukom da ponovo uspostavi svoj uticaj, nakon ukidanja autonomnih regija i kriznih štabova u avgustu i septembru 1992. godine.⁷⁵²

252. Dana 4. aprila 1992. godine, Radovan Karadžić, u svojstvu predsjednika Savjeta za nacionalnu bezbjednost, naredio je da se krizni štabovi aktiviraju pod određenim uslovima. Dana 26. aprila 1992. godine, nakon što je Ministarstvo odbrane RS proglasilo neposrednu ratnu opasnost, Vlada bosanskih Srba izdala je dalja uputstva za rad opštinskih kriznih štabova i definisala njihove funkcije. Tim uputstvima, RS je krizne štabove proglasila svojim organima vlasti, tako da su oni prestali biti tijela SDS-a. Uprkos tome, SDS je i dalje vršio kontrolu nad kriznim štabovima.⁷⁵³

253. Đerić se složio s tvrdnjom da su krizni štabovi počeli da se miješaju u nadležnosti organa vlasti.⁷⁵⁴ Prema Đerićevim riječima, krizni štabovi nisu imali ništa s vladom jer ih je formirala "stranka" i jer su nastavili da rade u njeno ime.⁷⁵⁵ Prema shvatanju Vijeća, Đerić je pod "strankom" mislio na SDS. I Momčilo Mandić je u svom svjedočenju rekao da su neke lokalne vlasti povremeno djelovale nezavisno.⁷⁵⁶

254. U pokušaju da reguliše aktivnosti kriznih štabova, Đerić je negdje u aprilu 1992. godine svim kriznim štabovima poslao uputstvo za rad opštinskih kriznih štabova. On je taj dokument izradio zajedno s Karadžićem. Tim uputstvom je bilo predviđeno da krizni štabovi u uslovima ratnog stanja preuzimaju sve funkcije skupština opština, kad one ne mogu da se sastanu. Pored toga, uputstvom je bio propisan sastav i način rada kriznih štabova.⁷⁵⁷ Na sjednici Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, održanoj 27. aprila 1992. godine, odlučeno je da se sačini opsežno uputstvo za krizne štabove.⁷⁵⁸

255. Dana 30. aprila 1992. godine, Đerić je povukao svoje uputstvo, ali u sudnici nije mogao da se sjeti zašto je to uradio.⁷⁵⁹ Rekao je da je to možda uradio jer je Predsjedništvo RS planiralo da se pozabavi kriznim štabovima. Đerić se složio s tvrdnjom da su krizni štabovi i srpske autonomne oblasti bili važni faktori koji su usporavali ili ograničavali instrumente centralne vlade.⁷⁶⁰

⁷⁵¹ Goran Mačar, 6. juli 2011. godine, T. 22289-22900.

⁷⁵² Goran Mačar, 6. juli 2011. godine, T. 22896-22898.

⁷⁵³ Činjenica o kojoj je presuđeno 758.

⁷⁵⁴ Branko Đerić, 2. novembar 2009. godine, T. 2413-2414, 2417.

⁷⁵⁵ Branko Đerić, 2. novembar 2009. godine, T. 2433.

⁷⁵⁶ Momčilo Mandić, 5. maj 2010. godine, T. 9587-9588.

⁷⁵⁷ Branko Đerić, 2. novembar 2009. godine, T. 2426-2429, 2434; dokazni predmet P70, Izvod iz Uputstva za rad kriznih štabova, 26. april 1992. godine. Vijeće napominje da je taj dokument uvršten u spis i pod brojem P179.10.

⁷⁵⁸ Dokazni predmet P208, Zapisnik sa sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 27. april 1992. godine, str. 2.

⁷⁵⁹ Branko Đerić, 2. novembar 2009. godine, T. 2429-2430; dokazni predmet P186, Dopis kojim Branko Đerić proglašava nevažećim "Uputstvo za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama", 30. april 1992. godine.

⁷⁶⁰ Branko Đerić, 2. novembar 2009. godine, T. 2433-2436.

256. Prema riječima Tomislava Kovača, bivšeg pomoćnika ministra unutrašnjih poslova,⁷⁶¹ kadrovi kriznih štabova imenovani su po principu raspodjele vlasti. Mnogi kadrovi nisu bili imenovani na osnovu kvalifikacija, nego zato što su stranke na određenim položajima željele vlastite ljude. Po Kovačevom mišljenju, jedan od tako imenovanih bio je i Simo Drljača.⁷⁶²

257. Milan Trbojević, bivši zamjenik premijera RS,⁷⁶³ rekao je u svom svjedočenju da se potreba za osnivanjem kriznih štabova pojavila zbog krize funkcionisanja vlasti u BiH na svim nivoima.⁷⁶⁴ Dodao je da Vlada RS jeste poslala uputstvo za formiranje kriznih štabova, ali da nije imala uvid u njihov rad niti kontrolu nad njima.⁷⁶⁵ On je rekao da krizni štabovi Vladi RS nisu podnosili izvještaje o stanju na terenu.⁷⁶⁶ Trbojević nije znao ni za jedan slučaj da je načelnik lokalne milicije u nekom SJB-u od kriznog štaba primio uputstva suprotna uputstvima koje je dobijao putem svog komandnog lanca u MUP-u.⁷⁶⁷

(c) Ratna predsjedništva

258. Dana 31. maja 1992. godine, Skupština RS donijela je "Odluku o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja".⁷⁶⁸ U Odluci se definišu sastav i dužnosti ratnih predsjedništava i propisuje da predsjednik RS imenuje republičke povjerenike koji ratnim predsjedništvima pružaju stručnu pomoć.⁷⁶⁹ Takođe se propisuje da ratna predsjedništva trebaju biti formirana u roku od 15 dana po donošenju Odluke i da time prestaju s radom krizni štabovi u cijelom RS-u.⁷⁷⁰

259. Dana 9. juna 1992. godine, Karadžić je rekao Đokanoviću da srpsko rukovodstvo ima poteškoća u komunikaciji s kriznim štabovima i da on nije siguran da je odluka o ratnim predsjedništvima u potpunosti provedena.⁷⁷¹ Karadžić je takođe rekao Đokanoviću – koji se u Zvorniku u to i lično uvjerio – da krizni štabovi donose vlastite zakone, da uživaju znatan stepen

⁷⁶¹ Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27034.

⁷⁶² Tomislav Kovač, 8. mart 2012. godine, T. 27183-27184; dokazni predmet P1830, Odluka o obrazovanju ratnih predsjedništava, 31. maj 1992. godine.

⁷⁶³ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. april 2005. godine, T. 11382 i dokazni predmet P427.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. april 2005. godine, T. 11484.

⁷⁶⁴ Milan Trbojević, 3. decembar 2009. godine, T. 4177.

⁷⁶⁵ Milan Trbojević, 3. decembar 2009. godine, T. 4174-4175; Milan Trbojević, dokazni predmet P427.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. april 2005. godine, T. 11448, 11451.

⁷⁶⁶ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.06, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. april 2005. godine, T. 12206.

⁷⁶⁷ Milan Trbojević, 4. decembar 2009. godine, T. 4238-4239.

⁷⁶⁸ Dokazni predmet P258, Zapisnik sa sjednice Predsjedništva RS, 31. maj 1992. godine; dokazni predmet P1830, Odluka o obrazovanju ratnih predsjedništava, 31. maj 1992. godine, član 1; usaglašena činjenica 108. V. takođe dokazni predmet P217, Zapisnik sa 13. sjednice Vlade RS, 23. maj 1992. godine, par. 4; dokazni predmet P261, Zapisnik sa 5. sjednice Predsjedništva RS, 10. juni 1992. godine.

⁷⁶⁹ Dokazni predmet P1830, Odluka o obrazovanju ratnih predsjedništava, 31. maj 1992. godine, član 2-4.

⁷⁷⁰ Dokazni predmet P1830, Odluka o obrazovanju ratnih predsjedništava, 31. maj 1992. godine, član 5. V. takođe dokazni predmet P217, Zapisnik sa 13. sjednice Vlade RS, 23. maj 1992. godine, par. 4.

⁷⁷¹ Dragan Đokanović, 20. novembar 2009. godine, T. 3571-3573.

autonomije i da su se otuđili od tadašnjeg političkog rukovodstva.⁷⁷² U ranim fazama rata, vlast je na lokalnom nivou bila u rukama kriznih štabova, koje je Đokanović opisao kao neizabrane organe koji su nastojali da zadrže svoju nezavisnost i vlast.⁷⁷³

260. Nakon što je razmotrio Odluku o obrazovanju ratnih predsjedništava, Đokanović je s Karadžićem razgovarao o tome kako bi se mogla poboljšati situacija u vezi s kriznim štabovima.⁷⁷⁴ Dana 9. juna 1992. godine, Karadžić je Đokanovića imenovao na položaj republičkog povjerenika i zadužio ga da formira opštinska ratna povjereništa i da vlast vrati u ruke izabranih lokalnih civilnih organa. Zbog toga je Đokanović otišao u Zvornik, Vlasenicu, Bratunac, Šekoviće, Novo Sarajevo i srpski dio Skelana.⁷⁷⁵ Uprkos svojoj prividnoj nezavisnosti i autonomiji, krizni štabovi su se bez pogovora reorganizovali prema Đokanovićevim uputstvima.⁷⁷⁶ Štaviše, kad su mu pokazani zapisnici s određenih sastanaka Savjeta za nacionalnu bezbjednost, na kojima su izneseni izvještaji kriznih štabova i opštinskih vlasti, Đokanović je priznao da možda nije bio u potpunosti informisan o intenzitetu komunikacije Pala i kriznih štabova.⁷⁷⁷

261. Milan Trbojević je izjavio da je formiranje ratnih povjereništa predloženo zbog nezadovoljstva prevelikom nezavisnošću kriznih štabova i zbog nedovoljnog stepena komunikacije između Vlade i lokalnih vlasti. Prema njegovim riječima, još jedan razlog za to bilo je neslaganje članova skupštine opštine s odlukama kriznog štaba.⁷⁷⁸ Članovi ratnih povjereništa trebali su da budu predstavnici Predsjedništva i trebali su da rješavaju pomenute probleme.⁷⁷⁹

262. Međutim, Đokanović je objasnio da je Odluka o obrazovanju ratnih predsjedništava u suštini dovela do kozmetičkih promjena: krizni štabovi su jednostavno preimenovani u "ratna predsjedništva".⁷⁸⁰ Krajnji cilj tih tijela bio je da obnove civilne organe vlasti.⁷⁸¹ Dorothea Hanson rekla je u svom svjedočenju da su ratna predsjedništva, ratna povjereništa i krizni štabovi u suštini bili isti organi. Jedina razlika, prema mišljenju Hansonove, bila je u tome što je u ratnim

⁷⁷² Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.03, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 17. mart 2005. godine, T. 10683-10684, 10699-10700.

⁷⁷³ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.03, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 17. mart 2005. godine, T. 10696-10697.

⁷⁷⁴ Dragan Đokanović, 20. novembar 2009. godine, T. 3571-3573.

⁷⁷⁵ Dragan Đokanović, 20. novembar 2009. godine, T. 3571-3574; Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. mart 2005. godine, T. 10442-10444; Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. mart 2005. godine, T. 10581.

⁷⁷⁶ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 18. mart 2005. godine, T. 10772-10773.

⁷⁷⁷ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 18. mart 2005. godine, T. 10776-10778.

⁷⁷⁸ Milan Trbojević, 3. decembar 2009. godine, T. 4112-4116, 4180-4181.

⁷⁷⁹ Milan Trbojević, 3. decembar 2009. godine, T. 4112-4117.

⁷⁸⁰ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. mart 2005. godine, T. 10576 i dokazni predmet P397.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 18. mart 2005. godine, T. 10773-10774.

⁷⁸¹ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. mart 2005. godine, T. 10576.

predsjedništvima i ratnim povjereništva bio povjerenik koji je predstavljao državnu vlast, što je omogućilo bolju povezanost opštinskog i republičkog nivoa.⁷⁸²

4. Kontrola i formiranje vojske

263. Robert Donia rekao je u svom svjedočenju da se JNA od višenacionalnih snaga, koje su podržavale sve nacionalne zajednice u Jugoslaviji, 19. maja 1992. godine pretvorila u VRS, čiji je prvi komandant postao Ratko Mladić.⁷⁸³ Prema riječima generala Kadijevića, jugoslovenskog sekretara za narodnu odbranu od maja 1991. do januara 1992. godine:

Jedinice i štabovi JNA su činili kičmu Armije Srpske Republike, zajedno sa oružjem i opremom. Ta vojska, [...] je [...] stvorila vojne uslove za adekvatno političko rešenje koje bi ispunilo svoje nacionalne interese i ciljeve u onoj meri ukoliko omogućavaju to sadašnje međunarodne okolnosti.⁷⁸⁴

264. Đokanović je u svom svjedočenju rekao da su Srbi mislili da će JNA biti u stanju da ih zaštititi i da ih, budući da su željeli da ostanu u Jugoslaviji, i treba štititi vojska Jugoslavije.⁷⁸⁵ Milan Babić rekao je u svom svjedočenju da mu je Milošević, tokom njihovih kontakata 1990. i 1991. godine, dao do znanja da je JNA pod njegovom kontrolom.⁷⁸⁶

265. SDS je bio tijesno povezan s JNA.⁷⁸⁷ Svjedok ST105 se u prvoj polovini 1992. godine u tri ili četiri navrata sastao s Radovanom Karadžićem i višim starješinama JNA u kasarni Lukavica blizu Sarajeva.⁷⁸⁸ Počev od aprila 1992. godine, svjedok ST105 dobijao je izvještaje da JNA pruža podršku arkanovcima i šešeljevcima i da su obje te grupe mogle da se slobodno kreću po BiH.⁷⁸⁹ Za više detalja o transformaciji JNA u oružane snage pod srpskom dominacijom, Pretresno vijeće upućuje na gornji odjeljak o oružanim snagama.

266. Nakon formalnog osnivanja VRS-a u maju 1992. godine, nesrbi su uklonjeni s komandnih funkcija, a gotovo svi nesrbi koji su u vojsci služili kao oficiri nedugo zatim su i otpušteni.

⁷⁸² Dorothea Hanson, 8. decembar 2009. godine, T. 4403-4408, 11. decembar 2009. godine, T. 4626-4630; dokazni predmet P442, Odluka Kriznog štaba ARK, 11. juni 1992. godine; dokazni predmet P465, Članak iz *Glasa*: "Upravni odbor – zbor derviša", 26. juli 1992. godine, str. 1.

⁷⁸³ Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 396; dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 75; dokazni predmet P32, Izvještaj vještaka Donie: Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, str. 54; usaglašena činjenica 124.

⁷⁸⁴ Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 397-398; dokazni predmet P18, Odlomci iz memoara generala Kadijevića; dokazni predmet P32, Izvještaj vještaka Donie: Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, str. 46.

⁷⁸⁵ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. mart 2005. godine, T. 10459-10460.

⁷⁸⁶ Milan Babić, dokazni predmet P2115, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 2. juni 2004. godine, T. 3343-3344 (povjerljivo).

⁷⁸⁷ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20608 (povjerljivo).

⁷⁸⁸ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20608 (povjerljivo) i dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6763-6765 (povjerljivo).

⁷⁸⁹ Svjedok ST105, dokazni predmet P2206, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 7. oktobar 2004. godine, T. 6907-6908, 6910-6912 (povjerljivo).

Bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su se dokazali u borbi i koji su pristali da potpišu izjavu o lojalnosti RS-u mogli su ostati u službi u VRS-u.⁷⁹⁰

267. Karadžić je Okunu nedvosmisleno rekao da su Mladić i vojska pod njegovom kontrolom i pod kontrolom civilnog rukovodstva bosanskih Srba. Okun se lično uvjerio u to kako je Karadžić lako komunicirao s vojskom; na jednom njihovom sastanku, Karadžić je nazvao komandanta banjalučke vazduhoplovne baze kako bi s njim razgovarao o sklanjanju aviona iz Banje Luke nakon uvođenja zone zabrane letenja nad BiH.⁷⁹¹ Na sjednici Skupštine RS održanoj 23. i 24. novembra 1992. godine, Biljana Plavšić je rekla da je, nakon što je Karadžić uputio poziv dobrovoljcima "u srpskim zemljama i svim pravoslavnim zemljama", ona slala pisma i tražila ljude koji su spremni da se bore za srpsku stvar u RS-u. Ta pisma je, pored ostalih, poslala Šešelju i Arkanu.⁷⁹²

268. O umiješanosti JNA – odnosno kasnije VRS-a – u zločine navedene u Optužnici za koje je Vijeće utvrdilo da jesu počinjeni, raspravlja se u tomu 1. Pored toga, JNA je bila aktivno uključena u naoružavanje bosanskih Srba i razoružavanje nesrba.

5. Naoružavanje Srba i razoružavanje Muslimana i Hrvata

(a) Naoružavanje Srba

269. Kao što je već rečeno gore u odjeljku o oružanim snagama, JNA je u maju 1990. godine naredila da se oružje povuče iz depoa koji su bili pod kontrolom lokalnih jedinica TO-a i premjestila ga u vlastite arsenale. Krajem 1991. i početkom 1992. godine, sve tri nacionalne stranke počele su da se naoružavaju.⁷⁹³ SDS je uživao znatnu podršku JNA i imao je pristup jednoj vojnoj fabrici koja je bila pod kontrolom bosanskih Srba.⁷⁹⁴ JNA je od 1991. snabdijevala naoružanjem i opremom srpsko stanovništvo Bosne i Hercegovine, koje se, sa svoje strane, organizovalo u razne jedinice i paravojne formacije pripremajući se za borbu.⁷⁹⁵

270. JNA je u krajiškim opštinama koje su svojatali bosanski Srbi sistematski lakim naoružanjem snabdijevala mjesne ogranke SDS-a, kao i srpske paravojne formacije. Podjelu oružja civilima, bosanskim Srbima, obavljale su mjesne zajednice pod nadzorom SDS-a, uz podršku JNA i lokalne milicije. Naoružavanje sela bosanskih Srba bilo je dobro organizovano i vršeno je pomoću kamiona,

⁷⁹⁰ Usaglašena činjenica 124; činjenica o kojoj je presuđeno 767.

⁷⁹¹ Herbert Okun, dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4192-4193.

⁷⁹² Dragan Đokanović, 23. novembar 2009. godine, T. 3606, 3638; Momčilo Mandić, 7. maj 2010. godine, T. 9746; dokazni predmet P400, Stenogram sa 22. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 23.-24. novembar 1992. godine, str. 20.

⁷⁹³ Činjenica o kojoj je presuđeno 768.

⁷⁹⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 769.

⁷⁹⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 158.

a povremeno čak i helikoptera. JNA je preraspodijelila oružje srpskim jedinicama TO-a na područjima naseljenim pretežno bosanskim Srbima.⁷⁹⁶

271. U svom govoru na 50. sjednici Skupštine RS, održanoj 16. aprila 1995. godine, Karadžić je podsjetio na sljedeće:

Izvršena je disperzija oružja zahvaljujući JNA, izvuklo se što se moglo izvući i rasulo po srpskim prostorima i podijelilo narodu, ali narod je organizovala SDS i stvorila vojsku.⁷⁹⁷

272. Mevludin Sejmenović rekao je u svom svjedočenju da je prije preuzimanja vlasti u Prijedoru srpskim civilima dostavljeno oružje helikopterima i jednim zelenim kamionom JNA.⁷⁹⁸ Krajem marta ili početkom aprila 1992. godine, kolege svjedoka ST105 vidjele su kako se iz kamiona JNA istovaruje oružje na nekim područjima nastanjenim Srbima koja su poslije postala dio RS, na primjer na području Pala, Jablanice, u okolini Sarajeva i u sjevernoj BiH.⁷⁹⁹ Svjedok ST020, bivši oficir JNA muslimanske nacionalnosti,⁸⁰⁰ rekao je u svom svjedočenju da su u februaru 1992. godine Srbi u Trnopolju već bili naoružani jer su se prethodno borili u Hrvatskoj i vratili se s oružjem. Dodao je da je Srbe naoružavala JNA, a Muslimani su morali da oružje kupuju svako za sebe, ponekad i od Srba.⁸⁰¹

273. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze u vezi s naoružavanjem Srba o kojima se govori u odjeljcima Presude posvećenim pojedinim opštinama.⁸⁰²

(b) Razoružavanje Muslimana i Hrvata

274. Christian Nielsen, vještak tužilaštva za MUP RS, objasnio je da su u nekoliko opština opštinski krizni štabovi zadužili nadležne stanice javne bezbjednosti za provođenje odluka o razoružanju nesrpskog stanovništva.⁸⁰³

275. Na sjednici Predsjedništva RS održanoj 10. jula 1992. godine, Krajišnik je rekao da Muslimane treba što prije razoružati.⁸⁰⁴ Na istom sastanku izviješteno je i da se Muslimanima u Bileći oduzima naoružanje.⁸⁰⁵ Prema jednom izvještaju SJB-a Pale, sredinom marta 1992. godine

⁷⁹⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 770.

⁷⁹⁷ Dokazni predmet P32, Izvještaj vještaka Donie: Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, str. 47.

⁷⁹⁸ Mevludin Sejmenović, 12. novembar 2010. godine, T. 17381-17383.

⁷⁹⁹ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20608 (povjerljivo).

⁸⁰⁰ Svjedok ST020, dokazni predmet P2140, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. oktobar 2002. godine, T. 10962 (povjerljivo).

⁸⁰¹ Svjedok ST020, dokazni predmet P2140, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. oktobar 2002. godine, T. 10962, 10972-10974, 10976-10978, 10984 (povjerljivo).

⁸⁰² V., na primjer, odjeljke o Sanskom Mostu, Kotor-Varošu, Donjem Vakufu, Bosanskom Šamcu, Prijedoru, Višegradu, Vlasenici, Gacku, Bileći, Zvorniku, Banjoj Luci i Doboju.

⁸⁰³ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 203.

⁸⁰⁴ Dokazni predmet P1755, Mladićev dnevnik, 27. maj 1992. godine – 31. juli 1992. godine, str. 305, 308, 313.

⁸⁰⁵ Dokazni predmet P1755, Mladićev dnevnik, 27. maj 1992. godine – 31. juli 1992. godine, str. 308, 319.

od građana koji nisu bili Srbi oduzimano je naoružanje bez obzira na to da li su za njega imali dozvolu.⁸⁰⁶

276. Dana 4. maja 1992. godine, na osnovu odluke Ministarstva narodne odbrane RS od 16. aprila 1992. godine, Sekretarijat za narodnu odbranu ARK-a izdao je naređenje za mobilizaciju. Istim naređenjem, na cjelokupnoj teritoriji ARK-a uveden je policijski sat i svim paravojnim formacijama i pojedincima naloženo je da najkasnije do 15:00 sati 11. maja 1992. godine najbližem SJB-u predaju naoružanje i municiju koje nelegalno posjeduju.⁸⁰⁷ Predsjednici opštinskih "savjeta za narodnu odbranu" bili su zaduženi za provođenje te odluke, za što su im data sva neophodna ovlaštenja, a u vezi s tim razoružavanjem morali su da podnesu izvještaj Kriznom štabu ARK-a.⁸⁰⁸ Istog dana, Stojan Župljanin, u svojstvu načelnika CSB-a Banja Luka, prosljedio je to naređenje od 4. maja 1992. godine načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, zatraživši njegovo hitno provođenje i naloživši stanicama javne bezbjednosti da izvještavaju CSB o ostvarenom napretku.⁸⁰⁹ Rok za predaju nelegalno nabavljenog naoružanja produžavan je nekoliko puta.⁸¹⁰

277. Dana 13. i 14. maja 1992. godine, Krizni štab ARK-a zadužio je CSB Banja Luka za provođenje odluke o razoružavanju.⁸¹¹ Dana 18. maja 1992. godine, on je donio još jednu odluku u kojoj se navodi: "Sve formacije koje nisu u sastavu vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine ili Centra službi bezbjednosti Banja Luka na području Autonomne regije Krajina smatraju se paravojnim i moraju se razoružati".⁸¹² Pretresnom vijeću predočeni su brojni i dosljedni dokazi da je, uprkos uopštenosti tog naloga, akcija razoružavanja bila usmjerena samo protiv građana muslimanske i hrvatske nacionalnosti. U slučaju opštine Sanski Most, svjedok ST140 je u svom svjedočenju rekao da su se naređenja za razoružavanje ticala samo Hrvata i Muslimana i da Srbi nisu morali da predaju naoružanje.⁸¹³ Dana 6. maja 1992. godine, Muslimanima iz Donjeg Vakufa naloženo je da predaju naoružanje.⁸¹⁴ Dana 28. maja 1992. godine, Krizni štab Ključa Muslimanima je dao posljednji ultimatum za predaju naoružanja.⁸¹⁵

⁸⁰⁶ Dokazni predmet P1457, Zapisnik o aktivnostima SJB-a Pale 1992. godine, s potpisom Jovana Škobe, komandira SJB-a Pale, 8. februar 1993. godine, str. 1.

⁸⁰⁷ Dokazni predmet P467, Odluka Sekretarijata za narodnu odbranu ARK, 4. maj 1992. godine, str. 1.

⁸⁰⁸ Dokazni predmet P467, Odluka Sekretarijata za narodnu odbranu ARK, 4. maj 1992. godine, str. 2; dokazni predmet P441, Službeni glasnik ARK, 5. juni 1992. godine, Odluka od 8. maja 1992. godine, str. 5.

⁸⁰⁹ Dokazni predmet P555, Naređenje CSB-a Banja Luka, izdato načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, o provođenju odluke br. 01-1/92 Sekretarijata za narodnu odbranu ARK, str. 1-3.

⁸¹⁰ Svjedok ST140, dokazni predmet P432.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. juni 2004. godine, T. 3735-3736 (povjerljivo); dokazni predmet P441, Zaključci sa sjednica Kriznog štaba ARK, objavljeni u Službenom glasniku ARK, odluke od 11. i 18. maja 1992. godine, str. 15, 21.

⁸¹¹ Dokazni predmet P441, Službeni glasnik ARK, 5. juni 1992. godine, odluke od 13. i 14. maja 1992. godine, str. 17, 19.

⁸¹² Dokazni predmet P441, Službeni glasnik ARK, 5. juni 1992. godine, Odluka od 18. maja 1992. godine, str. 21.

⁸¹³ Svjedok ST140, 4. decembar 2009. godine, T. 4267-4268 (povjerljivo); svjedok ST140, dokazni predmet P432.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. juni 2004. godine, T. 3735-3736 (povjerljivo). V. takođe odjeljak o Sanskom Mostu.

⁸¹⁴ Dokazni predmet P1929, Izvještaj SJB-a i govor, 21. novembar 1992. godine, str. 2; dokazni predmet P1799, Dopis SJB-a Srbobran, upućen CSB-u Banja Luka, u vezi s formiranjem srpskog SJB-a u Donjem Vakufu, 4. oktobar 1993. godine, str. 2; činjenica o kojoj je presuđeno 1153.

⁸¹⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 554.

278. O drugim dokazima u vezi s razoružavanjem Muslimana i Hrvata raspravlja se u odjeljcima posvećenim zločinima počinjenim u pojedinim opštinama.⁸¹⁶

6. Otpuštanje Muslimana i Hrvata sa radnih mjesta

279. Muslimani i Hrvati otpušteni su s ključnih položaja u vojsci, miliciji, sudstvu, lokalnim preduzećima, sredstvima javnog informisanja, bolnicama i drugim javnim ustanovama i preduzećima.⁸¹⁷ Taj proces je započeo već tokom rata u Hrvatskoj kada su nesrbi otpušteni s posla zbog neodazivanja na mobilizaciju. To je u periodu obuhvaćenom Optužnicom eskaliralo, tako da su gotovo svi Muslimani i Hrvati otpušteni sa svojih radnih mjesta i tako lišeni sredstava za život.⁸¹⁸ Do kraja 1992. godine, gotovo svi bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili su otpušteni s posla. Mnogi koji bi se tokom tog razdoblja pojavili na poslu vraćeni su kućama, a pristup radnom mjestu im je uskraćen. Generalno govoreći, ljude su slali kućama, govorili im da se ne vraćaju i ubrzo nakon toga bi im dali otkaz.⁸¹⁹

280. U maju i junu 1992. godine, Krizni štab ARK-a donio je nekoliko odluka kojima su propisani kriteriji za zapošljavanje u preduzećima u ARK-u. Na primjer, 11. maja 1992. godine Krizni štab ARK-a je odlučio da "na rukovodnim mjestima" u krajiškim "preduzećima moraju biti apsolutno lojalni ljudi Srpskoj Republici Bosni i Hercegovini".⁸²⁰

281. Dana 22. maja 1992. godine, Krizni štab ARK-a donio je još jednu odluku kojom je naložio da se "izvrši kadrovska smjena u sklopu kadrovske nivelacije svih rukovodećih radnika koji su postavljeni po osnovu stranačke zastupljenosti".⁸²¹ Potreba za "nivelacijom" i kadrovima koji su "odani srpskom narodu" u RS-u ponovo je istaknuta 26. maja 1992. godine.⁸²² Toga dana, Komanda 1. krajiškog korpusa izvijestila je da je Skupština ARK-a preduzela sve moguće mjere da se sa značajnih funkcija smijene sva lica koja se nisu odazvala na svoje dužnosti i koja su bojkotovala ranije pozive na mobilizaciju. Smijenjeni funkcioneri bili su uglavnom Muslimani i Hrvati, ali je među njima bilo i "izroda iz srpskog naroda".⁸²³

⁸¹⁶ V., na primjer, odjeljke o Kotor-Varošu, Donjem Vakufu, Prijedoru, Višegradu, Vlasenici, Gacku, Sanskom Mostu, Zvorniku i Doboju.

⁸¹⁷ Činjenice o kojima je presuđeno 752-754.

⁸¹⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 753.

⁸¹⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 754.

⁸²⁰ Dokazni predmet P441, Službeni glasnik ARK, 5. juni 1992. godine, odluke od 11. i 13. maja 1992. godine, str. 15, 17; dokazni predmet P2289, Amir Džonlić, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. februar 2002. godine, T. 2444-2447. Odlukom od 11. maja 1992. godine, Krizni štab ARK takođe je naložio da planovi rada svih krajiških preduzeća moraju biti analizirani i da moraju dobiti saglasnost opštinskih savjeta za narodnu odbranu ili Ratnog štaba ARK. Nesrbi koji su zbog ratnog rasporeda ostali na svojim radnim mjestima bili su podvrgnuti procjeni Komisije za niveliranje kadrova, koja je zatim utvrđivala da li ima kvalifikovanih građana srpske nacionalnosti koji bi mogli zamijeniti preostale nesrbe na tim radnim mjestima.

⁸²¹ Dokazni predmet P441, Službeni glasnik ARK, 5. juni 1992. godine, Odluka od 22. maja 1992. godine, str. 27.

⁸²² Dokazni predmet P441, Službeni glasnik ARK, 5. juni 1992. godine, Odluka od 26. maja 1992. godine, str. 29.

⁸²³ Dokazni predmet P1809, Izvještaj 1. KK, 26. maj 1992. godine, str. 3.

282. Dana 22. juna 1992. godine, Krizni štab ARK-a donio je odluku u kojoj se izričito navodi da se na svim položajima važnim za funkcionisanje privrede mogu nalaziti isključivo kadrovi srpske nacionalnosti. Pored toga, od kadrova iz redova bosanskih Srba očekivalo se da su svoju pripadnost srpskom narodu "potvrdili Plebiscitom" i izrazili lojalnost SDS-u. Predsjednici opštinskih kriznih štabova bili su dužni da podnesu izvještaj o provođenju te odluke.⁸²⁴ Predrag Radić, predsjednik Skupštine opštine Banja Luka, rekao je u svom svjedočenju da su 1992. godine Muslimani otpušteni iz milicije, pošte, bolnica i škola u Krajini.⁸²⁵

283. Dana 28. avgusta 1992. godine, Tadeusz Mazowiecki, specijalni izvjestilac Komisije za ljudska prava, izvijestio je da je za etničko čišćenje korišten niz mjera i da su Hrvati i Muslimani zaposleni u javnom sektoru otpušteni zbog svoje nacionalnosti. Takođe je izvijestio da su tim mjerama bile pogođene desetine hiljada ljudi.⁸²⁶

284. Pored toga, Vijeće podsjeća na dokaze o otpuštanju Muslimana i Hrvata u više opština.⁸²⁷

7. Preuzimanje vlasti u opštinama i obrazac zločina

(a) Preuzimanje vlasti

285. Pozivajući se na plebiscit bosanskih Srba, SDS, jedinice specijalne milicije i oružane snage – uključujući JNA, paravojne formacije i lokalne jedinice TO-a – počeli su da fizički i politički preuzimaju kontrolu nad određenim opštinama u kojima SDS nije došao na vlast izborima.⁸²⁸ Predstavници SDS-a na javnim funkcijama uspostavili su u nekim opštinama paralelne strukture vlasti i zasebne jedinice milicije.⁸²⁹ Fizička kontrola ostvarena je postavljanjem vojnih jedinica, tenkova i teške artiljerije oko opština, kao i postavljanjem kontrolnih punktova radi kontrole kretanja nesrba.⁸³⁰

286. Dana 29. oktobra 1991. godine, Radoslav Brđanin, u svojstvu koordinatora za provođenje odluka i potpredsjednika Skupštine ARK-a, prosljedio je jednu Karadžićevu naredbu nekom predsjedniku skupštine opštine. Ta naredba je objelodanjena na sastanku svih predsjednika opština,

⁸²⁴ Dokazni predmet P462, Odluka Kriznog štaba ARK u vezi s kriterijima zapošljavanja, 22. juni 1992. godine, str. 1; činjenica o kojoj je presuđeno 789.

⁸²⁵ Predrag Radić, dokazni predmet P2096, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 26. oktobar 2004. godine, T. 7409-7410.

⁸²⁶ Dokazni predmet P1993, Izvještaj Mazowieckog iz avgusta, par. 12.

⁸²⁷ V., na primjer, odjeljke o Vogošći, Palama, Bosanskom Šamcu, Ključu, Tesliću, Prijedoru, Vlasenici, Gacku, Ilijašu, Sanskom Mostu, Bileći, Banjoj Luci i Doboju.

⁸²⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 94.

⁸²⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 95.

⁸³⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 96.

koji je održan 26. oktobra 1991. godine u Banjoj Luci i kojim je predsjedavao Karadžić. U naredbi je, pored ostalog, naloženo da se smjesta formira komanda mjesta, da se pojača mobilnost TO-a, da se formiraju jedinice "za front", kao i da se preuzme vlast u javnim preduzećima, kao što su pošte, SDK, banke, sudstvo i sredstva javnog informisanja.⁸³¹

287. Bijeljina je bila prva opština u BiH u kojoj su 1992. godine bosanski Srbi preuzeli vlast. Prvo su iz Srbije stigle paravojne grupe ili takozvane "dobrovoljačke jedinice" i počele da zastrašuju i zlostavljaju lokalno muslimansko stanovništvo, kao i one Srbe koje su smatrale "neloyalnim". Mnogi Muslimani su ubijeni. Zbog toga su mnogi preostali Muslimani na kraju otišli s tog područja.⁸³² Kada je tokom svoje posjete 4. aprila Biljana Plavšić od Arkana zatražila da kontrolu nad Bijeljinom preda JNA, on je odgovorio da tu još nije sredio "stvari" i da će nakon toga srediti situaciju u Bosanskom Brodu. Plavšićeva nije ustajala u svom zahtjevu i više puta je pohvalila Arkana za dobro obavljen posao spašavanja lokalnog srpskog stanovništva od muslimanske opasnosti. Plavšićeva se takođe javno zahvalila Arkanu i poljubila ga. To su prisutni članovi lokalnog SDS-a dočekali s uzvicima odobravanja. Na večeri s predstavnikom UNPROFOR-a Cedricom Thornberryjem 20. aprila 1992. godine, Biljana Plavšić je za Bijeljinu upotrijebila izraz "oslobođeni" grad.⁸³³

288. Milorad Davidović rekao je u svom svjedočenju da je Vojkan Đurković učestvovao u uklanjanju Muslimana iz Bijeljine. Sredinom 1993. godine, Đurković je Davidoviću pokazao dokument s Krajišnikovim potpisom, kojim je Đurković ovlašten da vrši "humano" preseljenje stanovništva. Đurković je Davidoviću u nekoliko navrata rekao da je dobro plaćen za svoj posao, da novac dijeli s Arkanom i da će jedan dio novca biti predat Krajišniku i Karadžiću. Đurković im je ponekad taj novac lično donosio.⁸³⁴

289. Vijeće podsjeća da se o preuzimanju vlasti u drugim opštinama govori gore u odjeljcima posvećenim događajima u pojedinim opštinama iz Optužnice.

(b) Obrazac zločina

290. Nakon preuzimanja vlasti u opštinama, srpske snage činile su zločine nad Muslimanima i Hrvatima. Nekoliko svjedoka je u svojim svjedočenjima izjavilo da je to vršeno prema obrascu koji se ponavljao.

⁸³¹ Dokazni predmet P960.12, Dopis kojim se prosljeđuje naredba SDS-a Sarajevo, 29. oktobar 1991. godine.

⁸³² Činjenica o kojoj je presuđeno 1419.

⁸³³ Činjenica o kojoj je presuđeno 1429.

⁸³⁴ Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.01, Izjava svjedoka, 15. mart 2005. godine, par. 158; Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 10. juni 2005. godine, T. 14317-14320.

291. Okun je u svom svjedočenju rekao da je uobičajeni postupak za etničko čišćenje u BiH bio taj da se prvo izazovu nekakvi neredi, a zatim pozove JNA da zaštiti Srbe. Međutim, JNA je zapravo saradivala s neregularnim srpskim snagama u čišćenju Muslimana i Hrvata.⁸³⁵

292. Svjedok ST105 je izjavio da je, po onome što je vidio i na osnovu izvještaja koje je primao, u periodu od aprila do jula 1992. godine sistematski provođena politika etničkog čišćenja.⁸³⁶ Po njegovom mišljenju, postojala su dva zasebna obrasca etničkog čišćenja. Prvi obrazac je obuhvatao osvajanje i protjerivanje. Srpske snage bi došle u neki grad, a lokalno srpsko stanovništvo bi otišlo. Zatim bi pripadnici srpskih paravojskih formacija izveli napad, protjerali nesrpsko stanovništvo i organizovali Srbe da se vrate u taj grad. Taj obrazac etničkog čišćenja primijenjivan je na područjima u kojima je opštinska vlast bila uglavnom u rukama Muslimana, naime u Bijeljini, Zvorniku, Foči, Bratuncu, Vlasenici, Rogatici i drugim gradovima u Podrinju, u istočnoj BiH. Drugi obrazac je podrazumijevao da srpske snage neprestano vrše pritisak na nesrpske civile kako bi ih prisilile da se isele. Srpske snage su primjenjivale prijete, selektivno ubijanje, hapšenje, deportaciju, protjerivanje, kao i uništavanje vjerskih simbola kao sredstva pritiska kako bi natjerale nesrpsko stanovništvo na odlazak. Taj obrazac primijenjivan je na područjima pod kontrolom srpskih snaga i organa vlasti bosanskih Srba, naime u Sanskom Mostu, Prijedoru, Banjoj Luci i na drugim područjima u Krajini.⁸³⁷

293. Svjedok ST105 objasnio je da su najprije očišćena područja uz granicu BiH i Srbije, u Podrinju, s izuzetkom određenih džepova u kojima je pružen otpor, i to u okolini Goražda, Žepe i Srebrenice. Očišćeno je i pogranično područje između BiH i Crne Gore, a zatim su uslijedili sjeverni dijelovi BiH, oko Banje Luke i uz granicu s Hrvatskom. Svjedok ST105 izjavio je da se čišćenje provodilo sistematski, selo po selo, cijelom dužinom tih granica. Takođe je rekao da sistematsku politiku takvih razmjera ne bi bilo moguće planirati, organizovati i provesti spontanom ili zločinačkim akcijama izolovanih radikalnih grupa.⁸³⁸ Prema riječima svjedoka ST105, gradovi i sela u BiH napadani su ne kao vojni ciljevi, već isključivo kako bi se protjeralo stanovništvo. Po njegovom mišljenju, lavina raseljenih lica nije bila posljedica vojnih dejstava, već njihov cilj.⁸³⁹ To svoje mišljenje svjedok ST105 zasniva na mnoštvu informacija koje ukazuju na dosljedan i suvisao obrazac: na zločinačku strategiju čišćenja područja nastanjenih određenim etničkim grupama radi

⁸³⁵ Herbert Okun, dokazni predmet P2195, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 25. juni 2004. godine, T. 4408-4409.

⁸³⁶ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20635-20636 (povjerljivo).

⁸³⁷ Svjedok ST105, dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6797, 6799-6800, 6802-6803 (povjerljivo).

⁸³⁸ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20635-20636 (povjerljivo).

⁸³⁹ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20620, 20622 (povjerljivo).

njihove etničke homogenizacije. Svjedok ST105 je u svom svjedočenju rekao da su tu politiku zagovarali SDS i VRS.⁸⁴⁰

294. U pogledu uništavanja islamskih simbola i katoličkih crkava, svjedok ST105 je u svom svjedočenju rekao da je dokaze o tome vidio u 25-30 sela i da je dobio izvještaje prema kojima se to desilo u 50-60 sela. Opisujući to uništavanje rekao je da je ono vršeno sistematski i u sklopu šire politike uništavanja simbola drugih kultura i prekranja istorije na teritorijama koje su okupirali radikalni Srbi, SDS i VRS.⁸⁴¹ Dodao je i da na područjima koja je obišao i koja su bila pod kontrolom Srba nije vidio nijednu nerazorenu džamiju i da, dok nije otišao iz BiH 1993. godine, nije vidio da je uništena ijedna srpska pravoslavna crkva.⁸⁴² Predrag Radić je potvrdio da su džamije uništavane tokom cijele 1992. godine u opštinama širom Krajine i rekao da se to radilo kako bi se s tih područja izbrisao svaki trag postojanja Muslimana. Rekao je da mu je Velibor Ostojić prenio poruku lica na višim položajima da džamije moraju nestati.⁸⁴³

295. Svjedok ST105 rekao je u svom svjedočenju da je bilo pokušaja da se politika etničkog čišćenja ozakoni.⁸⁴⁴ Ukazao je na ustanovu pod nazivom "Agencija za preseljenje stanovništva i razmjenu materijalnih dobara", koju je 12. juna 1992. godine osnovao Krizni štab ARK-a.⁸⁴⁵ Prema njegovim riječima, ta agencija je bila zadužena za prisiljavanje građana da se odreknu određenih prava i da čak plaćaju da im se dozvoli da odu. Direktor te agencije bio je izvjescni Bojinović.⁸⁴⁶ Agencija je organizovala konvoje koji su dvaput sedmično s područja opštine Banja Luka kretali prema Srednjoj Bosni, Hrvatskoj ili Srbiji. Da bi mogli da odu, Muslimani i Hrvati morali su da postupaju u skladu s procedurom koju je osmislio Krizni štab ARK-a.⁸⁴⁷ I na nivou opština osnivane su slične agencije.⁸⁴⁸

⁸⁴⁰ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20622, 20632 (povjerljivo).

⁸⁴¹ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20648-20649 (povjerljivo).

⁸⁴² Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20650 (povjerljivo) i dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6803 (povjerljivo).

⁸⁴³ Predrag Radić, dokazni predmet P2097, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 24. oktobar 2004. godine, T. 7468, 7473-7477 (povjerljivo).

⁸⁴⁴ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20641 (povjerljivo).

⁸⁴⁵ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20640-20641 (povjerljivo); činjenica o kojoj je presuđeno 799.

⁸⁴⁶ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20640-20641 (povjerljivo).

⁸⁴⁷ Amir Džonlić, dokazni predmet P2288, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 27. februar 2002. godine, T. 2397-2401. Ta procedura sastojala se od toga da određena osoba dobije potvrdu da nije krivično gonjena; da od raznih javnih ustanova dobije potvrdu da je platila sve komunalne usluge i poreze, pri čemu je svaka potvrda koštala između 20 i 30 njemačkih maraka; da ode u službu za katastarske poslove Opštine Banja Luka i izjavi da ne posjeduje nikakve nekretnine; i najzad, da izjavi da s područja opštine Banja Luka odlazi dobrovoljno i iz ekonomskih razloga. Građani su takođe morali Ministarstvu odbrane platiti 250 do 350 njemačkih maraka, što je smanjeno na 50 njemačkih maraka. I na kraju, cijena za upis na listu onih koji su napuštali opštinu bila je 100 njemačkih maraka.

⁸⁴⁸ Činjenice o kojima je presuđeno 799, 800.

296. U maju i junu 1992. godine, Krizni štab ARK-a donio je nekoliko odluka koje su se ticale pravnoimovinskih odnosa građana koji su otišli iz regije.⁸⁴⁹ Dana 11. maja 1992. godine, Krizni štab ARK-a odlučio je da se svi vojno sposobni muškarci starosti od 18 do 55 godina moraju vratiti u svoje opštine kako bi pomogli svojim sugrađanima "u borbi protiv neprijatelja". U odluci se navodi da će sva pokretna i nepokretna imovina onih koji se ne vrate biti konfiskovana.⁸⁵⁰ Amir Džonlić, pravnik iz Banje Luke i Musliman po nacionalnosti,⁸⁵¹ rekao je u svom svjedočenju da nijedan raniji zakon nije dozvoljavao konfiskovanje imovine u tim okolnostima. Prema Džonlićevom mišljenju, nesrbi koji su već bili otišli iz Banje Luke nisu mogli da znaju za tu odluku.⁸⁵² Dana 22. maja 1992. godine, Krizni štab ARK-a donio je još jednu odluku, prema kojoj se stanovi u kojima niko ne boravi duže od 15 dana mogu koristiti za smještaj "nezbrinutih".⁸⁵³ Raniji zakoni su za takvu zapljenu propisivali rok od šest mjeseci.⁸⁵⁴ Istog dana, Krizni štab ARK-a odlučio je da nosioci stanarskog prava koji odu iz ARK-a moraju regulisati stambeno pitanje u roku od tri dana. U slučaju nepostupanja po toj odluci, vlasnik stana je stan dodjeljivao nekom drugom, u skladu s kriterijima Kriznog štaba ARK-a i opština.⁸⁵⁵ Zbog te odluke, stanovi onih koji su odlazili iz Banje Luke masovno su preuzimani, a građani su često bivali deložirani i prisiljavani da odu.⁸⁵⁶ Počev od 19. juna 1992. godine, opštinski organi su svu napuštenu imovinu trebali da proglase državnom, a sva imovina građana koji se nisu nalazili na teritoriji regije konfiskovana je.⁸⁵⁷

297. U toku ljeta 1992. godine, svjedok ST105 više puta se sastao s Karadžićem. Prema njegovim riječima, Karadžićev stav prema etničkom čišćenju koje je provođeno bio je defanzivan, u smislu da je govorio da sve strane vrše zločine i krše osnovna ljudska prava. Karadžić mu je rekao da neki Srbi vjerovatno zaista vrše zločine i krše osnovna ljudska prava, ali da oni nisu pod njegovom kontrolom. Takođe je pomenuo mnoge navodne slučajeve zlostavljanja Srba.⁸⁵⁸

298. I Okun je u svom svjedočenju rekao da je rukovodstvu bosanskih Srba, uključujući Krajišnika, skrenuo pažnju na rasprostranjeno etničko čišćenje. Krajišnik to nije opovrgao, ali je pomenuo genocid nad Srbima u II svjetskom ratu i zločine koji se vrše nad Srbima.⁸⁵⁹

⁸⁴⁹ Amir Džonlić, dokazni predmet P2289, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. februar 2002. godine, T. 2450.

⁸⁵⁰ Amir Džonlić, dokazni predmet P2289, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. februar 2002. godine, T. 2447-2448; dokazni predmet P441, Službeni glasnik ARK, 5. juni 1992. godine, Odluka od 11. maja 1992. godine, str. 15.

⁸⁵¹ Amir Džonlić, dokazni predmet P2287, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 26. februar 2002. godine, T. 2292, 2296.

⁸⁵² Amir Džonlić, dokazni predmet P2289, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. februar 2002. godine, T. 2450.

⁸⁵³ Amir Džonlić, dokazni predmet P2289, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. februar 2002. godine, T. 2457; dokazni predmet P441, Službeni glasnik ARK, 5. juni 1992. godine, Odluka od 22. maja 1992. godine, str. 26.

⁸⁵⁴ Amir Džonlić, dokazni predmet P2289, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. februar 2002. godine, T. 2457.

⁸⁵⁵ Dokazni predmet P441, Službeni glasnik ARK, 5. juni 1992. godine, Odluka od 22. maja 1992. godine, str. 28.

⁸⁵⁶ Amir Džonlić, dokazni predmet P2289, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. februar 2002. godine, T. 2457-2458.

⁸⁵⁷ Amir Džonlić, dokazni predmet P2289, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. februar 2002. godine, T. 2465.

⁸⁵⁸ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20626, 20628 (povjerljivo).

⁸⁵⁹ Herbert Okun, dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4191-4192.

(c) Uklanjanje Muslimana i Hrvata iz BiH i pokušaji da se agencije UN-a iskoriste za pružanje pomoći u njihovom uklanjanju

299. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi da su vlasti bosanskih Srba, uključujući Mladića, koristile međunarodne humanitarne organizacije da legitimizuju protjerivanje Muslimana i Hrvata iz sjeverozapadne BiH krajem jula 1992. godine.⁸⁶⁰ Dana 23. jula 1992. godine, oko 4.000 Muslimana i Hrvata protjerano je iz svojih kuća u Bosanskom Novom i dobilo je rok za predaju imovine i potpisivanje izjava da dobrovoljno odlazi.⁸⁶¹ Dana 23. jula 1992. godine, više od 9.000 ljudi prešlo je granicu iz BiH u Hrvatsku.⁸⁶² Jedan međunarodni zvaničnik obavijestio je o tim događajima Karadžića, Koljevića i Biljanu Plavšić, ali oni su odgovorili da sve strane vrše zločine i da ti ljudi odlaze dobrovoljno.⁸⁶³

300. Svjedok ST105 rekao je u svom svjedočenju da su lokalna milicija, vojska i radikalne grupe vršile pritisak na muslimansko stanovništvo da se iseli, i to putem sistematske politike šikaniranja, diskriminacije, zastrašivanja i uskraćivanja pristupa humanitarnoj pomoći. Svjedok ST105 dodao je da su Srbi vrijeđali Muslimane koji su odlazili iz BiH.⁸⁶⁴ Neke izbjeglice muslimanske nacionalnosti podsticane su na odlazak tako što su im predsjednici opština i lokalni organi vlasti u Bosanskoj krajini davali netačne informacije da će biti prebačeni u Njemačku, gdje će moći da rade.⁸⁶⁵

301. Charlesu Kirudji – glavnom koordinatoru za civilne poslove UNPROFOR-a i UNPF-a u Sektoru Sjever Zaštićene zone UN-a u Hrvatskoj od aprila 1992. do marta 1994. godine⁸⁶⁶ – bilo je posve jasno da su vlasti bosanskih Srba egzodus 22. i 23. jula 1992. godine smatrale "prvom rundom" i da će tražiti dalje evakuacije nesrba sve dok se ta teritorija u potpunosti ne očisti.⁸⁶⁷ Kirudja je do tog zaključka došao na osnovu raznih razgovora koje su on i njegovi saradnici vodili

⁸⁶⁰ Charles Kirudja, dokazni predmet P2244, Izjava svjedoka, 29. septembar 1999. godine, par. 122, 124; svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20630-20632 (povjerljivo) i dokazni predmet P2209, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 29. avgust 2003. godine, T. 20720-20721 (povjerljivo) i dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6785-6787 (povjerljivo).

⁸⁶¹ Svjedok ST105, dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6785-6787 (povjerljivo).

⁸⁶² Charles Kirudja, dokazni predmet P2244, Izjava svjedoka, 29. septembar 1999. godine, par. 122, 126, str. 32; Charles Kirudja, dokazni predmet P2242, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 1. juni 2004. godine, T. 3181; dokazni predmet P2270, Kirudjina poruka, 22. juli 1992. godine, str. 3.

⁸⁶³ Svjedok ST105, dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6789-6790 (povjerljivo).

⁸⁶⁴ Svjedok ST105, dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6785-6787 (povjerljivo).

⁸⁶⁵ Svjedok ST105, dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6789-6790 (povjerljivo).

⁸⁶⁶ Charles Kirudja, dokazni predmet P2244, Izjava svjedoka, 29. septembar 1999. godine, par. 1.

⁸⁶⁷ Charles Kirudja, dokazni predmet P2244, Izjava svjedoka, 29. septembar 1999. godine, par. 123.

sa srpskim vlastima, uključujući Pašića, predsjednika Kriznog štaba u Bosanskom Novom,⁸⁶⁸ i Kuprešanina, koji su pominjali konkretne brojeve dodatnih potencijalnih izbjeglica.⁸⁶⁹

302. Dana 1. juna 1992. godine, Kuprešanin je rekao Paolu Raffoneu, službeniku UN-a za civilne poslove koji je u to vrijeme radio za Kirudju, da se procjenjuje da je 15.000 Muslimana napustilo svoje stalno prebivalište i da se kreće prema Dvoru u Hrvatskoj, te da se može očekivati da ubrzo prema Hrvatskoj krene još 15.000 izbjeglica. Kuprešanin je UNPROFOR-u i zapadnim zemljama uputio apel da zaštite muslimansko stanovništvo i pruže humanitarnu pomoć.⁸⁷⁰

303. Dana 12. avgusta 1992. godine, Kirudja se još jednom sastao s predstavnicima SDS-a i tom prilikom je obaviješten o spisku s dodatnih 5.000 ljudi koji su željeli napustiti područje Bosanske Kostajnice.⁸⁷¹ Kirudja je tada rekao da UNPROFOR odbija da prihvati još jednu evakuaciju.⁸⁷² Dana 18. avgusta 1992. godine, UNHCR je u izjavi za štampu objavio da neće dozvoliti da bude korišten kao "putnička agencija" koja će provoditi protjerivanje Muslimana iz BiH.⁸⁷³

304. UNHCR i Odjeljenje za civilne poslove primili su 19. avgusta 1992. godine u Topuskom delegaciju od devet predstavnika Muslimana i Srba iz Sanskog Mosta, Bosanske Krupe i Prijedora, u kojoj je bio i Vlado Vrkeš, predsjednik SDS-a Sanski Most.⁸⁷⁴ Vrkeš je rekao da se za odlazak prijavilo 11.000 ljudi. Zatim je Kirudji uručio odštampanu listu s imenima 7.782 Muslimana koji su bili "spremni" da odu "dobrovoljno".⁸⁷⁵ Vrkeš je rekao da vlasti u Sanskom Mostu smatraju da bi se svim ljudima koji su izrazili želju da odu to trebalo i omogućiti i dodao da su oni "ponudili svim tim ljudima da potpišu izjavu". U takvim izjavama je pisalo da potpisnici dobrovoljno napuštaju određeno područje, da ne žele da se vrate, kao i da svoju imovinu ostavljaju vlastima na područjima s kojih odlaze.⁸⁷⁶ Predstavnik Muslimana iz Bosanske Krupe rekao je da je razočaran stavom UNHCR-a, naglasivši da 80% onih koji žele da odu imaju zagarantovan smještaj i posao negdje

⁸⁶⁸ Dokazni predmet P2264, Dopis Radomira Pašića, predsjednika Kriznog štaba Bosanskog Novog, 6. juli 1992. godine.

⁸⁶⁹ Charles Kirudja, dokazni predmet P2242, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 1. juni 2004. godine, T. 3180.

⁸⁷⁰ Charles Kirudja, dokazni predmet P2241, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 28. maj 2004. godine, T. 3112-3114; dokazni predmet P2253, Memorandum koji je Raffone uputio UNPROFOR-u i UNHCR-u u vezi s prilikom izbjeglica iz BiH, 6. juni 1992. godine, str. 2-3. Dana 6. jula 1992. godine Kirudja je od načelnika Pašića dobio dopis u kojem je on od UNPROFOR-a zatražio da za 1.233 Muslimana garantuje bezbjedan prolaz iz Bosanskog Novog do Dvora. U dopisu je pisalo da ti ljudi žele da odu u Hrvatsku, Sloveniju, Austriju ili Njemačku i da su odjavili stalno mjesto boravka. U dopisu je takođe pisalo da su oni koji žele da dobrovoljno odu regulisali status svoje nepokretne imovine uglavnom zamjenom imovine s građanima srpske nacionalnosti iz, pored ostalog, Hrvatske i Slovenije, kao i da je manji broj građana muslimanske nacionalnosti svoje nekretnine prodao ili poklonio. V. dokazni predmet P2264, Dopis Radomira Pašića, predsjednika Kriznog štaba Bosanskog Novog, 6. juli 1992. godine.

⁸⁷¹ Charles Kirudja, dokazni predmet P2244, Izjava svjedoka, 29. septembar 1999. godine, par. 131.

⁸⁷² Charles Kirudja, dokazni predmet P2244, Izjava svjedoka, 29. septembar 1999. godine, par. 137.

⁸⁷³ Svjedok ST105, dokazni predmet P2205, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. oktobar 2004. godine, T. 6803-6804 (povjerljivo); dokazni predmet P2218, Članak Eda Vulliamyja u listu *The Guardian*: "200,000 Bosnians Set to Leave", 18. avgust 1992. godine, str. 1 (povjerljivo).

⁸⁷⁴ Charles Kirudja, dokazni predmet P2244, Izjava svjedoka, 29. septembar 1999. godine, par. 138.

⁸⁷⁵ Charles Kirudja, dokazni predmet P2242, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 1. juni 2004. godine, T. 3187.

⁸⁷⁶ Charles Kirudja, dokazni predmet P2244, Izjava svjedoka, 29. septembar 1999. godine, par. 141. V. takođe dokazni predmet P1993, Izvještaj Mazowieckog iz avgusta, par. 23.

drugdje.⁸⁷⁷ Kirudja je rekao da je bilo očito da su se, u prisustvu Srba, predstavnici Muslimana silno trudili da naglase da je odnos Srba prema Muslimanima "korektan".⁸⁷⁸ S obzirom na to da je UN odbio da pomogne pri daljim evakuacijama Muslimana ili drugih nesrba iz sjeverozapadne BiH, pitanje evakuacija kroz zaštićene zone Ujedinjenih nacija više se nije pokretalo.⁸⁷⁹

305. Do oktobra 1992. godine, spora i postojana rijeka ljudi koji su svakodnevno prelazili granicu u Sektor Sjever Zaštićene zone UN-a stalno je rasla.⁸⁸⁰ Pretresnom vijeću su predloženi dokazi o etničkom čišćenju Muslimana i Hrvata iz Banje Luke, Prijedora, Ključa i Kotor-Varoša.⁸⁸¹ Na osnovu dobijenih informacija o raseljenim Muslimanima, Kirudji je bilo jasno da lokalne srpske vlasti u BiH i Hrvatskoj pokušavaju da na području tih zemalja formiraju zasebne države.⁸⁸²

306. Charles McLeod, član misije KEBS-a u Bosni u avgustu 1992. godine,⁸⁸³ rekao je u svom svjedočenju da je uočio svojevrsan obrazac događaja u BiH, po kojem su zatvarani i muškarci i žene, i stari i mladi. On je kazao da su mu lično rekli da se ljudi drže u logorima "zbog sopstvene bezbjednosti", tobože zato što žive u zonama borbenih dejstava. McLeodu je bilo jasno da su ti ljudi iz svojih kuća odvedeni u razne logore ne zbog sopstvene bezbjednosti, već u sklopu procesa njihovog "odstranjivanja".⁸⁸⁴

307. Dana 28. avgusta 1992. godine, Tadeusz Mazowiecki, specijalni izvjestilac Komisije za ljudska prava UN-a, izvijesito je da u BiH dolazi do masovnog i sistematskog kršenja ljudskih prava i teškog kršenja međunarodnog humanitarnog prava i da je uzrok tih kršenja etničko čišćenje.⁸⁸⁵ U jednom drugom izvještaju, onom od 27. oktobra 1992. godine, Mazowiecki je napisao da je cilj vojnog sukoba u BiH etničko čišćenje i da su glavne žrtve Muslimani, kojima se "bukvalno prijati istrebljenjem".⁸⁸⁶

C. Zaključci

308. Raspad Jugoslavije bio je turbulentan proces. Nove političke elite suočile su se s mnogim problemima, a različiti nacionalni programi bili su često međusobno oprečni. Vijeće ovdje ne razmatra pitanje opravdanosti nekih tadašnjih bojazni i stavova rukovodstva bosanskih Srba, kao što

⁸⁷⁷ Charles Kirudja, dokazni predmet P2244, Izjava svjedoka, 29. septembar 1999. godine, par. 144.

⁸⁷⁸ Charles Kirudja, dokazni predmet P2242, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 1. juni 2004. godine, T. 3190, 3192.

⁸⁷⁹ Charles Kirudja, dokazni predmet P2244, Izjava svjedoka, 29. septembar 1999. godine, par. 146.

⁸⁸⁰ Dokazni predmet P2273, Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa Izvještajem o stanju br. 7, 8. oktobar 1992. godine, str. 2, 5.

⁸⁸¹ Svjedok ST105, dokazni predmet P2208, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 28. avgust 2003. godine, T. 20657-20658 (povjerljivo); dokazni predmet P2228, str. 2 (povjerljivo); dokazni predmet P2229 (povjerljivo), str. 3.

⁸⁸² Charles Kirudja, dokazni predmet P2244, Izjava svjedoka, 29. septembar 1999. godine, par. 64-66, 68.

⁸⁸³ Charles McLeod, 24. novembar 2010. godine, T. 17712-17714.

⁸⁸⁴ Charles McLeod, 24. novembar 2010. godine, T. 17725-17727. V. takođe dokazni predmet P1599, Izvještaj misije KEBS-a za obilazak zatočeničkih objekata u BiH, 29. avgust – 4. septembar 1992. godine, str. 5-10.

⁸⁸⁵ Dokazni predmet P1993, Izvještaj Mazowieckog iz avgusta, par. 6.

⁸⁸⁶ Dokazni predmet P1992, Izvještaj Mazowieckog iz oktobra, par. 1, 5-6.

je strah od muslimanske dominacije u nezavisnoj BiH. Pitanje koje Vijeće razmatra, na osnovu dokaza koji su mu predočeni tokom ovog suđenja, jeste da li je postojao udruženi zločinački poduhvat, kako je navedeno u Optužnici.

309. Vijeće konstatuje da je cilj rukovodstva bosanskih Srba počev od 1991. godine bio da Srbi žive u jednoj državi, zajedno s drugim Srbima bivše Jugoslavije. I rukovodstvo bosanskih Srba zagovaralo je ideju Velike Srbije. Glavni način ostvarivanja tog cilja bio je očuvanjem Jugoslavije, u ovom ili onom obliku. To je razlog stava da Srbi iz Srbije, Hrvatske, BiH i Crne Gore trebaju da žive u jednoj državi, koja će obuhvatati neke teritorije svake od tih republika. Međutim, srpske teritorije u tim republikama nisu bile definisane. Još 1991. godine, rukovodstvo bosanskih Srba počelo je da preduzima korake ka rješavanju te situacije uspostavljanjem srpskih autonomnih oblasti širom BiH.

310. Nakon što su poslanici SDA i HDZ-a u Skupštini BiH 15. oktobra 1991. godine usvojili deklaraciju o nezavisnosti, rukovodstvo SDS-a i bosanskih Srba intenziviralo je proces teritorijalnog razgraničenja, čiji je važan dio bilo nasilno preuzimanje vlasti na određenim teritorijama. To se radilo uspostavljanjem zasebnih i paralelnih ustanova bosanskih Srba, kao što je Skupština RS, osnovana 24. oktobra 1991. godine, te naposljetku uspostavljanjem RS sa zasebnom vladom. Rukovodstvo bosanskih Srba pokrenulo je proces formiranja srpskih opština. Glavni instrument u tom pogledu bile su Varijanta A i B Uputstva koje je izdalo rukovodstvo SDS-a i koje su bile provedene širom BiH. Pored cilja razgraničenja srpskih teritorija, glavna svrha tog Uputstva bila je da se lokalne srpske zajednice i njihove vođe pripreme za preuzimanje vlasti u opštinama.

311. Nakon toga, uslijedilo je nasilno preuzimanje vlasti u tim opštinama, a potom i rasprostranjena i sistematska kampanja terora i nasilja, čija su posljedica bili zločini za koje je Vijeće utvrdilo da su počinjeni. Tokom cijelog perioda obuhvaćenog Optužnicom, rukovodstvo bosanskih Srba upravljalo je razvojem događaja u opštinama jer je vršilo kontrolu nad srpskim snagama, stranačkom strukturom SDS-a, kriznim štabovima i Vladom RS. Premda je između tih raznih aktera s vremena na vrijeme dolazilo do sukoba, Vijeće se uvjerilo da su svi oni ipak imali isti cilj i radili na njegovom postizanju, predvođeni rukovodstvom bosanskih Srba. Na osnovu brojnih izjava tadašnjih članova rukovodstva bosanskih Srba, o kojima je već bilo riječi, Vijeće zaključuje da je cilj tih aktivnosti bio da se trajnim uklanjanjem bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata uspostavi što je moguće etnički "čišća" srpska država.

312. Prilikom izvođenja tog zaključka, Pretresno vijeće je uzelo u obzir dokaze da su u nekim prilikama srpski čelnici davali izjave da njihov cilj nije etnički čista država i da se međunarodno

humanitarno pravo mora poštivati. Međutim, s obzirom na sve dokaze, Vijeće zaključuje da te izjave nisu odraz istinskih ciljeva većine čelnika bosanskih Srba.

313. Na osnovu gorenavedenih dokaza, Vijeće se van razumne sumnje uvjerilo da je zaista postojao zajednički plan, čiji je cilj bio trajno uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s teritorije planirane srpske države činjenjem sljedećih krivičnih djela: prisilnog premještanja i deportacije, koji predstavljaju progon kao zločin protiv čovječnosti (tačka 1); deportacije kao zločina protiv čovječnosti (tačka 9); i nehumanih djela (prisilno premještanje) kao zločina protiv čovječnosti (tačka 10).⁸⁸⁷ Udruženi zločinački poduhvat nastao je najkasnije 24. oktobra 1991. godine i postojao je tokom cijelog perioda obuhvaćenog Optužnicom. Vijeće konstatuje da nema dovoljno dokaza za zaključak da su drugi zločini iz Optužnice činili dio tog udruženog zločinačkog poduhvata.

314. Vijeće takođe zaključuje da su, zbog svog doprinosa i učešća u ostvarivanju zajedničkog plana, sljedeće osobe navedene u Optužnici bile učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata: Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Ratko Mladić, Momčilo Mandić, Velibor Ostojić, Momir Talić, Radoslav Brđanin, Milomir Stakić i Simo Drljača. Pored toga, na osnovu gorenavedenih dokaza – kao i dokaza analiziranih u odjeljcima o pojedinim opštinama, te činjeničnih i pravnih zaključaka u tim odjeljcima – Pretresno vijeće smatra da su u tom UZP-u učestvovala i sljedeće osobe: Vojislav Kuprešanin, Vlado Vrkeš,⁸⁸⁸ Mirko Vrućinić,⁸⁸⁹ Jovan Tintor,⁸⁹⁰ Nedeljko Đekanović,⁸⁹¹ Savo Tepić,⁸⁹² Stevan Todorović,⁸⁹³ Blagoje Simić,⁸⁹⁴ Vinko Kondić,⁸⁹⁵ Malko Koroman,⁸⁹⁶ Đorđe Ristanić,⁸⁹⁷ Predrag Radić,⁸⁹⁸ Andrija Bjelošević,⁸⁹⁹ Ljubiša Savić zvani Mauzer,⁹⁰⁰ Predrag Ješurić⁹⁰¹ i Branko Grujić.⁹⁰² Učešćem gorenavedenih pojedinaca ispunjen je uslov postojanja više osoba. Pretresno vijeće će dolje, u odjeljcima posvećenim individualnoj krivičnoj odgovornosti optuženih, utvrditi da li su i oni bili učesnici u UZP-u.

⁸⁸⁷ V. Optužnica, par. 26(e)(g)(j), 27(e)(g)(j), 28, 37-41.

⁸⁸⁸ V. odjeljak o Šanskom Mostu.

⁸⁸⁹ V. odjeljak o Šanskom Mostu.

⁸⁹⁰ V. odjeljak o Vogošći.

⁸⁹¹ V. odjeljak o Kotor-Varošu.

⁸⁹² V. odjeljak o Kotor-Varošu.

⁸⁹³ V. odjeljak o Bosanskom Šamcu.

⁸⁹⁴ V. odjeljak o Bosanskom Šamcu.

⁸⁹⁵ V. odjeljak o Ključu.

⁸⁹⁶ V. odjeljak o Palama.

⁸⁹⁷ V. odjeljak o Brčkom.

⁸⁹⁸ V. odjeljak o Banjoj Luci.

⁸⁹⁹ V. odjeljak o Doboju.

⁹⁰⁰ V. odjeljak o Bijeljini.

⁹⁰¹ V. odjeljak o Bijeljini.

⁹⁰² V. odjeljak o Zvorniku.

315. Pretresno vijeće, stoga, konstatuje da je van razumne sumnje utvrđeno da su zadovoljeni prvi i drugi element udruženog zločinačkog poduhvata.

316. Učesnici u UZP-u ostvarivali su cilj UZP-a koristeći srpske snage kao fizičke izvršioce za provođenje *actus reus* zločinâ. Fizički izvršiocu konkretnije se navode u činjeničnim i pravnim zaključcima u odjeljcima posvećenim pojedinim opštinama gore u tekstu. Pored toga, u odjeljku o individualnoj krivičnoj odgovornosti razmatra se da li je postojala veza između fizičkih izvršilaca i nekog od učesnika u UZP-u.

IV. PREPOTČINJAVANJE

317. Prepotčinjavanje milicije vojsci je tema oko koje je na suđenju vođena intenzivna rasprava. Centralno pitanje je bilo da li se optuženi može smatrati krivično odgovornim za postupke pripadnika milicije koji su činili zločine dok su možda bili prepotčinjeni JNA ili VRS-u. Strane u postupku nisu mogle da se saglase u pogledu pitanja da li su i koji su zločini počinjeni od strane prepotčinjenih pripadnika milicije.

318. Tužilaštvo u svom Završnom pretresnom podnesku iznosi argument da je prepotčinjavanje jedinica milicije vojsci bilo formalan proces ograničenog trajanja i svrhe i da nijedan od zločina koji se navode u Optužnici nije počinjen od strane prepotčinjenih milicionera. Po mišljenju tužilaštva, dokazi takođe pokazuju da su, u slučajevima prepotčinjavanja, organi milicije zadržavali nadležnost nad pripadnicima milicije i da su i dalje bile dužni da protiv njih provedu istragu i da ih kazne za teške zločine počinjene za vrijeme prepotčinjenosti.⁹⁰³

319. Stanišićeva odbrana tvrdi da su pripadnici snaga MUP-a, kada bi bili prepotčinjeni vojsci, postajali vojni obveznici koji podliježu svim vojnim zakonima i propisima.⁹⁰⁴ Isto tako, Župljaninova odbrana iznosi argument da su prepotčinjeni milicioneri gubili status pripadnika milicije i postajali vojnici. Ona, stoga, tvrdi da Župljanin nije odgovoran za zločine počinjene od strane pripadnika milicije koji su bili prepotčinjeni i da je dužnost provođenja istrage i krivičnog gonjenja prepotčinjenih milicionera snosilo vojno pravosuđe.⁹⁰⁵

320. Pretresno vijeće je analiziralo dokaze koji su mu predočeni u vezi s pitanjem prepotčinjavanja. I tužilaštvo i oba tima odbrane su skrenuli pažnju Pretresnom vijeću na član 104 Zakona o opštenarodnoj odbrani SFRJ (1982.), koji predviđa sljedeće:

U ratu, za vrijeme neposredne ratne opasnosti i u drugim izvanrednim prilikama milicija može biti upotrebljena i za izvršavanje borbenih zadataka oružanih snaga u skladu sa zakonom. Za vrijeme za koje izvršava borbene zadatke oružanih snaga milicija se potčinjava nadležnom starješini koji rukovodi borbenim djelovanjima. Rezervni sastav milicije popunjava se vojnim obveznicima.⁹⁰⁶

321. Slavko Lisica, bivši visoki oficir u JNA i VRS-u,⁹⁰⁷ u svom je svjedočenju izjavio da su, prema vojnoj doktrini SFRJ, sve snage — uključujući snage milicije — unutar neke konkretne geografske zone odgovornosti bile automatski potčinjene komandantu te zone. Shodno tome, sve snage milicije u zoni odgovornosti Taktičke grupe Doboj, kojom je on komandovao u periodu od

⁹⁰³ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 5.

⁹⁰⁴ Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 209, 211-212.

⁹⁰⁵ Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 227-232, 245-249, 251.

⁹⁰⁶ Dokazni predmet L1, Zakon o opštenarodnoj odbrani, str. 67. V. takođe dokazni predmet 1D662, Bajagićev ekspertski izvještaj, str. 182; svjedok ST027, 5. oktobar 2009. godine, T. 794.

⁹⁰⁷ Slavko Lisica, 1. mart 2012. godine, T. 26862, 26891-26892.

24. juna 1992. do 1993. godine, bile su neposredno potčinjene njemu. Te snage milicije su izvještaje podnosile Lisici i on ih je koristio u borbenim dejstvima. Lisica je izjavio da su milicioneri koji su mu bili prepotčinjeni izgubili svoj civilni status i da su u borbenim dejstvima učestvovali uz sva prava i dužnosti običnih vojnika.⁹⁰⁸

322. Lisica je izjavio da je s Andrijom Bjeloševićem, bivšim načelnikom CSB-a Doboj,⁹⁰⁹ vodio žustre diskusije kako bi postigli prijateljski sporazum o povremenom prepotčinjavanju milicionera za neke konkretne borbene operacije kojima je Lisica komandovao i u kojima je raspolagao ovlastima da izdaje naređenja koja su se morala izvršavati.⁹¹⁰ Prepotčinjavanje snaga milicije koje je vršio Lisica bilo je zasnovano na naređenju generala Momira Talića od 1. jula 1992. godine, shodno kojem su se sve snage milicije tokom izvođenja borbenih dejstava morale staviti pod komandu komandanta zone.⁹¹¹

323. Lisica je u svom svjedočenju izjavio da su snage milicije uglavnom korištene kako bi držale određene položaje, a ne kao udarne jedinice. Pripadnici milicije obično nisu bili rasuti među vojskom kao pojedinci, već su služili zajedno kao jedinica pod komandom svog komandira stanice milicije.⁹¹²

324. Lisica je, nadalje, izjavio da je vojni pravosudni sistem bio odgovoran za provođenje istrage i krivično gonjenje pripadnika milicije koji počine neko krivično djelo dok su prepotčinjeni vojsci. Izjavio je da su samo vojni sudovi imali nadležnost nad pripadnicima milicije koji su počinili zločine dok su bili prepotčinjeni vojsci. Po njegovom mišljenju, vojni tužioci i sudovi su zadržavali nadležnost za provođenje istrage i krivično gonjenje za takve zločine i nakon što su se prepotčinjeni pripadnici milicije vratili u svoje izvorne jedinice milicije. Kao komandant, Lisica je mogao da izriče disciplinske mjere prepotčinjenim pripadnicima milicije. Među tim mjerama bili su premještaj, razrješenje dužnosti i upotreba vojnog pritvora.⁹¹³

325. Srboljub Jovičinac, koji je od oktobra 1992. godine služio kao zamjenik tužioca pri Osnovnom vojnom tužilaštvu u Banjoj Luci,⁹¹⁴ u svom je svjedočenju izjavio da je vojni sud imao nadležnost nad svim krivičnim djelima počinjenim od strane vojnih lica. On je rekao da je članom 3 Zakona o vojsci RS-a definisano da vojna lica predstavljaju vojnici, pitomci vojnih škola, aktivna

⁹⁰⁸ Slavko Lisica, 1. mart 2012. godine, T. 26863-26864, 26866, 26970-26971, 26878, 26892, 26975.

⁹⁰⁹ Andrija Bjelošević, 12. april 2011. godine, T. 19418.

⁹¹⁰ Slavko Lisica, 1. mart 2012. godine, T. 26868-26869, 26874-26875. S tim u vezi, Lisica je objasnio da su njegova naređenja u vezi s prepotčinjavanjem milicije bila zvanično formulisana kao "zahtjevi", ali da su ipak tretirana kao naređenja. V. Slavko Lisica, 1. mart 2012. godine, T. 26931-26932, 26943-26945.

⁹¹¹ Slavko Lisica, 1. mart 2012. godine, 26976-26978; dokazni predmet 1D406, Naređenje s potpisom generala Talića, 1. juli 1992. godine, str. 2.

⁹¹² Slavko Lisica, 1. mart 2012. godine, T. 26876, 26933; 2. mart 2012. godine, T. 27015.

⁹¹³ Slavko Lisica, 1. mart 2012. godine, T. 26938-26940, 26972, 26976; Slavko Lisica, 2. mart 2012. godine, T. 27013.

⁹¹⁴ Srboljub Jovičinac, 23. februar 2012. godine, T. 26729.

vojna lica i lica u rezervnom sastavu dok se nalaze na vojnoj dužnosti u vojsci. Vojni sudovi su imali krivičnoppravnu nadležnost samo u slučajevima kada je neka osoba potpadala pod tu definiciju ili ako je počinila neko krivično djelo iz člana 13 Zakona o vojnim sudovima.⁹¹⁵

326. Međutim, prema riječima Jovičinca, pripadnici civilne milicije koji su bili prepotčinjeni vojsci nisu potpadali pod definiciju iz člana 3. On je izjavio da se nadležnost određuje na osnovu registrovanog statusa pojedinca i da privremeno prepotčinjavanje ne mijenja status pripadnika milicije. Međutim, on je takođe izjavio da to pitanje nikad nije bilo razjašnjeno u praksi i da zakon nije jasan u pogledu toga da li je vojni sud nadležan da sudi pripadnicima milicije koji su počinili zločine dok su bili prepotčinjeni vojsci. Jovičinac je u svom svjedočenju izjavio da bi kao vojni tužilac, s obzirom na tu nejasnoću, takve predmete prosljeđivao civilnim sudovima zbog toga što bi vojni sudovi takve predmete najvjerojatnije odbacili na osnovu nenadležnosti zato što civilni milicioneri nisu bili registrovani kao pripadnici vojske. Dok je radio kao vojni tužilac, nije se sretao sa takvim slučajevima.⁹¹⁶

327. Međutim, Jovičinac je objasnio da su vojni tužioci imali nadležnost da provode istrage i krivično gone prepotčinjene pripadnike civilne milicije koji su počinili krivična djela iz isključive nadležnosti vojnih sudova. Kako je propisano članom 13 Zakona o vojnim sudovima, takva krivična djela obuhvatala su djela počinjena protiv oružanih snaga i protiv bezbjednosti i teritorijalnog integriteta zemlje. Na primjer, ako prepotčinjeni pripadnik milicije nije izvršio naređenje da djeluje po neprijateljskom tenku, sudilo bi mu se pred vojnim sudom zbog toga što je neizvršavanje naređenja krivično djelo koje potpada pod isključivu nadležnost vojnih sudova. Međutim, po mišljenju Jovičinca, ratni zločini izvan djelokruga člana 13 Zakona o vojnim sudovima ne potpadaju pod isključivu nadležnost vojnih sudova.⁹¹⁷

328. Prema riječima Mladena Bajagića, vještaka odbrane za pitanja vezana za MUP,⁹¹⁸ svaki proces prepotčinjavanja morao je da bude pokrenut tako što bi nadležni organi izdali odgovarajući zahtjev. Po njegovom mišljenju, prepotčinjene jedinice milicije bile su privremeno uklonjene iz komandnog lanca i djelokruga odgovornosti MUP-a i stavljene u komandni lanac vojske. Stoga su prepotčinjene jedinice milicije u tom periodu prepotčinjenosti djelovale kao jedinice vojske, a ne milicije, i njihovi pripadnici su dobijali status vojnih lica. Kao takvi, bili su obavezni da izvršavaju

⁹¹⁵ Srboj Jovičinac, 23. februar 2012. godine, T. 26732, 26753-26755, 26760-26761; dokazni predmet P1284.07, Zakon o vojnim sudovima, decembar 1976. godine, str. 2-3. Član 13 Zakona o vojnim sudovima upućuje na više krivičnih djela sankcionisanih Krivičnim zakonom SFRJ, kao što je krivično djelo usmjereno na podrivanje vojne ili odbrambene moći zemlje. Dokazni predmet L51, Zakon o vojsci RS, str. 1.

⁹¹⁶ Srboj Jovičinac, 23. februar 2012. godine, T. 26738-26741, 26754-26756, 26793-26794, 26797, 26850-26853.

⁹¹⁷ Srboj Jovičinac, 23. februar 2012. godine, T. 26740, 26827-26828, 26830, 26846-26847; dokazni predmet P1284.07, Zakon o vojnim sudovima, decembar 1976. godine, članovi 12-13; dokazni predmet L11, Krivični zakon SFRJ, članovi 114-122.

⁹¹⁸ Usmena odluka od 2. maja 2011. godine, T. 20016; usmena odluka od 8. jula 2011. godine, T. 23070.

naređenja svojih pretpostavljenih iz redova vojske i podlijegali su vojnoj disciplini i vojnom krivičnompravnom sistemu.⁹¹⁹

329. Vitomir Žepinić, bivši zamjenik ministra unutrašnjih poslova SR BiH,⁹²⁰ u svom je svjedočenju izjavio da je u SFRJ savezno Predsjedništvo moglo da donosi odluke o prepotčinjavanju snaga milicije vojsci. Uslov za to je bio da je Predsjedništvo prethodno proglasilo stanje neposredne ratne opasnosti. Ukoliko je do takvog proglašenja došlo, onda bi prepotčinjene jedinice milicije podlijevale vojnim disciplinskim pravilima. U slučajevima kada nije bilo proglašeno stanje neposredne ratne opasnosti, za pitanja vezana za disciplinu bio je nadležan MUP.⁹²¹

330. Dana 15. maja 1992. godine, Mićo Stanišić je izdao naređenje u kojem je naveo da upotrebu jedinica MUP-a u sadejstvu s oružanim snagama RS mogu narediti ministar unutrašnjih poslova, komandant odreda milicije – za CSB Sarajevo, te načelnik CSB-a – za područje koje je pod njegovom nadležnošću. U tom naređenju dalje stoji da se jedinice MUP-a prilikom učešća u izvođenju borbenih dejstava potčinjavaju komandi oružanih snaga; međutim, jedinicama MUP-a morali su neposredno komandovati sami komandanti tih jedinica.⁹²²

331. Christian Nielsen, vještak tužilaštva za pitanja vezana za MUP RS, u svom je svjedočenju izjavio da je snagama MUP-a, kada su one bile potčinjene VRS-u u svrhu izvođenja borbenih operacija, neposredno komandovao radnik MUP-a koji je bio određen za tu konkretnu operaciju.⁹²³

332. Kada mu je tokom svjedočenja pokazano Stanišićevo naređenje od 15. maja 1992. godine, Aleksandar Krulj, bivši načelnik SJB-a Ljubinje u periodu od 1991. do 1994. godine,⁹²⁴ izjavio je da se službenik MUP-a koji komanduje prepotčinjenom jedinicom MUP-a i sam prepotčinjava relevantnom vojnom komandantu i tako postaje dio vojne hijerarhije. Po njegovom mišljenju, pripadnici prepotčinjene jedinice MUP-a bi tako postali pripadnici vojske i bili bi odgovorni shodno vojnim pravilima. Krulj je, nadalje, objasnio da, u slučajevima kada je on neku jedinicu milicije prepotčinio nekom komandantu (vojne) brigade, ta jedinica milicije, za vrijeme dok je bila u sastavu vojske, nije bila dužna Krulju slati nikakve izvještaje, niti je Krulj bio dužan slati izvještaje toj jedinici milicije zato što tokom tog perioda njeni pripadnici više nisu bili milicioneri.⁹²⁵

⁹¹⁹ Dokazni predmet 1D662, Bajagićev ekspertski izvještaj, str. 183-184. V. takođe Goran Mačar, 6. juli 2011. godine, T. 22922.

⁹²⁰ Vitomir Žepinić, 28. januar 2010. godine, T. 5686.

⁹²¹ Vitomir Žepinić, 28. januar 2010. godine, T. 5697-5700.

⁹²² Dokazni predmet 1D46, Naređenje Miće Stanišića, kojim se snage MUP-a RS organizuju u ratne jedinice, 15. maj 1992. godine, str. 2. V. takođe Drago Borovčanin, 23. februar 2010. godine, T. 6678-6679.

⁹²³ Christian Nielsen, 14. decembar 2009. godine, T. 4772.

⁹²⁴ Aleksandar Krulj, 26. oktobar 2009. godine, T. 1966.

⁹²⁵ Aleksandar Krulj, 27. oktobar 2009. godine, T. 2080-2081, 2092-2093.

333. Andrija Bjelošević, načelnik CSB-a Doboj, u svom je svjedočenju izjavio da je Stanišićevo naređenje od 15. maja 1992. godine izdato u skladu sa zakonom i da je provođeno u praksi. Objasnio je da bi, kada se jednom formirala četa prepotčinjenih milicionera, tom četom komandovao neki pripadnik milicije, koji bi bio pod komandom vojske. Kada je Bjelošević učestvovao u "Operaciji Koridor", pod njegovom komandom su bile četiri čete milicije, a on je bio potčinjen komandantu Taktičke grupe 3 vojske. Bjelošević je izjavio da su pripadnici milicije, dok su bili prepotčinjeni, podliježali vojnim pravilima i disciplini.⁹²⁶

334. Sreto Gajić, bivši inspektor milicije koji je bio zadužen za odbrambene pripreme milicije,⁹²⁷ u svom je svjedočenju izjavio da bi neka jedinica milicije, kada bi se prepotčinila vojsci, bila organizovana u okviru neke određene vojne formacije (vod, četa, bataljon). Njome bi i dalje komandovao njen komandant ili komandir iz redova milicije, ali bi on izvještaje o borbenim dejstvima podnosio komandantu vojne jedinice kojoj je ta jedinica milicije bila prepotčinjena. Komandant ili komandir milicije i svi pripadnici milicije iz prepotčinjene jedinice postali bi dio vojne komandne strukture i bili bi izuzeti iz komandne strukture MUP-a. Prema Gajićevim riječima, ako bi neki prepotčinjeni pripadnik milicije za vrijeme prepotčinjenja počinio neko krivično djelo, mjere protiv njega bi vjerovatno moralo da preduzme vojno pravosuđe.⁹²⁸

335. Radomir Njeguš, pravnik i po nacionalnosti Srbin, bio je tokom 1990. i 1991. godine načelnik uniformisane milicije u SUP-u Sarajevo, zatim tokom 1992. godine šef kabineta Miće Stanišića, a potom, takođe 1992. godine, načelnik Uprave za pravne, kadrovske i poslove stranaca. On je u svom svjedočenju izjavio da su jedinice milicije koje su bile angažovane u borbenim dejstvima činile dio VRS-a i bile potčinjene VRS-u. Ako bi neki pripadnik milicije tokom tog prepotčinjavanja počinio neko krivično djelo, onda bi za provođenje istrage bila odgovorna vojska. Ako bi se to krivično djelo otkrilo nakon što se dotična jedinica vratila redovnim poslovima i zadacima milicije, za provođenje istrage bi i dalje bila prevashodno odgovorna vojska. Milicija bi s njom saradivala tokom istrage. Ukoliko bi neki prepotčinjeni pripadnik milicije počinio neko krivično djelo prilikom obavljanja nekog redovnog zadatka milicije, onda bi istragu o tom krivičnom djelu proveli nadležni organi civilne milicije.⁹²⁹

336. Svjedok ST027, bivši milicioner hrvatske nacionalnosti,⁹³⁰ složio se s tvrdnjom da su pripadnici milicije koji su bili prepotčinjeni vojsci, u slučaju da počine krivično djelo, potpadali pod

⁹²⁶ Andrija Bjelošević, 15. april 2011. godine, T. 19651-19656. V. takođe dokazni predmet 1D406, Naređenje kojim Momir Talić određuje zone odgovornosti, 1. juli 1992. godine; dokazni predmet 1D468, Zapovijest Slavka Lisice za napad, 7. septembar 1992. godine.

⁹²⁷ Sreto Gajić, 15. juli 2010. godine, T. 12799.

⁹²⁸ Sreto Gajić, 15. juli 2010. godine, T. 12856-12861.

⁹²⁹ Radomir Njeguš, 7. juni 2010. godine, T. 11292-11294, 11342, 11344-11345.

⁹³⁰ Svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 715-716, 728 (povjerljivo).

nadležnost vojnog pravosuđa. Po mišljenju svjedoka ST027, za vrijeme ratnog stanja ili stanja neposredne ratne opasnosti, sve funkcije milicije, uključujući civilno provođenje zakona, podlijegale su vojnoj komandi.⁹³¹

337. Svjedok ST172, bivši oficir VRS-a,⁹³² u svom je svjedočenju izjavio da su pripadnici civilne milicije koji su iz SJB-ova upućeni na obavljanje poslova obezbjeđenja u Manjači, odmah po dolasku u taj logor, bili prepotčinjeni vojsci. To prepotčinjavanje je podrazumijevalo da, u slučaju da neki pripadnik civilne milicije za vrijeme obavljanja dužnosti u Manjači počini disciplinski prekršaj ili krivično djelo, sankcije za disciplinski prekršaj izriče komandant logora, a krivično gonjenje za počinjeno krivično djelo vrše vojni sudovi. Međutim, svjedok ST172 je dodao da je, u slučajevima kada je protiv nekog pripadnika civilne milicije bio pokrenut krivični postupak, o tome bio obavještavan načelnik SJB-a iz kojeg je dotični pripadnik milicije bio prepotčinjen.⁹³³

338. Svjedok ST139, vojni sudija, u svom je svjedočenju izjavio da su pripadnici civilne milicije, kada su učestvovali u borbenim dejstvima, bili prepotčinjeni vojnoj komandi. To je značilo da su tokom takvih perioda prepotčinjenosti pripadnici civilne milicije smatrani dijelom vojske i da je vojni pravosudni sistem raspolagao isključivom nadležnošću za procesuiranje svih krivičnih djela počinjenih od strane milicije u tim periodima. Međutim, ako je milicija djelovala na nekom području na kojem nije bilo ratnih dejstava, onda je civilna milicija bila dužna da provede istragu. Svjedok ST139 je naveo primjer čuvara iz redova milicije u logoru Manjača, što je, po njegovom mišljenju, bila situacija koja nije predstavljala borbenu operaciju. Međutim, on takođe izjavio da je, zbog toga što su zarobljenici u logoru uživali zaštitu shodno odredbama međunarodnog humanitarnog prava, svako krivično djelo usmjereno protiv njih spadalo u nadležnost vojnih sudova. Svjedok ST139 je, nadalje, izjavio da bi, tokom operacije milicije u kojoj je nakon granatiranja izvršen pretres svih kuća u jednom naselju u Sanskom Mostu u potrazi za oružjem, svaki pripadnik milicije koji bi počinio neko krivično djelo bio pod nadležnošću civilne milicije i pravosuđa.⁹³⁴

339. Vidosav Kovačević, general u penziji koji je u periodu od 1977. do 2009. godine služio u JNA i VRS-u,⁹³⁵ u svom je svjedočenju izjavio da su pripadnici milicije, kada su bili korišteni u

⁹³¹ Svjedok ST027, 5. oktobar 2009. godine, T. 796-798, 830.

⁹³² Svjedok ST172, 21. januar 2010. godine, T. 5250, 5255-5256, 5269-5270 (povjerljivo).

⁹³³ Svjedok ST172, 21. januar 2010. godine, T. 5267-5268.

⁹³⁴ Svjedok ST139, 12. april 2010. godine, T. 8501-8502, 8555-8559 (povjerljivo), i 13. april 2010. godine, T. 8574-8575, 8581-8583, 8609, 8610 (povjerljivo), i 14. april 2010. godine, 8686-8687 (povjerljivo).

⁹³⁵ Vidosav Kovačević, 5. septembar 2011. godine, T. 23619; dokazni predmet 2D158, Biografija svjedoka vještaka Vidosava Kovačevića, 23. novembar 2010. godine, str. 2.

borbenim dejstvima, uvijek bili potčinjeni vojnim oficirima koji su rukovodili tim borbenim dejstvima i da je za njih bilo nadležno vojno pravosuđe.⁹³⁶

340. Nenad Krejić, koji je od juna 1991. do septembra 1992. godine bio načelnik SJB-a Skender-Vakuf,⁹³⁷ u svom je svjedočenju izjavio da je, počev od aprila 1992. godine pa nadalje, lokalna vojna komanda tražila pomoć snaga milicije za konkretne borbene operacije. Vojska bi onda u tu konkretnu svrhu preuzela rukovođenje i komandovanje nad tim pripadnicima milicije. Kada bi se ta operacija završila, pripadnici milicije bi se vratili pod svoju civilnu komandu. Pored toga, i Vrhovna komanda je mogla da zatraži upotrebu jedinica milicije.⁹³⁸

341. Mićo Stanišić je izjavio da je vojska, kako na osnovu zakona SFRJ, tako i na osnovu zakona RS-a, mogla da naredi mobilizaciju pripadnika MUP-a za obavljanje poslova i zadataka. U takvim slučajevima, pripadnici MUP-a bi bili stavljeni pod komandu nadležnog vojnog oficira. Ukoliko bi počinili krivična djela, bili bi pod nadležnošću vojnih sudova.⁹³⁹

342. Pretresno vijeće nije u stanju da na osnovu gorenavedenih dokaza utvrdi da li su vojni ili civilni organi vlasti mogli biti odgovorni za provođenje istrage i krivično gonjenje za zločine nad Muslimanima i Hrvatima koje su eventualno počinili pripadnici milicije prepotčinjeni vojsci. Vijeće smatra da je pitanje krivične odgovornosti optuženih za postupke prepotčinjenih pripadnika milicije prevashodno značajno za njihovu odgovornost po članu 7(3) Statuta. Vijeće je već konstatovalo da je postojao udruženi zločinački poduhvat čiji je cilj bio da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone sa teritorije planirane srpske države. U odjeljcima Presude koji slijede, Vijeće konstatuje da su pripadnici milicije, JNA i VRS-a svi korišteni kao sredstva za provođenje udruženog zločinačkog poduhvata i da su optuženi bili učesnici tog poduhvata. Vijeće će, stoga, razmotriti da li se postupci pripadnika milicije, za koje odbrana tvrdi da su u vrijeme činjenja zločina bili prepotčinjeni vojsci,⁹⁴⁰ mogu pripisati nekom učesniku tog UZP-a, a na kraju i optuženima.⁹⁴¹ Vijeće će to učiniti u odjeljku Presude koji se odnosi na individualnu krivičnu odgovornost optuženih. S obzirom na to, Vijeće konstatuje da nije potrebno donositi nikakve daljnje zaključke u vezi s pitanjem prepotčinjavanja.

⁹³⁶ Vidosav Kovačević, 5. septembar 2011. godine, T. 23648; 6. septembar 2011. godine, T. 23717-23718; 8. septembar 2011. godine, T. 23813.

⁹³⁷ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14026-14028.

⁹³⁸ Nenad Krejić, 2. septembar 2010. godine, T. 14133-14134.

⁹³⁹ Dokazni predmet P2302, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 17.-21. juli 2007. godine, str. 28-29.

⁹⁴⁰ V. Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 252-338.

⁹⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 168, 171-172.

V. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST

A. Odgovornost Stojana Župljanina

1. Učešće Stojana Župljanina u UZP-u za koje je okrivljen

343. U Optužnici se navodi da je Stojan Župljanin od 1991. godine nadalje bio načelnik CSB-a Banja Luka, a najkasnije od 5. maja 1992. do jula 1992. godine bio je član Kriznog štaba ARK-a.⁹⁴²

(a) Optužbe po članu 7(1) Statuta

344. Stojan Župljanin se u Optužnici tereti individualnom krivičnom odgovornošću po članu 7(1) Statuta za krivična djela iz članova 3 i 5 Statuta u opštinama Banja Luka, Donji Vakuf, Ključ, Kotor-Varoš, Prijedor, Sanski Most, Skender-Vakuf i Teslić (dalje u tekstu: Opštine ARK-a), za koja se navodi da ih je počinio putem svog učešća u UZP-u.⁹⁴³ Prema navodima iz Optužnice, Župljanin je, djelujući putem svojih funkcija i pripadajućih ovlaštenja, učestvovao u UZP-u u dogovoru s drugim učesnicima⁹⁴⁴ najkasnije od 1. aprila 1992. pa barem do 31. decembra 1992. godine, sa namjerom da poćini svako od krivićnih djela nabrojanih u taćkama od 1 do 10 Optužnice, pri ćemu je bio svjestan ćinjenice da se njegovo ponašanje odvija u kontekstu oružanog sukoba i da predstavlja dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva.⁹⁴⁵

345. U Optužnici se alternativno navodi da su, u onoj mjeri u kojoj krivićna djela nabrojana u taćkama od 1 do 8 nisu bila u okviru cilja UZP-a, ta krivićna djela bila predvidiva posljedica provođenja UZP-a i da je Stojan Župljanin "voljno preuze[o] taj rizik".⁹⁴⁶

346. Takoće alternativno, tužilaštvo navodi da je Stojan Župljanin, ako nije bio ućesnik UZP-a, svojim ponašanjem pomagao i podržavao izvršenje svih krivićnih djela opisanih u paragrafu 12 Optužnice. Tužilaštvo, nadalje, tereti Stojana Župljanina za narećivanje, planiranje i podsticanje u vezi s radnjama navedenim u paragrafima 12(d)-(g) Optužnice i tereti ga da je direktno namjeravao ili bio svjestan znatne vjerovatnoće da će izvršenje njegovih planova i naloga, i/ili provoćenje radnji i postupaka koje je on podstakao, biti povezano sa krivićnim djelima za koja se tereti u ovoj Optužnici ili do njih dovesti.⁹⁴⁷

⁹⁴² Optužnica, par. 3.

⁹⁴³ Optužnica, par. 5, 6, 12.

⁹⁴⁴ Optužnica, par. 8.

⁹⁴⁵ Optužnica, par. 10, 12(a)-(g), 13.

⁹⁴⁶ Optužnica, par. 14.

⁹⁴⁷ Optužnica, par. 16.

(b) Optužbe po članu 7(3) Statuta

347. U Optužnici se navodi da je Stojan Župljanin, kao načelnik CSB-a u Banjoj Luci, bio funkcioner na najvišem položaju u miliciji u ARK-u, potčinjen samo Mići Stanišiću. Kao takav, imao je sveukupnu nadležnost i odgovornost za djelovanje pripadnika i službenika MUP-a RS u ARK-u. Shodno tome, Župljanin se u Optužnici tereti individualnom krivičnom odgovornošću za djela i propuste svojih potčinjenih po članu 7(3) Statuta. Navodi se da je Župljanin, kao načelnik CSB-a u Banjoj Luci i predstavnik milicije u Kriznom štabu ARK-a, *de jure* i *de facto* rukovodio i komandovao pripadnicima i službenicima MUP-a RS u ARK-u koji su učestvovali u zločinima koji se navode u Optužnici.⁹⁴⁸ U Optužnici se navodi da je Župljanin znao ili je bilo razloga da zna da su njegovi potčinjeni počinili ili se spremaju počiniti krivična djela navedena u Optužnici, a da nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni njihove počinioce. U tom kontekstu, u Optužnici se navodi da su Župljaninove dužnosti obuhvatale obavezu da pokrene istragu u vezi sa zločinima, da zaustavi zločinačku aktivnost, da izrekne primjerene kaznene mjere i da preduzme mjere kako bi spriječio ili odvratio pripadnike i službenike MUP-a RS-a od činjenja daljnjih krivičnih djela.⁹⁴⁹

2. Uloga i ovlaštenja Stojana Župljanina(a) Osnovni podaci, obrazovanje i karijera

348. Stojan Župljanin je rođen 22. septembra 1951. godine u selu Maslovaru, opština Kotor-Varoš.⁹⁵⁰ Godine 1975., nakon što je završio pravni fakultet, zaposlio se u opštinskom Sekretarijatu unutrašnjih poslova (koji se u to vrijeme zvao SUP) u Banjoj Luci, gdje je također vršio obuku polaznika.⁹⁵¹ Krajem 1970-ih, postao je komandir Stanice milicije Mejdan u Banjoj Luci.⁹⁵² Poslije tri godine rada u Stanici milicije Mejdan, Župljanin je premješten u Stanicu milicije Centar u Banjoj Luci, gdje je ispočetka radio kao zamjenik komandira, zatim kao pomoćnik komandira, te najzad, 1981. godine, kao komandir stanice.⁹⁵³ Početkom 1980-ih, bio je upućen na Kosovo kao zamjenik komandanta združenih snaga milicije BiH.⁹⁵⁴

⁹⁴⁸ Optužnica, par. 18, 21-22.

⁹⁴⁹ Optužnica, par. 23.

⁹⁵⁰ Prvo stupanje Stojana Župljanina pred sud, 23. juni 2008. godine, IT-99-36-1, T. 11-12. Pretresno vijeće će se na prvo Župljaninovo stupanje pred sud osloniti samo u svrhu utvrđivanja datuma i mjesta njegovog rođenja i njegovog obrazovanja.

⁹⁵¹ Prvo stupanje Stojana Župljanina pred sud, 23. juni 2008. godine, predmet br. IT-99-36-1, T. 11-12; svjedok SZ003, 20. septembar 2011. godine, T. 24466 (povjerljivo).

⁹⁵² Svjedok SZ003, 20. septembar 2011. godine, T. 24466 (povjerljivo).

⁹⁵³ Anto Đebro, dokazni predmet 2D141, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, str. 2; svjedok SZ023, 7. oktobar 2011. godine, T. 24643 (povjerljivo).

⁹⁵⁴ Svjedok SZ003, 20. septembar 2011. godine, T. 24466-24469 (povjerljivo); svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 716-717 (povjerljivo).

349. Dana 25. januara 1991. godine, Zoran Aleksić i Radoslav Brđanin, članovi Opštinskog odbora SDS-a u Čelincu, pisali su Opštinskom odboru SDS-a u Banjoj Luci kako bi dali svoju "bezrezervnu podršku" imenovanju Stojana Župljanina za načelnika CSB-a Banja Luka.⁹⁵⁵ Dana 6. maja 1991. godine, Alija Delimustafić, ministar unutrašnjih poslova SR BiH, imenovao je Župljanina za načelnika CSB-a Banja Luka.⁹⁵⁶

(b) Imenovanje za načelnika CSB-a Banja Luka MUP-a RS

350. Pretresno vijeće je u odjeljku koji je posvećen MUP-u RS diskutovalo o tome da je MUP RS osnovan u aprilu 1992. godine kao zasebno tijelo u odnosu na MUP SR BiH.⁹⁵⁷ Dana 11. aprila 1992. godine, Skupština ARK-a imenovala je Župljanina za "načelnika Centra službi bezbjednosti Autonomne regije Krajina".⁹⁵⁸ Istog dana, Vojislav Kuprešanin, koji je bio predsjednik Skupštine ARK-a i istaknuti član SDS-a,⁹⁵⁹ uputio je dopis MUP-u RS u kojem je izrazio jednoglasnu podršku Skupštine Župljaninovom imenovanju za načelnika CSB-a Banja Luka u okviru novoformiranog MUP-a RS.⁹⁶⁰ Dana 15. maja 1992. godine, Mićo Stanišić, ministar unutrašnjih poslova RS, postavio je Župljanina na taj položaj.⁹⁶¹

351. Dana 27. marta 1992. godine, Skupština RS je prilikom usvajanja Ustava područje ARK-a dodijelila CSB-u Banja Luka kao zonu odgovornosti.⁹⁶² Najkasnije 6. maja 1992. godine, CSB Banja Luka je u svojoj zoni odgovornosti imao SJB-ove svih Opština ARK-a. Najkasnije 11. maja 1992. godine, CSB Banja Luka je, kako je izviješteno, "u potpunosti imao kontrolu" nad 25 stanica milicije u ARK-u.⁹⁶³ Predrag Radić, predsjednik Skupštine opštine Banja Luka,⁹⁶⁴ u svom je svjedočenju izjavio da je Župljanin bio vodeći predstavnik MUP-a RS u ARK-u.⁹⁶⁵

⁹⁵⁵ Svjedok ST174, dokazni predmet P1098.01, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 8. april 2002. godine, T. 3861-3862 (povjerljivo); dokazni predmet P1098.12, Dopis Opštinskog odbora SDS-a Čelincac upućen Opštinskom odboru SDS-a Banja Luka, 25. januar 1991. godine.

⁹⁵⁶ Svjedok ST213, 4. mart 2010. godine, T. 7204 (povjerljivo); dokazni predmet P2043, Rješenje o imenovanju Stojana Župljanina za načelnika CSB-a Banja Luka, 6. maj 1991. godine.

⁹⁵⁷ O formiranju MUP-a RS govori se u poglavlju ove Presude koje je posvećeno MUP-u.

⁹⁵⁸ Dokazni predmet ID776, Imenovanje Stojana Župljanina za načelnika Centra službi bezbjednosti ARK-a, 11. april 1992. godine.

⁹⁵⁹ Svjedok ST174, dokazni predmet P1098.03, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 10. april 2002. godine, T. 4051 (povjerljivo).

⁹⁶⁰ Dokazni predmet P1417, Dopis predsjednika Skupštine ARK-a upućen MUP-u RS, 11. april 1992. godine.

⁹⁶¹ Dokazni predmet P458, Rješenje o imenovanju Stojana Župljanina za načelnika CSB-a Banja Luka MUP-a RS, 15. maj 1992. godine.

⁹⁶² Dokazni predmet P353, Depeša Momčila Mandića, pomoćnika ministra unutrašnjih poslova RS, 31. mart 1992. godine, str. 1; dokazni predmet P960.24, Informacija o radu SJB-a Ključ za vrijeme borbenih dejstava, juli 1992. godine, str. 3, 4.

⁹⁶³ Dokazni predmet P560, Članak iz *Glasa*: "Mi garantujemo mir", 12. maj 1992. godine, str. 1; dokazni predmet P367, Zaključci sa sjednice CSB-a Banja Luka, održane 6. maja 1992. godine, str. 1, 20. maj 1992. godine; činjenica o kojoj je presuđeno 1214.

⁹⁶⁴ Muharem Krzić, dokazni predmet P459.05, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 14. februar 2002. godine, T. 1746-1747; svjedok ST174, dokazni predmet P1098.03, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 10. april 2002. godine, T. 4064-4067 (povjerljivo); svjedok ST183, dokazni predmet P1295.06, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 13. mart 2003. godine, T. 15766 (povjerljivo); Predrag Radić, dokazni predmet P2100, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 3. novembar 2003. godine, T. 21945 (povjerljivo); Momčilo Mandić, dokazni predmet P1318.08, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 7. decembar 2004. godine, T. 9284; Vladimir Tutuš, 15. mart 2010. godine, T. 7605; dokazni predmet P459.07, Izvještaj SDA Banja Luka, upućen Misiji BiH pri UN-u, 30. septembar 1992. godine, str. 2.

⁹⁶⁵ Predrag Radić, dokazni predmet P2096, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 26. oktobar 2004. godine, T. 7388.

352. U poglavljima koja se bave postojanjem UZP-a koji je naveden u Optužnici i učešća u tom UZP-u koje se Mići Stanišiću stavlja na teret, Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze u vezi sa sastankom Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, održanim 14. februara 1992. godine u Sarajevu, na kojem je Radovan Karadžić zahtijevao da se formiraju opštinski izvršni odbori i drugi opštinski organi, te da se nakon toga izvrši mobilizacija srpskih snaga u svrhu preuzimanja vlasti u opštinama iz Varijante A i praćenja stanja u opštinama iz Varijante B. U jednom telefonskom razgovoru koji je Radovan Karadžić 13. februara 1992. godine vodio sa Jovanom Čizmovićem, srpskim političarem iz ARK-a,⁹⁶⁶ potonji je zamolio Karadžića da se sastanu "sutra" i rekao mu da bi i "Stojan" htio da dođe. Karadžić je odgovorio da se mogu sastati tokom "pauza".⁹⁶⁷ Tužilaštvo je na uvrštavanje u spis ponudilo račun hotela "Holiday Inn" u Sarajevu koji se odnosio na boravak učesnika "Skupštine SDS" u tom hotelu 14. i 15. februara 1992. godine. Na tom računu navode se imena Vojislava Kuprešanina, Radislava Vukića i Radoslava Brđanina. Takođe se navodi da je osoba s prezimenom "Župljanin" došla u hotel 14. februara 1992. godine, a otišla sljedećeg dana.⁹⁶⁸ Na osnovu ovog dokaza, te uzevši u obzir prisustvo određenog broja vodećih čelnika ARK-a na tom sastanku SDS-a, kao što se vidi iz pomenutog računa, Pretresno vijeće se uvjerilo da je "Stojan" koji se pominje u razgovoru bio optuženi Stojan Župljanin i, s obzirom na to da se u hotelskom računu navodi gost koji je u knjigu gostiju upisan kao Župljanin, Vijeće konstatuje da je on prisustvovao sastanku SDS-a održanom 14. februara 1992. godine, gdje je imao zakazan sastanak sa Karadžićem.

353. Dana 5. maja 1992. godine, Župljanin je postao član novoosnovanog Kriznog štaba ARK-a. U izvještaju od 2. septembra 1992. godine u vezi sa sastankom s predstavnicima MKCK-a na kojem se razgovaralo o zatvaranju zatočeničkih logora, pomoćnik komandanta 1. krajiškog korpusa za informisanje i pravne poslove opisao je Župljanina kao "ministra unutrašnjih poslova" ARK-a.⁹⁶⁹

(c) Dužnosti i ovlaštenja Stojana Župljanina na položaju načelnika CSB-a Banja Luka

354. Članom 10 Ustava RS-a propisano je da su građani RS-a ravnopravni u slobodama, pravima i dužnostima, te da su jednaki pred zakonom i da uživaju istu pravnu zaštitu bez obzira na rasu, pol, jezik, nacionalnu pripadnost, vjeroispovijest, socijalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovno stanje, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo lično svojstvo.⁹⁷⁰ Shodno članu 42

⁹⁶⁶ Predrag Radić, dokazni predmet P2100, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 3. novembar 2003. godine, T. 21990.

⁹⁶⁷ Dokazni predmet P870, Transkript presretnutog razgovora između Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 13. februar 1992. godine, str. 4.

⁹⁶⁸ Dokazni predmet P1353.17, Račun hotela "Holiday Inn" u Sarajevu za 14. i 15. februar 1992. godine, str. 1, 8, 14, 36, 71.

⁹⁶⁹ Dokazni predmet 1D675, Izvještaj 1. KK o sastanku s predstavnicima MKCK-a, 2. septembar 1992. godine, str. 1. Pretresno vijeće je dokaze o tome da je Župljanin bio član Kriznog štaba ARK-a razmotrilo u odjeljku Presude koji se odnosi na UZP, konkretno, u pododjeljku koji se odnosi na ARK.

⁹⁷⁰ Dokazni predmet P181, Ustav RS, 28. februar 1992. godine, član 10. V. takođe član 5, u kojem stoji da je ustavni poredak RS utemeljen, pored ostalog, na obezbjeđenju nacionalne ravnopravnosti.

Zakona o unutrašnjim poslovima RS, ovlaštena službena lica MUP-a RS bila su dužna da vrše poslove i zadatke zaštite ustavnog uređenja i zaštite života i lične bezbjednosti stanovništva. Župljanin je takođe bio dužan da spriječi činjenje krivičnih djela i, u slučajevima kad sprečavanje nije bilo moguće, da uhapsi počinioce takvih djela. Bio je dužan da poslove i zadatke vezane za provođenje zakona i održavanje reda vrši u svakoj prilici, bez obzira na to da li se nalazio na službenoj dužnosti i da li mu je bio posebno dodijeljen neki konkretan zadatak. Shodno odredbama Zakona o unutrašnjim poslovima, Župljanin je poslove i zadatke vezane za nacionalnu i javnu bezbjednost morao da vrši čak i u slučaju kada je izvršavanje takvih poslova i zadataka dovodilo u opasnost i njegov život.⁹⁷¹

355. Kao načelnik CSB-a Banja Luka, Stojan Župljanin je bio pretpostavljen SJB-ovima u ARK-u i koordinisao je njihove aktivnosti. CSB je bio dužan da pruži pomoć stanicama milicije u svojoj zoni odgovornosti, pored ostalog, i u poslovima provođenja istrage o krivičnim djelima, i bio je odgovoran za aktivnosti milicije u svojoj zoni. Načelnici SJB-ova bili su dužni da izvršavaju naređenja koja su dolazila iz CSB-a. Pored toga, Župljanin je vršio koordinaciju rada nekoliko odjeljenja unutar CSB-a.⁹⁷² Dana 6. maja 1992. godine, govoreći pred načelnicima SJB-ova ARK-a, Župljanin je izjavio da su njegova naređenja, bilo usmena, bilo u formi depeša, za njih zakon i da se moraju izvršavati.⁹⁷³

356. Župljanin je raspolagao ovlaštenjima za imenovanje načelnika i radnika SJB-ova, kao i kadrova CSB-a Banja Luka, uključujući disciplinske tužioce. Međutim, za imenovanje načelnika i komandira bila mu je potrebna prethodna saglasnost Miće Stanišića.⁹⁷⁴ CSB je bio odgovoran i za provođenje istraga o krivičnim djelima i podnošenje krivičnih prijavi nadležnim sudovima.⁹⁷⁵

(i) Uloga opštinskih kriznih štabova u ARK-u tokom perioda na koji se odnosi Optužnica

357. Dana 30. aprila 1992. godine, Župljanin je načelnicima SJB-ova u ARK-u uputio depešu u kojoj se požalio na pojave bavljenja "kriminalnim radnjama pojedinih ovlaštenih službenih lica" i na slučajeve u kojima SJB-ovi nisu izvršili naređenja CSB-a Banja Luka. Župljanin je napisao da je potrebno da starješine SJB-ova protiv radnika milicije koji su počinili krivična djela preduzmu hitne

⁹⁷¹ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, član 42.

⁹⁷² Svjedok ST174, 24. mart 2010. godine, T. 8143 (povjerljivo); svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 720, 722.

⁹⁷³ Dokazni predmet P367, Zaključci sa sjednice CSB-a Banja Luka, održane 6. maja 1992. godine, 20. maj 1992. godine, str. 2.

⁹⁷⁴ Dokazni predmet 1D73, Rješenje Miće Stanišića kojim se načelnicima CSB-ova daju ovlasti za imenovanje kadrova MUP-a RS, 25. april 1992. godine; dokazni predmet P366, Zahtjev Stojana Župljanina Mići Stanišiću za saglasnost za imenovanja načelnika i komandira policije, 4. maj 1992. godine; dokazni predmet P384, Rješenje o imenovanju Mirka Vručinića za načelnika SJB-a Sanski Most, koje je potpisao Stojan Župljanin, 13. juni 1992. godine (povjerljivo); dokazni predmet P1286, Župljaninovo rješenje kojim je Radomir Rodić imenovan za disciplinskog tužioca u CSB-u Banja Luka, 7. juli 1992. godine.

⁹⁷⁵ Svjedok ST174, 23. mart 2010. godine, T. 8041-8042 (povjerljivo); Aleksandar Krulj, 28. oktobar 2009. godine, T. 2226.

mjere, uključujući i mjeru suspenzije, i da o svakom takvom slučaju obavijeste CSB.⁹⁷⁶ Dana 28. maja 1992. godine, Župljanin je svim SJB-ovima u zoni odgovornosti CSB-a Banja Luka poslao depešu u kojoj je naveo da su se pojavila nova "krizna područja" mimo sinhronizovane i organizovane aktivnosti, znanja i saglasnosti CSB-a Banja Luka i nadležnih komandi korpusa u RS-u. On je upozorio da bi daljnje nekontrolisane aktivnosti mogle dovesti do "neželjenih posljedica većih razmjera" i zabranio je svaku oružanu akciju i dejstvo milicije bez saglasnosti CSB-a i "nadležne komande korpusa [...] Srpske Republike". Takođe je načelnicima i drugim odgovornim radnicima SJB-ova zabranio da bez njegove saglasnosti izdaju naređenja miliciji da učestvuje u borbenim dejstvima s vojskom ili da se uputi na područja drugih SJB-ova radi izvršavanja određenih aktivnosti.⁹⁷⁷ Dana 30. jula 1992. godine, Župljanin je načelnicima svih SJB-ova u ARK-u uputio depešu u kojoj se žalio na to da radnici milicije i rukovodne strukture pojedinih stanica javne bezbjednosti "dozvoljavaju da budu 'gurnuti' od strane aktuelne vlasti na terenu" u izvršavanje poslova za koje MUP nije nadležan i koji se kose sa Zakonom o unutrašnjim poslovima. Pored toga, Župljanin se žalio na to da mnogi načelnici SJB-ova primaju naređenja od "određenih političkih organa" i da se bave poslovima koji nisu u njihovoj nadležnosti. Da bi se prevazišla ta situacija, Župljanin je SJB-ovima naredio da ne provode odluke opštinskih i regionalnih kriznih štabova, kao ni drugih organa, osim ukoliko one nisu usvojene u skladu s utvrđenom procedurom i dostavljene SJB-ovima "u pismenoj formi". To je obuhvatalo i "političke odluke koje nemaju zakonsku formu".⁹⁷⁸ Župljanin je SJB-ovima u ARK-u izdao direktivu da prije preduzimanja bilo kakvih radnji, čak i radnji koje u "složenijim" slučajevima spadaju u njihovu nadležnost, zatraže odobrenje od CSB-a. Župljanin se, nadalje, žalio na to da lokalni organi vlasti vrše kadrovske promjene na osnovu ličnih interesa. Naredio je svojim načelnicima SJB-ova da u rukovodećim strukturama stanica javne bezbjednosti ne vrše nikakve kadrovske promjene bez odobrenja CSB-a.⁹⁷⁹

358. U izvještaju o radu CSB-a Banja Luka za period od 1. jula do 30. septembra 1992. godine navodi se sljedeće zapažanje: "Neefikasnosti, neprofesionalizmu i površnosti u radu u jednom broju SJB u znatnoj mjeri doprinijelo je funkcionalno i akciono 'osamostaljivanje' od Centra jednog broja SJB [...]."⁹⁸⁰ Tomislav Kovač, načelnik milicije koji je u avgustu 1992. godine postavljen za

⁹⁷⁶ Dokazni predmet P1002, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima stanica javne bezbjednosti u ARK, 30. april 1992. godine, str. 2.

⁹⁷⁷ Vidosav Kovačević, 15. septembar 2011. godine, T. 24221-24222; dokazni predmet P376, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena stanicama javne bezbjednosti u ARK, 28. maj 1992. godine.

⁹⁷⁸ Predrag Radulović, 1. juni 2010. godine, T. 11135; dokazni predmet 2D25, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, komandama 1. i 2. krajiškog korpusa i MUP-u RS, s informacijama o bezbjednosnoj situaciji, poslao Stojan Župljanin, 30. juli 1992. godine, str. 2-3.

⁹⁷⁹ Dokazni predmet 2D25, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, komandama 1. i 2. krajiškog korpusa i MUP-u RS, s informacijama o bezbjednosnoj situaciji, poslao Stojan Župljanin, 30. juli 1992. godine, str. 3-4.

⁹⁸⁰ Dokazni predmet P621, CSB Banja Luka: Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. juli – 30. septembar 1992. godine, oktobar 1992. godine, str. 43.

pomoćnika ministra unutrašnjih poslova zaduženog za poslove milicije u MUP-u RS,⁹⁸¹ u svom je svjedočenju izjavio da, po njegovoj procjeni, Župljanin nije bio kadar da se "nosi" s problemima u zoni odgovornosti CSB-a Banja Luka i da je neposredna intervencija MUP-a RS, zajedno s njegovom političkom moći, bila neophodna da bi se riješili problemi koji su navedeni u tom izvještaju.⁹⁸²

359. Pretresno vijeće je pregledalo dokumentarne dokaze i dokaze u vidu svjedočenja koji pokazuju da je SJB Prijedor djelovao u određenoj mjeri samostalno i da je izvršavao naređenja Kriznog štaba Prijedora, pružajući obezbjeđenje za zatočeničke logore. Kako se navodi u izvještaju o radu CSB-a Banja Luka za period od 1. januara do 30. juna 1992. godine, načelnici SJB-ova su se u nekim slučajevima bavili poslovima koji su bili izvan djelokruga njihove nadležnosti i koji su u suštini bili političke prirode; pod uticajem određenih političkih organa i pojedinaca donošene su odluke bez ovlaštenja.⁹⁸³ Prema riječima Srete Gajića, koji je bio načelnik za odbrambene pripreme u Odjeljenju za poslove milicije MUP-a RS,⁹⁸⁴ Simo Drljača, načelnik SJB-a Prijedor, bio je jedan od najistaknutijih primjera takvog ponašanja načelnika SJB-ova,⁹⁸⁵ iako je CSB zahtijevao da lokalni SJB-ovi djeluju samo u okviru svojih dužnosti i u skladu sa zakonom.⁹⁸⁶

360. Dana 1. avgusta 1992. godine, Drljača je izvijestio CSB Banja Luka da nije u mogućnosti da provede odluku Ratnog predsjedništva Skupštine opštine Prijedor u vezi sa smanjenjem snaga rezervnog sastava milicije angažovanih u zatočeničkim logorima u Prijedoru (Keraterm, Trnopolje i Omarska). Kako je navelo Ratno predsjedništvo, broj pripadnika milicije u tim logorima trebalo je da se "znatnije smanji", a da obezbjeđenje vrši vojska. Međutim, Drljača je obavijestio Župljanina da se, zbog toga što je "[v]ojska [...] odbila da prihvati obezbjeđenje ovih centara na kojima ova stanica [u Prijedoru] svakodnevno angažuje oko 300 pripadnika milicije", milicija nije mogla povući.⁹⁸⁷ Prema Gajićevim riječima, ta depeša pokazuje da je Drljača, koji je i sam imao političke ambicije i htio da se u Prijedoru formira CSB čiji bi on bio načelnik, bio pod uticajem prijedorskih opštinskih vlasti.⁹⁸⁸ Gajić je dodao da je Drljača pokazivao nepoštovanje prema Župljaninu i ponašao se "kao mali bog na tom svom području".⁹⁸⁹ Međutim, Župljanin je 4. avgusta 1992. godine odgovorio Drljači i ovlastio ga da odloži provođenje naređenja Ratnog predsjedništva dok

⁹⁸¹ Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27033-27034.

⁹⁸² Tomislav Kovač, 9. mart 2012. godine, T. 27259-27262; dokazni predmet P621, CSB Banja Luka: Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. juli – 30. septembar 1992. godine, oktobar 1992. godine, str. 43.

⁹⁸³ Dokazni predmet P595, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. januar – 30. juni 1992. godine, juli 1992. godine, str. 4.

⁹⁸⁴ Sreto Gajić, 15. juli 2010. godine, T. 12800.

⁹⁸⁵ Sreto Gajić, 16. juli 2010. godine, T. 12910; dokazni predmet P595, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. januar – 30. juni 1992. godine, juli 1992. godine, str. 4.

⁹⁸⁶ Dokazni predmet P595, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. januar – 30. juni 1992. godine, juli 1992. godine, str. 4.

⁹⁸⁷ Dokazni predmet P668, Depeša kojom načelnik SJB-a Prijedor obavještava CSB Banja Luka da nije moguće smanjiti broj pripadnika rezervnog sastava milicije, 1. avgust 1992. godine.

⁹⁸⁸ Sreto Gajić, 15. juli 2010. godine, T. 12876, i 16. juli 2010. godine, T. 12914, 12933.

⁹⁸⁹ Sreto Gajić, 15. juli 2010. godine, T. 12876.

se, zajedno s VRS-om, ne pronađu rješenja "u skladu sa odlukama Ratnog predsjedništva Skupštine opštine Prijedor".⁹⁹⁰

361. U drugoj polovini 1992. godine, Goran Mačar, po nacionalnosti Srbin, koji je tokom perioda na koji se odnosi Optužnica radio u Upravi za kriminalističke poslove u MUP-u RS,⁹⁹¹ učestvovao je u nizu posjeta SJB-ovima u opštinama u sastavu ARK-a.⁹⁹² Mačar je u svom svjedočenju izjavio da "[CSB] nema ingerencija" nad SJB-om Prijedor.⁹⁹³ Tokom Mačarovog boravka u Prijedoru, Drljača mu je rekao da ga "ne interesuju" depeše koje dolaze iz MUP-a ili CSB-a.⁹⁹⁴ Drljača je Mačaru rekao i to da su njegovi "šefovi" opštinske vlasti.⁹⁹⁵ Prema Mačarevim riječima, Drljača je ostao na čelu SJB-a Prijedor do kraja 1992. godine i bilo ga je teško smijeniti jer su opštinske vlasti u to vrijeme imale jak uticaj u vezi s tim pitanjima.⁹⁹⁶

362. I Predrag Radulović je u svom svjedočenju izjavio da su opštinske vlasti vršile uticaj na miliciju.⁹⁹⁷ U vezi sa Simom Drljačom, Radulović je izjavio da je on imao podršku milicije i vojske u Prijedoru i da je, shodno tome, SJB Prijedor bio potpuno van domašaja kontrole CSB-a Banja Luka i vlasti RS.⁹⁹⁸ On je u svom svjedočenju izjavio i da su se on i Župljanin složili da Drljača mora biti uklonjen sa svog položaja "na ovaj, onaj ili ne znam ni ja koji način".⁹⁹⁹

363. I u Sanskom Mostu je opštinski Krizni štab imao široka ovlaštenja i angažovao miliciju na poslovima i zadacima čuvanja i prevoženja zarobljenika uhapšenih u vojnim operacijama koje su u toj opštini izvele srpske snage.¹⁰⁰⁰ Međutim, dokazi pokazuju da Krizni štab opštine Sanski Most nije svaku odluku donosio samostalno. Dana 20. aprila 1992. godine, taj Krizni štab je dvojicu svojih članova, Nedeljka Rašulu i pukovnika Aničića, zadužio da posjete rukovodstvo ARK-a, objasne situaciju u Sanskom Mostu i traže "smjernice za daljnji rad".¹⁰⁰¹ Pored toga, naređenja opštinskog Kriznog štaba nikada se nisu kosila s naređenjima CSB-a.¹⁰⁰² Prema riječima svjedoka ST161, nakon što je raniji višenacionalni sastav snaga milicije postao jednonacionalni, od njih se tražilo da izvršavaju poslove i zadatke za koje je on smatrao da ne spadaju u nadležnost milicije. Po

⁹⁹⁰ Dokazni predmet P1682, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena SJB-u Prijedor, kojom se dozvoljava da se odloži provođenje odluke Kriznog štaba o smanjenju broja pripadnika rezervnog sastava milicije u "Keratermu", Omarskoj i Trnopolju, 4. avgust 1992. godine.

⁹⁹¹ Goran Mačar, 5. juli 2011. godine, T. 22803, 22807; Simo Tuševljak, 15. juni 2011. godine, T. 22211.

⁹⁹² Goran Mačar, 7. juli 2011. godine, T. 22971-22973.

⁹⁹³ Goran Mačar, 7. juli 2011. godine, T. 22972.

⁹⁹⁴ Goran Mačar, 7. juli 2011. godine, T. 22978.

⁹⁹⁵ Goran Mačar, 7. juli 2011. godine, T. 22978, i 15. juli 2011. godine, T. 23377.

⁹⁹⁶ Goran Mačar, 15. juli 2011. godine, T. 23381-23382.

⁹⁹⁷ Predrag Radulović, 1. juni 2010. godine, T. 11131.

⁹⁹⁸ Predrag Radulović, 31. maj 2010. godine, T. 11088-11089.

⁹⁹⁹ Predrag Radulović, 26. maj 2010. godine, T. 10854-10855.

¹⁰⁰⁰ Dragan Majkić, 16. novembar 2009. godine, T. 3201-3202; svjedok ST161, 19. novembar 2009. godine, T. 3390-3340 (povjerljivo); svjedok SZ007, 7. decembar 2011. godine, T. 26329-26331 (povjerljivo). Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze i donijelo zaključke o ulozi Kriznog štaba opštine Sanski Most u poglavlju koje je posvećeno Opštini Sanski Most.

¹⁰⁰¹ Dokazni predmet P411.17, Zaključci sa sastanka Kriznog štaba Srpske opštine Sanski Most, održanog 20. aprila 1992. godine, 21. april 1992. godine.

¹⁰⁰² Svjedok ST161, 18. novembar 2009. godine, T. 3342-3343 (povjerljivo).

mišljenju tog svjedoka, "težilo [se] tome da se [...] uspostavi takva struktura koja će biti jedinstvena i, da kažem, svirati istu melodiju".¹⁰⁰³ Dokazi pokazuju da je sličan odnos postojao između srpskih vlasti u Ključu i ARK-a. Počev od kraja 1991. godine, lokalne srpske vlasti iz redova SDS-a tražile su smjernice i uputstva od regionalnih vlasti SDS-a u Banjoj Luci. Takav odnos je nastavljen i u ljeto 1992. godine, što se vidi iz činjenice da je Krizni štab opštine Ključ proveo nekoliko odluka Kriznog štaba ARK-a. Atif Džafić, Musliman koji je do kraja maja 1992. godine bio komandir milicije u Ključu, u svom je svjedočenju izjavio da nikad nije bilo nikakvih protivrječnosti između naređenja koja je izdavao CSB Banja Luka i naređenja koja je izdavao načelnik milicije u Ključu, Vinko Kondić, koji se često u Banjoj Luci sastajao sa Stojanom Župljaninom.

364. Pretresno vijeće će sada razmotriti dokaze koji pokazuju da je Župljanin do 1. jula 1992. godine u više navrata podsjećao svoje potčinjene da su odluke Kriznog štaba ARK-a obavezujuće prirode i da se starao o tome da njegovi potčinjeni te odluke provode. Pretresno vijeće podsjeća da je u odjeljku koji se odnosi na UZP pregledalo dokaze koji pokazuju da su odluke Kriznog štaba ARK-a bile obavezujuće za sve opštinske krizne štabove u toj regiji.

365. Dana 4. maja 1992. godine, Sekretarijat za narodnu odbranu ARK-a donio je odluku kojom je naredio punu mobilizaciju, razoružavanje paravojnih grupa i pojedinaca koji su nelegalno posjedovali oružje, te uveo policijski sat.¹⁰⁰⁴ Istog dana, Župljanin je tu odluku proslijedio svim svojim načelnicima SJB-ova, uz naređenje da se ta odluka ARK-a izvrši odmah i u cijelosti.¹⁰⁰⁵ Dana 6. maja 1992. godine, Župljanin, koji je upravo postao član Kriznog štaba ARK-a, obavijestio je načelnike SJB-ova u ARK-u da su "[u] svojim aktivnostima dužni [...] da se pridržava[ju] svih mjera i radnji" koje naredi Krizni štab ARK-a. U vezi s operacijama razoružavanja, naveo je da milicija ne preuzima ništa dok Krizni štab ARK-a ne donese odgovarajuće odluke.¹⁰⁰⁶ Krizni štab ARK-a donio je nekoliko odluka kojima je produžio rok za predaju naoružanja i municije u nelegalnom posjedu najbližem SJB-u, te zadužio CSB Banja Luka da u potpunosti izvrši razoružavanje.¹⁰⁰⁷ Dana 11. maja 1992. godine, Župljanin je svim načelnicima SJB-ova u ARK-u poslao naređenje u kojem je naveo da je rok za dovršenje operacije razoružavanja pomjeren do ponoći 15. maja 1992. godine. Zatražio je od SJB-ova da svakog dana izvještavaju dežurni operativni tim CSB-a o ostvarenom napretku i naveo da će se nakon isteka roka naoružanje konfiskovati uz primjenu sile. Uputstva u vezi s konfiskovanjem, naveo je, biće blagovremeno

¹⁰⁰³ Svjedok ST161, 18. novembar 2009. godine, T. 3339, 3342-3343 (povjerljivo).

¹⁰⁰⁴ Dokazni predmet P467, Odluka Sekretarijata za narodnu odbranu ARK, 4. maj 1992. godine, str. 1.

¹⁰⁰⁵ Dokazni predmet P555, Župljaninova depeša upućena načelnicima stanica javne bezbjednosti u ARK, kojom se prosljeđuje odluka Sekretarijata za narodnu odbranu ARK od 4. maja 1992. godine, 4. maj 1992. godine, str. 2.

¹⁰⁰⁶ Dokazni predmet P367, Zaključci s proširene sjednice Savjeta CSB-a Banja Luka, održane 6. maja 1992. godine, 20. maj 1992. godine, str. 4.

¹⁰⁰⁷ Dokazni predmet P441, Zbirka zaključaka Kriznog štaba ARK, 5. juni 1992. godine, str. 13, 15, 17, 19, 21.

dostavljena.¹⁰⁰⁸ Dana 12. maja 1992. godine, novine *Glas* su izvijestile da je Župljanin, govoreći o tome kako da se postigne mir, izjavio sljedeće: "Mir ćemo, između ostalog, sačuvati i ako provodimo i odluke Kriznog štaba AR Krajine. Jedna od njih je i ona o vraćanju oružja."¹⁰⁰⁹ Muharem Krzić je potvrdio da je milicija bila zadužena za operaciju razoružavanja.¹⁰¹⁰

366. Dana 22. juna 1992. godine, Krizni štab ARK-a donio je odluku u čijem je članu 1 stajalo da se "na svim rukovodnim mjestima" u MUP-u i vojsci "mogu nalaziti isključivo kadrovi srpske nacionalnosti".¹⁰¹¹ Dana 1. jula 1992. godine, Stojan Župljanin je svim SJB-ovima u ARK-u prosljedio tu odluku od 22. juna 1992. godine. U njegovoj depeši je stajalo sljedeće: "Kod primjene ove odluke načelnici SJB dužni su se posebno pridržavati njenih odredbi u pogledu predlaganja kadrova na radna mjesta opisana u tački 1. odluke."¹⁰¹²

367. Christian Nielsen, vještak tužilaštva za pitanja vezana za MUP, u svom je svjedočenju izjavio da su, u periodu od aprila do kraja juna 1992. godine, opštinski krizni štabovi u mnogim slučajevima imali kontrolu i da su često od milicije tražili da vrši poslove i zadatke koji su bili izvan okvira njenih uobičajenih dužnosti, a da prethodno nisu konsultovali MUP RS. Međutim, Nielsen je takođe primijetio da je Stojan Župljanin do 11. jula 1992. godine i sam naređivao SJB-ovima u Opštinama ARK-a da slijede uputstva regionalnog Kriznog štaba i opštinskih kriznih štabova. Poslije tog datuma, promijenio je stav i naložio svojim potčinjenima da izvršavaju samo ona naređenja koja dolaze od organa milicije.¹⁰¹³ Nielsen se u svom svjedočenju pozvao na Župljaninove izjave sa sastanka MUP-a RS održanog 11. jula 1992. godine u Beogradu, koje su razmatrane gore u ovom odjeljku. Međutim, Pretresno vijeće primjećuje da je prva depeša u kojoj je Župljanin svojim potčinjenima naredio da ne izvršavaju protivzakonita ili usmena naređenja koja dolaze od regionalnog Kriznog štaba i opštinskih kriznih štabova poslata 30. jula 1992. godine.¹⁰¹⁴

(d) Disciplinska ovlaštenja

368. Disciplinsku komisiju CSB-a Banja Luka, koja je imala svoje vlastite inspektore i tužioce, osnovao je 7. jula 1992. godine Stojan Župljanin "radi vođenja postupka i izricanja mjera zbog težih povreda radne dužnosti". Prema riječima Radomira Rodića, Srbina po nacionalnosti, koji je bio kriminalistički inspektor u SJB-u Banja Luka, a 7. jula 1992. godine postao disciplinski tužilac u

¹⁰⁰⁸ Dokazni predmet P370, Naređenje Stojana Župljanina, izdato načelnicima stanica javne bezbjednosti u ARK, u vezi s oduzimanjem oružja, 11. maj 1992. godine.

¹⁰⁰⁹ Dokazni predmet P560, Članak iz *Glasa*: "Mi garantujemo mir", 12. maj 1992. godine, str. 2.

¹⁰¹⁰ Muharem Krzić, 19. januar 2010. godine, T. 5130.

¹⁰¹¹ Dokazni predmet P432.19, Odluka Kriznog štaba ARK sa sastanka održanog 22. juna 1992. godine, 22. juni 1992. godine. O odluci od 22. juna 1992. godine govori se i u odjeljku koji se odnosi na UZP.

¹⁰¹² Svjedok SZ003, 22. septembar 2011. godine, T. 24580-24581; dokazni predmet P577, Depeša CSB-a Banja Luka svim načelnicima SJB-ova u kojoj je prosljedena odluka Kriznog štaba ARK-a, 1. juli 1992. godine, str. 2.

¹⁰¹³ Christian Nielsen, 26. januar 2010. godine, T. 5553-5555.

¹⁰¹⁴ Dokazni predmet 2D25, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, komandama 1. i 2. krajiškog korpusa i MUP-u RS, s informacijama o bezbjednosnoj situaciji, poslao Stojan Župljanin, 30. juli 1992. godine, str. 3.

CSB-u Banja Luka,¹⁰¹⁵ članovi te komisije koji su imenovani u tom rješenju bili su srpske nacionalnosti.¹⁰¹⁶ Po prijemu informacija o navodnom prestupu od strane nekog zaposlenog, sekretar Disciplinske komisije bi na taj slučaj rasporedio nekog disciplinskog tužioca.¹⁰¹⁷ U slučaju kad se radilo o činjenju nekog krivičnog djela, pokretanje disciplinskog postupka bilo je obavezno.¹⁰¹⁸ Tužilac je morao da proslijedi prijedlog za pokretanje disciplinskog postupka načelniku CSB-a, čiji je potpis bio obavezan preduslov za pokretanje postupka. Načelnik CSB-a takođe je morao da odobri zahtjeve disciplinskog tužioca za privremeno udaljavanje s dužnosti okrivljenog počinioca; načelnik je raspolagao punim diskrecionim ovlastima za donošenje takvih odluka.¹⁰¹⁹ Župljanin je mogao da pokreće disciplinske postupke protiv načelnika SJB-ova u zoni odgovornosti svog CSB-a.¹⁰²⁰ Pod njegovu disciplinsku nadležnost potpadali su i pripadnici Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka.¹⁰²¹ Nakon što bi načelnik CSB-a odobrio pokretanje disciplinskog postupka, Disciplinska komisija bi održala pretres i donijela rješenje, koje bi se onda uputilo načelniku CSB-a.¹⁰²²

3. Izvori iz kojih je Stojan Župljanin crpio saznanja

369. Kao načelnik CSB-a Banja Luka, Stojan Župljanin je imao pristup informacijama o zbivanjima na terenu iz više izvora, koji su obuhvatali pismene i usmene izvještaje, zajedničke sastanke s načelnicima SJB-ova u ARK-u, sastanke s regionalnim i opštinskim organima vlasti ARK-a, te lične posjete opštinama u sastavu ARK-a, uključujući i zatočeničke centre.

(a) Sistem izvještavanja

370. Svjedok SZ003, Musliman koji je 1992. godine bio zaposlen u CSB-u Banja Luka,¹⁰²³ u svom je svjedočenju izjavio da je CSB Banja Luka imao dežurno operativno odjeljenje pri Odjelu za poslove i zadatke milicije. Na čelu tog odjeljenja bio je Stevan Marković.¹⁰²⁴ Odjeljenje je radilo 24 sata dnevno, svih sedam dana u sedmici.¹⁰²⁵ Shodno jednom naređenju Miće Stanišića, svi

¹⁰¹⁵ Svjedok ST213, 4. mart 2010. godine, T. 7255-7256 (povjerljivo); Radomir Rodić, 15. april 2010. godine, T. 8762, 8764-8767; dokazni predmet P1286, Župljaninovo rješenje kojim je Radomir Rodić imenovan za disciplinskog tužioca u CSB-u Banja Luka, 7. juli 1992. godine.

¹⁰¹⁶ Radomir Rodić, 15. april 2010. godine, T. 8786-8788; dokazni predmet P1287, Rješenje o formiranju Disciplinske komisije u CSB-u Banja Luka, 7. juli 1992. godine, str. 2.

¹⁰¹⁷ Radomir Rodić, 15. april 2010. godine, T. 8776, 8781.

¹⁰¹⁸ Radomir Rodić, 16. april 2010. godine, T. 8796.

¹⁰¹⁹ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7750; Radomir Rodić, 15. april 2010. godine, T. 8782-8784, 8786; dokazni predmet P1039, Inicijativa za pokretanje postupka disciplinske odgovornosti, 20. avgust 1992. godine; dokazni predmet P1038, Rješenje o privremenom udaljavanju s dužnosti, 21. avgust 1992. godine.

¹⁰²⁰ Radomir Rodić, 15. april 2010. godine, T. 8778-8779; Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27072.

¹⁰²¹ Dokazni predmet P865, Informacija o formiranju i djelovanju Specijalnog odreda milicije iz Banje Luke, 5. avgust 1992. godine, str. 3.

¹⁰²² Radomir Rodić, 15. april 2010. godine, T. 8776-8777, 8789, i 16. april 2010. godine, T. 8794-8795.

¹⁰²³ Svjedok SZ003, 19. septembar 2011. godine, T. 24379 (povjerljivo), i 20. septembar 2011. godine, T. 24436 (povjerljivo).

¹⁰²⁴ Svjedok SZ003, 19. septembar 2011. godine, T. 24383, 24386-24387 (povjerljivo).

¹⁰²⁵ Svjedok SZ003, 22. septembar 2011. godine, T. 24565 (povjerljivo).

SJB-ovi u MUP-u RS morali su da šalju dnevne izvještaje dežurnom operativnom timu u CSB-u.¹⁰²⁶ Ti izvještaji morali su da sadrže detaljne informacije o kriminalnim aktivnostima.¹⁰²⁷ Dežurni operativni tim je prikupljao informacije iz tih izvještaja SJB-ova i uvrštavao ih u dnevni izvještaj koji je dostavljan Župljaninu i načelnicima drugih odjeljenja CSB-a.¹⁰²⁸ Dežurni operativni službenik koji je sastavljao taj izvještaj takođe je prenosio najvažnije informacije načelniku Markoviću, čije su dužnosti obuhvatale i informisanje Župljanina na zajedničkim stručnim sastancima.¹⁰²⁹

371. Svjedok SZ003 je u svom svjedočenju izjavio da izvještaji nisu uvijek bili adekvatni, opširni, pravovremeni i kompletni. Taj svjedok je pomenute nedostatke pripisao djelimično smetnjama u sistemu veze u CSB-u, a djelimično nedovoljnoj revnosti nekih radnika milicije.¹⁰³⁰ Župljanin je u više navrata podsjećao svoje potčinjene na potrebu pravovremenog podnošenja preciznih izvještaja.¹⁰³¹ Dana 26. maja 1992. godine, Župljanin je svim SJB-ovima u zoni CSB-a Banja Luka poslao depešu u kojoj je naveo da "[s]vakodnevno izvještavanje operativnog dežurstva CSB Banja Luka od strane SJB-ti o važnijim događajima sadrži dosta propusta i nedostataka".¹⁰³² Župljanin je zatim precizno naveo koje informacije ti izvještaji treba da sadrže u odnosu na konkretna krivična djela.¹⁰³³ Sreto Gajić se složio s tim da neki izvještaji koji su CSB-u Banja Luka dostavljani od strane SJB-ova nisu bili kompletni.¹⁰³⁴ Dana 17. novembra 1992. godine, CSB Banja Luka je ponovo zahtijevao da sve kriminalističke službe pri SJB-ovima u njegovoj zoni odgovornosti počnu da šalju Kriminalističkoj službi CSB-a dnevne izvještaje u kojima se detaljno navode krivična djela počinjena tokom protekla 24 sata, kao i radnje preduzete u vezi s njima.¹⁰³⁵

372. U zgradi CSB-a bio je smješten i banjalučki ogranak SNB-a, čiji je načelnik bio Nedeljko Kesić. Predrag Radulović je bio operativac za prikupljanje obavještajnih podataka i nalazio se na čelu grupe pod šifrovanim nazivom "Miloš", koja je prikupljala obavještajne podatke za SNB. U

¹⁰²⁶ Svjedok ST161, 18. novembar 2009. godine, T. 3344; svjedok SZ003, 19. septembar 2011. godine, T. 24400-24401.

¹⁰²⁷ Svjedok SZ003, 19. septembar 2011. godine, T. 24402.

¹⁰²⁸ Svjedok SZ003, 19. septembar 2011. godine, T. 24388, 24394, 24396-24397 (povjerljivo); dokazni predmet 2D150, Informacija operativnog dežurnog službenika CSB-a Banja Luka o situaciji na terenu 22. i 23. maja 1992. godine, 23. maj 1992. godine; dokazni predmet 2D151, Informacija operativnog dežurnog službenika CSB-a Banja Luka o situaciji na terenu 24. i 25. maja 1992. godine, 25. maj 1992. godine (povjerljivo); dokazni predmet 2D152, Informacija operativnog dežurnog službenika CSB-a Banja Luka o situaciji na terenu 25. i 26. maja 1992. godine, 26. maj 1992. godine.

¹⁰²⁹ Svjedok SZ003, 19. septembar 2011. godine, T. 24388-24389, i 22. septembar 2011. godine, T. 24565 (povjerljivo).

¹⁰³⁰ Svjedok SZ003, 19. septembar 2011. godine, T. 24399-24400.

¹⁰³¹ Svjedok SZ003, 19. septembar 2011. godine, T. 24400-24401; dokazni predmet P1078, Depeša Stojana Župljanina upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, 2. mart 1992. godine, str. 3; dokazni predmet P374, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti (osim SJB-a Jajce), u kojoj se traži sveobuhvatno, blagovremeno i tačno dnevno izvještavanje, 26. maj 1992. godine, str. 1, 5-6.

¹⁰³² Dokazni predmet P374, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti (osim SJB-a Jajce), u kojoj se traži sveobuhvatno, blagovremeno i tačno dnevno izvještavanje, 26. maj 1992. godine, str. 1.

¹⁰³³ Dokazni predmet P374, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti (osim SJB-a Jajce), u kojoj se traži sveobuhvatno, blagovremeno i tačno dnevno izvještavanje, 26. maj 1992. godine, str. 1, 5-6.

¹⁰³⁴ Sreto Gajić, 16. juli 2010. godine, T. 12907.

¹⁰³⁵ Dokazni predmet 2D115, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena svim stanicama javne bezbjednosti, u vezi s izvještavanjem o krivičnim djelima, 17. novembar 1992. godine.

sastavu te grupe bili su službenici iz SJB-a, CSB-a i SNB-a, ali je ona za veće operacije regrutovala ljude izvan milicije i obavještajne službe.¹⁰³⁶ Grupa "Miloš" prikupljala je obavještajne podatke iz više izvora, među kojima su bili radnici SJB-a i pripadnici Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka.¹⁰³⁷ Ta grupa je pripremala obavještajne izvještaje, koji su, kako je izjavio Radulović, obuhvatali i krivična djela počinjena nad nesrbima.¹⁰³⁸ Izvještaji grupe "Miloš" dostavljani su SNB-u Srbije u Beogradu, kao i Šajinovićevim i Radulovićevim pretpostavljenima u SNB-u u Banjoj Luci, mada u drugačijoj formi.¹⁰³⁹ I Šajinović i Radulović su u svom svjedočenju izjavili da su Vojin Bera i Nedeljko Kesić, koji su im bili pretpostavljeni u SNB-u u Banjoj Luci, prenosili Župljaninu podatke koje je prikupila grupa "Miloš", ali im nije bilo poznato da li su do njega dopirali svi prikupljeni podaci.¹⁰⁴⁰

373. Pretresno vijeće je u odjeljku koji se odnosi na MUP RS-a razmotrilo dokaze u vezi s prekidima u sistemu veze koji su 1992. godine otežavali rad MUP-a RS.

(b) Sastanci i drugi vidovi komunikacije

374. Pored toga što je primao pismene izvještaje, Stojan Župljanin se u Banjoj Luci sastajao s drugim članovima Kriznog štaba ARK-a i političarima, kao što su general Momir Talić, Predrag Radić i Radoslav Brđanin.¹⁰⁴¹ On je barem tokom maja 1992. godine prisustvovao sastancima Kriznog štaba ARK-a u Banjoj Luci.¹⁰⁴² Pored toga, tokom cijele 1992. godine u CSB-u je održavao mjesečne ili dvomjesečne sastanke sa načelnicima SJB-ova sa teritorije ARK-a.¹⁰⁴³ Župljanin je imao redovne sastanke sa načelnikom SNB-a u Banjoj Luci, Nedeljkom Kesićem, koji mu je prenosio informacije u vezi s održavanjem reda i mira i suzbijanjem kriminala. Prema Radulovićevim riječima, Kesić je sa Župljaninom dijelio obavještajne podatke koje je prikupila grupa "Miloš".¹⁰⁴⁴ Župljanin se često sastajao s Predragom Radulovićem, koji je u svom svjedočenju izjavio da je Župljanina uvijek usmeno izvještavao kada bi neki pripadnik milicije ili

¹⁰³⁶ Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10719-10724 (povjerljivo), i 28. maj 2010. godine, T. 10971; Goran Šajinović, 17. oktobar 2011. godine, T. 25112 (povjerljivo); svjedok SZ002, 8. novembar 2011. godine, T. 25409 (povjerljivo). Pretresno vijeće napominje da su svjedoci Tutuš i Radulović za Službu nacionalne bezbjednosti koristili skraćenice "SNB", odnosno "SDB". Pretresno vijeće se uvjerilo da se obje skraćenice odnose na istu službu, to jest Službu nacionalne bezbjednosti.

¹⁰³⁷ Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10724-10727 (povjerljivo).

¹⁰³⁸ Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10729-10731.

¹⁰³⁹ Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10729, 10735, 10736; Goran Šajinović, 17. oktobar 2011. godine, T. 25120-25123.

¹⁰⁴⁰ Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10731-10732, i 26. maj 2010. godine, T. 10804; Goran Šajinović, 17. oktobar 2011. godine, T. 25120-25123.

¹⁰⁴¹ Svjedok ST174, dokazni predmet P1098.06, Izjava svjedoka, 14. mart 2001. godine, str. 9 (povjerljivo); svjedok ST213, 4. mart 2010. godine, T. 7227-7228 (povjerljivo). Pretresno vijeće je dokaze o članstvu Talića i Brđanina u Kriznom štabu ARK-a razmotrilo u onom poglavlju ove Presude koje je posvećeno navodnom postojanju udruženog zločinačkog poduhvata, konkretnije, u pododjeljku koji je posvećen ARK-u.

¹⁰⁴² Svjedok ST191, 14. maj 2010. godine, T. 10225-10226 (povjerljivo).

¹⁰⁴³ Dragan Majkić, 13. novembar 2009. godine, T. 3075-3076; svjedok ST161, 18. novembar 2009. godine, T. 3338 (povjerljivo); svjedok ST213, 4. mart 2010. godine, T. 7216-7219 (povjerljivo).

¹⁰⁴⁴ Svjedok ST213, 4. mart 2010. godine, T. 7216 (povjerljivo); Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10730-10731; svjedok SZ002, 8. novembar 2011. godine, T. 25411.

vojske počinio krivično djelo. Radulović je 1992. godine "redovno" dostavljao Župljaninu izbor članaka iz strane štampe koji su se odnosili na "događaje" u Prijedoru i Kotor-Varošu.¹⁰⁴⁵

4. Analiza ponašanja Stojana Župljanina koje je, prema navodima Optužnice, bilo u cilju provođenja UZP-a

(a) Župljaninovo navodno učešće u formiranju organa i snaga bosanskih Srba koji su provodili preuzimanje vlasti u Opštinama ARK-a uz primjenu sile i učestvovali u krivičnim djelima koja se navode u Optužnici

(i) Formiranje MUP-a RS

375. Dana 25. jula 1991. godine, Stojan Župljanin se dopisom obratio Biljani Plavšić iz razloga koji je sam okarakterisao kao "izuzetno značajan za dalje odnose u Ministarstvu za unutrašnje poslove SR BiH". Konkretno, napisao je da je na sastanku u MUP-u SR BiH održanom 22. jula 1991. godine primijetio da je jedan zvanični dokument MUP-a bio odštampan na zelenom papiru, iako je boja opreme milicije bila plava. On se pitao da li je to znak "dominacije Muslimana" u MUP-u SR BiH.¹⁰⁴⁶ On se, nadalje, žalio da su na kursu za obuku milicije, održanom 22. jula 1991. godine, oko 80% kursista bili Muslimani sa područja Sandžaka, koje, kako je precizirao, on ne bi primio "u ovaj Centar". Obavijestio je Plavšićevu da raspolaže informacijama da je MUP BiH slao Muslimane na obuku u Hrvatsku. Kako je u tom dopisu naveo Župljanin, bilo je očigledno da se "od ovog Ministarstva" pokušava stvoriti "muslimanska vojska". Svoj je dopis zaključio time što je od Plavšićeve zatražio da preduzme sve neophodne mjere iz svoje nadležnosti da se "osujeti krajnje sračunata i perfidna igra prema srpskim kadrovima i srpskom narodu u cjelini".¹⁰⁴⁷ Prema riječima svjedoka ST174, bivšeg milicionera u ARK-u,¹⁰⁴⁸ razlog za veći broj kursista muslimanske nacionalnosti na kursu za obuku milicije nije bio protekcija, nego činjenica da nacionalni sastav pripadnika milicije nije odražavao nacionalni sastav stanovništva BiH. Po mišljenju svjedoka ST174, to je bio pokušaj da se sastav milicije uravnoteži u pogledu nacionalne pripadnosti.¹⁰⁴⁹

376. Dana 11. februara 1992. godine, Stojan Župljanin je, zajedno sa Mićom Stanišićem i Momčilom Mandićem, prisustvovao jednom sastanku u Banjoj Luci na kojem su učesnici razgovarali u aktivnostima vezanim za formiranje srpskog MUP-a u BiH. Pretresno vijeće je dokaze

¹⁰⁴⁵ Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10731-10732, i 26. maj 2010. godine, T. 10804, i 27. maj 2010. godine, T. 10902 (povjerljivo).

¹⁰⁴⁶ Dokazni predmet P895, Dopis Stojana Župljanina, upućen Biljani Plavšić, 25. juli 1991. godine, str. 1; svjedok ST213, 4. mart 2010. godine, T. 7232-7233 (povjerljivo).

¹⁰⁴⁷ Dokazni predmet P895, Dopis Stojana Župljanina, upućen Biljani Plavšić, 25. juli 1991. godine, str. 1-2.

¹⁰⁴⁸ Svjedok ST174, dokazni predmet P1098.06, Izjava svjedoka, 14. mart 2001. godine, str. 1, 3 (povjerljivo).

¹⁰⁴⁹ Svjedok ST174, dokazni predmet P1098.01, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 8. april 2002. godine, T. 3868-3871 (povjerljivo).

u vezi s tim sastankom razmotrilo u odjeljku koji se odnosi na MUP RS. Dana 31. marta 1992. godine, Momčilo Mandić je obavijestio sve CSB-ove i SJB-ove o promjenama u novom MUP-u RS nakon usvajanja Ustava RS i Zakona o unutrašnjim poslovima.¹⁰⁵⁰ Članom 41 Zakona o unutrašnjim poslovima bilo je propisano da "[o]vlašćena službena lica daju svečanu izjavu pred ministrom ili radnikom koga on za to ovlasti".¹⁰⁵¹ Prema riječima Dragana Majkića, koji je do 30. aprila 1992. godine bio načelnik SJB-a Sanski Most,¹⁰⁵² Mandić je 2. aprila 1992. godine svim CSB-ovima i SJB-ovima u BiH poslao depešu u kojoj im je izdao direktivu da, gdje je god to moguće, SJB-ovi trebaju biti "preuzeti" do 15. aprila 1992. godine.¹⁰⁵³

377. Dana 6. ili 7. aprila 1992. godine, u CSB-u Banja Luka održana je sjednica Savjeta Centra u proširenom sastavu kako bi se razgovaralo o posljedicama formiranja MUP-a RS.¹⁰⁵⁴ Stojan Župljanin je objavio da će CSB biti organizovan u skladu s Ustavom RS i Zakonom o unutrašnjim poslovima i da će ga sačinjavati SJB-ovi svih opština koje su u sastavu ARK-a. Kao drugo, podsjetio je da će svi ovlašćeni radnici do 15. aprila 1992. godine morati da potpišu svečanu izjavu o lojalnosti MUP-u RS, te da nepotpisivanje iste povlači prestanak radnog odnosa. Shodno novim propisima, radnici milicije morali su da nose nove uniforme s oznakama na rukavima na kojima je ćirilicom pisalo "milicija", kao i plave beretke sa značkom na kojoj je bila srpska zastava.¹⁰⁵⁵ Na kraju, Župljanin je naglasio sljedeće: "Stalo nam je da i dalje održimo nacionalnu zastupljenost zaposlenih radnika u stanicama javne bezbjednosti adekvatno nacionalnoj strukturi stanovništva na području opština".¹⁰⁵⁶

378. Dana 3. aprila 1992. godine, CSB Banja Luka je svim SJB-ovima u svojoj zoni odgovornosti uputio depešu kojom ih je obavijestio da svi radnici koji žele da i dalje budu zaposleni u MUP-u RS moraju da potpišu svečanu izjavu u skladu sa Zakonom o unutrašnjim poslovima. U toj depeši se navodi da svečana izjava ne bi trebala da se razlikuje od izjave bivšeg Ministarstva unutrašnjih poslova i da "nema nikakve veze sa takozvanom 'izjavom o lojalnosti' kako je naznačeno u depeši veze [MUP-a BiH]".¹⁰⁵⁷ Dana 15. aprila 1992. godine, Župljanin je otpustio jednog službenika muslimanske nacionalnosti jer je odbio da potpiše tu svečanu izjavu.¹⁰⁵⁸

¹⁰⁵⁰ Dokazni predmet P353, Depeša Momčila Mandića, pomoćnika ministra unutrašnjih poslova RS, 31. mart 1992. godine, str. 1.

¹⁰⁵¹ Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, član 41.

¹⁰⁵² V. odjeljak koji se odnosi na Sanski Most.

¹⁰⁵³ Dragan Majkić, 13. novembar 2009. godine, T. 3078-3079.

¹⁰⁵⁴ Dokazni predmet P355, Zaključci sa sjednice Savjeta CSB-a, održane 6. ili 7. aprila 1992. godine, 10. april 1992. godine, str. 2. Dokazni predmet P355 sadrži jednu protivrječnost u vezi s tačnim datumom održavanja sjednice Savjeta CSB-a. Dok na prvoj stranici stoji da je sjednica održana 6. aprila 1992. godine, na stranici 2 se navodi da je ista održana 7. aprila 1992. godine.

¹⁰⁵⁵ Dokazni predmet P355, Zaključci sa sjednice Savjeta CSB-a, održane 6. ili 7. aprila 1992. godine, 10. april 1992. godine, str. 2-3; dokazni predmet P539, Novinski izvještaj o konferenciji za novinare sa Stojanom Župljaninom, 8. april 1992. godine.

¹⁰⁵⁶ Dokazni predmet P355, Zaključci sa sjednice Savjeta CSB-a, održane 6. ili 7. aprila 1992. godine, 10. april 1992. godine, str. 6.

¹⁰⁵⁷ Dokazni predmet P354, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima i komandirima stanica javne bezbjednosti, 10. april 1992. godine, str. 1.

¹⁰⁵⁸ V. odjeljak koji se odnosi na Banju Luku.

379. Ima dokaza da je Župljanin svojim potčinjenima izdao uputstvo da u opštinama Prijedor i Sanski Most sačekaju s uvođenjem novih oznaka i potpisivanjem svečanih izjava. Dana 6. aprila 1992. godine, na jednom sastanku održanom u Banjoj Luci, Župljanin je Draganu Majkiću pokazao nove plave maskirne uniforme za pripadnike milicije i dao mu stotinjak plavih beretki sa srpskom zastavom i svečane izjave. Rekao je Majkiću da ih podijeli u Sanskom Mostu tek kad se za to stvore pravi uslovi, što je moglo da potraje i godinu dana. Prema Majkićevim riječima, isto je vrijedilo i za Prijedor i Bosanski Novi.¹⁰⁵⁹ Majkić tokom svog svjedočenja nije mogao tačno objasniti na kakve je "uslove" Župljanin mislio.¹⁰⁶⁰ Majkić je izjavio da mu je Župljanin u nekoliko navrata rekao da milicija u opštini Sanski Most treba da održava mir i smiruje sve nacionalne tenzije. Župljanin je rekao da — bez obzira na stanje u BiH — milicija treba da nastavi raditi zajedno u opštinama Prijedor, Ključ, Sanski Most i Bosanski Novi.¹⁰⁶¹ Dana 16. aprila 1992. godine, Župljanin je načelnicima SJB-ova i "svima na području CSB Banje Luke" uputio telegram u kojem je naveo da su načelnici SJB-ova dužni obaviti razgovor s ovlaštenim radnicima koji 15. aprila 1992. godine nisu potpisali svečanu izjavu i obavijestiti ih da će, počev od 16. aprila, biti do daljnjeg upućeni na godišnji odmor. Zaposleni koji su potpisali svečanu izjavu morali su da nose nove uniforme i oznake. Župljanin je precizirao da se obaveze iz te depeše ne odnose na SJB Prijedor i SJB Kotor-Varoš, u kojima ovlašteni radnici "koji to žele mogu do daljnjeg nositi dosadašnje oznake (do političkog razrješenja situacije u tim opštinama)".¹⁰⁶² Nusret Sivac je potvrdio da su aprilu dobili informaciju da se milicija u Prijedoru "neće dijeliti do daljnjeg".¹⁰⁶³

380. Što se tiče Prijedora, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke da su srpske snage preuzele vlast u toj opštini 29. ili 30. aprila 1992. godine i da su poslije toga radnici milicije morali da potpišu svečanu izjavu. Odbijanje da se to učini povlačilo je prestanak radnog odnosa.¹⁰⁶⁴ Što se tiče Sanskog Mosta, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke da je Nedeljko Rašula 16. aprila 1992. godine otpustio sve milicionere muslimanske i hrvatske nacionalnosti koji su odbili da potpišu izjavu o lojalnosti RS-u i srpskom narodu. U aprilu 1992. godine u Tesliću, zatim krajem aprila ili početkom maja 1992. godine u Kotor-Varošu, te u maju 1992. godine u Ključu, od svih uniformisanih radnika SJB-a Kotor-Varoš zatraženo je da potpišu te izjave, a oni koji su odbili da ih potpišu otpušteni su.

¹⁰⁵⁹ Dragan Majkić, 13. novembar 2009. godine, T. 3103-3108.

¹⁰⁶⁰ Dragan Majkić, 13. novembar 2009. godine, T. 3106-3107.

¹⁰⁶¹ Dragan Majkić, 13. novembar 2009. godine, T. 3079-3082.

¹⁰⁶² Dokazni predmet 2D18, Telegram kojim Stojan Župljanin ovlaštena službena lica zaposlena u stanicama javne bezbjednosti Prijedor i Kotor-Varoš privremeno oslobađa obaveze potpisivanja svečane izjave, 16. april 1992. godine.

¹⁰⁶³ Nusret Sivac, 16. avgust 2010. godine, T. 13227-13228; dokazni predmet 2D18, Telegram kojim Stojan Župljanin ovlaštena službena lica zaposlena u stanicama javne bezbjednosti Prijedor i Kotor-Varoš privremeno oslobađa obaveze potpisivanja svečane izjave, 16. april 1992. godine.

¹⁰⁶⁴ V. odjeljak koji se odnosi na Prijedor.

381. Dana 6. maja 1992. godine, govoreći pred načelnicima SJB-ova u ARK-u, Stojan Župljanin je izjavio da oni koji se nisu odazvali pozivu za mobilizaciju ne mogu biti zaposleni u miliciji, pa ni u njenom rezervnom sastavu, niti biti primljeni u stalni radni odnos, te da kod predlaganja kandidata za prijem u službu u aktivnom i rezervnom sastavu milicije "prednost [treba] dati onima koji su učestvovali u borbenim dejstvima zapadne Slavonije".¹⁰⁶⁵ Župljanin je na istoj sjednici izjavio da će urediti da CSB Banja Luka bude ovlašten da dobije — i upotrijebi za opremanje CSB-a — sva oduzeta devizna i dinarska sredstva namijenjena za kupovinu deviznih sredstava, kao i oduzetu imovinu bez vlasnika.¹⁰⁶⁶

382. Dana 28. maja 1992. godine, Župljanin je svim načelnicima SJB-ova u ARK-u uputio telegram u kojem je naveo da svi radnici koji nisu potpisali svečanu izjavu gube sva prava iz radnog odnosa koja su imali po osnovu rada u bivšim SJB-ovima, te naredio da im se radni odnos ukida počev od 15. aprila 1992. godine.¹⁰⁶⁷

383. U vezi s potpisivanjem svečanih izjava od strane radnika milicije u Banjoj Luci, svjedok SZ003, po nacionalnosti Musliman, u svom je svjedočenju izjavio da je Župljanin apelovao na zaposlene i pozivao ih da ostanu, te da niko nije bio spriječen da potpiše.¹⁰⁶⁸ Svjedok ST174, takođe Musliman,¹⁰⁶⁹ u svom je svjedočenju izjavio da su ga, na sastanku održanom u aprilu 1992. godine u Banjoj Luci na kojem se diskutovalo o potpisivanju svečanih izjava, Stojan Župljanin i neki politički rukovodioci iz ARK-a pokušali ubijediti da potpiše svečanu izjavu, ali je on to odbio. Nakon što je odbio da potpiše, svjedok ST174 je bio prisiljen da napusti službu u miliciji.¹⁰⁷⁰

(ii) Formiranje Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka

a. Župljaninova uloga u formiranju Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka

384. Dana 14. aprila 1992. godine, Župljanin je najavio formiranje specijalne jedinice za antiteroristička dejstva pri CSB-u Banja Luka.¹⁰⁷¹ Dana 21. aprila 1992. godine, Župljanin je svim načelnicima SJB-ova uputio depešu u kojoj je od njih zatražio da predlože odgovarajuće kandidate za eventualni prijem među pripadnike te jedinice.¹⁰⁷² Dana 23. aprila 1992. godine, uputio je dopis

¹⁰⁶⁵ Dokazni predmet P367, Zaključci s proširene sjednice Savjeta CSB-a Banja Luka, održane 6. maja 1992. godine, 20. maj 1992. godine, str. 2-3.

¹⁰⁶⁶ Dokazni predmet P367, Zaključci s proširene sjednice Savjeta CSB-a Banja Luka, održane 6. maja 1992. godine, 20. maj 1992. godine, str. 3.

¹⁰⁶⁷ Svjedok ST161, 18. novembar 2009. godine, T. 3366-3367 (povjerljivo); dokazni predmet P377, Telegram CSB-a Banja Luka upućen svim stanicama javne bezbjednosti u regiji, 28. maj 1992. godine.

¹⁰⁶⁸ Svjedok SZ003, 20. septembar 2011. godine, T. 24444 (povjerljivo).

¹⁰⁶⁹ Svjedok ST174, dokazni predmet P1098.06, Izjava svjedoka, 14. mart 2001. godine, str. 1 (povjerljivo).

¹⁰⁷⁰ Svjedok ST174, 24. mart 2010. godine, T. 8081-8082 (povjerljivo).

¹⁰⁷¹ Dokazni predmet P542, Članak iz *Glasa*: "Preventivom i dogovorom očuvati mir", 15. april 1992. godine, str. 2.

¹⁰⁷² Dokazni predmet P2408, Župljaninova depeša, upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, 21. april 1992. godine.

komandantu 2. vojne oblasti, Milutinu Kukanjcu, zatraživši od njega vojnu opremu za tu specijalnu jedinicu, uključujući helikoptere, oklopne transportere, oružje i municiju.¹⁰⁷³ Sljedećeg dana, Kukanjac je taj zahtjev prosljedio Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu, uz preporuku da isti bude odobren. Vojska je obezbijedila barem dio traženih materijalno-tehničkih sredstava.¹⁰⁷⁴ Dana 27. aprila 1992. godine, Skupština ARK-a donijela je odluku da se pri CSB-u Banja Luka formira Odred milicije za posebne namjene. Skupština je odlučila da će tu novu jedinicu, u čijem je sastavu trebalo da bude oko 160 pripadnika, činiti radnici milicije iz aktivnog i rezervnog sastava, te da je za provođenje te odluke odgovoran načelnik CSB-a Banja Luka, Stojan Župljanin.¹⁰⁷⁵

385. Dana 6. maja 1992. godine, Stojan Župljanin je obavijestio načelnike SJB-ova u ARK-u da je osnovao jedinicu milicije za protivdiverzantska i protivteroristička dejstva jačine oko 150 pripadnika, opremljenu najmodernijom borbenom tehnikom i sastavljenu od milicionera i veterana koji su se borili u zapadnoj Slavoniji. Ta specijalna jedinica je trebala da bude angažovana u ARK-u u najsloženijim bezbjednosnim operacijama. Takođe je objavio da će 12. maja 1992. godine u Banjoj Luci biti održana prigodna svečanost na kojoj će biti izvršena smotra te jedinice.¹⁰⁷⁶

b. Komandni kadar, struktura i sastav Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka

i. Komandni kadar u sastavu odreda

386. Pretresnom vijeću je predočeno obilje dokaza koji pokazuju da je komandant Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka bio kapetan Mirko Lukić, inače pripadnik aktivnog sastava vojske. Ljuban Ećim je bio njegov zamjenik, a Zdravko Samardžija je bio Ećimov zamjenik. I Ećim i Samardžija su bili pripadnici SNB-a u Banjoj Luci.¹⁰⁷⁷ Slobodan Dubočanin, koji je imao vojno iskustvo, takođe je bio istaknuti pripadnik Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka i 1992. godine je rukovodio dijelom te jedinice u Kotor-Varošu.¹⁰⁷⁸ Prema Radulovićevim riječima, Župljanin je raspolagao ovlaštenjima za imenovanje komandanta odreda.¹⁰⁷⁹

¹⁰⁷³ Dokazni predmet P548, Župljaninov dopis upućen generalu Kukanjcu u vezi s ustupanjem vojne opreme, 23. april 1992. godine.

¹⁰⁷⁴ Svjedok SZ002, 8. novembar 2011. godine, T. 25423-25424 (povjerljivo); dokazni predmet P548, Župljaninov dopis upućen generalu Kukanjcu u vezi s ustupanjem vojne opreme, 23. april 1992. godine; dokazni predmet P549, Zahtjev upućen Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu, koji je prosljedio Milutin Kukanjac, 24. april 1992. godine, str. 1, 4.

¹⁰⁷⁵ Dokazni predmet 2D55, Odluka o formiranju Odreda milicije za posebne namjene, 27. april 1992. godine.

¹⁰⁷⁶ Dokazni predmet P367, Zaključci s proširene sjednice Savjeta CSB-a Banja Luka, održane 6. maja 1992. godine, 20. maj 1992. godine, str. 5.

¹⁰⁷⁷ Christian Nielsen, 27. januar 2010. godine, T. 5580; Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10785-10786; Dragan Raljić, 29. juni 2010. godine, T. 12395-12396; svjedok SZ002, 11. novembar 2011. godine, T. 25669-25670 (povjerljivo); dokazni predmet P1502, Izveštaj o obilasku CSB-a i stanica javne bezbjednosti u ARK, 10. avgust 1992. godine, str. 1; dokazni predmet P1077, Organizaciona šema banjalučkog CSB-a i SJB-a; dokazni predmet P2414, Spisak pripadnika Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka, 1. juli 1992. godine, str. 11; dokazni predmet P586, Članak iz *Glasa*: "Ko odlučuje o oslobađanju?", 23. juli 1992. godine, str. 1.

¹⁰⁷⁸ Svjedok ST183, dokazni predmet P1295.03, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 10. mart 2003. godine, T. 15485-15486, i dokazni predmet P1295.04, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 11. mart 2003. godine, T. 15546 (povjerljivo); svjedok ST183, 21. april 2010. godine, T. 9003-9004, 9080-9081 (povjerljivo); Nedeljko Đekanović, 8. oktobar 2009. godine, T.

ii. Sastav i struktura odreda i oprema kojom je raspolagao

387. Odred je u junu 1992. godine u svom sastavu imao preko 200 pripadnika, a taj broj je do avgusta 1992. godine smanjen na oko 160.¹⁰⁸⁰ Ta jedinica se sastojala i od ljudi s vojnim iskustvom i od pripadnika milicije.¹⁰⁸¹ Kako se navodi u jednom članku objavljenom 29. aprila 1992. godine u novinama *Glas*, Stojan Župljanin je objavio da će neki pripadnici SOS-a, pouzdani iiskusni borci koje je Skupština ARK-a stavila pod nadležnost CSB-a Banja Luka, biti testirani radi angažovanja u odredu, dok će ostali biti raspoređeni u rezervni sastav milicije i TO ARK-a. Tako će, zaključio je Župljanin, SOS praktično prestati da postoji.¹⁰⁸² Na sastanku sa Predragom Radićem koji je održan 5. ili 6. aprila 1992. godine, Radić je od Vladimira Tutuša tražio da upotrijebi pripadnike SOS-a kako bi formirao specijalne jedinice milicije u sastavu SJB-a Banja Luka, čiji je Tutuš bio načelnik.¹⁰⁸³ Tutuš je to više puta odbio, kako zbog toga što je samo MUP bio zakonski ovlašten da formira specijalne jedinice, tako i zbog toga što su neki pripadnici SOS-a bili osuđivani kriminalci. Radić je insistirao da je to neophodno kako bi se pojačala bezbjednost u gradu. Kako je Pretresno vijeće razumjelo Tutušev iskaz, Župljanin, koji je prisustvovao tom sastanku, tražio je od Tutuša da preispita svoj stav. Nakon što je obišao grad kako bi procijenio bezbjednosnu situaciju, Tutuš se, dan nakon tog sastanka, složio s tim da neki pripadnici SOS-a, po izvršenoj bezbjednosnoj provjeri, budu na pojedinačnoj osnovi primljeni u rezervni sastav milicije. Međutim, poslije tog sastanka, Tutušu više nije bio upućen nijedan zahtjev u vezi s tim pitanjem.¹⁰⁸⁴ Na kraju su neki pripadnici SOS-a bili uvršteni u sastav Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka, neki u sastav TO-a, a neki u SNB Banja Luka.¹⁰⁸⁵ Prema Radulovićevim riječima, među bivšim pripadnicima SOS-a koji su pristupili odredu bili su zamjenici komandanta Zdravko Samardžija i Ljuban Ećim.¹⁰⁸⁶

388. Radulović je smatrao da je premještanje nekih pripadnika SOS-a u aktivni sastav milicije predstavljalo "neshvatljivu, nepotrebnu" mjeru zbog toga što su, po njegovom mišljenju, pripadnici SOS-a bili kriminalci kojima je prijemom u aktivni sastav milicije data podloga da nastave svoje

1109; dokazni predmet P2414, Spisak pripadnika Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka, 1. juli 1992. godine, str. 12. O učešću Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka u preuzimanju vlasti u Kotor-Varošu govori se niže u ovom poglavlju.

¹⁰⁷⁹ Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10785-10786.

¹⁰⁸⁰ Christian Nielsen, 27. januar 2010. godine, T. 5578-5579; dokazni predmet P631, Izvještaj o obilasku centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u ARK, 5. avgust 1992. godine, str. 2; dokazni predmet P2412, Platni spisak Odreda specijalne policije CSB-a Banja Luka, 3. avgust 1992. godine; dokazni predmet P2413, Platni spisak Odreda specijalne policije CSB-a Banja Luka, 2. avgust 1992. godine.

¹⁰⁸¹ Sreto Gajić, 16. juli 2010. godine, T. 12916; Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10783-10784; svjedok SZ003, 21. septembar 2011. godine, T. 24536; svjedok SZ002, 8. novembar 2011. godine, T. 25420 (povjerljivo), i 14. novembar 2011. godine, T. 25715-25718, 25729-25736 (povjerljivo); dokazni predmet P2413, Platni spisak Odreda specijalne policije CSB-a Banja Luka za juli 1992. godine, str. 4.

¹⁰⁸² Dokazni predmet P552, Članak iz *Glasa*: "Uskoro specijalni odredi", 29. april 1992. godine, str. 1.

¹⁰⁸³ Vladimir Tutuš, 16. mart 2010. godine, T. 7649-7650.

¹⁰⁸⁴ Vladimir Tutuš, 15. mart 2010. godine, T. 7632-7635, i 16. mart 2010. godine, T. 7650-7652.

¹⁰⁸⁵ Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10783, i 1. juni 2010. godine, T. 11148; svjedok SZ003, 21. septembar 2011. godine, T. 24523-24524; svjedok SZ002, 11. novembar 2011. godine, T. 25689-25690; dokazni predmet P560, Članak iz *Glasa*: "Mi garantujemo mir", 12. maj 1992. godine, str. 3-4; dokazni predmet P591, Informacija o paravojnim formacijama na području RS, 28. juli 1992. godine, str. 4-5.

¹⁰⁸⁶ Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10760, 10761 (povjerljivo).

kriminalne aktivnosti na još "slobodniji" način. Radulović je prenio svoju zabrinutost Župljaninu, koji je odgovorio da su pripadnici SOS-a "srpski vitezovi".¹⁰⁸⁷

389. U vezi s pitanjem da li je odred bio civilnog ili vojnog karaktera, svjedok ST258, bivši radnik milicije u ARK-u,¹⁰⁸⁸ u svom je svjedočenju izjavio da nije bilo važno porijeklo ili vrsta obuke pripadnika tog odreda, već način na koji su oni zapravo bili angažovani za vrijeme rata. Svjedok ST258 je u svom svjedočenju kao primjer naveo to da je i on diplomirao na akademiji za rezervne oficire, ali da se obreo u miliciji.¹⁰⁸⁹

390. Specijalni odred milicije CSB-a Banja Luka bio je podijeljen na četiri ili pet vodova.¹⁰⁹⁰ Pripadnici odreda su obično nosili plave i sive maskirne uniforme i plave beretke. Međutim, neki pripadnici tog odreda su, barem u nekim prilikama, nosili crvene beretke.¹⁰⁹¹ Na primjer, pripadnici odreda su nosili zelene maskirne uniforme i crvene beretke dok su bili angažovani u Kotor-Varošu.¹⁰⁹² Odred je raspolagao plavo obojenim oklopnim transporterima koji su ranije bili dio arsenala JNA. Na tim oklopnim transporterima bila je ćirilicom ispisana riječ "milicija".¹⁰⁹³ Župljanin je pripadnicima odreda obezbijedio službene legitimacije koje su im davale ovlaštenje da hapse ljude, da bez naloga pretresaju stanove i druge objekte, te da nose i upotrebljavaju vatreno oružje.¹⁰⁹⁴

391. Dana 12. ili 13. maja 1992. godine, u Banjoj Luci je održana smotra na kojoj je predstavljen odred. Smotri su prisustvovali Mićo Stanišić, koji je tada nosio zelenu maskirnu uniformu, zatim Vojislav Kuprešanin, Stojan Župljanin, Radovan Karadžić, Milan Martić, Radislav Vukić, Biljana Plavšić i drugi.¹⁰⁹⁵ Svjedok ST183, koji je za smotru saznao od svojih kolega, vojnih starješina,

¹⁰⁸⁷ Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10777-10778.

¹⁰⁸⁸ Svjedok ST258, 18. novembar 2010. godine, T. 17537-17540 (povjerljivo).

¹⁰⁸⁹ Svjedok ST258, 18. novembar 2010. godine, T. 17592-17593 (povjerljivo).

¹⁰⁹⁰ Svjedok SZ002, 8. novembar 2011. godine, T. 25419 (povjerljivo); dokazni predmet P2410, Spisak pripadnika Specijalnog odreda milicije u CSB-u Banja Luka.

¹⁰⁹¹ Dragan Raljić, 29. juni 2010. godine, T. 12395-12396; svjedok SZ003, 21. septembar 2011. godine, T. 24524-24531; svjedok SZ002, 8. novembar 2011. godine, T. 25422-25423 (povjerljivo); dokazni predmet P1393, Transkript video-snimka smotre policije, održane 12. ili 13. maja 1992. godine u Banjoj Luci, stanje na brojaču: 45:40.

¹⁰⁹² Svjedok ST241, 5. novembar 2010. godine, T. 16940-16941, 16946 (povjerljivo), 16949-16950, 16974. Svjedok ST241 je izjavio da su se uniforme često zamjenjivale. Svjedok ST241 je naveo da su, na primjer, "Duleta" Vujičića, koji je bio pripadnik aktivnog sastava milicije, vidali u plavoj maskirnoj uniformi i u zelenoj maskirnoj uniformi i sa crvenom kapom, kad bi se vraćao iz operacija čišćenja terena. Svjedok ST241, 5. novembar 2010. godine, T. 16949-16951. V. takođe dokazni predmet P1579, koji prikazuje Slobodana Dubočanina, Ljubana Ećima i Nenada Kajkuta u zelenim maskirnim uniformama i crvenim beretkama; svjedok ST197, 8. septembar 2010. godine, T. 14450-14452; dokazni predmet P1579, Transkript video-snimka s Dubočaninom, Kajkutom i Ećimom u Kotor-Varošu, stanje na brojaču: 5:40, 9:18, 12:00.

¹⁰⁹³ Predrag Radulović, 28. maj 2010. godine, T. 10958-10959; svjedok SZ002, 8. novembar 2011. godine, T. 25423 (povjerljivo); dokazni predmet P1393, Transkript video-snimka smotre policije, održane 12. ili 13. maja 1992. godine u Banjoj Luci, stanje na brojaču: 34:50. "Milicija" znači "policija" na b/h/s-u.

¹⁰⁹⁴ Predrag Radulović, 26. maj 2010. godine, T. 10809-10811; dokazni predmet 2D72, Krivična prijava protiv Boškana i drugih, koju je sačinilo Odjeljenje SJB-a Banja Luka za poslove i zadatke sprečavanja i otkrivanja kriminaliteta, 20. avgust 1992. godine, str. 11, 23.

¹⁰⁹⁵ Predrag Radulović, 28. maj 2010. godine, T. 10959-10961; svjedok SZ002, 8. novembar 2011. godine, T. 25423 (povjerljivo); dokazni predmet P1393, Transkript video-snimka smotre policije, održane 12. ili 13. maja 1992. godine u Banjoj Luci, stanje na brojaču: 49:00-52:30, 55:05-55:44.

otišao je da gleda smotru i primijetio da joj nije prisustvovao ni general Talić niti bilo koji drugi predstavnik vojske.¹⁰⁹⁶

c. Nadležnost nad Specijalnim odredom milicije CSB-a Banja Luka

392. Predrag Radulović i svjedok ST183 su izjavili da je odred bio potčinjen Stojanu Župljaninu.¹⁰⁹⁷ Kako se navodi u izvještaju koji je 5. avgusta 1992. godine sastavio Sreto Gajić nakon izvršene inspekcije u CSB-u Banja Luka, CSB je definisao kriterije za prijem pripadnika i zadatke te jedinice.¹⁰⁹⁸ Platni spiskovi za mjesec juni i juli 1992. godine pokazuju da je Stojan Župljanin u ime CSB-a Banja Luka odobravao isplatu plata pripadnicima odreda.¹⁰⁹⁹

393. Kako je izjavio jedan drugi svjedok, koji je svjedočio pod pseudonimom SZ002, pukovnik Stevilović, pripadnik vojske, odigrao je glavnu ulogu u osnivanju te jedinice i imao ovlasti nad većinom njenih pripadnika koji su ranije bili u vojsci. Konkretno, kako je izjavio svjedok SZ002, Stevilović je u odred uvrstio pripadnike "Crvenih beretki" kojima je komandovao na području Banje Luke. Svjedok SZ002 je izjavio da je Stevilović bio taj koji je odlučivao kada i gdje će ta specijalna jedinica biti angažovana, često u koordinaciji s pukovnikom Peulićem, te da je Stevilović takođe bio taj koji je imenovao Mirka Lukića za komandanta te jedinice i postavio komandire vodova.¹¹⁰⁰ Svjedok SZ002 je dodao da je Stevilović bio odgovoran za vojne aspekte operacija, dok je Stevan Marković iz CSB-a Banja Luka imao funkciju veze između CSB-a i odreda, kada bi ovaj bio angažovan na terenu.¹¹⁰¹ Svjedok SZ002 je izjavio da se štab odreda nalazio u Rakovačkim barama, vojnom objektu koji je koristio TO.¹¹⁰² Svjedok SZ002 je rekao da je odred, kada je bio angažovan u borbenim dejstvima, bivao prepotčinjen vojsci, kao što bi to bio slučaj i s bilo kojom drugom jedinicom milicije, koja bi bila prepotčinjena u svrhu učešća u nekoj vojnoj operaciji.¹¹⁰³

394. Svjedok ST183 je u svom svjedočenju izjavio da odred nije bio u sastavu vojske i da je general Talić to često isticao. Iskaz svjedoka ST183 potkrijepio je svjedok ST197.¹¹⁰⁴ Konačno, u jednom intervjuu koji je 12. maja 1992. godine dao za novine *Glas*, Župljanin je, kako se navodi, govoreći o odredu izjavio: "[o]dred će sigurno biti pod punom kontrolom i biće spreman za

¹⁰⁹⁶ Svjedok ST183, 20. april 2010. godine, T. 8938-8940 (povjerljivo); svjedok SZ002, 14. novembar 2011. godine, T. 25700-25701; dokazni predmet P560, Članak iz *Glasa*: "Mi garantujemo mir", 12. maj 1992. godine, str. 3.

¹⁰⁹⁷ Svjedok ST183, dokazni predmet P1295.04, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 11. mart 2003. godine, T. 15548 (povjerljivo); Predrag Radulović, 26. maj 2010. godine, T. 10803-10806; dokazni predmet P1295.21, str. 282 (povjerljivo).

¹⁰⁹⁸ Dokazni predmet P631, Izvještaj o obilasku centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u ARK, 5. avgust 1992. godine, str. 2.

¹⁰⁹⁹ Dokazni predmet P2412, Platni spisak Odreda specijalne policije CSB-a Banja Luka, 3. avgust 1992. godine; dokazni predmet P2413, Platni spisak Odreda specijalne policije CSB-a Banja Luka, 2. avgust 1992. godine.

¹¹⁰⁰ Svjedok SZ002, 8. novembar 2011. godine, T. 25418-25420, i 10. novembar 2011. godine, T. 25563 (povjerljivo).

¹¹⁰¹ Svjedok SZ002, 10. novembar 2011. godine, T. 25560-25564 (povjerljivo).

¹¹⁰² Svjedok SZ002, 8. novembar 2011. godine, T. 25422 (povjerljivo). V. takođe svjedok SZ023, 7. oktobar 2011. godine, T. 24667-24668 (povjerljivo).

¹¹⁰³ Svjedok SZ002, 14. novembar 2011. godine, T. 25749-25752.

¹¹⁰⁴ Svjedok ST183, 20. april 2010. godine, T. 8989 (povjerljivo); svjedok ST197, 8. septembar 2010. godine, T. 14428-14429.

izvršavanje najsloženijih zadataka. Ako bude potrebno da odred djeluje zajedno sa armijom, on će biti stavljen na raspolaganje."¹¹⁰⁵

d. Rasformiranje Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka

395. Na sastanku održanom 2. i 4. avgusta 1992. godine u Banjoj Luci vođena je diskusija o naređenju Miće Stanišića da se rasformiraju specijalne jedinice, koje će Pretresno vijeće razmotriti u odjeljku posvećenom krivičnoj odgovornosti kojom se tereti Mićo Stanišić. Tom sastanku su prisustvovali Stojan Župljanin i pripadnici odreda i izrazili su zabrinutost zbog te odluke.¹¹⁰⁶

396. Dana 7. i 8. avgusta 1992. godine, u CSB-u u Banjoj Luci je održan još jedan sastanak sa Gajićem na kojem se diskutovalo o rasformiranju odreda.¹¹⁰⁷ Tom sastanku su prisustvovali Stojan Župljanin, kao i Zdravko Samardžija i drugi radnici milicije. Dana 9. avgusta 1992. godine, tom sastanku su se pridružili pukovnik Bogojević, načelnik za bezbjednost 1. krajiškog korpusa, i "komanda Specijalnog odreda milicije".¹¹⁰⁸ Pripadnici odreda i njihovi komandiri vodova su insistirali na tome da se zadrži status te jedinice, ali su Župljanin i Bogojević na kraju odlučili da se jedinica, jačine 100 ljudi, stavi na raspolaganje 1. krajiškom korpusu. Zakazano je da se primopredaja jedinice izvrši 10. avgusta 1992. godine u Kotor-Varošu, gdje je odred u tom trenutku bio raspoređen. Primopredaji su trebali da prisustvuju Đuro Bulić, u ime CSB-a, i pukovnik Bogojević, u ime 1. krajiškog korpusa. Odlučeno je i da će CSB Banja Luka isplatiti plate pripadnicima te jedinice do kraja avgusta 1992. godine. Svi pripadnici odreda trebali su da predaju svoje službene legitimacije i milicijsku opremu na dan primopredaje jedinice.¹¹⁰⁹ Na tom sastanku Župljanin je izjavio da u SJB-ovima u zoni odgovornosti CSB-a Banja Luka nema drugih specijalnih jedinica.¹¹¹⁰ Vladimir Tutuš je u svom svjedočenju izjavio da odred na kraju jeste rasformiran, ali nije mogao da se sjeti kada je to bilo.¹¹¹¹

397. Na jednom sastanku održanom 18. avgusta 1992. godine, kojem je prisustvovao Stojan Župljanin, raspravljalo se o pitanju grupa bivših pripadnika odreda koji su protjerivali ljude iz opštine Čelinac, iz grada Ivanjske u opštini Banja Luka i još iz nekih sela. Prema riječima svjedoka

¹¹⁰⁵ Dokazni predmet P560, Članak iz *Glasa*: "Mi garantujemo mir", 12. maj 1992. godine, str. 3.

¹¹⁰⁶ Dokazni predmet P631, Izvještaj o obilasku centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u ARK, 5. avgust 1992. godine, str. 2-3.

¹¹⁰⁷ Svjedok SZ002, 10. novembar 2011. godine, T. 25544-25545; dokazni predmet P1502, Izvještaj o obilasku CSB-a i stanica javne bezbjednosti u ARK, 10. avgust 1992. godine, str. 1.

¹¹⁰⁸ Dokazni predmet P1502, Izvještaj o obilasku CSB-a i stanica javne bezbjednosti u ARK, 10. avgust 1992. godine, str. 1.

¹¹⁰⁹ Sreto Gajić, 16. juli 2010. godine, T. 12914-12916; dokazni predmet P1502, Izvještaj o obilasku CSB-a i stanica javne bezbjednosti u ARK, 10. avgust 1992. godine, str. 2.

¹¹¹⁰ Sreto Gajić, 15. juli 2010. godine, T. 12837; svjedok SZ002, 9. novembar 2011. godine, T. 25459; dokazni predmet P1502, Izvještaj o obilasku CSB-a i stanica javne bezbjednosti u ARK, 10. avgust 1992. godine, str. 2.

¹¹¹¹ Vladimir Tutuš, 22. mart 2010. godine, T. 7970-7971.

ST183, bivši pripadnici odreda do tog datuma još nisu bili raspoređeni u lake brigade.¹¹¹² U periodu od 21. do 29. avgusta 1992. godine, bivši pripadnici odreda na čelu sa Dubočaninom još uvijek su se nalazili u Kotor-Varošu. Protjerivali su muslimanske porodice i pravili probleme na terenu u toj opštini. Ima dokaza da još uvijek nisu bili pristupili 22. lakoj brigadi.¹¹¹³ Prema riječima svjedoka SZ002, odred je rasformiran krajem avgusta 1992. godine i materijalno-tehnička oprema je vraćena vojsci. Međutim, 3. septembra 1992. godine, 1. krajiški korpus je izvijestio: "Sve jedinice i oružane formacije u osnovi su stavljene pod kontrolu 1. krajiškog korpusa, mada još uvek ima otpora od strane CSB".¹¹¹⁴

398. Dana 31. decembra 1992. godine, Stojan Župljanin je postavio Ljubana Ećima, Zdravka Samardžiju i Nenada Kajkuta — koji su svi bivši pripadnici odreda — na komandne položaje u Brigadi milicije CSB-a Banja Luka.¹¹¹⁵ Ljuban Ećim, Zdravko Samardžija i Nenad Kajkut su 5. maja 1993. godine u evidenciji još uvijek vođeni kao pripadnici CSB-a Banja Luka.¹¹¹⁶

(b) Izdavanje naređenja, komandovanje i upravljanje pripadnicima i službenicima MUP-a RS u svrhu pružanja podrške ostvarenju cilja UZP-a

(i) Župljaninova uloga u blokadi Banje Luke od strane SOS-a

399. U martu 1992. godine, Srbi su podigli barikade u Sarajevu u odgovor na ubistvo jednog Srbina na vjenčanju na Baščaršiji u Sarajevu.¹¹¹⁷ Barikade su podignute u koordinaciji SDS-a i srpskih pripadnika MUP-a, među kojima su bili Mićo Stanišić, Dragan Kijac, Rajko Dukić i Momčilo Mandić.¹¹¹⁸ Dana 2. marta 1992. godine, Mićo Stanišić i izvjesni "Gvozden", koji su bili u Sarajevu, telefonom su razgovarali sa Stojanom Župljaninom, koji se nalazio u Banjoj Luci, u vezi s mogućim podizanjem sličnih blokada u Banjoj Luci.¹¹¹⁹ Na početku tog razgovora, "Gvozden" je rekao Župljaninu da je "stalo [...] sve", da stvaraju uslove da nešto urade "sada", te da bi Župljanin trebao da uradi isto u Banjoj Luci kako bi se postigao određeni nivo spremnosti. Župljanin je odgovorio da se oni pripremaju i da samo preostaje da se vidi "hoćemo li ići na totalnu blokadu ili

¹¹¹² Svjedok ST183, dokazni predmet P1295.08, Izjava svjedoka, 6. oktobar 2002. godine, str. 35 (povjerljivo); dokazni predmet P1295.21, str. 219-221 (povjerljivo).

¹¹¹³ Nedeljko Đekanović, 9. oktobar 2009. godine, T. 1168; svjedok ST197, 19. oktobar 2010. godine, T. 16184-16187; dokazni predmet P97, Zapisnici sa sjednica Ratnog predsjedništva Kotor-Varoša, 21. avgust 1992. godine, str. 1.

¹¹¹⁴ Svjedok SZ002, 8. novembar 2011. godine, T. 25433 (povjerljivo); dokazni predmet P611, Izvještaj 1. KK o stanju borbenog morala, 3. septembar 1992. godine, str. 2.

¹¹¹⁵ Vladimir Tutuš, 23. mart 2010. godine, T. 8010-8012; dokazni predmet P1096, Naredba o imenovanjima u Brigadi milicije CSB-a Banja Luka, 31. decembar 1992. godine, str. 2.

¹¹¹⁶ Vladimir Tutuš, 22. mart 2010. godine, T. 7962-7967; dokazni predmet 2D63, Depeša Stojana Župljanina, upućena načelniku SJB-a Banja Luka, 5. maj 1993. godine, str. 3-4, 10.

¹¹¹⁷ Neđo Vlaški, 15. februar 2010. godine, T. 6352-6354, 6358; dokazni predmet P735, Članak Jelene Stamenković u *Slobodnoj Bosni* br. 74, str. 10-11: "Momčilo Mandić", 10. april 1998. godine, str. 3.

¹¹¹⁸ Neđo Vlaški, 15. februar 2010. godine, T. 6358-6359; dokazni predmet P735, Članak Jelene Stamenković u *Slobodnoj Bosni* br. 74, str. 10-11: "Momčilo Mandić", 10. april 1998. godine, str. 4.

¹¹¹⁹ Neđo Vlaški, 16. februar 2010. godine, T. 6365; svjedok ST213, 4. mart 2010. godine, T. 7231 (povjerljivo); dokazni predmet P981, Transkript razgovora između Stojana Župljanina, Miće Stanišića i "Gvozdena", 2. mart 1992. godine, str. 1, 2.

ne". Zatim je "Gvozden" spojio Miću Stanišića na vezu sa Župljaninom i njih dvojica su obavila sljedeći razgovor:

Župljanin: Slušamo malo kako ide tamo.

Stanišić: Pa, čuješ ...

Župljanin: Pratimo i osluškujemo, što bi se reklo, i čekamo dalja uputstva.

[...]

Stanišić: E, dobro. Pa, sad bud'te spremni, pa čućemo se.

Župljanin: Aha. Dobro. Uglavnom, sve je kod nas spremno.

Stanišić: Ja.

Župljanin: Čekamo znak. Ako bude trebalo totalne blokade ili ostalo, biće urađeno.¹¹²⁰

400. Pretresno vijeće napominje da je tužilac pokazao transkript ovog razgovora Neđi Vlaškom prije nego što ga je zamolio da identifikuje glasove iz audio-snimka. U transkriptu su bila navedena imena učesnika razgovora. Premda je Vlaški u svom svjedočenju rekao da mu je to pomoglo da prepozna glasove, on je isto tako pouzdano ustvrdio da je prepoznao glasove Miće Stanišića i Stojana Župljanina. Župljaninov glas u tom razgovoru prepoznao je i svjedok ST213. Na osnovu toga, Pretresno vijeće se uvjerilo da su učesnici tog razgovora bili Mićo Stanišić i Stojan Župljanin.¹¹²¹

401. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da je SOS 3. aprila 1992. godine, djelujući kao instrument SDS-a u provođenju njegovog političkog programa, blokirao grad Banju Luku. Milicija protiv te blokade nije preduzela nikakve radnje. Vijeće, nadalje, podsjeća na dokaze, o kojima je diskutovalo u odjeljku koji se odnosi na Banju Luku, da su predstavnici vojske i bezbjednosnog aparata, među kojima je bio i Stojan Župljanin, započeli pregovore sa SOS-om kako bi se situacija "normalizovala" i da su ti pregovori doveli do formiranja Kriznog štaba, čiji je član 3. aprila 1992. godine postao i sam Župljanin.¹¹²² Kao što se navodi u odjeljku koji se odnosi na Banju Luku, Krizni štab je odmah po svom formiranju prihvatio zahtjeve SOS-a i zahtijevao da radnici CSB-a koji žele da zadrže svoj posao potpišu svečanu izjavu. Objavio je da će kadrovi milicije biti reorganizovani, da će na ključne položaje biti imenovani ljudi koji su lojalni Skupštini RS i Jugoslaviji, te da će radnici CSB-a dobiti nove oznake.

¹¹²⁰ Neđo Vlaški, 16. februar 2010. godine, T. 6365; dokazni predmet P981, Transkript razgovora između Stojana Župljanina, Miće Stanišića i "Gvozdena", 2. mart 1992. godine, str. 2.

¹¹²¹ Neđo Vlaški, 17. februar 2010. godine, T. 6449-6454, 6460; svjedok ST213, 4. mart 2010. godine, T. 7231 (povjerljivo).

¹¹²² Pretresno vijeće je dokaze o Župljaninovom članstvu u Kriznom štabu Banje Luke razmotrilo u odjeljku koji se odnosi na Banju Luku.

402. Dana 6. aprila 1992. godine, Dragan Majkić je prisustvovao jednom sastanku u Banjoj Luci na kojem je Župljanin ukratko informisao prisutne o blokadi Banje Luke koju je izvršio SOS. Župljanin je rekao da je vlast "prešla u druge ruke". Pretresno vijeće je Majkićev iskaz protumačilo tako da o pitanju blokade više nije bilo diskusije nakon što je Župljanin iznio informacije o tome.¹¹²³

403. Po mišljenju Vladimira Tutuša, u vrijeme kad je podignuta ta blokada snage milicije nisu bile u stanju da neutrališu SOS.¹¹²⁴ Tutuš je izjavio da bi primjena sile protiv SOS-a od strane snaga bezbjednosti dovela do početka građanskog rata.¹¹²⁵

404. Dana 7. maja 1992. godine, Župljanin je u telefonskom razgovoru obavijestio Čedu Kljajića, načelnika Uprave za javnu bezbjednost, da su srpske snage upravo preuzele vlast u Ključu i da su Muslimani u Banjoj Luci shvatili da su izgubili.¹¹²⁶ Dana 12. maja 1992. godine, Župljanin je u jednom intervjuu izjavio da su neki od pripadnika SOS-a bili zaista "kvalitetni ljudi, prije svega po karakteru, a zatim to su ljudi koji imaju ratno iskustvo. Sa takvima nema nikakvih problema." On je potom objavio da su neki od tih pripadnika stavljeni pod komandu CSB-a Banja Luka, pored ostalog, i u sastav Specijalnog odreda milicije, dok je ostalim pripadnicima saopšteno da SOS više ne postoji. Župljanin je u tom intervjuu izjavio da je SOS bio na lošem glasu zbog nekih odmetnutih pripadnika od kojih se SOS ogradio.¹¹²⁷

(ii) Župljaninova uloga u preuzimanju vlasti u drugim Opštinama ARK-a

405. Iz dokaza se vidi da je Župljanin u proljeće i ljeto 1992. godine, na zahtjev opštinskih vlasti, upućivao vodove Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka i druge uniformisane pripadnike CSB-a u razne opštine, uključujući Kotor-Varoš, Prijedor, Donji Vakuf i Sanski Most, te da je imenovao komandante za pojedinačne operacije.¹¹²⁸ Na sastancima održanim 2. i 4. avgusta 1992. godine u Banjoj Luci na kojima se diskutovalo o rasformiranju odreda, Župljanin je istakao pozitivne rezultate koje je odred ostvario tokom svog angažovanja u borbenim dejstvima.¹¹²⁹ Kako

¹¹²³ Dragan Majkić, 13. novembar 2009. godine, T. 3094-3101.

¹¹²⁴ Vladimir Tutuš, 15. mart 2010. godine, T. 7609.

¹¹²⁵ Vladimir Tutuš, 15. mart 2010. godine, T. 7613-7614.

¹¹²⁶ Dokazni predmet P1124, Transkript presretnutog telefonskog razgovora između Stojana Župljanina i Čede Kljajića, 7. maj 1992. godine, str. 1; svjedok ST213, 4. mart 2010. godine, T. 7231 (povjerljivo).

¹¹²⁷ Dokazni predmet P560, Članak iz *Glasa*: "Mi garantujemo mir", 12. maj 1992. godine, str. 3-4.

¹¹²⁸ Nedeljko Đekanović, 7. oktobar 2009. godine, T. 1038, 1041, i 15. oktobar 2009. godine, T. 1495-1504; svjedok ST161, 18. novembar 2009. godine, T. 3318-3320 (povjerljivo), i 19. novembar 2009. godine, T. 3384-3385; Predrag Radulović, 26. maj 2010. godine, T. 10803-10806, i 27. maj 2010. godine, T. 10911; svjedok ST197, 8. septembar 2010. godine, T. 14406, 14409-14410, 14415-14416 (povjerljivo); svjedok ST161, 18. novembar 2009. godine, T. 3318-3320 (povjerljivo); svjedok SZ002, 14. novembar 2011. godine, T. 25708-25713; dokazni predmet P1124, Transkript presretnutog telefonskog razgovora između Stojana Župljanina i Čede Kljajića, 7. maj 1992. godine, str. 3; dokazni predmet P659, Izvještaj o ponašanju pripadnika Specijalnog odreda CSB-a Banja Luka u Prijedoru, 13. juni 1992. godine; dokazni predmet P2411, Dopis Kriznog štaba Petrovca upućen Stojanu Župljaninu, 25. juni 1992. godine; dokazni predmet P76, Izvještaj grupe "Miloš", 9. juni 1992. godine.

¹¹²⁹ Sreto Gajić, 15. juli 2010. godine, T. 12826; dokazni predmet P631, Izvještaj o obilasku centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u ARK, 5. avgust 1992. godine, str. 2.

se navodi u izvještaju sačinjenom 1993. godine o radu CSB-a Banja Luka u periodu od 4. aprila do 31. decembra 1992. godine, odred je, "u sadejstvu" s jedinicama VRS-a, učestvovao u borbenim dejstvima u opštinama Bosanski Novi, Prijedor, Sanski Most, Kupres, Ključ, Donji Vakuf, Mrkonjić-Grad, Šipovo, Derventa, Doboj, Modriča i Kotor-Varoš.¹¹³⁰ Pretresno vijeće takođe podsjeća na svoje zaključke, iznesene u odjeljcima koji se odnose na Prijedor, Kotor-Varoš i Ključ, da je odred učestvovao u preuzimanju vlasti u tim opštinama u proljeće i ljeto 1992. godine.

406. Pretresno vijeće takođe podsjeća na svoje zaključke da je milicija zajedno s vojskom učestvovala u preuzimanju vlasti u Opštinama ARK-a. U izvještaju sačinjenom 1993. godine o radu CSB-a Banja Luka u periodu od 4. aprila do 31. decembra 1992. godine navode se brojevi podaci o učešću pripadnika milicije u tim operacijama. Pored toga što je samostalno učestvovala u borbenim dejstvima, milicija je na raspolaganje VRS-u stavila 1.593 pripadnika svog rezervnog i 39 pripadnika svog aktivnog sastava.¹¹³¹

(iii) Župljaninovo znanje i uloga u odlasku nesrba iz ARK-a

407. Dana 28. maja 1992. godine, Krizni štab ARK-a je donio zaključak da Muslimani i Hrvati ili članovi SDA ili HDZ-a koji žele da se isele s područja Krajine, "moraju omogućiti ugroženom srpskom narodu, na kojem se vrši neviđeni genocid, kolektivno preseljenje u njihova mjesta, tj. mora se omogućiti zamjena po principu reciprociteta".¹¹³² Muharem Krzić je u svom svjedočenju izjavio da razmjena imovine nije bila dobrovoljna i da su i HDZ i SDA na nekoliko konferencija za štampu osudili tu praksu.¹¹³³

408. Dana 6. juna 1992. godine, grupa "Miloš" je izvijestila da je MKCK iskazao interes za obilazak zatočeničkih logora u Banjoj Luci, kao i sela koja su bila naseljena Muslimanima i Hrvatima, a u kojima su vođene ratne operacije.¹¹³⁴

409. Dana 31. jula 1992. godine, Župljanin je načelnicima SJB-ova u ARK-u uputio depešu u kojoj je naveo da je, posredstvom humanitarnih organizacija i Biroa za preseljavanje stanovništva, veliki broj Muslimana i Hrvata iz ARK-a počeo da se iseljava u Hrvatsku, Sloveniju i druge zapadnoevropske zemlje. Župljanin je u toj depeši podsjetio na to da je Krizni štab ARK-a 3. juna 1992. godine donio odluku da "[f]izička lica koja odlaze iz Autonomne regije Krajina mogu iznijeti

¹¹³⁰ Svjedok SZ002, 15. novembar 2011. godine, T. 25838-25839; dokazni predmet P865, Informacija o formiranju i djelovanju Specijalnog odreda milicije iz Banje Luke, 5. avgust 1992. godine, str. 2.

¹¹³¹ Dokazni predmet P624, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 4. april 1992. – 31. decembar 1992. godine, januar 1993. godine, str. 5.

¹¹³² Dokazni predmet P468, Zaključci sa sjednice Kriznog štaba ARK, održane 28. maja 1992. godine, 28. maj 1992. godine, str. 2.

¹¹³³ Muharem Krzić, 19. januar 2010. godine, T. 5134-5136; dokazni predmet P468, Zaključci sa sjednice Kriznog štaba ARK, održane 28. maja 1992. godine, 28. maj 1992. godine, str. 2.

¹¹³⁴ Dokazni predmet P1391, Izvještaj grupe "Miloš", 6. juni 1992. godine.

najviše 300 DM ili odgovarajuću valutu do tog iznosa" i da ljudi koji odlaze ne mogu sa sobom ponijeti umjetnička djela ni plemenite metale, osim ličnog nakita. Župljanin je procijenio da je ta odluka u skladu sa zakonom. Od načelnika SJB-ova je zahtijevao da je provode, da izdaju potvrde o privremenom oduzimanju sredstava u slučajevima kada se oduzimaju iznosi koji prelaze 300 DM, te da oduzete iznose deponuju na blagajnu CSB-a Banja Luka.¹¹³⁵ Pretresno vijeće je u odjeljcima posvećenim Opštinama ARK-a iznijelo zaključak da nametanje takvih ograničenja nesrbima predstavlja krivično djelo progona putem oduzimanja imovine.

410. Dana 15. avgusta 1992. godine, SJB Bosanski Novi¹¹³⁶ je izvijestio CSB Banja Luka da iz Bosanskog Novog odlaze hiljade nesrba. Kako se navodi u tom izvještaju, dana 24. maja cjelokupno muslimansko stanovništvo iz doline rijeke Japre, nekih 4.000 ljudi, napustilo je svoje domove i sklonilo se u centralni dio sela Blagaj Japra. U tom izvještaju stoji da su se 9. juna 1992. godine izbjeglice složile sa lokalnim Kriznim štabom da ih u željezničkoj kompoziciji koja se sastojala od 22 vagona zatvorenog tipa prevezu u Doboju. Milicija je vršila obezbjeđenje te kompozicije od Blagaj Japre do Doboja.¹¹³⁷

411. Dana 18. avgusta 1992. godine, na jednom sastanku održanom u Doboju, kojem su prisustvovali Brđanin, Radić, pukovnik Gojko, jedna osoba s prezimenom Erceg, za koju Vijeće smatra da se radilo o Nikoli Ercegu, i drugi, Stojan Župljanin je izjavio da je u svijetu bilo "senzacionalizma" u vezi s iseljavanjem nesrba iz ARK-a.¹¹³⁸ General Talić je na tom sastanku izjavio da stranim novinarima koji nemaju dozvolu Vlade RS treba uskratiti pristup.¹¹³⁹

412. Dana 26. septembra 1992. godine, Župljanin je britanskom novinaru Ianu Traynoru rekao da je "selidba ljudi koja se ponekad naziva 'etničko čišćenje'", u stvari, posljedica finansijskih poticaja koje su evropske zemlje pružale ljudima koji su htjeli da se isele.¹¹⁴⁰

413. Dana 23. oktobra 1992. godine, SJB Prijedor je izvijestio CSB Banja Luka da je u Prijedoru došlo do "masovnog iseljenja" Muslimana i Hrvata, pri čemu je oko 38.000 ljudi već napustilo tu opštinu.¹¹⁴¹

¹¹³⁵ Dokazni predmet P594, Depeša Stojana Župljanina, upućena načelnicima stanica javne bezbjednosti u ARK, 31. juli 1992. godine.

¹¹³⁶ Stojan Župljanin nije okrivljen za zločine počinjene u Bosanskom Novom. Međutim, Pretresno vijeće smatra da je ovaj dokaz relevantan da bi se utvrdilo da je Župljanin znao za odlazak Muslimana i Hrvata iz ARK-a.

¹¹³⁷ Dokazni predmet P755, Izvještaj SJB-a Bosanski Novi upućen CSB-u Banja Luka, 15. avgust 1992. godine, str. 2-3.

¹¹³⁸ Svjedok ST183, dokazni predmet P1295.03, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 10. mart 2003. godine, T. 15488-15489 i 15497-15499 (povjerljivo); dokazni predmet P1295.21, str. 219-221 (povjerljivo).

¹¹³⁹ Svjedok ST183, dokazni predmet P1295.04, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 11. mart 2003. godine, T. 15519-15520 (povjerljivo); dokazni predmet P1295.21, str. 224-226 (povjerljivo).

¹¹⁴⁰ Ian Traynor, dokazni predmet P1356.02, Izjava svjedoka, 8. i 9. mart 2000. godine, str. 10.

¹¹⁴¹ Dokazni predmet P688, Bezbjednosna procjena za područje opštine Prijedor, SJB Prijedor, 23. oktobar 1992. godine, str. 2.

414. Pretresno vijeće je u odjeljku posvećenom Sanskom Mostu razmotrilo dokaze koji pokazuju da su Predrag Radulović i drugi operativci SNB-a u Banjoj Luci 19. oktobra 1992. godine napisali da se iselilo oko 20.000 Muslimana, a da preostalih 10.000 takođe želi da ide. Razlog za to iseljavanje bila je, kako navode autori izvještaja, neizvjesnost u pogledu budućnosti i nesigurnost "zbog samovolje pojedinaca i grupa koje nad građanima muslimanske nacionalnosti vrše torture i prisilu".¹¹⁴²

(c) Župljaninovo znanje o zločinima počinjenim nad nesrbima u ARK-u i ulozi milicije u radu zatočeničkih centara

(i) Banja Luka

415. Pretresno vijeće podsjeća da je u odjeljku posvećenom Banjoj Luci iznijelo zaključak da su, počev od 3. aprila 1992. godine, grupa ljudi koja se vozila u jednom crvenom kombiju, a zatim, nakon maja 1992. godine, i pripadnici Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka, vršili napade na ljude muslimanske i hrvatske nacionalnosti u Banjoj Luci i njihovu imovinu, da su uhapsili veći broj tih ljudi i priveli ih u CSB Banja Luka, gdje su ih ispitivali inspektori CSB-a i SNB-a. Prema riječima svjedoka ST218, neki od inspektora koji su vršili ispitivanje u CSB-u Banja Luka izvještavali su ili Stojana Župljanina ili Đuru Bulića, načelnika Sektora za javnu bezbjednost u SJB-u Banja Luka.¹¹⁴³ Pretresno vijeće je u odjeljku posvećenom Banjoj Luci takođe konstatovalo da je u onoj grupi koja je koristila crveni kombi bilo radnika milicije i razmotrilo je dokaze da su oni napade izvodili iz prostorija CSB-a Banja Luka. Prema Radulovićevim riječima, načelnik Odjeljenja za suzbijanje kriminaliteta u SJB-u Banja Luka, Živko Bojić, razgovarao je o pitanju crvenog kombija sa Župljaninom, koji je odgovorio da će to ispitati. Radulović nije mogao da se sjeti koje je mjere Župljanin preduzeo, ako ih je uopšte i preduzeo, ali je izjavio da je taj crveni kombi u Banjoj Luci djelovao tokom cijele 1992. godine.¹¹⁴⁴ Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da su Muslimane i Hrvate koje su dovođili u CSB po dolasku otvoreno tukli i ponižavali ljudi koji bi se zatekli u hodnicima CSB-a. Dana 11. juna 1992. godine, Stojan Župljanin se nalazio na oko 5-6 metara udaljenosti od trojice Hrvata i drugih zatvorenika dok su ih tukli i zlostavljali u hodnicima CSB-a.¹¹⁴⁵

416. Dana 17. jula 1992. godine, ovlaštene službenici CSB-a Banja Luka sastavili su službenu zabilješku u vezi s identifikacijom šest ili sedam leševa koji su pronađeni na lokalnom putu Pavići-Hazići. Poginuli muškarci bili su dio grupe u kojoj je bila 51 osoba, a koja je, shodno

¹¹⁴² Dokazni predmet P693, Službena zabilješka CSB-a Banja Luka, 19. oktobar 1992. godine, str. 1-2.

¹¹⁴³ Svjedok ST218, 14. oktobar 2010. godine, T. 16007. V. takođe Vladimir Tutuš, 22. mart 2010. godine, T. 7939.

¹¹⁴⁴ Vladimir Tutuš, 22. mart 2010. godine, T. 7951; Predrag Radulović, 26. maj 2010. godine, T. 10813-10815.

¹¹⁴⁵ Svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 739, 746-748 (povjerljivo).

naređenjima načelnika SJB-a Sanski Most, iz jednog zatočeničkog centra u Sanskom Mostu 11. juna 1992. godine trebala da bude premještena u vojni zatvor u Dobrnji.¹¹⁴⁶

417. Krajem jula ili početkom avgusta 1992. godine, Stojan Župljanin je, zajedno sa Nenadom Balabanom, načelnikom bezbjednosti 1. krajiškog korpusa, posjetio logor Manjača u Banjoj Luci. Njih dvojica su, zajedno s Božidarom Popovićem, komandantom logora,¹¹⁴⁷ obišli logor, uključujući štale u kojima su držani logoraši.¹¹⁴⁸ Adil Draganović je u svom svjedočenju govorio o tom Župljaninovom obilasku logora. Župljanin mu je pružio uvjerenja da će on i ostali zatočenici biti pušteni na slobodu i da se nikome neće nauditi.¹¹⁴⁹

(ii) Sanski Most

418. Dana 17. juna 1992. godine, načelnik SJB-a Mirko Vrućinić uputio je dopis Župljaninu tražeći pomoć da se "odredi status [...] zatvora" u kojima je veliki broj zatvorenika "uglavnom muslimanske nacionalnosti" bio pritvoren u vezi s borbenim operacijama i operacijama razoružavanja, kao i u svrhu prikupljanja obavještajnih podataka.¹¹⁵⁰ Dana 2. jula 1992. godine, načelnik SJB-a obavijestio je Župljanina da je, počev od 27. maja 1992. godine, uhapšen i u SJB-u pritvoren 391 "ekstremista" muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Milicija iz Sanskog Mosta obradila je njih 332, poslije čega su 82 osobe puštene na slobodu, a 250 ih je upućeno u logor Manjača. On je Župljanina, nadalje, obavijestio da je 500 vojno sposobnih osoba koje su pobjegle sa područja na kojima su vođene borbe smještene u sportsku dvoranu i da se prema njima postupa kao prema "civilnim zarobljenicima".¹¹⁵¹ Dana 5. avgusta 1992. godine, načelnik SJB-a obavijestio je Župljanina da "[u] akcijama borbenih dejstava ili tzv. akcijama čišćenja vojska pokupi stanovništvo (u poslednje vrijeme samo borbeno sposobno) i jednostavno ga preda civilnim organima i vlastima. Nakon toga milicija je primorana vršiti obezbjeđenje takvih logora [...]"¹¹⁵² Dana 18. avgusta 1992. godine, SJB je izvijestio SNB pri CSB-u Banja Luka da je milicija, shodno naređenjima Kriznog štaba Sanskog Mosta, pružala obezbjeđenje i pratnju za prevoz "iseljenika za druga područja". U tom izvještaju se takođe navodi da je, počev od kraja jula 1992. godine, oko 12.000 ljudi muslimanske i hrvatske nacionalnosti zatražilo odjavu prebivališta i odlazak iz te

¹¹⁴⁶ Dokazni predmet P383, Službena zabilješka CSB-a Banja Luka, 17. juni 1992. godine.

¹¹⁴⁷ V. odjeljak koji se odnosi na Banju Luku.

¹¹⁴⁸ Enis Šabanović, 6. oktobar 2009. godine, T. 909-914, 946-948, 955-956. V. takođe iskaz Adila Draganovića, razmotren u odjeljku koji se odnosi na Banju Luku.

¹¹⁴⁹ Adil Draganović, dokazni predmet P411.04, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 26. april 2002. godine, T. 5109-5110, 5114. V. takođe iskaz Adila Draganovića, razmotren u odjeljku koji se odnosi na Banju Luku.

¹¹⁵⁰ Dokazni predmet P411.21, Dopis načelnika SJB-a Sanski Most upućen načelniku CSB-a Banja Luka, 17. juni 1992. godine.

¹¹⁵¹ Dokazni predmet P117, Telegram SJB-a Sanski Most upućen CSB-u Banja Luka, u vezi s Muslimanima i Hrvatima zatvorenim u periodu 27. maj – 2. juli 1992. godine, 2. juli 1992. godine, str. 1.

¹¹⁵² Dokazni predmet P390, Službeni dopis Mirka Vrućinića, načelnika SJB-a Sanski Most, upućen CSB-u Banja Luka, s podacima o situaciji u opštini, 5. avgust 1992. godine, str. 2.

opštine.¹¹⁵³ Dana 10. novembra 1992. godine, načelnik SJB-a izvijestio je Župljanina da je nasilje nad Muslimanima i Hrvatima u Sanskom Mostu eskaliralo i da je nekoliko ljudi ubijeno. On ga je takođe izvijestio da je muslimansko stanovništvo izbjeglo iz sela Trnovo nakon što je to selo napadnuto artiljerijskom vatrom. Vručinić je napisao da mu je poznat identitet nekih od počinitelaca zločina, ali da smatra da "po bezbjednost samih radnika SJB i organa gonjenja" nije "uputno" da se protiv tih počinitelaca preduzimaju mjere hapšenja i krivičnog gonjenja.¹¹⁵⁴

419. Dragan Majkić, koji je do 30. aprila 1992. godine bio načelnik SJB-a Sanski Most,¹¹⁵⁵ i svjedok ST161 u svojim su svjedočenjima izjavili da je Župljaninu stavljeno do znanja da su neke od zločina u Sanskom Mostu počinili pripadnici paravojske, uključujući SOS, budući da su CSB-u Banja Luka svakodnevno podnošeni izvještaji o tim zločinima.¹¹⁵⁶ Pored toga, u jednom od svojih "polugodišnjih" izvještaja koje je podnosio CSB-u Banja Luka, svjedok ST161 je obavijestio Župljanina da se ugušila nekolicina zatočenika koji su prevoženi iz Sanskog Mosta u zatočenički logor Manjača u Banjoj Luci. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak iz odjeljka koji se odnosi na Sanski Most da su te zarobljenike 7. jula 1992. godine ubili pripadnici milicije iz Sanskog Mosta.¹¹⁵⁷ Prema riječima svjedoka ST161, CSB Banja Luka je bio instanca koja je slala naređenja da pripadnici milicije vrše poslove obezbjeđenja na Manjači.¹¹⁵⁸

(iii) Prijedor

420. Krajem maja 1992. godine, grupa "Miloš" je izvijestila da je "ogroman [...] broj lica" muslimanske nacionalnosti zarobljen ili se predao opštinskim vlastima u Prijedoru, te da među njima ima djece, žena i staraca. U izvještajima se navodi da postoje problemi sa snabdijevanjem hranom i sa smještajem, kao i sa "nestručnošću" komandnog kadra prijedorskog SJB-a i TO-a. Radulović je u svom svjedočenju izjavio da su srpske snage razarale sela, uništavale džamije, hapsile ljude, među kojima i žene, djecu i starce, i zatočavale ih u logore Trnopolje, Keraterm i Omarska. Radulović je u više navrata razgovarao sa Župljaninom o "događajima u Prijedoru". Tokom tih razgovora, Radulović je predložio smjenjivanje načelnika SJB-a Prijedor, Sime Drljače, za kojeg je smatrao da je odgovoran za te događaje i da je "ludak" i "manijak".¹¹⁵⁹

¹¹⁵³ Dokazni predmet P391, Izvještaj SJB-a Sanski Most, upućen CSB-u Banja Luka, 18. avgust 1992. godine.

¹¹⁵⁴ Dokazni predmet P123, Izvještaj SJB-a Sanski Most, upućen CSB-u Banja Luka, 10. novembar 1992. godine.

¹¹⁵⁵ V. odjeljak koji se odnosi na Sanski Most.

¹¹⁵⁶ Dragan Majkić, 17. novembar 2009. godine, T. 3269-3270; svjedok ST161, 20. novembar 2009. godine, T. 3551, 3557-3558 (povjerljivo). V. takođe dokazni predmet P390, Službeni dopis Mirka Vručinića, načelnika SJB-a Sanski Most, upućen CSB-u Banja Luka, s podacima o situaciji u opštini, 5. avgust 1992. godine, str. 2.

¹¹⁵⁷ Svjedok ST161, 20. novembar 2009. godine, T. 3557-3558 (povjerljivo).

¹¹⁵⁸ Svjedok ST161, 19. novembar 2009. godine, T. 3461 (povjerljivo).

¹¹⁵⁹ Predrag Radulović, 26. maj 2010. godine, T. 10853-10858; dokazni predmet P1376, Izvještaj grupe "Miloš", 28. maj 1992. godine; dokazni predmet P1377, Izvještaj grupe "Miloš", 30. maj 1992. godine.

421. Svjedok ST245 je u svom svjedočenju izjavio da je krajem maja 1992. godine, kada je došao u logor Omarska, vidio jedan omanji vod koji se dovezao iz Banje Luke u plavom oklopnom transporteru. Sudeći po uniformama koje su nosili, radilo se o nekom "specijalnom vodu".¹¹⁶⁰ Svjedok ST245 je znao da su oni od zatočenika u logoru oduzimali dragocjenosti i o tome je izvjestio Drljaču.¹¹⁶¹ Komandir tog voda prezivao se Straživuk; kada mu se svjedok ST245 obratio kako bi s njim porazgovarao o ponašanju njegove jedinice, Straživuk ga je odbio rekavši da on odgovara svom komandantu u Banjoj Luci.¹¹⁶² Dana 13. juna 1992. godine, Simo Drljača, načelnik SJB-a Prijedor, izvjestio je Stojana Župljanina da pripadnici "specijalne jedinice" CSB-a Banja Luka, čija je pomoć u preuzimanju vlasti u Prijedoru bila dragocjena, sada vrše samovoljna hapšenja i ispitivanja i da zlostavljaju zatočenike u logoru Omarska. Oni su takođe otimali dragocjenosti od zatočenika i pljačkali tokom operacija čišćenja terena. Drljača je izvjestio da je bilo slučajeva "međusobnog sukoba 'specijalaca' i milicionera na obezbjeđenju". Prema Drljačinih riječima, njima je komandovao izvjesni "Straživuk", koji, međutim, nije imao stvarnu kontrolu nad njima.¹¹⁶³

422. Dana 31. maja 1992. godine, CSB-u Banja Luka upućen je primjerak naredbe Sime Drljače za formiranje logora Omarska. Kontrolu izvršenja te naredbe trebalo je da vrši Dušan Janković, zamjenik načelnika SJB-a Prijedor, "u saradnji" sa CSB-om Banja Luka.¹¹⁶⁴ U periodu od juna do avgusta 1992. godine, Simo Drljača je izvještavao Župljanina o broju zatočenika u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje, kao i o ulozi koju su pripadnici milicije igrali u čuvanju zatočenika i privođenju novih osumnjičenih u Omarsku i Keraterm.¹¹⁶⁵

423. Negdje u ljeto 1992. godine, a u svakom slučaju nakon što su 28. i 30. maja sastavljeni izvještaji grupe "Miloš", Predrag Radulović i Goran Šajinović otišli su u Prijedor da običu logore Keraterm i Omarska.¹¹⁶⁶ Kad su obavili taj obilazak, vratili su se u Banju Luku, gdje su pred zgradom CSB-a sreli Stojana Župljanina i Đuru Bulića.¹¹⁶⁷ Radulović i Šajinović su ih obavijestili o

¹¹⁶⁰ Svjedok ST245, 2. novembar 2010. godine, T. 16729, 16733-16735. Pretresno vijeće je gore u tekstu razmotrilo dokaze koji pokazuju da je Specijalni odred milicije CSB-a Banja Luka bio opremljen oklopnim transporterima bivše JNA, koji su bili prefarbani u plavo.

¹¹⁶¹ Svjedok ST245, 2. novembar 2010. godine, T. 16734-16737 (povjerljivo).

¹¹⁶² Svjedok ST245, 2. novembar 2010. godine, T. 16735-16736 (povjerljivo). V. takođe dokazni predmet P1092, Platni spisak pripadnika Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka, avgust 1992. godine, str. 3, fusnota 44.

¹¹⁶³ Dokazni predmet P659, Izvještaj o ponašanju pripadnika Specijalnog odreda CSB-a Banja Luka u Prijedoru, 13. juni 1992. godine.

¹¹⁶⁴ Svjedok ST245, 2. novembar 2010. godine, T. 16745; dokazni predmet P1560, Naređenje za otvaranje sabirnog centra u rudniku Omarska, 31. maj 1992. godine, str. 1, 3-4.

¹¹⁶⁵ Dokazni predmet P657, Izvještaj o radu za prvo polugodište 1992. godine, koji je SJB Prijedor uputio CSB-u Banja Luka, juni 1992. godine, str. 5-7; dokazni predmet P668, Depeša načelnika SJB-a Prijedor, upućena MUP-u RS i CSB-u Banja Luka, 1. avgust 1992. godine; dokazni predmet P669, Depeša SJB-a Prijedor, upućena CSB-u Banja Luka, 4. avgust 1992. godine, str. 2; dokazni predmet P670, Zahtjev za nesmetan prolaz kolone sa zarobljenicima na Manjaču, koji je Simo Drljača uputio Stojanu Župljaninu, 5. avgust 1992. godine; dokazni predmet P671, Depeša upućena načelniku CSB-a Banja Luka, u vezi s Omarskom i Trnopoljem, 9. avgust 1992. godine.

¹¹⁶⁶ Goran Šajinović, 17. oktobar 2011. godine, T. 25145-25146; Predrag Radulović, 26. maj 2010. godine, T. 10857, 10861.

¹¹⁶⁷ Goran Šajinović, 17. oktobar 2011. godine, T. 25151-25152.

lošim uslovima u kojima su držani zatočenici u tim logorima, kao i o tome da zatočenike zlostavljaju osobe koje su zadužene za njihovo hapšenje i čuvanje, među kojima su i pripadnici milicije.¹¹⁶⁸ Prema Radulovićevim riječima, Župljanin je bio iznenađen tim informacijama i rekao je da će to ispitati, ali je takođe dodao sljedeći komentar: "Rat je." Odmah nakon što im je Radulović prenio pomenute informacije, Đuro Bulić je rekao Župljaninu da bi trebali da požure jer kasne na fudbalsku utakmicu, te su otišli. Radulović je bio šokiran zato što fudbalska utakmica nije smjela da bude važnija od kriminalnih aktivnosti u Omarskoj i Keratermu.¹¹⁶⁹ Nekoliko dana poslije tog incidenta, Župljanin je rekao Raduloviću da je dobio informacije koje potkrepljuju njegov usmeni izvještaj o uslovima u zatočeničkim objektima i da će formirati komisiju da istraži te navode.¹¹⁷⁰

424. Dana 16. jula 1992. godine, Župljanin je, zajedno sa Predragom Radićem, Radislavom Vukićem, Radoslavom Brđaninom i drugima, posjetio logor Omarska u opštini Prijedor, gdje je milicija učestvovala u ispitivanju zatočenika. Tokom te posjete, pomenuta delegacija je vidjela zatočenike koji su, kako su izjavili Nusret Sivac i Simo Mišković, izgledali jadno i neuhranjeno, zaudarali su i na njima su se vidjeli tragovi zlostavljanja. Zatočenike su takođe tjerali da pjevaju srpske nacionalističke pjesme i da pozdravljaju s tri podignuta prsta. Prema riječima Nusreta Sivca, koji je kao zatočenik bio prisutan za vrijeme te posjete, članovi te delegacije su se smijali tom prizoru.¹¹⁷¹

(iv) Kotor-Varoš

425. Nedeljko Đekanović, po nacionalnosti Srbin, koji je bio delegat u Skupštini opštine Kotor-Varoš, a kasnije predsjednik Kriznog štaba te opštine,¹¹⁷² u svom je svjedočenju izjavio da su pripadnici Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka, dok su bili angažovani u Kotor-Varošu, ubijali ljude ispred Doma zdravlja i krali dragocjenosti i automobile, koje su odvezli nazad u Banju Luku.¹¹⁷³ Krajem juna 1992. godine, Đekanović je sa Župljaninom razgovarao o učešću pripadnika odreda u tim zločinima i rekao mu da se moraju preduzeti mjere.¹¹⁷⁴ I Predrag Radulović je u svom svjedočenju izjavio da je izvijestio Župljanina da su pripadnici odreda počinili pljačkanje, fizičko

¹¹⁶⁸ Predrag Radulović, 26. maj 2010. godine, T. 10861-10864, 10865-10867 (povjerljivo), 10868, i 27. maj 2010. godine, T. 10874-10875, 10877-10878; Goran Šajinović, 17. oktobar 2011. godine, T. 25151-25153.

¹¹⁶⁹ Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10875-10877; Goran Šajinović, 17. oktobar 2011. godine, T. 25153.

¹¹⁷⁰ Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10878.

¹¹⁷¹ Predrag Radić, dokazni predmet P2096, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 26. oktobar 2004. godine, T. 7436-7437; Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10879-10881; Nusret Sivac, 16. avgust 2010. godine, T. 13196-13200; Simo Mišković, 4. oktobar 2010. godine, T. 15247-15250; dokazni predmet P1378, Članak iz *Glasa*: "Nikome nije lako", 17. juli 1992. godine.

¹¹⁷² Nedeljko Đekanović, 7. oktobar 2009. godine, T. 972-974, i 10. januar 2011. godine, T. 18527-18528.

¹¹⁷³ Nedeljko Đekanović, 8. oktobar 2009. godine, T. 1104-1110, i 15. oktobar 2009. godine, T. 1504, 1509-1512; Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10911-10912; dokazni predmet P81, Izvod iz zapisnika sa sjednice Kriznog štaba opštine Kotor-Varoš, 26. juni 1992. godine, str. 1.

¹¹⁷⁴ Nedeljko Đekanović, 8. oktobar 2009. godine, T. 1108-1110, i 15. oktobar 2009. godine, T. 1510-1512.

zlostavljanje, ubistva i silovanja u pilani u Kotor-Varošu.¹¹⁷⁵ Na jednom sastanku održanom 2. i 4. avgusta 1992. godine u Banjoj Luci, Župljanin je obavijestio Sretu Gajića iz MUP-a RS o zločinima koje je počinio taj odred dok je bio angažovan u Kotor-Varošu, uključujući krađe i pljačke.¹¹⁷⁶

(v) Ključ

426. U julu 1992. godine, načelnik SJB-a Ključ, Vinko Kondić, izvijestio je CSB Banja Luka da je u prethodnom dvomjesečnom periodu milicija u saradnji s vojskom obradila 2.000 ljudi i u zatočeničke logore poslala 1.278 ljudi osumnjičenih da su učestvovali u oružanoj pobuni u sastavu "takozvane muslimanske TO" ili u švercu oružja, ali isto tako i ljudi koji su posjedovali oružje bez dozvole, čak i ako nisu bili pripadnici nijedne oružane formacije. Prema Kondićevim riječima, tokom tog procesa su se "dešavale stvari koje nisu sopstvene biću i moralu srpskog naroda".¹¹⁷⁷ Dana 29. avgusta 1992. godine, Kondić je CSB-u Banja Luka poslao spisak s imenima 1.161 zatočenika koji su poslani na Manjaču i izvijestio da u opštini Ključ više nema zatočeničkih logora.¹¹⁷⁸

(vi) Donji Vakuf

427. Dana 5. avgusta 1992. godine, načelnik SJB-a Donji Vakuf Boško Savković odgovorio je na jedan dopis koji je Župljanin napisao 19. jula 1992. godine, izvijestivši da u njegovoj opštini postoji zatvor za Muslimane i Hrvate. Prema Savkovićevim riječima, zatočenike su u zatvor privodili pripadnici vojne policije i radnici SJB-a Donji Vakuf. Njih šezdeset su držali u SJB-u, neke su pustili na slobodu, a ostale su prebacili na Manjaču.¹¹⁷⁹ Dana 26. avgusta 1992. godine, Savković je obavijestio Župljanina da je u zatočeničkom centru "Vrbas Promet" zatočen 61 nesrbina.¹¹⁸⁰

(vii) Teslić

428. Dana 20. maja 1992. godine, grupa "Miloš" je izvijestila da se na području Teslića, "[k]ao i u većini drugih mesta", odvija masovno iseljavanje djece i žena muslimanske i hrvatske nacionalnosti.¹¹⁸¹ Dana 11. jula 1992. godine, grupa "Miloš" je izvijestila da "[u]bistva civila u Doboju, Tesliću i Kozarcu ne idu u prilog srpskom dostojanstvu".¹¹⁸²

¹¹⁷⁵ Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10911-10912.

¹¹⁷⁶ Sreto Gajić, 15. juli 2010. godine, T. 12826-12828; dokazni predmet P631, Izvještaj o obilasku centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u ARK, 5. avgust 1992. godine, str. 2. Prema podacima SJB-a Kotor-Varoš, dana 29. jula 1992. godine protiv Danka Kajkuta, pripadnika Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka, podnijeta je prijava zbog sumnje da je silovao dvije žene. V. dokazni predmet P1558.06, Kotor-Varoš, Knjiga uviđaja za 1992. godinu, str. 4 (upis br. 277) (povjerljivo).

¹¹⁷⁷ Dokazni predmet P960.24, Informacija SJB-a Ključ o borbenim dejstvima na području Ključa, juli 1992. godine, str. 8.

¹¹⁷⁸ Dokazni predmet P972, Depeša SJB-a Ključ, upućena CSB-u Banja Luka, 29. avgust 1992. godine.

¹¹⁷⁹ Dokazni predmet P1037, Informacija SJB-a Donji Vakuf, upućena načelniku CSB-a Banja Luka, 5. avgust 1992. godine, str. 2.

¹¹⁸⁰ Dokazni predmet P1927, Depeša SJB-a Donji Vakuf, upućena načelniku CSB-a Banja Luka, 26. avgust 1992. godine, str. 1.

¹¹⁸¹ Dokazni predmet 1D306, Izvještaj grupe "Miloš", 20. maj 1992. godine.

¹¹⁸² Dokazni predmet P1388, Izvještaj grupe "Miloš", 11. juli 1992. godine.

429. Negdje krajem jula ili početkom avgusta 1992. godine, Predrag Radulović je prosljedio Nedeljku Kesiću jedan izvještaj grupe "Miloš" u kojem se navodi da su, na jednom sastanku u Tesliću, general Ratko Mladić, pukovnik Lisica i predsjednik opštine izjavili da radnici SJB-a moraju što prije i što efikasnije izvršiti "etničko čišćenje" u Tesliću. U tom izvještaju grupe "Miloš" takođe stoji da je Mladić navodno savjetovao SDS i vojsku da Muslimane i Hrvate ubijaju kad god mogu i da za to neće odgovarati. Dan nakon tog sastanka, dva vojna oficira su insistirala da milicija ubija Muslimane i Hrvate kako bi ih natjerala da se isele. U trenutnim okolnostima, dodaje se u izvještaju, Muslimani i Hrvati žele da idu, ali ne mogu da organizuju konvoj koji bi ih odveo iz RS.¹¹⁸³ Taj izvještaj je zaključen upozorenjem da srpski ekstremisti koriste takve stavove najvišeg vojnog vrha kao osnovu za vršenje "najmonstruoznijih zločina" nad građanima muslimanske i hrvatske nacionalnosti.¹¹⁸⁴ Radulović je u svom svjedočenju izjavio da je Kesić odgovorio da to nije njihov problem i da ne treba da se u to miješaju ni da pišu o tome.¹¹⁸⁵ Međutim, prema riječima svjedoka ST191, tokom Mladićeve posjete Tesliću nije se razgovaralo ni o etničkom čišćenju ni o ubijanju.¹¹⁸⁶ Pretresno vijeće je ovaj iskaz svjedoka ST191 razmotrilo u svjetlu uloge i položaja tog svjedoka u vrijeme kada je pomenuti sastanak održan i smatra da taj iskaz nije vjerodostojan, te se neće oslanjati na njega.

430. Pretresno vijeće je gore u tekstu razmotrilo iskaz Radulovića, koji je izjavio da je Kesić izvještavao Župljanina o pitanjima vezanim za sprečavanje krivičnih djela. Međutim, Pretresno vijeće ne može da utvrdi da li je Kesić zaista obavijestio Župljanina o sadržaju tog izvještaja grupe "Miloš".

(viii) Bosanski Novi

431. Dana 21. maja 1992. godine, SJB Bosanski Novi izvijestio je CSB Banja Luka da se njegov Specijalni odred milicije, kojeg je CSB poslao u Bosanski Novi 14. maja 1992. godine, upušta u više protivzakonitih aktivnosti, kao što su nasilno ulaženje u kuće i premlaćivanje stanara, oduzimanje oružja uprkos tome što su vlasnici pokazali važeće dozvole za isto, oduzimanje automobila bez odobrenja od strane SJB-a, neovlaštena hapšenja, te odvođenje osoba za koje je SJB izdao naloge za hapšenje. SJB Bosanski Novi tražio je od CSB-a da razmotri ponašanje te jedinice u svjetlu pomenutih događaja, uzimajući u obzir da se ni Srbi iz Bosanske Kostajnice ne slažu s načinom na koji odred djeluje.¹¹⁸⁷ Dana 15. avgusta 1992. godine, SJB Bosanski Novi je podnio

¹¹⁸³ Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10948-10951 (povjerljivo); dokazni predmet P1385, Izvještaj grupe "Miloš" o sastanku političkog rukovodstva Teslića s Ratkom Mladićem i drugim predstavnicima VRS-a, bez datuma, str. 1 (povjerljivo).

¹¹⁸⁴ Dokazni predmet P1385, Izvještaj grupe "Miloš" o sastanku političkog rukovodstva Teslića s Ratkom Mladićem i drugim predstavnicima VRS-a, bez datuma, str. 1 (povjerljivo).

¹¹⁸⁵ Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10950 (povjerljivo).

¹¹⁸⁶ Svjedok ST191, 10. januar 2011. godine, T. 18547-18548 (povjerljivo).

¹¹⁸⁷ Dokazni predmet P567, Informacija SJB-a Bosanski Novi, upućena CSB-u Banja Luka, 21. maj 1992. godine.

izvještaj CSB-u Banja Luka i u tom izvještaju se ponovo žalio na mjere "prinude" koje odred primjenjuje prilikom izvođenja operacije razoružavanja, podsjećajući CSB da mu je već podnio izvještaj o takvim incidentima.¹¹⁸⁸ Stojan Župljanin nije okrivljen za zločine koji su počinjeni u opštini Bosanski Novi. Uprkos tome, Pretresno vijeće smatra da su ovi dokazi relevantni da bi se utvrdilo da je Župljanin bio upoznat sa karakterom i stavovima pripadnika odreda.

(ix) Drugi dokazi o Župljaninovom znanju i ponašanju u vezi s hapšenjem i zatočenjem Muslimana i Hrvata u ARK-u

432. Prilikom utvrđivanja toga da li je Župljanin znao za široke razmjere protivpravnog zatočenja nesrba u ARK-u tokom perioda na koji se odnosi Optužnica i za umiješanost milicije u tu operaciju, Pretresno vijeće je uzelo u obzir da su inspektori državne bezbjednosti iz SNB-a u Banjoj Luci pomagali u vođenju ispitivanja zatočenika u zatočeničkim centrima u Opštinama ARK-a, uključujući opštine Prijedor i Kotor-Varoš. Na primjer, petorica inspektora SNB-a koja su bila stacionirana u Prijedoru, ali potčinjena CSB-u Banja Luka, učestvovala su u ispitivanju zatočenika u logorima Omarska i Keraterm. Ti inspektori su za svoj rad odgovarali Vojinu Beri i Nedeljku Kesiću.¹¹⁸⁹ Predrag Radulović je u svom svjedočenju izjavio da je obavijestio Kesića o zlostavljanju zatočenika u tim logorima.¹¹⁹⁰

433. Pretresno vijeće je takođe pregledalo Župljaninove depeše, naređenja i izjave. Župljanin je već 30. aprila 1992. godine znao za "kriminalne radnje" ovlaštenih službenih lica.¹¹⁹¹ Dana 11. maja 1992. godine, MUP RS je obavijestio Župljanina da je u nekim SJB-ovima u ARK-u bilo slučajeva "neprincipijelnog ponašanja" pripadnika rezervnog sastava milicije i da pojedinci koji su prethodno osuđivani ne mogu biti u redovima rezervnog sastava milicije, osim ako se ne radi o poslovima i zadacima vezanim za saobraćaj. Dana 15. maja 1992. godine, Župljanin je depešu MUP-a RS proslijedio načelnicima SJB-ova u ARK-u.¹¹⁹² Dana 18. maja 1992. godine, Župljanin je depešu MUP-a proslijedio načelnicima svih SJB-ova u zoni odgovornosti CSB-a Banja Luka, navodeći da se neprincipijelno ponašanje među pripadnicima rezervnog sastava milicije u određenim SJB-ovima mora zaustaviti, da lica koja su prethodno osuđivana za krivična djela ne mogu biti u redovima rezervnog sastava milicije, te da pripadnici koji ne ispunjavaju uslove propisane za rezervni sastav

¹¹⁸⁸ Dokazni predmet P755, Izvještaj SJB-a Bosanski Novi, upućen CSB-u Banja Luka, 15. avgust 1992. godine, str. 5.

¹¹⁸⁹ Predrag Radulović, 26. maj 2010. godine, T. 10866 (povjerljivo); Radomir Rodić, 13. septembar 2010. godine, T. 14476; svjedok ST245, 2. novembar 2010. godine, T. 16725-16727, 16741-16742 (povjerljivo); Goran Šajinović, 17. oktobar 2011. godine, T. 25134-25135, i 19. oktobar 2011. godine, T. 25323-25326; dokazni predmet P117, Telegram SJB-a Sanski Most upućen CSB-u Banja Luka, u vezi s navodnim ekstremistima zatvorenim u periodu 27. maj – 2. juli 1992. godine, 2. juli 1992. godine, str. 1; dokazni predmet P805, Izvještaj o radu Detašmana SNB-a Prijedor za 1992. godinu, 20. januar 1993. godine, str. 3; dokazni predmet P583, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena MUP-u RS, 20. juli 1992. godine, str. 1.

¹¹⁹⁰ Predrag Radulović, 26. maj 2010. godine, T. 10857-10858.

¹¹⁹¹ Dokazni predmet P1002, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima stanica javne bezbjednosti u ARK, 30. april 1992. godine, str. 2.

¹¹⁹² Dokazni predmet 1D666, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima stanica javne bezbjednosti u ARK, 15. maj 1992. godine.

milicije moraju razdužiti opremu u stanicama milicije i biti stavljeni na raspolaganje srpskom TO-u.¹¹⁹³

434. Na sastanku MUP-a RS održanom 11. jula 1992. godine u Beogradu, Župljanin je izjavio da vojska i krizni štabovi ili ratna predsjedništva traže da se "prikupi" što više Muslimana, dodavši da su ta tijela odgovornost za bavljenje tim "nedefinisanim logorima" prepustila organima za unutrašnje poslove. Dodao je da su uslovi u tim logorima loši, da nema hrane i da "poneki pojedinci" ne poštuju "međunarodne norme".¹¹⁹⁴

435. Dana 20. jula 1992. godine, Župljanin je pisao Mići Stanišiću i obavijestio ga da je u periodu od aprila do jula 1992. godine bilo sukoba između srpskih snaga, na jednoj strani, i muslimanskih i hrvatskih snaga, na drugoj. U kontekstu tih operacija, vojska i milicija su uhapsile nekoliko hiljada građana muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Vojno sposobne muškarce, koji su, kako je naveo Župljanin, činili većinu zarobljenika, ispitivali su vojni i državni organi za bezbjednosne poslove i podijelili su ih u tri kategorije. Župljanin je naveo da su osobe iz prve i druge kategorije "bezbjednosno interesantne", dok se treća kategorija sastoji od muškaraca u vezi s kojima nisu imali nikakve bezbjednosno interesantne podatke i koji se mogu tretirati kao "taoci". Dodao je da su na čuvanju tih zarobljenika angažovani brojni milicioneri iz raznih SJB-ova, što utiče na efikasnost Službe javne bezbjednosti.¹¹⁹⁵ Zamolio je Stanišića da stupi u vezu s "organima vlasti" i VRS-om i razjasni kakav status treba dati tim zarobljenicima i kako s njima postupati, te zatražio uputstva o tome kako da postupa sa zarobljenicima koji spadaju u treću kategoriju, zatim sa maloljetnicima, zarobljenicima starijim od 60 godina, kao i sa hroničnim bolesnicima. Na kraju, sugerisao je da se protiv onih za koje postoje dokazi o krivičnoj odgovornosti podignu krivične prijave, da se "zauz[me] decidan stav" u vezi s maloljetnicima, starijim i oboljelim osobama, te da se ljudi iz treće kategorije pokušaju razmijeniti za zarobljene Srbe.¹¹⁹⁶

436. Dana 30. jula 1992. godine, Župljanin je u depeši koju je poslao svim SJB-ovima pod nadležnošću CSB-a Banja Luka napisao da, posebno na područjima gdje se izvode vojna dejstva, grupe ljudi, često u uniformama i s oznakama srpske vojske ili milicije, masovno oduzimaju pokretnu imovinu i dragocjenosti.¹¹⁹⁷ Župljanin je takođe naveo da je ionako teška situacija

¹¹⁹³ Vladimir Tutuš, 16. mart 2010. godine, T. 7659; dokazni predmet P1013, Depeša sa Župljaninovim potpisom, prosljeđena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, u vezi s neprihvatljivošću popunjavanja rezervnog sastava milicije licima osuđenim za krivična djela ili odgovornim za narušavanje javnog reda i mira, 15. maj 1992. godine.

¹¹⁹⁴ Dokazni predmet P160, Rezime sa sastanka MUP-a RS, održanog 11. jula 1992. godine u Beogradu, str. 7.

¹¹⁹⁵ Dokazni predmet P583, Depeša Stojana Župljanina, upućena Mići Stanišiću, u vezi s hapšenjem i zatočeničkim centrima u ARK, 20. juli 1992. godine, str. 1.

¹¹⁹⁶ Dokazni predmet P583, Depeša Stojana Župljanina, upućena Mići Stanišiću, u vezi s hapšenjem i zatočeničkim centrima u ARK, 20. juli 1992. godine.

¹¹⁹⁷ Predrag Radulović, 1. juni 2010. godine, T. 11132; dokazni predmet 2D25, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, komandama 1. i 2. krajiškog korpusa i MUP-u RS, s informacijama o bezbjednosnoj situaciji, poslao Stojan Župljanin, 30. juli 1992. godine, str. 1-2.

izazvana sukobom još više otežana "grubim narušavanjem zakonitosti" u radu jednog broja radnika SJB-ova, koje obuhvata bespravno oduzimanje predmeta i stvari, tolerisanje incidenata kriminalnog djelovanja i direktno učešće u krivičnim djelima.¹¹⁹⁸ Župljanin je načelnicima SJB-ova u ARK-u naredio da "odmah" ostvare saradnju s vojskom i "energičnom primjenom odgovarajućih mjera" spriječe hapšenje građana, "bez obzira na nacionalnu pripadnost", od strane neovlaštenih lica. Naredio im je i da "odmah" preduzmu odgovarajuće zakonske mjere protiv onih koji su odgovorni za takve incidente. Zabranio je pritvaranje osoba uhapšenih od strane "neovlaštenih lica", bez saglasnosti Centra. Župljanin je naredio da se osobe koje su već privedene, ukoliko nisu bezbjednosno interesantne, puste na slobodu, te da se dokumentuju okolnosti njihovog privođenja.¹¹⁹⁹

437. Dana 10. avgusta 1992. godine, na jednom sastanku održanom u CSB-u Banja Luka, Župljanin je pukovnika Bogojevića iz 1. krajiškog korpusa i druge radnike milicije obavijestio da su se neki pripadnici lakih brigada u zoni CSB-a Banja Luka, među kojima su i neke lake brigade potčinjene 1. krajiškom korpusu koje su bile angažovane na provođenju policijskog sata, "bavili raznim kriminalnim djelatnostima".¹²⁰⁰

(x) Dokazi da je Župljanin znao za nedisciplinovano ponašanje pripadnika Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka

438. U junu 1992. godine, Vladimir Tutuš, načelnik SJB-a Banja Luka, u nekoliko je navrata izvijestio CSB Banja Luka da se pripadnici odreda ponašaju osiono i nasilno, da krše zakonske odredbe i čine krivična djela. Određeni broj Tutuševih izvještaja odnosio se na prijetnje oružjem koje su pripadnici odreda upućivali radnicima milicije koji su vršili svoju službenu dužnost. U jednom izvještaju se opisuje nasilno ponašanje pripadnika odreda, uključujući prijetnje smrću koje su uputili jednom Hrvatu koje je bio uhapšen zbog sumnji da je bio pripadnik "Zbora narodne garde".¹²⁰¹ Tutuš je izvijestio da su jednom prilikom dvojica milicionera iz SJB-a Banja Luka zaustavila jednog čovjeka koji se zvao Svetko Makivić, koji se predstavio kao pripadnik odreda i

¹¹⁹⁸ Predrag Radulović, 1. juni 2010. godine, T. 11132; dokazni predmet 2D25, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, komandama 1. i 2. krajiškog korpusa i MUP-u RS, s informacijama o bezbjednosnoj situaciji, poslao Stojan Župljanin, 30. juli 1992. godine, str. 1.

¹¹⁹⁹ Dokazni predmet 2D25, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, komandama 1. i 2. krajiškog korpusa i MUP-u RS, s informacijama o bezbjednosnoj situaciji, poslao Stojan Župljanin, 30. juli 1992. godine, str. 3.

¹²⁰⁰ Dokazni predmet P1502, Izvještaj o obilasku CSB-a i stanica javne bezbjednosti u ARK, 10. avgust 1992. godine, str. 1, 3.

¹²⁰¹ Vladimir Tutuš, 16. mart 2010. godine, T. 7682-7683, 7686-7693; dokazni predmet P1081, Depeša Vladimira Tutuša upućena CSB-u Banja Luka, u vezi s nezakonitim aktivnostima Specijalnog odreda milicije, 4. juni 1992. godine, str. 2; dokazni predmet P1082, Službena zabilješka SJB-a Banja Luka u vezi s incidentom u koji je bio uključen jedan pripadnik Specijalnog odreda milicije, 19. juni 1992. godine; dokazni predmet P1083, Službena zabilješka SJB-a Banja Luka u vezi s incidentom u koji su bili uključeni pripadnici Specijalnog odreda milicije iz Banje Luke, 20. juni 1992. godine; dokazni predmet P628, Informacija o evidentiranom nezakonitim radnjama pripadnika bivšeg Odreda milicije za specijalne namjene CSB-a Banja Luka, 5. maj 1993. godine, str. 10; dokazni predmet P1084, Službena zabilješka SJB-a Banja Luka u vezi s incidentom u koji su bili uključeni pripadnici Specijalnog odreda milicije, 20. juni 1992. godine, str. 1-2; dokazni predmet P1086, Službena zabilješka SJB-a Banja Luka u vezi s incidentom u koji su bili uključeni pripadnici Specijalnog odreda milicije, 21. juni 1992. godine; dokazni predmet P1087, Službena zabilješka SJB-a Banja Luka u vezi s incidentom u koji su bili uključeni pripadnici Specijalnog odreda milicije, 22. juni 1992. godine.

rekao milicionerima: "Zovi mi Stojana Župljanina ili Kesića da ja sa njima razgovaram, ko ste vi da me zaustavljate?" Milicioneri su tom vozaču rekli da se odveze u MUP u Banjoj Luci i on se povinovao tom nalogu.¹²⁰² Dežurni službenik u MUP-u provjerom je utvrdio da je dotično lice zaista pripadnik odreda i ono je pušteno.¹²⁰³ Dana 21. juna 1992. godine, SJB Banja Luka je apelovao na CSB da disciplinuje odred, osigura da njegovi pripadnici postupaju u skladu sa zakonom i da s radnicima redovnog sastava milicije, koje su povremeno ponižavali, saraduju i poštuju ih.¹²⁰⁴

439. Dana 24. juna 1992. godine, Tutuš je Župljaninu poslao jedan zbirni izvještaj u kojem je naveo sve incidente koji su dotad već bili prijavljeni. Tutuš je izvijestio da su te informacije već u nekoliko navrata putem depeša i memorandumu prenesene CSB-u i izrazio je "nadu" da će CSB preduzeti mjere iz svoje nadležnosti.¹²⁰⁵ Dana 1. jula 1992. godine, načelnik Odjeljenja za sprečavanje i otkrivanje kriminaliteta SJB-a Banja Luka uputio je Župljaninu depešu u kojoj je ponovo nabrojao krivična djela i primjere nedisciplinovanog ponašanja pripadnika odreda. Ta depeša je sadržala podatke o Danku Kajkutu, Nenadu Kajkutu, Ljubanu Ećimu i raznim drugim pripadnicima odreda koji su bili osumnjičeni da su počinili zločine.¹²⁰⁶ U tom izvještaju se pominje i jedan incident koji se desio u ranim satima 20. juna 1992. godine u SJB-u Banja Luka, kada su trojica pripadnika odreda psovala i prijetila radnicima milicije uperivši pištolj u njih, te ispalila jedan hitac u prostorijama milicije. Jedan od pripadnika odreda nosio je maskirnu uniformu, a ostala dvojica su bila u "trenerkama i patikama". Taj prepad je izvršen u znak protesta zbog toga što su petorica milicionera uhapsila jednog pripadnika odreda. Jedan od te trojice pripadnika odreda, koji se prezivao Makivić, iz stanice milicije je nazvao Župljanina i zahtijevao smjenu milicionera koji su izvršili pomenuto hapšenje.¹²⁰⁷

440. Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dokaze koji pokazuju da je Predrag Radulović u maju 1992. godine i usmeno i pismeno obavijestio Župljanina o zločinima koje su u Doboju počinili

¹²⁰² Vladimir Tutuš, 16. mart 2010. godine, T. 7686; dokazni predmet P1082, Službena zabilješka SJB-a Banja Luka u vezi s incidentom u koji je bio uključen jedan pripadnik Specijalnog odreda milicije, 19. juni 1992. godine, str. 1.

¹²⁰³ Dokazni predmet P1082, Službena zabilješka SJB-a Banja Luka u vezi s incidentom u koji je bio uključen jedan pripadnik Specijalnog odreda milicije, 19. juni 1992. godine, str. 2.

¹²⁰⁴ Dokazni predmet P1085, Informacija SJB-a Banja Luka upućena CSB-u Banja Luka, 21. juni 1992. godine, str. 3-4.

¹²⁰⁵ Vladimir Tutuš, 16. mart 2010. godine, T. 7695-7696; dokazni predmet P1088, Opsežni i kompletni izvještaj SJB-a Banja Luka upućen CSB-u Banja Luka, u vezi s nizom incidenata u koje su bili uključeni pripadnici Specijalnog odreda milicije iz Banje Luke, 24. juni 1992. godine.

¹²⁰⁶ Dokazni predmet P1089, Službena zabilješka upućena načelniku CSB-a Banja Luka, o navodnim kriminalnim aktivnostima pripadnika Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka, 1. juli 1992. godine.

¹²⁰⁷ Dokazni predmet P1089, Službena zabilješka upućena načelniku CSB-a Banja Luka, o navodnim kriminalnim aktivnostima pripadnika Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka, 1. juli 1992. godine, str. 8-9.

pripadnici Specijalnog odreda milicije iz Banje Luke.¹²⁰⁸ Prema Radulovićevim riječima, tokom te akcije odredom su rukovodili Ljuban Ećim i Zdravko Samardžija.¹²⁰⁹

(d) Propust da zaštiti cjelokupno civilno stanovništvo na područjima Opština ARK-a i da preduzme odgovarajuće korake da bi osigurao da snage MUP-a RS djeluju tako da zaštite Muslimane, Hrvate i drugo nesrpsko stanovništvo na tim područjima, iako je po zakonima i propisima koji su važili za MUP bio dužan da to učini

(i) Župljaninova naređenja i postupci usmjereni ka zaštiti nesrpskog stanovništva

441. Kako je Župljanin izjavio na sastanku MUP-a RS održanom 11. jula 1992. godine u Beogradu, u to vrijeme je "na području regije" bilo oko 8.500 pripadnika milicije, što je Pretresno vijeće protumačilo kao zonu odgovornosti CSB-a Banja Luka.¹²¹⁰ Prema riječima Christiana Nielsena, u proljeće i ljeto 1992. godine, milicija u Banjoj Luci bila je "dobro organizovana", kao što se vidjelo iz stanja ljudstva i opreme koji su prikazani na smotri održanoj 12. ili 13. maja 1992. godine povodom predstavljanja Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka.¹²¹¹ Pretresno vijeće je razmotrilo i gorenavedene dokaze koji pokazuju da je CSB Banja Luka raspolagao dobro naoružanim i opremljenim odredom u čijem je sastavu bilo više od 150 ljudi. Prilikom razmatranja potencijala snaga MUP-a RS u ARK-u tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, Pretresno vijeće je u obzir uzelo i činjenicu da je u proljeće i ljeto 1992. godine veliki broj pripadnika milicije pod nadležnošću CSB-a Banja Luka bio u različitim periodima angažovan u borbenim dejstvima u Opštinama ARK-a.¹²¹²

442. Dana 6. maja 1992. godine, obraćajući se načelnicima SJB-ova u ARK-u, Župljanin je izjavio da je situacija u zoni odgovornosti njegovog CSB-a "složena i teška". Podstaknuo je učesnike tog sastanka da preduzmu sve mjere "iz naše nadležnosti" da bi se očuvao mir na područjima koja su bila pod njihovom odgovornošću.¹²¹³

443. Dana 30. jula 1992. godine, Župljanin je svim načelnicima SJB-ova poslao depešu u kojoj je naveo da su TO, lokalni i rejonski krizni štabovi i drugi neovlašteni organi na teritoriji nekih SJB-ova postavili svoje kontrolne punktove, paralelno s punktovima koje je postavila milicija. Na tim punktovima nalazili su se pripadnici paravojnih formacija "sa ciljem vršenja kriminalnih

¹²⁰⁸ Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10731-10732, i 26. maj 2010. godine, T. 10804. Župljanin nije okrivljen za zločine počinjene u opštini Dobo.

¹²⁰⁹ Predrag Radulović, 26. maj 2010. godine, T. 10799-10800.

¹²¹⁰ Dokazni predmet P160, Rezime sa sastanka MUP-a RS, održanog 11. jula 1992. godine u Beogradu, str. 7.

¹²¹¹ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, str. 70-71.

¹²¹² Dokazni predmet P560, Članak iz *Glasa*: "Mi garantujemo mir", 12. maj 1992. godine, str. 2-3; dokazni predmet 2D36, Izvještaj o analizi rada stanica javne bezbjednosti na području CSB-a Banja Luka u 1992. godini, 22. mart 1993. godine, str. 3.

¹²¹³ Dokazni predmet P367, Zaključci s proširene sjednice Savjeta CSB-a Banja Luka, održane 6. maja 1992. godine, 20. maj 1992. godine, str. 2.

radnji", uključujući i fizičko zlostavljanje civila. Kako se navodi u toj depeši, u javnosti je prevladavao opšti utisak da je milicija nesposobna da riješi te incidente, što je dovelo do pitanja efikasnosti milicije i legalnih institucija sistema. Župljanin je napomenuo da takve pojave izazivaju strah i nacionalne podjele između Srba i drugih nacionalnih grupa i da se mora stupiti u akciju kako bi se takve kriminalne aktivnosti spriječile.¹²¹⁴ Župljanin je naredio SJB-ovima da "[o]dmah utvrde postojanje i djelovanje paravojnih formacija" i o tome obavijeste nadležne vojne organe i CSB kako bi se "odmah ukinuli" svi kontrolni punktovi koji su postavljeni od strane neovlaštenih lica. Župljanin je zatim SJB-ovima naredio da "odmah pristupe odlučnom i beskompromisnom" rasvjetljavanju i dokumentovanju kriminalnih aktivnosti u SJB-ovima i stanicama milicije, te da protiv počinitelja preduzmu odgovarajuće mjere krivične i disciplinske odgovornosti, uključujući privremeno udaljšavanje iz sastava i pritvor.¹²¹⁵ Radulović je u svom svjedočenju izjavio da je upravo tako urađeno u Tesliću.¹²¹⁶ Na osnovu Župljaninovih naređenja, nakon što su protiv počinitelja iz redova milicije preduzete zakonske mjere i isti udaljšeni iz sastava, SJB-ovi su trebali odmah da ih skinu s ratnog rasporeda i o tome odmah obavijeste nadležne vojne organe i Sekretarijat za opštenarodnu odbranu. Župljanin je tu svoju depešu zaključio navodeći konkretno da su načelnici SJB-ova lično odgovorni za to da se ta naređenja izvrše do 10. avgusta 1992. godine.¹²¹⁷ Svjedok ST161 je u svom svjedočenju izjavio da tim naređenjem nisu uvedeni nekakvi novi propisi, već da je ono bilo samo podsjetnik na formalne zakonske obaveze i dužnosti milicije.¹²¹⁸ Svjedok ST161 je dodao da su radnici milicije koji su počinili krivična djela rijetko bili podvrgavani tim postupcima.¹²¹⁹ Svjedok ST161 je bio upoznat sa Župljaninovim naređenjem od 30. jula 1992. godine, ali je u vezi s opštinom Sanski Most izjavio da ga je bilo praktično nemoguće izvršiti, zato što je ljudstvo na terenu bilo "nejako" u odnosu na moćnije organe vlasti koji su im bili nadređeni, kao što su SDS, njegovi organi, pripadnici paravojnih formacija i vojska.¹²²⁰ Svjedok SZ007 je u svom svjedočenju izjavio da se ta naređenja gotovo nikad nisu mogla provesti u praksi.¹²²¹

444. Dana 5. avgusta 1992. godine, strani novinari su posjetili zatočeničke logore u Prijedoru, a međunarodni mediji su izvijestili da su zatočeni u Omarskoj i Trnopolju držani u nehumanim

¹²¹⁴ Dokazni predmet 2D25, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, komandama 1. i 2. krajiškog korpusa i MUP-u RS, s informacijama o bezbjednosnoj situaciji, poslao Stojan Župljanin, 30. juli 1992. godine, str. 2.

¹²¹⁵ Dokazni predmet 2D25, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, komandama 1. i 2. krajiškog korpusa i MUP-u RS, s informacijama o bezbjednosnoj situaciji, poslao Stojan Župljanin, 30. juli 1992. godine, str. 4.

¹²¹⁶ Predrag Radulović, 1. juni 2010. godine, T. 11138.

¹²¹⁷ Dokazni predmet 2D25, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, komandama 1. i 2. krajiškog korpusa i MUP-u RS, s informacijama o bezbjednosnoj situaciji, poslao Stojan Župljanin, 30. juli 1992. godine, str. 4.

¹²¹⁸ Svjedok ST161, 20. novembar 2009. godine, T. 3536 (povjerljivo).

¹²¹⁹ Svjedok ST161, 20. novembar 2009. godine, T. 3535-3536 (povjerljivo).

¹²²⁰ Svjedok ST161, 20. novembar 2009. godine, T. 3527-3528, 3533-3535 (povjerljivo).

¹²²¹ Svjedok SZ007, 7. decembar 2011. godine, T. 26313 (povjerljivo).

uslovima i da su izloženi fizičkom zlostavljanju.¹²²² Početkom avgusta 1992. godine, MKCK je došao do saznanja o nezadovoljavajućim uslovima u zatočeničkom objektu Manjača i zahtijevao je od rukovodstva bosanskih Srba da ih poboljša.¹²²³

445. Dana 8. avgusta 1992. godine, Stanišić je naredio svim "rukovodnim radnicima" u CSB-ovima da se "kategorija civilnog stanovništva, što podrazumijeva ona lica, bez obzira na dob i starost, koja nisu bila pripadnici neprijateljskih formacija, odmah puste odnosno da im se omogući slobodno kretanje".¹²²⁴ Dana 17. avgusta 1992. godine, svim CSB-ovima je poslan podsjetnik da se to naređenje mora izvršiti.¹²²⁵ Stojan Župljanin je 19. avgusta 1992. godine prosljedio ta naređenja svim SJB-ovima u ARK-u.¹²²⁶ Simo Drljača je u Prijedoru ta naređenja prosljedio svim podstanicama SJB-a Prijedor.¹²²⁷

446. Dana 14. avgusta 1992. godine, Župljanin je odlučio da formira komisiju koja će posjetiti opštine Prijedor, Sanski Most i Bosanski Novi, kao i SJB-ove u tim opštinama. Za članove komisije imenovao je Vojina Beru, Vasu Škondrića, Ranka Mijića i Jugoslava Rodića. Ta komisija je trebala da utvrdi: da li na području navedenih opština ima formiranih logora za ratne zarobljenike, prihvatnih centara, istražnih centara ili drugih objekata za "prihvatanje" građana; razloge za formiranje istih; broj privedenih, obrađenih i puštenih lica; te nacionalnu, polnu i starosnu strukturu tih lica i uslove u kojima žive. Komisija je takođe bila zadužena da utvrdi da li je u tim opštinama bilo slučajeva iseljavanja građana, a ako jeste, da utvrdi njihovu nacionalnost i broj, kao i da li su se iselili dobrovoljno ili pod prisilom.¹²²⁸ Članovi komisije Ranko Mijić i Vojin Bera su obojica učestvovali u ispitivanju zatočenika u logoru Omarska.¹²²⁹

447. Dana 18. avgusta 1992. godine, komisija je Župljaninu izložila svoje nalaze. U vezi s Prijedorom, izvijestila je o postojanju logora Omarska, Keraterm i Trnopolje. U periodu od 27. maja do 16. avgusta 1992. godine, u istražni centar u Omarskoj privedene su 3.334 osobe, od kojih su 3.197 bili Muslimani, a 125 Hrvati. U izvještaju komisije stoji da su zatočeniци bili podijeljeni u

¹²²² Ian Traynor, 17. maj 2010. godine, T. 10341-10342; dokazni predmet P427.20, Članak Jonathana Millera u listu *Sunday Times* u vezi s uticajem fotografija koncentracionih logora, 9. avgust 1992. godine, str. 2-3.

¹²²³ Dokazni predmet P179.13, Dopis Radovana Karadžića upućen premijeru RS u vezi sa zahtjevom MKCK-a za poboljšanje uslova u zatočeničkim objektima Manjača i Bileća, 7. avgust 1992. godine.

¹²²⁴ Dokazni predmet 1D563, Naređenje MUP-a RS, izdato svim centrima službi bezbjednosti, da se prikupe informacije o stanju zatočenika u zatvorima, 8. avgust 1992. godine, str. 1.

¹²²⁵ Dokazni predmet 1D56, Naređenje MUP-a RS da se radnici centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u postupanju sa zarobljenicima i izbjeglicama pridržavaju zakona i međunarodnih konvencija, 17. avgust 1992. godine. Vijeće napominje da je dokazni predmet 1D77, Naređenje da se s ratnim zarobljenicima i izbjeglicama postupi u skladu s međunarodnim pravom, 17. avgust 1992. godine, duplikat dokaznog predmeta 1D56.

¹²²⁶ Dokazni predmet P605, Depeša načelnika CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, u vezi s naredbama od 10. i 17. avgusta 1992. godine, 19. avgust 1992. godine.

¹²²⁷ Dokazni predmet 1D83, Raspis SJB-a Prijedor sa sadržajem depeše CSB-a Banja Luka, 20. avgust 1992. godine; dokazni predmet P1903, Raspis SJB-a Prijedor, kojim se prosljeđuje depeša CSB-a Banja Luka, 21. avgust 1992. godine.

¹²²⁸ Dokazni predmet 2D26, Župljaninovo rješenje o obrazovanju komisije koja će utvrditi da li u Prijedoru, Bosanskom Novom i Banjoj Luci postoje zatočenički centri i istražiti uslove u njima, 14. avgust 1992. godine, str. 1.

¹²²⁹ Svjedok ST245, 2. novembar 2010. godine, T. 16731-16732, 16741-16742 (povjerljivo).

tri kategorije. Jedna kategorija se sastojala od ljudi koji su dovedeni s područja na kojima su vođene borbe, druga od ljudi koji nisu učestvovali u borbama, a posljednja od ljudi za koje nije bilo fizičkih dokaza da su bili umiješani u oružanu pobunu. Od 3.334 osobe koje su ispitivane u Omarskoj, njih 1.773 je premješteno u "Otvoreni prihvatni centar Trnopolje", a ostali su raspoređeni u Omarsku i Manjaču.¹²³⁰ S obzirom na karakter logora Trnopolje,¹²³¹ Pretresno vijeće se uvjerilo da su 1.773 osobe koje su premještene u taj logor spadale u kategoriju ljudi koji nisu bili od bezbjednosnog interesa i protiv kojih nije bilo nikakvih dokaza o umiješanosti u oružanu pobunu. Radnici SJB-a Prijedor učestvovali su u poslovima čuvanja i ispitivanja zatočenika u Omarskoj i Keratermu i vršili su prevoz zatočenika na Manjaču i u Trnopolje.¹²³² Izvještaj komisije sadržao je podatke o zatočeničkim centrima, broju zatočenika i učešću milicije u radu zatočeničkih centara u Sanskom Mostu i Bosanskom Novom.¹²³³ U njega su bile uvrštene i informacije o odlasku nesrba iz tih opština.¹²³⁴ Izvještaj ne sadrži informacije o zlostavljanju zatočenika ili o neodgovarajućim uslovima u zatočeničkim objektima. Pored toga, čini se da su nalazi te komisije bili zasnovani na izvještajima koje su komisiji dostavili SJB-ovi Prijedora, Sanskog Mosta i Bosanskog Novog, a ne na informacijama iz prve ruke koje su prikupili sami članovi komisije.¹²³⁵

448. Dana 19. avgusta 1992. godine, Župljanin je svim zaposlenima i načelnicima SJB-ova proslijedio depešu ministra unutrašnjih poslova RS-a Miće Stanišića o potrebi da se primjena mjera pritvora i zadržavanja ograniči samo na okvir važećih propisa, da se spriječi zlostavljanje zatočenika, te da se obezbijede zadovoljavajući higijensko-zdravstveni uslovi.¹²³⁶ Istog dana je, po nalogu "najviših organa vlasti" RS, naredio svim SJB-ovima koji su prevezli zatočenike na Manjaču da pristupe sastavljanju dosjea za svakog "ratnog zarobljenika", na osnovu kojeg će se donositi odluke o daljnjem postupanju sa tim zarobljenikom. Dodao je da su načelnici milicije dužni da stupe u vezu sa civilnim vlastima u svojim opštinama kako bi organizovali "prihvat i transport eventualno otpuštenih lica".¹²³⁷ Dana 21. avgusta 1992. godine, Župljanin je obavijestio načelnike

¹²³⁰ Dokazni predmet P602, Izvještaj o obilasku zatočeničkih objekata u Prijedoru, Sanskom Mostu i Bosanskom Novom, 18. avgust 1992. godine, str. 1-4 (u izvještaju se navodi da je među te 3.334 osobe bilo i 11 Srba, te jedan "ostali"). V. takođe dokazni predmet 2D90, Izvještaj o zarobljenicima, sabirnim centrima, iseljavanju i ulozi SJB-a u vezi s Prijedorom, Bosanskim Novim i Sanskim Mostom, 19. avgust 1992. godine.

¹²³¹ V. odjeljak koji se odnosi na Prijedor.

¹²³² Dokazni predmet P602, Izvještaj o obilasku zatočeničkih objekata u Prijedoru, Sanskom Mostu i Bosanskom Novom, 18. avgust 1992. godine, str. 5.

¹²³³ Dokazni predmet P602, Izvještaj o obilasku zatočeničkih objekata u Prijedoru, Sanskom Mostu i Bosanskom Novom, 18. avgust 1992. godine, str. 6-10.

¹²³⁴ Dokazni predmet P602, Izvještaj o obilasku zatočeničkih objekata u Prijedoru, Sanskom Mostu i Bosanskom Novom, 18. avgust 1992. godine, str. 4, 7-9.

¹²³⁵ Dokazni predmet P391, Depeša SJB-a Sanski Most, upućena CSB-u Banja Luka, u vezi sa zatočeničkim centrima u opštini Sanski Most, 18. avgust 1992. godine; dokazni predmet P672, Izvještaj SJB-a Prijedor o prihvatnim centrima u opštini Prijedor, 16. avgust 1992. godine; dokazni predmet P755, Izvještaj SJB-a Bosanski Novi o zatočeničkim centrima u opštini Bosanski Novi, 15. avgust 1992. godine.

¹²³⁶ Dokazni predmet P605, Župljaninova depeša upućena načelnicima i službenicima stanica javne bezbjednosti, u vezi s hapšenjem i postupanjem sa zarobljenicima, 19. avgust 1992. godine.

¹²³⁷ Dokazni predmet P603, Župljaninova depeša upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti na području CSB-a Banja Luka, 19. avgust 1992. godine.

SJB-ova da postoji rizik da neki zatočenički koji su pušteni na slobodu budu napadnuti; shodno tome, načelnicima je izdao uputstvo da preduzmu odgovarajuće mjere kako bi im garantovali bezbjednost.¹²³⁸ U depeši koja je uslijedila 22. avgusta 1992. godine, Župljanin je načelnicima SJB-ova naredio da "izvrše selekciju zarobljenika u logoru Manjača i da lica za koja nemaju materijalnih dokaza za dalji boravak u logoru preuzmu od uprave logora i uz potrebne mjere obezbeđenja transportuju do mjesta njihovog prihvata koje su dogovorili sa svojim civilnim organima vlasti". Ovo naređenje trebalo je izvršiti odmah, a najkasnije do 20:00 sati 22. avgusta 1992. godine.¹²³⁹ Istog dana, Simo Drljača, načelnik SJB-a Prijedor, obavijestio je Župljanina da je završio selekciju zatočenika u logoru Manjača i da ih je 21. avgusta 1992. godine prevezao u logor Trnopolje.¹²⁴⁰ I Krizni štab opštine Ključ odgovorio je istog dana, navodeći da opština Ključ nije u stanju ni da obezbijedi zaštitu ni da obezbijedi smještaj za osobe koje eventualno budu puštene iz logora Manjača. Krizni štab opštine Ključ predložio je da se povratak zarobljenika odloži do daljnjeg ili da se oni smjeste u prihvatne centre kojima raspolažu humanitarne organizacije koje djeluju u opštini Banja Luka.¹²⁴¹

449. Dana 3. septembra 1992. godine, 1. krajiški korpus je izvijestio Glavni štab VRS-a da se u Sanskom Mostu, Kotor-Varošu, Ključu i Prijedoru još uvijek osjeća napetost izazvana hapšenjem velikog broja građana za koje nema dokaza da su bili umiješani u oružanu pobunu. U tom se izvještaju navodi i da CSB ne pomaže da se ta situacija riješi.¹²⁴²

(ii) Zahtjevi za zaštitu muslimanske zajednice u Banjoj Luci

450. Dana 15. aprila 1992. godine, Muharem Krzić, predsjednik SDA u Banjoj Luci, sastao se s Predragom Radićem i Vladimirom Tutušem kako bi razgovarali o Župljaninovoj izjavi da građanima Banje Luke nesrpske nacionalnosti ne može da garantuje fizičku bezbjednost i sigurnost njihove imovine. Muharem Krzić je u svom svjedočenju izjavio da je Muslimane ta izjava "potresla" i da su shvatili da im je bezbjednost ozbiljno ugrožena. Radić je odgovorio rekavši da je situacija u kojoj se nalaze Srbi izvan ARK-a i gora od situacije u kojoj se nalaze Muslimani u Banjoj Luci.¹²⁴³

¹²³⁸ Dokazni predmet P607, Župljaninova depeša upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti na području CSB-a Banja Luka, 21. avgust 1992. godine.

¹²³⁹ Dokazni predmet P608, Župljaninova depeša upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti na području CSB-a Banja Luka, 22. avgust 1992. godine.

¹²⁴⁰ Dokazni predmet P677, Drljačina depeša upućena Župljaninu, u vezi s prebacivanjem zatočenika sa Manjače u Trnopolje, 22. avgust 1992. godine.

¹²⁴¹ Dokazni predmet P750, Odgovor Kriznog štaba Ključa na Župljaninove depeše u vezi sa zatočenicima na Manjači, 22. avgust 1992. godine, str. 1.

¹²⁴² Dokazni predmet P611, Izvještaj 1. KK o stanju borbenog morala, 3. septembar 1992. godine, str. 3-4.

¹²⁴³ Muharem Krzić, 19. januar 2010. godine, T. 5138-5142; dokazni predmet P470, Članak iz *Glasa*: "Očuvanje mira zajednička briga", 16. april 1992. godine, str. 1-2.

451. Nekoliko dana poslije 16. avgusta 1992. godine, svjedoci ST223 i ST225 su, zajedno s drugim predstavnicima muslimanske zajednice, prisustvovali jednom sastanku održanom u Gornjem Šeheru, muslimanskom dijelu grada Banje Luke.¹²⁴⁴ Tu su bili i Stojan Župljanin, Predrag Radić i jedan predstavnik vojske. Muslimani su Župljanina i ostale obavijestili o zločinima i zlostavljanju koji su nad njima počinjeni, uključujući zločine koje su počinile osobe koje su se po Banjoj Luci vozile u zloglasnom crvenom kombiju,¹²⁴⁵ ubistva, napade na imovinu i uništavanje džamija. Razgovarali su i o problemu protjerivanja i zatočavanja ljudi u logore. Tražili su zaštitu, a srpski predstavnici su obećali da će učiniti sve što je u njihovoj moći da poboljšaju situaciju.¹²⁴⁶ Međutim, prema riječima i svjedoka ST223 i svjedoka ST225, dan nakon tog sastanka situacija se pogoršala. Srpska milicija je počela da vrši racije velikih razmjera i pretresla je nekoliko stotina kuća u muslimanskim dijelovima grada Banje Luke, zvanično u potrazi za oružjem. Pljačkali su i hapsili osobe koje se nisu odazvale mobilizaciji. Žrtve tih pretresa, hapšenja i pljačkanja uglavnom su bili nesrbi.¹²⁴⁷ Svjedok ST225 je u svom svjedočenju izjavio da je jednom drugom prilikom Župljanina izvijestio o nekoliko krivičnih djela počinjenih nad njegovom imovinom, ali da je Župljanin odgovorio da je nemoćan da kontroliše situaciju.¹²⁴⁸

452. U septembru 1992. godine, Muharem Krzić je prisustvovao jednoj konferenciji za štampu u Banjoj Luci na kojoj su bili Cyrus Vance, lord David Owen, predstavnici SDA i SDS-a, kao i lokalni i strani novinari. Među predstavnicima srpske strane bili su Karadžić, Kuprešanin, Krajišnik, Brđanin i Župljanin. Na toj konferenciji za štampu, predstavnici nesrba su ponovo izrazili zabrinutost zbog zločina počinjenih nad pripadnicima njihove zajednice, uključujući masovna ubistva i situaciju u zatočeničkim logorima.¹²⁴⁹

(iii) Akcija milicije protiv grupe "Miće" u Tesliću

453. Negdje sredinom juna 1992. godine, Predrag Markočević, komandir stanice milicije u Tesliću,¹²⁵⁰ obavijestio je Stojana Župljanina da su pripadnici takozvane grupe "Miće" premlaćivali Muslimane i Hrvate koji su bili zatočeni u SJB-u Teslić i da su neki od njih podlegli ozljedama. Svjedok ST207 je u svom svjedočenju izjavio da je Župljanin odgovorio da je rat i da se u dosta

¹²⁴⁴ Svjedok ST225, 11. novembar 2010. godine, T. 17257-17259 (povjerljivo); svjedok ST223, 2. decembar 2010. godine, T. 18028; dokazni predmet P1713, Plan grada Banje Luke s oznakama koje je unio svjedok ST225.

¹²⁴⁵ O zločinima koje su počinile osobe koje su se po gradu Banjoj Luci vozile u crvenom kombiju govori se u odjeljku koji se odnosi na Banju Luku.

¹²⁴⁶ Svjedok ST225, 11. novembar 2010. godine, 17257-17264 (povjerljivo); svjedok ST223, 2. decembar 2010. godine, T. 18027-18030.

¹²⁴⁷ Svjedok ST225, 11. novembar 2010. godine, T. 17250, 17263-17264 (povjerljivo); svjedok ST223, 2. decembar 2010. godine, T. 18030-18032.

¹²⁴⁸ Svjedok ST225, 11. novembar 2010. godine, T. 17265-17266 (povjerljivo).

¹²⁴⁹ Muharem Krzić, 19. januar 2010. godine, T. 5140-5142.

¹²⁵⁰ Svjedok ST191, dokazni predmet P1353.01, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 15. juli 2003. godine, T. 19567 (povjerljivo). Za položaj na kojem je bio Predrag Markočević, v. takođe odjeljak koji se odnosi na Teslić.

drugih mjesta dešavaju slične stvari. Župljanin je svjedoku ST207 predložio da ode u Doboj i o tome razgovara s lokalnim vlastima, jer su pripadnici grupe "Miće" bili odatle.¹²⁵¹

454. Pripadnici grupe "Miće" prijetili su da će uhapsiti ili ubiti Nikolu Perišića, predsjednika opštine Teslić i člana SDS-a.¹²⁵² Reagujući na to, Župljanin je naredio Predragu Raduloviću da oformi jednu borbenu grupu, pohapsi ih i podnese krivičnu prijavu protiv njih.¹²⁵³ Dana 30. juna 1992. godine, Radulović i njegova grupa, zajedno s jedinicama VRS-a, uhapsili su 16 pripadnika grupe "Miće". Na dan kad su izvršena ta hapšenja, na sastanku održanom u stanici milicije u Tesliću, "rukovodstvo Centra službi bezbjednosti iz Doboja" reklo je Raduloviću da ne bi bilo pametno da se u krivičnu prijavu koju je on sastavljao u vezi s tim hapšenjem uvrsti i Milan Savić, koji je bio iz CSB-a Doboj i pripadnik grupe "Miće". Župljanin je bio prisutan na tom sastanku.¹²⁵⁴ Svjedok ST191 je u svom svjedočenju izjavio da je Župljanin razgovarao s Markočevićem, komandrom milicije u SJB-u Teslić, i Kuzmanovićem, načelnikom SJB-a Teslić, i rekao im da nisu smjeli da dozvole zločine koje je počinila grupa "Miće".¹²⁵⁵ Nakon tog hapšenja, Župljanin je privremeno postavio Radulovića za načelnika SJB-a Teslić, sa zadatkom da prikupi dokaze za krivično gonjenje grupe "Miće", kao i da osigura pravilno funkcionisanje SJB-a. Radulović je na tom položaju ostao oko dva mjeseca.¹²⁵⁶

455. Dana 8. jula 1992. godine, Radulović je krivičnu prijavu podnio istražnom sudiji Osnovnog suda u Tesliću, a 9. jula 1992. godine javnom tužiocu. Ta krivična prijava sadržala je, pored ostalog, optužbe za protivpravno lišenje slobode i ubistvo. Među imenima osumnjičenih u toj krivičnoj prijavi nije bilo ime Milana Savića.¹²⁵⁷ Dana 8. jula 1992. godine, Radulović je zatražio pomoć od CSB-a Banja Luka kako bi, "[z]a valjanost istrage, a i pravo prezentiranje istine", formirao sudsko-medicinski tim za ekshumaciju žrtava grupe "Miće".¹²⁵⁸ Dana 10. jula 1992.

¹²⁵¹ Svjedok ST207, 13. maj 2010. godine, T. 10090-10092; dokazni predmet P839, Službena zabilješka koju je SJB Teslić uputio MUP-u, 3. juli 1992. godine, str. 7; dokazni predmet P840, Službena zabilješka o zlostavljanju pritvorenika u Tesliću, 3. juli 1992. godine.

¹²⁵² Svjedok ST191, dokazni predmet P1353.01, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 15. juli 2003. godine, T. 19558-19559 i 19567-19568 (povjerljivo); svjedok ST191, 14. maj 2010. godine, T. 10279-10280 (povjerljivo); Branko Perić, 19. maj 2010. godine, T. 10505-10506; Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10918-10919, 10927; svjedok ST121, 24. novembar 2009. godine, T. 3721 (povjerljivo).

¹²⁵³ Svjedok ST191, dokazni predmet P1353.01, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 15. juli 2003. godine, T. 19559-19564 (povjerljivo); Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10925-10927, 10935.

¹²⁵⁴ Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10943-10944; dokazni predmet P1353.09, Članak iz *Glasa*: "Zloglasne 'Miće' na slobodi", 23. juli 1992. godine, str. 1-2; dokazni predmet P702, Informacija o situaciji u opštini Teslić, koju je general Talić uputio Radovanu Karadžiću, 1. juli 1992. godine, str. 5-6.

¹²⁵⁵ Svjedok ST191, 14. maj 2010. godine, T. 10204-10205 (povjerljivo).

¹²⁵⁶ Svjedok ST191, 14. maj 2010. godine, T. 10213-10216 (povjerljivo); Branko Perić, 20. maj 2010. godine, T. 10599; dokazni predmet P703, Dopis koji je Radulović uputio Župljaninu, u kojem traži sudsko-medicinsku pomoć u istrazi protiv pripadnika grupe "Miće", 8. juli 1992. godine, str. 2.

¹²⁵⁷ Svjedok ST191, 14. maj 2010. godine, T. 10224-10225 (povjerljivo); dokazni predmet P837, Izvještaj o lišavanju slobode 16 osoba u Tesliću, 8. juli 1992. godine; dokazni predmet P838, Krivična prijava podnesena Osnovnom javnom tužilaštvu Teslić, 9. juli 1992. godine, str. 1, 5-6, 10.

¹²⁵⁸ Dokazni predmet P703, Dopis koji je Radulović uputio Župljaninu, u kojem traži sudsko-medicinsku pomoć u istrazi protiv pripadnika grupe "Miće", 8. juli 1992. godine.

godine, on je ponovo poslao taj zahtjev, pri čemu ga je ovaj put naslovio na Župljanina lično.¹²⁵⁹ Međutim, Župljanin nije odgovorio. Radulović je sa Župljaninom razgovarao o ta dva dopisa, a posebno o tome da u Tesliću nije prikupljeno dovoljno informacija o tim zločinima. Župljaninov komentar je bio da nije pravo vrijeme za to i da nema potrebe za sudsko-medicinskim pretragama.¹²⁶⁰ Radulović je u svom svjedočenju izjavio da su mu nakon hapšenja prijeli radnici CSB-a, radnici SNB-a u Doboju, kao i pripadnici vojske.¹²⁶¹ Uhapšeni pripadnici grupe "Miće" su prvo bili zatočeni u Tesliću, a zatim su ih prebacili u zatvor u Banju Luku. Na kraju su, na zahtjev Višeg suda u Doboju, premješteni u Doboju. Najkasnije 23. jula 1992. godine, poslije manje od dva mjeseca, svi su pušteni na slobodu odlukom sudije Neškovića.¹²⁶²

(iv) Župljaninova uloga u sprečavanju ubistva stotina Muslimana i Roma u Doboju otprilike sredinom maja 1992. godine

456. Negdje sredinom maja 1992. godine, Predrag Radulović se sa Goranom Šajinovićem i još jednim kolegom vraćao iz Doboja u Banju Luku, kad su naišli na grupu naoružanih ljudi u vojnim uniformama, među kojima su bili Predrag i Nenad Kujundžić, vođe jedinice poznate pod nazivom Predini vukovi.¹²⁶³ Radulović i Šajinović su u svom svjedočenju izjavili da su ti muškarci postrojili grupu od 300-600 ljudi, među kojima su prvenstveno bili Muslimani i Romi, i da su namjeravali da ih pobiju.¹²⁶⁴ Obojica svjedoka su izjavila da su odmah putem radio-uređaja stupili u vezu sa Župljaninom i da im je on rekao da učine sve to je u njihovoj moći da spriječe neposredno izvršenje zločina, a da će se on postarati za to da im stigne pomoć, ako to bude potrebno.¹²⁶⁵ Župljanin je zaista poslao jednu grupu milicionera iz Prnjavora, najbliže stanice milicije, i zahvaljujući toj intervenciji spriječen je masakr.¹²⁶⁶

¹²⁵⁹ Dokazni predmet P1383, Drugi dopis koji je Radulović uputio Župljaninu, u kojem traži sudsko-medicinsku pomoć u istrazi protiv pripadnika grupe "Miće", 10. juli 1992. godine.

¹²⁶⁰ Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10940-10941.

¹²⁶¹ Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10938.

¹²⁶² Svjedok ST191, dokazni predmet P1353.01, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 15. juli 2003. godine, T. 19564 (povjerljivo); Branko Perić, 19. maj 2010. godine, T. 10518-10519; dokazni predmet P1353.09, Članak iz *Glasa*: "Zloglasne 'Miće' na slobodi", 23. juli 1992. godine, str. 2.

¹²⁶³ Goran Šajinović, 17. oktobar 2011. godine, T. 25137 (povjerljivo), 25140-25141, 25141-25143 (povjerljivo), i 18. oktobar 2011. godine, T. 25298; Predrag Radulović, 28. maj 2010. godine, T. 11020. Pretresno vijeće se uvjerilo da se taj incident desio negdje sredinom maja 1992. godine, i to na osnovu iskaza Šajinovića, kao i Radulovića, koji je u maju 1992. godine izvještavao iz Doboja. V. Predrag Radulović, 26. maj 2010. godine, T. 10799-10800.

¹²⁶⁴ Goran Šajinović, 17. oktobar 2011. godine, T. 25140-25141, i 18. novembar 2011. godine, T. 25299-25300 (povjerljivo); Predrag Radulović, 28. maj 2010. godine, T. 11020 (povjerljivo).

¹²⁶⁵ Goran Šajinović, 17. oktobar 2011. godine, T. 25141, i 18. novembar 2011. godine, T. 25300; Predrag Radulović, 28. maj 2010. godine, T. 11020 (povjerljivo).

¹²⁶⁶ Goran Šajinović, 17. oktobar 2011. godine, T. 25142; Predrag Radulović, 28. maj 2010. godine, T. 11020.

(e) Ohrabrivanje i omogućavanje činjenja zločina od strane srpskih snaga nad Hrvatima, Muslimanima i drugim nesrpskim stanovništvom u Opštinama ARK-a putem nepreduzimanja odgovarajućih koraka u cilju istrage, hapšenja ili kažnjavanja počinitelaca takvih zločina

(i) Dokazi o nastojanjima da se provede istraga o zločinima koje su Srbi počinili nad nesrbima u ARK-u

457. Dana 25. maja 1992. godine, Odjeljenje za sprečavanje i otkrivanje kriminaliteta CSB-a Banja Luka sačinilo je tajni operativni plan rada, koji su potpisali Živko Bojić i Stojan Župljanin. Cilja tog plana bio je "rasvjetljavanje razbojništava, terorizma, iznuda i dr. koja su eskalirala na području SJB Banja Luka od početka aprila" 1992. godine.¹²⁶⁷ U tom planu rada naveden je određeni broj mjera koje je potrebno preduzeti u cilju rasvjetljavanja krivičnih djela, uključujući podmetanje eksplozija i požara, koja su počinjena na teritoriji SJB-a Banja Luka. Te mjere su obuhvatale utvrđivanje spiska kriminalaca koji su regrutovani u jedinice SOS-a posredstvom čovjeka s nadimkom Čanak, identifikaciju i hapšenje osoba koje su počinile zločine na barikadama 3. i 4. aprila 1992. godine i identifikaciju osoba koje su izvršile ubistvo jednog Muslimana koji se zvao Mirsad Šabić.¹²⁶⁸ Te mjere su takođe obuhvatale razoružavanje i hapšenje Dragana Javorca i Gorana Gatarića, koji su, prema riječima svjedoka ST225, bili pripadnici grupe koja se vozila u crvenom kombiju i terorizala stanovnike Banje Luke u periodu poslije aprila 1992. godine.¹²⁶⁹ Taj plan rada obuhvatao je i istragu o eksploziji u džamiji Arnaudija.¹²⁷⁰ Prilog tog plana rada sadržao je spisak pod naslovom "Razbojništva izvršena od strane uniformisanih lica", u kojem su nekoliko navedenih žrtava bili Muslimani i Hrvati.¹²⁷¹ Međutim, taj plan rada sadržao je i sljedeće upozorenje: "Sve dok se konstituira vojno tužilaštvo i vojni sud ne postoje uslovi za realizaciju plana jer se uglavnom radi o vojnim obveznicima, pripadnicima bivše TO, zbog čega se civilni sudovi i tužilaštva ograđuju od vođenja postupka".¹²⁷² Tutuš je potvrdio da u vrijeme kad je plan rada sačinjen vojno tužilaštvo nije funkcionisalo.¹²⁷³

458. Tutuš je u svom svjedočenju izjavio da taj plan rada pokazuje da je CSB Banja Luka, u saradnji sa SJB-om, identifikovao veliki broj osoba koje su 3. i 4. aprila 1992. godine na

¹²⁶⁷ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7796; dokazni predmet 1D198, Operativni plan rada CSB-a Banja Luka u vezi s otkrivanjem kriminaliteta, 25. maj 1992. godine, str. 1.

¹²⁶⁸ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7798; dokazni predmet 1D198, Operativni plan rada CSB-a Banja Luka u vezi s otkrivanjem kriminaliteta, 25. maj 1992. godine, str. 1-2.

¹²⁶⁹ Svjedok ST225, 11. novembar 2010. godine, T. 17278-17280 (povjerljivo); dokazni predmet 1D198, Operativni plan rada CSB-a Banja Luka u vezi s otkrivanjem kriminaliteta, 25. maj 1992. godine, str. 2.

¹²⁷⁰ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7799; dokazni predmet 1D198, Operativni plan rada CSB-a Banja Luka u vezi s otkrivanjem kriminaliteta, 25. maj 1992. godine, str. 4.

¹²⁷¹ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7800-7802; dokazni predmet 1D198, Operativni plan rada CSB-a Banja Luka u vezi s otkrivanjem kriminaliteta, 25. maj 1992. godine, str. 6-11.

¹²⁷² Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7799-7800; dokazni predmet 1D198, Operativni plan rada CSB-a Banja Luka u vezi s otkrivanjem kriminaliteta, 25. maj 1992. godine, str. 4.

¹²⁷³ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7800.

barikadama u Banjoj Luci od civila otimala automobile, dragocjenosti i novac.¹²⁷⁴ Prema Tutuševim riječima, u aprilu i maju 1992. godine, CSB i SJB Banja Luka provodili su istrage, vršili hapšenja i pravosudnim organima prijavljivali zločine kao što su ubistva, krađe i druga krivična djela protiv ličnosti ili imovine, bez obzira na nacionalnu pripadnost žrtava.¹²⁷⁵ On je izjavio da je bilo hapšenja i pritvaranja u vezi s nekim od krivičnih djela nabrojanih u pomenutom planu rada.¹²⁷⁶

459. Daljnji dokumentarni dokazi i iskazi svjedoka pokazuju da je taj plan rada barem djelimično proveden u djelo. Dana 23. juna 1992. godine, Stojan Župljanin je Javnom tužilaštvu u Banjoj Luci podnio krivičnu prijavu protiv Branka Palačkovića i još 29 navodnih počinitelja (od kojih je određeni broj naveden kao "NN lica") za 37 krivičnih djela. Akcija milicije protiv "Brane" Palačkovića i njegove grupe već je bila planirana u planu rada od 25. maja 1992. godine. Žrtve zločina koji se navode u toj krivičnoj prijavi bile su Srbi, Muslimani i Hrvati.¹²⁷⁷ Dana 25. juna 1992. godine, Župljanin je podnio još jednu krivičnu prijavu protiv Branka Palačkovića i drugih navodnih počinitelja. Palačković je osumnjičen da je u aprilu 1992. godine nanio veću materijalnu štetu restoranima i drugim poslovnim objektima u vlasništvu Muslimana i Albanaca.¹²⁷⁸ Dana 6. jula 1992. godine, Župljanin je zbog ubistva jednog Muslimana, Mustafe Smajlagića, naredio mjeru pritvora protiv nekih počinitelja, koji su svi bili srpske nacionalnosti. To je bilo jedno od 37 krivičnih djela navedenih u krivičnoj prijavi od 23. juna 1992. godine.¹²⁷⁹

460. Dana 15. jula 1992. godine, Župljanin je načelniku SJB-a Banja Luka prosljedio izvještaj u vezi s požarima u Banjoj Luci tokom prve polovine 1992. godine. U tom izvještaju se posebno navode slučajevi podmetanja požara i slučajevi slučajno izazvanih požara. Kod 17 slučajeva podmetnutih požara, osam vlasnika oštećenih objekata bilo je muslimanske nacionalnosti, pet hrvatske, jedan srpske, a za preostala tri je navedeno da spadaju u kategoriju "ostalih". Kako se navodi u tom izvještaju, radnici na poslovima kriminalističkih istraga u CSB-u Banja Luka otkrili su počiniocima dva podmetnuta požara i podnijeli krivičnu prijavu protiv Branka Palačkovića. Žrtve u ta dva slučaja podmetanja požara bile su vlasnici čevabdžinice i prodavnice cvijeća.¹²⁸⁰ Tutuš je u

¹²⁷⁴ Vladimir Tutuš, 22. mart 2010. godine, T. 7930.

¹²⁷⁵ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7802, 7811-7816; dokazni predmet 1D203, Krivični dosje, 17. april 1992. godine, str. 1-2; dokazni predmet 1D204, Krivična prijava, 22. april 1992. godine, str. 1-2; dokazni predmet 1D205, Krivični dosje, 18. maj 1992. godine.

¹²⁷⁶ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7797-7798.

¹²⁷⁷ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7806-7809; Radomir Rodić, 19. april 2010. godine, T. 8897-8898, 8909; dokazni predmet 1D201, Krivična prijava protiv Branka Palačkovića i njegove grupe, koju je CSB Banja Luka podnio Osnovnom javnom tužilaštvu, 23. juni 1992. godine, str. 1-3; dokazni predmet 1D198, Operativni plan rada CSB-a Banja Luka u vezi s otkrivanjem kriminaliteta, 25. maj 1992. godine, str. 1-2.

¹²⁷⁸ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7806; dokazni predmet 1D200, Druga krivična prijava protiv Branka Palačkovića i njegove grupe, koju je CSB Banja Luka podnio Osnovnom javnom tužilaštvu, 25. juni 1992. godine, str. 1-3.

¹²⁷⁹ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7802-7803; dokazni predmet 1D199, Župljaninovo naređenje u vezi s pritvorom, 6. juli 1992. godine.

¹²⁸⁰ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7809-7811; dokazni predmet 1D202, Analiza požara na području opštine Banja Luka za prvih šest mjeseci 1992. godine, 15. juli 1992. godine, str. 1, 3.

svom svjedočenju izjavio da je Branko Palačković bio uhapšen u vezi s tim krivičnim djelima.¹²⁸¹ Međutim, Pretresnom vijeću su predloženi dokazi da je u septembru 1992. godine Brane Palačković izazivao napade na Mejdanu u Banjoj Luci. Na osnovu činjenice da su svjedoci Palačkovića naizmjenično nazivali Brane i Branko, te uzimajući u obzir da se i kod jednog i kod drugog imena radi o osobi koja je djelovala u Banjoj Luci, Pretresno vijeće se uvjerilo da je osoba koja je izazivala napade u septembru bila ista ona osoba koja je, kako je ustvrdio Tutuš, bila uhapšena.¹²⁸²

461. Dana 25. juna 1992. godine, Župljanin je odlučio da, do donošenja novog uputstva od strane ministra unutrašnjih poslova, ukine krivični upisnik u CSB-u Banja Luka i nadležnost za istragu težih krivičnih djela kao što su ubistvo, razbojništvo i druga djela prenese na SJB-ove. Tutuš, koji je tokom svog svjedočenja izrazio sumnje u pogledu legalnosti tog naređenja, žalio se Župljaninu na tu promjenu zbog toga što SJB-ovi nisu imali dovoljno radnika za te poslove i zadatke, navodeći da SJB Banja Luka nije u mogućnosti da prihvati proširenje obima poslova i zadataka ukoliko se ne preduzmu hitne kadrovske mjere.¹²⁸³

462. Pretresno vijeće je razmotrilo i dokaze o podnošenju krivičnih prijava tokom 1992. godine u drugim Opštinama ARK-a za krivična djela koja su osobe srpske nacionalnosti počinile nad nesrbima. Za period od januara do decembra 1992. godine, u krivičnom upisniku u Prijedoru registrovano je 256 krivičnih djela. U samo jednom od tih krivičnih djela radilo se o incidentu u kojem je žrtva bila nesrpske, a počinitelj srpske nacionalnosti.¹²⁸⁴ Milenko Delić, bivši javni tužilac u Sanskom Mostu,¹²⁸⁵ u svom je svjedočenju izjavio da je u periodu od aprila do decembra 1992. godine milicija njegovom tužilaštvu prijavila sedam slučajeva u kojima su navodni počinioci srpske nacionalnosti počinili krivična djela nad Muslimanima ili Hrvatima. Ti slučajevi su registrovani u krivičnom upisniku Osnovnog tužilaštva za 1992. godinu s oznakom "KT", a nijedan od tih slučajeva nije se odnosio na krivična djela koja su navodno počinili pripadnici milicije.¹²⁸⁶ Sva krivična djela koja nisu registrovana u krivičnom upisniku bila su djela koja milicija ili nije prijavila ili se radilo o djelima koja je milicija prijavila kao nerasvijetljena krivična djela sa nepoznatim počiniocima.¹²⁸⁷ Milicija u Tesliću tokom 1992. godine nije podnijela nijednu krivičnu prijavu za ratne zločine protiv osoba srpske nacionalnosti. Iako je bilo slučajeva u kojima su Srbi počinili krivična djela nad nesrbima, prema riječima Branka Perića, bivšeg javnog tužioca u Tesliću, te

¹²⁸¹ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7806.

¹²⁸² Dokazni predmet P1295.21, str. 278-279 (povjerljivo).

¹²⁸³ Vladimir Tutuš, 16. mart 2010. godine, T. 7699-7700; dokazni predmet P1015, Depeša Stojana Župljanina, upućena načelnicima stanica javne bezbjednosti i MUP-u RS, 25. juni 1992. godine, str. 1; dokazni predmet P1090, Odgovor SJB-a Banja Luka na Župljaninovu depešu od 25. juna 1992. godine, 2. juli 1992. godine.

¹²⁸⁴ Dokazni predmet P1558.03, Prilozi uz izjavu Gojka Vasića, str. 7 (povjerljivo); dokazni predmet P1558.07, Krivični upisnik SJB-a Prijedor za period od 1992. do 1995. godine, str. 4 (povjerljivo).

¹²⁸⁵ Milenko Delić, 15. oktobar 2009. godine, T. 1514.

¹²⁸⁶ Milenko Delić, 15. oktobar 2009. godine, T. 1514, i 19. oktobar 2009. godine, T. 1557-1560; dokazni predmet P121, Krivični upisnik Osnovnog javnog tužilaštva Sanski Most za period 1992. do 1995. godine (povjerljivo).

¹²⁸⁷ Milenko Delić, 19. oktobar 2009. godine, T. 1560.

krivične prijave su se odnosile na "klasična" krivična djela. Kako je izjavio Perić, u slučajevima kada nije došlo do krivičnog gonjenja, razlog za to je bio što su počiniooci bili pod kontrolom milicije ili što milicija iz nekog drugog razloga nije htjela da pokrene postupak.¹²⁸⁸ U krivičnom upisniku SJB-a Kotor-Varoš za period od januara do decembra 1992. godine registrovane su 122 krivične prijave. Registrovana su samo dva teža krivična djela počinjena od strane osobe srpske nacionalnosti nad nesrbima, pri čemu ni po jednom ni po drugom nije vođen krivični postupak pred sudom. Prvo krivično djelo bilo je dvostruko silovanje za koje je okrivljen Danko Kajkut, pripadnik odreda, a počinjeno je 29. jula 1992. godine.¹²⁸⁹ Gojko Vasić, bivši kriminalistički inspektor u SJB-u Laktaši, u svom je svjedočenju izjavio da krivična prijava za to silovanje nikad nije bila podnesena nadležnom osnovnom tužilaštvu i da postojeća dokumentacija ukazuje na to da je taj predmet arhiviran.¹²⁹⁰ Druga krivična prijava odnosila se na pokušaj ubistva.¹²⁹¹

463. Dana 17. novembra 1992. godine, CSB Banja Luka je od svih SJB-ova u svojoj zoni odgovornosti zatražio da do 22. novembra 1992. godine dostave podatke o svim težim krivičnim djelima počinjenim od 1. januara 1992. godine od strane nepoznatih počinilaca. To je učinjeno kako bi CSB mogao da pruži pomoć SJB-ovima u rasvjetljavanju tih krivičnih djela.¹²⁹² Dana 23. novembra 1992. godine, načelnik SJB-a Ključ, Vinko Kondić, postupio je u skladu s tim zahtjevom i dostavio CSB-u podatke o određenom broju slučajeva ubistva, silovanja, krađe i podmetanja požara.¹²⁹³ Kondić je svoju depešu zaključio komentarom da se SJB Ključ već ranije obratio CSB-u Banja Luka i zatražio uputstva za postupanje po navedenim krivičnim djelima, budući da je ubijen veliki broj ljudi, a mnogi leševi unakaženi, te je pitao da li bi podnošenjem krivične prijave protiv nepoznatih počinilaca trebalo objelodaniti ta krivična djela, "jer se radi o licima muslimanske nacionalnosti". Kondić je "i ovom prilikom" zatražio mišljenje CSB-a u vezi s postupanjem sa navedenim krivičnim djelima.¹²⁹⁴ Svjedok ST218 je u svom svjedočenju izjavio da Kondić nije znao šta da radi u vezi s tim krivičnim djelima i da je u više navrata tražio smjernice od CSB-a Banja Luka. Depeša od 23. novembra 1992. godine je primjer takvih zahtjeva.¹²⁹⁵

464. Dana 18. decembra 1992. godine, CSB Banja Luka je sačinio izvještaj o podmetanju eksploziva u opštini Banja Luka tokom 1992. godine. Kako se navodi u tom izvještaju, često se

¹²⁸⁸ Branko Perić, 19. maj 2010. godine, T. 10477, 10535-10537.

¹²⁸⁹ Dokazni predmet P1558.06, Kotor-Varoš, Knjiga uviđaja za 1992. godinu, str. 4 (upis br. 277) (povjerljivo); dokazni predmet P2412, Platni spisak Specijalne policije CSB-a Banja Luka za juni, 3. avgust 1992. godine, str. 4, br. 1.

¹²⁹⁰ Dokazni predmet P1558.02, Izjava svjedoka Gojka Vasića, 1. april 2010. godine, str. 1, 4 (povjerljivo).

¹²⁹¹ Dokazni predmet P1558.03, Prilozi uz izjavu Gojka Vasića, str. 1 (broj upisa u Krivičnom upisniku: 49) (povjerljivo).

¹²⁹² Dokazni predmet 2D115, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena svim stanicama javne bezbjednosti, u vezi s izvještavanjem o krivičnim djelima, 17. novembar 1992. godine.

¹²⁹³ Dokazni predmet P1655, Depeša SJB-Ključ, upućena CSB-u Banja Luka, u vezi s teškim krivičnim djelima počinjenim od strane nepoznatih lica u periodu od 1. januara do 21. novembra 1992. godine, 23. novembar 1992. godine.

¹²⁹⁴ Dokazni predmet P1655, Depeša SJB-Ključ, upućena CSB-u Banja Luka, u vezi s teškim krivičnim djelima počinjenim od strane nepoznatih lica u periodu od 1. januara do 21. novembra 1992. godine, 23. novembar 1992. godine, str. 4.

¹²⁹⁵ Svjedok ST218, 13. oktobar 2010. godine, T. 15919-15920 (povjerljivo).

dešavalo da radnici milicije ne obezbijede lice mjesta niti prikupe dokaze koji bi pomogli da se identifikuju počinioci. Tu se navodi da je rasvijetljeno samo 8% od 172 prijavljena incidenta.¹²⁹⁶

(ii) Župljaninova uloga u istrazi u vezi sa smrću zatvorenika za vrijeme njihovog prevoza iz Prijedora u logor Manjača u avgustu 1992. godine

465. Dana 5. avgusta 1992. godine, Drljača je od Stojana Župljanina zatražio da 6. avgusta 1992. godine obezbijedi siguran prolaz za konvoj u kojem je bilo 1.466 zatvorenika koje su iz Prijedora prevozili u logor Manjača u Banjoj Luci.¹²⁹⁷ Dana 7. avgusta 1992. godine, jedan milicioner koji se preziva Tomašević i koji je bio na dužnosti na kontrolnom punktu u Karanovcu, nekih 20 km južno od Banje Luke, zaustavio je dvojicu pripadnika milicije iz SJB-a Prijedor koji su se vozili u automobilu golf kao pratnja jednom žutom kamionu TAM s prijedorskim registarskim tablicama. Tomašević je izvijestio da je ispod cerade kamiona primijetio nešto nalik na noge, ali nije pregledao tovar kamiona, pretpostavivši da je sve bilo legitimno zbog pratnje milicije. Milicioneri u golfu i kamion su se provezli kroz kontrolni punkt, ali su se vratili nakon 20 minuta, rekavši da su se uputili pogrešnim putem i da treba da idu prema Manjači. Tomašević je primijetio da je cerada uklonjena s kamiona, kao i da u njemu više nije bilo nikakvog tovara. Tomašević je kasnije pronašao približno pet leševa koji su bili bačeni pored puta koji vodi u pravcu Jajca.¹²⁹⁸ Istog dana, u CSB-u Banja Luka, ovlaštenu službenik Marković obavio je razgovor sa Boškom Grabežom i Vladimirom Šobotom, dvojicom milicionera iz Prijedora koje je ranije tog dana u Karanovcu zaustavio milicioner Tomašević. Grabež i Šobot su izjavili da su 6. avgusta 1992. godine prevozili zatočenike iz Omarske na Manjaču. Zatočenici su noć sa 6. na 7. avgust 1992. godine proveli u autobusima, gdje su čekali da sljedećeg dana budu primljeni u logor, ali je nekoliko zatvorenika tokom noći umrlo u autobusima. Sljedećeg dana, jedan potpukovnik im je rekao da leševi tih zatočenika bace u rijeku Vrbas. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak iz odjeljka koji se odnosi na Banju Luku da su te zatvorenike tokom noći na smrt premlatili pripadnici milicije koji su ih sprovodili iz Prijedora.¹²⁹⁹ Dana 8. avgusta 1992. godine, inspektori odsjeka za kriminalističku tehniku CSB-a Banja Luka uspjeli su da od tih žrtava identifikuju dvije, i to Dedu Crnalića i Nezira Kraka.¹³⁰⁰ Istog dana, CSB Banja Luka je obavijestio pravosudne organe da je na obali rijeke Vrbas pronađeno osam neidentifikovanih leševa.¹³⁰¹ Dana 10. avgusta 1992. godine, jedan oficir za bezbjednosne poslove iz 1. krajiškog korpusa koji je bio angažovan na Manjači izvijestio je svoje

¹²⁹⁶ Dokazni predmet 2D127, Informacija CSB-a Banja Luka o podmetanju eksploziva u opštini Banja Luka, 18. decembar 1992. godine, str. 1-2, 4.

¹²⁹⁷ Dokazni predmet P670, Zahtjev za nesmetan prolaz kolone sa zarobljenicima na Manjaču, koji je Simo Drljača uputio Stojanu Župljaninu, 5. avgust 1992. godine.

¹²⁹⁸ Dokazni predmet 2D71, Krivična prijava, službene zabilješke od 14. septembra 1992. godine i službena zabilješka od 7. avgusta 1992. godine, str. 13-16.

¹²⁹⁹ Dokazni predmet 2D71, Krivična prijava, službene zabilješke od 14. septembra 1992. godine, str. 13-14.

¹³⁰⁰ Dokazni predmet 2D71, Krivična prijava i službena zabilješka od 31. decembra 1992. godine, str. 23.

¹³⁰¹ Dokazni predmet 2D71, Krivična prijava i zapisnik o uviđaju, 8. avgust 1992. godine, str. 3.

pretpostavljene u vojsci da su pripadnici milicije iz SJB-a Prijedor sadistički tukli i ubili zatvorenike pred logorom Manjača.¹³⁰² Dana 26. avgusta 1992. godine, Stojan Župljanin je Osnovnom javnom tužilaštvu u Banjoj Luci podnio krivičnu prijavu u kojoj je naveo da postoji "osnovana sumnja da su nepoznati izvršioc i [...] lišili života za sada nepoznatih 8 lica".¹³⁰³ Ta prijava je tužiocu Marinku Kovačeviću dostavljena u periodu od 7. do 10. septembra 1992. godine, ali nije sadržala nikakve podatke o identitetu žrtava. U njoj takođe nije bilo nikakvih podataka o učešću pripadnika milicije iz Prijedora u uklanjanju leševa, niti o tome da su žrtve život izgubile na Manjači u noći sa 6. na 7. avgust 1992. godine. Ta krivična prijava podnesena je protiv nepoznatih izvršilaca.¹³⁰⁴ Javni tužilac je taj dosje vratio miliciji u svrhu daljnje istrage, kako bi se otkrio identitet počinitelja i rasvijetlile okolnosti tog zločina. Ti podaci su mu bili potrebni kako bi mogao da pokrene krivičnu istragu.¹³⁰⁵ Dana 14. septembra 1992. godine, CSB Banja Luka je javnom tužiocu dostavio fotografije osam leševa i službene zabilješke o razgovorima obavljenim sa Šobotom i Grabežom, kao i službenu zabilješku koju je sastavio milicioner Tomašević sa kontrolnog punkta u Karanovcu.¹³⁰⁶ Kovačević nije mogao da objasni zbog čega službene zabilješke koje su sačinjene 7. avgusta 1992. godine nisu bile uvrštene u prvu prijavu koju je poslao CSB.¹³⁰⁷ Dana 28. oktobra 1992. godine, CSB Banja Luka je sastavio plan rada za dodatne istražne radnje, kao što je 10. septembra 1992. godine zahtijevao Kovačević. CSB je planirao da obavi razgovore sa Šobotom i Grabežem, kao i s milicionerima koji su ih zaustavili na kontrolnom punktu u Karanovcu. CSB je takođe planirao da utvrdi identitet vozača kamiona TAM koji je prevezio zatvorenike i obavi razgovor s njim, kao i da identifikuje leševe koji još nisu bili identifikovani.¹³⁰⁸ Pretresnom vijeću nisu predočeni dokazi o tome da li su pomenute mjere provedene u djelo.

(iii) Župljaninova uloga u istrazi o masakru na Korićanskim stijenama u Skender-Vakufu

466. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak iz odjeljka koji se odnosi na Prijedor da su 21. avgusta 1992. godine pripadnici milicije iz Prijedora ubili približno 150 do 200 zarobljenika muslimanske nacionalnosti.

¹³⁰² Svjedok ST172, 21. januar 2010. godine, T. 5270-5271, 5319; dokazni predmet P506, Službena zabilješka o nasilničkom i nehumanom ponašanju radnika SJB-a Prijedor prema zarobljenicima prevoženim iz Omarske na Manjaču, 10. avgust 1992. godine (povjerljivo).

¹³⁰³ Marinko Kovačević, 2. septembar 2010. godine, T. 14142; dokazni predmet 2D71, Krivična prijava, 26. avgust 1992. godine, str. 1-2.

¹³⁰⁴ Marinko Kovačević, 2. septembar 2010. godine, T. 14143-14145, i 3. septembar 1992. godine, T. 14156; dokazni predmet P1574, Fotografije upisnika tužilaštva u Banjoj Luci, str. 26.

¹³⁰⁵ Marinko Kovačević, 3. septembar 1992. godine, T. 14156-14158; dokazni predmet 2D71, Zahtjev za dalje istražne radnje, 10. septembar 1992. godine, str. 22.

¹³⁰⁶ Dokazni predmet 2D71, Foto-dokumentacija i službene zabilješke koje je CSB Banja Luka poslao Osnovnom javnom tužilaštvu, 14. septembar 1992. godine, str. 12.

¹³⁰⁷ Marinko Kovačević, 3. septembar 1992. godine, T. 14161-14162.

¹³⁰⁸ Dokazni predmet 2D71, Plan rada za dalje istražne radnje u vezi s ubistvima, 28. oktobar 1992. godine, str. 18-19.

467. Svjedok ST197 je u svom svjedočenju izjavio da je komandant Boško Peulić 21. avgusta 1992. godine saznao da je na području Korićanskih stijena izvršeno masovno ubistvo ljudi koji su u konvoju prevoženi iz Prijedora u Travnik. Peulić je telegramom obavijestio generala Talića o tom incidentu u večernjim satima 21. avgusta 1992. godine.¹³⁰⁹ Telegram identičnog sadržaja iste je večeri upućen i CSB-u Banja Luka.¹³¹⁰ U tom telegramu se navodi da je na Korićanskim stijenama pobijen veliki broj civila i da su to navodno učinili pripadnici milicije koji su bili u pratnji izbjegličkog konvoja koji se kretao u pravcu Skender-Vakufa. U toj depeši, potpukovnik Peulić je zatražio da komisija 1. krajiškog korpusa izvrši uviđaj i da se o tome obavijesti CSB kako bi mogao da učestvuje u uviđaju.¹³¹¹ Svjedok ST197 je u svom svjedočenju izjavio da je komanda vojske odmah odgovorila, ali da CSB Banja Luka uopšte i ni na koji način nije odgovorio na taj telegram.¹³¹² Predrag Radulović, koji je tada bio inspektor u SNB-u u Banjoj Luci,¹³¹³ potvrdio je da je CSB 21. avgusta 1992. godine dobio informaciju da su pripadnici Interventnog voda milicije na Korićanskim stijenama pobili 208 civila muslimanske nacionalnosti. Nakon što je provjerio tu informaciju, on je razgovarao o tome sa jednim službenikom SJB-a koji je bio zadužen za kriminalističke poslove i koji se zvao Živko Bojić.¹³¹⁴ Odmah je obavijestio načelnika SNB-a Nedeljka Kesića, a kasnije je napisao izvještaj.¹³¹⁵

468. Svjedok ST023, koji je u vrijeme masakra na Korićanskim stijenama bio pripadnik milicije u Prijedoru,¹³¹⁶ u svom je svjedočenju izjavio da je 22. avgusta 1992. godine u 06:30 sati Simo Drljača, načelnik SJB-a Prijedor, pozvao pripadnike milicije koji su bili umiješani u taj incident da se odmah jave u stanicu milicije.¹³¹⁷ Pored samog Drljače, tom sastanku su prisustvovali Stojan Župljanin, komandir Interventnog voda milicije Miroslav Paras i još jedan čovjek za kojeg je svjedok ST023 čuo da se prezivao Subotić.¹³¹⁸ U vezi s tim ubistvima, svjedok ST023 se sjetio da su učesnici tokom tog sastanka iznosili različita mišljenja o tom masakru, uključujući i to da li je do masakra "trebalo da dođe, ali ne na način na koji je se on desio". Svjedok ST023 je izjavio da su poslije tog sastanka pripadnici milicije koji su učestvovali u tom incidentu prestali da se skrivaju,

¹³⁰⁹ Svjedok ST197, 8. septembar 2010. godine, T. 14455-14457 (povjerljivo); dokazni predmet P675, Vanredni izvještaj br. 21/8 o ubijanju izbjeglica u konvoju kod Korićanskih stijena, koji je Komanda 22. lake brigade podnijela Komandi 1. KK, 21. avgust 1992. godine.

¹³¹⁰ Svjedok ST197, 19. oktobar 2010. godine, T. 16170-16171, 16173 (povjerljivo).

¹³¹¹ Dokazni predmet P675, Vanredni izvještaj br. 21/8 o ubijanju izbjeglica u konvoju kod Korićanskih stijena, koji je Komanda 22. lake brigade podnijela Komandi 1. KK, 21. avgust 1992. godine.

¹³¹² Svjedok ST197, 19. oktobar 2010. godine, T. 16170-16171 (povjerljivo).

¹³¹³ Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10713.

¹³¹⁴ Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10883-10884; dokazni predmet P1379, Izvještaj o ubijanju velikog broja Muslimana kod Korićanskih stijena, 22. avgust 1992. godine.

¹³¹⁵ Predrag Radulović, 27. maj 2010. godine, T. 10884.

¹³¹⁶ Svjedok ST023, dokazni predmet P1569.01, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 17. oktobar 2003. godine, T. 21067-21070 (povjerljivo); svjedok ST023, dokazni predmet P1569.02, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 20. oktobar 2003. godine, T. 21139, 21141-21142 (povjerljivo). Pretresno vijeće je u odjeljku koji se odnosi na Prijedor konstatovalo da su ta ubistva počinili pripadnici milicije iz Prijedora, među kojima su bili pripadnici Interventnog voda milicije.

¹³¹⁷ Svjedok ST023, 31. avgust 2010. godine, T. 13984 (povjerljivo).

¹³¹⁸ Svjedok ST023, 31. avgust 2010. godine, T. 13985-13987 (povjerljivo); svjedok ST023, dokazni predmet P1569.02, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 20. oktobar 2003. godine, T. 21150 (povjerljivo).

ali da od njih nisu uzete izjave. Nisu ih ni ispitali u vezi s događajima na Korićanskim stijenama.¹³¹⁹ Nedugo nakon tog incidenta, Interventni vod milicije upućen je na teren kako bi učestvovao u jednoj vojnoj operaciji u Han-Pijesku.¹³²⁰

469. Nenad Krejić, koji je u to vrijeme bio načelnik SJB-a Skender-Vakuf,¹³²¹ u svom je svjedočenju izjavio da ga je 23. avgusta 1992. godine njegov dežurni operativni službenik obavijestio da je od CSB-a Banja Luka dobio izvještaj da je oko 150 ljudi u konvoju ubijeno na Korićanskim stijenama. U tom izvještaju nije bilo nikakvih podataka o identitetu počinitelja.¹³²² Nakon što je dobio tu informaciju, Krejić je telefonom nazvao Stojana Župljanina. Tokom unakrsnog ispitivanja, Nenad Krejić je izjavio da je imao utisak da je i Župljanin toga dana saznao za taj incident, a da je za izvještaj CSB-a saznao tek kada mu je on skrenuo pažnju na njega.¹³²³ Župljanin je Krejiću izdao uputstvo da zajedno sa načelnikom kriminalističke službe pregleda mjesto zločina i da mu poslije toga podnese izvještaj.¹³²⁴ Krejić i načelnik kriminalističke službe su pregledali mjesto zločina, a i razgovarali su sa pripadnicima snaga milicije koji su bili prepotčinjeni vojsci i stacionirani duž puta Prijedor–Travnik, kojim se kretao konvoj. Ljudi iz te jedinice rekli su Krejiću da su se pripadnici milicije iz Prijedora, koji su bili u pratnji konvoja, zaustavili na njihovom komandnom mjestu 21. aprila 1992. godine. Oni su pripadnicima jedinice koja je bila stacionirana na tom komandnom mjestu priznali da su počinili ta ubistva.¹³²⁵ Krejić je u svom svjedočenju izjavio da je odmah po povratku sa mjesta zločina izvijestio Župljanina, prenijevši mu sve informacije koje je uspio da prikupi.¹³²⁶ Župljanin je potom Krejiću dao uputstvo da sljedećeg dana, zajedno sa Milanom Komljenovićem i Vladimirom Glamočićem, dođe u CSB Banja Luka.¹³²⁷

470. Dana 24. avgusta 1992. godine, u CSB-u u Banjoj Luci je održan sastanak. Predsjedavao mu je Stojan Župljanin, a prisutni su bili načelnik Sektora javne bezbjednosti CSB-a Banja Luka Đuro Bulić, zatim Krejić, Komljenović i Glamočić (kao predstavnici opštinskih organa vlasti Skender-Vakufa), te Drljača, Milimir Stakić i još jedna osoba iz Prijedora (koju Krejić nije poznao).¹³²⁸ Krejić je izjavio da je između predstavnika Skender-Vakufa i Prijedora došlo do otvorene svađe, koja je skoro prerasla u fizički obračun. Krejić je izjavio da je na tom sastanku

¹³¹⁹ Svjedok ST023, dokazni predmet P1569.02, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 20. oktobar 2003. godine, T. 21150-21155 (povjerljivo).

¹³²⁰ Svjedok ST023, dokazni predmet P1569.02, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 20. oktobar 2003. godine, T. 21154 (povjerljivo).

¹³²¹ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14027-14028. Vijeće ima u vidu da je Skender-Vakuf 1992. godine preimenovan u Kneževo.

¹³²² Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14034-14035.

¹³²³ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14077.

¹³²⁴ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14036-14037.

¹³²⁵ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14043-14044.

¹³²⁶ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14044-14045.

¹³²⁷ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14045.

¹³²⁸ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14045-14047; svjedok ST197, 8. septembar 2010. godine, T. 14465 (povjerljivo); Vladimir Tutuš, 22. mart 2010. godine, T. 7960.

otvoreno priznato da su pripadnici milicije iz Prijedora počinili ta ubistva.¹³²⁹ Dok je Simo Drljača izgledao kao da ga se taj incident ne tiče, Župljanin mu je otvoreno rekao da insistira na tome da se leševi pakupe, pokopaju i identifikuju i da se počinio tog zločina krivično gone.¹³³⁰ Tokom unakrsnog ispitivanja, Krejić je konkretno rekao da je to što se desilo za Drljaču bilo normalno, s obzirom na to da su žrtve bile Muslimani, a da su oni Srbi, te da je Drljača predložio da je najbolje rješenje da se to sve prikrije. Župljanin je odgovorio da se nijedan zločin, nijedno ubistvo, a pogotovo takvo masovno ubistvo, ne mogu prikrivati i da se to mora riješiti "onako kako treba" i da neko mora da odgovara za taj zločin.¹³³¹ Krejić je u svom svjedočenju izjavio da je Župljanin naredio Drljači da koordiniše radove na prikupljanju i pokopavanju leševa sa Korićanskih stijena.¹³³² Prema Krejićevim riječima, tokom narednih sedam ili osam dana nije učinjena nijedna od tih stvari.¹³³³ Međutim, svjedok ST023 je u svom svjedočenju izjavio da je 23. ili 24. avgusta 1992. godine jedna jedinica upućena na Korićanske stijene kako bi pokupila leševe iz provalije. Prema riječima svjedoka ST023, Drljača i Župljanin su prisustvovali tom prvom i neuspješnom pokušaju vađenja leševa iz provalije.¹³³⁴ Svjedok ST023 je izjavio da na licu mjesta nije vidio nikakvog istražnog sudiju niti bilo kakvog predstavnika nekog istražnog organa.¹³³⁵

471. Na sastanku održanom 24. avgusta 1992. godine, Stojan Župljanin je prisutne obavijestio da je došao do saznanja da su ljudi koji su preživjeli ubijanje na Korićanskim stijenama prešli liniju razdvajanja i dali izjave za *Radio Jajce*.¹³³⁶ Četiri ili pet dana poslije ubistava na Korićanskim stijenama, pripadnici 22. brigade su doveli jednog preživjelog u SJB Skender-Vakuf. Krejić je o tome obavijestio Župljanina, koji mu je naredio da tog preživjelog dovede u CSB Banja Luka, što je učinjeno sljedećeg dana. Župljanin je rekao Krejiću da će taj čovjek biti predat švajcarskom Crvenom krstu.¹³³⁷

472. Drugi sastanak u vezi s incidentom na Korićanskim stijenama, kojem je predsjedavao Bogdan Subotić, tadašnji ministar odbrane, održan je u CSB-u Banja Luka negdje oko 30. avgusta 1992. godine. Tom sastanku su prisustvovali svi oni koji su bili prisutni i na sastanku od 24. avgusta, osim Stojana Župljanina. Brane Buhavac, načelnik kriminalističke tehnike, nije izvijestio prisutne o tome da li je već izvršen uviđaj na mjestu zločina. Prema Krejićevim riječima, svi su

¹³²⁹ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14047.

¹³³⁰ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14047-14048.

¹³³¹ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14078-14079.

¹³³² Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14049-14050.

¹³³³ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14050.

¹³³⁴ Svjedok ST023, dokazni predmet P1569.02, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, 20. oktobar 2003. godine, T. 21157-21158 (povjerljivo). Treba napomenuti da svjedok ST023 tokom unakrsnog ispitivanja nije bio u stanju da se sjeti da li je Stojana Župljanina vidio tokom prvog ili drugog pokušaja vađenja leševa. Svjedok ST023, 31. avgust 2010. godine, T. 13987-13992 (zatvorena sjednica).

¹³³⁵ Svjedok ST023, 30. avgust 2010. godine, T. 13926 (zatvorena sjednica).

¹³³⁶ Nenad Krejić, 2. septembar 2010. godine, T. 14131.

¹³³⁷ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14051.

znali da to nije bilo učinjeno. Krejić je u svjedočenju izjavio da je ministar Subotić pomenuo da će, nakon ili istovremeno sa vađenjem leševa, službe bezbjednosti, nadležno tužilaštvo i sud "normalno da vrše istragu".¹³³⁸

473. Nenad Krejić je u svjedočenju izjavio da je poslije sastanka održanog 30. avgusta 1992. godine, negdje oko 4. septembra 1992. godine ili baš na taj dan, otišao na mjesto zločina na Korićanske stijene, zajedno sa, pored ostalih, Branetom Buhavcem. Kad su došli na lice mjesta, Krejić je primijetio da je neko, u periodu od prvog do drugog obilaska mjesta zločina, prekrpio leševe.¹³³⁹ On je u svom svjedočenju rekao da je znao da je Civilna zaštita Skender-Vakufa posjekla žbunje i rastinje i isto upotrijebila da prekrije leševe kako bi se životinjama onemogućio pristup i smanjio smrad. Prema Krejićevim riječima, Civilna zaštita Skender-Vakufa nije bila pod nadležnošću SJB-a Skender-Vakuf i to je bio razlog iz kojeg on nije učestvovao u tome. Premda je Krejić izjavio da su se prilikom obilaska lica mjesta 30. avgusta 1992. godine svi prisutni složili da leševe treba pokupiti, identifikovati i pokopati, nije mu poznato da je vođen ikakav razgovor u vezi s obezbjeđenjem mjesta zločina u svrhu prikupljanja dokaza, ali je prihvatio da je moguće da takav razgovor jeste bio vođen.¹³⁴⁰

474. Marinko Kovačević, koji je u avgustu 1992. godine bio zamjenik tužioca osnovnog suda u Banjoj Luci,¹³⁴¹ u svom je svjedočenju izjavio da ga je krajem avgusta 1992. godine osnovni javni tužilac obavijestio da se na području Skender-Vakufa desio neki incident. Saopšteno mu je, pored toga, da će on raditi na tom predmetu nakon što bude primljena krivična prijava.¹³⁴² Župljanin je krivičnu prijavu u vezi s incidentom na Korićanskim stijenama Javnom tužilaštvu u Banjoj Luci podnio 8. septembra 1992. godine. Međutim, ta krivična prijava je podnesena protiv "nepoznatog izvršioca". Sadržala je obavljene razgovore, spisak žrtava, kao i jedan vanredni izvještaj koji je o tom incidentu 21. avgusta 1992. godine sastavila Komanda 22. lake pješadijske brigade.¹³⁴³ Marinko Kovačević je u svom svjedočenju izjavio da je krivičnu prijavu od CSB-a Banja Luka primio 11. septembra 1992. godine, zajedno sa cjelokupnim spisom predmeta, ali da nije mogao odmah pokrenuti krivični postupak zato što su počinioci bili nepoznati.¹³⁴⁴

¹³³⁸ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14052-14054.

¹³³⁹ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14054-14055. V. takođe dokazni predmet P1563, Transkript video-snimka s Branetom Buhavcem kod Korićanskih stijena, stanje na brojaču: 01:28:10; Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14071-14072.

¹³⁴⁰ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14055-14056.

¹³⁴¹ Marinko Kovačević, 2. septembar 2010. godine, T. 14140-14141.

¹³⁴² Marinko Kovačević, 3. septembar 2010. godine, T. 14169-14170.

¹³⁴³ Marinko Kovačević, 3. septembar 2010. godine, T. 14171-14173; dokazni predmet P1567, Objedinjeni dokazni predmet u vezi s incidentom na planini Vlašić – Izvještaj upućen Okružnom javnom tužilaštvu Banja Luka, 8. septembar 1992. godine, str. 2-4; dokazni predmet P1574, Fotografije upisnika tužilaštva u Banjoj Luci, serija KTN za period 1992.-1995. godine, 1. januar 1992. godine.

¹³⁴⁴ Marinko Kovačević, 3. septembar 2010. godine, T. 14170, i 6. septembar 2010. godine, T. 14262; dokazni predmet P1567, Objedinjeni dokazni predmet u vezi s incidentom na planini Vlašić, Krivična prijava od 8. septembra 1992. godine, str. 2.

475. Dana 11. septembra 1992. godine, Stojan Župljanin je načelniku SJB-a Prijedor uputio depešu u kojoj se pozvao na depešu MUP-a RS od 31. avgusta 1992. godine i naredio da SJB Prijedor uzme pismene izjave od pripadnika milicije koji su bili u pratnji konvoja. Te pismene izjave, zajedno s ličnim podacima svih osoba koje su bile u tom konvoju, trebalo je lično dostaviti u CSB Banja Luka najkasnije 15. septembra 1992. godine.¹³⁴⁵ Svjedok ST023 je u svom svjedočenju izjavio da nijedan pripadnik Interventnog voda milicije nikad nije bio saslušan u vezi s događajima koji su se desili na Korićanskim stijenama.¹³⁴⁶

476. Dana 14. septembra 1992. godine, Simo Drljača je načelniku CSB-a Banja Luka poslao depešu kojom ga je obavijestio da SJB Prijedor nije u mogućnosti da dostavi tražene izjave zbog toga što su pripadnici milicije koji su bili u pratnji konvoja mobilisani u vojsku i 9. septembra 1992. godine angažovani na liniji fronta.¹³⁴⁷ Svjedok ST023 je posvjedočio da je Interventni vod milicije od 9. septembra 1992. godine bio premješten u Han-Pijesak po naređenju Sime Drljače.¹³⁴⁸ Marinko Kovačević je izjavio da, s obzirom na činjenicu da su ti pripadnici milicije bili mobilisani u vojsku, milicija više nije imala nadležnost nad dotičnim osobama.¹³⁴⁹

477. Marinko Kovačević je izjavio da je, kao zamjenik javnog tužioca, prisustvovao saslušanjima koje je 16. i 17. septembra 1992. godine sa petoricom ljudi koji su preživjeli ubijanje na Korićanskim stijenama obavio istražni sudija Jevto Janković, te da drugih saslušanja nije bilo. Izjavio je da on, po važećim zakonima, nije mogao da igra nikakvu aktivnu ulogu u toj prekrivičnoj fazi postupka, budući da je sve eventualne daljnje istražne korake morao da odobri istražni sudija.¹³⁵⁰

478. Dana 29. septembra 1992. godine, Župljanin je, uprkos tome što je posjedovao informacije o učešću pripadnika milicije iz Prijedora u ubijanju zatočenika na Korićanskim stijenama, naredio SJB-u Prijedor da vrši obezbjeđenje autobusa kojima je iz Trnopolja u Hrvatsku prevezeno više od 1.500 ljudi.¹³⁵¹

479. Dana 7. oktobra 1992. godine, Župljanin je SJB-u Prijedor uputio dodatnu depešu u kojoj je (a) tražio "detaljan" izvještaj o incidentu u kojem je 21. avgusta 1992. godine pobijen određeni broj ljudi iz konvoja koji je iz Prijedora išao za Travnik, podsjetivši SJB Prijedor na ranije depeše s tim

¹³⁴⁵ Dokazni predmet P1380, Depeša br. 11-1/02-2-345, koju je Stojan Župljanin, načelnik CSB-a Banja Luka, uputio načelniku SJB-a Prijedor, 11. septembar 1992. godine.

¹³⁴⁶ Svjedok ST023, 30. avgust 2010. godine, T. 13928-13929 (povjerljivo).

¹³⁴⁷ Dokazni predmet P682, Depeša br. 11-12-2267 o istrazi u vezi s ubijanjem kod Korićanskih stijena, koju je načelnik SJB-a Prijedor Drljača uputio CSB-u Banja Luka, 14. septembar 1992. godine.

¹³⁴⁸ Svjedok ST023, 30. avgust 2010. godine, T. 13929 (povjerljivo).

¹³⁴⁹ Marinko Kovačević, 6. septembar 2010. godine, T. 14269-14270.

¹³⁵⁰ Marinko Kovačević, 3. septembar 2010. godine, T. 14176-14178.

¹³⁵¹ Dokazni predmet P1905, Depeša Stojana Župljanina, kojom se SJB Prijedor zadužuje da sprovede autobuse iz Trnopolja u Hrvatsku, 29. septembar 1992. godine.

u vezi; (b) ponovio svoje prethodne zahtjeve za informacijama o pripadnicima milicije koji su bili u pratnji tog konvoja, kao i kopijama njihovih patrolnih naloga; (c) ponovio svoj zahtjev za informacijama o tome da li je osim pripadnika milicije još neko učestvovao u pratnji tog konvoja; (d) tražio informacije o tome šta su ti pripadnici milicije naveli u svojim izvještajima kad su se vratili sa tog zadatka; i (e) tražio da SJB Prijedor dostavi izvještaj o koracima koji su preduzeti tokom uviđaja na mjestu zločina. Župljanin je, pored toga, tražio da SJB Prijedor postupi po njegovom zahtjevu od 11. septembra 1992. godine za dostavljanje pismenih izjava pripadnika milicije koji su bili u pratnji konvoja i da odgovori na njega.¹³⁵²

480. Dana 13. oktobra 1992. godine, Drljača je odgovorio na Župljaninovu depešu od 7. oktobra 1992. godine, navodeći da su pripadnici milicije koji su bili u pratnji tog konvoja trenutno na ratnom zadatku u Han-Pijesku. Drljača je Župljanina obavijestio i da je poslao tražene podatke o pripadnicima milicije koji su bili u pratnji konvoja. Na kraju, Drljača je izvijestio da su saobraćajno obezbjeđenje konvoja vršili radnici milicije Vladimir Šobot i Boško Grabež i da oni nisu imali nikakve veze s događajima na Korićanskim stijenama.¹³⁵³

481. U intervjuu za emisiju *Nightline* mreže ABC, koji je emitovan u novembru 1992. godine, Župljanin je izjavio da nema živih svjedoka koji bi mogli da potvrde ili opovrgnu incident ubijanja na Korićanskim stijenama. Novinar koji je vodio intervju izjavio je da mu je Župljanin rekao da je istraga o ubistvima na Korićanskim stijenama u toku.¹³⁵⁴ Nenad Krejić je u svom svjedočenju izjavio da mu nije poznato kada se stvarno odigrao taj intervju za mrežu ABC, ali da mu je, s obzirom na to da je jednog preživjelog predao Župljaninu, poznato da je Župljanin bio svjestan toga da ima preživjelih.¹³⁵⁵ Kada mu je tokom unakrsnog ispitivanja postavljeno pitanje da li su otkrivanjem identiteta ili broja preživjelih njihovi životi mogli biti izloženi opasnosti, Krejić je odgovorio potvrdno.¹³⁵⁶

482. Marinko Kovačević je u svom svjedočenju izjavio da je, s obzirom na to da se radilo o licima iz zone odgovornosti SJB-a Prijedor, upravo SJB Prijedor bio dužan da preduzme sve korake kako bi identifikovao počinioca, ispitao ih, uhapsio i pritvorio, te priveo istražnom sudiji. Od tog trenutka nadalje, svi eventualni daljnji koraci bili su dužnost tužioca.¹³⁵⁷

¹³⁵² Dokazni predmet P617, Zahtjev CSB-a Banja Luka, upućen SJB-u Prijedor, za dostavljanje informacija o istrazi u vezi s ubijanjem kod Korićanskih stijena, 7. oktobar 1992. godine, str. 1-2.

¹³⁵³ Dokazni predmet P618, Depeša načelnika SJB-a Prijedor, upućena CSB-u Banja Luka, u vezi s događajima kod Korićanskih stijena, 13. oktobar 1992. godine.

¹³⁵⁴ Dokazni predmet P1359, Transkript video-snimka sa Stojanom Župljaninom, iz ABC-jeve emisije *Nightline*, prikazane u novembru 1992. godine.

¹³⁵⁵ Nenad Krejić, 1. septembar 2010. godine, T. 14070-14071.

¹³⁵⁶ Nenad Krejić, 2. septembar 2010. godine, T. 14095-14096.

¹³⁵⁷ Marinko Kovačević, 6. septembar 2010. godine, T. 14299.

(iv) Disciplinski postupak protiv pripadnika milicije

483. Pored napora koji su uloženi da se istraže zločini počinjeni nad nesrbima u ARK-u, Pretresno vijeće je ispitalo i radnje koje je CSB Banja Luka preduzeo u vezi s disciplinskim prekršajima pripadnika milicije, uključujući pripadnike Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka, u periodu od aprila do kraja decembra 1992. godine.

484. CSB Banja Luka je imao knjigu evidencije u kojoj su bilježeni svi disciplinski postupci protiv radnika iz aktivnog sastava milicije. Što se tiče postupaka protiv pripadnika rezervnog sastava, sva eventualna evidencija o njihovom ponašanju prosljeđivana je Ministarstvu odbrane.¹³⁵⁸ Ako bi načelnik CSB-a odbio prijedlog disciplinskog tužioca za pokretanje disciplinskog postupka, to odbijanje bi bilo evidentirano u dotičnoj knjizi evidencije.¹³⁵⁹ Radomiru Rodiću nije poznato da je protiv pripadnika odreda ikad bio pokrenut ijedan disciplinski postupak.¹³⁶⁰ Pored toga, nijedan od pripadnika odreda čija se imena pojavljuju na platnim spiskovima za juni i juli ne pojavljuje se u knjizi evidencije disciplinskih prekršaja.¹³⁶¹

485. Rodić je u svom svjedočenju takođe izjavio da su manji prekršaji za koje je jedina sankcija bila opomena rješavani na nivou SJB-ova, koji su vodili svoju evidenciju. Da bi se stekla potpuna slika o disciplinskoj situaciji u MUP-u 1992. godine, potrebna je ne samo pomenuta knjiga evidencije, nego i ti disciplinski dosjei. Međutim, oni su uništeni 2006. godine.¹³⁶²

486. Dana 30. jula 1992. godine, Župljanin je zvanično imenovao Drljaču za načelnika SJB-a Prijedor, sa stupanjem na snagu retroaktivno od 29. aprila 1992. godine — uprkos Radulovićevim izvještajima iz maja 1992. godine o zločinima počinjenim u Prijedoru, njegovom upozorenju u vezi s Drljačom, te njegovom preporukom da se Drljača smijeni s tog položaja.¹³⁶³

487. Dana 8. oktobra 1992. godine, Župljanin je Dragu Vujanića, pripadnika milicije i upravnika zatočeničkih objekata u Sanskom Mostu, imenovao za inspektora za privredni kriminal.¹³⁶⁴ Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze navedene gore u tekstu koji pokazuju da je Župljanin bio obaviješten o ulozi koju je milicija u Sanskom Mostu odigrala u protivpravnom zatočenju nesrba,

¹³⁵⁸ Radomir Rodić, 16. april 2010. godine, T. 8849-8850.

¹³⁵⁹ Radomir Rodić, 19. april 2010. godine, T. 8881.

¹³⁶⁰ Radomir Rodić, 16. april 2010. godine, T. 8835.

¹³⁶¹ Dokazni predmet P1289, Odlomak iz evidencije Disciplinske komisije CSB-a Banja Luka, 1. oktobar 1991. godine; dokazni predmet P2412, Platni spisak pripadnika Odreda za specijalne namjene CSB-a Banja Luka za juni, 3. avgust 1992. godine; dokazni predmet P2413, Platni spisak Specijalne policije CSB-a Banja Luka za juli, 2. avgust 1992. godine.

¹³⁶² Radomir Rodić, 16. april 2010. godine, T. 8860-8862.

¹³⁶³ Dokazni predmet P2463, Rješenje o imenovanju Sime Drljače za načelnika SJB-a Prijedor, 30. juli 1992. godine.

¹³⁶⁴ Adil Draganović, 2. decembar 2009. godine, T. 4062; dokazni predmet P2421, Raspoređivanje Drage Vujanića na poslove i zadatke sprečavanja i otkrivanja privrednog kriminaliteta, 8. oktobar 1992. godine. V. i odjeljak koji se odnosi na Sanski Most.

uključujući smrt 20 zatočenika tokom njihovog transporta iz Sanskog Mosta u logor Manjača u opštini Banja Luka.

488. Dana 19. jula 1992. godine, SJB Banja Luka je uhapsio dvojicu pripadnika odreda, Miroslava Dragojevića i Ljubomira Jokića, koji su bili osumnjičeni da su ukrali automobil čiji je vlasnik bio čovjek koji se zvao Amir Durgutović. SJB je protiv te dvojice podnio krivičnu prijavu.¹³⁶⁵ Dan nakon njihovog hapšenja, komandant odreda, Lukić, zajedno s još jednim čovjekom, došao je u dom načelnika SJB-a i tražio od njega da pusti Dragojevića i Jokića, rekavši konkretno da se Župljanin složio s tim.¹³⁶⁶ Tutuš je to odbio. Te noći, nazvao ga je Župljanin, koji je tražio informacije o tom slučaju. Župljanin je pitao Tutuša da li može pustiti pomenutu dvojicu iz pritvora kako bi se spriječili nemiri u odredu, koji bi mogli dovesti do toga da odred napusti položaje na liniji fronta i tako ugrozi bezbjednosnu situaciju na području Banje Luke.¹³⁶⁷ Tutuš je od Župljanina zatražio da mu dostavi pismena uputstva i depeša iz CSB-a Banja Luka stigla je još iste noći.¹³⁶⁸ Međutim, Prema Tutuševim riječima, u toj depeši nisu bili navedeni elementi koji bi opravdali puštanje Dragojevića i Jokića na slobodu. Shodno tome, on ih nije pustio i pokušao je da obavijesti Miću Stanišića o Župljaninovom zahtjevu. Nije uspio da stupi u vezu sa Stanišićem, ali je uspio da razgovara sa generalom Tolimirom i izvijestio ga je o situaciji u vezi s tom dvojjicom pripadnika odreda. Tolimir ga je nazvao nakon 10 minuta i obavijestio ga da se Stanišić složio s njegovom odlukom da tu dvojicu zadrži u pritvoru i da bi nadležni sud trebao da odluči o eventualnim daljnjim radnjama.¹³⁶⁹ Oko 14:00 sati 21. jula 1992. godine, oko 30 naoružanih pripadnika odreda došlo je u zatvor Tunjice u Banjoj Luci i, zaprijetivši petorici radnika milicije oružjem, oslobodilo Dragojevića i Jokića.¹³⁷⁰

5. Zaključci o učešću Stojana Župljanina u UZP-u

(a) Zaključci o Župljaninovim dužnostima, nadležnostima i ovlaštenjima

489. Kao ovlašteni dužnosnik MUP-a RS, na osnovu člana 10 Ustava RS i člana 42 Zakona o unutrašnjim poslovima, Stojan Župljanin je bio dužan da zaštiti civilno stanovništvo bez obzira na njegovu vjersku i nacionalnu pripadnost, rasu ili politička ubjeđenja, i to čak i kada bi takvim poslovima i zadacima doveo svoj život u opasnost. CSB Banja Luka je bio odgovoran za

¹³⁶⁵ Vladimir Tutuš, 16. mart 2010. godine, T. 7708-7710; dokazni predmet P628, Informacija o evidentiranim nezakonitim radnjama pripadnika bivšeg Odreda milicije za specijalne namjene CSB-a Banja Luka, 5. maj 1993. godine, str. 12-13; dokazni predmet P586, Članak iz *Glasa*: "Ko odlučuje o oslobađanju?", 23. juli 1992. godine, str. 1.

¹³⁶⁶ Vladimir Tutuš, 16. mart 2010. godine, T. 7710.

¹³⁶⁷ Vladimir Tutuš, 16. mart 2010. godine, T. 7710-7711.

¹³⁶⁸ Vladimir Tutuš, 16. mart 2010. godine, T. 7711; dokazni predmet P1091, Depeša sa zahtjevom za puštanje na slobodu dva pripadnika Specijalnog odreda milicije, 20. juli 1992. godine.

¹³⁶⁹ Vladimir Tutuš, 16. mart 2010. godine, T. 7711-7712.

¹³⁷⁰ Vladimir Tutuš, 16. mart 2010. godine, T. 7712; dokazni predmet P628, Informacija o evidentiranim nezakonitim radnjama pripadnika bivšeg Odreda milicije za specijalne namjene CSB-a Banja Luka, 5. maj 1993. godine, str. 13.

podnošenje krivičnih prijava javnom tužilaštvu za krivična djela koja su bila počinjena u zoni odgovornosti CSB-a. To je obuhvatalo i krivična djela počinjena od strane radnika milicije iz dotičnog CSB-a. Župljanin je bio dužan i ovlašten da izriče disciplinske mjere svojim potčinjenima koji su počinili krivična djela i mogao je da naredi da se neki osumnjičeni zadrži u pritvoru dok se protiv njega vodi istraga.

490. Župljaninova odbrana tvrdi da su opštinski krizni štabovi uzurpirali Župljaninovu nadležnost nad milicijom i da je lokalna milicija izvršavala naređenja opštinskih organa vlasti. Shodno tome, Župljanin nije imao efektivnu kontrolu nad opštinskim snagama milicije.¹³⁷¹

491. Pretresno vijeće, na osnovu iskaza svjedoka Radulovića, Gajića, Kovača, Mačara i Nielsena, kao i određenog broja depeša koje je poslao sam Župljanin, prihvata da su određeni SJB-ovi, kao što su oni u Prijedoru i Sanskom Mostu, dobijali i provodili u djelo uputstva opštinskih kriznih štabova da vrše obezbjeđenje i prevoz zatočenih nesrba. Pretresno vijeće takođe ima u vidu nekoliko dokaznih predmeta, kao što su P657, P659, P668, P669, P670 i P671, koji pokazuju da je SJB Prijedor cijelo ljeto 1992. godine redovno obavještavao CSB Banja Luka o događanjima u toj opštini i da je od njega tražio pomoć u vezi s više stvari, uključujući prevoz zatvorenika iz Prijedora u logor Manjača. Dokazni predmeti P117, P123, P390 i P391, kao i iskazi koje su dali Dragan Majkić i svjedok ST161, pokazuju da je SJB Sanski Most kontinuirano izvještavao CSB Banja Luka o masovnim hapšenjima nesrba i o svom učešću u obezbjeđenju i prevozu zatvorenika.

492. Pretresno vijeće napominje da je Župljanin 5. maja 1992. godine postao član Kriznog štaba ARK-a, koji se nedugo po osnivanju proglasio najvišim organom vlasti u toj regiji i objavio da su njegove odluke obavezujuće za sve krizne štabove na nivou opština. Pretresno vijeće je u odjeljku koji se odnosi na UZP konstatovalo da opštinski krizni štabovi jesu provodili odluke Kriznog štaba ARK-a, koji je intervenisao i prilikom imenovanja pojedinačnih članova opštinskih kriznih štabova. Dana 6. maja 1992. godine, Župljanin je obavijestio SJB-ove u ARK-u da je milicija, prilikom vršenja svih svojih poslova i zadataka, dužna da se pridržava mjera i primjenjuje procedure koje je naložio Krizni štab ARK-a. U maju 1992. godine, Župljanin je nastavio da izdaje naređenja svojim radnicima milicije da vrše poslove i zadatke koje je naredio Krizni štab ARK-a, kao što je pljenidba naoružanja u ilegalnom posjedu, za koju je Pretresno vijeće konstatovalo da je provođena gotovo isključivo nad nesrbima u opštinama Banja Luka, Sanski Most, Kotor-Varoš, Prijedor, Ključ i Teslić. Dana 1. jula 1992. godine, Župljanin je svojim načelnicima SJB-ova naredio da provedu u djelo uputstvo koje je Krizni štab ARK-a izdao 22. juna 1992. godine, shodno kojem su rukovodeći položaji u MUP-u RS bili rezervisani za osobe srpske nacionalnosti. Dokazni predmeti P668 i

¹³⁷¹ Župljaninov završni pretresni podnesak, str. 70-76.

P1682 pokazuju da je između Župljanina, Drljače i Ratnog predsjedništva opštine Prijedor postojao odnos zasnovan na saradnji, u kojem je Župljanin igrao rukovodeću ulogu, kao što se vidi iz njegovog naređenja od 4. avgusta 1992. godine kojim je ovlastio Drljaču da odloži izvršenje odluke Ratnog predsjedništva opštine Prijedor o smanjenju broja pripadnika rezervnog sastava milicije koji su vršili obezbjeđenje u zatvoreničkim logorima u Prijedoru. Pretresno vijeće takođe ima u vidu iskaz svjedoka ST161, koji je u vezi sa Sanskim Mostom izjavio da se naređenja koja su dolazila od CSB-a i naređenja koja je izdavao opštinski krizni štab nikad nisu kosila. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da je sam Župljanin, barem do 30. jula 1992. godine, *de facto* legitimizirao praksu da milicija po opštinama izvršava naređenja opštinskih kriznih štabova.

493. Na osnovu toga, kao i na osnovu njegovog položaja načelnika CSB-a Banja Luka, Pretresno vijeće konstatuje da je Stojan Župljanin vršio najvišu funkciju u miliciji u ARK-u. Iako su neki SJB-ovi u njegovoj zoni odgovornosti vršili poslove i zadatke koje su im dodjeljivali lokalni krizni štabovi, dokazi pokazuju da su Krizni štab ARK-a, opštinski krizni štabovi i CSB Banja Luka tijesno saradivali na poslovima kao što su preuzimanje vlasti u Opštinama ARK-a od strane srpskih snaga, zatvaranje nesrba i njihovo raseljavanje na druga područja BiH ili u druge zemlje. Župljanin je imao *de jure* i *de facto* nadležnost nad SJB-ovima u Opštinama ARK-a, što je obuhvatalo ovlasti da imenuje i smjenjuje kadrove u MUP-u RS, uključujući načelnike SJB-ova, kao i da izdaje naređenja miliciji da izvrši neke konkretne zadatke, uključujući, kao što je u svom svjedočenju izjavio svjedok ST161, prevoz zatočenih nesrba u logor Manjača. Župljanin je protiv svojih potčinjenih mogao i da preuzima disciplinske mjere, uključujući mjeru ukidanja radnog odnosa.

(b) Zaključci o Župljaninovom doprinosu UZP-u

494. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da je UZP postojao tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica. Njegov cilj je bio trajno uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata sa teritorije planirane srpske države činjenjem krivičnih djela deportacije kao zločina protiv čovječnosti (tačka 9); nehumanih djela (prisilno premještanje) kao zločina protiv čovječnosti (tačka 10); i krivičnih djela prisilnog premještanja i deportacije kao djela u osnovi progona, kao zločina protiv čovječnosti (tačka 1).¹³⁷² Pretresno vijeće će sada analizirati Župljaninovo ponašanje kako bi utvrdilo da li je ono predstavljalo značajan doprinos ostvarenju zajedničkog plana.

(i) Uloga u blokadi Banje Luke

495. Stojan Župljanin je odigrao ključnu ulogu u blokadi Banje Luke od strane SOS-a 3. aprila 1992. godine. Dana 14. februara 1992. godine, prisustvovao je sastanku Glavnog i Izvršnog odbora

¹³⁷² V. odjeljak koji se odnosi na UZP.

SDS-a u Sarajevu, na kojem je Radovan Karadžić pozvao na formiranje opštinskih izvršnih odbora i drugih opštinskih organa, da bi nakon toga uslijedila mobilizacija srpskih snaga u svrhu preuzimanja vlasti u opštinama iz Varijante A i praćenja stanja u opštinama iz Varijante B. Dana 2. marta 1992. godine, u razgovoru koji je vodio sa Stanišićem u vezi sa blokadom Sarajeva, Župljanin je rekao Stanišiću da čeka uputstva i da će uspostaviti potpunu blokadu ukoliko to bude potrebno. U svjetlu događaja koji su uslijedili poslije tog razgovora, Pretresno vijeće ne sumnja da je Župljanin govorio o mogućoj budućoj blokadi Banje Luke. Dana 2. aprila 1992. godine, zamjenik komandanta TO-a Banje Luke saopštio je pripadnicima vojske i MUP-a RS, među kojima su bili Nedeljko Kesić i Đuro Bulić, svoju namjeru da narednog dana izvrši blokadu Banje Luke. Dana 3. aprila 1992. godine, SOS je, uz podršku SDS-a, izvršio blokadu grada, a srpske opštinske vlasti, nakon što je formiran Krizni štab čiji je član Župljanin postao, smjesta su postupile po zahtjevima SOS-a. Župljanin ne samo da protiv SOS-a nije preduzeo nikakve radnje, nego je, zajedno sa Predragom Radićem i drugim organima vlasti ARK-a, doprinio ispunjenju zahtjeva SOS-a. Dana 7. maja 1992. godine, u telefonskom razgovoru sa Čedom Kljajićem, načelnikom Uprave za javnu bezbjednost, Župljanin je izrazio zadovoljstvo djelovanjem SOS-a rekavši: "Konačno su preuzeli vlast ovdje gore". Dodao je da su Muslimani u Banjoj Luci shvatili da su izgubili i da je bilo "krajnje vrijeme" za to. Na osnovu tih dokaza, Pretresno vijeće konstatuje da je Stojan Župljanin, u dogovoru sa TO-om Banje Luke, Predragom Radićem i drugim dužnosnicima SDS-a u ARK-u, bio jedan od ključnih aktera koji su stajali iza organizovanja blokade Banje Luke 3. aprila 1992. godine i preuzimanja vlasti u tom gradu, koje je on počeo da planira najkasnije u martu 1992. godine.

496. Pretresno vijeće podsjeća da su poslije 3. aprila 1992. godine razne naoružane grupe, među kojima su bili SOS, jedna mješovita grupa koju su činili pripadnici milicije i neki drugi ljudi, uključujući i jednu grupu ljudi koja se vozila u crvenom kombiju, kao i Specijalni odred milicije CSB-a Banja Luka (počev od maja 1992. godine), počele da terorisu nesrpsko stanovništvo Banje Luke tako što su vršile pretrese i neovlaštena hapšenja i tukle i ponižavale nesrbe kako na ulici, tako i u zatočeničkim centrima. U prvoj polovini aprila 1992. godine, uprkos tome što je bio dužan da zaštititi stanovništvo, Župljanin je izjavio da ne može garantovati fizičku bezbjednost i imovinsku sigurnost građanima Banje Luke muslimanske nacionalnosti, iz čega su Muslimani shvatili da im je sigurnost ozbiljno ugrožena.

497. Pretresno vijeće je u odjeljku koji se odnosi na Banju Luku konstatovalo da su nesrbe odvodili u CSB Banja Luka na saslušanja i da su ih često tukli. Dana 11. juna 1992. godine, Župljanin je bio prisutan dok su nesrbe zlostavljali u hodnicima CSB-a i tjeroali ih da pozdravljaju s tri uzdignuta prsta. Grupa ljudi koji su se vozili u crvenom kombiju je neke od napada započela iz CSB-a Banja Luka. Prema riječima Predraga Radulovića, Župljanin je bio obaviješten o tome i

odgovorio je da će to ispitati. Dana 16. avgusta 1992. godine, predstavnici muslimanske zajednice u Banjoj Luci obavijestili su Župljanina o ubistvima, napadima na njihovu imovinu i džamije, kao i o drugim zločinima, među kojima su bili i zločini koje je grupa ljudi koja se vozikala u crvenom kombiju počinila nad Muslimanima u Banjoj Luci.

498. Dokazi pokazuju da je CSB Banja Luka 25. maja 1992. godine formulisao plan rada u cilju borbe protiv talasa zločina koji je počev od aprila 1992. godine zapljusnuo Banju Luku. Taj plan rada obuhvatao je zločine koje su nad nesrbima počinili Srbi, uključujući pripadnike SOS-a i dvojicu navodnih pripadnika one jedinice u crvenom kombiju. Neke od mjera zamišljenih u tom planu rada bile su primijenjene. Župljanin je Javnom tužilaštvu u Banjoj Luci podnio krivične prijave protiv Branka Palačkovića i još 29 navodnih počinitelja za zločine počinjene nad Srbima, Hrvatima i Muslimanima. Palačković je uhapšen u ljeto 1992. godine, ali je navodno u septembru 1992. godine ponovo činio zločine. Na osnovu dokaza nije moguće utvrditi okolnosti njegovog puštanja na slobodu. Župljanin je takođe naredio hapšenje navodnih počinitelja srpske nacionalnosti zbog ubistva jednog Muslimana koji se prezivao Smajlagić.

499. Međutim, osim podnošenja nekoliko krivičnih prijava, uglavnom protiv Palačkovića i njegovih saradnika, milicija u Banjoj Luci nije zaštitila muslimanske i hrvatske stanovnike, koji su zbog toga, poslije 3. aprila 1992. godine, počeli da odlaze iz te opštine, i to svake sedmice po više stotina njih. Ljudi iz crvenog kombija su tokom cijele 1992. godine nastavili da čine zločine u Banjoj Luci. Na osnovu iskaza koje su dali svjedoci ST223 i ST225, Pretresno vijeće konstatuje da je poslije sastanka održanog 16. avgusta 1992. godine zlostavljanje nesrba od strane pripadnika milicije srpske nacionalnosti, uključujući hapšenja i pljačku njihove imovine, samo pojačano. Pored toga, Župljanin je neke od pripadnika SOS-a uvrstio u sastav novoformiranog Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka, uprkos njihovoj protivzakonitoj blokadi Banje Luke i upozorenjima da se radi o opasnim kriminalcima, koja su mu uputili načelnik SJB-a Banja Luka Vladimir Tutuš i službenik za obavještajne poslove Predrag Radulović. Pretresno vijeće je zauzelo stav da je činjenje zločina nad nesrbima od strane SOS-a u periodu poslije 3. aprila 1992. godine bilo rasprostranjeno i sistematsko. Na osnovu svega gorenavedenog, Vijeće konstatuje da je Župljanin, kao načelnik CSB-a, znao za te zločine. Ovaj zaključak je u skladu s dokaznim predmetom 1D198, to jest planom rada CSB-a Banja Luka od 25. maja 1992. godine za borbu protiv kriminala u Banjoj Luci, koji pokazuje da je CSB Banja Luka do tog datuma imao sačinjen plan za provođenje istrage nekih od zločina koje su počinili pripadnici SOS-a. Stoga je Župljanin, time što je pripadnike SOS-a uvrstio u sastav odreda, pa i na komandne položaje u njemu, stvorio jedinicu koja se sastojala od srpskih nacionalista, ujedno prethodno osuđivanih kriminalaca. Pretresno vijeće je konstatovalo da

je ta jedinica činila gnusne zločine nad Muslimanima i Hrvatima u Banjoj Luci, kao i u drugim Opštinama ARK-a u kojima je bila angažovana.

(ii) Uloga u preuzimanju vlasti u drugim opštinama u ARK-u

a. Uloga u operaciji razoružavanja

500. Pretresno vijeće konstatuje da je Stojan Župljanin, u maju i junu 1992. godine, naredio svojoj miliciji da, u saradnji sa drugim srpskim snagama, izvrši operaciju razoružavanja u ARK-u, za koju je Pretresno vijeće zaključilo da je bila usmjerena samo protiv nesrba i da je doprinijela njihovom uklanjanju iz Opština ARK-a, kao i da je predstavljala jedno od sredstava koje su učesnici UZP-a primijenili kako bi ostvarili svoj zajednički cilj. Na taj način, Župljanin je osigurao izvršavanje naredbi Kriznog štaba ARK-a, među čijim su najvišim rukovodiocima bili istaknuti članovi SDS-a Radoslav Brđanin i Vojislav Kuprešanin, za koje je Pretresno vijeće konstatovalo da su bili učesnici UZP-a. Pripadnici milicije u ARK-u koji su bili pod nadležnošću CSB-a Banja Luka su u borbenim operacijama u opštinama u ARK-u učestvovali i samostalno i u sadejstvu sa VRS-om.

b. Formiranje Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka, nadležnost nad tim odredom i njegovo angažovanje u Opštinama ARK-a

501. Stojan Župljanin je odigrao ključnu ulogu u formiranju odreda u okviru CSB-a Banja Luka u maju 1992. godine. Svjedok ST183 i Radulović su u svom svjedočenju izjavili da je odred bio pod nadležnošću Stojana Župljanina. Njihovi iskazi su uveliko potkrijepljeni drugim dokazima koji su uvršteni u spis. Prvo, sam Župljanin je 12. maja 1992. godine za novine *Glas* izjavio: "[O]dred će sigurno biti pod punom kontrolom i biće spreman za izvršavanje i najsloženijih zadataka. Ako bude potrebno da odred dejstvuje zajedno sa Armijom, on će biti stavljen na raspolaganje." Drugo, u proljeće i ljeto 1992. godine, na zahtjev opštinskih organa vlasti u ARK-u, Župljanin je uputio vodove tog odreda u neke Opštine ARK-a kako bi učestvovali u operacijama koje su tamo izvođene. U jednoj operaciji koja je izvođena u Sanskom Mostu, Župljanin je čak imenovao načelnika SJB-a Sanski Most za komandanta odreda za tu operaciju. Treće, kad god bi se pojavili problemi u ponašanju pripadnika odreda, Župljaninu bi bili prijavljeni njihovi zločini ili nedisciplinovano ponašanje. Isto tako, kada je pripadnike odreda zaustavila milicija, od Župljanina su tražili pomoć kako bi osigurao njihovo puštanje na slobodu. Četvrto, dana 12. ili 13. maja 1992. godine, odred je zajedno s drugim snagama milicije učestvovao u smotri u Banjoj Luci na kojoj je bio Župljanin i održao govor, ali na kojoj nije bilo predstavnika vojnog rukovodstva. Konačno, CSB Banja Luka isplaćivao je plate pripadnicima odreda. S obzirom na te dokaze, iskaz svjedoka SZ002

da je odred bio vojna jedinica pod nadležnošću pukovnika Stevilovića nije vjerodostojan. Pretresno vijeće prihvata da je određeni broj pripadnika odreda imao iskustvo stečeno u vojnoj službi i primjećuje da je to potpuno u skladu s antiterorističkim i protivdiverzantskim karakterom te jedinice. Međutim, iskustvo pripadnika odreda nije ono što određuje ko je imao nadležnost nad njima nakon što su ušli u sastav odreda. Pretresno vijeće konstatuje da je Župljanin imao kompletnu nadležnost nad odredom i da je njegovim pripadnicima mogao da izriče disciplinske mjere, uključujući trajno udaljšavanje iz službe.

502. Pretresno vijeće konstatuje da je Župljanin tokom ljeta 1992. godine, na zahtjev opštinskih vlasti, upućivao vodove iz sastava odreda da, zajedno sa drugim srpskim snagama, učestvuju u preuzimanju vlasti u raznim opštinama, kao što su Kotor-Varoš, Prijedor i Ključ. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke iz odjeljaka posvećenih Opštinama ARK-a da je preuzimanje vlasti prethodilo kampanji masovnih hapšenja, nametanja mjera diskriminacije, prisilnog premještanja, deportacije i činjenja drugih zločina nad nesrpskim stanovništvom od strane srpskih snaga.

503. I Vladimir Tutuš i Predrag Radulović su u brojnim prilikama obavještavali Župljanina o tome da pripadnici odreda čine zločine i nipodaštavaju i podrivaju autoritet redovnog sastava milicije. Ta obavještenja su se, pored ostalog, odnosila na zločine koje su pripadnici odreda počinili u Doboju, dok su bili pod komandom Ljubana Ećima i Zdravka Samardžije. Dana 13. juna 1992. godine, Simo Drljača je izvijestio Župljanina da pripadnici "specijalne jedinice" CSB-a Banja Luka vrše samovoljna hapšenja i saslušanja i da zlostavljaju zatočenike u logoru Omarska. Otimali su zatočenicima dragocjenosti i pljačkali tokom operacija čišćenja terena. Krajem juna 1992. godine, Dekanović i Radulović su obavijestili Župljanina da su pripadnici Specijalnog odreda milicije, dok su bili angažovani u Kotor-Varošu, počinili teška krivična djela nad nesrpskim stanovništvom, uključujući krađe, premlaćivanja, silovanja i ubistva. Sam Župljanin je tu informaciju saopštio Sreti Gajiću. Dana 1. jula 1992. godine, načelnik Odjeljenja za sprečavanje i otkrivanje kriminaliteta SJB-a Banja Luka uputio je Župljaninu depešu u kojoj je ponovo nabrojao zločine i primjere nedisciplinovanog ponašanja pripadnika odreda. Ta depeša je sadržala informacije o Danku Kajkutu, Nenadu Kajkutu, Ljubanu Ećimu i još nekolicini pripadnika odreda za koje se sumnjalo da su počinili zločine. Konačno, na osnovu toga što je Stojan Župljanin bio na položaju načelnika CSB-a Banja Luka, te uzevši u obzir da se njegova kancelarija nalazila u istoj zgradi u koju su dovodili nesrbe nakon što bi ih uhapsili, Pretresno vijeće smatra da je jedini razuman zaključak taj da je on znao da je odred po Banjoj Luci vršio nasumična hapšenja, koja su bila usmjerena gotovo isključivo protiv nesrpskog stanovništva.

504. Uprkos svojim obimnim saznanjima o zločinima koje je počinio njegov odred, Župljanin nije učinio ništa da obuzda ponašanje njegovih pripadnika i da protiv njih provede efikasnu istragu i kazni ih. Jedini dokaz o istrazi protiv pripadnika odreda za neko teško krivično djelo jeste jedan upis od 29. jula 1992. godine u "Krivičnom upisniku" u Kotor-Varošu, u kojem se navodi da je protiv Danka Kajkuta podnesena krivična prijava zbog dvostrukog silovanja koje je navodno počinjeno u Kotor-Varošu. Iz dokaza nije moguće utvrditi nacionalnu pripadnost navodnih žrtava. Međutim, krivična prijava protiv Kajkuta nije podnesena javnom tužilaštvu, a optužbe su na kraju povučene. Primjer Župljaninovog tolerantnog stava prema zločinima koje je činio odred predstavlja njegov pokušaj od 20. jula 1992. godine da obezbijedi puštanje na slobodu dvojice pripadnika odreda koji su bili uhapšeni zbog krađe automobila.

505. Pored toga što nije provodio istrage o zločinima pripadnika odreda, Pretresno vijeće, na osnovu knjige evidencije disciplinskih postupaka CSB-a Banja Luka i svjedočenja disciplinskog tužioca Radomira Rodića, konstatuje da Župljanin, koji je raspolagao konačnim ovlastima za pokretanje disciplinskih postupaka protiv svojih potčinjenih, nije izricao disciplinske mjere protiv pripadnika odreda. Usprkos brojnim izvještajima o učešću Kajkuta i Ećima u kriminalnim aktivnostima 1992. godine, Župljanin ih je i dalje angažovao u akcijama odreda, a u martu 1993. godine oni su još uvijek bili zaposleni u CSB-u Banja Luka. Župljanin je tim svojim postupcima obezbijedio da pripadnici odreda ne budu kažnjeni za svoje zločine i ohrabrivao njihovo kriminalno ponašanje.

(iii) Znanje i uloga Župljanina u protivpravnom zatočenju nesrba u Opštinama ARK-a

506. Župljanin ja takođe raspolagao obimnim saznanjima o protivpravnom zatočenju, zlostavljanju i ubistvu nesrba zatočenih u zatočeničkim objektima i logorima u Opštinama ARK-a. Bio je svjestan toga da su hiljade nesrba bile zatočene u teškim uslovima u logoru Manjača, vojnom zatočeničkom objektu u opštini Banja Luka, gdje su pripadnici milicije odvozili zarobljenike koji su prethodno bili zatočeni u drugim Opštinama ARK-a, u zatočeničkim objektima kojima je upravljala milicija. Na primjer, dana 2. jula 1992. godine, načelnik SJB-a Sanski Most obavijestio je Župljanina da su prevezli 250 Hrvata i Muslimana na Manjaču. Krajem jula ili početkom avgusta, Župljanin je i sam obišao taj logor, uključujući štale u kojima su bili smješteni zatočenici. Pored toga, u odjeljku koji se odnosi na Banju Luku, Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze koji pokazuju da su konvoji sa zarobljenicima koji su išli iz Prijedora za Manjaču morali da prođu kroz Banju Luku. Na primjer, dokazni predmet P670 pokazuje da je Simo Drljača 5. avgusta 1992. godine tražio od Župljanina da 6. avgusta 1992. godine osigura bezbjedan prolaz za konvoj kojim je bio predviđen prevoz 1.466 zarobljenika iz Prijedora na Manjaču. Župljanin je znao za smrt dvadesetak

zarobljenika nesrpske nacionalnosti, koji su se ugušili dok ih je iz Sanskog Mosta ka logoru Manjača u jednom kamionu prevozila milicija iz Sanskog Mosta.

507. Župljaninova saznanja o zločinima nad nesrbima u ARK-u sezala su šire od opštine Banja Luka i zločina koje su počinili pripadnici odreda. Više izvještaja koje je SJB Sanski Most u periodu od 17. juna do 18. avgusta 1992. godine poslao CSB-u Banja Luka pokazuje da je Župljanin znao da je u zatočeničkim centrima u Sanskom Mostu držan veliki broj zatočenika, uglavnom nesrba, i da ih je čuvala milicija, da je do 18. avgusta 1992. godine 12.000 Muslimana i Hrvata zatražilo da ode iz te opštine, te da je milicija iz Sanskog Mosta obezbjeđivala pratnju za nesrbe koji su se "raseljavali" na druga područja. Pored toga, na osnovu iskaza koji su dali svjedok ST161 i Dragan Majkić, Pretresno vijeće konstatuje da je milicija iz Sanskog Mosta svakodnevno izvještavala Župljanina o zločinima koje su nad nesrbima činili pripadnici paravojnih formacija.

508. Predrag Radulović je Župljanina u više navrata obavještavao o tome da su srpske snage u Prijedoru razarale sela, uništavale džamije i hapsile veliki broj nesrba, uključujući žene, djecu i starce, i zatočavale ih u Omarskoj, Keratermu i Trnopolju. Radulović je za te događaje krivio Simu Drljaču. Negdje u junu 1992. godine, Predrag Radulović i Goran Šajinović su obišli logore Keraterm i Omarska. Istog dana kad su obišli te logore, obavijestili su Župljanina o užasnim uslovima u kojima su držani zatočeni i o zlostavljanju koje su nad njima vršili, pored ostalih, i pripadnici milicije. Župljanin je odgovorio nehajno rekavši da se takve stvari dešavaju u ratu i zatim je u žurbi otišao da gleda neku fudbalsku utakmicu. Dana 17. jula 1992. godine, Župljanin je s drugim rukovodiocima ARK-a obišao Omarsku, gdje su se na zatočenicima mogli vidjeti tragovi zlostavljanja i gdje su ih natjerali da delegaciju pozdravljaju s tri uzdignuta prsta. Prema riječima Nusreta Sivca, članovi delegacije su se smijali tom prizoru.

509. Najkasnije jula 1992. godine, Župljanin je znao da je milicija u Ključu, tokom maja i juna 1992. godine, zajedno s vojskom, uhapsila i saslušala nekih 2.000 ljudi i u zatočeničke logore poslala oko 1.200 ljudi, te da su tokom tog procesa čuvari srpske nacionalnosti zlostavljali zatočenike. Najkasnije 5. avgusta 1992. godine, Župljanin je znao da u Donjem Vakufu postoji zatvor za Muslimane i Hrvate i da je milicija uhapsila i u njemu čuvala 60 zatvorenika. Tog dana, međunarodni mediji su počeli da izvještavaju o zatočenicima u Omarskoj i Trnopolju koji su držani u nehumanim uslovima i podvrgavani fizičkom zlostavljanju. Župljanin je znao da je SJB Ključ 29. avgusta 1992. godine sve osobe koje su držane u toj opštini poslao u logor Manjača, a u novembru 1992. godine obaviješten je o slučajevima ubistva, silovanja, krađe i paljevine u kojima su žrtve bili Muslimani. Vrijedi napomenuti da je načelnik SJB-a Ključ, zbog nacionalne pripadnosti žrtava,

tražio od CSB-a uputstva o tome da li bi se trebale podnositi krivične prijave protiv nepoznatih počinitelja, jer bi se tako ti zločini objelodanili javnosti.

510. Činjenica da je Župljanin znao za zločine nad nesrbima, a posebno za njihovo protivpravno zatočenje, vidi se iz više naredjenja i depeša koje je poslao svojim potčinjenima i pretpostavljenima u MUP-u RS. Dokazni predmeti P1002, 1D666 i P1013, na primjer, pokazuju da je do 30. aprila 1992. godine, a i kasnije, u maju 1992. godine, Stojan Župljanin znao da su pripadnici milicije ARK-a bili umiješani u kriminalne aktivnosti. Dokazni predmet P160 pokazuje da je on najkasnije 11. jula 1992. godine znao za masovna hapšenja Muslimana od strane opštinskih vlasti, za njihovo zatočenje i zlostavljanje u "nedefinisanim logorima", kao i za učešće milicije u poslovima obezbjeđenja tih objekata. Dokazni predmet P117 pokazuje da je Župljanin sredinom avgusta obaviješten o "civilnim zarobljenicima" koje su držali u sportskoj dvorani u Sanskom Mostu. Župljanin je bio najviši dužnosnik MUP-a RS u ARK-u. Njegov propust da preduzme odgovarajuće mjere kako bi zaustavio masovna hapšenja nesrba i učešće svojih radnika milicije u njima predstavljao je u najmanju ruku značajan, ako ne i bitan doprinos protivpravnim hapšenjima. Prilikom donošenja ovog zaključka uzeto je u obzir da je Župljanin izdao naredjenja za zaštitu stanovništva, ali da nije dalje pratio njihovo izvršavanje.

511. Župljanin je takođe odigrao aktivnu ulogu u operaciji masovnog hapšenja nesrba u ARK-u. Na primjer, svjedok ST161 je u svom svjedočenju izjavio da zahtjev da milicija iz Sanskog Mosta preveze zatočenike na Manjaču nije došao od vojske, nego od CSB-a Banja Luka. Dana 6. avgusta 1992. godine, Župljanin je osigurao bezbjedan prolaz konvoju sa zarobljenicima koji je išao iz Prijedora za Sanski Most. Dana 29. septembra 1992. godine, bez obzira na to što je znao da su pripadnici milicije iz Prijedora bili umiješani u ubistva nesrba, Župljanin je naredio miliciji iz Prijedora da bude u pratnji autobusa kojima je u Hrvatsku prevezeno više od 1.500 ljudi iz Trnopolja u opštini Prijedor. Primjer Župljaninovog stava prema protivpravnom zatočenju nesrba jeste dokazni predmet P583, dopis kojim je on 20. jula 1992. godine obavijestio Miću Stanišića da su vojska i milicija u ARK-u u periodu od aprila do jula 1992. godine poslije borbenih operacija uhapsile nekoliko hiljada građana muslimanske i hrvatske nacionalnosti, da za neke od njih nije bilo nikakvih podataka da su učestvovali u borbenim dejstvima ili aktivnostima vezanim za borbu, kao i da bi se oni mogli tretirati kao "taoci" i razmijeniti za zarobljene Srbe. Stoga, Župljanin nije samo propustio da zaustavi protivpravno zatočenje nesrba, već je pristao na njega, aktivno učestvovao u njemu, pa čak i predložio da se protivpravno zatočeni nesrbi koriste za razmjenu zarobljenika.

512. Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir da su, u periodu od aprila do septembra 1992. godine, stotine nesrba svake sedmice bježale iz opštine Banja Luka u autobusima koji su bili u

pratnji civilne milicije. S obzirom na učestalost tih odlazaka i okolnosti u kojima je do njih došlo, Pretresno vijeće konstatuje da je Župljanin, kao načelnik CSB-a Banja Luka, znao za njih. U stvari, bio je potpuno svjestan da su Muslimani i Hrvati počeli masovno odlaziti ne samo iz Banje Luke, već iz cijelog ARK-a. Dana 31. jula 1992. godine, Župljanin je podsjetio SJB-ove u ARK-u da, shodno odluci Kriznog štaba ARK-a, osobe koje odlaze iz ARK-a ne mogu sa sobom ponijeti više od 300 DM ili ekvivalentan iznos u nekoj drugoj valuti, te zahtijevao od načelnika SJB-ova da tu odluku provode u djelo, da izdaju potvrde o privremenom oduzimanju u slučajevima kada oduzmu iznose koji premašuju 300 DM, te da oduzeta sredstva deponuju na blagajnu CSB-a Banja Luka. Pretresno vijeće je u odjeljcima koji se odnose na zločine počinjene u Opštinama ARK-a konstatovalo da je nametanje tih ograničenja nesrbima, koji su iz straha za svoj život odlazili iz opštine, predstavljalo progon, kao zločin protiv čovječnosti, počinjen putem oduzimanja imovine.

(iv) Župljaninovo ponašanje u vezi sa činjenjem zločina nad nesrbima u Opštinama ARK-a

513. Uprkos tome što je posjedovao obimna saznanja o zločinima koje su nad nesrbima u ARK-u počinile srpske snage, među kojima su bili i pripadnici njegove milicije, kao i o masovnom odlasku nesrba iz Opština ARK-a, o kojem su ga izvještavali njegovi potčinjeni i koje je i sam vidio u Banjoj Luci, Stojan Župljanin je 25. juna 1992. godine poslove provođenja istrage teških krivičnih djela prenio na SJB-ove u ARK-u, unatoč tome što mu je načelnik SJB-a Banja Luka savjetovao suprotno, rekavši mu da SJB-ovi ne raspolažu s dovoljno resursa da bi mogli da preuzmu tu novu dužnost. Premda Pretresnom vijeću nisu predočeni dokazi o tome da su načelnici SJB-ova drugih opština u sastavu ARK-a imali slične pritužbe, ono se, uzevši u obzir, s jedne strane, svoje zaključke iz odjeljaka posvećenih Opštinama ARK-a, a sa druge, gorenavedene dokaze o broju krivičnih djela počinjenih nad nesrbima po kojima je milicija u tim opštinama provela istragu, uvjerilo da je Župljanin propustio da osigura da pripadnici njegove milicije propisno provedu istragu o krivičnim djelima počinjenim nad nesrbima u Opštinama ARK-a, čime je propustio da izvrši svoju dužnost da zaštiti nesrpsko stanovništvo RS-a, propisanu članom 10 Ustava i članom 42 Zakona o unutrašnjim poslovima.

514. Pored toga, Župljanin nije učinio ništa kako bi umirio i zaštitio nesrpsko stanovništvo, osim što je SJB-ovima u ARK-u izdavao isprazna i uopštena naređenja kojima ih je podsticao da se pridržavaju zakona. U svjetlu njegovih djela i propusta, razmotrenih gore u tekstu, kao i primjera koji slijede dolje u tekstu, Pretresno vijeće konstatuje da Župljanin nije iskreno namjeravao da njegova naređenja budu izvršena. Na primjer, dana 15. maja 1992. godine, Župljanin je svojim načelnicima SJB-ova prosljedio naređenje MUP-a RS da osobe koje su prethodno kažnjavane za

krivična djela ne mogu da budu dio rezervnog sastava milicije, izuzev kad su u pitanju poslovi i zadaci vezani za saobraćaj. Samo nekoliko dana prije nego što je svojim potčinjenima proslijedio ova uputstva, angažovao je kriminalce, pripadnike SOS-a, u Specijalni odred milicije CSB-a Banja Luka, svoju elitnu jedinicu, koju je cijelo ljeto koristio za izvršavanje najsloženijih operacija. Dana 14. avgusta 1992. godine, Župljanin je donio odluku da formira komisiju koja će ispitati uslove u zatočeničkim logorima. Međutim, za članove te komisije imenovao je upravo one ljude koji su u tim logorima bili zaduženi za saslušavanje zatočenika, pa su stoga znali za njihovo zlostavljanje ili su u njemu učestvovali; dao im je samo tri dana da dovrše taj posao; i, konačno, kada su članovi komisije podnijeli svoj izvještaj, bio je to jednostavno kolaž prethodno sačinjenih izvještaja o Omarskoj, Keratermu i Trnopolju, koji nije bacio ni tračak svjetla na zlostavljanje koje su trpjeli zatočeni nesrbi niti na ljude koji su bili odgovorni za to. Župljanin nije tražio nikakvu daljnju istragu o zlostavljanju u zatočeničkim centrima niti je preduzeo ikakve daljnje korake kako bi otkrio one koji su bili odgovorni za slučajeve zlostavljanja koji su mu bili poznati. Naprotiv, ima dokaza da je Župljanin 8. oktobra 1992. godine, uprkos tome što je znao da su pripadnici milicije iz Sanskog Mosta bili umiješani u protivpravno zatočenje i u smrt 20 zatočenika koji su se ugušili dok su ih prevozili iz Sanskog Mosta na Manjaču, imenovao Dragu Vujanića, upravnika zatočeničkih objekata u Sanskom Mostu kojima je upravljala milicija, za inspektora za privredni kriminal.

515. Župljanin nikad nije pokušao da smijeni Simu Drljaču iz Prijedora, uprkos tome što je znao za zvjerstva koja su počinjena u zatočeničkim logorima i što ga je Radulović upozoravao u vezi s Drljačom. Kada je predsjednik Srpske opštine Teslić izvršio pritisak na njega da uhapsi pripadnike moćne grupe "Miće", Župljanin je odmah prikupio grupu za izvršenje tog zadatka i riješio taj problem. Isto tako, njegove snage su sredinom maja 1992. godine na području između Doboja i Banje Luke uspješno spriječile pokušaj pripadnika paravojsnih snaga da pobiju 300 do 600 Muslimana i Roma. U svjetlu tih dokaza, te uzevši u obzir da je Župljanin bio na najvišoj funkciji u miliciji ARK-a, Pretresno vijeće se uvjerilo da je Župljanin mogao da smijeni Drljaču da je to htio. Pretresno vijeće, stoga, konstatuje da Župljanin i Drljača možda nisu bili u dobrim odnosima, ali da Župljanin nije preduzeo ništa kako bi Drljaču uklonio s položaja zbog zločina koje je srpska milicija počinila nad nesrbima u Prijedoru.

516. Stojan Župljanin je, barem u dva navrata, svjesno obmanuo javnog tužioca u istragama koje su se ticale ubistava nesrba koja su počinili pripadnici milicije iz Prijedora. Kao prvo, ometao je istragu ubistva osmoro nesrba tokom noći sa 6. na 7. avgust 1992. godine ispred logora Manjača.¹³⁷³ Dana 5. avgusta 1992. godine, Simo Drljača je od njega zatražio da osigura bezbjedan prolaz konvoju sa zatočenicima koji su sljedećeg dana trebali biti prevezeni iz Prijedora u logor Manjača u

¹³⁷³ Pretresno vijeće je izložilo zaključke o ovom incidentu u odjeljku koji se odnosi na Banju Luku.

Banjoj Luci. Dana 7. avgusta 1992. godine, banjalučka milicija je obavila razgovor s vozačima kamiona kojim je tog dana na obalu rijeke Vrbas odvezeno osam leševa koji su potom tu bačeni. Ti vozači su bili pripadnici milicije iz Prijedora, a službene zabilješke koje su sačinjene na osnovu razgovora koji su s njima obavljani sadrže relevantne pojedinosti o tom incidentu, kao što je činjenica da su žrtve izgubile život u noći sa 6. na 7. avgust 1992. godine ispred logora Manjača. Dana 8. avgusta 1992. godine, inspektori odsjeka za kriminalističku tehniku CSB-a Banja Luka utvrdili su identitet dviju od tih žrtava. Međutim, 26. avgusta 1992. godine, Župljanin je Javnom tužilaštvu u Banjoj Luci podnio krivičnu prijavu protiv nepoznatih počinitelja i naveo u njoj da nijedna od osam žrtava još uvijek nije identifikovana, ne dodajući pritom nijedan drugi raspoloživi podatak o tom incidentu. Dodatne podatke poslao je tužiocu tek 14. septembra 1992. godine.

517. Župljanin se slično ponio i u vezi s ubistvom približno 150 do 200 Muslimana na Korićanskim stijenama, koje su izvršili pripadnici milicije iz Prijedora.¹³⁷⁴ Na osnovu iskaza koji je dao svjedok Nenad Krejić, Pretresno vijeće konstatuje da je Župljanin najkasnije 23. ili 24. avgusta 1992. godine dobio informacije o tome da su pripadnici milicije iz Prijedora bili umiješani u ta ubistva. Međutim, Župljanin je 8. oktobra 1992. godine Javnom tužilaštvu u Banjoj Luci podnio krivičnu prijavu protiv "nepoznatih" počinitelja, bez ikakve naznake o mogućem učešću pripadnika milicije iz Prijedora u tim ubistvima. Pored toga, Župljanin je 24. avgusta 1992. godine obaviješten da je jedna osoba preživjela taj incident, a nekoliko dana kasnije, kada je VRS pronašao tog preživjelog, Župljanin je naredio da se taj preživjeli dovede u CSB Banja Luka. Međutim, on je čak i u novembru 1992. godine, u intervjuu za mrežu ABC, izjavio da nema preživjelih koji bi mogli da rasvijetle incident na Korićanskim stijenama. Iako odgovornost za neuspjeh te istrage ne leži isključivo na Župljaninu, on je učinio što je mogao kako bi osigurao da počinioci ne budu kažnjeni.

(c) Zaključak

518. Na osnovu gorenavedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je Stojan Župljanin, počev od 1. aprila 1992. pa sve do kraja te godine, naređivao i koordinisao razoružavanje nesrpskog stanovništva u Opštinama ARK-a. Formirao je Specijalni odred milicije CSB-a Banja Luka, jedinicu koju je koristio kao pomoć drugim srpskim snagama u preuzimanju vlasti u Opštinama ARK-a. Bio je potpuno svjestan protivpravnog hapšenja nesrba i njihovog prisilnog uklanjanja i učestvovao je u tome. Propustio je da pokrene krivične istrage i da disciplinski kazni svoje potčinjene koji su činili zločine nad nesrbima, čime je stvorio atmosferu nekažnjivosti koja je dodatno pospjela činjenje zločina nad nesrbima. Propustio je da zaštiti nesrpsko stanovništvo čak i nakon što je ono od njega zatražilo zaštitu, čime je pojačao njihov osjećaj nesigurnosti i u velikoj

¹³⁷⁴ Pretresno vijeće je izložilo zaključke o ovom incidentu u odjeljku koji se odnosi na Kotor-Varoš.

mjeri doprinio njihovom bijegu iz Opština ARK-a. Stoga je Stojan Župljanin, tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, značajno doprinio zajedničkom cilju trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata sa teritorije planirane srpske države.

519. Prilikom utvrđivanja da li je Župljanin putem svojih radnji i propusta namjeravao dati doprinos zajedničkom cilju, Pretresno vijeće je prije svega uzelo u obzir Župljaninovu ulogu u blokadi Banje Luke; njegove veze sa SDS-om, koje se vide iz bezrezervne podrške koju su čelnici SDS-a u ARK-u iskazali prilikom njegovog imenovanja za načelnika CSB-a i iz njegove interakcije sa drugim članovima SDS-a; činjenicu da je prisustvovao sjednici Glavnog odbora SDS-a održanoj 14. februara 1992. godine u hotelu "Holiday Inn" u Sarajevu; kao i njegov doprinos provođenju politike SDS-a u Banjoj Luci i drugim opštinama u sastavu ARK-a. Pretresno vijeće je u obzir uzelo i Župljaninov propust da zaštiti nesrpsko stanovništvo, zajedno s činjenicama da je u sastav odreda uvrstio pripadnike SOS-a i da nije preduzimao ništa u vezi sa zločinima koje je ta jedinica počinila, kao i s njegovim izjavama i radnjama koje je preduzeo u odgovor na zahtjev za zaštitu koji su mu uputili Muslimani iz Banje Luke. U tom kontekstu, Pretresno vijeće smatra da Župljanin jeste izdavao naređenja da se zaštiti nesrpsko stanovništvo u ARK-u i da je podnio nekoliko krivičnih prijava za zločine koji su počinjeni nad nesrbima. Međutim, iako je i dalje primao informacije o tome da se zločini, uključujući protivpravno zatočenje, čine u velikim razmjerama, on nije preduzeo korake kako bi osigurao da ta naređenja zaista budu izvršena. Vijeće je takođe uzelo u obzir da Župljanin jeste preduzeo uspješnu akciju protiv grupe "Miće", čiji su pripadnici počinili zločine nad nesrbima u Tesliću, ali, nakon što je razmotrilo sve slučajeve u kojima je Župljanin zanemario svoju dužnost da zaštiti nesrpsko stanovništvo, Pretresno vijeće smatra da je on tu akciju protiv grupe "Miće" preduzeo samo zato što je ova grupa postala smetnja za srpske opštinske vlasti. Na osnovu tih dokaza, Pretresno vijeće konstatuje da je Župljaninov propust da zaštiti muslimansko i hrvatsko stanovništvo činio dio odluke da se to stanovništvo diskriminiše i natjera na odlazak iz Opština ARK-a, te da nije bio samo posljedica pukog zanemarivanja dužnosti. Što se tiče protivpravnih hapšenja, dokazi jasno pokazuju da je Župljanin bio upoznat s hapšenjima, kao i s tim da su ona bila protivpravna, te da je uprkos tome aktivno doprinio toj operaciji. Formiranjem tobožnje komisije i pružanjem lažnih informacija pravosudnim organima, on je nastojao, a u tom nastojanju je i uspio, da zaštiti svoje potčinjene od krivičnog gonjenja za ubistvo, protivpravna hapšenja, pljačkanje i okrutno postupanje prema zarobljenim nesrbima, čime je stvorio atmosferu nekažnjivosti koja je podsticala na činjenje zločina nad nesrbima i dovela do toga da nesrbi odluče da napuste Opštine ARK-a. Pretresno vijeće smatra da su svi gorenavedeni Župljaninovi postupci bili dobrovoljni.

520. Na osnovu toga, Pretresno vijeće konstatuje da Župljaninova djela i propusti pokazuju van razumne sumnje da je on, zajedno s drugim učesnicima UZP-a, namjeravao da ostvari trajno

uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata sa teritorije planirane srpske države putem činjenja krivičnih djela deportacije kao zločina protiv čovječnosti, nehumanih djela (prisilno premještanje) kao zločina protiv čovječnosti, te krivičnih djela prisilnog premještanja i deportacije kao djela u osnovi progona, kao zločina protiv čovječnosti, nad Muslimanima i Hrvatima u Opštinama ARK-a. Stoga, Pretresno vijeće zaključuje da je Stojan Župljanin bio učesnik UZP-a počev najkasnije od aprila 1992. godine i da je u tom UZP-u učestvovao do kraja 1992. godine.

521. Budući da je Vijeće konstatovalo da je zajednički cilj UZP-a trebalo da bude ostvaren putem deportacije i nehumanih djela prisilnog premještanja, kao zločina protiv čovječnosti, i putem deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona, kao zločina protiv čovječnosti, iz toga slijedi da se ostala krivična djela koja se Župljaninu stavljaju na teret moraju ispitati u kontekstu treće kategorije udruženog zločinačkog poduhvata.

522. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke da su srpske snage prisilno uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz Opština ARK-a izvršile tako što su nad njima činile zločine i što su im poslije preuzimanja vlasti u gradovima i selima nametnule nepodnošljive uslove života. Župljanin je takođe bio član i Kriznog štaba ARK-a i Kriznog štaba Banje Luke, koji su izdavali naređenja o ograničavanju prava Muslimanima i Hrvatima da obavljaju određene poslove ili naređenja koja su ugrožavala njihova imovinska prava. Na osnovu toga, Pretresno vijeće konstatuje da je mogućnost da srpske snage u okviru provođenja zajedničkog plana nametnu i održavaju restriktivne i diskriminatorne mjere usmjerene protiv nesrba u Opštinama ARK-a bila u dovoljnoj mjeri stvarna da je Stojan Župljanin mogao da je predvidi, te da je on voljno preuzeo taj rizik.

523. Nakon što je razmotrilo informacije koje su tokom perioda na koji se odnosi Optužnica bile dostupne Župljaninu, Pretresno vijeće, nadalje, konstatuje da je mogućnost da srpske snage u provođenju zajedničkog plana ne samo mogu da vrše, nego da će i vršiti protivpravno zatočenje velikog broja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u SJB-ovima, zatvorima i improvizovanim zatočeničkim centrima i logorima, bila u dovoljnoj mjeri stvarna da je Stojan Župljanin mogao da je predvidi, te da je on voljno preuzeo taj rizik. U svjetlu obima Župljaninovog znanja i učešća u prevozu i čuvanju zatočenih Muslimana i Hrvata u Opštinama ARK-a, Pretresno vijeće je Župljaninovu odgovornost za protivpravno zatočenje pažljivo procijenilo u odnosu na druge vidove krivične odgovornosti kojima se on tereti na osnovu člana 7(1) Statuta. Međutim, uzimajući u obzir sve okolnosti ovog predmeta, uključujući i način na koji se Župljanin tereti odgovornošću u Optužnici, Pretresno vijeće zaključuje da treći oblik udruženog zločinačkog poduhvata predstavlja

najprimjereniji vid krivične odgovornosti za kvalifikovanje njegove odgovornosti za protivpravno zatočenje.

524. Pretresno vijeće konstatuje da je mogućnost da srpske snage, uključujući snage koje su bile pod Župljaninovu kontrolom, u provođenju zajedničkog plana počine druga teška krivična djela bila u dovoljnoj mjeri stvarna da je Župljanin mogao da je predvidi. Kao prvo, Župljanin je u sastav odreda uvrstio okorjele kriminalce iz SOS-a koji su se istakli svojim nacionalističkim stavovima i činjenjem zločina nad nesrbima, čega je on bio svjestan. On je upućivao vodove iz sastava odreda da izvode dejstva u bliskom kontaktu sa nesrpskim civilima, usprkos učestalim izvještajima o nedostatku discipline i kriminalnim aktivnostima koje je vršila ta specijalna jedinica. Kao drugo, Župljanin je bio u Banjoj Luci poslije 3. aprila 1992. godine, kada je grad bio blokiran i kada su SOS, grupa ljudi koji su se vozicali u crvenom kombiju, kao i odred, nesrpsko stanovništvo počeli uzimati za metu. U prvoj polovini aprila 1992. godine, a zatim ponovo u avgustu i septembru te godine, predstavnici nesrpske zajednice obavijestili su Župljanina o zločinima koji su nad nesrbima počinjeni u Banjoj Luci. Dokazni predmet P1002 pokazuje da je Župljanin već 30. aprila 1992. godine znao da su pripadnici milicije ARK-a činili zločine. Što se tiče učešća milicije u hapšenju i prevozu zarobljenih nesrba, znao je da je 7. jula 1992. godine 20 zatočenih nesrba umrlo u kamionu dok ih je prevozila milicija iz Sanskog Mosta. Uprkos tome, Župljanin je prepustio miliciji iz Sanskog Mosta da i dalje rukovodi prevozom zatočenika. Premda je Župljanin imao jakih razloga da zna da su pripadnici milicije iz Prijedora bili umiješani u ubistvo osmoro nesrba u logoru Manjača u noći sa 6. na 7. avgust 1992. godine, on ne samo da je istragu tih ubistava naveo na pogrešan trag, nego je i dozvolio miliciji iz Prijedora da i dalje bude u pratnji zatočenika prilikom prevoza iz jednog u drugi zatočenički logor. Dana 21. avgusta 1992. godine, pripadnici milicije iz Prijedora pobili su približno 150 Muslimana na Korićanskim stijenama. Pored toga, uprkos tim ubistvima i činjenici da je znao za učešće milicije iz Prijedora u njima, Župljanin je u septembru 1992. godine miliciji iz Prijedora dao zadatak da bude u pratnji autobusa kojima su zatočeni nesrbi prevoženi u Hrvatsku. Na osnovu toga, Pretresno vijeće konstatuje da je mogućnost da srpske snage u provođenju zajedničkog plana počine ubistva i istrebljivanje Muslimana i Hrvata bila u dovoljnoj mjeri stvarna da je Stojan Župljanin mogao da je predvidi, te da je on voljno preuzeo taj rizik.

525. Uzevši u obzir izvještaje o uslovima u zatočeničkim logorima koje je Župljanin primao, kao i činjenicu da je znao da na tom području postoje međunacionalne napetosti, Pretresno vijeće konstatuje da je mogućnost da srpske snage u provođenju zajedničkog plana stvore i održavaju nehumane uslove života i vrše mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela nad Muslimanima i Hrvatima bila u dovoljnoj mjeri stvarna da je Stojan Župljanin mogao da je predvidi, te da je on voljno preuzeo taj rizik.

526. Nadalje, uzevši u obzir prisustvo kriminalaca u jedinicama koje je Župljanin upućivao u razne Opštine ARK-a, zatim položaj nemoći u kojem su se nesrbi našli u odnosu na srpske snage koje su ih hapsile i protjerivale iz njihovih opština, kao i jaku međunacionalnu napetost i netrpeljivost, Pretresno vijeće konstatuje da je mogućnost da srpske snage vrše pljačku i otimačinu imovine Muslimana i Hrvata bila u dovoljnoj mjeri stvarna da je Stojan Župljanin mogao da je predvidi, te da je on voljno preuzeo taj rizik. Međutim, ovaj zaključak ne obuhvata oduzimanje strane valute koja je premašivala iznos od 300 DM od nesrba koji su odlazili iz Opština ARK-a, koje je Župljanin 31. jula 1992. godine naredio svojim potčinjenima. Župljaninova odbrana tvrdi da je to bila mjera koja je bila neophodna kako bi se spriječilo iznošenje novca iz zemlje.¹³⁷⁵ Međutim, Pretresno vijeće odbacuje taj argument na osnovu toga što većina Muslimana i Hrvata koji su odlazili iz ARK-a to nije činila dobrovoljno. Pretresno vijeće je u odjeljcima posvećenim Opštinama ARK-a konstatovalo da nametanje tog ograničenja nesrbima koji su prisilno uklanjani iz Opština ARK-a predstavlja krivično djelo oduzimanja imovine, koje je djelo u osnovi progona, kao zločina protiv čovječnosti, počinjeno nad građanima Opština ARK-a muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Pretresno vijeće konstatuje da je Župljanin bio svjestan postojanja rasprostranjenog napada usmjerenog protiv nesrpskog stanovništva i toga da njegovo naređenje za oduzimanje novca od nesrba koji su bježali iz ARK-a čini dio tog napada. Na osnovu toga, Pretresno vijeće zaključuje da je Župljanin naredio svojim potčinjenima da počine krivično djelo oduzimanja imovine kao djelo u osnovi progona, kao zločina protiv čovječnosti.

527. Pretresno vijeće se uvjerilo da je mogućnost da srpske snage tokom i nakon preuzimanja vlasti u Opštinama ARK-a bezobzirno razaraju i oštećuju vjerske i kulturne objekte Muslimana i Hrvata u okviru združenih napora da se uklone njihovi istorijski korijeni takođe bila u dovoljnoj mjeri stvarna da je Stojan Župljanin mogao da je predvidi, te da je on voljno preuzeo taj rizik.

528. Pretresno vijeće je konstatovalo da su nametanje i održavanje diskriminatornih mjera; protivpravno zatočenje; ubijanje; uspostavljanje i održavanje nehumanih uslova života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela; pljačkanje imovine; i bezobzirno razaranje i nanošenje štete vjerskim i kulturnim objektima u Opštinama ARK-a počinjeni s namjerom da se vrši diskriminacija. Uzimajući u obzir nacionalni naboj tog oružanog sukoba, postojanje rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv muslimanskog i hrvatskog stanovništva, kao i činjenicu da je Župljanin znao za taj napad, Pretresno vijeće konstatuje da je mogućnost da srpske snage čine ta krivična djela sa namjerom da vrše diskriminaciju, i time počine krivično djelo progona kao zločina protiv čovječnosti, bila u dovoljnoj mjeri stvarna da je Stojan Župljanin mogao da je predvidi, te da je on voljno preuzeo taj rizik.

¹³⁷⁵ Župljaninova završna riječ, 1. juni 2012. godine, T. 27614.

529. Budući da je Pretresno vijeće donijelo gorenavedene zaključke, nije neophodno da donosi zaključke o drugim oblicima odgovornosti kojima se tereti u Optužnici.

530. Pretresno vijeće će u odjeljku pod naslovom "Zaključci o odgovornosti optuženih za krivična djela počinjena u pojedinim opštinama" analizirati da li se zločini za koje je utvrđeno da su počinjeni u Opštinama ARK-a mogu pripisati Stojanu Župljaninu ili nekom drugom učesniku UZP-a koji je, koristeći fizičke izvršioce, djelovao u cilju realizacije zajedničkog plana i namjere.

B. Odgovornost Miće Stanišića

531. U Optužnici se navodi da je Mićo Stanišić od 21. decembra 1991. godine bio ministar bez portfelja u Ministarskom savjetu, koga je imenovala Skupština RS, *ex officio* član Savjeta za nacionalnu bezbjednost, a od 1. aprila 1992. godine ministar unutrašnjih poslova u novoformiranom MUP-u RS, u kom svojstvu je bio i član Vlade RS.¹³⁷⁶

1. Učešće Miće Stanišića u UZP-u za koje je okrivljen

(a) Optužbe po članu 7(1) Statuta

532. Mićo Stanišić se u Optužnici tereti individualnom krivičnom odgovornošću po članu 7(1) Statuta za krivična djela iz članova 3 i 5 Statuta, koja su počinjena u Opštinama i za koja se navodi da ih je počinio putem svog učešća u UZP-u.¹³⁷⁷ Prema navodima iz Optužnice, Stanišić je, djelujući putem svojih funkcija i pripadajućih ovlaštenja, učestvovao u UZP-u u dogovoru s drugim učesnicima najkasnije od 1. aprila 1992. godine pa barem do 31. decembra 1992. godine, sa namjerom da počinii svako od krivičnih djela nabrojanih u tačkama od 1 do 10, pri čemu je bio svjestan činjenice da se njegovo ponašanje odvija u kontekstu oružanog sukoba i da predstavlja dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva.¹³⁷⁸

533. U Optužnici se alternativno navodi da su, u onoj mjeri u kojoj krivična djela nabrojana u tačkama od 1 do 8 nisu bila u okviru cilja UZP-a, ta krivična djela bila predvidiva posljedica provođenja UZP-a i da je Mićo Stanišić "voljno preuze[o] taj rizik".¹³⁷⁹

534. U Optužnici se nadalje navodi da je Mićo Stanišić, ako nije bio učesnik UZP-a, individualno krivično odgovoran za podsticanje ili pomaganje i podržavanje navedenih zločina svojim djelima, kako je navedeno u paragrafu 11 Optužnice. U vezi s optužbom za podsticanje, u Optužnici se navodi da je Stanišić direktno namjeravao ili bio svjestan znatne vjerovatnoće da će provođenje

¹³⁷⁶ Optužnica, par. 2.

¹³⁷⁷ Optužnica, par. 4, 6, 11.

¹³⁷⁸ Optužnica, par. 10, 11(a)-(h), 13.

¹³⁷⁹ Optužnica, par. 14.

radnji i postupaka koje je on podstakao biti skopčano sa krivičnim djelima za koja se tereti. U vezi s optužbom za pomaganje i podržavanje, u Optužnici se navodi da je Mićo Stanišić bio svjestan da će krivična djela za koja se tereti vjerovatno biti počinjena i da će svojim radnjama ili propustima doprinijeti njihovom činjenju.¹³⁸⁰

(b) Optužbe po članu 7(3) Statuta

535. U Optužnici se navodi da je Mićo Stanišić bio najviša vlast u MUP-u RS i da je imao sveukupnu nadležnost i odgovornost za njegovo funkcionisanje, uključujući ovlaštenje i dužnost da kazni podređene pripadnike i službenike MUP-a RS za sva eventualna krivična djela i da pokrene disciplinski postupak protiv njih. Shodno tome, Stanišić se u Optužnici tereti individualnom krivičnom odgovornošću za djela i propuste svojih potčinjenih po članu 7(3) Statuta. Navodi se da je Stanišić, kao ministar unutrašnjih poslova, *de jure* i *de facto* rukovodio i komandovao pripadnicima i službenicima MUP-a RS koji su učestvovali u zločinima koji se navode u Optužnici.¹³⁸¹ Navodi se da je Stanišić znao ili je bilo razloga da zna da su njegovi potčinjeni počinili ili se spremaju počiniti krivična djela, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili da kazni njihove počinioce. U tom kontekstu, navodi se da su Stanišićeve dužnosti obuhvatale obavezu da pokrene istragu u vezi sa zločinima, da zaustavi kriminalnu aktivnost, da izvršiocima izrekne primjerene kaznene mjere, kao i da preduzme mjere kako bi spriječio ili odvratio pripadnike i službenike MUP-a RS od činjenja daljnjih krivičnih djela.¹³⁸²

536. Nakon što je 2005. godine protiv njega podignuta optužnica, Mićo Stanišić je pristao na razgovor s Tužilaštvom, koji je obavljen od 16. do 21. jula 2007. godine, Stanišića je tokom razgovora zastupao pravni zastupnik, a pomagali su mu prevodioci. Na početku svakog segmenta razgovora pročitana su mu prava koja ima na osnovu Pravilnika i za koja je potvrdio da ih razumije.¹³⁸³ Stanišićeva odbrana oslanjala se na sadržaj tog razgovora u prilog istinitosti onog što se navodi u okviru teze odbrane.¹³⁸⁴ Transkripti ovog razgovora prihvaćeni su kao dokazni predmeti od P2300 do P2313. Vijeće ih je razmotrilo prilikom analize dokaza koji se odnose na odgovornost Miće Stanišića.

¹³⁸⁰ Optužnica, par. 14, 15.

¹³⁸¹ Optužnica, par. 17, 21-22.

¹³⁸² Optužnica, par. 23.

¹³⁸³ Dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 1-7.

¹³⁸⁴ Stanišićev završni podnesak, par. 15-17.

2. Kratka biografija i kretanje u službi

537. Mićo Stanišić je rođen 30. juna 1954. godine u selu Ponor, opština Pale, u BiH. Pohađao je Višu školu unutrašnjih poslova, a početkom 1982. godine diplomirao je pravo u Sarajevu.¹³⁸⁵ Stanišić je u SUP-u Sarajevo počeo raditi 1973. godine, a nakon što je diplomirao pravo, postao je inspektor za imovinske i krvne delikte.¹³⁸⁶ U SUP-u je radio do 1984. godine.¹³⁸⁷

538. Dana 16. maja 1991. godine, Stanišića je za sekretara sarajevskog MUP-a imenovao Alija Delimustafić, tadašnji ministar unutrašnjih poslova SR BiH.¹³⁸⁸ Funkcija sekretara SUP-a Sarajevo “pripadala” je Srbima na osnovu dogovorene podjele funkcija u MUP-u između Muslimana, Hrvata i Srba. Na prijedlog SDS-a, Vitomir Žepinić, tadašnji zamjenik ministra unutrašnjih poslova SR BiH, pozvao je Stanišića da preuzme tu funkciju. Stanišić je izjavio da su, na osnovu dogovora o podjeli funkcija i zbog nedostatka drugih iskusnih kandidata za tu funkciju, sve tri strane u MUP-u pristale da on postane sekretar.¹³⁸⁹

539. Stanišićeve obaveze i ovlaštenja kao sekretara SUP-a Sarajevo uglavnom su se odnosile na poslove javne bezbjednosti, odnosno “poslov[e] milicije i krim službe”. Izdavanje ličnih isprava (pasoša, vozačkih dozvola, ličnih karata), prijava i odjava boravka, kao i protivpožarna zaštita takođe su potpadali pod njegovu nadležnost.¹³⁹⁰

540. Poslije oktobra 1991. godine u SUP-u je u vezi s funkcionisanjem SUP-a postojalo otvoreno neslaganje između Žepinića i Stanišića, koji je, prema Žepinićevim riječima, smatrao da su Srbi potisnuti u drugi plan od strane Muslimana i Hrvata u MUP-u SR BiH i drugim institucijama.¹³⁹¹ Stanišić je shvatio da su njihove razlike nepremostive i pristao je da bude imenovan za savjetnika

¹³⁸⁵ Dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 8-11.

¹³⁸⁶ Dobrislav Planojević, 22. oktobar 2010. godine, T. 16395; Dragomir Andan, 26. maj 2011. godine, T. 21385-21387, T. 21385-21387; dokazni predmet P2300; dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 9, 11.

¹³⁸⁷ Dobrislav Planojević, 22. oktobar 2010. godine, T. 16395; dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 16.

¹³⁸⁸ Dokazni predmet P888, Rješenje o imenovanju Miće Stanišića za sekretara SUP-a Sarajevo, 16. maj 1991. godine; dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 21, 44; Dragomir Andan, 26. maj 2011. godine, T. 21385-21387; Vitomir Žepinić, 29. januar 2010. godine, T. 5774.

¹³⁸⁹ Dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 21-23, 44; svjedok ST155, 1. juli 2010. godine, T. 12493-12494 (povjerljivo).

¹³⁹⁰ Dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 23-24; Dragomir Andan, 26. maj 2011. godine, T. 21386-21388.

¹³⁹¹ Vitomir Žepinić, 28. januar 2010. godine, T. 5707-5708 i 29. januar 2010. godine, T. 5808; dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 12-13. V. takođe odjeljke o MUP-u RS i UZP-u.

Alije Delimustafića 14. februara 1992. godine, na zahtjev Radovana Karadžića.¹³⁹² Stanišića je na položaju sekretara SUP-a zamijenio Dragan Kijac.¹³⁹³

541. U toj novoj ulozi, Stanišić je trebalo da savjetuje Delimustafića u vezi s pitanjima državne bezbjednosti, ali, kako je sam rekao: “[N]isam nikad ništa savjetovao.”¹³⁹⁴ Stanišić je izjavio da su, ubrzo nakon što je preuzeo dužnost savjetnika, od njega zatražili da ode na bolovanje, što je on i učinio, za 20 dana.¹³⁹⁵ Stanišić je izjavio da mu niko iz SDS-a nije rekao šta se očekuje da on postigne kao savjetnik Delimustafića, ali da se “dalo osjetiti da su sve tri strane ponešto radile za svoje.”¹³⁹⁶ Nedugo nakon što se vratio na dužnost, MUP SR BiH je prestao funkcionisati kao zajedničko ministarstvo.¹³⁹⁷

542. Dana 24. marta 1992. godine, Mićo Stanišić je prvi put izabran za ministra unutrašnjih poslova i službeno je postavljen na tu funkciju 31. marta 1992. godine, u skladu sa Zakonom o unutrašnjim poslovima.¹³⁹⁸ Ovaj predmet se odnosi na djela i ponašanje Miće Stanišića za vrijeme mandata na toj funkciji.

543. Stanišić je krajem 1992. godine dao ostavku na funkciju u Vladi RS.¹³⁹⁹ Ponovo je imenovan za ministra unutrašnjih poslova u decembru 1993. godine po nalogu Karadžića,¹⁴⁰⁰ rekavši da funkciju prihvata pod uslovom da većina načelnika centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti koje je postavio Krizni štab, a ne MUP, bude smijenjena.¹⁴⁰¹

¹³⁹² Vitomir Žepinić, 29. januar 2010. godine, T. 5774, 5805-5806, 5808; ST155, 5. juli 2010. godine, T. 12586 (povjerljivo); Dragomir Andan, 26. maj 2011. godine, T. 21387-21389; dokazni predmet P906, Rješenje MUP-a RS, 14. februar 1992. godine; dokazni predmet P906, Rješenje MUP-a RS, 14. februar 1992. godine; dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 28-30, 44-45.

¹³⁹³ Dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 31-33, 41-43.

¹³⁹⁴ Dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 28-29, 37.

¹³⁹⁵ Dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 37-39.

¹³⁹⁶ Dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 33-34.

¹³⁹⁷ Dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 38-39.

¹³⁹⁸ Branko Đerić, 29. oktobar 2009. godine, T. 2281-2282; Christian Nielsen, 16. decembar 2009. godine, T. 4890; dokazni predmet P198, Stenogram sa 13. sjednice Skupštine RS, 24. mart 1992. godine, str. 6-9; dokazni predmet P353, Mandićeva depeša u vezi sa zaključcima sa 14. sjednice Skupštine RS, 31. mart 1992. godine; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 83; dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 30-35; dokazni predmet P2307, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19. juli 2007. godine, str. 9-11, 15.

¹³⁹⁹ Dokazni predmet P1999, Transkript 36. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 31. decembar 1993. godine, str. 30-31; dokazni predmet L328, Odluka o imenovanju Ratka Adžića za ministra unutrašnjih poslova RS, 20. januar 1993. godine.

¹⁴⁰⁰ Dragomir Andan, 31. maj 2011. godine, T. 21566; dokazni predmet P1999, Transkript 36. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 31. decembar 1993. godine, str. 51, 59; dokazni predmet P2040, Odluka o izboru člana Vlade, 30. decembar 1993. godine.

¹⁴⁰¹ Dokazni predmet P2302, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 17. juli 2007. godine, str. 37-38, 41-43, 48-50.

3. Djela Miće Stanišića prije i poslije imenovanja za ministra unutrašnjih poslova(a) Učešće u stvaranju organa i politike bosanskih Srba

544. Pretresno vijeće podsjeća da su Srbi razmišljali o procesu regionalizacije u BiH kroz uspostavljanje SAO već od januara 1991. godine i da su srpske autonomne oblasti, uključujući ARK, djelovale kao srednji nivo vlasti između RS i opština.¹⁴⁰² Srpske autonomne oblasti, uključujući ARK, osnivane su kao autonomne regije u sastavu i SFRJ i SR BiH, pod uslovom da BiH ostane u sastavu SFRJ.¹⁴⁰³ Do aprila 1991. godine, dogovorom između srpskih predstavnika 20 opština, konstituisana je regionalna organizacija Krajine.¹⁴⁰⁴

545. U razgovoru koji je sa Stanišićem obavilo Tužilaštvo, on je izjavio da su, poslije uvođenja višestranačkog sistema u novembru 1991. godine, osnovani SDA i HDZ kao nacionalne stranke i da su Srbi jednako postupili osnivanjem stranke po uzoru na Demokratsku stranku u Srbiji, koja je trebalo da zaštiti interes srpskog naroda.¹⁴⁰⁵ Stanišić je učestvovao u ranim aktivnostima srpskih intelektualaca u vezi s osnivanjem srpske političke stranke, bio je član Pripremnog odbora za osnivanje SDS-a i objasnio je kako je usvojeno ime “SDS” i kako je Radovan Karadžić postao predsjednik te stranke.¹⁴⁰⁶

546. Stanišić je izjavio da se MUP SR BiH stavio “u funkciju svoje političke stranke, SDA”, budući da je većina članova njegovog rukovodstva pripadala SDA.¹⁴⁰⁷ Vitimir Žepinić je smatrao da je Stanišić bio mišljenja da su Srbi u SUP-u i drugim ustanovama potisnuti u drugi plan.¹⁴⁰⁸ Žepinić je o kadrovskim pitanjima razgovarao sa svim načelnicima, uključujući Stanišića.¹⁴⁰⁹ Svjedok ST155, milicioner muslimanske nacionalnosti, u svom je svjedočenju rekao da je SUP Sarajevo, u vrijeme kad je Stanišić bio njegov sekretar, bio sastavljen od pet specijalizovanih policijskih odjeljenja, pored Centra službi bezbjednosti Sarajevo, koji je u svojoj nadležnosti imao 21 stanicu javne bezbjednosti.¹⁴¹⁰ Uprkos činjenici da mu funkcija koju je imao nije davala ovlaštenje da se miješa u kadrovska pitanja u stanicama javne bezbjednosti u Sarajevu, Stanišić se sa Jovanom Tintorom usprotivio imenovanju Hrvata umjesto Srbina kao zamjenika komandira

¹⁴⁰² V. odjeljak o UZP-u.

¹⁴⁰³ Dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 8-9.

¹⁴⁰⁴ V. odjeljak o UZP-u.

¹⁴⁰⁵ Dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 48-52, 54; dokazni predmet P10, Stenografske bilješke sa 4. sjednice Skupštine RS, 21. decembar 1991. godine, str. 40.

¹⁴⁰⁶ Dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 53-54, 58; dokazni predmet P1999, Transkript 36. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 31. decembar 1993. godine, str. 57; dokazni predmet P883, Spisak osoba pozvanih na sastanak poslanika SDS-a, bez datuma.

¹⁴⁰⁷ Dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 12-13.

¹⁴⁰⁸ Vitimir Žepinić, 28. januar 2010. godine, T. 5707-5708.

¹⁴⁰⁹ Vitimir Žepinić, 29. januar 2010. godine, T. 5774.

¹⁴¹⁰ Svjedok ST155, P1500.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. april 2005. godine, T. 12101-12102 (povjerljivo).

jedne od policijskih stanica u Sarajevu. Kemo Šabović, načelnik CSB-a Sarajevo, ipak je postavio Hrvata.¹⁴¹¹

547. Srbi su se usprotivili proglašenju nezavisnosti BiH od 15. oktobra 1991. godine koje su izvršili predstavnici SDA i HDZ u Skupštini SR BiH. Nakon što je Krajišnik prekinuo sjednicu, poslanici SDS-a su je napustili.¹⁴¹² Vijeće podsjeća da su poslanici SDS-a u Skupštini BiH 24. oktobra 1991. godine osnovali Skupštinu RS, koja je usvojila odluku da 9. i 10. novembra 1991. godine provede plebiscit srpskog naroda u SR BiH.¹⁴¹³

548. Pretresno vijeće podsjeća da je Glavni odbor SDS-a 19. decembra 1991. izdao Varijantu A i B. Uputstva. To Uputstvo je trebalo provesti u “svim opštinama u kojima žive Srbi”, i to u potpunosti u onim opštinama u kojima su Srbi bili u većini (Varijanta A) i djelimično u onim opštinama u kojima Srbi nisu bili u većini (Varijanta B).¹⁴¹⁴ Pretresno vijeće napominje da je miliciji dodijeljena centralna uloga u provođenju Varijante A i B Uputstva.¹⁴¹⁵ Međutim, u razgovoru koji je sa Stanišićem obavilo Tužilaštvo, on je tvrdio da zapravo nikada nije vidio to Uputstvo i da o njemu nije nikada bio obaviješten.¹⁴¹⁶

549. Dana 21. decembra 1991. godine, na 4. sjednici Skupštine RS u Sarajevu, Stanišić je predložen i imenovan za ministra bez portfelja u Ministarskom savjetu, koji je bio sastavljen od srpskih članova Vlade SR BiH.¹⁴¹⁷

550. Na 4. sjednici Skupštine RS bili su prisutni i govorili su, između ostalih, Momčilo Krajišnik, koji je imenovan za predsjednika Skupštine RS, Radovan Karadžić, Biljana Plavšić, Nikola Koljević i Velibor Ostojić.¹⁴¹⁸ Radovan Karadžić je u kratkim crtama predočio rad Konferencije za

¹⁴¹¹ Svjedok ST155, 1. juli 2010. godine, T. 12496-12497, 12546-12547 (povjerljivo); ST155, dokazni predmet P1500.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. april 2005. godine, T. 12105-12107, 12122 (povjerljivo).

¹⁴¹² Robert Donia, 16. septembar 2009. godine, T. 380-383; Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. mart 2005. godine, T. 10496-10499, 10500-10501; dokazni predmet P31, Izvještaj vještaka Donie: Bosanska krajina u istoriji BiH, str. 59; dokazni predmet P13, Govor Radovana Karadžića u Skupštini SR BiH, 15. oktobar 1991. godine, str. 3; dokazni predmet P14, Zapisnik sa sjednice Savjeta SDS-a, 15. oktobar 1991. godine, str. 2; dokazni predmet P30, Izvještaj vještaka Donie: Porijeklo RS, str. 33-34; usaglašena činjenica 62; činjenica o kojoj je presuđeno 748.

¹⁴¹³ Milan Babić, dokazni predmet P2119, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. juni 2004. godine, T. 3512-3513 (povjerljivo); dokazni predmet P1931, Stenografske bilješke sa 1. sjednice Skupštine RS, 24. oktobar 1991. godine, str. 8, 12, 17; dokazni predmet P2067, Zapisnik sa 1. sjednice Skupštine RS, 24. oktobar 1991. godine, str. 4, 6; usaglašena činjenica 90; činjenica o kojoj je presuđeno 746. V. *takođe* dokazni predmet P1130, Transkript telefonskog razgovora između Karadžića i Miloševića, 24. oktobar 1991. godine, str. 1-2, 5, 7-8. V. odjeljak o UZP-u za detaljniju diskusiju.

¹⁴¹⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 100; dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. I.3, str. 2. V. *takođe* dokazni predmet P434, Izvještaj vještaka Dorothee Hanson, Krizni štabovi bosanskih Srba, 15. februar 2008. godine, par. 13-23. V. odjeljak o UZP-u za detaljniju diskusiju.

¹⁴¹⁵ Dokazni predmet P15, Varijanta A i B Uputstva Glavnog odbora SDS-a, 19. decembar 1991. godine, par. II.5, str. 3 (pod prvim stepenom za Varijantu A); par. II.2 i II.6, str. 4 (pod drugim stepenom za Varijantu A); par. II.5, str. 5 (pod prvim nivoom za Varijantu B); i II.2, str. 6 (pod drugim nivoom za Varijantu B).

¹⁴¹⁶ Dokazni predmet P2306, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19. juli 2007. godine, str. 1-7, 13-14.

¹⁴¹⁷ Christian Nielsen, 27. januar 2010. godine, T. 5593-5595, T. 5593-5595; dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 17; dokazni predmet P10, Stenografske bilješke sa 4. sjednice Skupštine RS, 21. decembar 1991. godine, str. 35-37; dokazni predmet P180, Odluka o obrazovanju i izboru Ministarskog savjeta Skupštine RS, 21. decembar 1991. godine, str. 2.

¹⁴¹⁸ Dokazni predmet P10, Stenografske bilješke sa 4. sjednice Skupštine RS, str. 2-3, 7-8, 19-21, 23, 37-44, 47-49.

demokratski preustroj BiH i izjavio: “[M]i imamo pravo i možemo da spriječimo bilo koga u svim mjestima u kojima smo imali plebiscit da se odvoji od Jugoslavije [...]. Gdje smo se god na svom plebiscitu izjasnili da ostanemo u Jugoslaviji i to mjesto po našoj volji mora da ostane u Jugoslaviji, ako mi to odlučimo”, bez obzira na to da li Srbi čine 5% ili 55% stanovništva u tim gradovima.¹⁴¹⁹ Karadžić je preporučio uspostavljanje tri etnička entiteta u BiH koja bi se međusobno dopunjavala i formirala zajedničke institucije na nivou BiH, kao bolju alternativu građanskom ratu.¹⁴²⁰ Prisutni su obaviješteni da su se srpski predstavnici, Biljana Plavšić i Nikola Koljević, na sastanku Evropske zajednice u Briselu 17. decembra 1991. godine, na kom je usvojena “Deklaracija o Jugoslaviji”, usprotivili prijedlogu Vlade SR BiH za priznavanje nezavisnosti, pozivajući se na pravo Srba da ostanu u Jugoslaviji.¹⁴²¹

551. Stanišić je 11. januara 1992. godine prisustvovao prvom sastanku Ministarskog savjeta Skupštine srpskog naroda u BiH, na kom je odlučeno da su “utvrđivanje etničkog prostora” i “formiranje organa vlasti na tom prostoru” prioriteti koji proističu iz proglašenja RS od 9. januara.¹⁴²² Na tom sastanku, Stanišić je imenovan u radnu grupu koja je zadužena za pitanja “nacionalne bezbjednosti sa aspekta organizacije i djelokruga” i bio je odgovoran za rad te grupe.¹⁴²³ Članovi Savjeta su tokom prva dva sastanka odlučili da formiraju nove, etnički podijeljene, organe vlasti.¹⁴²⁴ Stanišić je izjavio da je odbio da učestvuje u radu Savjeta, koji se sastao samo nekoliko puta, ili da mu doprinosi, zato što je to bilo nespojivo s njegovim radom u svojstvu sekretara SUP-a Sarajevo.¹⁴²⁵ Savjet je raspušten odlukom Skupštine RS 24. marta 1992. godine, kada je počela s radom Vlada RS.¹⁴²⁶

(i) Cutileirov plan i stvaranje MUP-a RS

552. Stanišić je bio mišljenja da su Srbi stvaranjem Ministarskog savjeta kao centralno organizovane vlasti za RS ispunili uslove Međunarodne komisije u Lisabonu za razmatranje rješenja problema u BiH.¹⁴²⁷

¹⁴¹⁹ Dokazni predmet P10, Stenografske bilješke sa 4. sjednice Skupštine RS, str. 37-39.

¹⁴²⁰ Dokazni predmet P10, Stenografske bilješke sa 4. sjednice Skupštine RS, str. 39-40, 48.

¹⁴²¹ Dokazni predmet P10, Stenografske bilješke sa 4. sjednice Skupštine RS, str. 7-9.

¹⁴²² Dokazni predmet P268, Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta, održane 11. januara 1992. godine, 13. januar 1992. godine, str. 1-2; dokazni predmet L29, Deklaracija o proglašenju Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine, 9. januar 1992. godine; dokazni predmet P180, Odluka o obrazovanju i izboru Ministarskog savjeta (tj. Savjeta ministara) Skupštine RS, 21. decembar 1991. godine.

¹⁴²³ Dokazni predmet P268, Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta, održane 11. januara 1992. godine, 13. januar 1992. godine, str. 3.

¹⁴²⁴ Dokazni predmet P267, Zapisnik sa 2. sjednice Ministarskog savjeta, održane 17. januara 1992. godine, 22. januar 1992. godine, str. 4-5; dokazni predmet P268, Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta, održane 11. januara 1992. godine, 13. januar 1992. godine, str. 2.

¹⁴²⁵ Dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 17-20.

¹⁴²⁶ Dokazni predmet P198, Stenogram sa 13. sjednice Skupštine RS, 24. mart 1992. godine, str. 2.

¹⁴²⁷ Dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 5-6; dokazni predmet P10, Stenografske bilješke sa 4. sjednice Skupštine RS, str. 36. Vijeće napominje da se Cutileirov plan pominje i

553. Međunarodna komisija zasjedala je u Lisabonu od februara 1992. godine, a zaključena je krajem februara 1992. godine formulisanjem Cutileirovog plana, koji je predviđao da BiH, poslije sticanja nezavisnosti, bude sastavljena od tri konstitutivne jedinice, od kojih bi svaka “ostvarivala svoja suverena prava” kroz BiH i konstitutivne jedinice.¹⁴²⁸

554. Tokom pregovora o Cutileirovom planu, Stanišić je, kao član Ministarskog savjeta, 11. februara 1992. godine u Banjoj Luci prisustvovao sastanku koji je organizovao Momčilo Mandić, na kom su bili prisustni Srbi koji su radili u MUP-u SR BiH, uključujući Stojana Župljanina. Na tom sastanku se razgovaralo o srpskim kadrovima u MUP-u SR BiH, njegovoj podjeli, formiranju entitetskih ministarstava unutrašnjih poslova – koji bi bili organizacione jedinice zajedničkog MUP-a – i nivou do kog se razvijaju pregovori o tim pitanjima.¹⁴²⁹ Jedan od zaključaka sa tog sastanka bio je da se “izvrš[e] sve potrebne pripreme za funkcionisanje srpskog MUP-a”.¹⁴³⁰ U skladu sa zaključcima sa tog sastanka, Mandić je zatražio od Stanišića i budućih načelnika centara službi bezbjednosti MUP-a RS da organizuju sastanak s visokim funkcionerima MUP-a na svojim područjima.¹⁴³¹

555. Stanišić je, osporavajući tačnost zapisnika s ovog sastanka,¹⁴³² negirao da je rekao da je “[s]tav Ministarskog savjeta, na prošloj sjednici, [...] da se na teritoriji u [SR BiH] koja je pod srpskom vlašću, ta vlast mora i osjetiti”; da zajednički MUP “dijele Muslimani”; i da srpski kadar u MUP-u “mora biti sredstvo za popunjavanje i snabdijevanje srpskog MUP-a i obezbjeđenje da će se sredstva dijeliti proporcionalno”.¹⁴³³ Uzimajući u obzir okolnosti u kojima su pripremani zapisnici i to da je Stanišićev prigovor ograničen na to kako su bilježene njegove izjave, Pretresno vijeće ne smatra taj prigovor vjerodostojnim i konstatuje da je zapisnik pouzdan.

556. Svjedok ST215 prisustvovao je nekoliko mjeseci prije izbijanja rata sastanku u Šekovićima, na kom su Stanišić i Momčilo Mandić, kao predstavnici RS, informisali sve prisutne – među kojima su bili predsjednici opština, članovi opštinskih odbora SDS-a i članovi Izvršnog odbora – da se formira Vlada RS i da, u ime svojih ministarstava, ministri moraju obavještavati Vladu RS o

kao Lisabonski sporazum, Nedeljko Đekanović, 14. oktobar 2009., T. 1405-1406; Neđo Vlaški, 16. februar 2010. godine, T. 6429-6430; Stevan Todorović, dokazni predmet P2131, *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, 19. juni 2002. godine, T. 9659; Momčilo Mandić, dokazni predmet P1318.06, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 30. novembar 2004. godine, T. 9064.

¹⁴²⁸ Herbert Okun, dokazni predmet P2194, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 24. juni 2004. godine, T. 4320-4323, T. 4320-4323; dokazni predmet P2200, Lisabonski sporazum, odjeljci A i D.

¹⁴²⁹ Dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 20-21; dokazni predmet 1D135, Zapisnik sa sastanka pripadnika MUP-a srpske nacionalnosti, održanog u Banjoj Luci, 11. februar 1992. godine.

¹⁴³⁰ Dokazni predmet 1D135, Zapisnik sa sastanka pripadnika MUP-a srpske nacionalnosti, održanog u Banjoj Luci, 11. februar 1992. godine, str. 4, par. 3.

¹⁴³¹ Dokazni predmet P527, Depeša Momčila Mandića, upućena načelnicima centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u nadležnosti MUP-a RS, 13. februar 1992. godine.

¹⁴³² Dokazni predmet P2306, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19. juli 2007. godine, str. 32-33.

¹⁴³³ Dokazni predmet 1D135, Zapisnik sa sastanka pripadnika MUP-a srpske nacionalnosti, održanog u Banjoj Luci, 11. februar 1992. godine, str. 1.

situaciji na terenu i planovima za budućnost.¹⁴³⁴ U razgovoru vođenom 2. marta 1992. godine, Stanišić se složio s Miroslavom Toholjem da Srbi trebaju “da miliciju prave svoju”.¹⁴³⁵

557. Prema Stanišićevim riječima, 18. marta 1992. godine, sve tri zajednice – koje su predstavljali Alija Izetbegović, Mate Boban i Radovan Karadžić – složile su se o ustavnim principima da BiH postane nezavisna i suverena, što je podrazumijevalo organizovanje tri entiteta sa zajedničkim državnim organom na republičkom nivou.¹⁴³⁶ Na sjednici Skupštine RS, održanoj 18. marta 1992. godine, Krajišnik je izjavio da, ukoliko dođe do međunarodnog priznanja BiH, Srbi trebaju početi da definišu teritoriju i započnu proces etničke podjele na terenu.¹⁴³⁷ Krajišnik i Karadžić su takođe govorili o Cutileirovom planu.¹⁴³⁸ Karadžić je izjavio sljedeće: “Mi ćemo sada na terenu morati vlast potpuno da uspostavimo jer smo dužni prema građanima koji tamo žive, i srpske i muslimanske i hrvatske nacionalnosti, da obezbijedimo mir.”¹⁴³⁹ Dana 20. marta 1992. godine ili približno tog datuma, Stanišić je rekao Slobodanu Škipini da je Skupština RS usvojila odluku da istupi iz zajedničke Skupštine “u skladu s Cutileirovim planom”, koji je predviđao kantonizaciju BiH.¹⁴⁴⁰

558. Dana 24. marta 1992. godine, Skupština RS imenovala je ministre Vlade RS, uključujući Miću Stanišića kao ministra unutrašnjih poslova.¹⁴⁴¹ Prihvatajući ovu funkciju, Stanišić je napomenuo da je MUP SR BiH korišten kao instrument SDA i HDZ-a za postizanje njihovih političkih ciljeva, uključujući stvaranje vojske od rezervnih snaga sastavljenih od pripadnika samo jedne nacionalnosti i otpuštanje Srba sa radnih mjesta. U nastavku je rekao sljedeće:

Manipulacija je bilo kroz sam termin: jedinstven MUP. Ja sam uvijek i ponovo otvoreno govorio da se radi čisto o političkom terminu i stavljanje MUP-a u opticaj političkih igara, dok za jedan MUP, za jedan organ državne uprave kao što je Ministarstvo unutrašnjih poslova takva terminologija ne može biti svojstvena jer je [MUP] organ uprave koji treba da realizuje izvršnu vlast kroz čisti profesionalizam... [N]adam se, konstatujem da je ovo profesionalno bilo potisnuto dosta od političkog. Nadam se da ubuduće srpski MUP treba da bude jedna profesionalna organizacija, odnosno organ državne uprave koji će upravo štiti imovinu, život, tijelo i druga bogatstva koja budu od interesa zaštite.¹⁴⁴²

¹⁴³⁴ Svjedok ST215, 27. septembar 2010. godine, T. 14885-14889.

¹⁴³⁵ Dokazni predmet P1112, Transkript presretnutog razgovora između Miće Stanišića i Miroslava Toholja, 2. mart 1992. godine, str. 3.

¹⁴³⁶ Dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 6-7.

¹⁴³⁷ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. mart 2005. godine, T. 10543, 10550-10551 i dokazni predmet P397.03, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 17. mart 2005. godine, T. 10657; dokazni predmet P708, Stenografske bilješke sa 11. sjednice Skupštine RS, održane 18. marta 1992. godine u Sarajevu, 18. mart 1992. godine, str. 11-12.

¹⁴³⁸ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.03, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 17. mart 2005. godine, T. 10649-10650, 10653, 10656-10658.

¹⁴³⁹ Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.03, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 17. mart 2005. godine, T. 10661-10662; dokazni predmet P708, Stenografske bilješke sa 11. sjednice Skupštine RS, održane 18. marta 1992. godine u Sarajevu, 18. mart 1992. godine, str. 15.

¹⁴⁴⁰ Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8290-8291, 8294-8295.

¹⁴⁴¹ Branko Đerić, 29. oktobar 2009. godine, T. 2281-2282; Christian Nielsen, 16. decembar 2009. godine, T. 4890; dokazni predmet P198, Stenogram sa 13. sjednice Skupštine RS, 24. mart 1992. godine, str. 6-9; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 83; dokazni predmet P2307, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19. juli 2007. godine, str. 15.

¹⁴⁴² Dokazni predmet P198, Stenogram sa 13. sjednice Skupštine RS, 24. mart 1992. godine, str. 7-8.

Skupština RS takođe je jednoglasno potvrdila odluke opštinskih skupština o proglašenju novoformiranih srpskih opština i uputila Vladu RS da "da pripremi program preuzimanja i funkcionisanja vlasti na [svojoj] teritoriji".¹⁴⁴³

559. Vijeće podsjeća da je MUP RS osnovan poslije svečanog proglašenja Ustava RS i usvajanja Zakona o unutrašnjim poslovima 27. marta 1992. godine.¹⁴⁴⁴ Prema Stanišićevim riječima, Ustav RS je bio napisan prema Cutileirovom planu, s mogućnošću usvajanja Ustava SR BiH, pod uslovom da ona ostane u sastavu SFRJ.¹⁴⁴⁵

560. Dana 30. marta 1992. godine, Mićo Stanišić je izvršio smotru snaga milicije SAO Romanije na Sokocu, kojom prilikom je izjavio sljedeće:

Od danas [RS] ima svoju miliciju, legalitet našeg postojanja je Ustav [RS] i Zakon o unutrašnjim poslovima koji je nedavno Skupština na svom zasjedanju donijela. Takođe, naše postojanje ima svoj legalitet na rezultatu pregovora tri nacionalne zajednice pod pokroviteljstvom Evropske zajednice. Od danas djelujemo kao milicija [RS] koja će profesionalno a ne politički, onako kako je to do sad MUP stare [BiH] činio, obavljati svoje poslove i zadatke u cilju zaštite imovine, života, tijela i ostale sigurnosti svih građana jednako na prostorima [RS]. Milicijo, mi ne vodimo politiku. Mi profesionalno moramo obavljati svoje zadatke. Iz tog razloga nama ne pripadaju govornice, nego od danas sretno, na posao, u interesu svih koji žive na prostorima [RS].¹⁴⁴⁶

561. Istog dana Stanišić je prisustvovao sastanku koji je sazvao Vitomir Žepinić radi razgovora o provođenju Cutileirovog plana i otpočinjanju reorganizacije MUP-a SR BiH. Ovom sastanku su prisustvovali delegati svih nacionalnosti u MUP-u SR BiH, uključujući sljedeće: Jusufa Pušinu, po nacionalnosti Muslimana i načelnika javne bezbjednosti; Branka Kvesića, po nacionalnosti Hrvata i načelnika državne bezbjednosti; Avdu Hebiba, po nacionalnosti Muslimana i pomoćnika ministra za javnu bezbjednost; Savića, po nacionalnosti Srbina i pomoćnika ministra za veze; Brunu Stojića, po nacionalnosti Hrvata i pomoćnika ministra za materijalno-tehničke poslove; i Momčila Mandića, po nacionalnosti Srbina i pomoćnika ministra za kriminalističku upravu.¹⁴⁴⁷ Odlučeno je da podjela funkcija u zajedničkom MUP-u treba odražavati odnos stanovništva svake nacionalnosti i da će ministri unutrašnjih poslova svakog entiteta na republičkom nivou biti spojeni preko MUP-a BiH.¹⁴⁴⁸ Na tom sastanku je takođe zaključeno da će zajednički MUP uticati na imenovanja,

¹⁴⁴³ Dokazni predmet P439, Stenogram sa 12. sjednice Skupštine RS, 24. mart 1992. godine, str. 24; dokazni predmet P198, Stenogram sa 13. sjednice Skupštine RS, 24. mart 1992. godine, str. 13.

¹⁴⁴⁴ Christian Nielsen, 14. decembar 2009. godine, T. 4722 i 17. decembar 2009. godine, T. 4928; dokazni predmet P29, Članak iz *Oslobođenja*: "Podjele u MUP-u BiH – Prvoaprilaska zbilja", 1. april 1992. godine, str. 4; dokazni predmet P353, Mandićeva depeša u vezi sa zaključcima sa 14. sjednice Skupštine RS, 31. mart 1992. godine; dokazni predmet P2308, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19.-20. juli 2007. godine, str. 7-8; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 84; činjenica o kojoj je presuđeno 132. V. odjeljak o MUP-u RS.

¹⁴⁴⁵ Dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 7.

¹⁴⁴⁶ Goran Mačar, 5. juli 2011. godine, T. 22838-22845 i 12. juli 2011. godine, T. 23163; dokazni predmet 1D633, Transkript video-snimka postrojavanja pripadnika CSB-a Sarajevo povodom smotre kojoj je prisustvovao Mićo Stanišić, 30. mart 1992. godine, str. 1.

¹⁴⁴⁷ Dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 29-31, 34; dokazni predmet P2307, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19. juli 2007. godine, str. 14-15.

¹⁴⁴⁸ Dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 29-31, 37.

određivati plate i usvojiti pravilnik o uniformama i oznakama u entitetskim ministarstvima, koje će biti međusobno jednake i pod kontrolom zajedničkog MUP-a.¹⁴⁴⁹ Zapisnik sa tog sastanka upućen je MUP-u RS, Delimustafiću, načelnicima SNB-a, sektora javne bezbjednosti, svim CSB-ovima i SJB-ovima i drugima.¹⁴⁵⁰

562. Herbert Okun, diplomata koji je učestvovao u mirovnim pregovorima vezanim za bivšu Jugoslaviju tokom 1992. i 1993. godine, u svom svjedočenju je izjavio da su 18. marta 1992. godine sve strane potpisale Cutileirov plan, ali da je on propao nakon što je Alija Izetbegović 28. marta 1992. godine povukao potpis.¹⁴⁵¹ BiH je 6. aprila 1992. godine priznata kao nezavisna država od strane država-članica EZ. Stanišić je podsjetio da je Izetbegović proglasio stanje neposredne ratne opasnosti i povukao svoj potpis sa Cutileirovog plana u korist centralizovane BiH. Po Stanišićevom mišljenju, rat ne bi izbio da Cutileirov plan nije napušten.¹⁴⁵² Okun je u svjedočenju rekao da je Karadžić, dok su strane “još razgovarale” o Cutileirovom planu, davao izjave u smislu da se srpska strana neće boriti ukoliko se ostvari država bosanskih Srba.¹⁴⁵³

563. Pretresno vijeće prihvata dokaze da je povlačenje pristanka Alije Izetbegovića predstavljalo jedan od razloga propasti Cutileirovog plana. Ipak, imajući u vidu dokaze u vezi s događajima iz 1991. godine, Vijeće konstatuje da su se prije pregovora u Lisabonu Srbi već okupili oko ideje zasebnog srpskog entiteta, izdvojenog iz teritorije SR BiH, kako bi ostali u krnjoj Jugoslaviji – što je program koji se na kraju poklopio s prijedlozima iz Cutileirovog plana – a na kraju u velikoj Srbiji.

(ii) Interakcija s rukovodstvom bosanskih Srba

564. Vijeće je već razmotrilo dokaze da su politiku SDS-a stvarali prvenstveno Radovan Karadžić i Momčilo Krajišnik. Stanišić je izjavio da na Karadžića i Krajišnika nije niko mogao uticati i da su Nikola Koljević i Biljana Plavšić u hijerarhijskom smislu bili niže od njih, praćeni Stanišićem i drugima.¹⁴⁵⁴ Premda je Stanišić izjavio da nije bio značajna ličnost u SDS-u i da nije

¹⁴⁴⁹ Dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 34-38.

¹⁴⁵⁰ Dokazni predmet P2307, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19. juli 2007. godine, str. 4-8.

¹⁴⁵¹ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4167-4177 i dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4196 i dokazni predmet P2194, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 24. juni 2004. godine, T. 4320, 4324-4325; Dorothea Hanson, 14. decembar 2009. godine, T. 4779.

¹⁴⁵² Dokazni predmet P2301, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 26-27, 28-29; Herbert Okun, dokazni predmet P2194, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 24. juni 2004. godine, T. 4328.

¹⁴⁵³ Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4167-4178 i dokazni predmet P2195, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 25. juni 2004. godine, T. 4405.

¹⁴⁵⁴ Dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 7-8. V. *takođe* Dragan Đokanović, dokazni predmet P397.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 15. mart 2005. godine, T. 10564-10567; Herbert Okun, dokazni predmet P2192, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 22. juni 2004. godine, T. 4154-4155 i dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4239 i dokazni predmet P2194, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 24. juni 2004. godine, T. 4277, 4333-4334, 4338, 4342; Dragan

bio zainteresovan za politiku,¹⁴⁵⁵ Vijeće napominje da je on bio član osnivačkog odbora te stranke.¹⁴⁵⁶

565. Stanišić je bio u bliskoj vezi s Karadžićem, koji je bio vodeći član rukovodstva bosanskih Srba i za kojeg je Vijeće konstatovalo da je od početka 1991. godine bio učesnik UZP-a. Njih dvojica su često razgovarali, povremeno telefonirajući jedan drugom kući.¹⁴⁵⁷ Mandić i Žepinić su potvrdili da je Stanišić bio među ljudima bliskim Karadžiću.¹⁴⁵⁸ Jedan primjer je razgovor koji su vodili u avgustu 1991. godine, kada je Karadžić nazvao Stanišića da mu se ljutito požali na to što SUP prati i nadzire Srbe u Vladi BiH i na to kako su, u potrazi za skrivenim oružjem, opustošili skladište u kom Srbi drže hranu. Stanišić je ponudio da uputi Mandića da ispita tu stvar, dok je Karadžić zaprijetio da će “u pičku materinu poslati” Delimustafića, Hilmu Selimovića, Muslimana koji je bio zamjenik ministra za upravu, i Avdu Hebiba. Karadžić je rekao da su kadrovi SDA “uzeli tamo vlast potpuno i uzurpirali” i da zato “Srbi [...] nemaju ništa” u SUP-u Sarajevu.¹⁴⁵⁹ Stanišić je 31. avgusta 1991. godine iz Bileće telefonom nazvao Karadžića kako bi ga obavijestio da “ništa ono nije odrađeno” i obećao mu da će pokrenuti to pitanje kod Mandića i jedne druge osobe.¹⁴⁶⁰

566. Drugi slučaj direktne komunikacije između Karadžića i Stanišića bio je poslije pregovora između Muslimana i Srba u vezi s uklanjanjem barikada u Sarajevu.¹⁴⁶¹ Stanišić je 2. marta 1992. godine razgovarao s Karadžićem u vezi s davanjem javne izjave o tome da su dogovoreni uslovi za povlačenje obje strane sa barikada.¹⁴⁶² Karadžić je Stanišiću rekao sljedeće: “Vidite da li, da li može ... vojska da dadne nekoliko inspektora ... da se povuku barikade i jednovremeno u ponoć”.¹⁴⁶³

Dokanović, dokazni predmet P397.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 14. mart 2005. godine, T. 10496-10497; Sulejman Tihic, dokazni predmet P1556.09, *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, 8. novembar 2001. godine, T. 3790-3791; Milan Babić, dokazni predmet P2117, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 3. juni 2004. godine, T. 3395-3397 (povjerljivo); Milan Trbojević, dokazni predmet P427.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. april 2005. godine, T. 11433.

¹⁴⁵⁵ Dokazni predmet P2300, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16. juli 2007. godine, str. 54-58; Radomir Kezunović, 22. juni 2010. godine, T. 12096-12097; Vitomir Žepinić, 28. januar 2010. godine, T. 5707, 5721-5722; Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8289-8295 i 1. april 2010. godine, 8452-8453; Radomir Njeguš, 7. juni 2010. godine, T. 11308.

¹⁴⁵⁶ Dokazni predmet P1999, Transkript 36. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 31. decembar 1993. godine, str. 56-57.

¹⁴⁵⁷ Dokazni predmet P1135, Transkript presretnutog razgovora između Radovana Karadžića i Miće Stanišića, 20. juli 1991. godine; dokazni predmet P1149, Transkript presretnutog razgovora između Radovana Karadžića i Miće Stanišića, 12. juni 1991. godine. Vijeće upućuje i poziva se na transkripte nekoliko presretnutih razgovora između Stanišića i Karadžića u ovom i drugim odjeljcima ove Presude.

¹⁴⁵⁸ Momčilo Mandić, dokazni predmet P1318.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. novembar 2004. godine, T. 8634; Vitomir Žepinić, 29. januar 2010. godine, T. 5774-5775.

¹⁴⁵⁹ Dokazni predmet P1108, Transkript presretnutog razgovora između Radovana Karadžića i Miće Stanišića, 9. avgust 1991. godine, str. 2-3.

¹⁴⁶⁰ Dokazni predmet P1152, Transkript presretnutog razgovora između Radovana Karadžića i Miće Stanišića, 31. avgust 1991. godine, str. 1-2.

¹⁴⁶¹ Neđo Vlaški, 15. februar 2010. godine, T. 6352-6353, 6358-6359; dokazni predmet P643, Informacija SDB-a, upućena republičkom MUP-u, kojom se prosljeđuje spisak pripadnika MUP-a koji su učestvovali u aktivnostima oko postavljanja barikada u Sarajevu, 13. mart 1992. godine, str. 4; dokazni predmet P910, Transkript presretnutog razgovora između Miće Stanišića i Rajka Đukića, 2. mart 1992. godine, str. 3.

¹⁴⁶² Dokazni predmet P1110, Transkript presretnutog razgovora između Radovana Karadžića i (a) Jove Jovanovića i (b) Miće Stanišića, 2. mart 1992. godine, str. 7.

¹⁴⁶³ Dokazni predmet P1110, Transkript presretnutog razgovora između Radovana Karadžića i (a) Jove Jovanovića i (b) Miće Stanišića, 2. mart 1992. godine, str. 8.

Kasnije istog dana, Rajko Đukić je izvijestio Karadžića da je stanje pod kontrolom i da su Stanišić i drugi sa njim.¹⁴⁶⁴

567. Stanišić je bio u redovnom kontaktu s drugim članovima rukovodstva bosanskih Srba, uključujući Koljevića, Plavšićevu, Đerića i Subotića.¹⁴⁶⁵ Stanišić je učestvovao u razgovorima s više vodećih ličnosti u vezi s pitanjima od interesa za bezbjednost, uključujući pregovore s UNPROFOR-om.¹⁴⁶⁶ Stanišić je s Karadžićem govorio o napadima, ljudstvu i materijalu za borbene aktivnosti i napomenuo da trebaju paziti šta govore jer ih prisluškuju.¹⁴⁶⁷

568. Trbojević i Žepinić su u svojim svjedočenjima rekli da je Stanišić, iako je bio odgovoran Branku Đeriću, predsjedniku Vlade, bio direktno povezan s Karadžićem i da je često zaobilazio Vladu.¹⁴⁶⁸ Prema Trbojevićevim riječima, Vlada je bila “potpuno neobaviještena” o aktivnostima milicije, iako mu se ni Karadžić ni Krajišnik nisu nikada požalili da ih Stanišić nije obavijestio o nekom pitanju.¹⁴⁶⁹ Suprotno tvrdnjama Trbojevića i Đerića, MUP RS je obavještavao predsjednika Republike i predsjednika Vlade o svojim aktivnostima putem 150 dnevnih biltena koje je poslao tokom 1992. godine.¹⁴⁷⁰ Trbojević je bio prisutan na jednom sastanku na kom je Đerić pokušao da razgovara s Krajišnikom i Karadžićem o smjeni Stanišića i Mandića – koraku za koji su bili Plavšićeva i Koljević. Međutim, i Krajišnik i Karadžić su se usprotivili njihovom uklanjanju.¹⁴⁷¹

569. Goran Mačar je u svom svjedočenju rekao da je tokom čitave 1992. godine Stanišić bio pod Đerićevim pritiskom, koji je bio posljedica njihovih različitih stavova o organizovanju vlasti. To je kulminiralo time što je Stanišić delegirao dio njegovih ovlaštenja Tomislavu Kovaču 21. oktobra 1992. godine. Otprilike u to vrijeme, Biljana Plavšić je takođe vršila pritisak na Stanišića jer se

¹⁴⁶⁴ Dokazni predmet P1195, Transkript presretnutog razgovora između Rajka Đukića i Radovana Karadžića, 2. mart 1992. godine, str. 2.

¹⁴⁶⁵ Dokazni predmet P1162, Transkript presretnutog razgovora između Radovana Karadžića i Miće Stanišića, 18. april 1992. godine, str. 9-10; dokazni predmet P1156, Transkript presretnutog razgovora između Nikole Koljevića i Miće Stanišića, 18. april 1992. godine; dokazni predmet P1133, Transkript presretnutog razgovora između Biljane Plavšić i Miće Stanišića, 14. maj 1992. godine; dokazni predmet P202, Transkript presretnutog razgovora između Branka Đerića i Miće Stanišića, 18. april 1992. godine; dokazni predmet P203, Transkript presretnutog razgovora između Branka Đerića i Miće Stanišića, 18. april 1992. godine; dokazni predmet P1114, Transkript presretnutog razgovora između Bogdana Subotića i Miće Stanišića, 18. maj 1992. godine.

¹⁴⁶⁶ V. npr. dokazni predmet P1133, Transkript presretnutog razgovora između Biljane Plavšić i Miće Stanišića, 14. maj 1992. godine.

¹⁴⁶⁷ Dokazni predmet P2300, Razgovor Tužilaštva s Mićom Stanišićem, 16. juli 2007. godine, str. 32; dokazni predmet P1120, Transkript presretnutog razgovora između Radovana Karadžića i Miće Stanišića, maj 1992. godine, str. 2, 3; dokazni predmet P1147, Transkript presretnutog razgovora između Radovana Karadžića i Miće Stanišića, 21. juni 1992. godine, str. 2-3; dokazni predmet P1155, Transkript presretnutog razgovora između Radovana Karadžića i Miće Stanišića, 18. april 1992. godine, str. 1-3.

¹⁴⁶⁸ Milan Trbojević, 3. decembar 2009. godine, T. 4145; Vitomir Žepinić, 29. januar 2010. godine, T. 5775; Milan Trbojević, dokazni predmet P427.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. april 2005. godine, T. 11498; Milan Trbojević, dokazni predmet P427.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 8. april 2005. godine, T. 11689.

¹⁴⁶⁹ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. april 2005. godine, T. 11455 i dokazni predmet P427.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 7. april 2005. godine, T. 11690-11693.

¹⁴⁷⁰ Dokazni predmet P625, Godišnji izvještaj o radu MUP-a RS za period april – decembar 1992. godine, januar 1993. godine, str. 23.

¹⁴⁷¹ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.01, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 4. april 2005. godine, T. 11456-11459; Milan Trbojević, dokazni predmet P427.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. april 2005. godine, T. 11498.

protivila pokušajima MUP-a RS da spriječi krađe.¹⁴⁷² Sukob između Stanišića i Plavšićeve bio je prouzrokovan činjenicom da je Plavšićeva organizovala da dobrovoljci iz Srbije dolaze u RS, a oni su izazivali bezbjednosne probleme i odbijali su da se stave pod kontrolu Ministarstva odbrane.¹⁴⁷³

570. Kada je Branko Đerić, kao predsjednik Vlade, ponudio ostavku na 22. sjednici Skupštine RS, održanoj 23. i 24. novembra 1992. godine, rekao je sljedeće: “[M]inistar pravosuđa [i] ministar unutrašnjih poslova, oni i nisu u Vladi, oni i ne dolaze u Vladu, oni su kod predsjednika Republike i predsjednika Skupštine.”¹⁴⁷⁴ Stanišić je na Đerićeve komentare odgovorio sljedećim riječima:

[J]a kao čovjek sam slijedio politiku koju je vodio, vodilo Predsjedništvo SDS i naši poslanici u bivšoj državi i uvijek sam uz tu politiku. Ko me želi od nje odvojiti, i uvijek sam uz te ljude dok se ne dokaže da oni žele i misle nešto drugačije svom narodu, ko me misli od toga odvojiti grdno se vara, to neću ni pod cijenu da izgubim glavu, a ne bilo kakvo ministarsko mjesto.¹⁴⁷⁵

Stanišić je dodao sljedeće: “[N]e može neko kako mu padne na pamet da kaže ti ne valjaš jer ja cijenim da si ti Radovanov čovjek, to za mene nikakva argumentacija nije.”¹⁴⁷⁶

571. Poslije stvaranja VRS-a 19. maja 1992. godine, Stanišić se sastao s Ratkom Mladićem, zajedno s drugim članovima rukovodstva bosanskih Srba.¹⁴⁷⁷ Mladić je priznao da su u MUP-u morali “masu da pretvore u miliciju”.¹⁴⁷⁸ U septembru 1992. godine, Mladić je u vezi s Dobojem primijetio da je saradnja s MUP-om RS “dosta dobra, ali nisu hrabri borci”.¹⁴⁷⁹ U novembru 1992. godine, ministar unutrašnjih poslova RS proglašen je članom Vrhovne komande VRS-a ex officio.¹⁴⁸⁰

(iii) Prisustvo na sjednicama Vlade RS, Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Skupštine RS

572. Nakon što je imenovan za ministra unutrašnjih poslova 31. marta 1992. godine, Stanišić je prisustvovao većini sjednica Vlade RS, zajedno s predsjednikom Vlade, potpredsjednikom Vlade, drugim ministrima, a povremeno i s njihovim delegiranim predstavnicima.¹⁴⁸¹ Na primjer, nekim

¹⁴⁷² Goran Mačar, 11. juli 2011. godine, T. 23081-23083.

¹⁴⁷³ Goran Mačar, 11. juli 2011. godine, T. 23084 i 18. juli 2011. godine, T. 23468-23469.

¹⁴⁷⁴ Dragan Đokanović, 23. novembar 2009. godine, T. 3594-3597; dokazni predmet P400, Transkript 22. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 23.-24. novembar 1992. godine, str. 10-12, 15.

¹⁴⁷⁵ Branko Đerić, 30. oktobar 2009. godine, T. 2373-2374; Dragan Đokanović, 23. novembar 2009. godine, T. 3595-3597; dokazni predmet P400, Transkript 22. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 23. novembar 1992. godine, str. 15.

¹⁴⁷⁶ Dragan Đokanović, 23. novembar 2009. godine, T. 3596-3597; dokazni predmet P400, Transkript 22. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 23.-24. novembar 1992. godine, str. 17.

¹⁴⁷⁷ Dokazni predmet P1755, Mladićev dnevnik, 27. maj 1992. godine – 31. juli 1992. godine, str. 238-239 (upisano pod datumom 27. juni 1992. godine), str. 373 (upisano pod datumom 27. juli 1992. godine)).

¹⁴⁷⁸ Dokazni predmet P1751, Mladićev dnevnik, 31. decembar 1991. godine – 14. februar 1992. godine, str. 100, 105-106 (upisano pod datumom 22. januar 1992.).

¹⁴⁷⁹ Dokazni predmet P1759, Mladićev dnevnik, 10. septembar 1992. godine – 30. septembar 1992. godine, str. 7, 48.

¹⁴⁸⁰ Dokazni predmet 1D172, Odluka o formiranju Vrhovne komande VRS, 30. novembar 1992. godine.

¹⁴⁸¹ Dokazni predmet P237, Zapisnik sa 37. sjednice Vlade RS, 11. juli 1992. godine; dokazni predmet P240, Zapisnik sa 40. sjednice Vlade RS, 27. juli 1992. godine; dokazni predmet P241, Zapisnik sa 42. sjednice Vlade RS, 24. juli 1992. godine; dokazni predmet P247, Zapisnik sa 48. sjednice Vlade RS, 28. juli 1992. godine; dokazni predmet P200, Zapisnik sa 41. sjednice Predsjedništva RS, 29. juli 1992. godine; dokazni predmet P242, Zapisnik sa 43. sjednice Vlade RS, 1. avgust 1992. godine; dokazni predmet P244, Zapisnik sa 45. sjednice Vlade RS, 8. avgust 1992. godine; dokazni predmet P248, Zapisnik sa 48. sjednice Vlade RS, 7. septembar 1992. godine; dokazni predmet P254, Zapisnik sa 58. sjednice Vlade RS, 13. novembar 1992. godine; dokazni predmet P253,

sjednicama su, umjesto Stanišića, prisusutvovali Tomislav Kovač, Srbin po nacionalnosti, koji je u avgustu 1992. godine imenovan za pomoćnika ministra unutrašnjih poslova za miliciju,¹⁴⁸² i Petar Bujčić.¹⁴⁸³

573. Dana 27. marta 1992. godine, formiran je Savjet za nacionalnu bezbjednost sa zadatkom da rješava bezbjednosna pitanja u RS, a u njegovom sastavu je bio i ministar unutrašnjih poslova.¹⁴⁸⁴ Stanišić je 15. aprila 1992. godine prisustvovao 1. zajedničkoj sjednici Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, na kojoj je odlučeno da se takvi sastanci organizuju svakodnevno u zgradi hotela “Kikinda” na Palama.¹⁴⁸⁵ Stanišić je od aprila do maja 1992. godine učestvovao u radu tih zajedničkih sastanaka, na kojima su se donosile odluke u vezi s vojnim i bezbjednosnim aktivnostima i podnosili izvještaji o političkoj situaciji i stanju na bojištu.¹⁴⁸⁶

574. Na 5. zajedničkoj sjednici Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, koja je održana 24. aprila 1992. godine, Stanišiću je naloženo da otputuje u ARK s Miodragom Simovićem, potpredsjednikom Vlade, “poslije urađenih upustava za uspostavljanje državne vlasti”.¹⁴⁸⁷ Pretresno vijeće smatra da je to dokaz o pokušajima Vlade RS da uspostavi vlast nad ARK-om.

575. Na 7. zajedničkoj sjednici Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, održanoj 28. aprila 1992. godine, daljnje protivljenje Alije Izetbegovića pregovorima u Lisabonu je “oštro osuđeno”, a izvještaji koje su podnijeli krizni štabovi i opštinski organi usvojeni su sa drugim mišljenjima i

Zapisnik sa 57. sjednice Vlade RS, 17. novembar 1992. godine; dokazni predmet P256, Zapisnik sa 60. sjednice Vlade RS, 16. decembar 1992. godine; dokazni predmet P429, Zapisnik sa 61. sjednice Vlade RS, 21. decembar 1992. godine.

¹⁴⁸² Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27031, 27033-27034.

¹⁴⁸³ Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27035. Na primjer, Kovač je prisustvovao 46. sjednici Vlade RS umjesto Miće Stanišića (dokazni predmet P427.13, Zapisnik sa 46. sjednice Vlade RS, 9. avgust 1992. godine, str. 1) i Petar Bujčić prisustvovao je 47. sjednici 19. avgusta 1992. godine (dokazni predmet P245, Zapisnik sa 47. sjednice Vlade RS, 20. avgust 1992. godine, str. 1).

¹⁴⁸⁴ Branko Đerić, 29. oktobar 2009. godine; dokazni predmet P1838, Stenogram sa 14. sjednice Skupštine RS, održane 27. marta 1992. godine u Sarajevu, str. 14; dokazni predmet L327, Odluka o formiranju Savjeta za nacionalnu bezbjednost, 27. mart 1992. godine, član III; činjenica o kojoj je presuđeno 758; dokazni predmet P2307, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19. juli 2007. godine, str. 32-33.

¹⁴⁸⁵ Dokazni predmet P204, Zapisnik sa 1. zajedničkog sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 15. april 1992. godine, str. 1; dokazni predmet P2307, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19. juli 2007. godine, str. 32, 35-36. V. *takođe* dokazni predmet P206, Zapisnik sa 3. proširenog sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 20. april 1992. godine.

¹⁴⁸⁶ Momčilo Mandić, dokazni predmet P1318.03, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 25. novembar 2004. godine, T. 8743; Momčilo Mandić, dokazni predmet P1318.07, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 1. decembar 2004. godine, T. 9124-9125; dokazni predmet P204, Zapisnik sa 1. zajedničkog sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 15. april 1992. godine; dokazni predmet P205, Zapisnik sa proširenog sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost, 18. april 1992. godine; dokazni predmet P206, Zapisnik sa 3. proširenog sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 20. april 1992. godine; dokazni predmet P711, Zapisnik sa 4. proširenog sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 22. april 1992. godine; dokazni predmet P207, Zapisnik sa sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 24. april 1992. godine; dokazni predmet P208, Zapisnik sa 6. zajedničke sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 27. april 1992. godine; dokazni predmet P209, Zapisnik sa 7. zajedničkog sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 28. april 1992. godine; dokazni predmet P210, Zapisnik sa 8. zajedničkog sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 1. maj 1992. godine; dokazni predmet P211, Zapisnik sa 10. zajedničke sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 8. maj 1992. godine; dokazni predmet P212, Zapisnik sa 10. zajedničke sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 10. maj 1992. godine; dokazni predmet P213, Zapisnik sa 11. zajedničke sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 14. maj 1992. godine; dokazni predmet P214, Zapisnik sa zajedničke sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 15. maj 1992. godine.

¹⁴⁸⁷ Dokazni predmet P207, Zapisnik sa sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 24. april 1992. godine, str. 2; Vitimir Žepinić, 29. januar 2010. godine, T. 5766.

prijedlozima.¹⁴⁸⁸ Na 10. zajedničkoj sjednici Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, održanoj 10. maja 1992. godine, predloženo je da se za sljedeću sjednicu Skupštine RS na dnevni red stavi preuzimanje vojnika i *materijala* od JNA radi stvaranja VRS-a i imenovanje njenog komandanta.¹⁴⁸⁹

(b) Učešće u formiranju i raspoređivanju snaga MUP-a RS

(i) Imenovanje kadrova MUP-a RS

576. Pretresno vijeće podsjeća da je 31. marta 1992. godine Momčilo Mandić poslao depešu kojom je pozvao zaposlene srpske nacionalnosti da napuste zajednički MUP i organizuju se u SAO-e, što je, po njemu, bilo u skladu s Cutileirovim planom.¹⁴⁹⁰ Mandić je informisao sve centre službi bezbjednosti i stanice javne bezbjednosti o promjenama u novom MUP-u RS po usvajanju Ustava i Zakona o unutrašnjim poslovima RS.¹⁴⁹¹ Član 41 Zakona o unutrašnjim poslovima propisuje da “[o]vlašćena službena lica daju svečanu izjavu pred ministrom ili radnikom koga on za to ovlasti.”¹⁴⁹² Stanišić je izjavio da je ova depeša imala za cilj pokretanje transformacije postojećeg MUP-a, kako u sjedištu tako i na terenu, mirno i bez incidenata.¹⁴⁹³ Depeša je bila popraćena hitnim dopisom Delimustafića, koji su potpisali svi pomoćnici ministra osim Stanišića, u kojem se od svih službenika traži da rade svoj posao i da ne doprinose pogoršanju bezbjednosne situacije.¹⁴⁹⁴

577. Kako bi razjasnio suprotstavljene poruke koje su primili njegovi podređeni, Stanišić je poslao depešu svim CSB-ovima i SJB-ovima kojom ih obavještava da je upućen lažni dopis kojim se od zaposlenih traži da se vrate redovnim zadacima. U ovoj depeši je navedeno sljedeće: “Još jedanput upozoravamo da se pridržavaju Ustava Srpske Republike BiH i Zakona o unutrašnjim

¹⁴⁸⁸ Dokazni predmet P209, Zapisnik sa 7. zajedničkog sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 28. april 1992. godine, str. 1.

¹⁴⁸⁹ Dokazni predmet P212, Zapisnik sa 10. zajedničke sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 10. maj 1992. godine, str. 1.

¹⁴⁹⁰ Dokazni predmet P353, Depeša Momčila Mandića, upućena ministru unutrašnjih poslova, svim centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti, kao i sekretaru SUP-a, 31. mart 1992. godine; dokazni predmet P29, Članak iz *Oslobođenja*: “Podjele u MUP-u BiH – Prvoaprilska zbilja”, 1. april 1992. godine, str. 1; Momčilo Mandić, 6. maj 2010. godine, T. 9675-9677; Christian Nielsen, 16. decembar 2009. godine, T. 4911-4914; svjedok ST155, dokazni predmet P1500.02, *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 18. april 2005. godine, T. 12236-12237 (povjerljivo); dokazni predmet P2307, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19. juli 2007. godine, str. 4-5, str. 25. V. *takođe* dokazni predmet P1126, Transkript presretnutog razgovora između Miće Stanišića i (Pere) Simovića, 18. maj 1992. godine, str. 10.

¹⁴⁹¹ Dokazni predmet P353, Depeša Momčila Mandića, pomoćnika ministra unutrašnjih poslova RS, 31. mart 1992. godine, str. 1

¹⁴⁹² Dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992. godine, član 41.

¹⁴⁹³ Dokazni predmet P2307, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19. juli 2007. godine, str. 10-12.

¹⁴⁹⁴ Christian Nielsen, 16. decembar 2009. godine, T. 4911-4914; Vitomir Žepinić, 29. januar 2010. godine, T. 5825-5826; Vladimir Tutuš, 15. mart 2010. godine, T. 7596-7597; Momčilo Mandić, 6. maj 2010. godine, T. 9684-9686; Goran Mačar, 12. juli 2011. godine, T. 23160-23162; dokazni predmet 1D136, Dopis MUP-a SR BiH upućen svim centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti, u vezi s održavanjem jedinstva i koordinacije, 31. mart 1992. godine; dokazni predmet P2320, Naređenje MUP-a SR BiH, izdato centrima službi bezbjednosti, sekretaru SUP-a i stanicama javne bezbjednosti, 1. april 1992. godine, str. 1-2.

poslovima, te naredbi ministra za unutrašnje poslove Miće Stanišića.”¹⁴⁹⁵ Milan Šćekić, načelnik sektora za bezbjednost u Savjetu za nacionalnu bezbjednost, rekao je u svjedočenju da je krajem marta ili početkom aprila 1992. godine prisustvovao sastanku na Palama na kom je Stanišić rekao zaposlenima u MUP-u da njihovi muslimanski nadređeni više ne mogu izdavati naređenja koja su suprotna interesima srpskog naroda.¹⁴⁹⁶

578. MUP RS je započeo s radom 1. aprila 1992. godine.¹⁴⁹⁷ Stanišić je izjavio da je rukovodstvo bosanskih Srba nastojalo da stvori strukturu od kadrova koji su stajali na raspolaganju, uglavnom sa sarajevskog područja, u sjedištu MUP-a.¹⁴⁹⁸ Tokom jednog neformalnog sastanka, održanog 15. aprila 1992. godine ili približno tog datuma, Stanišić je rekao da su svi funkcioneri na rukovodećim funkcijama u MUP-u RS dužni da budu članovi SDS-a, ali da se na tome ne insistira.¹⁴⁹⁹ Vršeći svoja ovlaštenja kao ministar unutrašnjih poslova, Stanišić je donio niz odluka kojima se Srbi imenuju na ključne položaje u opštinama u RS, na prijedlog SDS-a i kriznih štabova.¹⁵⁰⁰

579. Dana 1. aprila 1992. godine, Stanišić je donio odluke kojima se privremeno imenuju Borislav Maksimović za komandanta MUP-a RS,¹⁵⁰¹ Nedeljko Kesić za načelnika Savjeta za nacionalnu bezbjednost,¹⁵⁰² Predrag Ješurić za načelnika CSB-a Bijeljina,¹⁵⁰³ Malko Koroman za inspektora CSB-a Sarajevo,¹⁵⁰⁴ Krsto Savić za načelnika CSB-a Trebinje,¹⁵⁰⁵ Milenko Karišik za komandanta Specijalnog odreda milicije MUP-a,¹⁵⁰⁶ Andrija Bjelošević za načelnika CSB-a Doboju,¹⁵⁰⁷ Stojan Župljanin za načelnika CSB-a Banja Luka,¹⁵⁰⁸ Vojin Popović za načelnika SJB-a Gacko.¹⁵⁰⁹ Dana 19. aprila 1992. godine, Predrag Ješurić je privremeno imenovan za načelnika kadrovske službe.¹⁵¹⁰ Odlukom od 4. maja 1992. godine, Stanišić je privremeno zadužio Branka Stankovića za kriptografsku zaštitu podataka u Ilijašu.¹⁵¹¹ Stanišić je 15. maja 1992. godine izdao niz naredbi kojima se potvrđuju imenovanja sljedećih načelnika centara službi bezbjednosti: Stojana

¹⁴⁹⁵ Dokazni predmet P534, Depeša upućena svim centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti, kojom se zaposleni upozoravaju na jednu lažnu depešu, 3. april 1992. godine.

¹⁴⁹⁶ Milan Šćekić, 18. februar 2010. godine, T. 6528-6529.

¹⁴⁹⁷ Christian Nielsen, 14. decembar 2009. godine, T. 4725, 16. decembar 2009. godine, T. 4914-4916; dokazni predmet P508, Izveštaj vještaka Nielsena, par. 88; dokazni predmet P353, Depeša Momčila Mandića, upućena ministru unutrašnjih poslova, svim centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti, kao i sekretaru SUP-a, 31. mart 1992. godine. V. odjeljak o MUP-u RS.

¹⁴⁹⁸ Dokazni predmet P2312, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 21. juli 2007. godine, str. 1.

¹⁴⁹⁹ Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8294-8295.

¹⁵⁰⁰ Svjedok ST121, 24. novembar 2009. godine, T. 3723-3724 (povjerljivo).

¹⁵⁰¹ Dokazni predmet P1000, Rješenje o imenovanju Borislava Maksimovića, koje je potpisao Mićo Stanišić, 1. april 1992. godine.

¹⁵⁰² Dokazni predmet P1411, Rješenje o privremenom imenovanju Nedeljka Kesića za načelnika SNB-a, 1. april 1992. godine.

¹⁵⁰³ Dokazni predmet P1409, Rješenje o privremenom imenovanju Predraga Ješurića, 1. april 1992. godine.

¹⁵⁰⁴ Dokazni predmet P1416, Rješenje o privremenom imenovanju Malka Koromana, 1. april 1992. godine.

¹⁵⁰⁵ Dokazni predmet P1414, Rješenje o privremenom imenovanju Krste Savića, 1. april 1992. godine.

¹⁵⁰⁶ Dokazni predmet P1413, Rješenje o privremenom imenovanju Milenka Karišika, 1. april 1992. godine.

¹⁵⁰⁷ Dokazni predmet P1410, Rješenje o privremenom imenovanju Andrije Bjeloševića za načelnika CSB-a Doboju, 1. april 1992. godine.

¹⁵⁰⁸ Dokazni predmet P1408, Rješenje o privremenom imenovanju Stojana Župljanina, 1. april 1992. godine.

¹⁵⁰⁹ Dokazni predmet P2016, Rješenje o privremenom imenovanju Vojina Popovića, 1. april 1992. godine.

¹⁵¹⁰ Dokazni predmet P2017, Rješenje o privremenom imenovanju Predraga Ješurića, 19. april 1992. godine.

¹⁵¹¹ Dokazni predmet P2037, Rješenje o privremenom imenovanju Branka Stankovića, koje je potpisao Mićo Stanišić, 4. maj 1992. godine.

Župljanina u Banjoj Luci, Predraga Ješurića u Bijeljini, Andrije Bjeloševića u Doboju, Krste Savića u Trebinju¹⁵¹² i Milenka Karišika za komandanta Specijalnog odreda milicije MUP-a.¹⁵¹³ Dana 6. avgusta 1992. godine, Stanišić je imenovao Dragišu Mihića za zamjenika podsekretara Savjeta za nacionalnu bezbjednost MUP-a.¹⁵¹⁴ Istog dana, Stanišić je imenovao Vlastimira Kusmuka na funkciju savjetnika za dužnosti i zadatke u Službi javne bezbjednosti MUP-a.¹⁵¹⁵

580. Dana 25. aprila 1992. godine, Stanišić je donio odluku kojom se načelnici centara službi bezbjednosti ovlašćuju da preuzmu bivše kadrove MUP-a SR BiH i smjesta obavijeste ministra prilikom raspoređivanja bivših zaposlenih u centre službi bezbjednosti i stanice javne bezbjednosti.¹⁵¹⁶ Međutim, za preraspoređivanje nekadašnjih zaposlenih u MUP-u SR BiH na visoke položaje kao što su načelnik Savjeta za nacionalnu bezbjednost, javnu bezbjednost, stanice javne bezbjednosti i komandir stanice milicije, načelnici centara službi bezbjednosti su morali da dobiju prethodnu saglasnost ministra, odnosno Stanišića, i da ga obavijeste o odlukama donesenim u vezi s raspoređivanjem.¹⁵¹⁷ Na osnovu ove odluke, Andrija Bjelošević se konsultovao s dobojskim Kriznim štabom, koji je od njega zatražio da imenuje Milana Savića za pomoćnika načelnika CSB-a Dboj.¹⁵¹⁸ Prema riječima svjedoka ST214, milicionera srpske nacionalnosti, tek kada je MUP RS primio spisak zaposlenih, uključujući one koji su preuzeti iz MUP-a SR BiH na raznim lokacijama, to Ministarstvo je saznalo ko radi u stanicama javne bezbjednosti i odobrilo njihove plate od datuma kada su prešli iz MUP-a SR BiH, počevši od 1. aprila 1992. godine.¹⁵¹⁹

581. Dana 15. maja 1992. godine, u skladu s ovlaštenjima ministra unutrašnjih poslova prema Zakonu o unutrašnjim poslovima, Stanišić je sebe imenovao za komandanta štaba MUP-a RS, koji je formiran u svrhu rukovođenja i komandovanja snagama MUP-a RS.¹⁵²⁰ Međutim, Stanišić je, kao i drugi svjedoci, izjavio da je, iako je obezbijedio provođenje odluka Predsjedništva, imao malo

¹⁵¹² Christian Nielsen, 14. decembar 2009. godine, T. 4752; Andrija Bjelošević, 20. maj 2011. godine, T. 21072-21073; dokazni predmet P455, Rješenje o imenovanju Andrije Bjeloševića za načelnika CSB-a Dboj, koje je potpisao Mićo Stanišić, 15. maj 1992. godine; dokazni predmet P456, Rješenje o imenovanju Predraga Ješurića za načelnika CSB-a Bijeljina, koje je potpisao Mićo Stanišić, 15. maj 1992. godine; dokazni predmet P458, Rješenje o imenovanju Stojana Župljanina za načelnika CSB-a Banja Luka, koje je potpisao Mićo Stanišić, 15. maj 1992. godine; dokazni predmet P170, Rješenje o imenovanju Krste Savića za načelnika CSB-a Trebinje, koje je potpisao Mićo Stanišić, 15. maj 1992. godine.

¹⁵¹³ Dokazni predmet P457, Rješenje o imenovanju Milenka Karišika za komandanta Odreda milicije, koje je potpisao Mićo Stanišić, 15. maj 1992. godine.

¹⁵¹⁴ Dokazni predmet P2022, Rješenje o imenovanju Dragiše Mihića, koje je potpisao Mićo Stanišić, 6. avgust 1992. godine.

¹⁵¹⁵ Dokazni predmet P2021, Rješenje o imenovanju Vlastimira Kusmuka, koje je potpisao Mićo Stanišić, 6. avgust 1992. godine.

¹⁵¹⁶ Petko Panić, 12. novembar 2009. godine, T. 3001-3002; dokazni predmet 1D73, Rješenje u vezi s preuzimanjem radnika iz bivšeg MUP-a, 25. april 1992. godine, par. 1.

¹⁵¹⁷ Petko Panić, 12. novembar 2009. godine, T. 3001-3002; dokazni predmet 1D73, Rješenje u vezi s preuzimanjem radnika iz bivšeg MUP-a, 25. april 1992. godine, par. 2-3.

¹⁵¹⁸ Andrija Bjelošević, 14. april 2011. godine, T. 19619-19621; dokazni predmet 1D464, Rješenje o privremenom imenovanju Milana Savića na mjesto pomoćnika načelnika CSB-a Dboj, 23. juni 1992. godine; dokazni predmet 1D73, Rješenje u vezi s postupkom raspoređivanja radnika MUP-a, koje je potpisao Mićo Stanišić, 25. april 1992. godine.

¹⁵¹⁹ Svjedok ST214, 20. juli 2010. godine, T. 13055 (povjerljivo), dokazni predmet P1505 Službena depeša upućena Ministarstvu za unutrašnje poslove u Sarajevu, predmet: Spisak radnika Stanice milicije Vogošća koji su radili u MUP-u Sarajevu, a 1. aprila 1992. godine pristupili srpskom MUP-u, 29. april 1992. godine.

¹⁵²⁰ Christian Nielsen, 14. decembar 2009. godine, T. 4751-4752; dokazni predmet P741, Rješenje o imenovanju Miće Stanišića za komandanta snaga MUP-a RS, 15. maj 1992. godine.

uticaja ili kontrole nad drugim srpskim autonomnim oblastima i njihovim kriznim štabovima.¹⁵²¹ Po Stanišićevom mišljenju, tek nakon što su raspušteni krizni štabovi SAO, MUP RS je mogao započeti da se uspostavlja na cjelokupnom području RS.¹⁵²² Drago Borovčanin, po nacionalnosti Srbin, koji je bio načelnik CSB-a Sarajevo 1992. godine,¹⁵²³ u svom je svjedočenju izjavio da su određene opštine predstavljale praktično “države u državi”, u kojima je MUP RS bio marginalizovan, a Stanišić nije imao lokalnu podršku.¹⁵²⁴

582. Drago Borovčanin je u svjedočenju izjavio da je Stanišić naslijedio ministarstvo s problemima koje je trebalo riješiti.¹⁵²⁵ Kako je napredovao u službi, Tomislav Kovač je postepeno uočavao da je Ministarstvo bilo svjesno da postoje pojedinci koji su nedorasli svojim zadacima ili se nedolično ponašaju. MUP RS je pokrenuo proces otklanjanja nepravilnosti u Ministarstvu, kao i u drugim ustanovama.¹⁵²⁶ U tom kontekstu, Kovač je sugerisao Stanišiću da su MUP-u potrebni efikasniji i odlučniji ljudi od nivoa ministarstva naniže, sve do stanica milicije.¹⁵²⁷

583. Kovač je u svom svjedočenju izjavio da su neprikladne i stručno nekvalifikovane osobe iz redova lokalnih političkih stranaka bile imenovane na funkcije u MUP-u na opštinskom nivou.¹⁵²⁸ Neke stanice javne bezbjednosti nisu bile *de facto* potčinjene MUP-u RS zato što su rukovodeće kadrove u njima imenovale lokalne vlasti.¹⁵²⁹ Problem nepoštovanja MUP-a od strane lokalnih vlasti posebno je bio izražen u Vogošći i Zvorniku.¹⁵³⁰ U maju i junu 1992. godine, MUP je bio “margina” i, kako je on rekao, “nismo od početka znali” ko je postavio određene kontrolne punktove: “[D]io ljudi iz kriznog štaba, dio vojne bezbjednosti, dio divljih punktova paravojski”.¹⁵³¹ Tomislav Kovač je u svom svjedočenju izjavio da neki načelnici centara službi bezbjednosti, uključujući Župljanina, nisu bili u stanju da kontrolišu situaciju i rješavaju stvari s načelnicima stanica javne bezbjednosti na svom području.¹⁵³²

a. Mobilizacija i opremanje srpskih snaga

¹⁵²¹ Drago Borovčanin, 24. februar 2010. godine, T. 6783, 6837, 6839-6840; Andrija Bjelošević, 20. april 2011. godine, T. 19890; Goran Mačar, 7. juli 2011. godine, T. 22964 i 14. juli 2011. godine, T. 23342-23343; dokazni predmet P2312, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 21. juli 2007. godine, str. 2-4; dokazni predmet 1D522, Uputstvo u vezi s predlaganjem kadrova na rukovodna radna mjesta u centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti, 20. novembar 1992. godine.

¹⁵²² Dokazni predmet P2312, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 21. juli 2007. godine, str. 4-5.

¹⁵²³ Drago Borovčanin, 22. februar 2010. godine, T. 6618, 6623-6629.

¹⁵²⁴ Drago Borovčanin, 23. februar 2010. godine, T. 6743-6744.

¹⁵²⁵ Drago Borovčanin, 23. februar 2010. godine, T. 6743-6744.

¹⁵²⁶ Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27048.

¹⁵²⁷ Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27049.

¹⁵²⁸ Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27041-27042.

¹⁵²⁹ Drago Borovčanin, 24. februar 2010. godine, T. 6783, 6837, 6839-6840; Andrija Bjelošević, 20. april 2011. godine, T. 19890-19891; Goran Mačar, 7. juli 2011. godine, 22964.

¹⁵³⁰ Drago Borovčanin, 24. februar 2010. godine, T. 6772.

¹⁵³¹ Drago Borovčanin, 23. februar 2010. godine, T. 6748-6749.

¹⁵³² Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27043-27044.

584. Dana 15. aprila 1992. godine, Predsjedništvo RS proglasilo je stanje “neposredne ratne opasnosti” i pozvalo na mobilizaciju Teritorijalne odbrane i svih vojno sposobnih lica.¹⁵³³ Pretresno vijeće podsjeća da je Bogdan Subotić 16. aprila 1992. godine odlučio da će TO biti oružane snage RS i pozvao je na mobilizaciju Teritorijalne odbrane i vojnih obveznika na cjelokupnom području RS.¹⁵³⁴

585. Momčilo Mandić je izjavio da su on i Stanišić uklonili 560 automata “Heckler” iz MUP-a SR BiH i podijelili ih Srbima na Sokocu, Rogatici, Han-Pijesku i na Palama.¹⁵³⁵ Dana 20. aprila 1992. godine, Stanišić je zatražio od svih stanica javne bezbjednosti na području Sarajeva da podnesu izvještaje o prirodi i količini materijalno-tehničkih sredstava i opreme kojima raspolažu, uključujući komunikacionu opremu, i izdao naredbu o ograničenju kretanja vojnih obveznika kako bi se osigurala popunjenost ljudstva.¹⁵³⁶

586. Karadžić je 20. maja 1992. godine naredio mobilizaciju vojnih obveznika, koji su trebali da se jave u “najbliže jedinice i komande Vojske”, počevši od 21. maja 1992. godine. Sekretarijat za narodnu odbranu, MUP i vojna policija bili su odgovorni za provođenje te naredbe.¹⁵³⁷

587. Prema sporazumu između Saveznog SUP-a i MUP-a RS o dostavljanju opreme, MUP RS je trebao da zatraži opremu koja mu je potrebna.¹⁵³⁸ Milorad Davidović, po nacionalnosti Srbin i bivši inspektor Saveznog SUP-a, izjavio je da je Savezni SUP imao višak uniformi i “veoma kvalitetnog oružja” za oko 500 ljudi, koje je prebacio u MUP RS na Palama kako bi bili stavljeni pod kontrolu Miće Stanišića i Momčila Mandića.¹⁵³⁹ Oko juna 1992. godine Davidović je proveo desetak dana na Jahorini na osiguranju bezbjednosti Vlade RS. Davidović je u svom svjedočenju izjavio da je, prije povratka u Beograd, Petar Gračanin iz Saveznog SUP-a u Beogradu naredio njegovoj jedinici da cjelokupno naoružanje, municiju, opremu i vozila ostavi novoj specijalnoj jedinici MUP-a RS koju je predvodio Milenko Karišik.¹⁵⁴⁰

b. Angažovanje snaga MUP-a RS u borbenim dejstvima

¹⁵³³ Christian Nielsen, 25. januar 2010. godine, T. 5466; svjedok ST139, 14. april 2010. godine, T. 8672 (povjerljivo); dokazni predmet P183, Odluka Ministarstva odbrane o proglašenju neposredne ratne opasnosti, 15. april 1992. godine.

¹⁵³⁴ Branko Perić, 20. maj 2010. godine, T. 10563-10564; svjedok ST219, 22. novembar 2010. godine, T. 17627-17630; Mladen Bajagić, 2. maj 2011. godine, T. 20065-20066; dokazni predmet 1D170, Odluka Ministarstva narodne odbrane RS o mobilizaciji po proglašenju neposredne ratne opasnosti, 16. april 1992. godine. Vijeće napominje da je odluka o drugim komponentama oružanih snaga trebala biti usvojena kasnije.

¹⁵³⁵ Dokazni predmet P1999, Transkript 36. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 31. decembar 1993. godine, str. 164.

¹⁵³⁶ Mladen Bajagić, 4. maj 2011. godine, T. 20213-20214; dokazni predmet 1D537, Zahtjev MUP-a RS upućen svim stanicama javne bezbjednosti na području Sarajeva, 20. april 1992. godine; dokazni predmet P262, Naredba o ograničavanju kretanja vojnih obveznika, 20. maj 1992. godine.

¹⁵³⁷ Dokazni predmet 1D171, Odluka predsjednika RS Radovana Karadžića o javnoj mobilizaciji snaga i sredstava, 20. maj 1992. godine.

¹⁵³⁸ Dokazni predmet P541, Zapisnik sa sjednice stručnog kolegija MUP-a RS, 14. april 1992. godine, str. 2.

¹⁵³⁹ Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.01, Izjava svjedoka, 29. januar 2005. godine, str. 11.

¹⁵⁴⁰ Milorad Davidović, 23. avgust 2010. godine, T. 13538-13539; Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.01, Izjava svjedoka, 29. januar 2005. godine, str. 15-16.

588. Dana 15. maja 1992. godine, Stanišić je organizovao snage MUP-a RS u ratne jedinice, “za potrebe odbrane prostora Srpske Republike BiH”, i ovlastio načelnike centara službi bezbjednosti da organizuju ljudstvo na svojim područjima u odjeljenja, vodove, čete i bataljone, dok su Savjet za nacionalnu bezbjednost, Uprava za prevenciju kriminaliteta i istrage i druge službe trebali imati i ratne jedinice i mirnodopske obaveze i zadatke.¹⁵⁴¹ Stanišić je naredio da učestvovanje snaga MUP-a RS, “u sadejstvu sa oružanim snagama”, trebaju odobriti ministar, komandant odreda milicije Ministarstva ili načelnici centara službi bezbjednosti za snage u svojoj nadležnosti.¹⁵⁴² Naredbom im je naloženo da informišu Ministarstvo o svim raspoređivanjima i navedeno je da će, tokom borbenih operacija, jedinice MUP-a biti prepotčinjene oružanim snagama, pri čemu moraju djelovati u skladu s vojnim propisima, ali da će ostati “pod komandom” ovlaštenih službenika Ministarstva.¹⁵⁴³ Međutim, Stanišić je izjavio da se predsjednik prilikom donošenja odluka o angažovanju snaga milicije u borbenim dejstvima nije konsultovao s MUP-om nego sa Ministarstvom odbrane i vojskom.¹⁵⁴⁴

589. Borovčanin i Stanišić su izjavili da su čitave stanice milicije bile potčinjene vojsci i da su zbog toga ostajale bez ljudstva.¹⁵⁴⁵ Prema Borovčaninovim riječima, vojne komande su tražile pomoć u ljudstvu za linije razdvajanja i, po odobrenju Ministarstva i načelnika CSB-a, pripremljene su depeše kojima je zatraženo po nekoliko milicionera iz “svih stanica javne bezbjednosti”, u zavisnosti od nivoa ljudstva kojim su raspolagali. S tim milicionerima pripremane su jedinice kojima je komandovao lokalni predvodnik čete, koji je podnosio izvještaje vojnoj komandi u relevantnoj borbenoj zoni.¹⁵⁴⁶ Iako su ti ljudi bili milicioneri čak i na liniji razdvajanja, MUP “s njima [nije imao] dodirnih tačaka”, vojna bezbjednost bavila se eventualnim “nečasnim” ponašanjem, a krivični postupci spadali su u domen vojnog suda.¹⁵⁴⁷

590. Negdje poslije 1. juna 1992. godine, Radovan Karadžić je, u svojstvu predsjednika RS, na prijedlog Vlade, usvojio “[s]mjernice o zadacima i načinu djelovanja i funkcionisanja snaga odbrane državnih organa i subjekata u oblasti privrednih i društvenih djelatnosti [...] u uslovima

¹⁵⁴¹ Dokazni predmet 1D46, Naređenje Miće Stanišića, kojim se snage MUP-a RS organizuju u ratne jedinice, 15. maj 1992. godine, str. 1.

¹⁵⁴² Andrija Bjelošević, 15. april 2011. godine, T. 19651; dokazni predmet 1D46, Naređenje Miće Stanišića, kojim se snage MUP-a RS organizuju u ratne jedinice, 15. maj 1992. godine.

¹⁵⁴³ Aleksandar Krulj, 27. oktobar 2009. godine, T. 2079-2082; Sreto Gajić, 15. juli 2010. godine, T. 12856-12858; Drago Borovčanin, 23. februar 2010. godine, T. 6678-6679; Andrija Bjelošević, 15. april 2011. godine, T. 19651-19652; Vidosav Kovačević, 8. septembar 2011. godine, T. 23809-23811; dokazni predmet 1D46, Naređenje Miće Stanišića, kojim se snage MUP-a RS organizuju u ratne jedinice, 15. maj 1992. godine, str. 1-2.

¹⁵⁴⁴ Dokazni predmet P2302, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 17. juli 2007. godine, str. 30.

¹⁵⁴⁵ Drago Borovčanin, 23. februar 2010. godine, T. 6678-6679 i 24. februar 2010. godine, T. 6822; dokazni predmet P2302, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 17. juli 2007. godine, str. 31.

¹⁵⁴⁶ Drago Borovčanin, 23. februar 2010. godine, T. 6679.

¹⁵⁴⁷ Drago Borovčanin, 23. februar 2010. godine, T. 6680; dokazni predmet P2302, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 17. juli 2007. godine, str. 28-29.

ratnog stanja”.¹⁵⁴⁸ U tim smjernicama se navodi da MUP RS treba da usvoji konkretne akte o provođenju svojih zadataka u ratnim uslovima i da se svi pripadnici redovnog ili rezervnog sastava milicije koji nisu potrebni MUP-u stave na raspolaganje vojnim jedinicama. Takođe je konkretno naloženo da MUP, u saradnji s državnim organima, vojnim pravosuđem i vojnom policijom, pojača aktivnosti na otkrivanju i hapšenju izvršilaca krađa, ratnog profiterstva, prekršaja i drugih krivičnih djela, uz prikupljanje i obradu podataka o genocidu i zločinima nad civilnim stanovništvom.¹⁵⁴⁹

591. Dana 15. juna 1992. godine, Stanišić je direktno naredio specijalnoj jedinici milicije Duška Malovića da na području Novog Sarajeva provede naredbu o mobilizaciji, privođenjem vojnih obveznika u kasarnu u Lukavici.¹⁵⁵⁰ Dana 1. jula 1992. godine, Karadžić je naredio Stanišiću da prebaci 60 posebno obučениh milicionera, koji su bili raspoređeni na Crepoljsko, i stavi ih pod vojnu komandu SRK-a.¹⁵⁵¹ Dana 6. jula 1992. godine, Stanišić je obavijestio Karadžića da je 60 pripadnika MUP-a stavljeno na raspolaganje vojsci na osnovu njegovog naređenja i zatražio je da tih 60 milicionera zamijene pripadnici vojske zbog operativnih potreba.¹⁵⁵²

592. Dana 27. jula 1992. godine, Stanišić se sastao s Ratkom Mladićem, Manojlom Milovanovićem i Zdravkom Tolimirom, od kojih su potonja dvojica takođe bili bosanski Srbi, generali VRS-a, zajedno s Milanom Trbojevićem, da razgovaraju o zajedničkim patrolama MUP-a RS i VRS-a, kontrolnim punktovima i većoj saradnji između njihovih snaga.¹⁵⁵³ Prema zabilješci koju je Mladić u vezi s ovim sastankom unio u svoj dnevnik, Stanišić je izjavio sljedeće:

- Prema strukturi, 80% je sada u vojsci, tako da treba razjasniti našu odgovornost.
- Trebamo se povezivati, više saradivati i povezivati se.
- Saradnja je nedovoljna.
- Jutros sam izdao naredbu da se u roku od 5 dana cjelokupno odjeljenje snaga stavi u nadležnost vojske.
- Imaćemo regularne snage i specijalni odred na nivou republike.
- Jačanje odreda biće na štetu određenih [SAO] i određenih predvodnika [...]

¹⁵⁴⁸ Goran Mačar, 19. juli 2011. godine, T. 23530-23534; dokazni predmet P1977, Karadžićeve smjernice o djelovanju snaga odbrane RS u uslovima ratnog stanja. Pretresno vijeće napominje da je dokazni predmet P1977 izdat na osnovu usvajanja Zakona o odbrani objavljenog u Službenom glasniku od 1. juna 1992. godine.

¹⁵⁴⁹ Dokazni predmet P1977, Karadžićeve smjernice o djelovanju snaga odbrane RS u uslovima ratnog stanja, str. 3-4.

¹⁵⁵⁰ Dokazni predmet P1422, Naređenje kojim Mićo Stanišić nalaže Specijalnoj jedinici milicije iz Sokoca da obavi mobilizaciju, 15. juni 1992. godine.

¹⁵⁵¹ Dokazni predmet 1D99, Naređenje kojim vrhovni komandant RS, Radovan Karadžić, snage milicije prepotčinjava vojsci, 2. juni 1992. godine.

¹⁵⁵² Drago Borovčanin, 24. februar 2010. godine, T. 6757-6758; dokazni predmet 1D100, Depeša Miće Stanišića, upućena Radovanu Karadžiću, 6. juli 1992. godine.

¹⁵⁵³ Manojlo Milovanović, 7. decembar 2010. godine, T. 18266-18267; dokazni predmet P1755, Mladićev dnevnik, 27. maj 1992. godine – 31. juli 1992. godine, str. 373-375.

- Na prostoru [RS] nadležnost ima samo [MUP RS].¹⁵⁵⁴

593. Na 41. sjednici Vlade, održanoj 29. jula 1992. godine, nije se mogla usvojiti nikakva odluka o “stavljanju rezervnog sastava milicije pod *jedinstvenu komandu vojske*” budući da je prije usvajanja te odluke moralo biti proglašeno “ratno stanje”.¹⁵⁵⁵

594. Stanišić je 23. oktobra 1992. godine naredio svim centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti da sve stanice javne bezbjednosti u opštinama koje nisu neposredno pogođene borbenim aktivnostima povuku pripadnike svog aktivnog sastava milicije sa linija sukoba i da se pripadnici rezervnog sastava milicije stave na raspolaganje za ratni raspored u VRS. Stanišić je takođe naredio načelnicima centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti da informišu vojne komande da nije obaveza centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti da upućuju milicionere na liniju fronta.¹⁵⁵⁶

595. Na sjednici Skupštine RS, održanoj 23. novembra 1992. godine, Stanišić je napomenuo da je “50% milicije dnevnog broja” učestvovalo u borbama i “ratoval[o] i branil[o]” teritorije da, “koliko-toliko, učini državu pravnom”.¹⁵⁵⁷ U razgovoru koji je s njim vodilo Tužilaštvo, Stanišić je rekao da se u jednom trenutku 10.000 pripadnika MUP-a RS na spisku vodilo iz “komandne strukture vojske po naredbi predsjednika”.¹⁵⁵⁸

596. Na 36. sjednici Skupštine RS, održanoj u decembru 1993. godine, Karadžić je pohvalio Stanišića, dao mu odlikovanje za rad u MUP-u RS tokom 1992. godine i izjavio je da se “pokazalo da [Stanišić] ima autoritet u policiji”.¹⁵⁵⁹ Drugi govornik na sjednici je napomenuo da je MUP RS, kada je Stanišić bio na njegovom čelu, funkcionisao kao “donekle pravi MUP”, daleko bolje nego 1993. godine.¹⁵⁶⁰ Karadžić je pohvalio Stanišića za to što se “borio za prevlast” u MUP-u RS i ravnotežu srpskih kadrova u MUP-u SR BiH, “pa je uradio maksimalno što je mogao na formiranju i izdvajanju MUP-a početkom aprila 1992. godine uspostavljanjem punkta na Vracama, zahvaljujući čemu mi imamo Grbavicu.”¹⁵⁶¹

c. Snage rezervnog sastava milicije

¹⁵⁵⁴ Dokazni predmet P1755, Mladićev dnevnik, 27. maj 1992. godine – 31. juli 1992. godine, str. 373-375.

¹⁵⁵⁵ Dokazni predmet P200, Zapisnik sa 41. sjednice Predsjedništva RS, održane 22. jula 1992. godine, 29. juli 1992. godine, str. 6 (naglasak dodat).

¹⁵⁵⁶ Dokazni predmet 1D49, Naredba kojom MUP RS nalaže povlačenje aktivnih pripadnika milicije s ratišta, 23. oktobar 1992. godine, str. 1.

¹⁵⁵⁷ Dokazni predmet P400, Transkript 22. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, održane 23. i 24. novembra 1992. godine, str. 16-17.

¹⁵⁵⁸ Dokazni predmet P2302, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 17. juli 2007. godine, str. 31.

¹⁵⁵⁹ Dokazni predmet P1999, Transkript 36. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 31. decembar 1993. godine, str. 57.

¹⁵⁶⁰ Dokazni predmet P1999, Transkript 36. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 31. decembar 1993. godine, str. 58.

¹⁵⁶¹ Dokazni predmet P1999, Transkript 36. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 31. decembar 1993. godine, str. 57; dokazni predmet P1123, Transkript presretnutog razgovora između (a) Momčila Mandića, (b) Branka Kvesića, (c) Brune Stojića i (d) Miće Stanišića, 5. maj 1992. godine, str. 14-17.

597. Vijeće podsjeća na dokaze o postojanju snaga rezervnog sastava milicije sastavljenih od civilnih pripadnika, koje je po uputstvu predsjednika aktivirao i naoružavao MUP RS i koje bi načelnici centara službi bezbjednosti ili stanica javne bezbjednosti, uz saglasnost ministra, mogli da rasporede da se staraju za "izvršavanje specijalnih poslova i zadataka u vezi s bezbjednošću" i pomažu u slučaju prirodnih katastrofa.¹⁵⁶² Prema Zakonu o unutrašnjim poslovima, ministar je utvrđivao ukupan broj milicionera, uključujući snage rezervnog sastava, njihovu organizaciju i kriterijume za popunjavanje radnih mjesta u rezervnom sastavu milicije.¹⁵⁶³

598. Poslije višestranačkih izbora u novembru 1990. godine, SDS, SDA i HDZ počele su popunjavati položaje svojim ljudima na svim nivoima, što je dovelo do naglog povećanja broja pripadnika rezervnog sastava milicije.¹⁵⁶⁴ Ljudi koji nisu bili "odgovarajuće" nacionalnosti bili su smijenjeni.¹⁵⁶⁵ Svjedok ST027 je u svom svjedočenju izjavio da je uslijed toga bilo moguće da položaje u rezervnom sastavu milicije popune ljudi koji nisu mogli ispuniti čak ni minimalne kriterijume za takve položaje. Među onima koji su regrutovani u proširene snage rezervnog sastava milicije bili su i ljudi koji su ranije kažnjavani.¹⁵⁶⁶

599. Pretresno vijeće podsjeća da je jedan o zaključaka sastanka održanog 11. februara 1992. godine u Banjoj Luci, kojem je prisustvovao Mićo Stanišić, bio da se pripadnici rezervnog sastava milicije srpske nacionalnosti obuče i naoružaju, a taj zadatak je na osnovu člana 33 Zakona o unutrašnjim poslovima pripao MUP-u RS.¹⁵⁶⁷

600. Na 22. sjednici Skupštine RS u novembru 1992. godine Stanišić se požalio da infiltracija kriminalaca u snage rezervnog sastava milicije otežava "saradnju vojske, milicije i civilne vlasti".¹⁵⁶⁸ Stanišić je u govoru pred Skupštinom RS priznao da su "na početku" u snage rezervnog sastava milicije primani "lopovi i kriminalci" s namjerom "da se brani zemlja" i izjavio sljedeće: "[N]ama je bio prioritetan zadatak, imali smo dobru namjeru, možda smo u tome i pogriješili, možda sam i ja pogriješio, ja to dozvoljavam."¹⁵⁶⁹

d. Specijalne jedinice milicije

¹⁵⁶² Svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 729; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 138; dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, članovi 33, 62.

¹⁵⁶³ Dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 111; dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, član 33. V. takođe odjeljak o MUP-u RS.

¹⁵⁶⁴ Svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 777-778.

¹⁵⁶⁵ Svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 724.

¹⁵⁶⁶ Svjedok ST027, 2. oktobar 2009. godine, T. 778; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 213.

¹⁵⁶⁷ Neđo Vlaški, 15. februar 2010. godine, T. 6349-6351; dokazni predmet 1D135, Zapisnik sa sastanka održanog u Banjoj Luci, 11. februar 1992. godine, str. 5; dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, član 33. V. takođe odjeljak o MUP-u RS.

¹⁵⁶⁸ Dokazni predmet P400, Transkript 22. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, održane 23. i 24. novembra 1992. godine, str. 16-17.

¹⁵⁶⁹ Dragan Đokanović, 23. novembar 2009. godine, T. 3595-3598; Momčilo Mandić, 4. maj 2010. godine, T. 9561-9564; dokazni predmet P400, Transkript 22. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, održane 23. i 24. novembra 1992. godine, str. 17; dokazni predmet P508, Izvještaj vještaka Nielsena, par. 213.

i. Specijalne jedinice u nadležnosti Miće Stanišića

601. Milorad Davidović je u svjedočenju rekao da je početkom aprila 1992. godine kao pripadnik Saveznog SUP-a pomogao Stanišiću u formiranju i obuci njegove vlastite specijalne jedinice u MUP-u RS na Vracama.¹⁵⁷⁰ Ovu Specijalnu jedinicu milicije, sastavljenu od približno 170 pripadnika, predvodio je Milenko Karišik.¹⁵⁷¹ Stanišić je takođe imao Specijalni vod milicije pod Duškom Malovićem, sa 25-30 pripadnika.¹⁵⁷² Stanišić je izdao neposredne naredbe Milenku Karišiku tokom borbi oko Škole unutrašnjih poslova na Vracama.¹⁵⁷³

602. Dobrislav Planojević je u svom svjedočenju izjavio da je Stanišić imao ovlaštenje da odluči kada će i kako te specijalne jedinice biti korištene. Planojević je kao pomoćnik ministra morao od Stanišića zatražiti da Karišikova specijalna jedinica bude angažovana na sprečavanju i otkrivanju zločina – zahtjev koji je Stanišić odobrio bez daljnjeg ispitivanja.¹⁵⁷⁴ Isto tako, Andrija Bjelošević je morao pribaviti Stanišićevu saglasnost da bi dobio pojačanje od strane Specijalne jedinice milicije pridružene MUP-u RS kako bi riješio situaciju u Bosanskom Šamcu.¹⁵⁷⁵

603. Milorad Davidović je u svom svjedočenju izjavio da ga je, krajem aprila, nakon što se u kasarni u Lukavici sastao sa Mladićem i Karadžićem, Stanišić pozvao u svoju kancelariju u hotelu “Kikinda” na Palama. Davidović je obavijestio Stanišića da su pripadnici rezervnog sastava milicije u aprilu pljačkali muslimansku imovinu na Vracama i da su Duško Malović i njegovi ljudi krali

¹⁵⁷⁰ Milorad Davidović, 23. avgust 2010. godine, T. 13532-13533 ai P1557.01, Izjava svjedoka Milorada Davidovića, 29. januar 2005. godine, str. 12; dokazni predmet P1127; dokazni predmet P1127, Transkript presretnutog telefonskog razgovora između Petra Gračanina i Miće Stanišića, maj 1992. godine, str. 4.

¹⁵⁷¹ Milorad Davidović, 23. avgust 2010. godine, T. 13533; Tomislav Kovač, 8. mart 2012. godine, T. 27169-27170; dokazni predmet P795, Specijalna jedinica - odred milicije, Spisak radnika za isplatu ličnog dohotka za maj 1992. godine, 15. juni 1992. godine; dokazni predmet P1165, Presretnuti razgovor između Miće Stanišića i Milenka Karišika, 1. maj 1992. godine; dokazni predmet P1148, Presretnuti razgovor između Miće Stanišića i Milenka Karišika sa Radovanom Pejićem, 2. maj 1992. godine; dokazni predmet P1166, Presretnuti razgovor između Miće Stanišića i Milenka Karišika, 2. maj 1992. godine; dokazni predmet P2312, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 21. juli 2007. godine, str. 2.

¹⁵⁷² Dobrislav Planojević, 22. oktobar 2010. godine, T. 16404; Milorad Davidović, 24. avgust 2010. godine, T. 13605-13607; Radomir Njeguš, 7. juni 2010. godine, T. 11307-11309; dokazni predmet P1418, Platni spisak za maj 1992. godine za Specijalni vod Sokolac, maj 1992. godine; dokazni predmet P1422, Naređenje kojim Mićo Stanišić nalaže Specijalnoj jedinici milicije iz Sokoca da obavi mobilizaciju, 15. juni 1992. godine; dokazni predmet P2460, Zapisnik izjave koju je dao Tomislav Kovač u vezi s ubistvima u Bijeljini, 13. april 2005. godine, str. 5-6; dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, član 36.

¹⁵⁷³ Dokazni predmet P1165, Presretnuti razgovor između Miće Stanišića i Milenka Karišika, 1. maj 1992. godine; dokazni predmet P1148, Presretnuti razgovor između Miće Stanišića i Milenka Karišika sa Radovanom Pejićem, 2. maj 1992. godine; dokazni predmet P1166, Presretnuti razgovor između Miće Stanišića i Milenka Karišika, 2. maj 1992. godine; dokazni predmet P1169, Presretnuti razgovor između Miće Stanišića i Miroslava Gagovića, 14. maj 1992. godine; dokazni predmet P1168, Presretnuti razgovor između Miće Stanišića i "Veska", 2. maj 1992. godine; dokazni predmet P1121, Transkript presretnutog razgovora između Miće Stanišića i Milanka Borovčanina, 3. maj 1992. godine, str. 3; dokazni predmet P1170, Presretnuti razgovor između Miće Stanišića i Tomislava Kovača, 15. maj 1992. godine; Vitomir Žepinić, 29. januar 2010. godine, T. 5832-5823; Slobodan Škipina, 30. mart 2010., T. 8300-8304; Branko Đerić, 30. oktobar 2009. godine, T. 2345-2346; dokazni predmet P735; dokazni predmet P735, Članak Jelene Stamenković u *Slobodnoj Bosni* br. 74: "Momčilo Mandić", 10. april 1998. godine, str. 5-6; dokazni predmet P290, Transkript presretnutog razgovora između Branka Đerića i Milenka Karišika, 7. maj 1992. godine, str. 3-4; dokazni predmet P288, Presretnuti telefonski razgovor između Momčila Mandića i Branka Đerića, 20. april 1992. godine; dokazni predmet P289, Presretnuti telefonski razgovor između Branka Đerića i Milenka Karišika, 2. maj 1992. godine, str. 3-4, upor. dokazni predmet P2301, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 16.-17. juli 2007. godine, str. 49-51.

¹⁵⁷⁴ Dobrislav Planojević, 22. oktobar 2010. godine, T. 16404.

¹⁵⁷⁵ Andrija Bjelošević, 20. april 2011. godine, T. 19883-19884; dokazni predmet 1D520, Zahtjev CSB-a Doboj upućen MUP-u, kojim se traži da se u Bosanski Šamac zbog bezbjednosnih problema pošalje jedinica milicije za posebne namjene, 27. novembar 1992. godine.

automobile golf iz fabrike TAS u Vogošći. Stanišić je odgovorio da je ovo prvo “normalno” u ratna vremena, dok je za ovo drugo izjavio da “mi” trebamo raditi na sprečavanju takvih problema.¹⁵⁷⁶ Milorad Davidović nije mogao potvrditi da li je Stanišić bio obaviješten o ubistvima porodica Sejmanović, Sarajlić i Malagić 24. i 25. septembra 1992. godine u Bijeljini od strane Duška Malovića i njegove jedinice. Međutim, Davidović je u svjedočenju rekao da su ta ubistva i činjenica da su ih izvršili pripadnici Malovićeve jedinice bili “opštepoznati” jer su o tome izvještavala i sredstva javnog informisanja. Davidović je dodao da je “shvatio da su rukovodeće strukture u to vrijeme upravo lokalne strukture MUP-a htjele, i to su uspjele na početku, da prikriju da se to ubistvo uopšte desilo”.¹⁵⁷⁷

ii. Specijalne jedinice i odredi u Opštinama

604. Obren Petrović, načelnik Stanice javne bezbjednosti u Doboju, u svom svjedočenju je izjavio da je na osnovu zakona samo ministar, Mićo Stanišić, imao ovlaštenje da formira specijalne jedinice milicije.¹⁵⁷⁸ Međutim, tokom početnog perioda, kada se MUP RS još uvijek organizovao, lokalni milicioneri iz aktivnog i rezervnog sastava organizovali su se u specijalne jedinice za odbranu svojih gradova.¹⁵⁷⁹ Na primjer, Borovčanin je u svjedočenju izjavio da prije smotre SJB-a u Ilijašu 27. ili 28. maja 1992. godine, ni on ni MUP RS nisu znali da je tamo formirana jedna specijalna jedinica milicije.¹⁵⁸⁰ Pretresno vijeće podsjeća da su specijalne jedinice formirane i u nekoliko drugih opština, kao što su Banja Luka, Pale, Doboj, Vlasenica i Prijedor.¹⁵⁸¹

605. Stanišić je 27. jula 1992. godine naredio da se smjesta rasformiraju sve specijalne jedinice formirane u ratu na područjima centara službi bezbjednosti i da se stave pod komandu VRS-a. Pripadnicima tako rasformiranih jedinica odobreno je da se, ukoliko se utvrdi da ispunjavaju posebne uslove, posredstvom centara službi bezbjednosti jave MUP-u RS radi popune Odreda milicije za specijalne namjene, koji je formiran u to vrijeme.¹⁵⁸²

606. Na osnovu Stanišićeve naredbe od 27. jula, Sreto Gajić, funkcioner MUP-a RS koji je bio neposredno potčinjen Čedi Kljajiću, načelniku Uprave javne bezbjednosti,¹⁵⁸³ sastao se 2. i 4. avgusta 1992. godine s funkcionerima ARK, uključujući Stojana Župljanina. Budući da je bilo određenog oklijevanja funkcionera CSB-a Banja Luka da se rasformira Specijalni odred milicije

¹⁵⁷⁶ Milorad Davidović, 23. avgust 2010. godine, T. 13536-13537; Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.01, Izjava svjedoka, 29. januar 2005. godine, str. 14-15.

¹⁵⁷⁷ Milorad Davidović, 24. avgust 2010. godine, T. 13604-13606, 13621-13623.

¹⁵⁷⁸ Obren Petrović, 12. maj 2010. godine, T. 10005-10006.

¹⁵⁷⁹ Drago Borovčanin, 22. februar 2010. godine, T. 6653-6655.

¹⁵⁸⁰ Drago Borovčanin, 22. februar 2010. godine, T. 6651-6655; dokazni predmet P989, Izvještaj MUP-a o radu stanica javne bezbjednosti Vogošća i Ilijaš, 30. maj 1992. godine, str. 4.

¹⁵⁸¹ V. odjeljke pod naslovima Banja Luka, Doboj, Kotor-Varoš, Pale, Tešlić, Vlasenica, i Prijedor.

¹⁵⁸² Dokazni predmet 1D176, Naređenje koje je Mićo Stanišić izdao na osnovu zahtjeva iznesenog na sjednici Skupštine RS, održanoj 25. i 26. jula 1992. godine, 27. juli 1992. godine, str. 1.

¹⁵⁸³ Sreto Gajić, 15. juli 2010. godine, T. 12800.

CSB-a Banja Luka, Župljanin je predložio da Jedinica za specijalne namjene MUP-a RS sa 150 ljudi bude u CSB-u Banja Luka pod njegovim isključivim vođstvom kao načelnika CSB-a koji je prije njihovog angažovanja u bilo kakvoj operaciji trebalo da pribavi odobrenje ministra. Specijalni odred milicije CSB-a Banja Luka ostao bi stacioniran u Banjoj Luci dok Stanišić ne odluči po tom prijedlogu.¹⁵⁸⁴ Pojediniosti o ovom sastanku MUP-u RS Gajić je prenio u izvještaju, koji je takođe sadržao informaciju da je SJB Banja Luka odlučio da pošalje zaposlene Muslimane na godišnji odmor.¹⁵⁸⁵

607. Dana 6. avgusta 1992. godine, Gajić je bio na sastanku sa Stanišićem na Jahorini na kom su razgovarali o raspuštanju specijalnih jedinica milicije. Poslije tog sastanka, Gajić je vraćen na teren.¹⁵⁸⁶ Vijeće podsjeća da su se Gajić i dužnosnici ARK-a MUP-a RS sastali ponovo 7.–8. avgusta 1992. godine, kada je, poslije duže rasprave, donesen zaključak da se Specijalni odred milicije CSB-a Banja Luka stavi na raspolaganje 1. KK pod komandom generala Talića. U izvještaju o ovom sastanku koji je pripremio Gajić navodi se da je Župljanin rekao da u stanicama javne bezbjednosti na njegovom području više nema specijalnih jedinica.¹⁵⁸⁷

608. Dana 12. avgusta 1992. godine, Stanišić je primio izvještaj o provođenju svoje naredbe od 27. jula u Doboju. Prema tom izvještaju, aktivnosti specijalnih jedinica u SJB-u Doboj su prekinute, a njihove pripadnike je trebalo preporučiti u Odred milicije za specijalne namjene.¹⁵⁸⁸ Međutim, prema tom izvještaju, SJB Doboj zadržao je interventni vod od 60 ljudi kao bataljon stanice javne bezbjednosti Doboj.¹⁵⁸⁹

609. Na sastanku upravnog odbora MUP-a, održanom 20. avgusta 1992. godine, Stanišić je u uvodnim napomenama insistirao da se “bez odlaganja i bez izuzetaka mora provesti naredba o odstranjivanju iz sastava MUP-a pojedinaca koji po svojim profesionalnim i moralnim kvalitetama nisu dostojni ugleda pripadnika službe”. On je takođe napomenuo da je naredba o rasformiranju “takozvanih specijalnih jedinica” formiranih u CSB-ovima i SJB-ovima izdata “zbog određenih zloupotreba” i da će dijelovi pojačanog Specijalnog odreda milicije MUP-a biti razmješteni u sve CSB-ove pod jedinstvenom komandom. On je dodao da se “[u] narednim akcijama” mora usvojiti profesionalniji i zakonitiji pristup i da će “[z]a svako suprotno ponašanje pojedinci i grupe u našim

¹⁵⁸⁴ Dokazni predmet P631, Izvještaj o izvršenom obilasku centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u ARK, 5. avgust 1992. godine, str. 2.

¹⁵⁸⁵ Dokazni predmet P631, Izvještaj o izvršenom obilasku centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u ARK, 5. avgust 1992. godine, str. 3.

¹⁵⁸⁶ Sreto Gajić, 15. juli 2010. godine, T. 12845-12846, 12873-12874.

¹⁵⁸⁷ Dokazni predmet P1502, Izvještaj Srete Gajića o obilasku CSB-a i stanica javne bezbjednosti u ARK, 10. avgust 1992. godine, str. 1-2. V. pododjeljak "Rasformiranje Specijalnog odreda milicije CSB-a u Banjoj Luci", u odjeljku o individualnoj krivičnoj odgovornosti Stojana Župljanina.

¹⁵⁸⁸ Dokazni predmet P1341, Dopuna izvještaja o realizaciji Naredbe od 27. jula 1992. godine, 12. avgust 1992. godine.

¹⁵⁸⁹ Dokazni predmet P1341, Dopuna izvještaja o realizaciji Naredbe od 27. jula 1992. godine, 12. avgust 1992. godine, str. 2.

redovima (genocid, stvaranje logora i dr.), snositi punu zakonsku odgovornost”.¹⁵⁹⁰ Stanišić je izjavio da je tek poslije rasformiranja srpskih autonomnih oblasti, uključujući ARK, naredio da se Specijalni odred pripoji MUP-u RS i svakom CSB-u, s komandom u Ministarstvu, kako bi se pružila logistička podrška inspektorima da uhapsu “pojedince ili ove para[vojne] grupe”.¹⁵⁹¹ U tom kontekstu, Pretresno vijeće podsjeća da je Skupština RS 14. septembra 1992. godine opozvala ustavnu odredbu o srpskim autonomnim oblastima, što je značilo njihovo ukidanje.¹⁵⁹²

(c) Djela i ponašanje Miće Stanišića u vezi sa zločinima

(i) April–maj 1992. godine

610. Stanišić je 15. aprila 1992. godine naredio svojim podređenima da sankcionišu osobe koje plijene, pljačkaju i oduzimaju imovinu i vrše druge neovlaštene radnje za ličnu korist uz “najrigoroznij[u] odgovornos[t], uključujući lišenje slobode i određivanje mjere pritvora”. Aleksandar Krulj, načelnik SJB-a Ljubinje, u svom svjedočenju je izjavio da je u njegovoj stanici javne bezbjednosti ova naredba provedena u najvećoj mogućoj mjeri.¹⁵⁹³ Svjedok ST161, koji je bio zaposlen u MUP-u RS u Banjoj Luci, u svom svjedočenju je rekao da je “stotine i stotine” ljudi učestvovalo u tim kriminalnim aktivnostima, ali da je tokom tog vremena bilo nemoguće provesti naredbu.¹⁵⁹⁴ Dana 16. aprila 1992. godine, s obzirom na proglašenje neposredne ratne opasnosti i porast kriminalnih aktivnosti koji je uslijedio, Stanišić je naredio svim načelnicima CSB-ova da pojačaju mjere zaštite stanovništva, sprečavanja zločina i hapšenje počinitelja.¹⁵⁹⁵

611. Stanišić je 18. aprila 1992. godine naredio načelnicima centara službi bezbjednosti da telefaksom šalju sjedištu MUP-a RS biltene o dnevnim incidentima i značajne informacije od interesa za bezbjednost.¹⁵⁹⁶ Prema Nacrtu godišnjeg izvještaja MUP-a, tokom 1992. sastavljeno je 150 dnevnih izvještaja. Pored toga, MUP RS je uputio 90 izvještaja predsjedniku Vlade i predsjedniku RS.¹⁵⁹⁷

¹⁵⁹⁰ Dokazni predmet P163, Rezime MUP-a RS s radnog sastanka rukovodećih i rukovodnih radnika MUP-a održanog u Trebinju, 20. avgust 1992. godine, str. 3, 8-9.

¹⁵⁹¹ Dokazni predmet P2312, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 21. juli 2007. godine, str. 5.

¹⁵⁹² V. odjeljak o UZP-u.

¹⁵⁹³ Aleksandar Krulj, 28. oktobar 2009. godine, T. 2163-2165; dokazni predmet 1D61, Naredba MUP-a RS da se identifikuju počinioci krivičnih djela, 15. april 1992. godine. Pretresno vijeće napominje da je dokazni predmet 1D61 takođe prihvaćen kao dokazni predmet P802.

¹⁵⁹⁴ Svjedok ST161, 19. novembar 2009. godine, T. 3469-3470 (povjerljivo); dokazni predmet 1D61, Naredba MUP-a RS da se identifikuju počinioci krivičnih djela, 15. april 1992. godine.

¹⁵⁹⁵ Dokazni predmet 1D634, Naređenje MUP-a RS, izdato svim centrima službi bezbjednosti, da se pojačaju mjere zaštite s obzirom na proglašenje neposredne ratne opasnosti, 16. april 1992. godine, str. 1.

¹⁵⁹⁶ Goran Mačar, 5. juli 2011. godine, T. 22866; Radovan Pejić, 24. juni 2010. godine, T. 12176 i 25. juni 2010., T. 12237; Petko Panić, 12. novembar 2009. godine, T. 2997-2998; dokazni predmet P573, Izvještaj o radu za period april – juni 1992. godine, 29. juni 1992. godine, str. 8; dokazni predmet 1D72, Naređenje kojim ministar Mićo Stanišić svim centrima službi bezbjednosti nalaže da dnevne izvještaje šalju telefaksom, 18. april 1992. godine. V. pododjeljak pod naslovom "Sistemi veze", u odjeljku pod naslovom MUP RS.

¹⁵⁹⁷ Dokazni predmet P625, Godišnji izvještaj o radu za period april – decembar 1992. godine, januar 1993. godine, str. 23.

612. Takođe 18. aprila 1992. godine, Radomir Kojić je obavijestio Stanišića da je neki “Zoka” uhapsio Muslimane na Sokocu zbog toga što su “mutili sa oružjem”. Kojić se složio sa Zokom da uhapšene treba dovesti na Vraca, govoreći Stanišiću da ih tamo “[n]ek' tuku, nek' jebu mater”, na šta je Stanišić odgovorio: “[D]obro”.¹⁵⁹⁸

613. Na osnovu instrukcija od 11. maja 1992. godine iz MUP-a RS, u kojima je navedeno da je “nakon ratnih sukoba [...], u nekim stanicama javne bezbjednosti bilo pojedinačnih slučajeva pa i pojava neprincipijelnog ponašanja rezervnog sastava milicije”, Župljanin je 15. maja 1992. godine naložio svim stanicama javne bezbjednosti u ARK-u da iz rezervnog sastava milicije uklone osobe koje su osuđivane za krivična djela ili prekršajno kažnjavane za narušavanje javnog reda i mira, tuče, nasilno ponašanje ili napad na službena lica.¹⁵⁹⁹ Takve osobe ne ispunjavaju uslove za snage rezervnog sastava milicije i treba ih staviti na raspolaganje TO-u.¹⁶⁰⁰

614. Dana 22. maja 1992. godine, predstavnici sve tri zaraćene strane sastali su se u Ženevi pod pokroviteljstvom MKCK-a i dogovorili se da će se pridržavati Ženevskih konvencija, posebno odredaba koje se odnose na postupanje sa zarobljenim civilima.¹⁶⁰¹ Đerić je 24. maja 1992. godine napisao pismo državnom sekretaru SAD, u kom insistira da su lažni medijski izvještaji o tome kako srpske snage drže taoce i organizuju koncentracione logore.¹⁶⁰² Međutim, Herbert Okun je u svom svjedočenju izjavio da je od više organizacija, uključujući MKCK, UNHCR i UNPROFOR, dobio informacije da su do juna 1992. godine bili osnovani zatočenički centri u Trnopolju i Omarskoj i da je u njima bilo zatočeno na hiljade civila, Muslimana i Hrvata.¹⁶⁰³ Na sjednici Vlade RS koja je održana 24. maja 1992. godine, zaključeno je da će MUP pripremiti “cjelovitu i iscrpnu informaciju” o bezbjednosnom stanju, a da posebno “treba obraditi pitanje kriminala, zaštititi državne i privatne imovine srpskog naroda”.¹⁶⁰⁴

(ii) Centralna komisija za razmjenu zarobljenika

615. Dana 24. aprila 1992. godine, na svom 5. zajedničkom sastanku, Savjet za nacionalnu bezbjednost i Vlada RS usvojili su odluku o formiranju državne komisije za ratne zločine i riješili da Ministarstvo pravde preuzme razmjenu zarobljenika “po obavljenom poslu organa unutrašnjih

¹⁵⁹⁸ Dokazni predmet P1115, Transkript presretnutog razgovora između Miće Stanišića i (a) Radomira Kojića i (b) Ilića, 18. april 1992. godine, str. 1-2.

¹⁵⁹⁹ Dokazni predmet 1D666, Depeša CSB-a Banja Luka kojom se prosljeđuje depeša MUP-a u vezi s ponašanjem pripadnika rezervnog sastava MUP-a, 15. maj 1992. godine.

¹⁶⁰⁰ Dokazni predmet 1D666, Depeša CSB-a Banja Luka kojom se prosljeđuje depeša MUP-a u vezi s ponašanjem pripadnika rezervnog sastava MUP-a, 15. maj 1992. godine.

¹⁶⁰¹ Dokazni predmet 1D791, Sporazum Izetbegovića, Karadžića i Čorića, sklopljen na poziv MKCK-a, 22. maj 1992. godine, str. 3, 6.

¹⁶⁰² Dokazni predmet P179.16, Dopis Branka Đerića upućen Jamesu Bakeru, državnom sekretaru SAD, 24. maj 1992. godine.

¹⁶⁰³ Herbert Okun, dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4189-4190.

¹⁶⁰⁴ Dokazni predmet P179.06, Zapisnik sa 14. sjednice Vlade RS, 24. maj 1992. godine, str. 1.

poslova”.¹⁶⁰⁵ Dana 28. aprila 1992. godine, predsjednik Vlade Đerić obavijestio je štab TO i MUP RS da je, posredstvom Ministarstva zdravlja, naredio svim kriznim štabovima da obezbijede da se medicinska pomoć ukazuje svakome bez obzira na nacionalnu pripadnost i da se poštuju međunarodni standardi postupanja sa zarobljenicima.¹⁶⁰⁶ Dana 1. maja 1992. godine, Predsjedništvo je donijelo odluku da će osoblje “kazneno-popravnih objekata” u RS, u nadležnosti Ministarstva pravde, “vrši[ti] obezbjeđenje [...] u čemu će im po potrebi pomoć pružati radnici milicije MUP-a.”¹⁶⁰⁷

616. Branko Đerić je 8. maja 1992. godine donio odluku o osnivanju Centralne komisije za razmjenu zarobljenika (dalje u tekstu: Komisija) kao koordinacionog organa između ministarstava, koja je od osnivanja do 6. juna 1992. godine radila u sljedećem sastavu: Ranko Čolović iz Ministarstva pravde, predsjednik, te potpukovnik Mihajlović iz Ministarstva odbrane i Slobodan Marković iz MUP-a RS, kao članovi.¹⁶⁰⁸ Stanišić je opisao tu Komisiju kao “nezavisnu” ili “neutralnu” komisiju koju je formirala Vlada RS radi provođenja razmjena u nadležnosti predsjednika Vlade. Stanišić je dodao da je formiranje komisija za razmjenu zarobljenika predstavljalo rezultat dogovora postignutog između MKCK-a i zaraćenih strana.¹⁶⁰⁹

617. Slobodan Marković je u svjedočenju izjavio da je izvještaje o svom radu na razmjenama zarobljenika Komisija formalno podnosila isključivo predsjedniku Vlade i da nije bila obavezna da podnosi izvještaje MUP-u.¹⁶¹⁰ Iako je on podnosio pismene izvještaje, takođe je neformalno obavještavao Đerića o tome šta se dešava u Komisiji kada bi se sastali.¹⁶¹¹ Dok je radio na Palama, Marković je dvaput naletio na Stanišića i s njim popričao o Komisiji.¹⁶¹² Marković je u svom svjedočenju izjavio da mu je Stanišić kazao da se "prema zatvorenicima ponaša u skladu sa Ženevskim konvencijama, pogotovo [se] žene i djeca mala ne diraju i ne maltretiraju, a da se vrši razmjena po Ženevskoj konvenciji i da se, koliko se može, udovolji uslovima u kojima oni borave. Mada to sve pripada Ministarstvu pravde, odnosno, Vojsci Republike Srpske".¹⁶¹³ Prema Markovićevom mišljenju, Stanišić nije bio u poziciji da naredi puštanje zarobljenika na slobodu iz

¹⁶⁰⁵ Dokazni predmet P207, Zapisnik sa sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 24. april 1992. godine, str. 1.

¹⁶⁰⁶ Dokazni predmet P185, Telefaks Branka Đerića, upućen TO-u i MUP-u RS, 28. april 1992. godine.

¹⁶⁰⁷ Slobodan Marković, 12. juli 2010. godine, T. 12697-12699; dokazni predmet 1D164, Odluka o osnivanju kazneno-popravnih ustanova na srpskim područjima BiH, 1. maj 1992. godine, član 5. V. *takođe* Miroslav Vidić, 28. april 2010., T. 9364-9366 i odjeljak o opštini Doboj.

¹⁶⁰⁸ Slobodan Marković, 12. juli 2010. godine, T. 12640, 12642-12643; dokazni predmet P179.18, Rješenje o formiranju Centralne komisije za razmjenu ratnih zarobljenika, koje je izdao premijer Đerić, 8. maj 1992. godine; dokazni predmet P2308, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19.-20. juli 2007. godine, str. 18-20, upor. dokazni predmet P2308, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19.-20. juli 2007. godine, str. 27; dokazni predmet P2310, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 20. juli 2007. godine, str. 9.

¹⁶⁰⁹ Dokazni predmet P2308, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19.-20. juli 2007. godine, str. 19-20.

¹⁶¹⁰ Slobodan Marković, 13. juli 2010. godine, T. 12775-12776.

¹⁶¹¹ Slobodan Marković, 13. juli 2010. godine, T. 12775-12776.

¹⁶¹² Slobodan Marković, 12. juli 2010. godine, T. 12640-12641, 12643, 12674, 12764.

¹⁶¹³ Slobodan Marković, 12. juli 2010. godine, T. 12674-12675, 12690.

zatvora i morao je od Ministarstva pravde zatražiti da odobri njihovo puštanje na slobodu kako bi se mogla obaviti razmjena zarobljenika.¹⁶¹⁴

618. Na opštinskom nivou, krizni štabovi su osnivali druge komisije za razmjenu zarobljenih Muslimana za srpske zarobljenike, a tim komisijama nije upravljala Vlada RS.¹⁶¹⁵ Formiranje komisija na lokalnom nivou bilo je podstaknuto sporazumom koji su 5. jula 1992. godine potpisali Karadžić i Izetbegović. Marković je objasnio da je to bilo potrebno zato što Komisija nije mogla da pokrije cjelokupno područje RS. Sporazumom je bilo predviđeno da lokalne komisije moraju dati organima vlasti obavještenje o planiranim razmjenama, koje Vlada mora da odobri. Međutim, Marković je u svom svjedočenju izjavio da se u praksi to nije dešavalo budući da lokalne komisije nisu mogle slati spiskove zarobljenika zbog poremećaja u sistemu veza.¹⁶¹⁶ On je u svom svjedočenju takođe rekao da su se lokalni krizni štabovi miješali u rad Komisije provodeći razmjene na svoju ruku.¹⁶¹⁷ Komisija je 6. juna 1992. godine naložila svim stanicama javne bezbjednosti “čiji radnici obezbeđuju objekte” sa ratnim zarobljenicima ili zatočenicima da vode evidenciju o svim osobama koje su zatočene i da dostavljaju spiskove zarobljenika opštinskim komisijama radi razmjene na redovnoj osnovi. Opštinske komisije za razmjenu zarobljenika trebale su regionalnim komisijama ili Komisiji dostavljati spiskove osoba puštenih na slobodu ili razmijenjenih. Komisija je zabranila sve razmjene mimo njenog prethodnog odobrenja.¹⁶¹⁸ Ona je naredila da se poštuju minimalni higijenski standardi, da se obezbijede podnošljivi zatvorski uslovi i pružanje medicinske njege svim bolesnim zatočenicima. Ona je takođe pristup zatočenicima ograničila na vladine zvaničnike, predstavnike pravosuđa, predstavnike humanitarnih organizacija i medicinsko osoblje, ali ovim potonjim samo uz prethodno odobrenje.¹⁶¹⁹ Marković je izjavio da su on i Čolović sastavili naređenje o načinu na koji treba postupati sa zarobljenicima, koje je propisivalo da sve stanice javne bezbjednosti vode evidenciju o zatočenim osobama, koju je trebalo dostavljati opštinskim komisijama za razmjenu.¹⁶²⁰ Marković je u svom svjedočenju izjavio da je on organizovao razmjene zarobljenika u prisustvu UNPROFOR-a.¹⁶²¹

¹⁶¹⁴ Slobodan Marković, 12. juli 2010. godine, T. 12674-12675, 13. juli 2010. godine, T. 12730; dokazni predmet P1475, Zahtjev Miće Stanišića za puštanje zatvorenika, upućen upravi Zatvora Kula, 30. avgust 1992. godine.

¹⁶¹⁵ Slobodan Marković, 12. juli 2010. godine, T. 12667, 13. juli 2010. godine, T. 12724-12725; dokazni predmet P1318.26, Sporazum o razmjeni zarobljenika, 5. juli 1992. godine. V. *takođe* dokazni predmet P590, Informacija CSB-a Doboju o problemima koji se javljaju oko djelovanja paravojnih formacija u Doboju, 27. juli 1992. godine, u kom Bjelošević napominje da je u Doboju osnovana Komisija za utvrđivanje uslova i razloga za zatočavanje.

¹⁶¹⁶ Slobodan Marković, 13. juli 2010. godine, T. 12724; dokazni predmet P1318.26, Sporazum Radovana Karadžića i Alije Izetbegovića o razmjeni zarobljenika, 5. juli 1992. godine, str. 3.

¹⁶¹⁷ Slobodan Marković, 12. juli 2010. godine, T. 12703-12704; dokazni predmet P2309, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 20. juli 2007. godine, str. 15.

¹⁶¹⁸ Dokazni predmet P427.07, Naredba predsjednika Centralne komisije RS za razmjenu ratnih zarobljenika, u kojoj se iznose pravila postupanja sa zarobljenicima, 6. juni 1992. godine, str. 1.

¹⁶¹⁹ Dokazni predmet P427.07, Naredba predsjednika Centralne komisije RS za razmjenu ratnih zarobljenika, u kojoj se iznose pravila postupanja sa zarobljenicima, 6. juni 1992. godine, str. 2.

¹⁶²⁰ Slobodan Marković, 12. juli 2010. godine, T. 12645-12647; dokazni predmet P427.07, Naredba predsjednika Centralne komisije RS za razmjenu ratnih zarobljenika, u kojoj se iznose pravila postupanja sa zarobljenicima, 6. juni 1992. godine.

¹⁶²¹ Slobodan Marković, 12. juli 2010. godine, T. 12660-12662 i 13. juli 2010. godine, T. 12722, 12724.

619. Marković je u svjedočenju rekao da je 14. maja 1992. godine oko 400 muškaraca Muslimana koji su prethodno bili zatočeni u Bratuncu stiglo na Pale i da je on sastavio spisak kako bi se organizovala razmjena, kojom prilikom su zarobljenici odvedeni u Visoko na nesrpskom području.¹⁶²² Škipina je u svjedočenju rekao da je o tome sljedećeg dana obavijestio Stanišića.¹⁶²³

620. Slobodan Marković je u svom svjedočenju izjavio da bi Ministarstvo pravde znalo da su postojali nelegalni logori zato što su "svi zatvori bili pod kontrolom i ingerencijom Ministarstva pravde".¹⁶²⁴ Stanišić je izjavio da je Vlada znala za izvještaje o zarobljeničkim razmjenama i da je zadužila Ministarstvo pravde da pripremi izvještaj o tom pitanju budući da su komisije za razmjenu spadale u nadležnost Ministarstva pravde.¹⁶²⁵ Stanišić je izjavio da su njegova lična saznanja o zatvorskim uslovima i postupanju prema zarobljenicima dolazila iz izvještaja Komisije o kojima je raspravljano na sjednicama Vlade, a koji su pripremani na osnovu informacija koje je prikupio MUP RS i koje su dostavljane Ministarstvu pravde.¹⁶²⁶

(iii) Juni-početak jula 1992. godine

621. Dana 5. juna 1992. godine, pomoćnik ministra za suzbijanje i otkrivanje kriminaliteta, Dobrislav Planojević, obavijestio je sve CSB-ove da se milicija mora pridržavati međunarodnog humanitarnog prava u postupanju prema civilima i ratnim zarobljenicima.¹⁶²⁷ U istoj naredbi on je naveo da je, zbog sukoba, u aprilu i maju došlo do naglog povećanja stope imovinskih krivičnih djela, ratnog profiterstva, a posebno ratnih zločina. On je naredio da se preduzmu istrage i energične mjere vezi sa počiniocima svih krivičnih djela i da se u "drastičnim slučajevima" provedu hapšenja, za šta se mora ostvariti "maksimaln[a] saradnj[a] [...] sa pravosudnim organima i vojnom policijom".¹⁶²⁸

622. Dana 5. juna 1992. godine, Vlada RS je izdala uredbu kojom se uspostavljaju procedure za predaju ratnog plijena i plijena stečenog na drugi način u robne rezerve Vlade.¹⁶²⁹ Ta uredba je bila popraćena uputstvom o njegovom provođenju od 31. jula 1992. godine.¹⁶³⁰

¹⁶²² Slobodan Marković, 12. juli 2010. godine, T. 12655-12656.

¹⁶²³ Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8311-8312.

¹⁶²⁴ Slobodan Marković, 12. juli 2010. godine, T. 12682-12683; dokazni predmet P235, Zapisnik sa 57. sjednice Vlade RS, 4. juli 1992. godine, str. 6.

¹⁶²⁵ Dokazni predmet P2310, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 20. juli 2007. godine, str. 3-4.

¹⁶²⁶ Dokazni predmet P2308, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19.-20. juli 2007. godine, str. 36-38.

¹⁶²⁷ Dokazni predmet P568, Naređenje Dobrislava Planojevića upućeno svim centrima službi bezbjednosti, koje se tiče dokumentovanja ratnih zločina i propisnog postupanja s ratnim zarobljenicima i u kojem se pominju krivična djela počinjena od strane pripadnika MUP-a, 5. juni 1992. godine, str. 2.

¹⁶²⁸ Dokazni predmet 568, Naređenje Dobrislava Planojevića upućeno svim centrima službi bezbjednosti, koje se tiče dokumentovanja ratnih zločina i propisnog postupanja s ratnim zarobljenicima i u kojem se pominju krivična djela počinjena od strane pripadnika MUP-a, 5. juni 1992. godine.

¹⁶²⁹ Dokazni predmet P196, Uredba o obaveznoj predaji ratnog plijena i plijena stečenog na drugi način u republičke robne rezerve, 5. juni 1992. godine, str. 1-2.

¹⁶³⁰ Dokazni predmet P197, Uputstvo Vlade RS o provođenju Uredbe o obaveznoj predaji ratnog plijena, 15. juli 1992. godine.

623. Na sastanku Predsjedništva 10. juna 1992. godine, dogovoreno je da Branko Đerić podnese Vladi RS izvještaj “o zatvoreniciima, s prijedlogom mjera”.¹⁶³¹ Istoga dana, na sastanku Vlade kojem je prisustvovao Stanišić odlučeno je da Ministarstvo pravde pripremi taj izvještaj, fokusirajući se na pitanja kao što su postupanje s civilnim stanovništvom, ratni zarobljenici, njihov smještaj i hrana.¹⁶³² Mandić je u svom svjedočenju izjavio da su ga na tu odluku ponukale pritužbe “da li preko policije, da li preko opštinskih vlasti” o zlostavljanju civilnog stanovništva.¹⁶³³ Mandić je u svjedočenju nadalje rekao da su se “sve opštine [...] ponašale kao male države i [...] stvarale [...] prihvatilišta, odnosno male zatvore” i da je stoga učinjen pokušaj da se “objedin[e]” zatvori i obezbijedi da budu vođeni u skladu sa zakonom, uključujući međunarodno humanitarno pravo.¹⁶³⁴

624. Stanišić je izjavio da je u junu 1992. godine Vlada RS odlučila da usvoji pravila o postupanju sa zarobljenicima, ali da je Karadžić umjesto toga naredio Subotiću da izda smjernice o standardima postupanja sa zarobljenim licima u skladu s međunarodnim pravom, za koje je Stanišić rekao da obuhvataju “sve”.¹⁶³⁵ Dana 13. juna 1992. godine, Ministarstvo odbrane je izdalo uputstvo o postupanju sa zarobljenim licima koje je potpisao ministar Subotić.¹⁶³⁶

625. Na sjednici Vlade RS 15. juna 1992. godine, osnovana je radna grupa sa Đerićem, Trbojevićem, Kalinićem, Stanišićem, Subotićem i Mandićem kao članovima, sa zadatkom da svestrano razmotri “pitanje razmjene zarobljenika” i, “polazeći od naših i međunarodnih propisa, [...] predloži sistematska i druga rješenja”.¹⁶³⁷ Međutim, Milan Trbojević je u svom svjedočenju izjavio da se ta radna grupa nikad nije sastala.¹⁶³⁸

626. Milan Trbojević je u svjedočenju rekao da u junu 1992. godine pitanja postupanja sa zarobljenicima i njihove razmjene nisu bila predmet razgovora među srpskim funkcionerima i organima. Trbojević je smatrao nenormalnim to što je Ministarstvu pravde povjeren zadatak da pripremi izvještaj o zatvoreniciima pošto to ministarstvo nije imalo “funkcionalnu sposobnost” da se bavi tim pitanjem.¹⁶³⁹ Kada mu je pokazan izvještaj Slobodana Avlijaša, inspektora za kaznene ustanove u okviru Ministarstva pravde, u vezi sa uslovima zatočenja u logoru Omarska, Trbojević je izjavio da nikada nije primio taj izvještaj niti je on ikada predat Vladi RS nego je predat

¹⁶³¹ Dokazni predmet P261, Zapisnik sa 5. sjednice Predsjedništva RS, 10. juni 1992. godine.

¹⁶³² Dokazni predmet P179.07, Zapisnik sa 25. sjednice Vlade RS, 10. juni 1992. godine, str. 3.

¹⁶³³ Momčilo Mandić, 4. maj 2010. godine, T. 9492.

¹⁶³⁴ Momčilo Mandić, 4. maj 2010. godine, T. 9492-9493.

¹⁶³⁵ Dokazni predmet P2310, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 20. juli 2007. godine, str. 4-5.

¹⁶³⁶ Dokazni predmet P189, Uputstvo o postupanju sa zarobljenim licima, 13. juni 1992. godine.

¹⁶³⁷ Dokazni predmet P427.11, Zapisnik sa 28. sjednice Vlade RS, 15. juni 1992. godine, str. 2, 4; Milan Trbojević, dokazni predmet P427.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. april 2005. godine, T. 11490; dokazni predmet P2308, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19.-20. juli 2007. godine, str. 18-19.

¹⁶³⁸ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. april 2005. godine, T. 11501-11502.

¹⁶³⁹ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. april 2005. godine, T. 11464, 11468-11469, 11488-11489.

Karadžiću.¹⁶⁴⁰ Kada mu je predočen zapisnik sa sjednice Vlade RS od 15. juna 1992. godine kojom je predsjedavao, na kojoj je razmatran izvještaj o značaju pitanja razmjene zarobljenika, Trbojević je izjavio da ne bi mogao reći da li je taj izvještaj pomenuo Mandić ili Stanišić.¹⁶⁴¹ Trbojević je u svjedočenju izjavio da, koliko je njemu poznato, Vlada RS, Predsjedništvo i predsjednik Skupštine RS nisu "ništa učinili" povodom izvještaja koji je Slobodan Avlijaš podnio u ime Ministarstva pravde.¹⁶⁴² Trbojević je nadalje negirao da ima saznanja o Komisiji, njenom radu, sastavu i funkcijama pošto do 8. maja 1992. godine nije bio zamjenik predsjednika Vlade i nije imao sjedište na Palama.¹⁶⁴³ Trbojević je pokušavao zaobići odgovore na pitanja koja su mu u vezi s tim pitanjem postavljali tužilaštvo i sudije. Vijeće će zanemariti ovaj dio svjedočenja Milana Trbojevića kao nepouzdan i nedovoljno vjerodostojan, jer je on mogao biti izložen riziku samooptuživanja kao član Vlade RS u relevantno vrijeme.

627. Na 36. sjednici Vlade RS od 4. jula 1992. godine, kojoj je prisustvovao Stanišić, pokrenuto je pitanje iseljavanja Muslimana iz RS, u vezi s kojim je Vlada konstatovala da nema nikave "stavove" i od MUP-a zatražila da predoči informacije koje bi se mogle uzeti u obzir prije zauzimanja odgovarajućih stavova.¹⁶⁴⁴ Branko Đerić je u svom svjedočenju izjavio da je to pitanje bilo vezano "za neko iseljavanje po želji" iz bezbjednosnih razloga, "što prinudnim, što iz straha", i da je MUP-u RS povjeren zadatak jednostavno zato što je, kao operativno ministarstvo, on imao nadležnost i dovoljno kadrova da izvrši zadatak informisanja Vlade RS o tome "šta se dešava uopšte na terenu".¹⁶⁴⁵

628. U dokumentu "Neki osnovni principi djelovanja MUP u uslovima ratnog režima", izdatom 6. jula 1992. godine, Stanišić je objasnio da je ratni režim uveden kako bi se reagovalo na pojavu ratnih zločina, teških krađa, ratnog profiterstva i drugih sličnih "novih oblika kriminaliteta", kao i pozabavilo "fluktuacijom stanovništva", posjedovanjem oružja od strane "brojnih paravojnih formacija, grupa i pojedinaca", pojačanim opterećenjem sistema veza i teškoćama u finansiranju.¹⁶⁴⁶

¹⁶⁴⁰ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. april 2005. godine, T. 11506-11510.

¹⁶⁴¹ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. april 2005. godine, T. 11489-11494, 11499-11500; dokazni predmet P427.11, Zapisnik sa 28. sjednice Vlade RS, 15. juni 1992. godine, str. 2, 4.

¹⁶⁴² Milan Trbojević, dokazni predmet P427.03, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. april 2005. godine, T. 11551-11553.

¹⁶⁴³ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 5. april 2005. godine, T. 11481-11482, 11484.

¹⁶⁴⁴ Dokazni predmet P236, Zapisnik sa 36. sjednice Predsjedništva RS, održane 4. jula 1992. godine, 9. juli 1992. godine, str. 4-5; dokazni predmet P237, Zapisnik sa 37. sjednice Vlade RS, održane 8. jula 1992. godine, 11. juli 1992. godine, str. 1, 3.

¹⁶⁴⁵ Branko Đerić, 30. oktobar 2009. godine, T. 2361-2363.

¹⁶⁴⁶ Dokazni predmet P853, Dokument MUP-a RS pod naslovom "Neki osnovni principi djelovanja MUP u uslovima ratnog režima", 6. juli 1992. godine.

(iv) Sastanak Kolegijuma od 11. jula 1992. godine

629. U Beogradu je 11. jula 1992. godine održan prvi sastanak kolegijuma najviših funkcionera MUP-a RS od početka rata (dalje u tekstu: Kolegijum od 11. jula).¹⁶⁴⁷ Svjedok ST121 je u svom svjedočenju izjavio da se na sastancima Kolegijuma ministar unutrašnjih poslova sastajao s načelnicima centara službi bezbjednosti, koji su ga obavještavali o problemima s kojima su se suočavali ti centri, poslije čega bi on slao depeše upravama milicije.¹⁶⁴⁸ Prema Borovčaninovima riječima, Stanišić se s nekim od svojih podređenih na tom sastanku prvi put sastao i prvi put je čuo za probleme sa kojima su se sretale stanice milicije i centri službi bezbjednosti na terenu i počeo da reaguje na te probleme.¹⁶⁴⁹

630. Sastanak je počeo Stanišićevim uvodnim napomenama u vezi s političkom i bezbjednosnom situacijom u RS, nakon čega je održana rasprava poslije koje su usvojene smjernice i zaključci.¹⁶⁵⁰ Stanišić je izjavio da je u MUP-u RS “odmah [...] ostvarena saradnja” s vojskom. On je dodao sljedeće: “U cilju ostvarivanja pune ustavnosti i zakonitosti, [...] odlučili smo da sprečavamo kriminalne radnje, ne samo građana, nego i vojnika i starješina vojske, aktivne i rezervne milicije i pripadnika organa za unutrašnje poslove i njihovih starješina za koje se utvrdi da su učinili krivična djela bilo koje vrste.”¹⁶⁵¹

631. U vezi s ARK-om, Župljanin je navodno izjavio da “Ratno predsjedništvo donosi odluke, a njihovo izvršavanje pada na teret organa MUP-a”. Župljanin je dodao da vojska i krizni štabovi ili ratna predsjedništva traže da se “pokupi” što je moguće više Muslimana i da su dali organima MUP-a zadatak da obezbijede “nedefinisane logore” u kojima su loši uslovi i ne poštuju se međunarodne norme.¹⁶⁵² Bjelošević, načelnik CSB-a Doboj, požalio se da vojska ne dozvoljava miliciji da se vrati na svoja radna mjesta po okončanju borbenih operacija; da bi MUP trebao plaćati svoje službenike ili nastaviti da trpi uticaj i miješanje iz ARK-a; da vojska ratne zarobljenike, koji

¹⁶⁴⁷ Andrija Bjelošević, 15. april 2011. godine, T. 19704-19705; dokazni predmet 1D476, Poziv MUP-a RS na radni sastanak u Beogradu, upućen svim centrima službi bezbjednosti, 6. juli 1992. godine; Drago Borovčanin, 23. februar 2010. godine, T. 6737; dokazni predmet P2312, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 21. juli 2007. godine, str. 32-33.

¹⁶⁴⁸ Svjedok ST121, 24. novembar 2009. godine, T. 3694 i 25. novembar 2009. godine, T. 3786-3787.

¹⁶⁴⁹ Drago Borovčanin, 23. februar 2010. godine, T. 6738. V. *takođe* Dragan Kezunović, 11. juni 2010. godine, T. 11638.

¹⁶⁵⁰ Andrija Bjelošević, 15. april 2011. godine, T. 19703-19705; dokazni predmet 1D476, Poziv MUP-a RS na radni sastanak u Beogradu, upućen svim centrima službi bezbjednosti, 6. juli 1992. godine; dokazni predmet P160, Rezime sa sastanka MUP-a RS, održanog 11. jula 1992. godine, str. 15-16.

¹⁶⁵¹ Dokazni predmet P160, Rezime sa sastanka MUP-a RS, održanog 11. jula 1992. godine, str. 14-15.

¹⁶⁵² Dokazni predmet P160, Rezime sa sastanka MUP-a RS, održanog 11. jula 1992. godine, str. 7-8. V. *takođe* Aleksandar Krulj, 28. oktobar 2009. godine, T. 2186-2190; Drago Raković, 26. februar 2010. godine, T. 6970; Vidosav Kovačević, 7. septembar 2011. godine, T. 23756.

bi trebali biti pod njenom nadležnošću, dovodi u grupama i ostavlja bez ikakvih pratećih dokumenata u vezi s razlozima hapšenja; i da i muslimanske i srpske snage vrše masovna pljačkanja i druga krivična djela. Načelnici ostalih centara službi bezbjednosti žalili se na činjenje krivičnih djela, uključujući pitanje zarobljenika i na djelovanje paravojnih jedinica u njihovim opštinama. Borovčanin je zatražio da se usvoje smjernice o izbjeglicama.¹⁶⁵³

632. Tokom sastanka 11. jula 1992. godine, pljačkanje, uglavnom izvršeno prilikom "čišćenj[a] teritorije", smatralo se ozbiljnim problemom. Otkrivanje i dokumentovanje ratnih zločina, uključujući one koje su počinili Srbi, navedeno je kao prioritet kako za Savjet nacionalne bezbjednosti tako i za službu za kriminalističke istrage. Takođe je rečeno da će se, radi djelotvornije saradnje i koordiniranog djelovanja između MUP-a RS i VRS, pripremiti zajednički sastanak i da u međuvremenu poseban naglasak treba staviti na aktivnosti paravojnih snaga; angažovanje milicije u borbi kada to nije potrebno; sprečavanje krivičnih djela, "posebno ako su izvršiooci vojna lica"; i proceduru i nadležnost u vezi sa držanjem zarobljenika i postupanjem s njima. Diskusija je takođe bila usredsređena na postojeće probleme u Ministarstvu pravde, a učesnici su odlučili da sazovu zajednički sastanak kako bi se postigao sporazum o produženju perioda pretpretresnog pritvora s obzirom na nedostatak sudija. Takođe je naglašeno da nije zadatak MUP-a da vrši "iseljavanja pojedinih stanovnika, sela i sl.", uprkos nastojanjima da se on dodijeli MUP-u. Najzad, od viših službenika je zatraženo da preduzmu pravne i druge mjere za odstranjivanje zaposlenih koji su počinili krivična djela.¹⁶⁵⁴ Pretresno vijeće napominje da je zajednički sastanak s VRS-om održan 27. jula 1992. godine, kako će dalje u tekstu biti riječi, iako nema nikakvih dokaza o tome da je organizovan sastanak s Ministarstvom pravde.

633. U razgovoru koji je s njim obavilo Tužilaštvo, Stanišić je izjavio da je na sastanku 11. jula 1992. godine prvi put čuo za uslove u logorima i činjenicu da vojska dovodi zarobljenike, između ostalog, u stanice milicije, "a ne preduzimaju se nikakve mjere". Uslovi u tim logorima su mu opisani kao "loši", bez hrane i s nadležnim pojedincima koji se ne pridržavaju međunarodnih normi.¹⁶⁵⁵ On je dodao da je naložio svim pripadnicima MUP-a da prikupe sve relevantne informacije u vezi s pitanjem logora i dostave ih njegovom uredu kako bi mogle biti proslijeđene Predsjedništvu radi preduzimanja daljnjih radnji sa VRS-om. Stanišić je bio mišljenja da je, iako je milicija možda bila angažovana na čuvanju zarobljenika, to učinjeno isključivo po naređenjima komandanta korpusa VRS-a ili odgovornog organa TO-a, a to je bio krizni štab. Stanišić je izjavio da bi ti milicioneri odgovarali pred vojnim sudovima. Stanišić je dodao da je naredio svojoj miliciji

¹⁶⁵³ Dokazni predmet P160, Rezime sa sastanka MUP-a RS, održanog 11. jula 1992. godine, str. 8-9, 12, 15-17.

¹⁶⁵⁴ Dokazni predmet P427.08, Informacija MUP-a RS o nekim aspektima dosadašnjeg rada i narednim zadacima, 17. juli 1992. godine, str. 5-7.

¹⁶⁵⁵ Dokazni predmet P427.08, Informacija MUP-a RS o nekim aspektima dosadašnjeg rada i narednim zadacima, 17. juli 1992. godine, str. 3.

da, čak i kada je u čuvanju zarobljenika angažovana od strane vojske ili kriznih štabova, poštuje Ženevske konvencije i druge mjerodavne zakone. On je izjavio da nije mogao ništa više da učini.¹⁶⁵⁶

(v) Stanišićeve naredbe u drugoj polovini jula 1992. godine

634. Dana 13. jula 1992. godine, načelnik Stanice javne bezbjednosti u Višegradu, Risto Perišić, izvijestio je MUP RS da se određni policajci ponašaju neprofesionalno, uz “sklonost raznim zloupotrebama, prisvajanju materijalne koristi i dr. slabosti”, dok je “sa područja opštine organizovano iseljeno preko 2.000 stanovništva muslimanske nacionalnosti”.¹⁶⁵⁷

635. Dana 17. jula 1992. godine, Stanišić je naredio centrima službi bezbjednosti da rukovodstvu i nadležnim organima dostavljaju sve značajne informacije od bezbjednosnog interesa, uključujući incidente pljačkanja i drugih teških krivičnih djela.¹⁶⁵⁸

636. Dana 18. jula 1992. godine, Stanišić je poslao dopis Branku Đeriću, predsjedniku Vlade RS, u kom je naveo da je više puta zatražio da se na osnovu “zakona ili sl.” urede aktivnosti vojske, grupa i pojedinaca “kako se ne bi dolazilo u sukob sa sankcionisanim dispozicijama međunarodnog prava i čije bi posledice mogle da liče na genocid ili ratno zločinstvo”.¹⁶⁵⁹ Navodeći da do tada nije ništa učinjeno iako je o toj temi razgovarano već na prvoj sjednicu Vlade RS, u dopisu se nadalje citira definicija genocida i navode zločini protiv čovječnosti. Stanišić je izjavio da je, “da bi opovrgli postojanje sankcionisane namjere i radnje”, Đerić trebao inicirati način za “civilizovano opredeljenje kao operacionalizacij[u], za mene, sigurno ispravnih političkih ciljeva srpskog naroda”.¹⁶⁶⁰ On je obavijestio Đerića da se MUP pridržava zakona kojima se reguliše vođenje rata napomenuvši da “[r]adimo na prikupljanju i dokumentovanju krivičnih djela ratnog zločina, odnosno genocida, bez obzira ko su učinioci i koje su nacionalnosti”. Stanišić je dopis zaključio informišući Đerića da će, “zbog eventualne odgovornosti koja može proizaći” kao rezultat nedovoljnog angažovanja po tom pitanju, on poslati dopis ne samo njemu lično, nego i Karadžiću i Saveznom SUP-u.¹⁶⁶¹

¹⁶⁵⁶ Dokazni predmet P2309, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 20. juli 2007. godine, str. 18-19, 23-24.

¹⁶⁵⁷ Dokazni predmet P633, Izvještaj SJB-a Višegrad s kratkim pregledom vojno-bezbjednosne situacije u Višegradu, 13. juli 1992. godine, str. 2-3.

¹⁶⁵⁸ Milan Trbojević, 3. decembar 2009. godine, T. 4166-4167; dokazni predmet 1D91, Depeša MUP-a RS, upućena svim centrima službi bezbjednosti, za zahtjevom za dostavljanje svih relevantnih informacija, 17. juli 1992. godine, str. 1.

¹⁶⁵⁹ Dokazni predmet P190, Dopis Miće Stanišića upućen Branku Đeriću, 18. juli 1992. godine. V. *takođe* Dragan Đokanović, 23. novembar 2009. godine, T. 3622.

¹⁶⁶⁰ Dragan Đokanović, 23. novembar 2009. godine, T. 3622; Momčilo Mandić, 6. maj 2010. godine, T. 9724-9727; P190, Dopis Miće Stanišića upućen Branku Đeriću, 18. juli 1992. godine.

¹⁶⁶¹ Dokazni predmet P190, Dopis Miće Stanišića upućen Branku Đeriću, 18. juli 1992. godine. V. *takođe* Dragan Đokanović, 23. novembar 2009. godine, T. 3622.

637. Poslije sednice Kolegijuma od 11. jula, Stanišić je 19. jula 1992. godine izdao naredbu načelnicima svih centara službi bezbjednosti sa zahtjevom da mu se dostave informacije o angažovanju milicije u borbenim aktivnostima, kao i problemima vezanim za paravojne jedinice, procedurama za lišavanje slobode, postupanju sa zatočenicima, uslovima u sabirnim logorima i zatočenicima muslimanske nacionalnosti koje je vojska zatočila u “nedefinisanim logorima” bez valjane dokumentacije. Ove informacije je trebalo dostaviti Stanišiću do 25. jula 1992. godine.¹⁶⁶² Radovan Pejić prosljedio je ovaj nalog ministra stanicama milicije koje su bile u nadležnosti sarajevskog CSB-a 25. jula 1992. godine, uslijed problema s vezama.¹⁶⁶³ Odgovor SJB-a Ilijaš od 5. avgusta 1992. godine primljen je 11. avgusta 1992. godine i u njemu se navodi da nije bilo problema oko djelovanja “nekih paravojnih formacija, problema oko zajedničkog komandovanja”; da “[n]ije bilo uključivanja milicije u borbena dejstva kada to nije bilo neophodno”; da nije bilo problema oko “sprečavanja i otkrivanja krivičnih djela i učinilaca”; te da vojno-pravosudni organi funkcionišu normalno.¹⁶⁶⁴ Uslijed toga, načelnik CSB-a je do isteka roka MUP-u poslao nepotpun izvještaj navodeći u njemu da je zasnovan na raspoloživim informacijama.¹⁶⁶⁵

638. Dana 20. jula 1992. godine, Stojan Župljanin je obavijestio Miću Stanišića da su u tekućim sukobima u ARK-u od aprila do jula 1992. godine VRS i milicija uhapsili “par hiljada” Muslimana i Hrvata, većinom vojno sposobnih, i zatočili ih po školama, centrima, fabrikama i drugim lokacijama. Te osobe su vojska, Savjet za nacionalnu bezbjednost i stanice javne bezbjednosti podijelile u tri kategorije. Prve dvije kategorije su se odnosile na osobe koje su bile bezbjednosno interesantne zbog svog navodnog učešća u oružanom otporu, dok su treću kategoriju činile osobe koje nisu bile bezbjednosno interesantne, odnosno oni koji su stariji od 60 godina, maloljetnici, bolesnici i invalidi, koji su se zbog toga tretirali kao “taoci”. Župljanin je obavijestio ministra da su brojni pripadnici aktivnog i rezervnog sastava milicije angažovani na obezbjeđenju objekata. On je preporučio da se, u saradnji s VRS-om, zauzme odlučan stav u vezi sa (a) statusom i tretmanom zatočenika, (b) korištenjem treće kategorije osoba za razmjenu zarobljenika, i (c) dužnošću obezbjeđenja objekata dodijeljenih vojsci.¹⁶⁶⁶

639. Stanišić je bio prisutan tokom 41. sjednice Vlade, održane 22. jula 1992. godine, na kojoj je pomenuto postupanje vojne policije u ograničavanju slobode građana, uvođenju policijskog sata i

¹⁶⁶² Andrija Bjelošević, 15. april 2011. godine, T. 19711-19712; svjedok ST161, 19. novembar 2009. godine, T. 3456 (povjerljivo); dokazni predmet 1D76, Depeša MUP-a RS upućena svim načelnicima centara službi bezbjednosti, 19. juli 1992. godine. V. *takođe* dokazni predmet P2309, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 20. juli 2007. godine, str. 18-19, 24.

¹⁶⁶³ Dokazni predmet 1D76, Depeša MUP-a RS, upućena načelnicima svih centara službi bezbjednosti, 19. juli 1992. godine; dokazni predmet P1073, Depeša Romanijsko-birčanskog CSB-a, upućena načelnicima stanica javne bezbjednosti na području Sarajeva, na osnovu naređenja od 19. jula, 25. juli 1992. godine. V. *takođe* Radovan Pejić, 25. juni 2010. godine, T. 12199-12200.

¹⁶⁶⁴ Dokazni predmet P1476, Izvještaj SJB-a Ilijaš, s potpisom Milorada Marića, 5. avgust 1992. godine. V. *takođe* Radovan Pejić, 25. juni 2010. godine, T. 12202-12204.

¹⁶⁶⁵ Radovan Pejić, 25. juni 2010. godine, T. 12204-12206.

¹⁶⁶⁶ Dokazni predmet P583, Depeša Stojana Župljanina, upućena Mići Stanišiću, u vezi s aktivnostima u ARK-u, 20. juli 1992. godine, str. 1-2.

provođenju neovlaštenih kućnih pretresa. Donesena je odluka da se Glavni štab VRS-a obavijesti o dotičnom postupanju kako bi se preduzele potrebne mjere da se izbjegne takvo ponašanje. Na istoj sjednici, Vlada je primila na znanje informaciju koja joj je dostavljena u vezi s “nekim pojavama protivpravnog postupanja sa ratnim zarobljenicima” i odlučila da preduzme sve mjere kako bi se obezbijedilo dosljedno provođenje naredbe Predsjedništva RS o postupanju s ratnim zarobljenicima.¹⁶⁶⁷

640. Upućujući na zaključke sa Kolegijuma od 11. jula, Stanišić je 23. jula 1992. godine naredio da se preduzmu zakonske mjere protiv svih pripadnika MUP-a koji su od formiranja MUP-a RS počinili krivična djela, osim “političkih i verbalnih delikata”. Svrha ove naredbe bila je da se takvi radnici uklone iz MUP-a i stave na raspolaganje VRS-u. Načelnici uprava, komandant Specijalnog odreda milicije i svi načelnici centara službi bezbjednosti bili su odgovorni za provođenje te naredbe i bili su dužni da do 31. jula 1992. godine podnesu izvještaj o provedenim mjerama.¹⁶⁶⁸

641. Dana 24. jula 1992. godine, Stanišić je načelnicima centara službi bezbjednosti poslao još jednu naredbu da se razriješe dužnosti i stave VRS-u na raspolaganje svi pripadnici MUP-a RS koji su krivično gonjeni ili protiv kojih se vodi krivični postupak pred nadležnim sudovima.¹⁶⁶⁹ Dana 25. jula 1992. godine, Zoran Cvijetić, načelnik sarajevskog CSB-a, poslao je načelnicima stanica javne bezbjednosti dopis kojim se prosljeđuje naredba koju je 24. jula izdao Stanišić i zatražio od njih da do 10. avgusta 1992. godine obavijeste sarajevski CSB o mjerama preduzetim za provođenje naredbe.¹⁶⁷⁰ Rezultat toga je bio da je, na primjer, načelnik SJB-a Vlasenica obavijestio Romanijsko–birčanski CSB da je, u okviru provođenja ministrovih naredbi, SJB preduzeo zakonske mjere protiv svojih radnika u slučajevima povrede dužnosti, podnio krivične prijave na osnovu dokumentovanih protivpravnih radnji i preduzeo disciplinske mjere protiv 35 pripadnika rezervnih snaga.¹⁶⁷¹

642. Na sjednici Vlade RS, održanoj 27. jula 1992. godine, Stanišić je podnio izvještaj o problemima koje su njegovi potčinjeni iznijeli na sastanku Kolegijuma 11. jula i otvorio pitanje “nadležnost[i] i sadejstv[a] organa za unutrašnje poslove i vojske”. Dogovoreno je da se, pod

¹⁶⁶⁷ Dokazni predmet P200, Zapisnik sa 41. sjednice Predsjedništva RS, održane 22. jula 1992. godine, 29. juli 1992. godine, str. 7.

¹⁶⁶⁸ Dokazni predmet 1D58, Naređenje Miće Stanišića da se preduzmu sve zakonske mjere protiv pripadnika MUP-a koji su počinili krivična djela, 23. juli 1992. godine.

¹⁶⁶⁹ Dokazni predmet 1D59, Naređenje Miće Stanišića, izdato stanicama javne bezbjednosti, da se preduzmu sve zakonske mjere protiv pripadnika MUP-a koji su počinili krivična djela, 24. juli 1992. godine.

¹⁶⁷⁰ Dokazni predmet P2060, Poruka CSB-a Sarajevo kojom se prosljeđuje naredba ministra unutrašnjih poslova, 25. juli 1992. godine.

¹⁶⁷¹ Dokazni predmet 1D190, Obavještenje SJB-a Vlasenica upućeno CSB-u Sarajevo, u vezi s disciplinskim mjerama za pripadnike aktivnog i rezervnog sastava policije, 6. avgust 1992. godine; dokazni predmet 1D191, Izvještaj SJB-a Vlasenica upućen Romanijsko–birčanskom CSB-u, 15. septembar 1992. godine; Drago Borovčanin, 24. februar 2010. godine, T. 6806-6807.

okriljem kabineta predsjednika Vlade, predstavnici MUP-a RS, Ministarstva odbrane i Glavnog štaba VRS-a što je ranije moguće sastanu radi postizanja dogovora o tim "otvorenim pitanjima".¹⁶⁷²

643. Na osnovu garancije koju je dao svojim podređenima na sastanku 11. jula, Stanišić se, zajedno s Milanom Trbojevićem, sastao s Ratkom Mladićem i Zdravkom Tolimirom 27. jula 1992. godine u cilju poboljšanja saradnje između snaga MUP-a RS i vojske. Tokom tog sastanka Stanišić je izjavio da je na početku sukoba morao da prima u miliciju svakoga, uključujući one koji nisu stručno osposobljeni i kvalifikovani, ali da je, pošto je vojska preuzela linije sukoba, sada u poziciji da bira milicionere.¹⁶⁷³

644. Dana 27. jula 1992. godine, Stanišić je naredio da se u skladu s njegovom naredbom od 23. jula 1992. godine smjesta smijene pojedinci koji su proglašeni krivično odgovornim za krivična djela za koja se goni po službenoj dužnosti i oni koji su počinili krivična djela tokom rata u BiH, a "iz poznatih razloga" još nisu krivično gonjeni. Tako smijenjene osobe trebalo je staviti na raspolaganje VRS-u. Stanišić je dalje naredio uklanjanje svih grupa i pojedinaca koji nisu pod kontrolom VRS-a i prikupljanje informacija o svima koji su činili krivična djela, kao i predaju tih osoba nadležnim ustanovama koje trebaju preduzeti mjere u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku. Stanišić je još jednom istakao da se zaposleni MUP-a RS moraju profesionalno ponašati u skladu sa Zakonom o unutrašnjim poslovima.¹⁶⁷⁴

645. Iako je svjedok ST161 u svom svjedočenju izjavio da naredba od 27. jula nije primljena u Sanskom Mostu¹⁶⁷⁵, Obren Petrović, načelnik dobojskog SJB-a, u svom svjedočenju je rekao da je ono primljeno u Doboju posredstvom Andrije Bjeloševića.¹⁶⁷⁶ Prema izvještaju od 12. avgusta 1992. godine, reagujući na naredbu od 27. jula, Petrović je smanjio broj pripadnika rezervnog sastava milicije i prebacio "višak snaga" VRS-u.¹⁶⁷⁷ Andrija Bjelošević je u svom svjedočenju izjavio da je učinio "tačno" ono što je od njega traženo, a to je bilo "čišćenje vlastitih redova". Međutim, dodao je on, taj proces nije se odvio preko noći.¹⁶⁷⁸ Prema izvještaju od 5. avgusta 1992.

¹⁶⁷² Dokazni predmet P240, Zapisnik sa 40. sjednice Vlade RS, 27. juli 1992. godine, str. 4-5.

¹⁶⁷³ Dokazni predmet P427.08, Informacija MUP-a RS o nekim aspektima dosadašnjeg rada i narednim zadacima, 17. juli 1992. godine, str. 6; dokazni predmet P1755, Mladićev dnevnik, 27. maj 1992. godine – 31. juli 1992. godine, str. 373-375; Manojlo Milovanović, 7. decembar 2010. godine, T. 18266-18267.

¹⁶⁷⁴ Dokazni predmet ID176, Naređenje koje je Mičo Stanišić izdao na osnovu zahtjeva iznesenog na sjednici Skupštine RS, održanoj 25. i 26. jula 1992. godine, 27. juli 1992. godine, str. 1-2.

¹⁶⁷⁵ Svjedok ST161, 19. novembar 2009. godine, T. 3455-3456, 3462 (povjerljivo); dokazni predmet ID176, Naređenje koje je Mičo Stanišić izdao na osnovu zahtjeva iznesenog na sjednici Skupštine RS, održanoj 25. i 26. jula 1992. godine, 27. juli 1992. godine.

¹⁶⁷⁶ Obren Petrović, 11. maj 2010. godine, T. 9975-9977; Andrija Bjelošević, 15. april 2011. godine, T. 19721-19723; dokazni predmet ID176, Naređenje koje je Mičo Stanišić izdao na osnovu zahtjeva iznesenog na sjednici Skupštine RS, održanoj 25. i 26. jula 1992. godine, 27. juli 1992. godine.

¹⁶⁷⁷ Dokazni predmet P1341, Dopuna izvještaja o realizaciji Naredbe od 27. jula 1992. godine, 12. avgust 1992. godine, str. 2.

¹⁶⁷⁸ Andrija Bjelošević, 15. april 2011. godine, T. 19721-19722.

godine, koji su pripremili Sreto Gajić i Tomislav Mirosavić, lokalni funkcioneri u ARK-u izjavili su da je više zaposlenih suspendovano i da je jedan broj njih prebačen u vojsku.¹⁶⁷⁹

646. U vezi s naredbom od 27. jula, Sreto Gajić je u svom svjedočenju izjavio da se u oba njegova izvještaja od 5. i 10. avgusta 1992. godine u vezi s posjetama CSB-u i SJB-ovima na području ARK-a koje je organizovao MUP pominje više zatočeničkih logora. Kako je gore bilo riječi, između izdavanja prvog i drugog izvještaja on se sastao sa Stanišićem 6. avgusta 1992. godine na Jahorini. Iako je izvještaj od 5. avgusta 1992. godine sadržao informacije o zarobljeničkim logorima u Prijedoru (Keraterm, Omarska, Trnopolje) i o angažovanju 300 milicionera na njihovom obezbjeđenju, o njima nije bilo pomena na sastanku, koji je bio usredsređen na kvalitet izvještaja i na rasformiranje Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka.¹⁶⁸⁰ U drugom izvještaju, od 10. avgusta 1992. godine, navedeno je da je isključivo milicija Banje Luke i Prijedora vodila jedan "istražni centar" u Omarskoj, osnovan za prvu i drugu kategoriju zarobljenika. Zatočenici su bili podvrgnuti ispitivanjima i 175 njih je trebalo biti prebačeno u logor na Manjači po okončanju istražnog postupka.¹⁶⁸¹ U izvještaju se takode pominje "prihvatni centar" u Trnopolju, koji su uspostavili Muslimani koji nisu željeli da se stave na raspolaganje "muslimanskim fundamentalistima". U tom izvještaju je konkretno navedeno da Muslimani smješteni u Trnopolje mogu da se "slobodno kreću" i da se organizuje "njihov odlazak u pravcu u kojem isti žele".¹⁶⁸²

647. Tomislav Kovač je u svom svjedočenju izjavio da su Stanišićeve naredbe od 19., 23., 24., i 27. jula 1992. godine bile zasnovane na zahtjevu Skupštine RS i Predsjedništva da se reguliše broj zaposlenih u službama unutrašnjih poslova i uklone iz MUP-a RS oni koji su krivično gonjeni.¹⁶⁸³ Prema Kovačevim riječima, MUP RS je imao "velike muke" kad je riječ o uklanjanju pojedinaca nedostojnih službe iz rezervnog i aktivnog sastava milicije.¹⁶⁸⁴ Borovčanin je u svom svjedočenju izjavio da su Stanišićevi sveukupni naponi bili usmjereni na to da se stvori profesionalan MUP, "što prije, pravi profesionalan MUP od ljudi iskusnih, starijih policajaca", ali da je to bio dugotrajan "proces".¹⁶⁸⁵

¹⁶⁷⁹ Dokazni predmet P631, Izvještaj o obilasku centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u ARK, 5. avgust 1992. godine, str. 2.

¹⁶⁸⁰ Sreto Gajić, 15. juli 2010. godine, T. 12840, 12844-12847; dokazni predmet P631, Izvještaj o obilasku centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u ARK, 5. avgust 1992. godine.

¹⁶⁸¹ Dokazni predmet P1502, Izvještaj Srete Gajića o obilasku CSB-a i stanica javne bezbjednosti u ARK, 10. avgust 1992. godine, str. 3.

¹⁶⁸² Dokazni predmet P1502, Izvještaj Srete Gajića o obilasku CSB-a i stanica javne bezbjednosti u ARK, 10. avgust 1992. godine, str. 3-4.

¹⁶⁸³ Tomislav Kovač, 8. mart 2012. godine, T. 27147-27148; dokazni predmet 1D176, Naredenje MUP-a, koje je Mićo Stanišić izdao na osnovu zahtjeva iznesenog na sjednici Skupštine RS, održanoj 25. i 26. jula 1992. godine, 27. juli 1992. godine, str. 2; dokazni predmet P530, Zakon o unutrašnjim poslovima, članovi 17, 33.

¹⁶⁸⁴ Tomislav Kovač, 9. mart 2012. godine, T. 27237-27238.

¹⁶⁸⁵ Drago Borovčanin, 23. februar 2010. godine, T. 6745, 6748.

648. Borovčanin je u svjedočenju rekao da je razlog zbog kog je Stanišić morao da pošalje naredbu da se nepoželjni uklone iz redova MUP-a RS bio taj što je činjenje krivičnih djela nesmetano nastavljeno.¹⁶⁸⁶ Dragomir Andan je u svom svjedočenju izjavio da se provođenje naredbe MUP-a o smanjenju broja pripadnika rezervnog sastava, koje su oni proveli uklanjajući prvo sve osobe s krivičnim dosjeima, u Bijeljini pokazalo kao "mučan proces".¹⁶⁸⁷ Mladen Bajagić je u svom svjedočenju izjavio da su te naredbe bile pokušaj Ministarstva da u tom periodu poboljša rad svih jedinica, od centara službi bezbjednosti pa sve do stanica javne bezbjednosti.¹⁶⁸⁸

649. Prema Mačarevim riječima, u vezi s izvještajem CSB-a Banja Luka od 27. jula 1992. godine da "kriminalne grupe" (koje su često nosile uniforme MUP-a RS i vojske) čine teška krivična djela protiv svih građana, Stanišić je zatražio energičnu akciju SJB-ova i CSB-ova u borbi protiv aktivnosti te vrste, zajedno s vojskom.¹⁶⁸⁹

650. Na 43. sjednici Vlade RS, održanoj 29. jula 1992. godine, kojoj je prisustvovao Mićo Stanišić, MUP RS i Ministarstvo pravde zaduženi su da ocijene potrebe izbjeglica, raseljenih lica i velikog broja društveno ugroženih osoba prikupljanjem "tačnih podataka".¹⁶⁹⁰

(vi) Reakcija na međunarodne proteste

651. Dana 7. avgusta 1992. godine, u pismu MKCK-u u kom se odgovara na njihov izvještaj od 25. jula kojim su kritikovani uslovi u logorima na Manjača i u Bileći, Karadžić je "prihvat[io] većinu [...] primjedaba i preporuka [MKCK-a] za poboljšanje životnih uslova", ali je ukazao na zločine počinjene nad Srbima u zatočeničkim objektima BiH.¹⁶⁹¹ Ubrzo poslije izvještaja MKCK-a, predsjednik BiH Alija Izetbegović je 26. jula 1992. godine obavijestio je predsjedavajućeg Konferencije EZ o Jugoslaviji lorda Carringtona da na području RS postoji najmanje 57 "koncentracionih logora", u kojima je, prema procjenama, 95.000 zatočenika.¹⁶⁹²

652. Na sjednici Vlade RS, održanoj 28. jula 1992. godine, kojoj je prisustvovao i Stanišić, odlučeno je da Ministarstvo pravde "odmah" pripremi izvještaj uslovima života u kazneno-popravnim centrima, kao i u "sabirni[m] centr[ima]", te da predloži potrebne korake kako bi se

¹⁶⁸⁶ Drago Borovčanin, 24. februar 2010. godine, T. 6841.

¹⁶⁸⁷ Dragomir Andan, 27. maj 2011. godine, T. 21454-21455.

¹⁶⁸⁸ Mladen Bajagić, 5. maj 2011. godine, T. 20231-20232; dokazni predmet 1D662, Bajagićev ekspertski izvještaj, br. 186-192, par. 186-192; dokazni predmet P1341, Dopuna izvještaja o realizaciji Naredbe od 27. jula 1992. godine, 12. avgust 1992. godine.

¹⁶⁸⁹ Goran Mačar, 11. juli 2011. godine, T. 23109; dokazni predmet P595, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. januar – 30. juni 1992. godine, juli 1992. godine, str. 7-8.

¹⁶⁹⁰ Dokazni predmet P242, Zapisnik sa 43. sjednice Vlade RS, održane 29. jula 1992. godine, 1. avgust 1992. godine, str. 2, 6-7.

¹⁶⁹¹ Dokazni predmet P179.13, Dopis Radovana Karadžića u vezi s izvještajem MKCK-a o logorima Manjača i Bileća, 7. avgust 1992. godine, str. 2-3.

¹⁶⁹² Dokazni predmet P1318.35, Telefaks UNPROFOR-a Beograd, upućen PMEZ-u Beograd, kojim se prosljeđuje Izetbegovićev dopis lordu Carringtonu i spisak zatvora i koncentracionih logora pod upravom Srba, 24. juli 1992. godine, str. 3, 7-8.

obezbijedili uslovi i tretman zarobljenika u skladu s domaćim i međunarodnim standardima.¹⁶⁹³ Pretresno vijeće napominje da je, shodno odluci sa sjednice Vlade RS od 28. jula 1992. godine, Ministarstvo pravde dostavilo izvještaj 22. oktobra 1992. godine. Vlada je takođe odlučila da se 29. avgusta sastane s Trbojevićem, Subotićem, generalom Milanom Gverom, Slobodanom Avlijašem, Stojanom Župljaninom i drugim predstavnicima ARK-a u Banjoj Luci radi razgovora o ukidanju tih logora. Ministarstvo informisanja bilo je zaduženo da informiše javnost o tom sastanku i iskoristi ga u propagandne svrhe.¹⁶⁹⁴

653. Dana 3. avgusta 1992. godine, Ratko Mladić je izdao naređenje Glavnom štabu VRS-a da pripremi logore Omarska, Trnopolje i Manjača, koji su bili u zoni odgovornosti 1. krajiškog korpusa, zatvor u Lukavici, koji je bio u nadležnosti SRK-a, kao i sve eventualne druge logore za ratne zarobljenike u njihovim zonama odgovornosti za posjetu stranih novinara i MKCK-a, kojima je trebalo naći smještaj u saradnji s MUP-om.¹⁶⁹⁵ Sličnu naredbu izdao je 4. avgusta 1992. godine pukovnik Ilić, komandant Istočnobosanskog korpusa, za preduzimanje koraka da se logor Batković “uredi” i “pripremi” za posjetu stranih novinara i MKCK-a.¹⁶⁹⁶ Svjedok ST245, pripadnik rezervnog sastava milicije u Prijedoru, u svom je svjedočenju izjavio da su primili informacije o posjeti MKCK-a Omarskoj jedan dan unaprijed i da su počistili područja na kojima su držani zatočnici i dodali dodatne krevete.¹⁶⁹⁷

654. Logore je 5. avgusta 1992. godine posjetila jedna međunarodna delegacija, a mediji su izvijestili da se zatočnici u Omarskoj i Trnopolju drže u nehumanim uslovima i podvrgavaju fizičkom zlostavljanju.¹⁶⁹⁸ Stanišić se sjetio da je vidio video-snimak logora Trnopolje i Omarska koji su u drugoj polovini 1992. godine snimili strani novinari.¹⁶⁹⁹

655. Predsjedništvo RS je 6. avgusta 1992. godine donijelo odluku da naloži MUP-u RS da preko svojih opštinskih ogranaka ispita ponašanje svih civilnih vlasti i pojedinaca koji su čuvali ratne zarobljenike i da o svojim zaključcima obavijesti Predsjedništvo.¹⁷⁰⁰ Istog dana, Karadžić je zadužio MUP RS i Ministarstvo pravde da pripreme zajedničke službene “pismene informacije o odnosu i ponašanju srpskih vlasti prema ratnim zarobljenicima i uslovima života zatvorenika u

¹⁶⁹³ Dokazni predmet P247, Zapisnik sa 48. sjednice Vlade RS, 28. juli 1992. godine, str. 10.

¹⁶⁹⁴ Dokazni predmet P247, Zapisnik sa 48. sjednice Vlade RS, 28. juli 1992. godine, str. 11.

¹⁶⁹⁵ Dokazni predmet P1683, Naređenje Ratka Mladića, izdato Glavnom štabu VRS-a, 3. avgust 1992. godine.

¹⁶⁹⁶ Dokazni predmet 1D770, Naređenje Istočnobosanskog korpusa VRS-a u vezi s uređenjem logora, 4. avgust 1992. godine.

¹⁶⁹⁷ Svjedok ST245, 3. novembar 2010. godine, T. 16791.

¹⁶⁹⁸ Dokazni predmet P427.20, Članak Jonathana Millera u listu *Sunday Times*, 9. avgust 1992. godine, str. 2-3; dokazni predmet P1357, Transkript inserata iz video-snimaka Omarske i Trnopolja, bez datuma; Ian Traynor, 17. maj 2010. godine, T. 10341-10342.

¹⁶⁹⁹ Dokazni predmet P2309, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 20. juli 2007. godine, str. 2, 14-15, 22-23; dokazni predmet P1357, Transkript inserata iz video-snimaka Omarske i Trnopolja, bez datuma.

¹⁷⁰⁰ Dokazni predmet P427.18, Zapisnik sa 24. sjednice Predsjedništva RS, 6. avgust 1992. godine, str. 2.

zatvorima na području opština u kojim takvih slučajeva ima” i da ih podnesu Predsjedništvu u roku od 10 dana.¹⁷⁰¹

656. Dana 7. avgusta 1992. godine, Karadžić je pisao Branku Đeriću, prilažući kopije izvještaja MKCK-a i svog odgovora na njega, navodeći sljedeće: “Očekujem da Vlada, preko ministarstava za pravosuđe i za unutrašnje poslove, a polazeći od ovih izvještaja, odmah poduzme sve mjere za poboljšanje uslova života u zatvorima koje na našoj teritoriji drže civilne vlasti.”¹⁷⁰² Branko Đerić je u svom svjedočenju izjavio da je Vlada RS obaviještena o sabirnim centrima i logorima od strane MUP-a i Ministarstva pravde, kao i posredstvom stranih novinara koji su počeli da o tome oštro raspravljaju.¹⁷⁰³ Stanišić je rekao da je, u vrijeme međunarodnih protesta u vezi s logorima, samo Predsjedništvo preko vojnog komandnog lanca imalo informacije o "stvarnom stanju" i da takve informacije nisu bile dostupne čak ni predsjedniku Vlade. On je dodao da su zatočenici uglavnom bili ljudi koji su bili zarobljeni u kontekstu vojnih operacija i da je njihovo hapšenje i pritvaranje u potpunosti bilo u nadležnosti kriznih štabova.¹⁷⁰⁴

657. Dana 8. avgusta 1992. godine, Tomislav Kovač je poslao dopis predsjedniku RS i predsjedniku Vlade RS kojim predlaže da se, “[u] cilju razrješenja problema vezanih za zadržavanje lica pripadnika drugih naroda-nacija u zonama ratnih dejstava”, zatvorenici klasifikuju u skladu s međunarodnim konvencijama o izbjeglicama i ratnim zarobljenicima. U svom dopisu, on je naglasio da zatočeni civili koji nisu bili umiješani u zločine, “bez obzira na pripadnost drugoj naciji čiji su ekstremisti u ratu sa Srpskom Republikom BiH, mogu imati status samo izbjeglica sa određenim pojačanim kontrolama [MUP-a RS]”.¹⁷⁰⁵ Kovač je u svom svjedočenju izjavio da je poslije njegovog dopisa Vlada RS djelovala brzo i usvojila niz vrlo konkretnih mjera usmjerenih na iskorjenjivanje neprimjerenog ponašanja i obezbjeđivanje da ustanove poput kazneno-popravnih steknu jasnu viziju o tome kako postupati u skladu sa smjernicama predloženim u vezi sa zarobljenicima. Prema Kovačevim riječima, civili i ratni zarobljenici bili su zatočeni zajedno zato što nije bilo brzog ni adekvatnog odvajanja civilnog stanovništva od pripadnika borbenih jedinica.¹⁷⁰⁶

658. Poslije posjete međunarodnih skupina i medija, Komanda 1. krajiškog korpusa je 22. avgusta 1992. godine obavijestila Operativnu grupu Prijedor o sljedećem:

¹⁷⁰¹ Dokazni predmet P191, Zaključak Predsjedništva RS, 6. avgust 1992. godine.

¹⁷⁰² Dokazni predmet P179.13, Dopis Radovana Karadžića u vezi s izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992. godine, str. 1.

¹⁷⁰³ Branko Đerić, dokazni predmet P179.02, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 12. juli 2006. godine, T. 27111.

¹⁷⁰⁴ Dokazni predmet P2309, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 20. juli 2007. godine, str. 2-4, 15.

¹⁷⁰⁵ Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27049, 27057-27060; dokazni predmet P192, Dopis upućen predsjedniku i premijeru RS, u kojem se predlaže kategorizacija zarobljenika, 8. avgust 1992. godine.

¹⁷⁰⁶ Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27054-27055; 27057; dokazni predmet P192, Dopis upućen predsjedniku i premijeru RS, u kojem se predlaže kategorizacija zarobljenika, 8. avgust 1992. godine.

[S]ada svi peru ruku od dogovora i prihvatnih centara, pokušavajući da odgovornost prebace na nekog drugog za izdavanje naređenja za masovne likvidacije civila u logorima i centrima. Ovo je posebno izraženo posle posjete stranih novinara Prijedoru, odnosno Omarskoj i Trnopolju. Čak su pojave izrade lažne dokumentacije (antidatirane) o svemu ovome.¹⁷⁰⁷

659. U izvještajima koje su u periodu od 29 avgusta do 3. septembra 1992. godine na osnovu posjeta Manjači, Trnopolju i drugim logorima u ARK-u pripremile Misija KEBS-a i druge međunarodne organizacije navedeno je da je, u svjetlu uslova u logorima, bilo “[n]emoguće [...] izbjeći zaključak da su većina zatvorenika nevini ljudi koji su uhvaćeni kao taoci kako bi se podstaklo 'etničko čišćenje'. Oni su samo pijuni u pokvarenim igrama koje vode nacionalistički nastrojeni političari”.¹⁷⁰⁸ Poslije sastanka s Milomirom Stakićem i Simom Drljačom, McLeod je zaključio sljedeće:

Vlasti insistiraju na tome da djeluju u najboljem interesu svih ljudi u svom kraju i da nemaju želju da se otarase muslimanskog stanovništva. Međutim, to jednostavno ne odgovara onome što oni stvarno rade. Imajući to u vidu, veoma je teško izvlačiti zaključke na osnovu onoga što je rečeno. Zaključak koji se može izvući iz onoga što smo vidjeli je da muslimansko stanovništvo nije poželjno i da se sistematski izbacuje svim raspoloživim sredstvima.¹⁷⁰⁹

660. Momčilo Mandić je 22. oktobra 1992. godine predsjedniku RS, predsjedniku Vlade i predsjedniku Skupštine RS proslijedio izvještaj o stanju u zatvorima i sabirnim logorima za ratne zarobljenike u RS. U popratnom pismu uz izvještaj najvišim organima RS Mandić je napisao da će Ministarstvo pravde “preuzeti sve odgovarajuće i zakonom predviđene mjere na otklanjanju uočenih nedostataka”. Izvještaj je pripremio Slobodan Avlijaš u ime Ministarstva pravde i po naredbi Vlade RS od 28. jula 1992. godine povodom spiska zatvora i logora za ratne zarobljenike koji je dostavio MKCK. Avlijaš je od 10. do 17. oktobra 1992. godine posjetio logore u Vlasenici, Zvorniku, Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Doboju, Banjoj Luci, Ilidži i Hadžićima. Prema tom izvještaju, zvanično nije bilo logora u Vlasenici, Brčkom, Prijedoru (bez obzira na to što su se ljudi još uvijek okupljali u Trnopolju) i Sanskom Mostu, dok su u Zvorniku, Doboju i Banjoj Luci postojali logori.¹⁷¹⁰

661. U opštini Vlasenica postojao je logor u Luki koji je korišten za izolovanje Muslimana u ranim mjesecima sukoba. Međutim, na dan inspekcije taj logor je bio prazan. Prema riječima lokalnog komandira stanice javne bezbjednosti, zatvorenici su prebačeni na druga mjesta ili su razmijenjeni. U Zvorniku su 64 Muslimana bila zatočena u gradskom zatvoru, pod nadzorom SJB-

¹⁷⁰⁷ Dokazni predmet P1791, Informacija Komande 1. KK, upućena Operativnoj grupi Prijedor, 22. avgust 1992. godine, str. 2.

¹⁷⁰⁸ Charles McLeod, 24. novembar 2010. godine, T. 17714-17721; dokazni predmet P1599, Izvještaj misije KEBS-a za obilazak zatočeničkih objekata u BiH, 29. avgust – 4. septembar 1992. godine, str. 10; dokazni predmet P1727.03, Izvještaj Charlesa McLeoda o njegovim sastancima sa vlastima RS-a u avgustu 1992. godine, str. 50-54; dokazni predmet P1727.04, Izvod iz pisma koje je Charles McLeod poslao svom ocu u vezi sa svojim utiscima iz logora Trnopolje, bez datuma.

¹⁷⁰⁹ Charles McLeod, 24. novembar 2010. godine, T. 17720-17722; dokazni predmet P1727.16, Izvještaj Charlesa McLeoda, upućen savjetniku za politička pitanja, o posjeti izvjestioca KEBS-a Banjoj Luci, 30.-31. avgust 1992. godine, str. 5.

¹⁷¹⁰ Dokazni predmet P393, Informacija Ministarstva pravde o stanju u zatvorima i sabirnim logorima ratnih zarobljenika, 22. oktobar 1992. godine. V. *takođe* dokazni predmet P247, Zapisnik sa 48. sjednice Vlade RS, 28. juli 1992. godine, str. 10.

a, zato što je “druga strana” odbila da provede razmjenu. Po inspekciji lokacije u Brčkom, gdje je, prema jednom izvještaju MKCK-a, navodno likvidirano 2.500 Muslimana, Avlijaš je iznio tvrdnju da je postojalo “[p]et zajedničkih grobnica gdje je ukupno sahranjeno 226 lica”, od kojih su sva stradala u borbenim dejstvima, osim 17 osoba koje su umrle prirodnom smrću. U izvještaju se napominje da su MUP i druge službe u više navrata proveli identifikaciju mrtvih, ali je preporučeno da se izvrše ekshumacije pod međunarodnim nadzorom.¹⁷¹¹

662. U vezi s Prijedorom, Avlijaš je izvijestio da se, s obzirom na glasine među Muslimanima da je “[j]edini način da napuste ovaj grad u željenom cilju da se okupe u sabirni centar Trnopolje”, tamo u veoma kratkom periodu okupilo 3.000 ljudi. Zatočenici u Doboju su držani u Okružnom zatvoru po naredbama kako civilnih tako i vojnih vlasti, iako je vojska bila ta koja je obezbjeđivala zatočenike. Navodno je MKCK utvrdio da su uslovi u Okružnom zatvoru Doboj zadovoljavajući. Prelazeći na Banju Luku, u izvještaju se navodi da je MKCK posjedovao sve informacije o Manjači. Dogovorena razmjena “svi za sve” na Manjači je bila u toku, ali još uvijek nije bila privedena kraju iz “objektivnih razloga”. Tesliću je navodno bilo teško pristupiti s obzirom na borbe koje su se vodile, ali je Avlijaš navodno saznao da postoji logor za ratne zarobljenike, koji je organizovao i nadzirao VRS. Avlijaš je nadalje izvijestio o postojanju dva zatočenička centra na Ilidži i u Hadžićima, a oba je vodila milicija. On je izvijestio da je predložio da zatočenici na Ilidži i u Hadžićima budu prebačeni u Popravni dom Butmir u Vogošći. Avlijaš je zaključio izvještaj navodeći da je u oktobru 1992. godine u Zvorniku, na Ilidži i u Hadžićima milicija još uvijek držala ljude bez ikakvog ovlaštenja ili zakonskog opravdanja.¹⁷¹²

663. Prema Trbojevićevim riječima, nijedan od logora navedenih u izvještaju Ministarstva pravde, izuzev onih u Doboju i Banjoj Luci, “nije mogao biti legalan”. On nije vidio nijednu jedinu odluku o formiranju tih centara.¹⁷¹³ Dana 27. oktobra 1992. godine, na sjednici kojoj je prisustvovao Stanišić, Vlada RS je zaključila da postojeće nezakonite logore i sabirne centre treba raspustiti što je prije moguće i da treba koristiti postojeće kaznene ustanove koje su formirane na zakonit način zato što su one prikladnije da obezbijede zakonit tretman “zatvorenika i šticećenika”.¹⁷¹⁴

(vii) Stanišićeve naredbe početkom avgusta 1992. godine

664. Na zahtjev Predsjedništva RS upućen 6. avgusta 1992. godine MUP-u i Ministarstvu pravde RS, Stanišić je 8. avgusta 1992. godine naredio svim načelnicima centara službi bezbjednosti i

¹⁷¹¹ Dokazni predmet P393, Informacija Ministarstva pravde o stanju u zatvorima i sabirnim logorima ratnih zarobljenika, 22. oktobar 1992. godine, str. 1-4.

¹⁷¹² Dokazni predmet P393, Informacija Ministarstva pravde o stanju u zatvorima i sabirnim logorima ratnih zarobljenika, 22. oktobar 1992. godine, str. 5-7.

¹⁷¹³ Milan Trbojević, dokazni predmet P427.03, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 6. april 2005. godine, T. 11548.

¹⁷¹⁴ Dokazni predmet P253, Zapisnik sa 57. sjednice Vlade RS, 17. novembar 1992. godine, str. 6.

stanica javne bezbjednosti da pribave informacije u vezi s postupanjem prema ratnim zarobljenicima i uslovima života zatočenika. On je nadalje naredio “svim rukovodnim radnicima u centrima službi bezbjednosti” da smjesta puste na slobodu civilno stanovništvo i omoguće njegovo slobodno kretanje.¹⁷¹⁵

665. Naredbu od 8. avgusta 1992. godine načelnici centrara službi bezbjednosti proslijedili su svim stanicama javne bezbjednosti, koje su je dalje proslijedile svim stanicama milicije u svojoj nadležnosti, kao što su Prijedor, Doboj, Sarajevo, Banja Luka i Bijeljina.¹⁷¹⁶ Dragomir Andan, vršilac dužnosti načelnika CSB-a Bijeljina, u svom svjedočenju je izjavio da su oni postupali u skladu sa Stanišićevom naredbom, iako na području Bijeljine nije bilo zatočeničkih logora ni centara koje je držao MUP.¹⁷¹⁷ Zoran Cvijetić, načelnik Romanijsko–birčanskog CSB-a, proslijedio je tu naredbu svim načelnicima stanica javne bezbjednosti u svojoj nadležnosti.¹⁷¹⁸ Prema Borovčaninovima riječima, Cvijetićeve naredba odnosila se na ljude zatočene u fiskulturnoj sali na Palama.¹⁷¹⁹ Borovčanin je precizirao da su, iako se u Stanišićevoj naredbi pominje “slobodno kretanje”, ti ljudi odvedeni pod pratnjom, radi vlastite bezbjednosti, na liniju razdvajanja.¹⁷²⁰

666. Kovač je u svjedočenju izjavio da su poslije naredbe od 8. avgusta 1992. godine načelnici centara službi bezbjednosti formirali komisije u vezi s postupanjem prema civilima i zatočenicima.¹⁷²¹ U tom pogledu Pretresno vijeće podsjeća da je Stojan Župljanin 14. avgusta 1992. godine formirao još jednu komisiju, čiji je zadatak bio da pripremi izvještaj o zatočenicima, zatočeničkim centrima, iseljavanju i ulozi stanica javne bezbjednosti kad je riječ o Prijedoru, Bosanskom Novom i Sanskom Mostu.¹⁷²² Kako je navedeno u odjeljku o individualnoj krivičnoj odgovornosti Stojana Župljanina, izvještaj te komisije bio je usredsređen na broj zatočenika u svakom logoru i njihovu klasifikaciju, ali nije sadržao informacije o maltretiranju zatočenika ili o neadekvatnosti uslova u zatočeničkim objektima.¹⁷²³

667. U jednoj kasnijoj naredbi od 10. avgusta 1992. godine, upućenoj načelnicima centara službi bezbjednosti u Sarajevu, Doboju, Trebinju, Bijeljini i Banjoj Luci, Stanišić je naglasio da lišavanja

¹⁷¹⁵ Dokazni predmet 1D563, Naređenje MUP-a RS, izdato svim centrima službi bezbjednosti, da se prikupe informacije o stanju zatočenika u zatvorima, 8. avgust 1992. godine, str. 1.

¹⁷¹⁶ Dokazni predmet 1D83, Raspis SJB-a Prijedor sa sadržajem depeše CSB-a Banja Luka u vezi s primjenom zakonskih ovlaštenja u oblasti pritvaranja, 20. avgust 1992. godine. V. *takođe* svjedok ST161, 19. novembar 2009. godine, T. 3462-3463 (povjerljivo).

¹⁷¹⁷ Dragomir Andan, 30. maj 2011. godine, T. 21528-21529.

¹⁷¹⁸ Dokazni predmet P999, Naređenje MUP-a RS u vezi s postupanjem s ratnim zarobljenicima, 14. avgust 1992. godine, str. 1-2.

¹⁷¹⁹ V. odjeljak pod naslovom Pale.

¹⁷²⁰ Drago Borovčanin, 23. februar 2010. godine, T. 6724-6725; dokazni predmet P999, Naređenje MUP-a RS u vezi s postupanjem s ratnim zarobljenicima, 14. avgust 1992. godine.

¹⁷²¹ Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27062-27063.

¹⁷²² Dokazni predmet 2D26, Župljaninovo rješenje o formiranju komisije koja će utvrditi da li u Prijedoru, Bosanskom Novom i Banjoj Luci postoje zatočenički centri i istražiti uslove u njima, 14. avgust 1992. godine; dokazni predmet 2D90, Izvještaj o zarobljenicima, sabirnim centrima, iseljavanju i ulozi SJB-a u vezi s Prijedorom, Bosanskim Novim i Sanskim Mostom, 19. avgust 1992. godine, str. 32. Pretresno vijeće napominje da je dio ovih dokumenata prihvaćen kao dokazni predmet P602.

¹⁷²³ V. odjeljak o individualnoj krivičnoj odgovornosti Stojana Župljanina.

slobode treba vršiti “isključivo u okviru važećih propisa” i da je bezbjednost sabirnih centara u neposrednoj nadležnosti vojske, kojoj mogu pomagati pripadnici rezervnog sastava milicije, prema potrebi. U toj naredbi je navedeno da će Stanišić smatrati pripadnike stanica javne bezbjednosti lično odgovornim za živote ljudi u pritvoru, za sprečavanje bilo kakve zloupotrebe, te zdravstvene i higijenske uslove. Stanišić je takođe naredio da se preduzmu disciplinske i druge mjere protiv onih koji se ne budu pridržavali te naredbe.¹⁷²⁴

668. Stanišić je 17. avgusta 1992. godine poslao još jednu naredbu načelnicima CSB-ova u kojoj im ponovo naređuje da se pridržavaju zakona ratovanja i međunarodnih konvencija o postupanju prema ratnim zarobljenicima i “civilnim stanovništvom – izbjeglicama”.¹⁷²⁵ Stanišić je zatražio da se Ministarstvo smjesta informiše o postojanju mogućih “[d]jivljih zatvora” i drugih logora u kojima se postupanjem prema ratnim zarobljenicima krše međunarodni ili unutrašnji propisi i naredio da se protiv počinitelja tih krivičnih djela podnesu krivične prijave.¹⁷²⁶

669. Andrija Bjelošević, načelnik CSB-a Doboj, prosljedio je naredbu koju je primio od Stanišića 10. avgusta 1992. godine svim stanicama javne bezbjednosti na području svog CSB-a.¹⁷²⁷ Stojan Župljanin je prosljedio Stanišićeve naredbe od 10. i 17. avgusta 1992. godine svim stanicama javne bezbjednosti u nadležnosti CSB-a Banja Luka,¹⁷²⁸ a Simo Drljača ih je, sa svoje strane, prosljedio područnim stanicama u nadležnosti Stanice javne bezbjednosti Prijedor.¹⁷²⁹

670. Prema riječima Gorana Mačara, Mićo Stanišić je dosljedno insistirao na tome da pripadnici MUP-a postupaju u skladu sa zakonom.¹⁷³⁰ Na primjer, u vezi sa Stanišićevim naredbama od 10. i 17. avgusta 1992. godine, koje je Župljanin prosljedio 19. avgusta 1992. godine i koje se odnose na učešće milicije u obezbjeđivanju zatočeničkih objekata, pripadnicima milicije zapriječeno je

¹⁷²⁴ Dokazni predmet 1D55, Naređenje MUP-a RS u vezi s postupanjem s ratnim zarobljenicima, 10. avgust 1992. godine; dokazni predmet 1D479, Dopis CSB-a Doboj kojim se prosljeđuje depeša MUP-a RS od 10. avgusta sa Stanišićevim potpisom, 12. avgust 1992. godine; dokazni predmet P2049, Depeša CSB-a Doboj, kojom se prosljeđuje naređenje Miće Stanišića, 12. avgust 1991. godine, str. 2-3. Stanice javne bezbjednosti u nadležnosti Centra službi bezbjednosti Doboj u ovoj naredbi su Doboj, Maglaj, Teslić, Derventa, Modriča, Bosanski Šamac i Petrovo.

¹⁷²⁵ Dokazni predmet 1D56, Naređenje MUP-a RS da se radnici centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u postupanju sa zarobljenicima i izbjeglicama pridržavaju zakona i međunarodnih konvencija, 17. avgust 1992. godine. Vijeće napominje da dokazni predmet 1D77, Naređenje da se s ratnim zarobljenicima i izbjeglicama postupa u skladu s međunarodnim pravom, 17. avgust 1992. godine, predstavlja duplikat dokaznog predmeta 1D56.

¹⁷²⁶ Dokazni predmet 1D56, Naređenje MUP-a RS da se radnici centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u postupanju sa zarobljenicima i izbjeglicama pridržavaju zakona i međunarodnih konvencija, 17. avgust 1992. godine, str. 1-2.

¹⁷²⁷ Andrija Bjelošević, 15. april 2011. godine, T. 19719; dokazni predmet P2049, Depeša CSB-a Doboj, kojom se prosljeđuje naređenje Miće Stanišića, 12. avgust 1991. godine, str. 2-3; dokazni predmet 1D479, Dopis CSB-a Doboj kojim se prosljeđuje depeša MUP-a RS od 10. avgusta sa Stanišićevim potpisom, 12. avgust 1992. godine.

¹⁷²⁸ Dokazni predmet P605, Depeša načelnika CSB-a Banja Luka, upućena načelnicima svih stanica javne bezbjednosti, u vezi s naredbama od 10. i 17. avgusta 1992. godine, 19. avgust 1992. godine.

¹⁷²⁹ Dokazni predmet 1D83, Raspis SJB-a Prijedor sa sadržajem depeše CSB-a Banja Luka, 20. avgust 1992. godine; dokazni predmet P1903, Raspis SJB-a Prijedor, kojim se prosljeđuje depeša CSB-a Banja Luka, 21. avgust 1992. godine.

¹⁷³⁰ Goran Mačar, 7. juli 2011. godine; dokazni predmet P605, Župljaninova depeša upućena svim službenicima stanica javne bezbjednosti, u vezi s naredbama ministra Stanišića od 10. i 17. avgusta 1992. godine, 19. avgust 1992. godine; dokazni predmet 1D55, Naređenje MUP-a RS u vezi s postupanjem s ratnim zarobljenicima, 10. avgust 1992. godine; dokazni predmet 1D56, Naređenje MUP-a RS da se radnici centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u postupanju sa zarobljenicima i izbjeglicama pridržavaju zakona i međunarodnih konvencija, 17. avgust 1992. godine.

disciplinjskim mjerama kao što je uskraćivanje plata.¹⁷³¹ Ova informacija prosljeđena je komandnim lancem potčinjenim jedinicama gdje je Ministarstvo moglo da “direktno utiče” i obezbijedi disciplinu.¹⁷³²

(viii) Vladine komisije za zatočeničke objekte

671. Dana 9. avgusta 1992. godine, Vlada RS formirala je dvije komisije, koje su se sastojale od predstavnika MUP-a i Ministarstva pravde, sa zadatkom da posredstvom nadležnih organa izvrše “obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike” u RS. Te komisije su dalje bile zadužene da ubrzaju proces klasifikovanja tih ljudi, provedu “utvrđivanje odgovornosti i izricanje sankcija”. U prvoj komisiji su bili Vojin Lale, pomoćnik ministra pravde, i Mirko Erkić, inspektor u MUP-u, dok su u drugoj komisiji bili Slobodan Avlijaš, zamjenik ministra pravde, i Goran Sarić, inspektor u MUP-u. Obje komisije trebale su podnijeti izvještaje Vladi RS poslije posjete relevantnim objektima.¹⁷³³

672. Dana 17. avgusta 1992. godine komisija u kojoj su bili Vojin Lale i Mirko Erkić podnijela je Vladi RS izvještaj o inspekciji nekoliko zatočeničkih objekata, uključujući one u Omarskoj, Trnopolju i Keratermu u Prijedoru, kao i na Manjači kod Banje Luke. Oni su zaključili da je smještaj zatočenika nezadovoljavajući i da ima problema s hranom i nedostatkom odgovarajućih propisa u vezi s “postupanjima sa civilnim stanovništvom u izbjeglištvu”.¹⁷³⁴

673. Druga komisija, u kojoj su bili Slobodan Avlijaš i Goran Sarić, izvršila je inspekciju na području Trebinja, Gacka i Bileće od 18. do 20. avgusta 1992. godine. Oni su utvrdili da u Trebinju nema logora ni u bilećkoj kasarni zatvorenika pošto su svi razmijenjeni dan prije njihove posjete. Međutim, Goran Vujović, načelnik SJB-a u Bileći, obavijestio ih je da su Muslimani, njih 140, od kojih ih je deset bilo starijih od 60 godina, “izolovani iz bezbjednosnih razloga, jer je postojala mogućnost odmazde” i “smješteni u relativno uslovnim prostorijama” u objektima milicije. Ovi zatvorenici nisu se žalili na svoj tretman i svakodnevno su ih posjećivale porodice koje su im donosile hranu. Komisija je predložila Vujoviću da ti zatvorenici budu pušteni na slobodu, na šta je on odgovorio da je o tome već obaviješten od “nadležnog ministarstva”. U Gacku, načelnik SJB-a Popović obavijestio je komisiju da na njegovom području nema zatvorenika.¹⁷³⁵

¹⁷³¹ Dokazni predmet P605, Župljaninova depeša upućena svim službenicima stanica javne bezbjednosti, u vezi s naredbama ministra Stanišića, 19. avgust 1992. godine, str. 1; dokazni predmet 1D48, Depeša MUP-a RS o provjeri svih zaposlenih, 17. decembar 1992. godine.

¹⁷³² Goran Mačar, 7. juli 2011. godine, T. 22964.

¹⁷³³ Dokazni predmet P193, Rješenje Vlade RS o obrazovanju komisija za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u RS, 9. avgust 1992. godine. Pretresno vijeće napominje da je isti dokazni predmet prihvaćen i kao dokazni predmet 1D254. V. *takođe* dokazni predmet P427.13, Zapisnik sa 46. sjednice Vlade RS, br. 46, 9. avgust 1992. godine, str. 4.

¹⁷³⁴ Momčilo Mandić, 5. maj 2010. godine, T. 9595; Christian Nielsen, 27. januar 2010. godine, T. 5621; dokazni predmet P194, Izvještaj komisije Vlade RS o obilasku sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK, 17. avgust 1992. godine.

¹⁷³⁵ Dokazni predmet P165, Izvještaj o zatočeničkim objektima u Trebinju, Gacku i Bileći.

(ix) Kraj avgusta–kraj 1992. godine

674. Na sastanku rukovodećih i rukovodnih radnika MUP-a RS, kojem je Stanišić prisustvovao 20. avgusta 1992. godine, izviješteno je da “[g]eneralni problem u SAO Semberiji predstavlja visok nivo kriminalnog ponašanja pripadnika srpskog naroda”, uključujući pljačkanje.¹⁷³⁶ Tokom tog sastanka, Rade Radović, načelnik odjeljenja iz uprave milicije, naglasio je problem “bespravnog useljenja u stanove, predložio je da se ovaj problem sagleda sa stanovišta načina postupanja radnika milicije”. On je takođe pokrenuo pitanje nedostatka ažurirane evidencije o zaplijenjenoj robi i naglasio potrebu za strožim pridržavanjem propisa u ovoj oblasti.¹⁷³⁷ Sumirajući raspravu, Stanišić je napomenuo da su se “[m]eđu pripadnicima OUP infiltrirali [...] i pojedinci koji zbog svog kriminogenog i drugog asocijalnog ponašanja kaljaju ugled MUP-a u cjelini, a takvih se treba odmah osloboditi”.¹⁷³⁸

675. Dana 24. avgusta 1992. godine, Stanišić je svim centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti prosljedio zahtjev Ministarstva zdravlja i socijalnog staranja u vezi s prikupljanjem podataka o zatočeničkim logorima. Stanišić je naredio dostavljanje informacija o imenima i lokacijama zatočeničkih logora, identitetu zatočenika, organa koji su ih osnovali i o tome ko je naredio hapšenje ljudi koji su u njima zatočeni. Te informacije trebalo je dostaviti do 30. avgusta 1992. godine. Centri službi bezbjednosti trebali su prikupiti informacije koje su dobile stanice javne bezbjednosti u svojim zonama odgovornosti.¹⁷³⁹

676. U odgovoru od 28. avgusta Simo Drljača, načelnik SJB-a Prijedor, izvijestio je MUP RS da na području opštine Prijedor nema logora, zatvora ni sabirnih centara, ali da na Manjači ima 1.335 ratnih zarobljenika.¹⁷⁴⁰ Isto tako, 29. avgusta 1992. godine, načelnik stanice javne bezbjednosti u Ključu, Vinko Kondić, izvijestio je CSB u Banjoj Luci da tamo “nema logora, zatvora ili sabirnih centara” i da su sve zatočenike poslali na Manjaču.¹⁷⁴¹ Bjelošević je u svjedočenju rekao da je CSB Doboj postupio u skladu sa zahtjevom i dao je sve tražene informacije.¹⁷⁴²

¹⁷³⁶ Dokazni predmet P163, Rezime MUP-a RS s radnog sastanka rukovodećih i rukovodnih radnika MUP-a održanog u Trebinju, 20. avgust 1992. godine, str. 2, 7.

¹⁷³⁷ Dokazni predmet P163, Rezime MUP-a RS s radnog sastanka rukovodećih i rukovodnih radnika MUP-a održanog u Trebinju, 20. avgust 1992. godine, str. 11.

¹⁷³⁸ Dokazni predmet P163, Rezime MUP-a RS s radnog sastanka rukovodećih i rukovodnih radnika MUP-a održanog u Trebinju, 20. avgust 1992. godine, str. 8.

¹⁷³⁹ Slobodan Marković, 13. jul 2010. godine, T. 12763-12764; Aleksandar Krulj, 28. oktobar 2009. godine, T. 2152-2154; Andrija Bjelošević, 19. april 2011. godine, T. 19809-19810; dokazni predmet 1D57, Depeša u vezi s prikupljanjem podataka o zatvorima, sabirnim centrima i zatočeničkim logorima, sa Stanišićevim potpisom, 24. avgust 1992. godine.

¹⁷⁴⁰ Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27067-27068; dokazni predmet 2D95, Depeša Sime Drljače, upućena CSB-u Banja Luka, u kojoj se izvještava o sabirnim centrima u Prijedoru, 28. avgust 1992. godine.

¹⁷⁴¹ Dokazni predmet P972, Depeša SJB-a Ključ, upućena CSB-u Banja Luka, o podacima u vezi s ranijom depešom, 29. avgust 1992. godine.

¹⁷⁴² Andrija Bjelošević, 19. april 2011. godine, T. 19809-19810.

677. Stanišić je rekao da je za incident na Korićanskim stijenama prvi put saznao od Živka Bojića, pripadnika odjeljenja za suzbijanje kriminaliteta u CSB-u Banja Luka, dva ili tri dana poslije tog incidenta. Bojić je obavijestio Stanišića da odjeljenje za suzbijanje kriminaliteta CSB-a Banja Luka vrši uviđaj i da je područje Korićana u zoni odgovornosti pukovnika Peulića.¹⁷⁴³ Ipak, 31. avgusta 1992. godine, 10 dana poslije događaja na Korićanskim stijenama, Mićo Stanišić je ponovo istakao obavezu kriminalističke službe da preduzme sve što je potrebno i naredio provođenje istraga o smrti 150 Muslimana.¹⁷⁴⁴ On je smatrao da je učinio sve što je mogao kako bi obezbijedio da se istraga provede u skladu sa zakonom i da su učinjeni svi napor da se taj slučaj riješi.¹⁷⁴⁵ Stanišić je vjerovao da će Bojić uraditi sve što je u njegovoj moći kako bi izvršio tu naredbu s obzirom na ozbiljnost incidenta.¹⁷⁴⁶ On je znao da je milicija, u okviru svojih redovnih poslova i zadataka na osnovu Zakona o unutrašnjim poslovima, izvršila uviđaj čak i prije njegove naredbe, a ta njegova naredba je više imala za cilj da se naglasi značaj tog događaja i spriječe eventualni propusti.¹⁷⁴⁷

678. Stanišiću je takođe rečeno da su istražni sudija osnovnog suda i tužilac, kojima je pomagalo odjeljenje za suzbijanje kriminaliteta CSB-a Banja Luka, preuzeli nadležnost nad tim predmetom, ali da je on u to vrijeme mislio da bi, pošto su žrtve bili ratni zarobljenici, incident trebalo da istraži vojni tužilac ili, u najmanju ruku, okružni tužilac na višem nivou od osnovnog suda. Stanišić je izjavio da su sve istrage okončane 1993. godine.¹⁷⁴⁸ On nije dalje prenio informacije koje je primio od Bojića zato što se taj incident desio u zoni odgovornosti vojske, koja je već obavijestila vrhovnog komandanta VRS-a i Predsjedništvo RS, koje je uputilo ministra odbrane u Banju Luku.¹⁷⁴⁹ On se nije složio s odlukom da se obustavi istraga.¹⁷⁵⁰ Na osnovu informacija koje su mu bile dostupne 1994. godine, Stanišić je posumnjao da se radilo o Subotićevom pokušaju da prikrije umiješanost Prijedorskog interventnog voda budući “da su [...] odmah raspoređeni u vojnu policiju, [...] bili isključeni iz mogućnosti hapšenja [...] i vođenja istrage.” Zatim je zadužio Bjeloševića,

¹⁷⁴³ Dokazni predmet P2303, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 17.-18. juli 2007. godine, str. 28-31.

¹⁷⁴⁴ Dokazni predmet P847, Naređenje Miće Stanišića da se obavi istraga i podnese izvještaj o ubijanju 150 Muslimana kod Korićanskih stijena / na planini Vlašić, 31. avgust 1992. godine.

¹⁷⁴⁵ Dokazni predmet P2303, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 17.-18. juli 2007. godine, str. 2, 5, 28-31; dokazni predmet P1379, Izvještaj grupe "Miloš" o ubijanju velikog broja civila muslimanske nacionalnosti kod Korićanskih stijena, Prijedor.

¹⁷⁴⁶ Dokazni predmet P2303, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 17.-18. juli 2007. godine, str. 30.

¹⁷⁴⁷ Dokazni predmet P2303, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 17.-18. juli 2007. godine, str. 32.

¹⁷⁴⁸ Dokazni predmet P2303, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 17.-18. juli 2007. godine, str. 2-4, 35-36.

¹⁷⁴⁹ Dokazni predmet P2303, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 17.-18. juli 2007. godine, str. 33-34.

¹⁷⁵⁰ Dokazni predmet P2303, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 17.-18. juli 2007. godine, str. 3-4.

Mačara i Bojića da istraže i riješe taj slučaj, uhapsu pripadnike vojne policije i predaju prikupljene dokaze tužiocu.¹⁷⁵¹

679. Dana 6. septembra 1992. godine, reagujući na izvještaje starijih službenika koji nisu slijedili proceduru – za šta je Stanišić smatrao da se time stvara “negativan stav prema MUP-u” i obezvređuju rezultati “koje je do sada postigao” – Stanišić je naredio svim centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti da sa oduzetim stvarima postupaju u skladu s propisima Zakona o unutrašnjim poslovima i da takve stvari predaju MUP-u.¹⁷⁵²

680. Mićo Stanišić je predsjedavao sastanku, koji su funkcioneri MUP-a RS održali na Jahorini 9. septembra 1992. godine i kojem su prisustvovali svi pomoćnici i zamjenici ministara, predstavnici uprava i predstavnici CSB-ova. Na tom sastanku, Stanišić je naglasio potrebu da se u potpunosti provede njegova naredba od 6. septembra 1992. godine i da se iz službe otpuste sve osobe koje ne zadovoljavaju kriterijume za raspoređivanje u MUP. On je zatražio da se Ministarstvo blagovremeno i tačno obavještava o bezbjednosnim bojaznima i mjerama preduzetim na području RS.¹⁷⁵³

681. U izvještaju od 24. septembra 1992. godine, koji je pripremila Uprava MUP-a RS za pravne, upravne, kadrovske i poslove i zadatke stranaca, potvrđuje se da se “[u] izboru i predlaganju kadrova pojavljuju [...] različiti predlagači”, uključujući opštinske skupštine i krizne štabove. Nisu provedene provjere kadrova, čime je omogućeno zapošljavanje lica “koja su krivično i prekršajno kažnjavana”. Uprkos direktnim naredbama Stanišića kojima se zabranjuju imenovanja na lokalnom nivou, organizacione jedinice nastavile su donositi odluke bez znanja i odobrenja ministra. U izvještaju je preporučeno da ministar uputi posebnu depešu s instrukcijama u kojoj će naglasiti odgovornost rukovodećih kadrova za provođenje prijedloga za postavljanje kadrova.¹⁷⁵⁴

682. Dana 5. oktobra 1992. godine, Stanišić je ponovio zahtjev centrima službi bezbjednosti da dostave popunjene upitnike o eventualnim krivičnim prijavama protiv osoba osumnjičenih da su počinile ratne zločine. To je bilo neophodno kako bi se MUP-u RS omogućilo da obavještava Predsjedništvo i Vladu RS o statističkim podacima u vezi sa činjenjem zločina. Ti upitnici su trebali sadržati informacije o nacionalnosti, starosti i zanimanju kako počinitelaca tako i žrtava ratnih zločina, kao i pojedinosti o ponašanju koje je obuhvatalo navodni zločin. Centrima službi

¹⁷⁵¹ Dokazni predmet P2303, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 17.-18. juli 2007. godine, str. 38-40.

¹⁷⁵² Aleksandar Krulj, 28. oktobar 2009. godine, T. 2175-2176; Andrija Bjelošević, 19. april 2011. godine, T. 19810-19811; dokazni predmet 1D64, Naređenje MUP-a RS u vezi s preduzimanjem mjere oduzimanja predmeta, 6. septembar 1992. godine.

¹⁷⁵³ Dokazni predmet P1269, Zapisnik sa proširene sjednice Kolegija ministra za unutrašnje poslove RS, 9. septembar 1992. godine, str. 1, 3.

¹⁷⁵⁴ Dokazni predmet 1D665, Informacija o nekim kadrovskim problemima u postupku predlaganja i raspoređivanja radnika sa prijedlogom mjera, 24. septembar 1992. godine, str. 2-3.

bezbjednosti je naloženo da upitnike dostave do 10. oktobra 1992. godine, a da u protivnom odgovarajući načelnici dostave pismena obrazloženja zašto to nisu učinili.¹⁷⁵⁵ Prema Orašaninovim riječima, istražitelju MUP-a, ove informacije je trebalo obraditi bez obzira na nacionalnost.¹⁷⁵⁶

683. U izvještaju o radu CSB-a Banja Luka za period od 1. jula do 30. septembra 1992. godine, koji je u oktobru 1992. godine pripremio Župljanin, navedeno je da je tokom tog perioda 239 milicionera iz CSB-a Banja Luka učestvovalo u “obezbjedivanju prihvatnih i sabirnih centara”, ali nisu iznesene dodatne pojedinosti o prirodi rada milicionera u sabirnim centrima.¹⁷⁵⁷ U izvještaju je navedeno da su pripadnici milicije podnijeli 126 krivičnih prijava i 116 zahtjeva za pokretanje disciplinskog postupka protiv počinitelaca krivičnih djela i prekršaja, ali nisu navedeni priroda krivičnih djela ni identitet žrtava.¹⁷⁵⁸

684. U novembru 1992. godine, u depeši upućenoj svim upravama MUP-a, Savjetu za nacionalnu bezbjednost i svim načelnicima centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti, Stanišić je izložio način zapošljavanja novih kadrova MUP-a u skladu s predloženim pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva na osnovu odluke donesene na Kolegijumu MUP-a 11. jula iste godine. On je napomenuo da će, s obzirom na miješanje organa Vlade RS i pojedinaca iz opštinskih skupština u administrativne poslove stanica javne bezbjednosti i centara službi bezbjednosti “na način koji je neprihvatljiv”, opštinske skupštine i njihovi izvršni odbori biti posebno obaviješteni o toj odluci.¹⁷⁵⁹ U ovom uputstvu ponovljena je Stanišićeva naredba od 23. jula 1992. godine da se iz redova MUP-a RS uklone osobe koje su proglašene odgovornim za zločine prije ili tokom rata.¹⁷⁶⁰ Odvojena depeša upućena je svim opštinskim skupštinama 20. novembra 1992. godine i u njoj je naglašena zakonska odgovornost načelnika centara službi bezbjednosti za bezbjednosno stanje na njihovim područjima i zatražena je njihova saradnja u vezi s pridržavanjem valjanih procedura za imenovanje kandidata.¹⁷⁶¹

¹⁷⁵⁵ Dokazni predmet 1D572, Dopis MUP-a RS upućen svim centrima službi bezbjednosti, u kojem se ponavlja nalog da se izvještava o ratnim zločinima, 5. oktobar 1992. godine.

¹⁷⁵⁶ Milomir Orašanić, 7. juni 2011. godine, T. 21962, 21964, T. 21962, 21964.

¹⁷⁵⁷ Svjedok ST213, 5. mart 2010. godine, T. 7276-7277 (povjerljivo); dokazni predmet P621, CSB Banja Luka: Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. juli – 30. septembar 1992. godine, oktobar 1992. godine, str. 5, 7.

¹⁷⁵⁸ Dokazni predmet P621, CSB Banja Luka: Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. juli – 30. septembar 1992. godine, oktobar 1992. godine, str. 6.

¹⁷⁵⁹ Svjedok ST121, 25. novembar 2009. godine, T. 3786-3787 (povjerljivo); dokazni predmet 1D60, Depeša u vezi s razgovorima vođenim na sjednici Stručnog kolegija, 16. novembar 1992. godine. V. *takođe* dopis Stanice javne bezbjednosti u Prijedoru kojim se prosljeđuje ovo uputstvo, dokazni predmet 1D671, Dopis SJB-a Prijedor kojim se prosljeđuje depeša MUP-a RS od 16. novembra 1992. godine, u vezi sa zaključcima o imenovanjima u MUP-u RS, 29. novembar 1992. godine, str. 1-2.

¹⁷⁶⁰ Aleksandar Krulj, 28. oktobar 2009. godine, T. 2162; dokazni predmet 1D60, Depeša u vezi s razgovorima vođenim na sjednici Stručnog kolegija, 16. novembar 1992. godine, str. 4; dokazni predmet 1D58, Naređenje Miće Stanišića da se preduzmu sve zakonske mjere protiv pripadnika MUP-a koji su počinili krivična djela, 23. juli 1992. godine.

¹⁷⁶¹ Andrija Bjelošević, 20. april 2011. godine, T. 19890-19891; dokazni predmet 1D522, Depeša MUP-a RS, upućena svim skupštinama opština, u vezi s predlaganjem kadrova na rukovodna radna mjesta u centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti, 20. novembar 1992. godine.

685. Stanišić je 15. decembra 1992. godine zatražio detaljan izvještaj Savjeta za nacionalnu bezbjednost, svih centara službi bezbjednosti, stanica javne bezbjednosti i uprava o njihovim aktivnostima tokom prethodnog devetomjesečnog perioda i o eventualnim budućim djelatnostima na njihovim područjima, uključujući sve mjere preduzete za prijavljivanje i istragu izvršenih krivičnih djela, sa bročanim pokazateljima usredsređenim na “period [...] pred i u toku aprilskih događaja, koji su značili odvajanje srpskog MUP-a”, što je “od značaja za cjelokupno djelovanje na formiranju i učvršćivanju vlasti [RS]”.¹⁷⁶²

686. Uprava za analitičku obradu podataka objedinila je izvještaje koje je dobila od centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti u godišnji izvještaj o radu MUP-a od aprila do decembra 1992. godine.¹⁷⁶³ U izvještaju se daje detaljan pregled napora službi MUP-a na sprečavanju i otkrivanju kriminaliteta tokom ratnih dejstava i navodi se da je došlo do velikog porasta kriminaliteta, posebno uslijed aktivnosti naoružanih paravojnih grupa, kao i vojske, pripadnika rezervnog sastava milicije i drugih uniformisanih lica. Izviješteno je da su “[n]ajteži oblici kriminaliteta koji su se pojavili u ovom ratnom periodu, po svojoj brutalnosti, bezobzirnosti i drugim elementima koji čine biće ovih krivičnih djela [...] krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava”. U izvještaju se nadalje navodi da je broj tih krivičnih djela, sa 101 registrovanim slučajem, veći od drugih, te da prikupljanje informacija o njima predstavlja “otežan i dugoročan” zadatak.¹⁷⁶⁴

687. Dana 16. decembra 1992. godine, Stanišić je uputio depešu svim centrima službi bezbjednosti i upravama MUP-a da zaposlene koji su suspendovani ili privremeno povučeni sa svojih zadataka treba staviti na raspolaganje VRS-u, ne čekajući na konačan ishod disciplinskog postupka.¹⁷⁶⁵

688. Dana 17. decembra 1992. godine, u skladu sa zaključcima usvojenim na Kolegijumu 12. decembra 1992. godine, Stanišić je zatražio da se izvrše provjere svih pripadnika MUP-a i da zaposlene s krivičnim dosjeima treba smjesta razriješiti dužnosti.¹⁷⁶⁶

¹⁷⁶² Drago Raković, 25. februar 2010. godine, T. 6936; dokazni predmet P1011, Naređenje kojim se načelnicima centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti MUP-a RS nalaže da dostave izvještaje o svojim zonama odgovornosti, kako bi ministar mogao da sačini godišnji izvještaj o radu MUP-a, 15. decembar 1992. godine, str. 1-2, 7-10.

¹⁷⁶³ Dragan Kezunović, 10. juni 2010. godine, T. 11556-11557; Drago Raković, 26. februar 2010. godine, T. 6989; Goran Mačar, 13. juli 2011. godine, T. 23246-23248; Simo Tuševljak, 23. juni 2011. godine, T. 22732-22733; Milomir Orašanin, 9. juni 2011. godine, T. 22139-22140, 22142-22144; dokazni predmet P625, Godišnji izvještaj o radu MUP-a RS za period april – decembar 1992. godine, januar 1993. godine. V. *npr.* izvještaje iz opština koji čine sastavni dio i predstavljaju osnovu Nacrta godišnjeg izvještaja, dokazni predmet P1456, Izvještaj o radu Kriminalističke službe SJB-a Pale za period od 1. aprila do 31. decembra 1992. godine, 31. decembar 1992. godine (povjerljivo), str. 4-5.

¹⁷⁶⁴ Dokazni predmet P625, Godišnji izvještaj o radu MUP-a RS za period april – decembar 1992. godine, januar 1993. godine, str. 12-14 (naglasak izostavljen).

¹⁷⁶⁵ Dokazni predmet P855, Depeša Miće Stanišića, upućena svim upravama centara službi bezbjednosti i MUP-a, 16. decembar 1992. godine.

¹⁷⁶⁶ Dokazni predmet 1D48, Depeša MUP-a RS o provjeri svih zaposlenih, 17. decembar 1992. godine; dokazni predmet P855, Depeša Miće Stanišića, upućena svim upravama centara službi bezbjednosti i MUP-a, 16. decembar 1992. godine.

(x) Opšti izvori informacija

689. Slobodan Škipina, koji je 6. avgusta 1992. godine imenovan za savjetnika u vezi s pitanjima koja se tiču Savjeta nacionalne bezbjednosti nakon što je do 3. jula 1992. godine bio na čelu Savjeta za nacionalnu bezbjednost, podnosio je izvještaje neposredno ministru unutrašnjih poslova RS u vezi s događajima na koje mu je skretana pažnja, od kojih su neki uvrštavani u dnevne biltene za druge članove rukovodstva RS.¹⁷⁶⁷ Članovi Savjeta za nacionalnu bezbjednost posjećivali su razne lokacije od izbijanja sukoba i obavještavali MUP RS, kao i SUP u Srbiji, o događajima u opštinama. Izvještaji koje su pripremali pripadnici tajne službe MUP-a sadržali su informacije o rastućim nacionalnim napetostima, izbijanju neprijateljstava, ljudskim žrtvama na obje strane poslije preuzimanja vlasti u gradovima i opštinama, zločinima protiv muslimanskih i hrvatskih civila, kao i o hapšenjima i pritvaranjima civila od strane vojske i stanica javne bezbjednosti.¹⁷⁶⁸ Premda MUP-u RS nisu direktno dostavljeni svi izvještaji koji je pripremao obavještajni tim grupe "Miloš", na čelu s Predragom Radulovićem, informacije u njima prosljeđivane su posredstvom rukovodstva u Banjoj Luci višim ešalonima donosilaca odluka.¹⁷⁶⁹

690. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke da, uprkos mnogim teškoćama u komunikacijama sa MUP-om RS, posebno tokom perioda od aprila do ljeta 1992. godine, sistem veze jeste funkcionisao – istina, s prekidima – i da je u drugoj polovini 1992. godine ta komunikacija bila već solidno uspostavljena.¹⁷⁷⁰ Prema djelovodnoj knjizi veze u Štabu MUP-a RS, Stanišić je tokom 1992. godine redovno obavještavan o krivičnim djelima i mjerama koje se preduzimaju na njihovoj istrazi.¹⁷⁷¹ Sastavljeni su dnevni, sedmični i kvartalni izvještaji, kao i

¹⁷⁶⁷ Slobodan Škipina, 30. mart 2010. godine, T. 8308-8312, 8316-8317, 8323; dokazni predmet P1267, Rješenje o imenovanju Slobodana Škipine za savjetnika za poslove i zadatke SNB-a u MUP-u RS, 6. avgust 1992. godine; dokazni predmet P1268, Dopis upućen Mići Stanišiću, kojim Slobodan Škipina traži da se razriješ s dužnosti rukovodioca SNB-a, 3. juli 1992. godine; dokazni predmet P1254, Bilten MUP-a RS o bezbjednosnoj situaciji br. 8, 30. april 1992. godine.

¹⁷⁶⁸ Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10721-10734 (povjerljivo), 1. juni 2010. godine, 11121-11130, 2. juni 2010. godine, 11199-11201, 11206-11210; Goran Šajinović, 17. oktobar 2011. godine, T. 25115, 25120-25122, 18. oktobar 2011. godine, T. 25217-25218, 25293-25298 (povjerljivo); dokazni predmet P1368, Izvještaj grupe "Miloš" o nacionalnoj podjeli u stanicama javne bezbjednosti Prijedor, Sanski Most, Kotor-Varoš, Bosanski Novi i Ključ, 9. april 1992. godine; dokazni predmet P1375, Izvještaj grupe "Miloš" o preuzimanju vlasti u Prijedoru, 30. april 1992. godine; dokazni predmet P1376, Izvještaj grupe "Miloš", 28. maj 1992. godine; dokazni predmet P1377, Izvještaj grupe "Miloš", 30. maj 1992. godine; dokazni predmet P1387, Izvještaj grupe "Miloš", 3. juni 1992. godine.

¹⁷⁶⁹ Predrag Radulović, 25. maj 2010. godine, T. 10720-10723 (povjerljivo), 10728-10731, 27. maj 2010. godine, T. 10894-10898, 10950-10951, 28. maj 2010. godine, T. 10997, 1. juni 2010. godine, T. 11119-11121, 2. juni 2010. godine, T. 11206-11209, 11213-11214.

¹⁷⁷⁰ V. Zaključci u odjeljku pod naslovom MUP RS.

¹⁷⁷¹ Dokazni predmet P1428, Sveska depeša Štaba MUP-a RS i CSB-a Sarajevo. Relevantne zabilješke su pod sljedećim rednim brojevima: redni broj 76, str. 5; redni broj 241-252, str. 33-34; redni broj 301-303, str. 43; redni broj 311 "Prikupljanje podataka o logorima", str. 44; redni broj 342, str. 49; redni broj 362 "Postupanje sa ratnim zarobljenicima", str. 53; redni broj 421 "Pokretanje postupka disciplinske odgovornosti", str. 63; redni broj 477-478 "Preduzimanje mjera po naredbi ministra koji su izvršili kr. djela", str. 74; redni broj 719 "Izvještaj o počinjenim zločinima", str. 114; redni broj 798 "O kršenju međunarodnog ratnog prava", str. 143; redni broj 799 "Istraga o kriminalnim aktivnostima", str. 129; redni broj 819 "Provjera krim. radnje", str. 132; redni broj 894 "Potraga za licima koja su vršila r. z.", str. 144; redni broj 1143 "Obavijest o preuzimanju", str. 218; redni broj 1187 "Zadaci na otkrivanju i dokumentovanju krivičnih djela protiv čovječnosti", str. 231; redni broj 1194 "Zahtjev za nalaz u vezi s kriminalnim radnjama podedinih radnika SJB Pale", str. 235; redni broj 1231-1232, p. 247; i redni broj 1383, str. 294.

periodični izvještaji o bezbjednosnom stanju.¹⁷⁷² Aleksandar Krulj je u svom svjedočenju izjavio da su ti izvještaji pripremani kako bi ministar “znao šta se dešava na području republike”.¹⁷⁷³

691. Svjedok ST121, kriminalistički inspektor srpske nacionalnosti, u svom je svjedočenju izjavio da je MUP RS bio obaviješten o zloupotrebama koje su pripadnici MUP-a činili protiv civila. Te zloupotrebe su uključivale neovlaštenu zapljenu predmeta koji su pripadali Srbima i nesrbima i prisilno premještanje nesrba preko granice s Jugoslavijom. Svjedok ST121 detaljnije je obrazložio jednu zabilješku u svojoj bilježnici sa sastanka održanog u Doboju 15. avgusta 1992. godine, u kojoj stoji sljedeće: “Lica koja su u logorima ne izvoditi napolje niti odlučivati o lišenju života tih ljudi” i izjavio da je MUP RS, uključujući ministra, zauzeo stav da MUP RS nema ništa s logorima i zatvorima koje je preuzeo VRS. On je dodao da su, poslije odluke od 9.–10. juna 1992. godine, na odgovornost bili pozivani milicioneri koji su pojedinačno dobili pristup zatvorima i logorima i “tamo nešto radili”.¹⁷⁷⁴

692. Pored izvještaja MUP-a RS, izvještaji koje su objavili MKCK, PMEZ i KEBS, kao i javni medijski izvještaji, bili su predmet rasprava i pregovora sa Predsjedništvom i Vladom RS.¹⁷⁷⁵

693. Ne osporavajući postojanje zatočeničkih logora i zatvora tokom svog razgovora, Stanišić je izjavio da su zatočeničke logore osnovali vojska ili krizni štabovi, kao i komanda TO i da su oni posredstvom vojske obavještavali Predsjedništvo RS o svojim aktivnostima. Stanišić je naglasio da logori i zatvori nisu spadali u domen rada njegovog Ministarstva i da on nije bio umiješan u tu

¹⁷⁷² Dokazni predmet P155, Bilten MUP-a o dnevnim događajima, 22. i 23. april 1992. godine; dokazni predmet P432.12, Nedjeljne informacije Stojana Župljanina, upućene MUP-u RS, o stanju za period 8. – 25. maj 1992. godine, 26. maj 1992. godine; dokazni predmet P595, Izvještaj o radu CSB-a Banja Luka za period 1. januar – 30. juni 1992. godine, juli 1992. godine; dokazni predmet P427.08, Informacija MUP-a RS o nekim aspektima dosadašnjeg rada i narednim zadacima, 17. juli 1992. godine, str. 3; dokazni predmet P432.12, Nedjeljne informacije Stojana Župljanina o stanju na području CSB-a Banja Luka za period 18. – 5. maj 1992. godine, 26. maj 1992. godine, str. 3; dokazni predmet P633, Izvještaj SJB-a Višegrad s kratkim pregledom vojno-bezbjednosne situacije u Višegradu, 13. juli 1992. godine, str. 3 (gdje se navodi da je "sa područja opštine organizovano iseljeno preko 2.000 stanovništva muslimanske nacionalnosti"); dokazni predmet 2D25, Depeša CSB-a Banja Luka, upućena svim stanicama javne bezbjednosti, s informacijama o bezbjednosnoj situaciji, 30. juli 1992. godine; dokazni predmet P866, Izvještaj SJB-a Milići upućen CSB-u Sarajevo, 3. avgust 1992. godine; dokazni predmet P748, Informacija MUP-a RS o nekim političko-bezbjednosnim aspektima na području Romanijsko-birčanskog CSB-a, 15. novembar 1992. godine, str. 2; Goran Mačar, 15. juli 2011. godine, T. 23415-23418; dokazni predmet 1D334, Depeša SJB-a Višegrad o kidnapovanju 18 Muslimana na putu Rudo – Priboj, 25. oktobar 1992. godine.

¹⁷⁷³ Aleksandar Krulj, 26. oktobar 2009. godine, T. 1983-1987, T. 1983-1987.

¹⁷⁷⁴ Svjedok ST121, 24. novembar 2009. godine, T. 3703-3704; dokazni predmet P403, Rukom pisani dnevnik svjedoka ST121, str. 20.

¹⁷⁷⁵ Drago Borovčanin, 23. februar 2010. godine, T. 6672; Ian Traynor, 17. maj 2010. godine, T. 10374-10378; Herbert Okun, dokazni predmet P2193, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 23. juni 2004. godine, T. 4189-4190; dokazni predmet P261, Zapisnik sa 5. sjednice Predsjedništva RS, 10. juni 1992. godine; Ian Traynor, P1356.01, Izjava svjedoka, 26. mart 1999. godine, str. 7; dokazni predmet P1356.17, Članak Iana Traynora u listu *The Guardian*: "How They Wiped Out Kozarac", 17. oktobar 1992. godine; dokazni predmet P393, Informacija Ministarstva pravde o stanju u zatvorima i sabirnim logorima ratnih zarobljenika, 22. oktobar 1992. godine, str. 2; dokazni predmet P1357, Transkript inserata iz video-snimaka Omarske i Trnopolja, bez datuma; dokazni predmet P1356.14, Članak Iana Traynora u listu *The Guardian*: "Inside Bosnia's Horror Camps: Muslim Slav Inmates Tell of Torture Killing", 6. oktobar 1992. godine; dokazni predmet P179.13, Dopis Radovana Karadžića u vezi s izvještajem MKCK-a o logorima Manjača i Bileća, 7. avgust 1992. godine; dokazni predmet P1599, Izvještaj misije KEBS-a za obilazak zatočeničkih objekata u BiH, 29. avgust – 4. septembar 1992. godine; dokazni predmet P1318.35, Telefaks UNPROFOR-a Beograd, upućen PMEZ-u Beograd, kojim se prosljeđuje Izetbegovićev dopis lordu Carringtonu i spisak zatvora i koncentracionih logora pod upravom Srba od 24. jula 1992. godine, 24. juli 1992. godine (gdje se navode zločini počinjeni protiv civila, “posebno na području Prijedora”, izvještaji da je u BiH formirano 57 “koncentracionih logora” i prilaže spisak logora).

stvar.¹⁷⁷⁶ Stanišić je takođe izjavio da ne zna koliko su osoba zatočile vlasti bosanskih Srba tokom 1992. godine.¹⁷⁷⁷ On je rekao da je Predsjedništvo zadužilo Biljanu Plavšić za prikupljanje informacija u vezi s brojem zatočenika. Plavšićeva je takođe bila zadužena za prikupljanje informacija o zločinima koje su počinili Muslimani, Hrvati i Srbi i o broju zarobljenika sve tri nacionalnosti putem svih izvora koji su joj stajali na raspolaganju, uključujući vojsku, Crveni krst, SJB-ove i regionalne vlasti. To je učinjeno kako bi se Predsjedništvu omogućilo da provjeri pouzdanost informacija koje su iznosile druge strane tokom pregovora.¹⁷⁷⁸ Iako to nije spadalo u nadležnost MUP-a RS, Stanišić je pomogao izdavanjem naredbe u kojoj se navodi da sve informacije treba dostaviti na zahtjev.¹⁷⁷⁹ Mićo Stanišić je ustvrdio da je za ta krivična djela saznao iz sredstava javnog informisanja tek nakon što je 1993. godine napustio MUP RS.¹⁷⁸⁰

694. Dragan Đokanović je u svom svjedočenju izjavio da su on i Stanišić bili jedini ljudi u Vladi RS koji su bili zainteresovani za rješavanje pitanja ratnih zločina, budući da je Vlada RS bila "apsolutno poklopljena vlada od strane političkog rukovodstva SDS, i više tu nije bilo ni [...] borbe za pravdu, ni protiv kriminala ". Mnogi ljudi su jedva čekali da Stanišić ode s funkcije ministra.¹⁷⁸¹

(xi) Disciplinske mjere

695. Pretresno vijeće podsjeća da su dokazi u vezi s postupkom disciplinskih mjera u MUP-u RS pokazali da je svaki zaposleni mogao predložiti pokretanje disciplinskog postupka protiv bilo kog pripadnika MUP-a. Međutim, zakonska obaveza da se pokrene postupak počivala je na načelniku SJB-a ili CSB-a u prvoj instanci, a ministru je bila povjerena konačna apelaciona nadležnost nad izrečenim sankcijama. Ukoliko bi neki načelnik SJB-a ili CSB-a pribjegao zloupotrebama ili kršenjima Zakona o unutrašnjim poslovima, ministar je bio neposredno odgovoran za njegovo disciplinsko kažnjavanje i otpuštanje.¹⁷⁸² Pretresno vijeće takođe podsjeća da su izmijene Pravilnika o disciplinskoj odgovornosti radnika MUP-a RS usvojene u septembru 1992. godine i da je, na tom osnovu, funkcija prvostepenog disciplinskog organa bila proširena na šefove odjeljenja u MUP-u, komandante odreda milicije i načelnike centara službi bezbjednosti. U drugoj instanci, po žalbama je rješavao ministar unutrašnjih poslova, čija je odluka bila konačna.¹⁷⁸³

¹⁷⁷⁶ Dokazni predmet P2308, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19.-20. juli 2007. godine, str. 28-29, 30-32.

¹⁷⁷⁷ Dokazni predmet P2308, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19.-20. juli 2007. godine, str. 28.

¹⁷⁷⁸ Dokazni predmet P2308, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19.-20. juli 2007. godine, str. 33-35.

¹⁷⁷⁹ Dokazni predmet P2308, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 19.-20. juli 2007. godine, str. 35-36.

¹⁷⁸⁰ Dokazni predmet P2302, Razgovor koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 17. juli 2007. godine, str. 52-54.

¹⁷⁸¹ Dragan Đokanović, 23. novembar 2009. godine, T. 3643-3644.

¹⁷⁸² V. odjeljak pod naslovom MUP RS.

¹⁷⁸³ Svjedok ST161, 19. novembar 2009. godine, T. 3477-3478 (povjerljivo); Vladimir Tutuš, 19. mart 2010. godine, T. 7876-7877; Radimir Rodić, 16. april 2010. godine, T. 8806; Mladen Bajagić, 4. maj 2011. godine, T. 20221-20223; dokazni predmet 1D54, Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti radnika MUP-a u uslovima ratnog režima, 19. septembar 1992. godine. V. takođe odjeljak pod naslovom MUP RS.

696. Pretresno vijeće nadalje podsjeća na svjedočenje Vladimira Tutuša, načelnika SJB-a Banja Luka tokom 1992. godine,¹⁷⁸⁴ koji je izjavio da su pravila o otpuštanju milicionera umiješanih u kriminalne aktivnosti zavisila od toga da li je počinilac bio pripadnik rezervnog ili aktivnog sastava milicije. Za rezervistu je procedura bila kratka: on je mogao biti smjesta smijenjen sa dužnosti, moglo mu je biti oduzeto oružje i mogao je biti stavljen na raspolaganje Ministarstvu odbrane, koje bi zatim odlučilo kako sa njim dalje postupiti. Za pripadnike aktivnog sastava morao se pokrenuti disciplinski postupak, a disciplinski sud je odlučivao o mjerama koje treba preduzeti, pri čemu bi dotična osoba bila privremeno suspendovana do donošenja odluke.¹⁷⁸⁵ Drago Borovčanin i Radimir Rodić su potkrijepili Tutuševo svjedočenje.¹⁷⁸⁶

697. Goran Mačar je u svjedočenju rekao da je Stanišić, kao ministar, pokrenuo interni disciplinski postupak, u okviru kojeg je formirana istražna komisija sa zadatkom da ispita navode o korupciji u SJB-u Bijeljina u avgustu 1992. godine.¹⁷⁸⁷ Ta komisija je zaključila da se sa oduzetim sredstvima i opremom nije postupalo u skladu sa zakonom i da je osoblje MUP-a RS neka od njih nezakonito rekviriralo.¹⁷⁸⁸ Protiv odgovornog osoblja MUP-a RS naložene su disciplinske mjere.¹⁷⁸⁹ Prema Mačarevim riječima, ministar je često pokretao disciplinske mjere, a ne samo prijetio njihovim pokretanjem. Međutim, u onim SJB-ovima u kojima Ministarstvo nije imalo uticaja, ono nije bilo u poziciji da pokreće disciplinske postupke.¹⁷⁹⁰

a. Mjere protiv funkcionera MUP-a RS

698. Prema Kovačevim riječima, Stanišić je imao ovlaštenje i odgovornost da pokrene odgovarajući postupak protiv načelnika centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti i da ih razriješi dužnosti. Stanišić je 21. oktobra 1992. godine zadužio Kovača i druge da se riješe nedisciplinovanih kadrova, kao i onih koji nisu postupali u skladu s kodeksima milicije. Kovač je izjavio da je to ovlaštenje iskoristio, između ostalog, kako bi intervenisao u nekim kadrovskim stvarima, na primjer, protiv: Stevana Todorovića, načelnika SJB-a Bosanski Šamac; Sime Drljače, načelnika SJB-a Prijedor; Malka Koromana, načelnika SJB-a Pale, i Dragomira Andana, načelnika CSB-a Bijeljina. Stanišić je, kao ministar, neposredno učestvovao u nekim postupcima, izuzev u

¹⁷⁸⁴ Svjedok ST174, dokazni predmet P1098.02, *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36, 9. april 2002. godine, T. 4007 (povjerljivo); Vladimir Tutuš, 15. mart 2010. godine, T. 7573.

¹⁷⁸⁵ Vladimir Tutuš, 18. mart 2010. godine, T. 7749-7751 i 22. mart 2010. godine, T. 7962-7963.

¹⁷⁸⁶ Drago Borovčanin, 24. februar 2010. godine, T. 6814-6816; Radimir Rodić, 16. april 2010. godine, T. 8805, 19. april 2010. godine, T. 8898-8900.

¹⁷⁸⁷ Goran Mačar, 8 July 2011, T. 23045-23046; dokazni predmet 1D348, Izvještaj Komisije MUP-a RS za ispitivanje navoda predstavnika radnika SJB-a Bijeljina, 31. avgust 1992. godine.

¹⁷⁸⁸ Goran Mačar, 8. juli 2011. godine, T. 23046-23047.

¹⁷⁸⁹ Goran Mačar, 8. juli 2011. godine, T. 23049-23050.

¹⁷⁹⁰ Goran Mačar, 14. juli 2011. godine, T. 23330.

onom protiv Todorovića. Kovač je dodao da je takođe želio smijeniti Župljanina i jednog čovjeka u Bijeljini, te načelnika CSB-a u Sarajevu.¹⁷⁹¹

699. Poslije jedne istrage koju su u Bosanskom Šamcu proveli inspektori, Andrija Bjelošević, načelnik CSB-a Doboj, poslao je Stanišiću 25. novembra 1992. godine dopis, u kojem mu predlaže da smijeni Stevana Todorovića, načelnika SJB-a Bosanski Šamac, zbog "čestih i grubih narušavanja dužnosti".¹⁷⁹² Bjelošević je napomenuo, međutim, da Todorović nikada nije primio službeni dokument o imenovanju na tu dužnost, zbog čega protiv njega nikada nije mogao biti pokrenut disciplinski postupak.¹⁷⁹³

700. Malka Koromana je 1. aprila 1992. godine Stanišić imenovao za načelnika SJB-a Pale.¹⁷⁹⁴ Svjedok ST127 je mislio da Stanišić zna šta se dešava u stanici javne bezbjednosti na Palama, budući da su se Stanišić i Zoran Cvijetić, načelnik CSB-a Sarajevo, dobro poznavali i da je Cvijetić, kao potčinjeni, bio obavezan podnositi izvještaje Stanišiću.¹⁷⁹⁵ Svjedok ST127 se sastao sa Stanišićem krajem 1992. godine, kada je bio na sastanku na Jahorini, i lično ga obavijestio o problemima u SJB-u Pale, posebno u vezi s Koromanom i Jovanom Škobom, komandantom SJB-a Pale.¹⁷⁹⁶ Kada je Stanišić bezuspješno pokušao da smijeni Koromana s položaja, Škobo, Jovičić i nekoliko drugih su organizovali protest podrške Koromanu.¹⁷⁹⁷

701. U vezi s kriminalnim aktivnostima zaposlenih u MUP-u u Tesliću, Čedo Tošić, viši inspektor, bio je zadužen da s jednim operativnim radnikom kriminalističke uprave izvrši provjeru određenih radnika, na prijedlog Andrije Bjeloševića, načelnika CSB-a Doboj, u čiju je nadležnost spadao Teslić. Izvještaj o provjeri trebalo je poslati direktno ministru unutrašnjih poslova i pomoćniku ministra za pitanja milicije.¹⁷⁹⁸ Veljko Šolaja, službenik CSB-a Doboj, disciplinski je

¹⁷⁹¹ Tomislav Kovač, 7. mart 2012. godine, T. 27035-27037, 27042-27044 i 8. mart 2012. godine, T. 27091-27092; dokazni predmet P2462, Izvaci iz personalnog dosjea Sime Drljače u MUP-u RS; dokazni predmet P2461, Izvaci iz personalnog dosjea Malka Koromana u MUP-u RS; dokazni predmet 1D516, Depeša o hapšenju Stevana Todorovića i Milana Simića, koju je CSB Doboj poslao MUP-u RS, 15. novembar 1992. godine (u kom se, što Pretresno vijeće ima u vidu, navodi da MUP RS ne raspolaže informacijama o hapšenju Stevana Todorovića i Milana Simića); dokazni predmet 1D518, Prijedlog CSB-a Doboj da se Stevan Todorović smijeni sa dužnosti načelnika SJB-a Bosanski Šamac, 25. novembar 1992. godine (u kom se navodi da Todorovića treba razriješiti dužnosti zbog "teških povreda" dužnosti, a budući da nije primio formalnu odluku o svom imenovanju, protiv njega nisu preduzete disciplinske mjere); dokazni predmet P2438, Rješenje o privremenom imenovanju Stevana Todorovića za načelnika SJB-a Bosanski Šamac retroaktivno od 28. marta 1992. godine, 3. juni 1993. godine; dokazni predmet P2443, Rješenje o sporazumnoj prestanku radnog odnosa za Stevana Todorovića, s potpisom Dragana Kijca, 10. decembar 1996. godine; dokazni predmet P2348, Rješenje Miće Stanišića da se Dragan Andan privremeno udalji iz službe, 11. septembar 1992. godine; dokazni predmet P2349, Zahtjev upućen Mići Stanišiću za pokretanje disciplinskog postupka protiv Dragana Andana zbog otuđivanja poker-aparata, 11. septembar 1992. godine. U dokaznim predmetima P2348, P2349, i 1D557 imenuje se "Dragan" Andan; međutim, na osnovu ukupnih dokaza, Pretresno vijeće smatra da ti dokumenti upućuju na Dragomira Andana ili su povezani s njim.

¹⁷⁹² Tomislav Kovač, 9. mart 2012. godine, T. 27220; dokazni predmet P2086, Dopis načelnika CSB-a Doboj, upućen ministru unutrašnjih poslova, 25. novembar 1992. godine.

¹⁷⁹³ Dokazni predmet P2086, Dopis načelnika CSB-a Doboj, upućen ministru unutrašnjih poslova, 25. novembar 1992. godine.

¹⁷⁹⁴ Tomislav Kovač, 9. mart 2012. godine, T. 27224; P1416, Rješenje o privremenom imenovanju Malka Koromana za inspektora u CSB-u Sarajevo do donošenja Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji MUP-a RS, koje je potpisao Mičo Stanišić, 1. april 1992. godine.

¹⁷⁹⁵ Svjedok ST127, 17. juni 2010. godine, T. 11906-11908.

¹⁷⁹⁶ Svjedok ST127, 17. juni 2010. godine, T. 11905-11906.

¹⁷⁹⁷ Svjedok ST127, 17. juni 2010. godine T. 11924-11925; Tomislav Kovač, 9. mart 2012. godine, T. 27226-27227.

¹⁷⁹⁸ Dokazni predmet P1341, Dopuna izvještaja o realizaciji Naredbe od 27. jula 1992. godine, 12. avgust 1992. godine, str. 2-3.

kažnjen 25. novembra 1992. godine zato što je osobe s lažnim identitetima ilegalno prebacivao u Srbiju. Mićo Stanišić je 21. decembra 1992. godine njegovu žalbu odbacio kao “neosnovanu” i potvrdio njegovo rješenje o prestanku radnog odnosa.¹⁷⁹⁹

702. U vezi s istragom koju su Dragomir Andan i drugi proveli u Bijeljini, Brčkom i Zvorniku, Stanišić je izjavio da će se donijeti odluka o otpuštanju radnika zbog njihovog navodnog učestvovanja u kriminalnim aktivnostima.¹⁸⁰⁰ Dana 29. jula 1992. godine, stanica javne bezbjednosti Bijeljina je donijela rješenje o određivanju pritvora za Nenada Simića zbog “sumnje” da je protivpravno prisvajao vozila i robu i da je koristio oružje za provjeru vozača i vozila na ilegalnim kontrolnim punktovima u Zvorniku u periodu od 28. juna do 29. jula 1992. godine.¹⁸⁰¹

703. Stanišić je 11. septembra 1992. godine pokrenuo disciplinski postupak protiv Dragomira Andana zbog nezakonitog otuđivanja jednog poker-aparata u privatne svrhe.¹⁸⁰² Andan je smatrao da je Kovač, pod pritiskom Mauzera i drugih, pogrešno informisao Stanišića o Andanovom profesionalnom odnosu prema poslu., Andan je u svom svjedočenju izjavio da mu je Stanišić stoga uskratio priliku da bude saslušan po tom pitanju. Andan je smatrao da je njegovo udaljavanje iz MUP-a predstavljalo udar na njega i Davidovića, koji je u velikoj mjeri bio prouzrokovan negativnom Mauzerovom reakcijom na to što su Andan i Davidović hapsili Srbe zbog zločina u Bijeljini.¹⁸⁰³

704. Stanišić je u avgustu 1992. godine potpisao prvobitno rješenje o pritvoru Vladimira Srebrova, Srbina koji je bio optužen da je ubjeđivao ljude da se pridruže “neprijateljskoj vojsci”.¹⁸⁰⁴

705. Predrag Radić je u svom svjedočenju izjavio da je Vladimir Tutuš smijenjen uz znanje MUP-a pošto je Radiću pomagao u nastojanjima da smanji broj deložacija ili protjerivanja nesrba sa Pala.¹⁸⁰⁵ Pretresno vijeće ne smatra vjerodostojnim ovo svjedočenje Predraga Radića, za koga je utvrdilo da je učesnik UZP-a, koji je podrazumijevao, između ostalog, prisilno premještanje i deportaciju nesrba sa teritorije RS.

706. Obren Petrović je u svom svjedočenju izjavio da je otpušten iz MUP-a RS zbog nepovjerenja prema osobama koje su pomagale Muslimanima.¹⁸⁰⁶ Petrović je u svjedočenju rekao

¹⁷⁹⁹ Dokazni predmet 1D796, Rješenje po žalbi u disciplinskom postupku protiv Veljka Šolaje, koje je potpisao Mićo Stanišić, 21. decembar 1992. godine.

¹⁸⁰⁰ Dragomir Andan, 30. maj 2011. godine, T. 21493-21496; dokazni predmet 1D557, Rukom pisani dnevnik Dragana [Dragomira] Andana, juli i avgust 1992. godine, str. 8.

¹⁸⁰¹ Dokazni predmet P2066, Rješenje o određivanju pritvora Nenadu Simiću, 8. avgust 1992. godine, str. 1-2.

¹⁸⁰² Dokazni predmet P2349, Zahtjev za pokretanje disciplinskog postupka protiv Dragana Andana, 11. septembar 1992. godine.

¹⁸⁰³ Dragomir Andan, 1. juni 2011. godine, T. 21703-21706.

¹⁸⁰⁴ Staka Gojković, 15. juni 2010. godine, T. 11746-11748.

¹⁸⁰⁵ Predrag Radić, dokazni predmet P2097, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 27. oktobar 2004. godine, T. 7468 (povjerljivo).

¹⁸⁰⁶ Obren Petrović, 12. maj 2010. godine, T. 10037-10039.

da je, na osnovu prijedloga Andrije Bjeloševića, u januaru 1993. godine otpušten po kratkom postupku u skladu s depešom koja je došla direktno od Miće Stanišića, bez ikakvog obrazloženja.¹⁸⁰⁷ Uprkos usvajanju Pravilnika o disciplinskoj odgovornosti u septembru 1992. godine, on nije ni ispitan, niti je primio upozorenje, pismeno ili usmeno, o svom radu u svojstvu načelnika SJB-a Doboja.¹⁸⁰⁸ Prijedlog Bjeloševića MUP-u sadržao je dva razloga za uklanjanje Petrovića: prvo, propust da provodi zakon i red; i drugo, "štitio je Muslimane, što dovodi do pada morala policije i vojske".¹⁸⁰⁹

707. Borislav Maksimović, načelnik SJB-a Vogošća, proglašen je krivim za kršenje radne obaveze i krivično djelo zloupotrebe službenog položaja zbog toga što je omogućio ljudima da bespravno prisvoje automobile. On je, stoga, privremeno razriješen dužnosti u smislu disciplinske mjere i naređeno mu je da se javi na dužnost u vojsku 16. oktobra 1992. godine, ali on to nikad nije učinio.¹⁸¹⁰ Zbog toga su 31. oktobra 1992. godine svi milicioneri u SJB-u Vogošća zaprijetili da će napustiti tu stanicu javne bezbjednosti u znak protivljenja Maksimovićevoj smjeni, protestujući i tvrdeći da, budući da je njega imenovala Skupština opštine, samo ona može i da ga smijeni.¹⁸¹¹ Disciplinski postupak protiv Maksimovića je potom pokrenut tek 16. avgusta 1993. godine, a njegov radni odnos je konačno prekinut 18. septembra 1995. godine.¹⁸¹²

708. Zbrinjavanje i zaštitu "ratnog plijena u fabrici TAS [*golfova*]" razmatrali su i Vlada i Skupština RS od kraja jula do kraja 1992. godine.¹⁸¹³ Dana 6. avgusta 1992. godine, Goran Mačar, pomoćnik ministra za Upravu za suzbijanje kriminaliteta, poslao je stanicama javne bezbjednosti u Sarajevu podsjetnik da preduzmu mjere u vezi s ranijim zahtjevom za dostavljanje informacija o ukradenim vozilima.¹⁸¹⁴ Prema riječima Gorana Mačara, Stanišić je organizovao "manj[u] vojn[u] jedinica[u]" radi obezbjeđenja objekata fabrike TAS i sprečavanja daljnjih krađa.¹⁸¹⁵ Dana 13.

¹⁸⁰⁷ Obren Petrović, 10. maj 2010. godine, 9896-9897, 11. maj 2010. godine, T. 9914-9916; dokazni predmet 1D258, Depeša Miće Stanišića, upućena načelniku CSB-a Doboja, 18. januar 1993. godine.

¹⁸⁰⁸ Obren Petrović, 11. maj 2010. godine, T. 9911-9914, 12. maj 2010. godine, T. 10035-10036; dokazni predmet 1D54, Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti radnika MUP-a u uslovima ratnog režima, 19. septembar 1992. godine.

¹⁸⁰⁹ Obren Petrović, 10. maj 2010. godine, T. 9897.

¹⁸¹⁰ Drago Borovčanin, 24. februar 2010. godine, T. 6784-6786; dokazni predmet 1D186, Disciplinski postupak protiv Borislava Maksimovića, 18. septembar 1995. godine, str. 4; dokazni predmet 1D184, Rješenje o mjeri privremenog udaljavanja sa poslova i zadataka, CSB Sarajevo, 15. oktobar 1992. godine.

¹⁸¹¹ Dokazni predmet 1D185, Izvještaj SJB-a Vogošća upućen MUP-u, o ultimatumu u vezi s načelnikom Borislavom Maksimovićem, 31. oktobar 1992. godine.

¹⁸¹² Dokazni predmet 1D186, Disciplinski postupak protiv Borislava Maksimovića, 18. septembar 1995. godine, str. 4.

¹⁸¹³ Dobrislav Planojević, 22. oktobar 2010. godine, T. 16432; dokazni predmet P245, Zapisnik sa 47. sjednice Vlade RS, 20. avgust 1992. godine, str. 6; dokazni predmet P428, Zapisnik sa 52. sjednice Vlade RS, 10. oktobar 1992. godine, str. 9; dokazni predmet P400, Transkript 22. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, održane 23. i 24. novembra 1992. godine, 23. novembar 1992. godine, str. 48-49; dokazni predmet 1D93, Informacija MUP-a RS o krađi vozila iz TAS-a Vogošća, 29. juli 1992. godine; dokazni predmet 1D183, Uprava za suzbijanje kriminaliteta MUP-a RS Sarajevo, Podsjetnik za postupanje po depeši, 6. avgust 1992. godine; dokazni predmet 1D94, Zahtjev MUP-a RS, upućen CSB-u Sarajevo, za podnošenje izvještaja o krađi automobila marke "Golf" i o radu CSB-a, 23. avgust 1992. godine; dokazni predmet P627, Informacija o stanju i radu SJB-a Vogošća, 12. novembar 1992. godine, str. 2-3.

¹⁸¹⁴ Dokazni predmet 1D183, Uprava za suzbijanje kriminaliteta MUP-a RS Sarajevo, Urgencija za postupanje u nadležnosti po depeši u najkraćem roku, 6. avgust 1992. godine.

¹⁸¹⁵ Goran Mačar, 14. juli 2011. godine, T. 23287-23289. V. *takođe* Simo Tuševljak, 16. juni 2011. godine, T. 22257-22258.

novembra 1992. godine, načelnik Romanijsko-birčanskog CSB-a izvijestio je da su "44 radnika aktivnog i rezervnog sastava milicije SJB Vogošća, među kojima rukovodni radnici, otuđilo ili prisvojilo iz kruga Fabrike najmanje 73 putnička automobila marke *Golf*". Uslijed toga, načelnik SJB-a i drugi zaposleni razriješeni su dužnosti.¹⁸¹⁶ Stanišić je 20. decembra 1992. godine, pored problema s paravojnim grupama, još jednom pokrenuo pitanje nestalih vozila na proširenoj sjednici Vrhovne komande.¹⁸¹⁷ Borovčanin je rekao da smatra da je Stanišić "takvim načinom rada počeo da smeta pojedincima" u vezi s rješanjem ovog pitanja.¹⁸¹⁸ U razgovoru koji je s njim obavilo Tužilaštvo, Stanišić je potvrdio da je milicija "aktivno radila po mom nalogu" i "na razotkrivanju ove [...] afere *Golf*", ali da su istrage obustavljene nakon što je on otišao krajem 1992. godine.¹⁸¹⁹

b. Mjere protiv paravojnih snaga

i. Arkanovci

709. Milorad Davidović je u svom svjedočenju izjavio da je Stanišić negdje tokom 1992. godine išao u Erdut u Hrvatskoj kako bi posjetio Arkanov logor za obuku. Kada je Davidović vidio Stanišića dan po njegovom povratku, ovaj mu je rekao da je zadovoljan načinom na koji se vodi taj logor i poštovanjem koje Arkan uživa kod svojih ljudi.¹⁸²⁰

710. Davidović je u svjedočenju izjavio da su Arkanove snage učestvovalе u "oslobađanju" teritorija u Zvorniku i Bijeljini sa Stanišićevim znanjem i odobrenjem. Stanišić, koji se u više navrata sastao s Arkanom u Bijeljini, pristao je da, u zamjenu za svoje angažovanje na tom području, Arkanove snage mogu uzeti svu imovinu koju žele sa teritorija koje su oslobodile. Stanišić je rekao Davidoviću da je i Karadžić bio svjestan Arkanovog angažovanja na tom području.¹⁸²¹ Davidović je pretpostavljao da je Stanišić bio svjestan zločina arkanovaca u Bijeljini, Brčkom i na drugim teritorijama, zato što su oni bili dobro poznati, a Stanišić je primao informacije iz više izvora. Prema Davidovićevim riječima, Arkan je djelovao potpuno slobodno i uz saglasnost MUP-a Srbije, prvenstveno Frenkija Simatovića i Jovice Stanišića.¹⁸²²

¹⁸¹⁶ Dokazni predmet 1D579, Informacija CSB-a Sarajevo o vozilima ukradenim iz TAS-a, 13. novembar 1992. godine, str. 3; dokazni predmet 1D184, Rješenje o mjeri privremenog udaljavanja sa poslova i zadataka, CSB Sarajevo, 15. oktobar 1992. godine; dokazni predmet 1D187, Disciplinski postupak protiv Vlade Kelovića sa popratnim pismom i Rješenjem, 18. septembar 1995. godine.

¹⁸¹⁷ Dokazni predmet 1D173, Zapisnik sa sastanka Vrhovne komande VRS, s potpisom Radovana Karadžića, 20. decembar 1992. godine, str. 3.

¹⁸¹⁸ Drago Borovčanin, 24. februar 2010. godine, T. 6793.

¹⁸¹⁹ Dokazni predmet P2305, Drugi dio razgovora koji je s Mićom Stanišićem obavilo Tužilaštvo, 18. juli 2007. godine, str. 11.

¹⁸²⁰ Milorad Davidović, 23. avgust 2010. godine, T. 13544-13545; Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.01, Izjava svjedoka, 15. mart 2005. godine, str. 31.

¹⁸²¹ Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 10. juni 2005. godine, T. 14251-14254; Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.01, Izjava svjedoka, 15. mart 2005. godine, str. 31. V. *takođe* Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.03, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 9. juni 2005. godine, T. 14220-14221.

¹⁸²² Milorad Davidović, 23. avgust 2010. godine, T. 13544-13545.

711. Davidović je u svom svjedočenju takođe izjavio da je u aprilu ili maju 1992. godine, nakon što su arkanovci ušli u Bijeljino, prisustvovao sastanku u Bosanskoj vili s Radovanom Karadžićem, Momčilom Krajišnikom, Mićom Stanišićem, Perom Mihajlovićem, Frenkijem Simatovićem i Arkanom. Davidović je prisustvovao na Stanišićev poziv kako bi govorio o transportu municije. Na tom sastanku su podijeljeni određeni zadaci jedinicama Saveznog SUP-a. Arkanu je rečeno da se ne miješa u određene stvari, dok mu je dozvoljeno da učestvuje u drugim zadacima koje mu dodijele Karadžić, Krajišnik i Stanišić.¹⁸²³

712. Davidović je u svom svjedočenju rekao da mu Stanišić nije ni naredio ni zabranio da hapsi Arkana ili pripadnike njegovih snaga.¹⁸²⁴

ii. Žute ose

713. Od juna do početka jula 1992. godine, Mićo Stanišić je iz više izvora obaviješten o tome šta rade paravojne grupe u Zvorniku, uključujući ratne zločine.¹⁸²⁵ Prihvatajući da problem postoji, Stanišić je naveo da MUP RS još nema resurse da se pozabavi time zbog velikog angažovanja milicije u borbenim aktivnostima i rekao je da je u vezi s tim poslao depešu Petru Gračaninu u Saveznom SUP-u budući da su te grupe dolazile iz Beograda.¹⁸²⁶

714. Stanišić je Miloradu Davidoviću i Dragomiru Andanu konkretno dao puno ovlaštenje da riješe pitanje pripadnika paravojskih snaga u Zvorniku i uopšte kriminalaca u MUP-u širom RS.¹⁸²⁷ Davidović se sastao sa Stanišićem na Vracama radi razgovora o svojoj ulozi u hapšenju paravojskih formacija, posebno Žutih osa.¹⁸²⁸ S tim u vezi, Davidović je dobio uputstva od Stanišića i Čede Kljajića da uradi sve što je potrebno, budući da su čak i Karadžić i Krajišnik insistirali na tome da ta paravojska formacija mora biti razoružana.¹⁸²⁹ Specijalna jedinica kojom je komandovao Milenko Karišik pridružila se jedinici Milorada Davidovića radi hapšenja Žutih osa u dobro pripremljenoj i planiranoj operaciji krajem jula 1992. godine.¹⁸³⁰ Prema jednom izvještaju MUP-a RS, 29. i 30. jula 1992. godine, pripadnici MUP-a RS, u saradnji s vojskom, "razoružali su i uhapsili 100 pripadnika

¹⁸²³ Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 10. juni 2005. godine, T. 14255-14258 i dokazni predmet P1557.05, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 13. juni 2005. godine, T. 14362-14363 i dokazni predmet P1557.07, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 27. juni 2005. godine, T. 15280-15281.

¹⁸²⁴ Milorad Davidović, 24. avgust 2010. godine, T. 13625-13626.

¹⁸²⁵ Dragan Đokanović, 20. novembar 2009. godine, T. 3586-3588; ST222, 9. novembar 2010. godine, T. 17101-17104 (povjerljivo).

¹⁸²⁶ Dragan Đokanović, 20. novembar 2009. godine, T. 3588, 23. novembar 2009. godine, T. 3655; Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 10. juni 2005. godine, T. 14293.

¹⁸²⁷ Dragomir Andan, 1. juni 2011. godine, T. 21701-21702; Milorad Davidović, 23. avgust 2010., T. 13590, 24. avgust 2010. godine, T. 13613-13615, 13623-13624; Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 10. juni 2005. godine, T. 14292-14293.

¹⁸²⁸ Milorad Davidović, 23. avgust 2010. godine, T. 13531-13533, 13564-13566.

¹⁸²⁹ Milorad Davidović, 24. avgust 2010. godine, T. 13615-13616.

¹⁸³⁰ Svjedok ST215, 28. septembar 2010. godine, T. 14968-14969 (povjerljivo), 14980.

paravojskih formacija” u Zvorniku.¹⁸³¹ Prema Davidovićevim riječima, Stanišić je stigao u Zvornik dan poslije te operacije kako bi dobio izvještaj.¹⁸³² Svjedok ST215 je u svom svjedočenju izjavio da se stanje u Zvorniku popravilo poslije hapšenja Žutih osa.¹⁸³³

715. Međutim, ispitivanje pripadnika Žutih osa od strane milicije prvenstveno se usredsredilo na njihovu umiješanost u krađe, a 8. avgusta 1992. godine načelnik SJB-a Bijeljina podnio je krivičnu prijavu protiv 11 pripadnika Žutih osa tereteći ih za tešku krađu, uglavnom vozila *golf*.¹⁸³⁴ Pripadnici Žutih osa pušteni su iz pritvora na slobodu 28. avgusta 1992. godine, a optužnica protiv njih podignuta je tek 1999. godine.¹⁸³⁵ Đokanović, Davidović i drugi su u svojim svjedočenjima izjavili da je Stanišić intervenisao u Zvorniku tek nakon što je Velibor Ostojić, ministar informisanja i predratni predsjednik Izvršnog odbora SDS-a, bio zaustavljen i primoran da jede travu na kontrolnom punktu od strane pripadnika Žutih osa.¹⁸³⁶

716. Andan je u svom svjedočenju rekao da je iz razgovora koje je sa Stanišićem vodio poslije operacije u vezi sa Žutim osama u Zvorniku shvatio da će učestvovati u sličnim operacijama kako bi se riješilo pitanje paravojskih formacija koje izazivaju probleme u drugim opštinama. Međutim, to se nikada nije dogodilo jer se Davidović “vratio u Srbiju”, dok je Andan uklonjen iz MUP-a RS.¹⁸³⁷

¹⁸³¹ Dokazni predmet 1D558, Informacija o hapšenju 100 pripadnika Žutih osa, 31. juli 1992. godine. V. *takođe* svjedok ST121, 23. novembar 2009. godine, T. 3678.

¹⁸³² Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.01, Izjava svjedoka, 15. mart 2005. godine, str. 35-36.

¹⁸³³ Svjedok ST215, 28. septembar 2010. godine T. 15002-15003.

¹⁸³⁴ Dokazni predmet P403, Dnevnik svjedoka ST121, 3. avgust 1992. godine; dokazni predmet 1D75, Informacija Uprave za suzbijanje kriminaliteta o razoružavanju paravojske formacije Žute ose koja je djelovala u Zvorniku, 4. avgust 1992. godine; dokazni predmet P1533, Izjava koju je Vojin Vučković dao SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992. godine; dokazni predmet P2002, Izjava koju je Goran Stefanović dao SJB-u Bijeljina, 2. avgust 1992. godine; dokazni predmet P2003, Izjava koju je Ilija Višić dao SJB-u Bijeljina, 3. avgust 1992. godine; dokazni predmet P2004, Izjava koju je Dragan Pisić dao SJB-u Bijeljina, 3. avgust 1992. godine; dokazni predmet P322, Krivična prijava protiv Vojina Vučkovića i drugih, 8. avgust 1992. godine. V. *takođe* dokazni predmet P317.07, Izjava koju je Rade Tanacković dao SJB-u Bijeljina u vezi sa Zvornikom, bez datuma; dokazni predmet P317.16, Izjava data SJB-u Bijeljina, bez datuma (povjerljivo); dokazni predmet P320, Izjava data SJB-u Bijeljina u vezi s incidentima na kontrolnom punktu, 6. avgust 1992. godine (povjerljivo); dokazni predmet P825, Izjava koju je Dragan Kerkez dao SJB-u Bijeljina SJB, 2. avgust 1992. godine; dokazni predmet P826, Izjava koju je Siniša Kovačević dao SJB-u Bijeljina, 2. avgust 1992. godine; dokazni predmet P827, Izjava koju je Dino Zeljak dao SJB-u Bijeljina, 3. avgust 1992. godine; dokazni predmet P828, Izjava koju je Milan Stojanović dao SJB-u Bijeljina, 3. avgust 1992. godine; dokazni predmet P829, Izjava koju je Ivan Dičerdi dao SJB-u Bijeljina, 3. avgust 1992. godine; dokazni predmet P830, Izjava koju je Darko Miletić dao CSB-u Bijeljina, 3. avgust 1992. godine; dokazni predmet P831, Izjava koju je Milorad Ristić dao SJB-u Bijeljina, 3. avgust 1992. godine; dokazni predmet P832, Izjava koju je Dobrovoje Ikonić dao SJB-u Bijeljina, 3. avgust 1992. godine; dokazni predmet P833, Izjava koju je Miodrag Pavlović dao SJB-u Bijeljina, 3. avgust 1992. godine; dokazni predmet P834, Izjava koju je Slobodan Milivojević dao SJB-u Bijeljina, 3. avgust 1992. godine; dokazni predmet P844, Izjava koju je Siniša Filipović dao SJB-u Bijeljina SJB, 3. avgust 1992. godine.

¹⁸³⁵ Svjedok ST215, 28. septembar 2010. godine, T. 15003; dokazni predmet P317.21, Rješenje o ukidanju pritvora Vojinu Vučkoviću i drugima, 28. avgust 1992. godine; dokazni predmet P317.19, Optužnica protiv Vojina Vučkovića i drugih, 13. septembar 1999. godine.

¹⁸³⁶ Dragan Đokanović, 20. novembar 2009. godine, T. 3589; Milan Trbojević, 4. decembar 2009. godine, T. 4231-4322; Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.04, *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, 10. juni 2005. godine, T. 14293-14294; Milorad Davidović, 24. avgust 2010. godine, T. 13616; svjedok ST179, 11. mart 2010. godine, T. 7520-7523 (povjerljivo); dokazni predmet P591, Informacija o paravojskim formacijama na području RS, 28. juli 1992. godine.

¹⁸³⁷ Dragomir Andan, 1. juni 2011. godine, T. 21700-21702; dokazni predmet 1D557, Rukom pisani dnevnik Dragana [Dragomira] Andana, juli i avgust 1992. godine, str. 14.

iii. Druge paravojne grupe

717. Stanišić i Dobrslav Planojević su odobrili operacije protiv paravojnih snaga u svim opštinama, pošto je "ta piramida odozgo prema dole [...] uočila da postoje ti problemi u centrima javne bezbjednosti".¹⁸³⁸ Dragomir Andan i Milorad Davidović vodili su akcije protiv paravojnih grupa u Bijeljini i protiv Crvenih beretki u Brčkom uz pomoć Malovićeve jedinice. Te paravojne grupe opirale su se akciji Andana i Davidovića i odbile su da se stave pod komandu vojske.¹⁸³⁹ Andan je u svjedočenju rekao da su pripadnici paravojnih snaga koji su došli iz Srbije pohapšeni i vraćeni u Srbiju, a da su uhapšeni pripadnici paravojnih snaga iz Bijeljine, Brčkog i Zvornika otišli na razna ratišta.¹⁸⁴⁰

718. Na sastanku 18. avgusta 1992. godine u Bosanskoj vili u Beogradu, Stanišić je rekao Dragomiru Andanu da je bezbjednosna i politička situacija u Foči kritična i prenio mu dodatne informacije zasnovane na obavještajnim podacima koje je primio od organa bezbjednosti. Planirana je operacija da se Specijalna jedinica MUP-a RS rasporedi u Foču radi hapšenja kriminalaca i procesuiranja pripadnika paravojnih jedinica koji ometaju funkcionisanje organa vlasti i protive se odlukama legalnih organa.¹⁸⁴¹ Ta operacija je na kraju otkazana pošto je odbijen zahtjev za odobrenje MUP-a Srbije i Crne Gore za prijelaz preko njihove teritorije nužan da bi se došlo u Foču.¹⁸⁴²

719. Pretresnom vijeću su takođe pedočeni dokazi koji pokazuju podjelu unutar rukovodstva bosanskih Srba u vezi s dolaskom pripadnika paravojnih snaga iz Srbije. Prema Mandićevim riječima, na 22. sjednici Skupštine RS Biljana Plavšić je tvrdila da je ona pozvala Arkana i njegove Tigrove, Bele orlove i druge "životinje i zvijeri" iz Srbije, dok ih, po njenom mišljenju, Stanišić "zatvara i ne dâ da braća naša iz inostranstva pomažu srpskoj borbi."¹⁸⁴³ Momčilo Mandić je u svom svjedočenju izjavio da je Stanišić kod Đerića "više puta" pokrenuo pitanje tih grupa izvan RS, koje "pobiše djecu, [...] pale, pljačkaju, ubijaju i vraćaju se", a koje je podržavala Biljana

¹⁸³⁸ Dragomir Andan, 1. juni 2011. godine, T. 21701.

¹⁸³⁹ Dragomir Andan, 27. maj 2011. godine, T. 21421, 21460-21464, 30. maj 2011. godine, 21538-21541; Milorad Davidović, 24. avgust 2010. godine, T. 13623-13630; Milorad Davidović, dokazni predmet P1557.01, Izjava svjedoka, 15. mart 2005. godine, str. 26-27; dokazni predmet 1D646, Izvještaj o angažovanju brigade milicije saveznog MUP-a iz Srbije na pružanju pomoći MUP-u RS, 8. avgust 1992. godine, str. 6-12; dokazni predmet 1D97, Depeša CSB-a Bijeljina s informacijama o angažovanju i aktivnostima MUP-a RS na uspostavljanju vlasti nad Bijeljinom, 29. juli 1992. godine, str. 2-5; dokazni predmet 1D554, Dnevni izvještaj CSB-a Bijeljina, 20. juli 1992. godine; dokazni predmet P591, Informacija o paravojnim formacijama na području RS, 28. juli 1992. godine.

¹⁸⁴⁰ Dragomir Andan, 1. juni 2011. godine, T. 21699-21701; dokazni predmet P2053, Depeša CSB-a Bijeljina, upućena MUP-u RS, 29. juli 1992. godine; dokazni predmet 1D557, Rukom pisani dnevnik Dragana [Dragomira] Andana, juli i avgust 1992. godine, str. 14; svjedok ST222, 9. novembar 2010. godine, T. 17101-17103, 17147-17148 (povjerljivo).

¹⁸⁴¹ Dragomir Andan, 30. maj 2011. godine, T. 21503-21505, 21545-21546, 1. juni 2011. godine, T. 21697-21698; dokazni predmet 1D567, Naređenje MUP-a RS da se u Foču pošalje Specijalna jedinica MUP-a RS, 19. avgust 1992. godine; dokazni predmet 1D557, Rukom pisani dnevnik Dragana [Dragomira] Andana, juli i avgust 1992. godine, str. 14.

¹⁸⁴² Dragomir Andan, 30. maj 2011. godine, T. 21548.

¹⁸⁴³ Momčilo Mandić, 6. maj 2010. godine, T. 9723-9726; Goran Mačar, 11. juli 2011. godine, T. 23084; dokazni predmet P400, Transkript 22. sjednice Narodne skupštine Republike Srpske, 23.-24. novembar 1992. godine, str. 20.

Plavšić.¹⁸⁴⁴ Prema Mačarevim riječima, regrutovanje pripadnika paravojsnih snaga iz Srbije od strane Biljane Plavšić izazvalo je sukob između nje i Stanišića. Stav MUP-a RS bio je da bi, kad je VRS već uspostavljen, sve oružane snage morale biti pod kontrolom Ministarstva odbrane. Međutim, pripadnici paravojsnih snaga se nisu stavili pod komandu Ministarstva odbrane i nastavili su da izazivaju bezbjednosne probleme.¹⁸⁴⁵

720. Na proširenom sastanku Vrhovne komande VRS-a 20. decembra 1992. godine, kojem su prisustvovali Karadžić, Mladić, Subotić, Koljević, Krajišnik i Milovanović, Stanišić je pokrenuo pitanje paravojsnih grupa koje mora biti riješeno, a one moraju biti stavljene pod jedinstvenu komandu. On je dodao da vojno pravosuđe treba ojačati.¹⁸⁴⁶ Na tom sastanku, Subotić je zatražio da se napravi analiza “ko može biti smatran pripadnikom dobrovoljačkih jedinica”.¹⁸⁴⁷

(xii) Istraga o ratnim zločinima počinjenim nad Srbima

721. Savjet za nacionalnu bezbjednost je 18. aprila 1992. godine donio odluku da formira “komisiju za ratne zločine”.¹⁸⁴⁸ Na 5. zajedničkom sastanku 24. aprila 1992. godine, Savjet za nacionalnu bezbjednost i Vlada RS osnovali su državnu komisiju za ratne zločine.¹⁸⁴⁹

722. Savezni SUP u SFRJ je 22. aprila 1992. godine obavijestio MUP RS da je u Srbiji osnovana “državna komisija” za prikupljanje podataka radi provjere tvrdnji o ratnim zločinima, genocidu i zločinima protiv čovječnosti u Hrvatskoj, kao i u drugim dijelovima zemlje. Navedeno je da su organi unutrašnjih poslova posebno značajni za dokumentovanje genocida protiv “srpskog naroda u celini koji [mu] je izložen”, što se mora objelodaniti svjetskoj javnosti, UN-u i drugim nadležnim ustanovama.¹⁸⁵⁰ Državna komisija je insistirala na tome da lokalni organi MUP-a budu obučeni i organizovani za te zadatke, što je trebalo da im omogući da šalju informacije u skladu s relevantnom metodologijom i procedurom kako bi se otklonile “jednostranosti prikaza [...] aktuelne situacije”.¹⁸⁵¹

¹⁸⁴⁴ Momčilo Mandić, 6. maj 2010. godine, T. 9726.

¹⁸⁴⁵ Goran Mačar, 11. juli 2011. godine, T. 23084 i 18. juli 2011. godine, T. 23468-23469; dokazni predmet P591, Informacija o paravojsnim formacijama na području RS, 28. juli 1992. godine.

¹⁸⁴⁶ Dokazni predmet 1D173, Zapisnik sa sastanka Vrhovne komande VRS, s potpisom Radovana Karadžića, 20. decembar 1992. godine, str. 1, 3.

¹⁸⁴⁷ Dokazni predmet 1D173, Zapisnik sa sastanka Vrhovne komande VRS, s potpisom Radovana Karadžića, 20. decembar 1992. godine, str. 1.

¹⁸⁴⁸ Dokazni predmet P205, Zapisnik sa proširenog sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost, održanog 16. aprila 1992. godine, 18. april 1992. godine, str. 2.

¹⁸⁴⁹ Dokazni predmet P207, Zapisnik sa sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS, 24. april 1992. godine, str. 1.

¹⁸⁵⁰ Goran Mačar, 12. juli 2011. godine, T. 23190-23192, 13. juli 2011. godine, T. 23244-23245, 19. juli 2011. godine, T. 23527-23528; dokazni predmet 1D635, Informacija saveznog SUP-a o Državnoj komisiji za genocid, osnovanoj 18. marta 1992. godine, 22. april 1992. godine, str. 1. V. *takođe* dokazni predmet P181, Ustav RS, 16. mart 1992. godine, str. 2.

¹⁸⁵¹ Dokazni predmet 1D635, Informacija saveznog SUP-a o Državnoj komisiji za genocid, osnovanoj 18. marta 1992. godine, 22. april 1992. godine, str. 1-2.

723. Stanišić je 15. maja 1992. godine naredio centrima službi bezbjednosti Banja Luka, Bijeljina, Sarajevo, Doboj i Trebinje da prikupe detaljne informacije o ratnim zločinima protiv Srba, koje je trebalo poslati Saveznom SUP-u u Srbiji.¹⁸⁵² Stanišić je 16. maja 1992. godine uputio svih pet centara službi bezbjednosti da svakodnevno telefaksom šalju izvještaje o borbenim dejstvima, terorističkim aktivnostima, provođenju zadataka na osnovu Zakona o unutrašnjim poslovima, ratnim zločinima i drugim teškim zločinima počinjenim nad Srbima. Taj dio izvještaja morao je biti što obimniji i što detaljniji kako bi se mogao podnijeti saveznom SUP-u u SFRJ.¹⁸⁵³

724. Stanišić je 26. maja 1992. godine naredio načelnicima svih centara službi bezbjednosti da dostave detaljan izvještaj o radu za period od 1. aprila do 25. maja 1992. godine za potrebe sastavljanja izvještaja Vladi RS o krivičnim djelima protiv ljudi i imovine, uključujući informacije o eventualnim mjerama koje su preduzete za istragu tih zločina, procjenu saradnje sa VRS-om i TO, kao i spisak slučajeva teških zločina nad Srbima koji žive na teritoriji RS.¹⁸⁵⁴ Stanišić je 21. juna 1992. godine naložio Tomislavu Kovaču da pripremi operativni izvještaj o neprijateljstvima. On je konkretno naredio da se brojke u pogledu gubitaka na srpskoj strani uvećaju kako bi se stvorila evidencija.¹⁸⁵⁵

725. Predsjedništvo RS je 17. juna 1992. godine naložilo Vladi da pripremi odluku o osnivanju "Državnog dokumentacionog centra, koji će prikupljati sve autentične dokumente o izvršenim zločinima nad srpskim narodom u toku ovog rata".¹⁸⁵⁶ Staka Gojković je u svjedočenju rekla da je milicija igrala izvjesnu ulogu u prikupljanju dokumenata za ovaj centar.¹⁸⁵⁷

726. Predsjedništvo je 11. jula 1992. godine imenovalo članove "Komisije za utvrđivanje ratnih zločina prema srpskom narodu BiH" i zaključilo da ta komisija treba početi s radom što je prije moguće.¹⁸⁵⁸ Goran Mačar je za postojanje te komisije saznao krajem 1992. godine.¹⁸⁵⁹ Po njegovom shvatanju, ona je imala dokumentacionu a ne istražnu ulogu. Mačar je imao problema s tom komisijom zato što ona nije prosljeđivala informacije MUP-u.¹⁸⁶⁰ Trbojević je izjavio da ne zna ko je bio u komisiji za ratne zločine za koju je MUP bio nadležan da je organizuje i da ona, koliko mu

¹⁸⁵² Goran Mačar, 13. juli 2011. godine, T. 23236-23237 i 19. juli 2011. godine, T. 23529-23530; dokazni predmet P173, Naređenje Miće Stanišića upućeno načelnicima centara službi bezbjednosti, 16. maj 1992. godine, str. 2.

¹⁸⁵³ Aleksandar Krulj, 28. oktobar 2009. godine, T. 2226-2227; dokazni predmet P173, Naređenje kojim Mićo Stanišić načelnicima svih centara službi bezbjednosti nalaže podnošenje dnevnih izvještaja, 16. maj 1992. godine, str. 1-2.

¹⁸⁵⁴ Aleksandar Krulj, 28. oktobar 2009. godine, T. 2165-2166; svjedok ST161, 19. novembar 2009. godine, T. 3447-3448; dokazni predmet 1D62, Depeša MUP-a RS, upućena svim centrima službi bezbjednosti, 26. maj 1992. godine.

¹⁸⁵⁵ Dokazni predmet P1171, Transkript presretnutog razgovora između Miće Stanišića i "Tome", 21. juni 1992. godine, str. 3-4. Prema shvatanju Vijeća, pominjanje "Tome" u ovom presretnutom razgovoru odnosi se na Tomislava Kovača, koji se pominje i u dokumentima i od strane svjedoka.

¹⁸⁵⁶ Dokazni predmet P275, Zapisnik sa 8. sjednice Predsjedništva RS, 17. juni 1992. godine, str. 1.

¹⁸⁵⁷ Staka Gojković, 15. juni 2010. godine, T. 11771-11772.

¹⁸⁵⁸ Dokazni predmet P1975, Zapisnik sa 17. sjednice Predsjedništva RS, 11. juli 1992. godine. V. *takođe* dokazni predmet P427.18, Zapisnik sa 24. sjednice Predsjedništva RS, održane 6. avgusta 1992. godine, 6. avgust 1992. godine, str. 2; dokazni predmet P205, Zapisnik sa proširenog sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost, 18. april 1992. godine, str. 2.

¹⁸⁵⁹ Goran Mačar, 18. juli 2011. godine, T. 23454.

¹⁸⁶⁰ Goran Mačar, 18. juli 2011. godine, T. 23454, 23457.

je poznato, zapravo nikada nije ni osnovana. Trbojević je izjavio da druga komisija za ratne zločine nad Srbima, čiji je on trebao biti predsjednik, takođe nikada nije konstituisana i da on smatra kako "nije ni bila namjera da to radi".¹⁸⁶¹

727. Stanišić je 17. jula 1992. godine naredio svim centrima službi bezbjednosti da prosljede cjelokupnu dokumentaciju u vezi s "masovnim zvjerstvima nad pripadnicima srpskog naroda" od strane hrvatskih snaga, u vojne, operativne i političke svrhe.¹⁸⁶² Godišnji izvještaj o radu Vojnog tužilaštva RS za 1992. godinu bilježi da su organi MUP-a RS radili na prikupljanju dokaza o "izvršenom genocidu i ratnom zločinu nad srpskim stanovništvom, u cilju prezentiranja te informacije Državnoj komisiji i svjetskoj javnosti".¹⁸⁶³ Tokom cijele 1992. godine, stanice javne bezbjednosti su dostavljale dokumente i podnosile izvještaje o ratnim zločinima počinjenim nad Srbima kako im je i naloženo.¹⁸⁶⁴ Goran Mačar je izjavio da je usredsređenost nad zločine nad Srbima predstavljala dio napora da se suprotstavi "propagandi druge strane" i "žestokoj antisrpskoj kampanji u medijima", koja nije bila zasnovana na činjenicama.¹⁸⁶⁵ Svjedok ST174, Musliman, u svom je svjedočenju rekao da milicija nije učinila ništa da zaustavi zločine, koji su tokom 1992. godine u ARK-u većinom bili usmjereni protiv Hrvata i Muslimana.¹⁸⁶⁶

728. U vezi sa Stanišićevom naredbom za prikupljanje detaljnih informacije o ratnim zločinima nad Srbima od 15. maja 1992. godine, Simo Tuševljak, Goran Mačar, Milorad Orašanin i Radimir Njeguš su u svojim svjedočenjima izjavili da je politika u to vrijeme bila da se podjednako istražuju svi zločini.¹⁸⁶⁷ Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da civilni aparat za provođenje zakona nije funkcionisao nepristrasno. Nadalje, u svjetlu naredbi koje je Stanišić neposredno izdao 15. maja, 16. maja, 26. maja, 21. juna i 17. jula 1992. godine i izvještaja koje je 1992. godine dostavio

¹⁸⁶¹ Milan Trbojević, 2. decembar 2009. godine, T. 4085, 3. decembar 2009. godine, T. 4164.

¹⁸⁶² Dokazni predmet P856, Naređenje kojim Mićo Stanišić nalaže načelnicima svih centara službi bezbjednosti da prikupljaju podatke o hrvatskim vojnim i paravojnim snagama, 17. juli 1992. godine.

¹⁸⁶³ Dokazni predmet P1284.55, Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992. godinu, 10. februar 1993. godine, str. 28.

¹⁸⁶⁴ Dokazni predmet P1441, Bilten MUP-a RS o bezbjednosnoj situaciji br. 101, 15. maj 1992. godine, str. 2; dokazni predmet P2064, Informacija o genocidu izvršenom nad srpskim narodom u Zvorniku, 26. juni 1992. godine; dokazni predmet P2362, Izvještaj o ubistvu Miloša Minića, 31. juli 1992. godine; dokazni predmet P1945, Bilten MUP-a RS o bezbjednosnoj situaciji br. 65, 10. juli 1992. godine; dokazni predmet ID571, Izvještaj MUP-a RS o izvršenom obilasku stanica javne bezbjednosti Foča, Čajniče, Rudo i Višegrad, 14. septembar 1992. godine; dokazni predmet ID594, Odgovor SJB-a Zvornik na zahtjev CSB-a Sarajevo da se podnese izvještaj o genocidu nad Srbima, 22. septembar 1992. godine; dokazni predmet P1072, Dopis SJB-a Vlasenica, upućen CSB-u Sarajevo, kojim se prosljeđuju podaci o ratnim zločinima nad srpskim stanovništvom (povjerljivo); dokazni predmet P1424, Službena zabilješka operativnog radnika Dragana Vukašinovića iz SNB-a Višegrad, 2. oktobar 1992. godine; dokazni predmet P793, Izvještaj CSB-a Sarajevo o radu za period juli – septembar 1992. godine, oktobar 1992. godine, str. 6; dokazni predmet P2375, Izvještaj o radu Odjeljenja za suzbijanje i sprečavanje kriminaliteta CSB-a Sarajevo, s potpisom Sime Tuševljaka, 6. oktobar 1992. godine; dokazni predmet P405, Izvještaj MUP-a RS o obilasku CSB-a i stanica javne bezbjednosti na području Doboja, 22. oktobar 1992. godine, str. 6-7; dokazni predmet P1098.18, Izvještaj Zorana Jošića, načelnika SJB-a Banja Luka, o ratnim zločinima u Banjoj Luci 1992. godine, 15. decembar 1992. godine.

¹⁸⁶⁵ Goran Mačar, 19. juli 2011. godine, T. 23529-23530.

¹⁸⁶⁶ Svjedok ST174, 24. mart 2010. godine, T. 8147-8148 (povjerljivo).

¹⁸⁶⁷ Simo Tuševljak, 23. juni 2011. godine, T. 22694-22696; Goran Mačar, 13. juli 2011. godine, T. 23234-23241, 19. juli 2011. godine, T. 23528-23530; Radimir Njeguš, 9. juni 2010. godine, T. 11477-11479. V. *takođe* Milomir Orašanin, 9. juni 2011. godine, T. 22136-22137; dokazni predmet ID637, Dopis CSB-a Trebinje kojim se prosljeđuje depeša MUP-a RS upućena svim stanicama javne bezbjednosti sa zahtjevom da suzbijaju sve vrste kriminaliteta, 24. juni 1992. godine, str. 1-2.

MUP RS,¹⁸⁶⁸ uključujući izvještaj Vojnog tužilaštva,¹⁸⁶⁹ Pretresno vijeće ne smatra da svjedočenja Tuševljaka, Mačara i Njeguša da je politika bila da se podjednako istraže svi zločini predstavljaju istinski odraz prakse provođenja istraga i krivičnog gonjenja koju su vlasti RS primjenjivale tokom 1992. godine.

4. Zaključci o učešću Miće Stanišića u UZP-u

(a) Stanišićev doprinos UZP-u

(i) Uloga u stvaranju organa i politike bosanskih Srba

729. Mićo Stanišić je učestvovao u osnivanju SDS-a. Nesporno je da je, u vrijeme stvaranja SDS-a, Stanišić, kao sekretar SUP-a u Sarajevu, bio službenik Vlade SR BiH. Pretresno vijeće konstatuje da je u to vrijeme Stanišić izražavao nezadovoljstvo zastupljenošću Srba u MUP-u SR BiH i da je pokušavao da interveniše kako bi zadržao i regrutovao Srbe u Ministarstvu.

730. Pretresno vijeće smatra da su Mićo Stanišić i Radovan Karadžić, vodeći učesnik u UZP-u, bili u bliskoj vezi bar od juna 1991. godine, kao i u mjesecima koji su prethodili osnivanju RS. S obzirom na tu vezu s Karadžićem, Stanišić često nije podnosio izvještaje Vladi RS redovnim kanalima, nego je direktno komunicirao s Predsjedništvom.

731. Pretresno vijeće podsjeća da je Glavni odbor SDS-a 19. decembra 1991. godine usvojio Varijante A i B Uputstva, čija je svrha bila da se uspostave lokalni srpski organi. Iako je Stanišić tvrdio da nikada nije bio obaviješten o Varijantama A i B Uputstva, Pretresno vijeće konstatuje da je Mićo Stanišić bio svjestan tog Uputstva pošto je miliciji dodijeljenja ključna uloga u provođenju Varijanti A i B Uputstva, a ona je tu ulogu i odigrala.

732. Stanišić je 11. februara prisustvovao sastanku u Banjoj Luci na kom je formiran srpski kolegijum za pripremu osnivanja srpskog MUP-a. On je 24. marta 1992. godine izabran za prvog

¹⁸⁶⁸ Dokazni predmet P625, Godišnji izvještaj o radu MUP-a RS za period april – decembar 1992. godine, januar 1993. godine; dokazni predmet P1441, Bilten MUP-a RS o bezbjednosnoj situaciji br. 101, 15. maj 1992. godine, str. 2; dokazni predmet P2064, Informacija o genocidu izvršenom nad srpskim narodom u Zvorniku, 26. juni 1992. godine; dokazni predmet P2362, Izvještaj o ubistvu Miloša Minića, 31. juli 1992. godine; dokazni predmet P1945, Bilten MUP-a RS o bezbjednosnoj situaciji br. 65, 10. juli 1992. godine; dokazni predmet 1D571, Izvještaj MUP-a RS o izvršenom obilasku stanica javne bezbjednosti Foča, Čajniče, Rudo i Višegrad, 14. septembar 1992. godine; dokazni predmet 1D594, Odgovor SJB-a Zvornik na zahtjev CSB-a Sarajevo da se podnese izvještaj o genocidu nad Srbima, 22. septembar 1992. godine; dokazni predmet P1072, Dopis SJB-a Vlasenica, upućen CSB-u Sarajevo, kojim se proslijeđuju podaci o ratnim zločinima nad srpskim stanovništvom (povjerljivo); dokazni predmet P1424, Službena zabilješka operativnog radnika Dragana Vukašinovića iz SNB-a Višegrad, 2. oktobar 1992. godine; dokazni predmet P793, Izvještaj CSB-a Sarajevo o radu za period juli – septembar 1992. godine, oktobar 1992. godine, str. 6; dokazni predmet P2375, Izvještaj o radu Odjeljenja za suzbijanje i sprečavanje kriminaliteta CSB-a Sarajevo, s potpisom Sime Tuševljaka, 6. oktobar 1992. godine; dokazni predmet P405, Izvještaj MUP-a RS o obilasku CSB-a i stanica javne bezbjednosti na području Doboja, 22. oktobar 1992. godine, str. 6-7; dokazni predmet P1098.18, Izvještaj Zorana Jošića, načelnika SJB-a Banja Luka, o ratnim zločinima u Banjoj Luci 1992. godine, 15. decembar 1992. godine.

¹⁸⁶⁹ Staka Gojković, 15. juni 2010. godine, T. 11738, 11740-11741, 11572-11753, 11769; Slobodanka Gaćinović, dokazni predmet P1609.01, Izjava svjedoka, 2. juni 2010. godine, str. 5; dokazni predmet P1284.55, Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992. godinu, 10. februar 1993. godine, str. 28.

ministra unutrašnjih poslova u srpskom entitetu, Republici Srpskoj, iz MUP-a SR BiH koji se rasformirao, nedugo nakon što je u februaru 1992. godine prihvatio položaj savjetnika ministra unutrašnjih poslova SR BiH za pitanja državne bezbjednosti. Stanišić je 30. marta 1992. godine prisustvovao smotri jedne jedinice srpske milicije na kojoj je proglasio da od tog dana RS ima svoju miliciju. U svojstvu ministra unutrašnjih poslova, Stanišić je prisustvovao zajedničkim sjednicama Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade RS u prvim mjesecima sukoba, tokom cijele 1992. godine prisustvovao je redovnim sjednicama Vlade RS, kao i sjednicama Skupštine RS prilikom razmatranja pitanja i zadataka koji su se ticali njegovog Ministarstva. Na osnovu zapisnika i dnevnog reda sastanaka tih tijela, Pretresno vijeće konstatuje da je Mićo Stanišić od početka 1992. godine nadalje bio ključni član organa koji su donosili odluke.

733. Od 1. aprila 1992. godine Stanišić je izvršio većinu ključnih imenovanja u MUP-u RS. Te funkcije kretale su se u rasponu od načelnika Savjeta za nacionalnu bezbjednost, komandira milicije, načelnika centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti, pa sve do načelnika raznih uprava, uključujući kadrovsku, pravnu, kriminalističku i analitičku. Stanišić je imao isključivu ovlast da imenuje, disciplinski kažnjava i smjenjuje načelnike centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti. Na osnovu zakona, on je takođe imao isključivu ovlast da formira specijalne jedinice milicije i ovlaštenje da odlučuje kada i kako će neka specijalna jedinica biti korištena. Međutim, Vijeće napominje da su načelnici milicije u više opština imenovani od strane kriznih štabova i da lokalni organi nisu obavijestili MUP RS o osnivanju nekih specijalnih jedinica milicije.

734. Pretresno vijeće zaključuje da je Stanišić radio na ostvarivanju interesa i provođenju odluka SDS-a u MUP-u SR BiH i da je učestvovao u svim fazama stvaranja institucija bosanskih Srba u BiH, a posebno MUP-a. Svojim učešćem u tim institucijama on je učestvovao u formulisanju i provođenju politike bosanskih Srba, kako je ona evoluirala. Njegovo ponašanje, prisustvo na ključnim sastancima, prisustvo na sjednicama Skupštine RS, prihvatanje položaja ministra unutrašnjih poslova – sve to ukazuje na njegovo dobrovoljno učešće u stvaranju zasebnog srpskog entiteta u BiH putem etničke podjele teritorija.

735. U vezi s dokazima koje je izvela odbrana kako bi pokazala da su se lokalni organi u opštinama, posebno krizni štabovi, miješali u imenovanje kadrova milicije na nivou stanica javne bezbjednosti, Vijeće smatra da su Varijanta A i B Uputstva predviđale stvaranje i učestvovanje lokalnih tijela, uključujući lokalne krizne štabove, na opštinskom nivou. U tom cilju, osnivana su opštinska izvršna tijela s mjesnim predstavnikom SDS-a kao predsjednikom. Krizni štabovi su bili sastavljeni od lokalnih vođa bosanskih Srba, uključujući načelnike relevantnih stanica javne

bezbjednosti ili centara službi bezbjednosti. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je u periodu na koji se odnosi Optužnica rukovodstvo bosanskih Srba bilo nadležno za sve što se dešavalo u opštinama putem kontrole nad srpskim snagama, stranačkim strukturama SDS-a, kriznim štabovima i nad Vladom RS, i da su, bez obzira na to što su ponekad postojali sukobi između tih raznih organa, svi oni dijelili isti cilj i radili na njegovom ostvarivanju pod rukovodstvom bosanskih Srba. Uzimajući ovo u obzir, zajedno s dokazima da je SDS na lokalnom nivou u velikoj mjeri zadržao kontrolu nad kriznim štabovima u opštinama, Vijeće se uvjerilo da je lokalno rukovodstvo milicije u stvari učestvovalo u formulisanju i provođenju odluka kriznih štabova, koje su bile u skladu s uputstvima Predsjedništva RS, MUP-a i SDS-a.

736. Pretresno vijeće zaključuje da je, kada se uzme u obzir uloga koju su odigrali opštinski organi, Stanišić imao sveukupnu komandu i kontrolu nad snagama milicije MUP-a RS i svim drugim organima unutrašnjih poslova, u skladu sa smjernicama i odlukama koje su usvojili Predsjedništvo, Savjet za nacionalnu bezbjednost i Skupština RS. To je činjeno imenovanjem pouzdanih kadrova MUP-a SR BiH na značajne funkcije, postavljanjem načelnika SJB po preporukama regionalnih organa, raspoređivanjem stanica javne bezbjednosti u novoosnovane centre službi bezbjednosti, naređivanjem kadrovima iz štabova da vrše inspekcije i posjete opštinama, njegovim naredbama da se istraže krivična djela koja su navodno počinili pripadnici MUP-a RS i preraspoređivanjem kriminalnih elemenata iz milicije u vojsku.

(ii) Uloga snaga MUP-a RS u borbenim dejstvima i preuzimanju vlasti u Opštinama

737. Vijeće je konstatovalo da je vlast u opštinama Banja Luka, Bijeljina, Bileća, Bosanski Šamac, Brčko, Doboj, Donji Vakuf, Gacko, Ilijaš, Ključ, Kotor-Varoš, Pale, Prijedor, Sanski Most, Teslić, Vlasenica, Višegrad, Vogošća i Zvornik preuzeta tokom aprila i juna 1992. godine, u skladu s Varijantom A i B Uputstva, zajedničkom akcijom MUP-a RS i drugih srpskih snaga, ponekad prethodnim nedopuštenim zauzimanjem glavnih objekata u gradu od strane snaga milicije. Uslijedio je masovan egzodus Muslimana, Hrvata i drugih nesrba iz njihovih domova, zajednica, sela i gradova, isprovociran bilo nasilnim sredstvima koja su za sobom povlačila protivpravno zatočenje u mjesnim SJB-ovima, improvizovanim logorima i centrima stvorenim od lokalnih škola, fiskulturnih sala, kino-dvorana, domova kulture i fabrika, bilo nametanjem surovih uslova nemogućih za život i diskriminatornih mjera srpskih snaga, uključujući pripadnike MUP-a RS, što je dovodilo do odlaska nesrpskog stanovništva koji nije bio dobrovoljan.

738. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke da su Muslimani, Hrvati i drugi nesrbi otpušteni sa radnih mjesta i razoružavani na cijelom području RS. Pretresno vijeće je konstatovalo da je MUP RS takođe tražio od svih zaposlenih da potpišu svečane izjave o lojalnosti, pod

prijetnjom da će biti otpušteni ako propuste ili ako odbiju da to učine. U tom kontekstu, Pretresno vijeće napominje da puko traženje od osoba u vladinoj službi da potpišu svečane izjave ne bi bilo vrijedno rasprave. Međutim, u kontekstu etnički motivisanog oružanog sukoba, Vijeće zaključuje da je namjera iza prividno legitimnog zahtjeva bila da se pruži izgovor za otpuštanje i razoružavanje nesrba iz MUP-a RS.

739. Poslije poziva na mobilizaciju svih rezervista u proglasu o neposrednoj ratnoj opasnosti 15. maja 1992. godine, Stanišić je – istog dana – naredio načelnicima centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti da snage MUP-a RS organizuju u “ratne jedinice”. U svjetlu te naredbe i Karadžićevog zahtjeva od 1. jula 1992. godine, Pretresno vijeće pridaje malu težinu Stanišićevoj izjavi da MUP RS nije konsultovan u vezi s preraspoređivanjem snaga MUP-a RS u vojsku na borbene zadatke.

740. Vlada RS, a na kraju i VRS, su se za borbena dejstva u velikoj mjeri oslanjali na snage MUP-a RS, zajedno s drugim oružanim snagama na toj teritoriji. U skladu s politikom koju su usvojili Radovan Karadžić i Momčilo Krajišnik, Stanišić je izdavao naredbe snagama milicije, kako redovnim tako i rezervnim jedinicama, da učestvuju u “koordiniranoj akciji s oružanim snagama”. Stanišić je obezbijedio naoružavanje snaga MUP-a RS zatraživši – i dobivši – pomoć Saveznog SUP-a iz Srbije za snabdijevanje opremom, oružjem i za pružanje obuke za specijalnu jedinicu pod njegovim neposrednim rukovodstvom na nivou Ministarstva.

741. Pretresno vijeće podsjeća na to da su veliki dijelovi JNA u SR BiH, s kojima je SDS bio u bliskoj vezi, transformisani u VRS 19. maja 1992. godine, sa Ratkom Mladićem kao prvim komandantom, što je omogućeno otpuštanjem većine nesrba. Pretresno vijeće napominje da su Pale, Bijeljina, Banja Luka, Prijedor, Zvornik, Sanski Most, Vlasenica, Višegrad, Vogošća, Gacko, Ključ, Bosanski Šamac, Brčko i Doboj bili gradovi u kojima su srpske snage preuzele vlast, uključujući pripadnike snaga milicije, i prije formalnog osnivanja VRS-a, dok je vlast u opštinama Bileća, Ilijaš, Donji Vakuf, Kotor-Varoš i Teslić preuzeta tek kasnije. Mladić i VRS su radili u koordinaciji s rukovodstvom bosanskih Srba i pod njegovom kontrolom, a posebno sa Predsjedništvom RS. Kao najviši komandant snaga MUP-a RS i administrativni rukovodilac organa MUP-a RS, Stanišić je dobijao izvještaje o učestvovanju snaga milicije u borbenim dejstvima.

742. Vijeće smatra da dokazi o tome da je Stanišić od drugih rukovodilaca bosanskih Srba tražio da MUP-u RS odaju priznanje za doprinose i dostignuća u borbenim dejstvima potkrepljuju zaključak da je on angažovao miliciju u svrhu provođenja odluka vlasti bosanskih Srba, za šta je njegovo Ministarstvo smatrano instrumentalnim organom.

743. Uprkos tome što je bio svjestan da združene srpske snage čine zločine po Opštinama, kako Pretresno vijeće zaključuje u pododjeljku koji se odnosi na Stanišićevu *mens rea* dolje u tekstu, Mićo Stanišić je dosljedno odobravao angažovanje snaga MUP-a RS u borbenim dejstvima, zajedno sa drugim srpskim snagama. Stanišić je zatražio da se pripadnici redovnog sastava milicije povuku iz borbenih dejstava tek krajem 1992. godine, kada je većina teritorije RS već bila konsolidovana, dopuštajući pritom daljnju upotrebu rezervnih snaga od strane vojske, prvenstveno u svrhu čuvanja zatvora i zatočeničkih logora. Stanišić je u govoru pred Skupštinom RS u novembru 1992. godine priznao da su “lopovi i kriminalci” bili prihvaćeni u redove rezervnog sastava milicije, kada je rekao: “Možda ... smo pogriješili ... ja sam pogriješio”.

744. Pretresno vijeće je zaključilo da su u rasprostranjenom i sistematskom preuzimanju vlasti u opštinama učestovali sljedeći učesnici UZP-a, koji su bili dio hijerarhije milicije i njoj potčinjenih snaga, uključujući rezervni sastav i specijalne jedinice milicije: Stevan Todorović, načelnik SJB-a Bosanski Šamac; Malko Koroman, načelnik SJB-a Pale; Simo Drljača, načelnik SJB-a Prijedor; Andrija Bjelošević, načelnik CSB-a Doboj; Krsto Savić, načelnik CSB-a Trebinje; i Stojan Župljanin, načelnik CSB-a Banja Luka. Sve te osobe je neposredno imenovao Stanišić i one su koristile snage milicije kao fizičke izvršioce radi provođenja zajedničkog plana.

(iii) Uloga u sprečavanju, istrazi i dokumentovanju zločina

745. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da civilni aparat za provođenje zakona nije funkcionisao na nepristrasan način i da milicija i civilni tužiocci nisu uopšte ili nisu u dovoljnoj mjeri prijavljivali ogroman broj teških krivičnih djela koja su počinio srpske nacionalnosti izvršili nad nesrbima. Kada su takve prijave podnošene civilnim krivičnim sudovima, rijetko je dolazilo do krivičnog gonjenja. Umjesto toga, znatni resursi milicije usmjeravani su na hapšenje, pritvaranje i ispitivanje hiljada nesrba, kako je analizirano u dijelovima Presude posvećenim zločinima počinjenim u zasebnim opštinama na koje se odnosi Optužnica. Pretresno vijeće konstatuje da je diskriminatorni propust da se valjano istraže zločini nad nesrbima doprinio preovlađujućoj kulturi nekažnjivosti i time olakšao izvršenje daljnjih krivičnih djela koja su počinjena u okviru ostvarivanja zajedničkog cilja.

746. Već 15. aprila 1992. godine, Stanišić je svojim potčinjenima izdao naređenje za suzbijanje pljačkanja i prisvajanja imovine zahtijevajući da se “neovlaštene radnje za ličnu korist” procesuiraju uz “najrigoroznije [...] mjere, uključujući lišenje slobode i određivanje mjere pritvora”. Problem “neprincipijelnog ponašanja” bio je naizraženiji među rezervnim snagama milicije, u vezi s kojima je Stanišić izdao više naredbi i uputstava tokom 1992. godine, počevši od 11. maja 1992. godine kada je naloženo da oni budu uhapšeni i krivično gonjeni ili otpušteni i predati VRS-u u

slučaju kriminalnog ponašanja. Te naredbe su prosljeđivane naniže komandnim lancem od strane načelnika centara službi bezbjednosti relevantnim stanicama javne bezbjednosti. Iako su mu predloženi dokazi koji pokazuju da je u nekim slučajevima postupljeno po tim naredbama, Pretresno vijeće konstatuje da izvršenje naredbi u vezi s rješavanjem pitanja rezervnog sastava milicije nije provedeno u mjeri u kojoj je to bilo moguće pošto je rezervni sastav milicije ostao na službi u MUP-u do kraja 1992. godine.

747. Stanišić je 18. jula 1992. godine uputio Branku Đeriću dopis u kom traži da se donesu propisi kojima će se urediti aktivnosti vojske, grupa i pojedinaca kako bi se spriječile povrede međunarodnog prava koje bi mogle dovesti do “genocida ili ratno[g] zločin[stva]”. Taj dopis je takođe upućen Karadžiću i Saveznom SUP-u.

748. Pretresno vijeće napominje da je Stanišić tokom jula i avgusta 1992. godine izdao više naredbi u vezi sa zatočeničkim logorima i kriminalnim elementima u miliciji. Na primjer, on je 19. jula 1992. godine tražio informacije o procedurama za lišavanje slobode, postupanje sa zatočenicima, uslovima u sabirnim logorima i zatočenicima muslimanske nacionalnosti koje je vojska zatočila u “nedefinisanim logorima” bez valjane dokumentacije

749. Dana 23., 24. i 27. jula 1992. godine, Stanišić je naredio da svi pripadnici MUP-a koji su počinili krivična djela ili protiv kojih je službeno pokrenut krivični postupak budu razriješeni dužnosti i stavljeni na raspolaganje VRS-u. Vijeće napominje da je u odgovor na te naredbe Stanišić dobio informaciju da su protiv 35 milicionera u SJB-u Vlasenica preduzete disciplinske mjere, a da je jedan broj milicionera u Doboju i u ARK-u preraspoređen u VRS.

750. Na osnovu Stanišićeve naredbe od 27. jula 1992. godine, Sreto Gajić i Tomislav Mirošević podnijeli su 5. i 10. avgusta dva izvještaja koja su sadržala informacije o logorima u Prijedoru i učešću milicije u njihovom obezbjeđenju. U tom izvještaju Omarska se opisuje kao istražni centar za prvu i drugu kategoriju zatvorenika, koji su po okončanju istražnog postupka prebacivani na Manjaču, logor koji je vodila vojska. U izvještaju se Trnopolje opisuje kao “prihvatni centar” za Muslimane, gdje su se oni mogli slobodno kretati i gdje su čekali da im se organizuje odlazak na odredište po vlastitom izboru.

751. Pretresno vijeće zaključuje da, bez obzira na to što je stavljanje nedisciplinovanih pripadnika rezervnog sastava milicije na raspoganje vojsci bilo u skladu s važećim disciplinskim procedurama, ono nije bilo dovoljno da Stanišić ispuni svoju dužnost da zaštiti muslimansko i hrvatsko stanovništvo, uzimajući u obzir činjenicu da je prebacivanje poznatih prestupnika iz rezervnog sastava milicije u vojsku u stvari dodatno omogućilo njihov daljnji kontakt s civilima.

752. U svojim daljnjim naredbama od 8., 10., 17. i 24. avgusta 1992. godine Stanišić je naredio svim načelnicima centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti da pribave informacije u vezi s postupanjem prema ratnim zarobljenicima i uslovima života zatočenika i zahtijevao od načelnika centara službi bezbjednosti da podnesu krivične prijave protiv izvršilaca krivičnih djela kao što je zlostavljanje zatočenika. Te naredbe su prenošene naniže komandnim lancem u MUP-u RS, iz centara službi bezbjednosti stanicama javne bezbjednosti koje su bile u njihovoj nadležnosti. U odgovor na te naredbe osnovane su komisije da ispituju tu stvar. Stanišić je obaviješten da u Bijeljini ne postoje nikakvi logori u nadležnosti MUP-a RS, a tamošnji CSB je bio jedini koji je u propisanom roku odgovorio na njegove naredbe. Međutim, kao rezultat njegove naredbe od 8. avgusta, zatočenici u fiskulturnoj sali na Palama su pod pratnjom odvedeni na liniju razdvajanja, "radi vlastite bezbjednosti".

753. Pretresno vijeće zaključuje da su te naredbe bile izdate zbog pažnje međunarodne zajednice usmjerene na zatočeničke logore u BiH najkasnije u junu 1992. godine. Te naredbe bile su rezultat uputstva od 6. avgusta, koje je izdalo Predsjedništvo RS, kome je bilo stalo do toga kakvu će sliku o sebi ostaviti u očima svijeta. Štaviše, Pretresno vijeće napominje da su se teški uslovi i zlostavljanje u tim logorima nastavili. U svakom slučaju, Stanišić nije iskoristio ovlaštenja koja su mu na osnovu zakona stajala na raspolaganju da obezbijedi potpuno provođenje tih naredbi, uprkos tome što je bio svjestan ograničenosti mjera koje su preduzete po njegovim naredbama.

754. Kao ministar, Stanišić je bio dužan, kako na osnovu važećeg zakona u RS u relevantno vrijeme tako i na osnovu međunarodnog prava, da disciplinski kazni i smijeni pripadnike MUP-a koji su počinili zločine. Vršeci ta ovlaštenja, Stanišić je, posredstvom Kovača, pokrenuo mjere protiv Malka Koromana, Stevana Todorovića, Obrena Petrovića, Borislava Maksimovića i Sime Drljače. Međutim, nijedna od tih osoba nije uspješno smijenjena iz Ministarstva tokom 1992. godine. Pored toga, postupci pokrenuti protiv njih nisu se odnosili na zločine za koje tereti Optužnica nego za krivična djela kao što su krađa i zloupotreba službenog položaja. Pretresno vijeće zaključuje da je, s obzirom na gorenavedeno, Stanišić prekršio svoju profesionalnu obavezu da zaštititi i sačuvati civilno stanovništvo na područjima pod njihovom kontrolom.

755. Mjere Miće Stanišića protiv Dragomira Andana, Nenada Simića, Obrena Petrovića, Vladimira Petrova i Veljka Šolaje dovele su do njihovog otpuštanja. Ali navedene osobe gonjene su samo za umiješanost u krađu i krijumčarenje vozila ili osoba. Pretresno vijeće zaključuje da dokazi o naporima koje je Stanišić preduzeo kako bi suzbio krađu vozila – izdavanjem naredbi za nadzor i zaštitu objekata, traženjem hitne inspekcije i podnošenja izvještaja od strane načelnika centara službi bezbjednosti, pokretanjem disciplinskih postupaka koji su doveli do otpuštanja iz službe

milicionera umiješanih u ta krivična djela i njegovim neprestanim iznošenjem tog pitanja kao stvari zbog koje je lično zabrinut – pokazuje koliko je on bio u mogućnosti da, kao najviša vlast, istraži i kazni one za koje je utvrđeno da su umiješani, čak i kada je bio suočen s protivljenjem drugih u rukovodstvu bosanskih Srba.

756. Pretresno vijeće je saslušalo svjedočenja o tome kako se Mićo Stanišić protivio korištenju pripadnika paravojnih snaga izvan BiH za postizanje srpskih ciljeva, prvenstveno na traženje Biljane Plavšić, i da je on kod predsjednika Vlade, Branka Đerića, pokrenuo pitanje problema koje su te snage prouzrokovale. Pretresno vijeće konstatuje da je mjere protiv Žutih osa u Zvorniku i drugih pripadnika paravojnih snaga u Bijeljini, Brčkom i drugim opštinama Stanišić pokrenuo tek poslije njihovog odbijanja da se stave pod komandu vojske i činjenja daljnjih krivičnih djela krađe, pljačkanja i prestupa protiv lokalnih rukovodilaca RS. Primarna motivacija za te mjere bila je krađa vozila *golf* i uznemiravanje Srba, pitanja koje je zabrinjavalo vlasti RS od početka neprijateljstava.

757. Pretresno vijeće zaključuje da Mićo Stanišić nije postupio podjednako odlučno u vezi sa drugim krivičnim djelima, kao što je protivpravno zatočenje, raseljavanje i uklanjanje Muslimana, Hrvata i drugih nesrpskih civila – i zločinima lišavanja života i nečovječnog postupanja sa zatočenicima koji su iz toga proistekli i na koja mu je skrenuta pažnja ne samo raznim sredstvima i izvorima informacija unutar MUP-a RS i iz Predsjedništva i Vlade RS, nego i iz drugih izvora, uključujući MKCK, PMEZ, KEBS i međunarodnu štampu.

758. U tom kontekstu, Pretresno vijeće napominje da se Mićo Stanišić, kada bi se bavio ratnim zločinima, prvenstveno usredsređivao na zločine počinjene nad Srbima. Poslije uputstva Saveznog SUP-a u Beogradu od 22. aprila 1992. godine, Stanišić je dao uputstvo načelnicima CSB-ova da prosljede detaljnu dokumentaciju i pokrenu istragu o ratnim zločinima i drugim teškim krivičnim djelima počinjenim nad Srbima za potrebe “komisije za ratne zločine”. Pretresno vijeće zaključuje da to uputstvo nije uključilo istragu o svim krivičnim djelima bez obzira na nacionalnost žrtava. Imajući u vidu formulaciju naredbi od 16. maja, 26. maja, 17. juna, 11. jula i 17. jula 1992. godine – kada se ona sagleda u svjetlu iskaza svjedoka ST174, Gorana Mačara i Stake Gojković, zajedno s uputstvom iz SFRJ od 22. aprila – Pretresno vijeće zaključuje da je Stanišićovo uputstvo CSB-ovima u vezi s dokumentovanjem ratnih zločina i drugih masovnih zvjerstava bilo konkretno ograničeno na slučajeve u kojima su žrtve Srbi, a ne svi civili.

759. Dokazi o raznim kanalima izvještavanja i informisanja pokazuju da je Stanišić znao da se čine zločini. Međutim, on nije preduzeo dovoljne mjere da im stane u kraj i umjesto toga je dozvolio snagama MUP-a RS pod njegovom sveukupnom kontrolom da, zajedno sa drugim srpskim

snagama umiješanim u činjenje zločina, posebno jedinicama JNA/VRS i TO, i dalje učestvuju u združenim operacijama u Opštinama.

(iv) Uloga u protivpravnim hapšenjima i zatočenjima

760. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke da su, pored zatočeničkih centara u SJB-ovima ili pri stanicama milicije, pripadnici milicije čuvali sljedeće zatočeničke centre za koje je utvrđeno da su u njima počinjeni zločini: Bileća; Brčko (logor Luka su kontrolisali ili pripadnici SDS-a u Bijeljini ili milicija u Brčkom); Gacko (hotel kod termoelektrane kontrolisala je milicija po naređenjima Popovića i Božidara Vučurevića, predsjednika SAO Hercegovina); Ključ (školu "Nikola Mačkić" čuvala je milicija); Pale (fiskulturnu salu je čuvala milicija); Prijedor (Omarsku su zajednički vodili milicija i vojska, dok je u Keratermu zapovijedala i čuvala ga milicija); Teslić (pripadnici rezervnog sastava milicije, zajedno s vojskom, bili su zaduženi za zgradu TO-a); Vlasenica (logor Sušica bio je pod zajedničkom nadležnošću Kriznog štaba i MUP-a); i Vogošća (Bunker, koji je formirao Krizni štab, čuvala je milicija).

761. Pretresno vijeće se uvjerilo da je MUP RS sa Ministarstvom pravde i VRS-om dijelio odgovornost za zatočeničke i kaznene objekte tokom vremena na koje se odnosi Optužnica, bilo da se radi o osnivanju tih logora, upravljanju tim logorima ili njihovom čuvanju, ili pomaganju na drugi način u njihovom funkcionisanju, a da je Stanišić njihovom kontinuiranom postojanju i djelovanju doprinio time što je propustio da preduzme odlučne mjere da se ti objekti zatvore ili, u najmanju ruku, time što je propustio da povuče snage MUP-a RS kako ne bi bile uključene funkcionisanje tih zatočeničkih centara.

762. Stanišić je u razgovoru s Tužilaštvom dao različite iskaze o tome kada je saznao za postojanje zatočeničkih centara i uslove koji su u njima vladali a u kojima su Muslimani i Hrvati bili protivpravno zatočeni u periodu na koji se odnosi Optužnica. Stanišić je izjavio da je za zločine saznao 1993. godine, ili na Kolegijumu 11. jula 1992. godine, ili putem izvještaja Komisije. Međutim, dokazi pokazuju da je on za protivpravno zatočenje Muslimana, kao i Hrvata, saznao najkasnije početkom juna 1992. godine.

763. Do kraja maja 1992. godine, izvještaji u medijima da srpske snage drže taoce već su naveli Đerića da napiše pismo državnom sekretaru SAD da bi opovrgao te tvrdnje. Dana 5. juna 1992. godine, Dobrislav Planojević, pomoćnik ministra za suzbijanje i otkrivanje kriminaliteta, obavijestio je sve centre službi bezbjednosti da se milicija mora pridržavati humanitarnog prava u postupanju sa civilima i ratnim zarobljenicima. Stanišić je 10. juna 1992. godine prisustvovao sastanku Vlade RS na kom je razgovarano o pitanjima vezanim za tretman civila, ratnih

zarobljenika, njihov smještaj i ishranu. Do tog datuma masovno hapšenje hiljada Muslimana i Hrvata već je počelo u većini Opština. Prema Okunovim riječima, postojanje zatočeničkih centara u Prijedoru u kojima je bilo zatočeno na hiljade Muslimana i Hrvata bilo je u junu 1992. godine poznato glavnim međunarodnim organizacijama koje su djelovale na terenu, uključujući MKCK i UNPROFOR. Prema tome, do tog vremena postojanje logora bilo je poznato glavnim međunarodnim akterima koji su djelovali u BiH.

764. Kako se složio i sam Stanišić, dalji izvor saznanja o protivpravnom zatočavanju Muslimana bila je Komisija za razmjenu zarobljenika, koju je 8. maja 1992. godine osnovao Đerić. Iako ta Komisija nije podnosila izvještaje neposredno Stanišiću, Marković je, kad je bio na Palama, razgovarao sa Stanišićem o njenom radu i, na osnovu informacija koje su prenesene, Pretresno vijeće smatra da je Stanišić razgovarao o postupanju sa ženama i djecom u kontekstu razmjene zarobljenika. Pored toga, Pretresno vijeće podsjeća da su inspektori SNB-a igrali značajnu ulogu u ispitivanju Muslimana i Hrvata u zatočeničkim logorima, kao što su logori u Prijedoru ili na Manjači. Na osnovu Radulovićevog svjedočenja, Pretresno vijeće zaključuje da su informacije koje je prikupio SNB bile na raspolaganju donosiocima odluka u RS, uključujući Stanišića.

765. Na sastanku Kolegijuma 11. jula 1992. godine, kojem je prisustvovao Stanišić, Župljanin je izjavio da vojska i krizni štabovi traže da se što je moguće više Muslimana “pokupi” i da se bezbjednost “nedefinisanih logora”, u kojima se ne poštuju međunarodne norme, prepusti organima MUP-a RS. Dana 20. jula 1992. godine, Župljanin je obavijestio Stanišića da su VRS i milicija uhapsili “par hiljada” Muslimana i Hrvata, uključujući osobe koje nisu bile bezbjednosno interesantne, za koje je Župljanin predložio da se iskoriste kao taoci za razmjenu zarobljenika. Tokom sjednice Vlade RS 22. jula 1992. godine, kojoj je prisustvovao Stanišić, razgovarano je o slučajevima protivpravnog postupanja prema ratnim zarobljenicima. Gajić je 5. avgusta 1992. godine izvijestio Stanišića da u Prijedoru još uvijek postoje logori i da je na njihovom obezbjeđenju angažovano 300 milicionera. Nadalje, u oktobru 1992. godine, Avlijaš je izvijestio Stanišića da milicija u Zvorniku pritvara ljude bez ikakvog zakonskog opravdanja.

(b) Stanišićeva mens rea

766. Kako bi ocijenilo Stanišićevo stanje svijesti u odnosu na ponašanje koje je gore razmotreno, Pretresno vijeće je prvo razmotrilo dokaze u vezi sa Stanišićevim znanjem o činjenju zločina nad Muslimanima i Hrvatima na tom geografskom području i tokom perioda na koji se odnosi Optužnica.

767. Pored dokaza u vezi sa znanjem Miće Stanišića, Pretresno vijeće je prilikom ocjenjivanja Stanišićeve navodne *mens rea* takođe razmotrilo dokaze o političkim stavovima SDS-a i Skupštine RS u periodu koji je prethodio Optužnici, kao i Stanišićevo ponašanje i izjave u vezi s tom politikom. Pretresno vijeće podsjeća da su stavovi rukovodstva bosanskih Srba – da mora doći do etničke podjele teritorije, da bi se “u ratu desilo ogromno nasilno i krvavo iseljavanje manjinskih dijelova naroda” iz jednog regiona u drugi i da je zajednički život sa Muslimanima i Hrvatima nemoguć – iznošeni na sjednicama Skupštine RS čiji je Stanišić bio poslanik, kao i na sastancima SDS-a krajem 1991. i početkom 1992. godine — Pretresno vijeće nadalje podsjeća da je šest strateških ciljeva, koje je utvrdila, između ostalih, Vlada RS, formulisano 12. maja 1992. godine i izneseno pred Skupštinu RS. Prvi cilj pozivao je na odvajanje srpskog naroda od Muslimana i Hrvata.¹⁸⁷⁰ Stanišić je takođe prisustvovao prvom sastanku Ministarskog savjeta Skupštine RS, na kom je utvrđeno da granice etničke teritorije i osnivanje organa vlasti na toj teritoriji predstavljaju prioritet.

768. U tom pogledu, Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze da je Stanišić, uprkos tome što se protivio prisustvu nekih paravojskih grupa u BiH, odobrio djelovanje arkanovaca u Bijeljini i Zvorniku i dopustio Arkanu da odnese svu imovinu koju je htio u zamjenu za “oslobađanje” teritorija. Štaviše, Stanišić je bio prisutan na sjednicama Vlade RS na kojima je MUP RS bio zadužen za prikupljanje informacija o Muslimanima koji se iseljavaju iz RS i o potrebama izbjeglica i raseljenih lica. On je takođe bio prisutan na sastanku Kolegijuma od 11. jula, na kom se razgovaralo o iseljavanju stanovnika i cijelih sela. Konačno, načelnik SJB-a Višegrad, Risto Perišić, je 13. jula 1992. godine izvijestio MUP RS da se neki milicioneri ponašaju neprofesionalno, dok je sa područja opštine organizovano iseljeno preko 2.000 stanovnika muslimanske nacionalnosti.

769. Uzimajući u obzir Stanišićev položaj u to vrijeme, njegovu blisku vezu s Radovanom Karadžićem, kao i njegovu kontinuiranu podršku politici rukovodstva bosanskih Srba i SDS-a i učestvovanje u njenom provođenju, Pretresno vijeće smatra da je jedini razuman zaključak taj da je on bio svjestan namjere progona rukovodstva bosanskih Srba da prisilno premjeste i deportuju Muslimane i Hrvate sa teritorije BiH i da je Stanišić dijelio istu namjeru.

(i) Stanišićeva odgovornost za djela izvan okvira UZP-a

770. Budući da je Vijeće konstatovalo da je zajednički cilj UZP-a trebalo da bude ostvaren putem deportacije i nehumanih djela prisilnog premještanja, kao zločina protiv čovječnosti, i putem deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona, kao zločina protiv čovječnosti, iz

¹⁸⁷⁰ V. odjeljak o UZP-u.

toga slijedi da se ostala krivična djela koja se Stanišiću stavljaju na teret moraju ispitati u kontekstu treće kategorije udruženog zločinačkog poduhvata.

771. Kako je gore navedeno, Stanišić je namjeravao da trajno ukloni bosanske Muslimane i bosanske Hrvate sa teritorije planirane srpske države činjenjem određenih krivičnih djela. Nadalje, Stanišić je bio svjestan kriminalne prošlosti i sklonosti pripadnika snaga bosanskih Srba da čine krivična djela, a posebno pripadnika rezervnog sastava milicije RS, koji su bili mobilisani u prvim mjesecima sukoba kako bi to uklanjanje izvršili.

772. Pretresno vijeće konstatuje da je prisilno premještanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz BiH provedeno nametanjem nepodnošljivih životnih uslova poslije preuzimanja vlasti u navedenim gradovima i selima. Mogućnost da, u provođenju zajedničkog plana, restriktivne i diskriminatorne mjere protiv nesrba u tim gradovima i selima budu nametnute i održane sa diskriminatornom namjerom bila je u dovoljnoj mjeri stvarna da je Mićo Stanišić mogao da je predvidi, te da je on voljno preuzeo taj rizik.

773. Pretresno vijeće konstatuje da je, u provođenju zajedničkog plana, mogućnost protivpravnog zatočenja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u SJB-ovima, zatvorima i improvizovanim zatočeničkim centrima i logorima bila u dovoljnoj mjeri stvarna da je Mićo Stanišić mogao da je predvidi, te da je on voljno preuzeo taj rizik.

774. Pretresno vijeće konstatuje da je u atmosferi nacionalnog naboja tokom "reorganizacije" internih organa u opštinama mogućnost da, u provođenju zajedničkog plana, kako tokom napada i tokom preuzimanja vlasti u opštinama tako i u zatvorima, zatočeničkim centrima i logorima, budu počinjena lišavanja života s diskriminatornom namjerom bila u dovoljnoj mjeri stvarna da je Mićo Stanišić mogao da je predvidi, te da je on voljno preuzeo taj rizik.

775. Iako je konstatovalo da je u opštinama Ključ, Kotor-Varoš, Brčko, Višegrad, Vlasenica, Zvornik, Banja Luka i Prijedor došlo do istrebljenja, Vijeće se nije uvjerilo da je, u provođenju zajedničkog plana, mogućnost da ta lišavanja života u masovnim razmjerama budu počinjena bila u dovoljnoj mjeri stvarna da je Mićo Stanišić mogao da je predvidi. S tim u vezi, Vijeće napominje da je zaključilo da je Stojan Župljanin odgovoran za istrebljenje po trećoj kategoriji UZP-a. Vijeće naglašava da su dokazi u vezi sa Župljaninom bili drugačiji. Župljanin je imao saznanja o ubistvima koja su nad nesrpskim civilnim stanovništvom počinile neke od njemu potčinjenih snaga, ali je ipak nastavio da tim snagama daje zadatke vezane za operacije koje su se ticale nesrpskog stanovništva. Dokazi koje je tužilaštvo predložilo u vezi s Mićom Stanišićem nisu dovoljni da Vijeće dođe do istog zaključka u vezi sa zločinom istrebljenja. Prema tome, Vijeće će analizirati dokaze u vezi s

incidentima istrebljenja za koje je zaključilo da su počinjeni pod drugim vidovima odgovornosti, kako se stavljaju na teret u Optužnici, u sljedećem pododjeljku.

776. S obzirom na znanje Miće Stanišića o velikim razmjerama zatočavanja nesrpskog stanovništva po zatvorima, SJB-ovima, zatočeničkim centrima i logorima koje su čuvale oružane snage RS uz podršku pripadnika kako aktivnih tako i rezervnih snaga SJB-ova u pojedinačnim opštinama, koje je bilo odobreno njegovim neposrednim naredbama, Pretresno vijeće konstatuje da su kasnije mučenje, okrutno postupanje i druga nehumana djela, uključujući premlaćivanja i silovanje i nehumane uslove zatočenja, kao što su davanje obroka jedva dovoljnih za preživljavanje i nehigijenski i neadekvatni uslovi Mići Stanišiću bili predvidivi tokom protivpravnih zatočenja. Pretresno vijeće zaključuje da je, u provođenju zajedničkog plana, mogućnost da ta krivična djela budu počinjena s diskriminatornom namjerom bila u dovoljnoj mjeri stvarna da je Mićo Stanišić mogao da je predvidi, te da je on voljno preuzeo taj rizik.

777. Uzimajući u obzir dokaze o brojnim izvještajima i sastancima koji su se bavili sve većim brojem slučajeva pljačkanja, pretresa i zapljene, prisvajanja i pustošenja pokretne i nepokretne imovine bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrba u Opštinama – tokom preuzimanja vlasti u Opštinama, za vrijeme njihovog prebacivanja u zatočeničke centre i logore, dok su bili u zatočenju i tokom njihovog uklanjanja, pod pratnjom, sa teritorija koje su držali Srbi – Pretresno vijeće se uvjerilo da je, u provođenju zajedničkog plana, mogućnost da ta krivična djela budu počinjena s diskriminatornom namjerom bila u dovoljnoj mjeri stvarna da je Mićo Stanišić mogao da je predvidi, te da je on voljno preuzeo taj rizik.

778. Najzad, Pretresno vijeće konstatuje da je bezobzirno razaranje i nanošenje štete vjerskim i kulturnim objektima za koje je utvrđeno da je provedeno u okviru združenih napora da se uklone istorijski korijeni bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata za vrijeme preuzimanja vlasti u Opštinama i poslije njega bilo predvidivo Mići Stanišiću tokom provođenja zajedničkog plana. Pretresno vijeće se uvjerilo da je, u provođenju zajedničkog plana, mogućnost da ta krivična djela budu počinjena s diskriminatornom namjerom bila u dovoljnoj mjeri stvarna da je Mićo Stanišić mogao da je predvidi, te da je on voljno preuzeo taj rizik.

779. Uzimajući u obzir da je Pretresno vijeće zaključilo da su krivična djela protivpravnog zatočenja; nametanja i održavanja restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanja života; mučenja, okrutnog postupanja i nehumanih djela; uspostavljanja i održavanja nehumanih uslova života u zatočeničkim objektima; prisvajanja i pljačkanja imovine; kao i bezobzirnog razaranja i nanošenja štete vjerskim i kulturnim objektima, sva počinjena s diskriminatornom namjerom, Vijeće se

nadalje uvjerilo da ona čine djela u osnovi progona, čija je mogućnost bila u dovoljnoj mjeri stvarna da je Mićo Stanišić mogao da je predvidi, te da je on voljno preuzeo taj rizik.

780. Budući da je Pretresno vijeće donijelo gorenavedene zaključke, nije neophodno da donosi zaključke o drugim oblicima odgovornosti kojima se tereti u Optužnici, izuzev istrebljenja, koje se razmatra u sljedećem pododjeljku.

781. Pretresno vijeće će u odjeljku pod naslovom "Zaključci o odgovornosti optuženih za krivična djela počinjena u pojedinim opštinama" analizirati da li se zločini za koje je utvrđeno da su počinjeni u Opštinama mogu pripisati Mići Stanišiću ili nekom drugom učesniku UZP-a koji je, koristeći fizičke izvršioce, djelovao u cilju realizacije zajedničkog plana i namjere.

5. Stanišićeva odgovornost za istrebljenje po drugim vidovima odgovornosti koji mu se stavljaju na teret u Optužnici

782. Pošto je zaključilo da mogućnost da istrebljenje bude počinjeno u provođenju zajedničkog plana nije bila u dovoljnoj mjeri stvarna da bi je Mićo Stanišić mogao predvidjeti, Pretresno vijeće je konstatovalo da on, kao učesnik UZP-a, nije odgovoran za zločine istrebljenja koji su počinjeni u Opštinama. Pretresno vijeće će sada ispitati njegovu odgovornost za istrebljenje na osnovu drugih vidova odgovornosti koji mu se stavljaju na teret u Optužnici.

783. Pretresno vijeće podsjeća da je zaključilo da je istrebljenje počinjeno na sljedećim lokacijama:

- (a) Ključ: lišavanje života najmanje 144 žrtve u Biljanima 10. jula 1992. godine od strane srpske milicije, konkretno milicionera iz područne stanice Sanica u Ključu, i pripadnika VRS-a; i lišavanje života najmanje 76 žrtava 1. juna 1992. godine ispred škole u Velagićima od strane pripadnika VRS-a;
- (b) Kotor-Varoš: lišavanje života oko 26 muškaraca na putu prema Domu zdravlja u Kotor-Varošu i ispred njega 25. juna 1992. godine, od kojih su njih 18 ubile srpske snage, pet pripadnici Specijalnog odreda milicije CSB-a Banja Luka, dvojicu srpski vojnici, a jednog pripadnik redovnog sastava milicije;
- (c) Prijedor: lišavanje života oko 800 ljudi tokom napada snaga bosanskih Srba na Kozarac u periodu od 24. maja do avgusta 1992. godine; lišavanje života 68 osoba u Briševu od strane bosanskih Srba, pripadnika 5. kozaračke brigade, 27. maja 1992. godine; lišavanje života 74 osobe u Biščanima i Čarakovu od strane vojnika, bosanskih Srba, u julu 1992. godine;

- lišavanje života najmanje 60 osoba na fudbalskom stadionu u Ljubiji i rudniku Kipe od strane vojnika, bosanskih Srba, oko 25. jula 1992. godine; lišavanje života oko 128 zatočenika od strane pripadnika vojske bosanskih Srba u sobi 3 u logoru Keraterm, koji je osnovala, čuvala i vodila srpska milicija; lišavanje života 95 zatočenika u logoru Omarska u periodu od kraja juna do kraja jula 1992. godine, koji su zajednički vodile srpska milicija i vojska; i lišavanje života oko 150–200 muškaraca Muslimana na Korićanskim stijenama od strane pripadnika Prijedorskog interventnog voda 21. avgusta 1992. godine;
- (d) Brčko: lišavanje života oko 250 žrtava u maju 1992. godine u Brčkom od strane srpskih snaga, uključujući pripadnike milicije koji su lišili života četiri osobe;
- (e) Višegrad: lišavanje života 66 osoba u jednoj kući u Pionirskoj ulici 14. juna 1992. godine ili približno tog datuma i na obali rijeke Drine 7. juna 1992. godine ili približno tog datuma od strane, između ostalih, Milana Lukića, pripadnika srpskih rezervnih snaga milicije u Višegradu i vođe jedne paravojne grupe, i Sredoja Lukića, pripadnika srpskih redovnih snaga milicije u Višegradu;
- (f) Vlasenica: lišavanje života više od 20 osoba 2. juna 1992. godine u Drumu od strane pripadnika TO-a i Specijalne jedinice milicije u Vlasenici; i lišavanje života najmanje 28 osoba 21. maja 1992. godine u Novoj Kasabi od strane srpskih vojnika;
- (g) Zvornik: lišavanje života oko 85 osoba 30. maja 1992. godine u školi u Drinjači od strane pripadnika Belih orlova i arkanovaca; lišavanje života oko 352 osobe u periodu od 1. do 8. juna 1992. godine u Gerinoj klaonici i u Tehničkoj školi u Karakaju od strane pripadnika čete TO-a u Karakaju i drugih uniformisanih Srba, uključujući ljude u sivomaslinastim uniformama kakve su nosili pripadnici JNA; lišavanje života 20 osoba početkom juna 1992. godine u Tehničkoj školi u Karakaju od strane pripadnika srpskog TO-a; i lišavanje života 34 muškarca u Domu kulture u Čelopeku u junu 1992. godine od strane pripadnika paravojnih formacija koji su pripadali Torinoj grupi, kao i od strane Dušana Repića i pripadnika njegove paravojne grupe, te pripadnika Žutih osa;
- (h) Banja Luka: lišavanje života 20 osoba 7. jula 1992. godine od strane milicionera u Sanskom Mostu prilikom prebacivanja zatvorenika iz Betonirke u Sanskom Mostu na Manjaču.
- (a) Stanišićeva odgovornost po drugim vidovima odgovornosti na osnovu člana 7(1) Statuta

784. Kako je gore napomenuto, Optužnica alternativno tereti Stanišića individualnom krivičnom odgovornošću za podsticanje ili pomaganje i podržavanje zločina istrebljenja. U vezi s optužbom za

podsticanje, u Optužnici se navodi da je Stanišić direktno namjeravao ili bio svjestan znatne vjerovatnoće da će izvršenje radnji i postupaka koje je on podstakao biti skopčano s istrebljenjem ili će dovesti do njega. U vezi s optužbom za pomaganje i podržavanje, u Optužnici se navodi da je Mićo Stanišić bio svjestan da će istrebljenje vjerovatno biti počinjeno i da će svojim djelima ili propustima doprinijeti njihovom činjenju.¹⁸⁷¹

785. Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza koji pokazuju da je Stanišić u gorenavedenim incidentima naveo izvršioce da počine zločin istrebljenja, s direktnom namjerom u vezi s njegovim podsticanjem. Stoga, Pretresno vijeće zaključuje da Stanišić nije krivično odgovoran za podsticanje zločina istrebljenja.

786. Pretresno vijeće zaključuje da, uprkos umiješanosti milicije u činjenje istrebljenja u nekim slučajevima, nema dokaza da su Stanišićeva djela ili propusti bili direktno usmjereni ka pomaganju, ohrabriranju ili pružanju moralne podrške činjenju istrebljenja ni da je on bio svjestan namjere izvršilaca da počine taj zločin. Stoga, Pretresno vijeće zaključuje da Stanišić nije krivično odgovoran za pomaganje i podržavanje zločina istrebljenja.

(b) Stanišićeva odgovornost na osnovu člana 7(3) Statuta

787. Pretresno vijeće podsjeća da na osnovu člana 7(3) Statuta nadređeni može snositi krivičnu odgovornost za propust da preduzme nužne i razumne mjere bilo da spriječi podređenog da počini zločin u nadležnosti Međunarodnog suda bilo da kazni podređenog što je počinio zločin, ako postoje sljedeća obilježja: (a) odnos nadređeni-podređeni; (b) da je nadređeni znao ili je bilo razloga da zna da će krivično djelo biti počinjeno, da je njegovo činjenje u toku ili da je već počinjeno; i (c) propust da se preduzmu nužne i razumne mjere za sprečavanje ili kažnjavanje dotičnog ponašanja.

788. Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza koji pokazuju da je Stanišić znao ili da je bilo razloga da zna da će zločin istrebljenja biti počinjen, da je njegovo činjenje u toku ili da je već počinjen u vezi s opštinama Ključ, Kotor-Varoš, Brčko, Višegrad, Vlasenica, Zvornik, Banja Luka ili Prijedor, izuzev u vezi s incidentom na Korićanskim stijenama. Stoga, drugi uslov koji je neophodan za odgovornost nadređenog, kako je gore navedeno, nije zadovoljen ni za jedan od incidenata, izuzev onog na Korićanskim stijenama. S obzirom na to, Pretresno vijeće ne smatra potrebnim da se bavi ostalim uslovima u odnosu na druge incidente. Pretresno vijeće će sada analizirati daljnju Stanišićevu odgovornost u vezi s Korićanskim stijenama.

¹⁸⁷¹ Optužnica, par. 14-15.

789. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da je oko 150–200 ljudi 21. avgusta 1992. godine ubijeno na Korićanskim stijenama od strane prijedorskih milicionera, posebno pripadnika Prijedorskog interventnog voda.¹⁸⁷²

790. Pretresno vijeće podsjeća da su Dušan “Dule” Janković i Milutin Čađo bili neposredno podređeni Simi Drljači. Čađo je osnovao Prijedorski interventni vod, jedinicu civilne milicije SJB-a Prijedor, negdje u junu 1992. godine. Na čelu dva odjeljenja Prijedorskog interventnog voda, pod sveukupnom komandom Miroslava Paraša, bili su Pero Čivčić i Dragoljub Gligić. To je bila veoma disciplinovana jedinica koja je izvršavala zapovijesti svojih komandanata i svakog jutra ispred zgrade SJB-a u Prijedoru od njih dobijala instrukcije. Ta jedinica je pridruživana vojsci prema potrebi.¹⁸⁷³

791. Pretresno vijeće konstatuje da je Prijedorski interventni vod bio pod komandom Sime Drljače kao načelnika SJB-a u Prijedoru i da je bio dio redovnog komandnog lanca MUP-a RS. Simu Drljaču formalno je imenovao Stojan Župljanin 30. jula 1992. godine, pri čemu je to imenovanje važno retroaktivno od 29. aprila 1992. godine, u skladu sa Stanišićevom odlukom od 25. aprila 1992. godine.¹⁸⁷⁴ Simo Drljača je bio neposredno podređen Stojanu Župljaninu, načelniku CSB-a Banja Luka, koji je pak bio neposredno podređen Stanišiću kao ministru MUP-a RS koji je vršio sveukupno rukovođenje i komandovanje Ministarstvom.

792. Pretresno vijeće podsjeća da je Stanišić, kao ministar, imao i da je efektivno koristio ovlaštenje da imenuje, disciplinski kažnjava i otpušta načelnike CSB-ova i SJB-ova; da raspoređuje jedinice milicije za borbene operacije; i da naređuje istrage o krivičnim djelima koja je počinio MUP RS. Pored toga, Pretresno vijeće podsjeća da je zadatak Ministarstva, između ostalog, bio da neposredno rukovodi aktivnostima vezanim za nacionalnu bezbjednost i da nadzire, usmjerava i koordinira aktivnosti CSB-ova i SJB-ova MUP-a RS.

793. Na osnovu gorenavedenog, Pretresno vijeće zaključuje da je Stanišić imao efektivnu kontrolu nad pripadnicima SJB-a Prijedor SJB, uključujući Prijedorski interventni vod. Dakle, , između Stanišića i milicije u Prijedoru, uključujući Prijedorski interventni vod, u vrijeme kad su izvršili istrebljenje na Korićanskim stijenama postojao je odnos nadređeni-podređeni, u smislu člana 7(3) Statuta. Pretresno vijeće će se sada osvrnuti na drugi i treći uslov na osnovu člana 7(3) Statuta.

¹⁸⁷² V. odjeljak pod naslovom Prijedor.

¹⁸⁷³ V. odjeljak pod naslovom Prijedor.

¹⁸⁷⁴ V. odjeljak pod naslovom Prijedor.

794. Pretresno vijeće podsjeća na to da je Stanišić, prema vlastitim riječima, za incident na Korićanskim stijenama prvi put saznao dva ili tri dana nakon što se on dogodio od Živka Bojića, pripadnika odjeljenja za suzbijanje kriminaliteta u CSB-u Banja Luka. Poslije toga, Stanišić je 31. avgusta 1992. godine izdao naredbu da se istraže ta ubistva. U to vrijeme, on je na osnovu razgovora s Bojićem već znao da je obavljen uviđaj u kojem je učestvovao i istražni sudija. Ovo je u skladu s drugim dokazima da su bile dvije posjete pripadnika MUP-a i drugih službenih lica mjestu zločina 23. i 30. avgusta 1992. godine. Pretresno vijeće nadalje podsjeća da je Marinko Kovačević, zamjenik tužioca osnovnog suda u Banjoj Luci, u svjedočenju rekao da je radio na tom slučaju nakon što je od Župljanina dobio krivičnu prijavu 8. septembra 1992. godine.¹⁸⁷⁵ Još krajem novembra 1992. godine Župljanin je tvrdio da je istraga u toku, o čemu svjedoči intervju koji je dao za *ABC Nightline*.

795. U to vrijeme, Mićo Stanišić je bio svjestan da, pored lokalne milicije i istražnog sudije koji su istraživali tu stvar, vojska takođe istražuje zločin i da je Predsjedništvo uputilo ministra odbrane na to područje ubrzo nakon što je zločin prijavljen. Iako je istraga o zločinu na Korićanskim stijenama 1992. godine provedena s ciljem da se zaštite počiniooci, kako je bilo riječi u odjeljku o individualnoj krivičnoj odgovornosti Stojana Župljanina, Pretresno vijeće konstatuje da, na osnovu informacija koje su mu u to vrijeme stajale na raspolaganju, Stanišić nije imao razloga da posumnja da istraga nije poštena.

796. U vezi sa Stanišićevim navodnim propustom da spriječi, Pretresno vijeće zaključuje da tužilaštvo nije uspjelo da dokaže da je Stanišić znao ili da je bilo razloga da zna da će istrebljenje biti počinjeno ili da se čini na Korićanskim stijenama. Isto tako, tužilaštvo nije dokazalo ni da je Stanišić propustio da preduzme nužne i razumne mjere kako bi spriječio zločin.

797. U vezi sa Stanišićevim navodnim propustom da kazni, Pretresno vijeće konstatuje da je Stanišić naredio istragu o zločinu na Korićanskim stijenama ubrzo nakon što je saznao za taj zločin. Izdavanjem tog naređenja, uz saznanje da istražni sudija učestvuje u istrazi, Stanišić je preduzeo sve što je bilo realno moguće u okviru njegove nadležnosti da identifikuje i kazni počinioce. Uzimajući u obzir razmjere zločina i činjenicu da je u novembru 1992. godine Župljanin javno tvrdio da je istraga u toku, bilo je razumno da Stanišić očekuje da se, od vremena njegove naredbe od 31. avgusta do vremena njegove ostavke krajem 1992. godine, istraga o zločinu na Korićanskim stijenama vodila u skladu s relevantnim zakonom. Pored toga, Pretresno vijeće uzima u obzir da je tokom svog drugog ministarskog mandata u MUP-u RS 1994. godine Stanišić posumnjao da je učinjen pokušaj da se taj incident prikrije i da je zadužio Bjeloševića, Mačara i Bojića da na

¹⁸⁷⁵ V. takođe pododjeljak "Župljaninova uloga u istrazi o masakru na Korićanskim stijenama u Skender-Vakufu" u odjeljku o individualnoj krivičnoj odgovornosti Stojana Župljanina.

odgovarajući način istraže taj zločin. Pretresno vijeće, stoga, zaključuje da je Stanišić znao da je zločin istrebljenja počinjen na Korićanskim stijenama; međutim, tužilaštvo nije dokazalo da je Stanišić propustio da preduzme nužne i razumne mjere kako bi kaznio počinioce istrebljenja počinjenog na Korićanskim stijenama.

798. Prema tome, Pretresno vijeće zaključuje da Stanišić ne snosi krivičnu odgovornost za ovaj zločin na osnovu člana 7(3) Statuta. Pretresno vijeće, stoga, oslobađa Miću Stanišića odgovornosti po optužbama iz tačke 2 Optužnice.

C. Zaključci o odgovornosti optuženih za krivična djela počinjena u pojedinim opštinama

799. Pretresno vijeće će sada ocijeniti da li se Mići Stanišiću, Stojanu Župljaninu ili bilo kojem drugom učesniku u UZP-u može pripisati odgovornost za krivična djela počinjena u pojedinim opštinama.

800. Pretresno vijeće će dolje u tekstu iznijeti svoje zaključke u vezi sa krivičnim djelima za koja odgovornost snose optuženi. Međutim, u slučaju nedopustive kumulativnosti tih krivičnih djela, Pretresno vijeće u Dispozitivu ove Presude neće iznositi osude.

1. Banja Luka

801. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od 3. aprila 1992. do decembra 1992. godine u opštini Banja Luka počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Banjoj Luci bili sljedeći: (a) pripadnici 1. krajiškog korpusa pod komandom Božidara Popovića i pripadnici vojne policije 1. krajiškog korpusa; (b) lokalni Krizni štab; (c) Krizni štab ARK-a; (d) SOS; i (e) pripadnici snaga milicije, uključujući pripadnike banjalučkog Specijalnog odreda milicije, CSB-a Banja Luka, SNB-a, kao i pripadnike milicije iz Prijedora, Sanskog Mosta, Ključa i drugih Opština ARK-a.

802. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske opštinske vlasti u Banjoj Luci formirale Krizni štab, koji je provodio zahtjeve SOS-a. Zahtjevi SOS-a bili su istovjetni zahtjevima rukovodstva SDS-a na Palama, među kojima su bili učesnici u UZP-u Biljana Plavšić, Momčilo Krajišnik i Radovan Karadžić. Utvrđeno je da su učesnici u tom UZP-u bili i čelni članovi Kriznog štaba ARK-a i istaknuti članovi SDS-a Vojislav Kuprešanin, Radoslav Brđanin i političar iz ARK-a Predrag Radić. U vezi sa zločinima počinjenim na Manjači, Pretresno vijeće podsjeća da je taj logor bio u nadležnosti 1. krajiškog korpusa i da je upravnik logora bio Božidar Popović. Prvi krajiški korpus bio je pod sveukupnom komandom i kontrolom generala Momira Talića, učesnika u UZP-u, a

Vijeće je utvrdilo da je Talić za uslove u logoru saznao najkasnije u junu 1992. godine. Pretresno vijeće takođe podsjeća da su pripadnici službi državne i javne bezbjednosti MUP-a RS iz Opština ARK-a transportovali ljude na Manjaču, pomagali vojsci prilikom obezbjeđenja i učestvovali u ispitivanju zatočenika. Stojan Župljanin, koji je znao za učešće milicije u radu Manjače, vršio je *de jure* i *de facto* kontrolu nad tim snagama MUP-a RS. Najzad, Pretresno vijeće konstatuje da su pripadnici banjalučkog Specijalnog odreda milicije i grupa iz crvenog kombija koja je činila zločine nad nesrpskim stanovništvom u Banjoj Luci bili radnici milicije pod komandom Stojana Župljanina, koji je vršio najvišu funkciju u miliciji ARK-a. Milicija u Banjoj Luci, posredstvom Župljanina, bila je u sastavu MUP-a RS, koji je bio pod sveukupnom kontrolom Miće Stanišića. Pretresno vijeće konstatuje da su gorepomenuti učesnici u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Banjoj Luci za činjene zločina, postupali u skladu sa zajedničkim planom.

803. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage u Banjoj Luci, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

804. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Banjoj Luci, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela (izuzev istrebljenja) predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), nehumana djela (tačka 8) i ostala djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Banja Luka, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁷⁶ Vijeće podsjeća na svoj zaključak da Mićo Stanišić nije krivično odgovoran za krivično djelo istrebljenja (tačka 2).

805. Pretresno vijeće podsjeća da je Stojan Župljanin bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Banjoj Luci, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da su sva preostala krivična djela predstavljala predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Stojan Župljanin svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena.

¹⁸⁷⁶ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

Pretno vijeće zaključuje da je Stojan Župljanin odgovoran za krivična djela istrebljenja (tačka 2), ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), nehumana djela (tačka 8) i ostala djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Banja Luka, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁷⁷ Vijeće podsjeća da taj zaključak ne obuhvata oduzimanje svote od više od 300 DM od nesrba koji su napuštali Opštine ARK-a, za šta je Župljanin, prema mišljenju Pretnog vijeća, odgovoran na osnovu naređivanja kao vida odgovornosti.

2. Bijeljina

806. Pretno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od aprila 1992. pa do kraja 1992. godine u opštini Bijeljina počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 9 i 10 Optužnice. Pretno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Bijeljini bili lokalni Krizni štab; pripadnici VRS-a, uključujući Istočnobosanski korpus VRS-a; pripadnici lokalne milicije pod komandom Predraga Ješurića, koji je do jula 1992. godine bio načelnik CSB-a, a do kraja perioda obuhvaćenog Optužnicom pripadnik MUP-a RS u Bijeljini; Specijalna jedinica Duška Malovića; ljudi koje je predvodio Vojkan Đurković i među kojima su povremeno bili lokalni milicioneri; i paravojne snage, uključujući Arkanove Tigrove, Mauzerove Pantere, kao i Bele orlove.

807. Pretno vijeće podsjeća da su postojali bliski odnosi između SDS-a, Kriznog štaba i Mauzerovih Pantera u Bijeljini. Među članovima lokalnog Kriznog štaba bili su načelnik SNB-a Drago Vuković; načelnik CSB-a Predrag Ješurić; predsjednik lokalnog SDS-a Moco Stanković; i Ljubiša Savić zvani Mauzer, koji je bio predsjednik Kriznog štaba od juna 1992. godine. Dok je predsjedavao bijeljinskim Kriznim štabom, Mauzer, učesnik u UZP-u, i dalje je bio komandant Pantera. Pretno vijeće podsjeća da je lokalni Krizni štab usvojio politiku SDS-a da koristi lokalnu miliciju, ljude Vojkana Đurkovića i Specijalnu jedinicu Duška Malovića za činjenje zločina u Bijeljini. Neke od tih zločina organizovali su Đurković, Ješurić i Puzović iz MUP-a Srbije, a neki su počinjeni po nalogu Drage Vukovića, zaduženog za provođenje plana Kriznog štaba da se među Muslimanima stvori atmosfera straha kako bi oni bili prisiljeni da napuste opštinu. Pretno vijeće podsjeća da su pripadnici MUP-a RS pod komandom Predraga Ješurića, za kojeg je utvrdilo da je bio učesnik u UZP-u i da je bio pod sveukupnom kontrolom Miće Stanišića, djelovali u dogovoru s paravojnim grupacijama i činili zločine u Bijeljini. Mićo Stanišić je takođe direktno naredio Specijalnoj jedinici milicije Duška Malovića da izvrši mobilizaciju vojnih obveznika. Pretno vijeće takođe podsjeća da je VRS upravljao logorom Batković i bio za njega nadležan. Komandant tog logora najprije je bio potpukovnik Momčilo Despot, a kasnije Velibor Stojanović, a obojica su

¹⁸⁷⁷ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

bila pod sveukupnom komandom i kontrolom učesnika u UZP-u Ratka Mladića. VRS je djelovao u dogovoru s lokalnom milicijom, ljudima Vojkana Đurkovića i Mauzerovim Panterima u činjenju zločina u logoru Batković. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su pripadnici VRS-a bili "potpuno svjesni" uslova u tom logoru. Najzad, Vijeće podsjeća da je Biljana Plavšić javno pohvalila Arkana za "dobro obavljen posao" "spašavanja" lokalnog srpskog stanovništva od muslimanske opasnosti u Bijeljini. Pretresno vijeće konstatuje da su gorepomenuti učesnici u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Bijeljini za činjenje zločina, postupali u skladu sa zajedničkim planom.

808. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage u Bijeljini, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

809. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Bijeljini, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Bijeljina, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁷⁸

3. Bileća

810. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od 10. juna 1992. do decembra 1992. godine u opštini Bileća počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Bileći bili pripadnici milicije iz SJB-a Bileća pod komandom načelnika Miroslava Duke, kao i paravojsne snage, uključujući pripadnike Belih orlova i paravojske predvođene oficirom JNA Jorgićem.

811. Pretresno vijeće je utvrdilo da je milicija saradivala s paravojskom u činjenju zločina nad Muslimanima u Bileći. Milicija i Beli orlovi predvođeni Miroslavom Dukom ili uz njegovo odobrenje hapsili su Muslimane i tukli zatvorenike u Đačkom domu. Pretresno vijeće je takođe utvrdilo da je za zatočeničke centre u Bileći bila zadužena milicija iz Bileće. Milicija iz Bileće pod komandom Miroslava Duke bila je u sastavu MUP-a RS, koji je bio pod kontrolom Miće Stanišića.

¹⁸⁷⁸ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života.

Pretno vijeće konstatuje da je Mićo Stanišić, učesnik u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Bileći za činjenje zločina, postupao u skladu sa zajedničkim planom.

812. Pretno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

813. Pretno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Bileći, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1) (uz ograde iznesene u sljedećem paragrafu), za koja je Pretno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Bileća, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁷⁹

814. Premda je Pretno vijeće utvrdilo da su srpske snage pljačkale i uništavale imovinu Muslimana i razorile džamije u Bileći, zbog ograničene količine dokaza o tome ko je tačno počinio ta djela Vijeće smatra da tužilaštvo nije dokazalo da se ona mogu pripisati Mići Stanišiću ili nekom drugom učesniku u UZP-u. Pretno vijeće, stoga, zaključuje da Mićo Stanišić nije odgovoran po optužbama za prisvajanje ili pljačkanje imovine i bezobzirno razaranje iz tačke 1 za Bileću.

4. Bosanski Šamac

815. Pretno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od aprila 1992. do decembra 1992. godine u opštini Bosanski Šamac počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 i 10 Optužnice. Pretno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Bosanskom Šamcu bili pripadnici 17. taktičke grupe JNA pod komandom Stevana Nikolića (u čijem je sastavu bio 4. odred pod komandom Radovana Antića); pripadnici vojne policije; pripadnici lokalne milicije pod komandom načelnika SJB-a Stevana Todorovića; članovi Kriznog štaba Bosanski Šamac na čelu s Blagojem Simićem; i pripadnici Crvenih beretki i Sivih vukova predvođeni Draganom Đorđevićem zvanim Crni.

¹⁸⁷⁹ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

816. Pretresno vijeće je utvrdilo da su Stevan Todorović i Blagoje Simić bili učesnici u UZP-u. Todorović i Simić svakodnevno su se sastajali sa Slobodanom Miljkovićem zvanim Lugar i Draganom Đorđevićem zvanim Crni. Pripadnici Crvenih beretki i Sivih vukova u Bosanskom Šamcu djelovali su po uputstvima Simića i Todorovića. U dogovoru s drugim srpskim snagama u Bosanskom Šamcu, 17. taktička grupa je učestovala u činjenju zločina, uz znanje i saradnju Blagoja Simića i Kriznog štaba. Lokalna milicija je, posredstvom Todorovića, bila direktno potčinjena MUP-u RS, koji je bio pod kontrolom Miće Stanišića, učesnika u UZP-u. Pretresno vijeće konstatuje da su gorepomenuti učesnici u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Bosanskom Šamcu za činjenje zločina, postupali u skladu sa zajedničkim planom.

817. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage u Bosanskom Šamcu, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

818. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Bosanskom Šamcu, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Bosanski Šamac, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁸⁰

5. Brčko

819. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od 1. maja 1992. do decembra 1992. godine u opštini Brčko počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Brčkom bili pripadnici lokalne milicije; pripadnici JNA i VRS-a; i pripadnici srpskih paravojnih organizacija, uključujući Crvene beretke na čelu s Draganom Vasiljkovićem zvanim Kapetan Dragan.

¹⁸⁸⁰ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

820. Pretresno vijeće je utvrdilo da je Đorđe Ristanić, član SDS-a i predsjednik Skupštine opštine, bio jedan od učesnika u UZP-u. Logor Luka bio je pod kontrolom ili SDS-a Bijeljina ili milicije iz Brčkog. Goran Jelisić je djelovao po uputstvima SDS-a Bijeljina ili milicije iz Brčkog. Vijeće podsjeća da su pripadnici milicije iz Brčkog, pripadnici srpskih paravojnih organizacija i pripadnici JNA i VRS-a hapsili i zatočavali Muslimane i Hrvate. Vijeće takođe podsjeća da su Goran Jelisić, Ranko Češić iz Crvenih beretki, pripadnici milicije iz Brčkog, pripadnici JNA i VRS-a i pripadnici srpskih paravojnih organizacija "redovno tukli zatočenike" u zatočeničkim centrima u Brčkom. Milicija iz Brčkog bila je pod komandom načelnika SJB-a Dragana Veselića, a on je pak bio potčinjen MUP-u RS, koji je bio pod kontrolom Miće Stanišića. Pretresno vijeće konstatuje da su gorepomenuti učesnici u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Brčkom za činjenje zločina, postupali u skladu sa zajedničkim planom.

821. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage u Brčkom, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

822. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Brčkom, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela (izuzev istrebljenja) predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), druga nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1) (uz ograde iznesene u sljedećem paragrafu), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Brčko, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁸¹ Vijeće podsjeća na svoj zaključak da Mićo Stanišić ne snosi krivičnu odgovornost za krivično djelo istrebljenja (tačka 2).

823. Premda je Pretresno vijeće utvrdilo da su srpske snage i "pripadnici srpskih paravojnih organizacija" pljačkali i uništavali imovinu Muslimana i razorili džamije u Brčkom, zbog ograničene količine dokaza o tome ko je tačno počinio ta djela Vijeće smatra da tužilaštvo nije dokazalo da se ona mogu pripisati Mići Stanišiću ili nekom drugom učesniku u UZP-u. Pretresno vijeće, stoga, smatra da Mićo Stanišić nije odgovoran po optužbi za bezobzirno razaranje iz tačke 1 za opštinu Brčko.

¹⁸⁸¹ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

6. Doboj

824. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od 2. maja 1992. ili približno tog datuma pa do decembra 1992. godine u opštini Doboj počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 5, 6, 7, 8, 9 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Doboju bili JNA; lokalna srpska milicija, uključujući rezervni sastav milicije; pripadnici banjalučkog Specijalnog odreda milicije; pripadnici paravojnih organizacija, uključujući Crvene beretke, martićevce i Predine vukove; lokalni Krizni štab; pripadnici Ministarstva pravde; i pripadnici vojske, uključujući rezervni sastav.

825. Pretresno vijeće je utvrdilo da su pripadnici lokalne milicije, JNA, Crvene beretke (koje su bile na platnom spisku CSB-a Doboj) i druge srpske paravojne snage zauzele Doboj. Nakon tog zauzimanja, srpski Krizni štab preuzeo je kontrolu nad opštinom. Pripadnici paravojnih organizacija, uključujući Crvene beretke i martićevce, hapsili su Muslimane i Hrvate i odvodili ih u zgradu CSB-a Doboj, a zatim u Centralni zatvor u Doboju. Premda su Centralni zatvor u Doboju i svi zatvorski čuvari, uključujući upravnika, Miroslava Vidića, bili pod upravom Ministarstva pravde RS, njihov rad zapravo je kontrolisao lokalni Krizni štab. Pretresno vijeće je zaključilo da je načelnik CSB-a Doboj, Andrija Bjelošević, bio učesnik u UZP-u. Bjelošević je prešutno odobravao izživljavanje pripadnika paravojnih organizacija nad zatočenim Muslimanima i Hrvatima. Bjelošević je bio obaviješten o zločinima koje su činili pripadnici Crvenih beretki, banjalučkog Specijalnog odreda milicije i raznih paravojnih grupa, uključujući Predine vukove i martićevce. Milicija iz Doboja pod komandom načelnika Bjeloševića i banjalučki Specijalni odred milicije u nadležnosti Stojana Župljanina bili su potčinjeni MUP-u RS, koji je bio pod kontrolom Miće Stanišića. Pretresno vijeće konstatuje da su gorepomenuti učesnici u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Doboju za činjenje zločina, postupali u skladu sa zajedničkim planom.

826. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage u Doboju, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

827. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Doboju, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće

zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), druga nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Doboju, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁸²

7. Donji Vakuf

828. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od približno maja 1992. do septembra 1992. godine u opštini Donji Vakuf počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Donjem Vakufu bili pripadnici 19. partizanske divizije JNA i 19. pješadijske brigade VRS-a; pripadnici vojne policije; pripadnici milicije, uključujući radnike SJB-a Donji Vakuf pod komandom načelnika Rajka Kisina, odnosno, počev od 13. juna 1992. godine, pod komandom načelnika Boška Savkovića.

829. U januaru 1992. godine, komandir lokalne milicije u Donjem Vakufu formirao je, uz pomoć CSB-a Banja Luka, zasebni srpski SJB. Nedeljko Ninković, predsjednik Opštinskog odbora SDS-a, pridružio se ARK-u u februaru 1992. godine i formirao srpsku Skupštinu opštine. Pripadnici redovnog i rezervnog sastava milicije u Donjem Vakufu bili su, preko CSB-a Banja Luka pod komandom Stojana Župljanina, potčinjeni MUP-u RS pod kontrolom Miće Stanišića. Najkasnije od 13. juna 1992. godine vojnici u Donjem Vakufu bili su pod komandom potpukovnika Branislava Grujića iz 19. partizanske divizije, koji je naređenja primao od pukovnika Stanislava Galića, komandanta 30. partizanske divizije JNA, koja je pak bila pod sveukupnom komandom i kontrolom generala Momira Talića, učesnika u UZP-u. Devetnaesta partizanska divizija imenovala je Savkovića za načelnika SJB-a Donji Vakuf, a Sekulu Šišića, kapetana u vojsci, za komandira milicije u SJB-u. Kad je riječ o uništavanju objekata i imovine Muslimana u Donjem Vakufu od strane ljudi u uniformama JNA i jedne naoružane formacije bosanskih Srba, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvući iz dokaza taj da su te zločine počinili pripadnici srpske vojske pod komandom lokalnog VRS-a. Od sredine juna 1992. godine srpski vojnici, vojna policija i redovna milicija hapsili su i zatočavali Muslimane i Hrvate na raznim mjestima u opštini. Pretresno vijeće je utvrdilo da je i u skladištu TO-a i u preduzeću "Vrbaspromet" komandant bio Miodrag Đurkić, da su u skladištu TO-a radili pripadnici VRS-a, kao i da su zločine na oba mjesta počinili pripadnici VRS-a. VRS-om u cjelini rukovodio je i komandovao Ratko Mladić – jedan od učesnika u UZP-u. Pretresno vijeće konstatuje da su

¹⁸⁸² Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

gorepomenuti učesnici u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Donjem Vakufu za činjenje zločina, postupali u skladu sa zajedničkim planom.

830. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage u Donjem Vakufu, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

831. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Donjem Vakufu, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Donji Vakuf, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁸³

832. Pretresno vijeće podsjeća da je Stojan Župljanin bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Donjem Vakufu, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Stojan Župljanin svojim učešćem u tom poduhvatu svojevolumeno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Stojan Župljanin odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Donji Vakuf, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁸⁴

8. Gacko

833. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od početka 1992. do decembra 1992. godine u opštini Gacko počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Gacku bili Užički korpus JNA;

¹⁸⁸³ Protivpravno zatočenje; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

¹⁸⁸⁴ Protivpravno zatočenje; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

redovni i rezervni sastav milicije SJB-a Gacko; pripadnici TO-a; i pripadnici paravojskih formacija, uključujući Crvene beretke i Bele orlove.

834. Na čelu Kriznog štaba Gacko bio je Zdravko Zirojević, a neki od članova su bili Vojin Popović, načelnik SJB-a Gacko; Šarović, vođa jedne paravojske organizacije; i Lučić, komandant TO-a. Popović i kapetan Ljubo Jorgić, komandant Belih orlova, koordinirali su hapšenja Muslimana. Zatočenički centar u hotelu kod termoelektrane bio je pod komandom Radinka Ćorića i kasnije Ranka Ignjatovića, pripadnika milicije, koji su naredjenja primali od Popovića i Božidara Vučurevića, predsjednika SAO Hercegovina. Pripadnici milicije iz Gacka, paravojske organizacije, i srpski vojnici izjavljivali su se nad zatočenim Muslimanima i Hrvatima u hotelu kod termoelektrane. Pripadnici milicije i JNA prisilno su uklonili Muslimane iz Gacka i oni su odvezeni po naredjenju Ratnog predsjedništva. Vijeće podsjeća da je general Momčilo Perišić bio glavnokomandujući snaga JNA na tom području. Vijeće takođe podsjeća da je milicija iz Gacka bila u sastavu MUP-a RS, koji je bio pod kontrolom Miće Stanišića. Pretresno vijeće konstatuje da je Mićo Stanišić, učesnik u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Gacku za činjenje zločina, postupao u skladu sa zajedničkim planom.

835. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage u Gacku, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

836. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Gacku, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Gacko, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁸⁵

¹⁸⁸⁵ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

9. Ilijaš

837. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od sredine marta 1992. do sredine avgusta 1992. godine u opštini Ilijaš počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 5, 6, 7, 8 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Ilijašu bili lokalni Krizni štab; srpski vojnici i vojna policija; i pripadnici SJB-a Ilijaš pod komandom načelnika Milorada Marića.

838. Vijeće podsjeća da je Ratko Adžić, predsjednik lokalnog Kriznog štaba i komandant srpskih snaga bezbjednosti, pozvao arkanovce da pomognu Kriznom štabu u Ilijašu. Vijeće takođe podsjeća da je, nakon naređenja milicije za predaju oružja, većina Muslimana iz Lješeva napustila svoje selo. Momčilo Mandić, jedan od učesnika u UZP-u, razgovarao je o napadu na Gornju Bioču dan prije samog napada i rekao da će stanovnici tog sela biti protjerani. Zajedno sa srpskim vojnicima i vojnom policijom, milicija iz Ilijaša učestvovala je u napadu na Lješevu i u njegovom zauzimanju, kao i u zatočavanju, ispitivanju i zlostavljanju Muslimana u zgradi SJB-a, školi u Gornjoj Bioči, željezničkoj stanici Podlugovi i skladištu preduzeća "Iskra". Milicija iz Ilijaša bila je u sastavu MUP-a RS, koji je bio pod kontrolom Miće Stanišića. Pretresno vijeće konstatuje da su gorepomenuti učesnici u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Ilijašu za činjenje zločina, posturali u skladu sa zajedničkim planom.

839. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

840. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Ilijašu, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Ilijaš, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁸⁶

¹⁸⁸⁶ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; bezobzirno razaranje gradova i sela; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

10. Ključ

841. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od aprila do decembra 1992. godine u opštini Ključ počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Ključu bili 6. krajiška brigada JNA, koja je ušla u sastav 1. krajiškog korpusa VRS-a, 30. partizanska brigada i pripadnici VRS-a pod komandom Jovana Kevca; pripadnici SJB-a Ključ i područne stanice Sanica, čiji je načelnik bio Vinko Kondić; lokalni Krizni štab; i pripadnici Belih orlova.

842. Pretresno vijeće podsjeća da su 6. krajiška brigada, srpske paravojne snage i pripadnici milicije primjenom sile zauzeli Ključ. VRS je granatirao sela u opštini Ključ nakon upozorenja lokalnog Kriznog štaba, a milicija i vojska su nakon toga hapsile i uklanjale Muslimane i Hrvate iz Ključa. Radnici milicije čuvali su zatočenički centar u školi "Nikola Mačkić", a pripadnici milicije iz područne stanice Sanica i vojnici VRS-a vršili su "čišćenje" terena. Pripadnici rezervnog sastava milicije, Belih orlova i vojnici dovođili su ljude u zgradu SJB-a Ključ i tamo ih ispitivali i tukli. Načelnik SJB-a, Vinko Kondić, jedan od učesnika u UZP-u i član Kriznog štaba, znao je za protivpravno zatočenje i premlaćivanje u zgradi SJB-a. Kondić je u periodu pred zauzimanje Ključa često bio u kontaktu sa Stojanom Župljaninom. Kondić je 7. maja 1992. godine obavijestio Župljanina da je preuzimanje vlasti okončano. Stojan Župljanin je vršio najvišu funkciju u miliciji ARK-u, a milicija u Ključu, pod Kondićevom komandom, bila je u sastavu MUP-a RS, koji je bio pod kontrolom Miće Stanišića. Pretresno vijeće podsjeća da je 1. krajiški korpus VRS-a bio pod komandom Momira Talića, učesnika u UZP-u potčinjenog Ratku Mladiću, koji je i sam učestvovao u UZP-u. Pored toga, vojnici u Ključu predvođeni Jovanom Kevcom dobijali su naređenja od 17. lake pješadijske brigade, koja je bila u sastavu 2. krajiškog korpusa VRS-a, a VRS je pak bio pod sveukupnom komandom i kontrolom Ratka Mladića. Milicija i vojska zajednički su nadzirale uklanjanje nesrpskog civilnog stanovništva iz Ključa. Pretresno vijeće konstatuje da su gorepomenuti učesnici u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Ključu za činjenje zločina, postupali u skladu sa zajedničkim planom.

843. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

844. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Ključu, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela (izuzev istrebljenja) predstavljaju

predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), druga nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Ključ, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁸⁷ Vijeće podsjeća na svoj zaključak da Mićo Stanišić ne snosi krivičnu odgovornost za krivično djelo istrebljenja (tačka 2).

845. Pretresno vijeće podsjeća da je Stojan Župljanin bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Ključu, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Stojan Župljanin svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Stojan Župljanin odgovoran za krivična djela istrebljenja (tačka 2), ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), druga nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Ključ, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁸⁸

11. Kotor-Varoš

846. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od juna 1992. do decembra 1992. godine u opštini Kotor-Varoš počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama tačke 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Kotor-Varošu bili srpski vojnici; pripadnici SJB-a Kotor-Varoš pod komandom Save Tepića; banjalučki Specijalni odred milicije; lokalni Krizni štab; i pripadnici paravojnih grupacija, uključujući Bele orlove.

847. Pripadnici milicije pod komandom Save Tepića, jednog od učesnika u UZP-u, djelovali su u dogovoru s drugim snagama prisutnim u SJB-u, uključujući Slobodana Dubočanina i pripadnike banjalučkog Specijalnog odreda milicije, koji je bio u nadležnosti Stojana Župljanina. Budući da se nalazio u ARK-u, SJB Kotor-Varoš pripao je CSB-u Banja Luka, čiji je načelnik bio Stojan Župljanin, koji je vršio najvišu funkciju u miliciji ARK-a. I Specijalni odred milicije i lokalna milicija bili su u sastavu MUP-a RS, koji je bio pod kontrolom Miće Stanišića. Goran Zarić zvani

¹⁸⁸⁷ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih životnih uslova; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

¹⁸⁸⁸ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

Diba, pripadnik milicije iz Kotor-Varoša, bio je komandant zatvora u Kotor-Varošu dok ga nije zamijenio Zdravko Žutić, pripadnik rezervnog sastava milicije, negdje u avgustu ili septembru 1992. godine. Čelni čovjek SDS-a u Kotor-Varošu i predsjednik lokalnog Kriznog štaba bio je Nedeljko Đekanović, za kojeg je Vijeće utvrdilo da je bio učesnik u UZP-u. Pretresno vijeće konstatuje da su gorepomenuti učesnici u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Kotor-Varošu za činjenje zločina, postupali u skladu sa zajedničkim planom.

848. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

849. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Kotor-Varošu, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela (izuzev istrebljenja) predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), druga nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Kotor-Varoš, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁸⁹ Vijeće podsjeća na svoj zaključak da Mićo Stanišić ne snosi krivičnu odgovornost za krivično djelo istrebljenja (tačka 2).

850. Pretresno vijeće podsjeća da je Stojan Župljanin bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Kotor-Varošu, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Stojan Župljanin svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Stojan Župljanin odgovoran za krivična djela istrebljenja (tačka 2), ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), druga nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi

¹⁸⁸⁹ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Kotor-Varoš, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁹⁰

12. Pale

851. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od kraja marta 1992. do decembra 1992. godine u opštini Pale počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima na Palama bili pripadnici SJB-a Pale (čiji je načelnik bio Malko Koroman), rezervnog sastava milicije i jedne specijalne jedinice milicije (pod komandom Rajka Kušića, službenika u miliciji na Palama); lokalni Krizni štab; pripadnici VRS-a i JNA, uključujući rezerviste; i pripadnici srpskih paravojskih organizacija.

852. Pretresno vijeće je utvrdilo da su pripadnici paravojske, milicioneri, vojnici i lokalni naoružani Srbi postavili kontrolne punktove na Palama i dežurali na njima. Vijeće podsjeća da je Krizni štab na Palama, čiji je predsjednik bio Zdravko Čvoro, bio pod kontrolom SDS-a. Lokalni Krizni štab i Skupština opštine izdali su naređenje SJB-u Pale da organizuje premještanje Muslimana i Hrvata iz opštine. Milicija na Palama i VRS saradivali su na provođenju tog premještanja. Fiskulturnu salu na Palama obezbjeđivala je milicija, koja je vojnicima, pripadnicima Kušićeve specijalne jedinice milicije i drugima dozvoljavala da ulaze u taj zatočenički objekat i tuku zatočenike. Pretresno vijeće je utvrdilo da je načelnik SJB-a Pale, Malko Koroman, bio jedan od učesnika u UZP-u. Lokalna milicija je, preko Koromana, bila potčinjena MUP-u RS, koji je bio pod kontrolom Miće Stanišića. Komanda Sarajevsko-romanijskog korpusa VRS-a bila je na Palama, a komandant mu je najkasnije od 18. juna 1992. godine bio Radislav Krstić, koji je bio pod sveukupnom komandom i kontrolom Ratka Mladića, jednog od učesnika u UZP-u. Pretresno vijeće konstatuje da su gorepomenuti učesnici u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga na Palama za činjenje zločina, postupali u skladu sa zajedničkim planom.

853. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

854. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) na Palama, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice

¹⁸⁹⁰ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), druga nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Pale, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁹¹

13. Prijedor i Skender-Vakuf

855. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od približno 29. aprila 1992. do decembra 1992. godine u opštinama Prijedor i Skender-Vakuf počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Prijedoru bili lokalni Krizni štab; pripadnici SJB-a Prijedor; Prijedorski interventni vod; 5. kozaračka brigada TO-a; i 343. motorizovana brigada Banjalučkog korpusa JNA, koja je kasnije preimenovana u 43. brigadu VRS-a, pod komandom majora Radmila Zeljaje. Izvršiocu u Skender-Vakufu bili su milicioneri iz Prijedora, uključujući pripadnike Prijedorskog interventnog voda.

856. Pretresno vijeće podsjeća da su vojnici Kriznog štaba Prijedor, 43. motorizovane brigade, 5. kozaračke brigade, Banjalučkog korpusa, Prijedorskog interventnog voda i milicioneri SJB-a, čiji je načelnik bio Simo Drljača, zajednički djelovali u preuzimanju vlasti, hapšenjima, zatočavanju i činjenju zločina u Prijedoru. Simu Drljaču je za načelnika SJB-a najprije imenovao Krizni štab Prijedor, a njegovo imenovanje je retroaktivno zvanično potvrdio Stojan Župljanin. Vijeće takođe podsjeća da je logor Trnopolje bio u nadležnosti TO-a, da su ga obezbjeđivali srpski vojnici i da je komandant logora bio Slobodan Kuruzović. Logor Omarska je osnovan po nalogu Sime Drljače i njime su zajednički upravljali milicija i vojska, uključujući pripadnike Banjalučkog korpusa koji su vršili ispitivanja, a komandant mu je bio Željko Mejkić, komandir područne stanice milicije u Omarskoj. Komandant logora Keraterm bio je Duško Sikirica, pripadnik milicije, a logor je čuvala milicija, koja je naređenja primala od Sime Drljače. Vijeće podsjeća da su Simo Drljača, koji je takođe bio član Kriznog štaba; Milomir Stakić, predsjednik lokalnog Kriznog štaba; general Momir Talić, komandant 5. korpusa JNA, kasnijeg 1. krajiškog korpusa VRS-a, i član Kriznog štaba ARK-a, svi bili učesnici u UZP-u. Stojan Župljanin je vršio najvišu funkciju u miliciji ARK-a, a milicija u Prijedoru i Skender-Vakufu bila je u sastavu MUP-a RS, koji je bio pod sveukupnom kontrolom Miće Stanišića. Pretresno vijeće konstatuje da su gorepomenuti učesnici u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Prijedoru i Skender-Vakufu za činjenje zločina, postupali u skladu sa zajedničkim planom.

¹⁸⁹¹ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

857. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage u Prijedoru i Skender-Vakufu, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

858. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Prijedoru i Skender-Vakufu, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela (izuzev istrebljenja) predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), druga nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštinama Prijedor i Skender-Vakuf, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁹² Vijeće podsjeća na svoj zaključak da Mićo Stanišić ne snosi krivičnu odgovornost za krivično djelo istrebljenja (tačka 2).

859. Pretresno vijeće podsjeća da je Stojan Župljanin bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Prijedoru i Skender-Vakufu, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Stojan Župljanin svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Stojan Župljanin odgovoran za krivična djela istrebljivanja (tačka 2), ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), druga nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštinama Prijedor i Skender-Vakuf, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁹³

14. Sanski Most

860. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od aprila 1992. pa do kraja 1992. godine u opštini Sanski Most počinile krivična djela za koja se tereti u tački 1, a u periodu od 10. juna 1992. do decembra 1992. godine krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 5, 6, 7, 8, 9 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Sanskom Mostu bili SOS; 6.

¹⁸⁹² Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

¹⁸⁹³ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

krajiška brigada JNA, koja je kasnije ušla u sastav VRS-a; pripadnici TO-a; SJB Sanski Most, čiji je načelnik bio Mirko Vručinić; i lokalni Krizni štab, koji je *de facto* bio pod kontrolom SDS-a.

861. Pretresno vijeće podsjeća da je lokalni SDS vršio kontrolu nad Kriznim štabom posredstvom svojih članova, uključujući predsjednika Neđeljka Rašulu, Vladu Vrkeša i Branka Basaru. Vrkeš je, kao predsjednik SDS-a Sanski Most i zamjenik predsjednika Kriznog štaba, provodio uputstva rukovodstva SDS-a. Vijeće je utvrdilo da je Vrkeš bio jedan od učesnika u UZP-u. Šesta krajiška brigada, kojoj je bio potčinjen SOS, bila je pod komandom Branka Basare, koji je naređenja dobijao od generala Momira Talića, jednog od učesnika u UZP-u. Nakon što je ušla u sastav VRS-a, vojska u Sanskom Mostu bila je pod sveukupnom komandom i kontrolom Ratka Mladića, još jednog od učesnika u UZP-u. Lokalno rukovodstvo bosanskih Srba kolektivno je koristilo SOS za činjenje zločina. Pretresno vijeće podsjeća da su lokalna milicija, predvođena učesnikom u UZP-u Mirkom Vručinićem, 6. krajiška brigada, TO i SOS zajednički djelovali u izvršavanju naređenja lokalnog rukovodstva bosanskih Srba. Stojan Župljanin je vršio najvišu funkciju u miliciji ARK-a, a milicija u Sanskom Mostu je, preko Vručinića, bila direktno potčinjena MUP-u RS, koji je bio pod kontrolom Miće Stanišića. Pretresno vijeće konstatuje da su gorepomenuti učesnici u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Sanskom Mostu za činjenje zločina, postupali u skladu sa zajedničkim planom.

862. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage u Sanskom Mostu, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

863. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Sanskom Mostu, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), druga nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Sanski Most, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁹⁴

¹⁸⁹⁴ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

864. Pretresno vijeće podsjeća da je Stojan Župljanin bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Sanskom Mostu, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Stojan Župljanin svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće takođe zaključuje da je Stojan Župljanin odgovoran za krivična djela mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), druga nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Sanski Most, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁹⁵

15. Teslić

865. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od početka aprila 1992. do septembra 1992. godine u opštini Teslić počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Tesliću bili pripadnici VRS-a, uključujući vojnu policiju; pripadnici milicije, uključujući radnike CSB-a Doboj, SJB-a Teslić, pripadnike rezervnog sastava milicije i pripadnike banjalučkog Specijalnog odreda milicije; lokalni Krizni štab; grupa zvana Crvene beretke ili grupa Miće, koju su predvodili kapetan VRS-a Ljubiša Petričević i zamjenik načelnika CSB-a Doboj Milan Savić i koja se sastojala i od pripadnika milicije i od pripadnika VRS-a.

866. Pretresno vijeće podsjeća da je Teslić ušao u sastav ARK-a odlukom tamošnje Skupštine opštine, čiji je predsjednik bio Nikola Perišić. Nikola Perišić je takođe bio predsjednik lokalnog Kriznog štaba. Za zatočeničke objekte u skladištu TO-a i zgradi SJB-a bili su zaduženi pripadnici rezervnog sastava milicije i lica u vojnim uniformama, a zločine u skladištu TO-a počinili su pripadnici milicije i Crvenih beretki ili grupe Miće. Pretresno vijeće je utvrdilo da su vojna lica koja su djelovala u Tesliću pripadala VRS-u, koji je bio pod sveukupnom komandom i kontrolom Ratka Mladića, jednog od učesnika u UZP-u. Lokalna milicija u Tesliću, pod komandom načelnika SJB-a Kuzmanovića i komandira Predraga Markočevića, kao i pripadnici banjalučkog Specijalnog odreda milicije, u nadležnosti Stojana Župljanina, bili su u sastavu MUP-a RS, koji je bio pod kontrolom Miće Stanišića. Pretresno vijeće konstatuje da su gorepomenuti učesnici u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Tesliću za činjenje zločina, postupali u skladu sa zajedničkim planom.

¹⁸⁹⁵ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

867. Pretresno vijeće podsjeća da su te srpske snage u Tesliću, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

868. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Tesliću, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće nadalje zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), druga nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Teslić, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁹⁶

869. Pretresno vijeće podsjeća da je Stojan Župljanin bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Tesliću, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Stojan Župljanin svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Stojan Župljanin odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), druga nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Teslić, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁹⁷

16. Višegrad

870. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od sredine aprila 1992. do decembra 1992. godine u opštini Višegrad počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 2, 3, 4 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Višegradu bili pripadnici SJB-a Višegrad, čiji je načelnik bio Risto Perišić, a komandir Dragan Tomić; Milan Lukić i njegovi ljudi; pripadnici Užičkog korpusa JNA; i pripadnici paravojnih organizacija, uključujući Bele orlove.

¹⁸⁹⁶ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

¹⁸⁹⁷ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

871. Vijeće podsjeća da su, nakon zauzimanja Višegrada od strane Užičkog korpusa JNA, pripadnici vojske, milicije i Belih orlova zajednički počinili zločine u opštini. Milan Lukić, pripadnik rezervnog sastava milicije, bio je vođa jedne paravojne organizacije. Uz pripadnika aktivnog sastava milicije, Sredoja Lukića, Milana Šušnjara i drugih pripadnika rezervnog sastava milicije, Milan Lukić je činio zločine u Višegradu zajedno s lokalnom milicijom i u njenom prisustvu. Pripadnici srpskih paravojnih organizacija činili su zločine uz prešutno odobravanje milicije. Milicija u Višegradu pod komandom Riste Perišića bila je u sastavu MUP-a RS, koji je bio pod kontrolom Miće Stanišića. Pretresno vijeće konstatuje da je Mićo Stanišić, učesnik u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Višegradu za činjenje zločina, postupao u skladu sa zajedničkim planom.

872. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage u Višegradu, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

873. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Višegradu, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela (izuzev istrebljenja) predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4) i ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Višegrad, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁹⁸ Vijeće podsjeća na svoj zaključak da Mićo Stanišić ne snosi krivičnu odgovornost za krivično djelo istrebljenja (tačka 2).

17. Vlasenica

874. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od 21. aprila 1992. godine ili približno tog datuma do decembra 1992. godine u opštini Vlasenica počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Vlasenici bili pripadnici vojske, uključujući VRS i Novosadski korpus JNA; pripadnici milicije, uključujući pripadnike SJB-a Vlasenica čiji je načelnik bio Radomir Bjelanović, a kasnije Mane Đurić, kao i pripadnike Specijalne jedinice milicije iz Vlasenice; lokalni Krizni štab čiji je predsjednik bio Milenko Stakić; TO pod komandom Bože Stanimirovića; i paravojne snage, uključujući Arkanove Tigrove i Vukovarski odred Žutih osa.

¹⁸⁹⁸ Pljačkanje imovine; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života.

875. Pretresno vijeće podsjeća da su TO i Specijalna jedinica milicije iz Vlasenice, po nalogu lokalnog Kriznog štaba, preuzeli kontrolu nad selima u opštini Vlasenica i da su snage milicije i TO-a hapsile Muslimane. Vijeće podsjeća da su milicija, uključujući pripadnike rezervnog sastava i Specijalnu jedinicu milicije iz Vlasenice, kao i VRS, sistematski prelaćivali zatočenike u zatočeničkim objektima u Vlasenici. Opštinski zatvor u Vlasenici bio je pod kontrolom milicije, a komandant mu je bio Sukanović, pripadnik milicije. Logor Sušica je bio u nadležnosti lokalnog Kriznog štaba i MUP-a RS, a komandant mu je od juna 1992. godine bio Dragan Nikolić, pripadnik Specijalne jedinice milicije. Pripadnici milicije iz SJB-a Vlasenica i pripadnici Specijalne jedinice milicije, VRS-a i TO-a, zajedno s pripadnicima Arkanovih Tigrova i Žutih osa, činili su zločine tokom i nakon preuzimanja vlasti u Vlasenici, kao i u zatočeničkim objektima u opštini. Milicija u Vlasenici bila je u sastavu MUP-a RS, koji je bio pod kontrolom Miće Stanišića. Pretresno vijeće konstatuje da je Mićo Stanišić, učesnik u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Vlasenici za činjenje zločina, postupao u skladu sa zajedničkim planom.

876. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage u Vlasenici, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

877. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Vlasenici, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela (izuzev istrebljenja) predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), druga nehumana djela (tačka 8) i ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Vlasenica, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁸⁹⁹ Vijeće podsjeća na svoj zaključak da Mićo Stanišić ne snosi krivičnu odgovornost za krivično djelo istrebljenja (tačka 2).

18. Vogošća

878. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od aprila 1992. pa do kraja 1992. godine u opštini Vogošća počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 5, 6, 7, 8 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Vogošći bili lokalni Krizni štab;

¹⁸⁹⁹ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

pripadnici SJB-a i SUP-a Vogošća; pripadnici JNA; i paravojne snage, uključujući Tintorove ljude, Rajlovački bataljon, arkanovce, šešeljevce i Borinu jedinicu.

879. Pretresno vijeće podsjeća da su jedinice vojske i milicije, koje je organizovao Krizni štab čiji je predsjednik bio Jovan Tintor, preuzele vlast u opštini Vogošća. Pretresno vijeće je utvrdilo da je Jovan Tintor, učesnik u UZP-u, djelovao u dogovoru s predsjednikom lokalnog SDS-a, Rajkom Koprivicom, i drugim srpskim čelnicima u cilju organizovanja preuzimanja vlasti u Svrakama. Tintor je naložio da se Muslimani zatoče u hangar u kasarni u Semizovcu, koji su čuvali pripadnici paravojnih snaga sa Pala. Pripadnici paravojnih snaga, koji su se u Vogošći pojavljivali od aprila do avgusta 1992. godine, djelovali su u dogovoru s članovima vojne komande u Vogošći, snagama milicije i opštinskim vlastima. Krizni štab Vogošća osnovao je zatočenički objekat zvani "Bunker", a Srpska opština Vogošća osnovala je zatočenički objekat zvani "Planjina kuća". Branko Vlačo, koji je bio ili pripadnik milicije ili službenik Ministarstva pravde RS, bio je upravnik Bunkera i Planjine kuće, a čuvari u Bunkeru bili su pripadnici milicije iz Vogošće. Čuvari zatočeničkih objekata u Vogošći dozvoljavali su miliciji, pripadnicima vojske, Tintorovim ljudima, pripadnicima Rajlovačkog bataljona, arkanovcima ili šešeljevcima da ulaze u zatočeničke objekte i da ispituju, tuku i odvođe zarobljenike na rad. Nebojša Lazić, pripadnik SUP-a Vogošća, Vlačo i drugi pripadnici milicije, činili su zločine u zatočeničkim objektima u Vogošći. Milicija u Vogošći, pod komandom načelnika SJB-a Bore Maksimovića, bila je u sastavu MUP-a RS, koji je bio pod kontrolom Miće Stanišića. Pretresno vijeće konstatuje da su gorenavedeni učesnici u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Vogošći za činjenje zločina, postupali u skladu sa zajedničkim planom.

880. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage u Vogošći, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

881. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10) i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Vogošći, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), druga nehumana

djela (tačka 8) i ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Vogošća, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁹⁰⁰

19. Zvornik

882. Pretresno vijeće je utvrdilo da su srpske snage u periodu od 8. aprila 1992. do septembra 1992. godine ili kasnije u opštini Zvornik počinile krivična djela za koja se tereti u tačkama 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 i 10 Optužnice. Pretresno vijeće je utvrdilo da su među izvršiocima u Zvorniku bili lokalni Krizni štab, čiji je predsjednik bio Branko Grujić; pripadnici JNA; pripadnici SJB-a Zvornik, čiji je načelnik od 21. aprila 1992. godine bio Miloš Pantelić; pripadnici SUP-a Zvornik; pripadnici TO-a, pod komandom Marka Pavlovića; i paravojne grupacije, uključujući Žute ose, Bele orlove, Torinu grupu, grupu Pivarskog, Gogićevu grupu, Crvene beretke, Arkanove Tigrove i šešeljevce.

883. Pretresno vijeće podsjeća da je Branko Grujić, predsjednik Kriznog štaba i privremene vlade opštine Zvornik, bio učesnik u UZP-u. Zajedno sa SDS-om i Draganom Spasojevićem, komandrom milicije u aprilu 1992. godine, Grujić je u Zvornik pozvao paravojne grupacije, uključujući Bele orlove, Žute ose i Crvene beretke. Oni su koordinisali srpske snage, uključujući paravojne formacije, prilikom preuzimanja vlasti u Zvorniku i susjednim selima. Vijeće takođe podsjeća da je milicija koja je čuvala zatočenički centar u upravnoj zgradi "Novog izvora" dobijala naređenja i uputstva od Marka Pavlovića, komandanta TO-a. Paravojna grupacija Gogićevi ljudi na kraju je integrisana u sastav milicije. Pripadnici SUP-a Zvornik, JNA i rezervnog sastava milicije učestvovali su u hapšenju, zatočavanju, ispitivanju i zlostavljanju zatočenika, pored ostalog tako što su paravojnim grupacijama omogućavali pristup zatočenicima u zatočeničkim centrima u opštini Zvornik. Milicija u Zvorniku, pod komandom načelnika SJB-a, Miloša Pantelića, bila je u sastavu MUP-a RS, koji je bio pod kontrolom Miće Stanišića. Pretresno vijeće konstatuje da su gorenavedeni učesnici u UZP-u, prilikom upotrebe tih srpskih snaga u Zvorniku za činjenje zločina, postupali u skladu sa zajedničkim planom.

884. Pretresno vijeće je utvrdilo da su te srpske snage u Zvorniku, djelujući u dogovoru, počinile krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1), radi ostvarenja zajedničkog plana UZP-a.

¹⁹⁰⁰ Protivpravno zatočavanje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

885. Pretresno vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio učesnik u UZP-u i zaključuje da je on odgovoran za krivična djela deportacije (tačka 9), prisilnog premještanja kao nehumanog djela (tačka 10), te deportacije i prisilnog premještanja kao djela u osnovi progona (tačka 1) u Zvorniku, po prvoj kategoriji UZP-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da sva preostala krivična djela (izuzev istrebljenja) predstavljaju predvidive posljedice provođenja zajedničkog plana i da je Mićo Stanišić svojim učešćem u tom poduhvatu voljno preuzeo rizik da bi ona mogla biti počinjena. Pretresno vijeće zaključuje da je Mićo Stanišić odgovoran za krivična djela ubistva (tačke 3 i 4), mučenja (tačke 5 i 6), okrutnog postupanja (tačka 7), nehumana djela (tačka 8), te ostala krivična djela u osnovi progona (tačka 1), za koja je Pretresno vijeće utvrdilo da su počinjena u opštini Zvornik, po trećoj kategoriji UZP-a.¹⁹⁰¹ Vijeće podsjeća na svoj zaključak da Mićo Stanišić ne snosi krivičnu odgovornost za krivično djelo istrebljenja (tačka 2).

¹⁹⁰¹ Protivpravno zatočenje; stvaranje i održavanje nehumanih uslova života; pljačkanje imovine; bezobzirno razaranje gradova i sela, što obuhvata razaranje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi; nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera; lišavanje života; mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela.

VI. ODMJERAVANJE KAZNE

A. Pravne odredbe o odmjeraivanju kazne

886. Pri odmjeraivanju kazne mora se poći od odredbi člana 24 Statuta i pravila 87(C) i 101 Pravilnika o postupku i dokazima. Shodno članu 24(2), "pretresna vijeća uzimaju u obzir faktore poput težine krivičnog djela i ličnih prilika osuđenika". Pravilo 101 obavezuje Pretresno vijeće da pri odmjeraivanju kazne, pored tih ličnih prilika, u obzir uzme i otežavajuće i olakšavajuće okolnosti,¹⁹⁰² opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije¹⁹⁰³ i vrijeme koje je osuđena osoba već izdržala od kazne koju joj je za isto djelo eventualno izrekao sud neke države.¹⁹⁰⁴

887. Pravilom 87(C) predviđeno je da Pretresno vijeće, ukoliko proglasi optuženog krivim po jednoj ili više optužbi sadržanih u optužnici, izrekne kaznu za svaku od optužbi po kojoj je optuženi proglašen krivim. Pretresno vijeće će takođe navesti da li će se te kazne izdržavati konsekutivno ili uporedno, osim ukoliko ne odluči da primijeni svoje ovlaštenje da izrekne jedinstvenu kaznu koja odražava ukupno kažnjivo ponašanje optuženog.¹⁹⁰⁵ Osoba proglašena krivom može biti osuđena na kaznu zatvora, uključujući i doživotnu kaznu zatvora.¹⁹⁰⁶ Žalbeno vijeće je navelo da pretresna vijeća imaju široka diskreciona ovlaštenja pri utvrđivanju primjerene kazne, u okviru svoje obaveze da individualiziraju kaznu kako bi ona odgovarala prilikama optuženog i težini krivičnog djela.¹⁹⁰⁷ Ta diskreciona ovlaštenja jesu široka, ali ne i neograničena.¹⁹⁰⁸

888. Odluke vezane za odmjeraivanje kazne u drugim predmetima Međunarodnog suda mogu poslužiti kao svojevrzne smjernice, ukoliko se odnose na isto krivično djelo počinjeno u

¹⁹⁰² Pravilo 101(B)(i)-(ii) Pravilnika.

¹⁹⁰³ Član 24(1) Statuta; pravilo 101(B)(iii) Pravilnika; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 335; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 301; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 126; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 679.

¹⁹⁰⁴ Pravilo 101(B)(iv) Pravilnika.

¹⁹⁰⁵ Pravilo 87(C) Pravilnika.

¹⁹⁰⁶ Član 24(1) Statuta; pravilo 101(A) Pravilnika. Uz kaznu zatvora, pretresna vijeća mogu naložiti povrat eventualne imovine i imovinske koristi stečene kažnjivim ponašanjem, uključujući i sredstvima prisile, pravim vlasnicima. Član 24(3) Statuta.

¹⁹⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 336, 348; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 302; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 127, 135; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, 137; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Zelenović*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 393; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 717. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 1037.

¹⁹⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 717. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 291.

suštinski sličnim okolnostima.¹⁹⁰⁹ Prema tome, ranija praksa izricanja kazni samo je jedan od faktora koji se moraju uzeti u obzir pri odmjeravanju kazne.¹⁹¹⁰ Pretresno vijeće se rukovalo načelom da kazna mora biti primjerena težini krivičnih djela i ličnim prilikama optuženih.¹⁹¹¹

1. Svrhe kažnjavanja

889. U praksi Međunarodnog suda dosljedno se zastupa stav da su glavne svrhe kažnjavanja za krivična djela u nadležnosti Međunarodnog suda retribucija i odvracanje.¹⁹¹²

890. Kazna, kao oblik retribucije, izražava osudu od strane međunarodne zajednice za počinjene zločine i ne treba je pogrešno shvatiti kao izraz osvete ili odmazde.¹⁹¹³

891. Odvracanje, kao svrha kažnjavanja, ima dva oblika: individualni i opšti. Kazne koje izriče Međunarodni sud moraju, stoga, sadržati dovoljno snažan element odvracanja kako bi odvratile počinioca od ponovnog činjavanja krivičnih djela i istovremeno obeshrabrile druge od činjavanja sličnih zločina.¹⁹¹⁴ Međutim, odvracanju "ne valja pridati preveliku važnost u sveukupnom odmjeravanju kazni koje će se izreći licima osuđenim pred Međunarodnim sudom".¹⁹¹⁵

2. Odmjeravanje kazni

(a) Težina krivičnog djela

892. Inherentna težina krivičnog djela je od primarnog značaja za odmjeravanje kazne.¹⁹¹⁶ Prilikom ocjenjivanja težine krivičnog djela, pretresno vijeće mora uzeti u obzir ukupnost kažnjivog ponašanja osuđenog.¹⁹¹⁷ Vijeće pritom mora imati u vidu okrutnost, karakter i

¹⁹⁰⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 250; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 719-721; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 381; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 101.

¹⁹¹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 349; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 248.

¹⁹¹¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 442; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 429, 717.

¹⁹¹² Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 402; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 806; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 800, gdje se poziva na Odluku po interlokutornoj žalbi na nadležnost u predmetu *Tadić*, par. 72.

¹⁹¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1075; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185.

¹⁹¹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1076-1078.

¹⁹¹⁵ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*, par. 46; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1078; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 801; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*, par. 48.

¹⁹¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 442; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 442; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 731; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 182.

¹⁹¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 339; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 769; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 451.

okolnosti krivičnih djela, položaj vlasti¹⁹¹⁸ i stepen učešća osuđenog u izvršavanju tih zločina,¹⁹¹⁹ broj žrtava, kao i posljedice zločina po ciljanu grupu u širem smislu.¹⁹²⁰ Žalbena vijeće je takođe zauzelo stav da su posljedice zločina po neposredno oštećenu žrtvu, naime obim dugotrajne fizičke, psihičke i emocionalne patnje žrtve, uvijek relevantne za odmjeravanje kazne.¹⁹²¹ U obzir se mogu uzeti i drugi faktori, kao što su posljedice zločina po rodbinu neposrednih žrtava.¹⁹²²

(b) Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti

893. Pri odmjeravanju kazne, Pretresno vijeće mora takođe uzeti u obzir sve eventualne olakšavajuće i otežavajuće okolnosti. Ni Statut ni Pravilnik ne propisuju koje faktore treba uzeti u obzir kao otežavajuće, odnosno olakšavajuće okolnosti, osim što pravilo 101(B)(ii) nalaže da Pretresno vijeće uzme u obzir "značajnu saradnju" s tužiocem kao olakšavajući faktor. Pitanje da li neki aspekti karaktera osuđene osobe predstavljaju olakšavajuće ili otežavajuće faktore u velikoj mjeri zavisi od konkretnih okolnosti svakog pojedinog predmeta.¹⁹²³

894. Otežavajućim okolnostima mogu se smatrati samo one okolnosti koje su bile u direktnoj vezi s počinjenjem krivičnog djela i sa samim počiniocem u trenutku kad je počinio to djelo, kao što je način počinjenja djela.¹⁹²⁴ Pored toga, samo ono što je protiv osuđene osobe dokazano van razumne sumnje može biti osnov za izricanje kazne ili može biti uzeto u obzir radi otežavanja te kazne.¹⁹²⁵ Faktori uzeti u obzir kao aspekti težine krivičnog djela ne mogu se dodatno uzeti u obzir kao zasebne otežavajuće okolnosti, i obrnuto.¹⁹²⁶ Isto tako, pojedino obilježje krivičnog djela ne bi se smjelo razmatrati čas kao sastavni element djela, čas kao otežavajuća okolnost.¹⁹²⁷

¹⁹¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 353-354; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 609, 613, 626; Drugostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 382-383.

¹⁹¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 380.

¹⁹²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 409-410. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 758.

¹⁹²¹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 512. V. takođe Presuda o kazni u predmetu *Zelenović*, par. 40; Presuda o kazni u predmetu *Babić*, par. 47.

¹⁹²² Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 260.

¹⁹²³ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 328; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 49.

¹⁹²⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Simba*, par. 82; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 911; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 850.

¹⁹²⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 763; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 850.

¹⁹²⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 143; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *M. Nikolić*, par. 58; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 106-107.

¹⁹²⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 707.

895. Za razliku od otežavajućih okolnosti, olakšavajuće okolnosti moraju se utvrđivati prema kriterijumu najveće vjerovatnoće.¹⁹²⁸ Da li će neki faktor prihvatiti kao olakšavajuću okolnost i koju će težinu pridati olakšavajućim faktorima stvar je slobodnog nahođenja pretresnog vijeća.¹⁹²⁹ Olakšavajući faktori mogu biti i oni koji nisu direktno povezani s krivičnim djelom.¹⁹³⁰ Odsustvo olakšavajućeg faktora nikada ne može poslužiti kao otežavajući faktor.¹⁹³¹

(i) Otežavajuće okolnosti

896. U praksi Međunarodnog suda identifikovani su potencijalno otežavajući faktori, kao što su zloupotreba nadređenog položaja od strane optuženog;¹⁹³² period tokom kojeg se krivično djelo odvijalo;¹⁹³³ aktivno i neposredno učešće u kriminalnim radnjama, ako je povezano s visokim komandnim položajem;¹⁹³⁴ predumišljaj i pobuda;¹⁹³⁵ revnost s kojom je zločin počinjen;¹⁹³⁶ diskriminatorno stanje svijesti, kada diskriminacija nije obilježje krivičnog djela;¹⁹³⁷ nasilni i ponižavajući karakter djela i ranjivost žrtava;¹⁹³⁸ status žrtava, njihova starost i broj, kao i posljedice koje su na njih ostavila ta krivična djela;¹⁹³⁹ karakter osuđenog;¹⁹⁴⁰ i opšte okolnosti krivičnih djela.¹⁹⁴¹ Inteligencija i obrazovanost uzimani su u obzir kao mogući otežavajući faktori jer su osobe kojim su oni svojstveni trebale biti sposobne da razumiju okolnosti i predvide posljedice svojih postupaka.¹⁹⁴²

¹⁹²⁸ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43.

¹⁹²⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 419; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 780.

¹⁹³⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 920; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 850.

¹⁹³¹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 687. V. takođe Presuda o kazni u predmetu *Plavšić*, par. 64.

¹⁹³² Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 324; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 412; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686, gdje se poziva na Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 61-62; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 411; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 80.

¹⁹³³ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686, gdje se poziva na Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 356.

¹⁹³⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686, gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 708.

¹⁹³⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686, gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 711-712. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 258-259.

¹⁹³⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Simba*, par. 320; Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 705.

¹⁹³⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 278.

¹⁹³⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686, gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 867; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 352.

¹⁹³⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686, gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 864, 866; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 355.

¹⁹⁴⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686, gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 788.

¹⁹⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686.

¹⁹⁴² Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 1114, upor. Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 328 ("Međutim, to ne znači da bi se ti faktori trebali smatrati samo otežavajućim.").

(ii) Olakšavajuće okolnosti

897. U olakšavajuće okolnosti ubrajaju se saradnja s tužilaštvom,¹⁹⁴³ priznanje krivice ili potvrdno izjašnjavanje o krivici;¹⁹⁴⁴ izražavanje kajanja;¹⁹⁴⁵ saosjećanje, samilost ili ožalošćenost zbog žrtava zločina;¹⁹⁴⁶ dobrovoljna predaja;¹⁹⁴⁷ dobar karakter i prethodno nekažnjavanje;¹⁹⁴⁸ dobro vladanje u pritvoru;¹⁹⁴⁹ lične i porodične prilike;¹⁹⁵⁰ karakter osuđenog poslije sukoba;¹⁹⁵¹ prisila;¹⁹⁵² posredno učešće;¹⁹⁵³ smanjena uračunljivost;¹⁹⁵⁴ starost;¹⁹⁵⁵ i pomaganje zatočenicima ili žrtvama.¹⁹⁵⁶ Slabo zdravstveno stanje uzima se u obzir samo u izuzetnim ili rijetkim slučajevima.¹⁹⁵⁷ Pored toga, pretresno vijeće može uvažiti to što je osuđeni u potpunosti ispunio određene obaveze, kao što su uslovi za privremeno puštanje na slobodu,¹⁹⁵⁸ ili može uvažiti to što je osuđeni spriječio činjenje zločina.¹⁹⁵⁹

(iii) Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije

898. Pri odmjeravanju primjerene kazne, Pretresno vijeće mora uzeti u obzir opštu praksu izricanja kazni na sudovima bivše Jugoslavije, ali ga ta praksa ne obavezuje.¹⁹⁶⁰ Vijeće po vlastitom nahođenju može odstupati od prakse izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji, naročito ako je ta praksa neprimjerena u svjetlu međunarodnog prava¹⁹⁶¹ i može da izrekne kaznu težu od one koja je bila predviđena mjerodavnim zakonskim propisima bivše Jugoslavije.¹⁹⁶²

¹⁹⁴³ Pravilo 101(B)(ii) Pravilnika; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 344; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 180; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 95-96.

¹⁹⁴⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 122; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 76.

¹⁹⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 365; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 89; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 869; Presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 16(iii).

¹⁹⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 366.

¹⁹⁴⁷ Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 73; Presuda o kazni u predmetu *Plavšić*, par. 84; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 430.

¹⁹⁴⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 459; Presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 16(i).

¹⁹⁴⁹ Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 100; Presuda o kazni u predmetu *D. Nikolić*, par. 268.

¹⁹⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 362, 408. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 1088; Presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 16(i).

¹⁹⁵¹ Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 90-91, 103; Presuda o kazni u predmetu *Plavšić*, par. 85-95.

¹⁹⁵² Presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 17 (gdje se navodi da se prisila "može uzeti u obzir samo kao olakšavajuća okolnost").

¹⁹⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 273.

¹⁹⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 590.

¹⁹⁵⁵ Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 100; Presuda o kazni u predmetu *Plavšić*, par. 106.

¹⁹⁵⁶ Presuda o kazni u predmetu *Sikirica i drugi*, par. 195, 229.

¹⁹⁵⁷ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686.

¹⁹⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 342. V. takođe Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*, par. 82.

¹⁹⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 342. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 430.

¹⁹⁶⁰ Član 24(1); pravilo 101(B)(iii). V. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 260; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 348-349; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 813.

¹⁹⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 377.

¹⁹⁶² Presuda o kazni u predmetu *M. Nikolić*, par. 97-100; Presuda o kazni u predmetu *D. Nikolić*, par. 157-165. Žalbno vijeće je zauzelo stav da se takvom praksom odmjeravanja kazne ne narušava načelo *nulla poena sine lege*, jer je optuženi trebao biti svjestan činjenice da zločini koji mu se stavljaју na teret predstavljaju teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja se kažnjavaju najtežim kaznama. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 816-817.

899. Iako član 24(1) Statuta i pravilo 101(B)(iii) Pravilnika upućuju na praksu sudova bivše Jugoslavije, u praksi Međunarodnog suda uvriježeno je da se konsultuju i zakonske odredbe koje su bile na snazi u bivšoj Jugoslaviji u vrijeme počinjenja krivičnih djela.¹⁹⁶³

900. Zakonske odredbe u vezi s odmjeravanjem kazne u BiH 1991. i 1992. godine bile su regulisane Krivičnim zakonom SFR Jugoslavije (dalje u tekstu: Krivični zakon SFRJ), koji je Savezna skupština usvojila 28. septembra 1976. godine i koji je stupio na snagu 1. jula 1977. godine. Ti odredbe su takođe bile regulisane Krivičnim zakonom SR Bosne i Hercegovine od 10. juna 1977. godine (dalje u tekstu: Krivični zakon BiH). Krivični zakon SFRJ regulisao je opšte aspekte krivičnog zakona i nekoliko konkretnih krivičnih djela, kao što su krivična djela protiv bezbjednosti SFRJ, genocid i ratni zločini, dok je Krivični zakon BiH regulisao prvenstveno konkretna krivična djela i neka opšta pitanja kojima se Krivični zakon SFRJ nije bavio. Oba ta krivična zakona ostala su na snazi nakon što je BiH proglasila nezavisnost 1992. godine.¹⁹⁶⁴

901. Član 142(1) Krivičnog zakona SFRJ, pod naslovom "Ratni zločin protiv civilnog stanovništva", predviđao je sljedeće:

Ko kršeći pravila međunarodnog prava za vreme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi da se izvrši napad na civilno stanovništvo, naselje, pojedina civilna lica ili lica onesposobljena za borbu, koji je imao za posledicu smrt, tešku telesnu povredu ili teško narušavanje zdravlja ljudi; napad bez izbora cilja kojim se se pogađa civilno stanovništvo; da se prema civilnom stanovništvu vrše ubistva, mučenja, nečovečna postupanja, [...] nanošenje velikih patnji ili povreda telesnog integriteta ili zdravlja; raseljavanje ili preseljavanje, [...] primenjivanje mera zastrašivanja i terora, [...] ili ko izvrši neko od navedenih dela, kazniće se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.¹⁹⁶⁵

902. Članom 38(1) i (2) Krivičnog zakona SFRJ bilo je predviđeno da izrečena kazna zatvora ne može biti duža od 15 godina, dok je za krivična djela za koja je bila propisana smrtna kazna alternativno mogla biti izrečena i kazna zatvora od 20 godina.¹⁹⁶⁶

903. Pretresno vijeće je pri odmjeravanju kazni u ovom predmetu uzelo u obzir gorenavedeno.

¹⁹⁶³ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*, par. 85.

¹⁹⁶⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 1172; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 1145; Uredba Predsjedništva o proglašenju neposredne ratne opasnosti od 8. aprila 1992. godine, Uredba Predsjedništva o primjeni važećih zakona od 11. avgusta 1992. godine i Zakon o potvrđivanju uredbi sa zakonskom snagom od 1. juna 1994. godine.

¹⁹⁶⁵ Dokazni predmet L11, Krivični zakon SFRJ, član 142(1).

¹⁹⁶⁶ Dokazni predmet L11, Krivični zakon SFRJ, član 38(1)-(2).

(iv) Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru

904. U skladu s pravilom 101(C), osuđenom će se u izdržavanje kazne uračunati vrijeme koje je proveo u pritvoru čekajući predaju Međunarodnom sudu ili čekajući suđenje.

B. Pravne odredbe u vezi s kumulativnim osuđujućim presudama i konkretne optužbe u ovom predmetu

905. Ako vijeće optuženom na osnovu istog činjenja ili nečinjenja ustanovi krivicu za više od jednog krivičnog djela sankcionisanog Statutom, osuđujuća presuda za svako od krivičnih djela dopustiva je samo ako ono sadrži materijalno različit element koji druga relevantna krivična djela ne sadrže.¹⁹⁶⁷ Ako dva krivična djela koja se optuženom stavljaju na teret na osnovu istog ponašanja ne sadrže bar jedan međusobno različit element, vijeće optuženog može proglasiti krivim samo za krivično djelo s uže definisanim elementom ili elementima.¹⁹⁶⁸ Kao što je konstatovalo Žalbena vijeće, "[t]est za kumulativne osuđujuće presude služi dvjema svrhama: da se osigura da optuženi bude osuđen samo za zasebna krivična djela i, istovremeno, da se osigura da te osuđujuće presude u potpunosti odraze njegovu krivičnu odgovornost".¹⁹⁶⁹

906. Prema tome, prilikom primjene testa za kumulativne osuđujuće presude, vijeće mora *in abstracto* uporediti sve opšte uslove relevantnih krivičnih djela sankcionisanih Statutom, kao i elemente djela u osnovi optužbe, kako bi za *svako* od krivičnih djela utvrdilo da li je u pravnom smislu neophodno dokazati da ono sadrži element koji druga djela ne sadrže.¹⁹⁷⁰ Na primjer, budući da član 3 i član 5 Statuta sadrže bar jedan međusobno različit opšti uslov – to jest, budući da član 3 zahtijeva dokaz o bliskoj vezi između djelâ optuženog i oružanog sukoba,¹⁹⁷¹ a član 5 dokaz o rasprostranjenom ili sistematskom napadu usmjerenom protiv

¹⁹⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 315; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1032-1033; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 218; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 173; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 412; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 717; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 447; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 799.

¹⁹⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 315; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1032; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 218; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 413; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 717; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 447; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 799. U praksi Međunarodnog suda od predmeta *Čelebići* naovamo taj test za kumulativne osuđujuće presude poznat je kao "test iz predmeta *Čelebići*".

¹⁹⁶⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1033.

¹⁹⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1033, 1039-1040 (gdje se poništava stav iz sljedećih presuda: Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 231-232; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 146; Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 188).

¹⁹⁷¹ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 165; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82; Odluka po interlokutornoj žalbi na nadležnost u predmetu *Tadić*, par. 94(i)-(ii).

civilnog stanovništva¹⁹⁷² – optuženi se za zločine sankcionisane Statutom može proglasiti krivim na osnovu oba člana, iako su činjenice koje potkrepljuju svako od krivičnih djela u osnovi iste.¹⁹⁷³

907. Sve dok je svakom od relevantnih krivičnih djela sankcionisanih Statutom svojstven bar jedan međusobno različit opšti uslov koji nije svojstven nekom drugom krivičnom djelu, nebitno je da li krivična djela u osnovi optužbe – na primjer, ubistvo, kojim se može teretiti bilo kao za kršenje zakona ili običaja ratovanja bilo kao za zločin protiv čovječnosti – imaju i međusobno identične elemente.¹⁹⁷⁴ Vijeće, stoga, može izreći kumulativne osuđujuće presude po članovima 3 i 5.¹⁹⁷⁵

908. Povrh toga, Pretresno vijeće konstatuje da se neki zločini iz Optužnice stavljaju na teret i kao "zasebni" zločini protiv čovječnosti iz člana 5 i kao djela u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti iz člana 5, čime se pokreće pitanje dopustivosti izricanja kumulativnih osuđujućih presuda za više djela iz člana 5.

909. U predmetu *Kordić i Čerkez* Žalbena vijeće je, većinom glasova, zauzelo stav da su osuđujuće presude za progon kao zločin protiv čovječnosti iz člana 5 dopustivo kumulativne s osudama za druge zločine protiv čovječnosti iz istog člana jer svako od tih djela sadrži materijalno različit element koji drugo djelo ne sadrži. Žalbena vijeće je konstatovalo da "[p]rilikom primjene testa iz predmeta *Čelebići* treba razmotriti pravne elemente svakog krivičnog djela, a ne radnje ili propuste kojima je to djelo ostvareno".¹⁹⁷⁶ Žalbena vijeće je takođe bilo mišljenja da

[o]no što treba učiniti jeste ispitati, u pravnom smislu, elemente svakog krivičnog djela iz Statuta koje se odnosi na ponašanje za koje je optuženi osuđen. Mora se razmotriti da li svako krivično djelo za koje se tereti sadrži materijalno različit element koje drugo djelo ne sadrži; to jest, da li svako krivično djelo sadrži neki element koji zahtijeva dokaz činjenice koju za drugo djelo nije potrebno dokazati.¹⁹⁷⁷

Prilikom primjene tog testa, Žalbena vijeće je zaključilo da

¹⁹⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 98; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 248.

¹⁹⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1036; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 176; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 387.

¹⁹⁷⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1038.

¹⁹⁷⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1036; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 176; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 387; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 800; Prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 503; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 556-557.

¹⁹⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1033.

¹⁹⁷⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1040.

definicija progona sadrži materijalno različite elemente kojih nema u definiciji ubistva iz člana 5 Statuta: zahtjev da se dokaže da je nekom radnjom ili propustom faktički izvršena diskriminacija *i* da se dokaže da su ta radnja ili propust izvršeni s posebnom namjerom da se diskriminiše. Za razliku od toga, za ubistvo se zahtijeva dokaz da je optuženi prouzrokovao smrt jedne ili više osoba, bez obzira na to da li je radnjom ili propustom koji su prouzrokovali smrt izvršena faktička diskriminacija ili su ta radnja ili propust izvršeni s posebnom namjerom diskriminacije, što se ne zahtijeva za progon.¹⁹⁷⁸

Taj pristup je primijenjen i u Drugostepenoj presudi u predmetu *Krajišnik*.¹⁹⁷⁹

910. Pretresno vijeće smatra da je Žalbena vijeće (a) kao materijalno različit element ubistva kao zločina protiv čovječnosti identifikovalo "dokaz da je optuženi prouzrokovao smrt jedne ili više osoba, [...] što se ne zahtijeva za progon" i (b) da je kao materijalno različit element progona kao zločina protiv čovječnosti identifikovalo dokaz "da je nekom radnjom ili propustom faktički izvršena diskriminacija *i* [dokaz] da su ta radnja ili propust izvršeni s posebnom namjerom da se diskriminiše". Postupivši tako, Žalbena vijeće je elemente progona razmatralo *in abstracto* i u svojoj analizi zanemarilo karakter progona kao "prazne ljuštore"¹⁹⁸⁰ koju treba ispuniti dodatnim elementima djela u osnovi, kao što je lišavanje života. To predstavlja problem jer se, prema testu iz predmeta *Čelebići*, pitanje kumulativnih osuđujućih presuda javlja isključivo u vezi s krivičnim djelima u čijoj je osnovi isto ponašanje; a, po mišljenju Pretresnog vijeća, sudačka većina u predmetu *Kordić i Čerkez* to nije učinila kad je progon razmatrala izolovano od ubistva kao djela u osnovi. Po mišljenju Pretresnog vijeća, Žalbena vijeće, po svemu sudeći, nije u potpunosti vodilo računa o tome da se progon uvijek čini *putem* nekog drugog krivičnog djela, kao što je ubistvo, čiji elementi tek moraju biti dokazani, povrh diskriminatornog elementa koji je uslov progona. Okarakterisati neko krivično djelo kao "progon" znači tom krivičnom djelu pripisati diskriminatornu namjeru.

911. Prema tome, da bi dokazalo da su optuženi odgovorni za ubistvo kao zločin protiv čovječnosti, tužilaštvo mora dokazati *actus reus* i *mens rea* ubistva. Isto tako, da bi dokazalo da lišavanje života predstavlja djelo u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti, tužilaštvo opet mora dokazati *actus reus* i *mens rea* ubistva, *ali i* konstitutivne elemente progona. Shodno tome, lišavanje života kao djelo u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti sadrži sve elemente ubistva kao zločina protiv čovječnosti. Ovo drugo djelo, dakle, ne sadrži nijedan element koji ga materijalno razlikuje od prvog.

¹⁹⁷⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1041.

¹⁹⁷⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 390-391.

¹⁹⁸⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, Zajedničko protivno mišljenje sudije Schomburga i sudije Güneya o kumulativnim osudama, par. 6.

912. U skladu s gorenavedenim, Pretresno vijeće smatra da test iz predmeta *Čelebići* sudskom vijeću ne dopušta da krivično djelo progona analizira *in abstracto* i izolovano od djela u osnovi ubistva, ukoliko se optuženi na osnovu istog ponašanja tereti za dva krivična djela. U protivnom bi optuženi za isto krivično djelo mogao biti osuđen dva puta. Stoga Pretresno vijeće smatra da ubistvo kao zločin protiv čovječnosti i lišavanje života u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti nisu dopustivo kumulativni.

913. U Optužnici se za lišavanje života tereti kao za ubistvo kao zločin protiv čovječnosti, ubistvo kao kršenje zakona ili običaja ratovanja, istrebljenje kao zločin protiv čovječnosti, te lišavanje života kao za djelo u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti. Ubistvo kao zločin protiv čovječnosti dopustivo je kumulativno s ubistvom kao kršenjem zakona ili običaja ratovanja.¹⁹⁸¹ Ubistvo kao zločin protiv čovječnosti i istrebljenje kao zločin protiv čovječnosti, u slučaju da su zasnovani na istom nizu činjenica, nisu dopustivo kumulativni.¹⁹⁸² Istrebljenje kao zločin protiv čovječnosti dopustivo je kumulativno s lišavanjem života kao djelom u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti. Ubistvo kao zločin protiv čovječnosti nije dopustivo kumulativno s lišavanjem života kao djelom u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti.

914. Okrutno postupanje kao kršenje zakona ili običaja ratovanja nije dopustivo kumulativno s mučenjem kao kršenjem zakona ili običaja ratovanja.¹⁹⁸³

915. Druga nehumana djela kao zločin protiv čovječnosti nisu dopustivo kumulativna s mučenjem kao zločinom protiv čovječnosti.¹⁹⁸⁴

916. Pretresno vijeće ima u vidu da se mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela stavljaju na teret i kao "zasebni" zločini protiv čovječnosti iz člana 5 i kao djela u osnovi progona kao zločin protiv čovječnosti iz člana 5. Pretresno vijeće je gore u tekstu već napomenulo da druga nehumana djela nisu dopustivo kumulativna s mučenjem i smatra da se to odnosi i na ta krivična djela kao djela u osnovi progona. U skladu s gore iznesenim stavom Vijeća o krivičnim djelima iz člana 5, mučenje kao zločin protiv čovječnosti nije dopustivo kumulativno s mučenjem kao djelom u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti.

¹⁹⁸¹ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom 3, par. 1165.

¹⁹⁸² Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 366; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 542.

¹⁹⁸³ Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 172.

¹⁹⁸⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 172.

917. Stvaranje i održavanje nehumanih uslova života u zatočeničkim objektima neobezbjeđivanjem adekvatnog (a) smještaja ili zaklona, (b) hrane i vode, (c) medicinske njege, odnosno (d) higijenskih i sanitarnih uslova dosad se smatralo potkategorijom okrutnog postupanja i drugih nehumanih djela, koja može da dosegne nivo težine svojstven drugim zločinima navedenim u članu 5, pa stoga može da predstavlja progon. Pretresno vijeće podsjeća da je u slučajevima u kojima su se optuženi teretili za mučenje, okrutno postupanje i druga nehumana djela kao progon ono zaključilo da mučenje jeste počinjeno, a time su dokazani i okrutno postupanje i druga nehumana djela jer ono prvo obuhvata ono potonje. Budući da mučenje nije dopustivo kumulativno s okrutnim postupanjem i nehumanim djelima, Pretresno vijeće za ovo potonje neće izreći osuđujuću presudu optuženima. Međutim, Pretresno vijeće smatra da osuđujuća presuda za mučenje kao progon jeste dopustivo kumulativna s osuđujućom presudom za stvaranje i održavanje nehumanih uslova života u zatočeničkim objektima kao progon, jer se za svako od tih krivičnih djela traži da se dokaže element čije se dokazivanje za ono drugo djelo ne traži.

918. U skladu s gore iznesenim stavom Vijeća o krivičnim djelima iz člana 5, deportacija i prisilno premještanje (druga nehumana djela) kao zločini protiv čovječnosti nisu dopustivo kumulativni s deportacijom i prisilnim premještanjem kao djelima u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti.

C. Miće Stanišić

1. Argumenti strana u postupku

919. Tužilaštvo tvrdi da je Miće Stanišić bio jedan od učesnika u UZP-u čiji je cilj bio da se u zločinačkoj kampanji progona uklone svi tragovi nesrba iz RS.¹⁹⁸⁵ Tužilaštvo takođe tvrdi da je Stanišić, u svojstvu ministra unutrašnjih poslova RS, bio jedan od stvaralaca tog zločinačkog plana, usmjerenog protiv nesrba u 20 opština BiH, uključujući osam Opština ARK-a.¹⁹⁸⁶ Prema tvrdnji tužilaštva, Stanišić je znatno doprinio nastojanjima da se ta nasilnička kampanja progona provede u Opštinama ARK-a i, kao komandant visokog ranga, odigrao je ključnu ulogu u činjenju zločina za koje je odgovoran.¹⁹⁸⁷

¹⁹⁸⁵ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 997.

¹⁹⁸⁶ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 998, 1006.

¹⁹⁸⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 998-999, 1002.

920. Tužilaštvo tvrdi da sljedeći faktori idu u prilog strožoj kazni za Stanišića: ranjivost žrtava, to što je Stanišić zloupotrijebio svoja ovlaštenja, kontinuiranost i dugotrajnost njegovih zločina, kao i to što su ti zločini imali karakter progona.¹⁹⁸⁸ Tužilaštvo takođe tvrdi da je Stanišić, kao inteligentan i obrazovan čovjek s iskustvom u politici stečenim prije perioda obuhvaćenog Optužnicom, bio svjestan svojih postupaka.¹⁹⁸⁹

921. Prema tvrdnji tužilaštva, nema olakšavajućih okolnosti koje bi mogle doprinijeti znatnom ublažavanju Stanišićeve kazne, budući da on nije ni izrazio kajanje za svoje zločine, niti je u značajnoj mjeri sarađivao s tužilaštvom.¹⁹⁹⁰ Stanišić je, doduše, pristao na razgovor s tužilaštvom, ali je pritom, po mišljenju tužilaštva, bio uglavnom motivisan sopstvenim interesima i povremeno je izbjegavao odgovore.¹⁹⁹¹ Pored toga, premda se Stanišić predao nedugo nakon objavljivanja njegove Optužnice, tome ne bi trebalo pripisati značajnu težinu kao olakšavajućoj okolnosti jer se radilo o pukom ispunjavanju zakonske obaveze.¹⁹⁹²

922. Prema tome, tužilaštvo smatra da je, s obzirom na težinu krivičnih djela, jedina razumna presuda doživotna kazna zatvora.¹⁹⁹³

923. Stanišić tvrdi da dokazi pokazuju da on, kao ministar unutrašnjih poslova, nikad nije zanemario svoje dužnosti i obaveze,¹⁹⁹⁴ da nikad nije ispoljio zločinačku namjeru¹⁹⁹⁵ i da je djelovao kad god je mogao ili kad je imao zakonsku obavezu da djeluje.¹⁹⁹⁶ Stanišić tvrdi da je, u stvari, uvijek u potpunosti postupao u skladu sa zakonom,¹⁹⁹⁷ da se uvijek ponašao odgovorno i da je, u okviru svojih mogućnosti i zakonskih ovlaštenja, davao sve od sebe da spriječi činjenje zločina.¹⁹⁹⁸

924. Stanišić takođe tvrdi da je stalno preduzimao razumne i nužne mjere da obezbijedi da MUP RS radi u skladu s Ustavom i svim mjerodavnim zakonima i propisima¹⁹⁹⁹ i da je 1992.

¹⁹⁸⁸ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 1007.

¹⁹⁸⁹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 1012.

¹⁹⁹⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 1014.

¹⁹⁹¹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 1014. V. takođe završna riječ tužilaštva, 30. maj 2012. godine, T. 27383-27384.

¹⁹⁹² Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 1014.

¹⁹⁹³ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 999, 1017; završna riječ tužilaštva, 30. maj 2012. godine, T. 27462.

¹⁹⁹⁴ Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 636.

¹⁹⁹⁵ Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 643.

¹⁹⁹⁶ Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 661.

¹⁹⁹⁷ Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 636.

¹⁹⁹⁸ Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 661.

¹⁹⁹⁹ Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 643.

godine u svim svojim naređenjima isticao potrebu da se svi radnici MUP-a RS striktno pridržavaju postojećih zakonskih dužnosti i obaveza.²⁰⁰⁰

925. Stanišić tvrdi da je brzo i bez odlaganja djelovao čim bi saznao da je počinjeno neko krivično djelo;²⁰⁰¹ da je u okviru svojih nadležnosti izdavao naređenja radi sprečavanja i istrage krivičnih djela počinjenih protiv svih građana, bez obzira na to da li se radilo o "običnim" krivičnim djelima ili ratnim zločinima i bez obzira na nacionalnu pripadnost izvršilaca i žrtava;²⁰⁰² kao i da je izdavao naređenja da se smijene i uhapsu neregularni pripadnici snaga milicije.²⁰⁰³ Stanišić navodi da nije imao razloga za pretpostavku da nadležni organi u VRS-u i MUP-u RS ne ispunjavaju svoje obaveze da sprečavaju i kažnjavaju činjenje krivičnih djela i pokreću disciplinske postupke protiv svojih pripadnika.²⁰⁰⁴ Stanišić tvrdi da nije dobijao tačne i adekvatne informacije o problemima bezbjednosti, bezakonja i činjenja krivičnih djela.²⁰⁰⁵

926. Najzad, Stanišić tvrdi da se opirao uticaju politike na rad MUP-a i insistirao na striktnoj primjeni zakona.²⁰⁰⁶

2. Odmjeravanje kazne

(a) Težina krivičnih djela

927. Pretresno vijeće je zaključilo da je Stanišić odgovoran za masovne zločine počinjene u svih 20 opština navedenih u Optužnici, uključujući ubistvo, mučenje, prisilno raseljavanje i progon. Žrtava ima na hiljade. U obzir su uzete i posljedice tih zločina po te žrtve i činjenica da su mnoge od njih bile posebno ranjive osobe – poput djece, žena, starijih osoba i osoba lišenih slobode i zatvorenih u zatočeničke centre. Ti zločini nisu bili izolovane pojave, već su počinjeni u okviru rasprostranjene i sistematske kampanje terora i nasilja. Stanišić je u vrijeme činjenja tih zločina bio visokopozicionirani funkcioner u miliciji. Stoga Pretresno vijeće konstatuje da su krivična djela za koja je Stanišić proglašen krivično odgovornim velike težine.

²⁰⁰⁰ Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 638; Stanišićeva završna riječ, 31. maj 2012. godine, T. 27538.

²⁰⁰¹ Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 644.

²⁰⁰² Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 639. V. takođe Stanišićeva završna riječ, 31. maj 2012. godine, T. 27538.

²⁰⁰³ Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 639; Stanišićeva završna riječ, 31. maj 2012. godine, T. 27538.

²⁰⁰⁴ Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 685.

²⁰⁰⁵ Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 644.

²⁰⁰⁶ Stanišićev završni pretresni podnesak, par. 650. V. takođe par. 41; Stanišićeva završna riječ, 31. maj 2012. godine, T. 27537.

928. Činjenica da je utvrđeno da je Stanišić počinio ta krivična djela putem svog učešća u UZP-u uzeta je u obzir pri odmjeravanju njegove kazne.

(b) Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti

929. Pretresno vijeće je zaključilo da je Stanišić učestvovao u UZP-u čiji je cilj bio da se s teritorije planirane srpske države putem činjenja masovnih zločina trajno uklone bosanski Muslimani i bosanski Hrvati. Stanišić je u tom UZP-u učestvovao u službenom svojstvu ministra unutrašnjih poslova. To predstavlja zloupotrebu nadređenog položaja i stoga otežava stepen njegove odgovornosti.

930. Pretresno vijeće je u obzir uzelo trajanje perioda tokom kojeg su činjena krivična djela za koja se Stanišić proglašen krivim. Vijeće napominje da su ta krivična djela činjena tokom devet mjeseci i mišljenja je da to predstavlja otežavajuću okolnost.

931. Inteligencija i obrazovanost uzimani su u obzir kao mogući otežavajući faktori u ranijim predmetima pred ovim Međunarodnim sudom,²⁰⁰⁷ premda to ne znači da bi se ti faktori trebali smatrati isključivo otežavajućim.²⁰⁰⁸ Vijeće konstatuje da je Stanišić, kao diplomirani pravnik, obrazovan čovjek i da ima iskustvo u politici stečeno prije perioda obuhvaćenog Optužnicom. Po mišljenju Pretresnog vijeća, to predstavlja otežavajući faktor jer je Stanišić imao potpuni uvid u kontekst u kojem su činjeni zločini i bio dobro upoznat s pravnim aspektom tih zločina. Međutim, s obzirom na okolnosti ovog predmeta, u kojem su moć i ovlaštenja svojstveni Stanišićevom položaju i njegova zloupotreba tog položaja od veće važnosti za pitanje odmjeravanja kazne, tom otežavajućem faktoru nije pridana neprimjerena težina.

932. Stanišić nije iznio nikakve neposredne argumente vezane za olakšavajuće okolnosti. Pretresno vijeće će, stoga, razmotriti ranije pomenute eventualne olakšavajuće faktore. Pretresno vijeće podsjeća na svoje pravo da po vlastitom nahođenju odluči da li će neki faktor prihvatiti kao olakšavajuću okolnost i kakvu će mu težinu pridati.

933. Kao što je već napomenuto, dobrovoljna predaja Međunarodnom sudu može predstavljati olakšavajući faktor.²⁰⁰⁹ Pretresno vijeće je ranije zaključilo da se Stanišić zaista

²⁰⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 328; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 1114.

²⁰⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 328.

²⁰⁰⁹ Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 73; Presuda o kazni u predmetu *Plavšić*, par. 84; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 430.

dobrovoljno predao ubrzo nakon objavljivanja njegove Optužnice.²⁰¹⁰ Pretresno vijeće ima u vidu argument tužilaštva da se toj predaji, premda se Stanišić Međunarodnom sudu predao ubrzo nakon objavljivanja njegove Optužnice, ne bi trebala pridati značajna težina kao olakšavajućem faktoru jer se radilo o pukom ispunjavanju zakonske obaveze.²⁰¹¹ Pretresno vijeće se slaže da dobrovoljna predaja Međunarodnom sudu predstavlja ispunjavanje zakonske obaveze, ali se ne slaže da se predaja zbog te okolnosti ne može smatrati olakšavajućim faktorom. Prema tome, Pretresno vijeće će pri odmjeravanju kazne uzeti u obzir Stanišićevu dobrovoljnu predaju.

934. Osuđenom može ići u prilog to što se u potpunosti pridržavao određenih obaveza, kao što su uslovi i odredbe vezani za privremeno puštanje na slobodu.²⁰¹² Stanišić je privremeno puštan na slobodu jedanaest puta,²⁰¹³ i u tim prilikama se u potpunosti pridržavao uslova i odredbi vezanih za boravak na slobodi.²⁰¹⁴ Pretresno vijeće uvažava Stanišićevu saradnju u vezi s privremenim puštanjem na slobodu i uzima je u obzir pri odmjeravanju njegove kazne.

935. Pretresno vijeće je razmotrilo pitanje da li Stanišićevi razgovori s tužilaštvom predstavljaju "značajnu saradnju", koja bi mogla biti olakšavajući faktor.²⁰¹⁵ Da li se saradnja optuženog može smatrati "značajnom" zavisi od kvaliteta i kvantiteta datih informacija.²⁰¹⁶ Vijeće je po pregledu Stanišićevih razgovora utvrdilo da oni ne pokazuju značajan stepen saradnje s tužilaštvom.

936. Najzad, Pretresno vijeće je razmotrilo Stanišićevu tvrdnju da su ga kolege doživljavale kao savjesnog profesionalca i čovjeka koji je insistirao na provođenju zakona, kao i pitanje da

²⁰¹⁰ V. Tužilac protiv *Miće Stanišića*, predmet br. IT-04-79-PT, Odluka po zahtjevu Miće Stanišića za privremeno puštanje na slobodu, 19. juli 2005. godine, par. 10-11.

²⁰¹¹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 1014.

²⁰¹² Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 342. V. takođe Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*, par. 82.

²⁰¹³ Odluka kojom se odobrava treći zahtjev Miće Stanišića za produženje privremenog boravka na slobodi, 21. februar 2013. godine; Odluka kojom se odobrava drugi zahtjev Miće Stanišića za produženje privremenog boravka na slobodi, 19. novembar 2012. godine; Odluka kojom se odobrava zahtjev Miće Stanišića za produženje privremenog boravka na slobodi, 27. august 2012. godine; Odluka kojom se odobrava zahtjev Miće Stanišića za privremeno puštanje na slobodu, 6. juni 2012. godine; Odluka kojom se odobrava zahtjev Miće Stanišića za privremeno puštanje na slobodu, 18. novembar 2011. godine; Odluka kojom se odobrava zahtjev Miće Stanišića za privremeno puštanje na slobodu tokom zimskog sudskog raspusta, 3. decembar 2010. godine; Odluka kojom se odobrava zahtjev Miće Stanišića za privremeno puštanje na slobodu tokom ljetnog sudskog raspusta, 16. juli 2010. godine; Odluka kojom se odobrava zahtjev g. Stanišića za privremeno puštanje na slobodu tokom zimskog sudskog raspusta, 11. decembar 2009. godine; Nalog o ponovnom stupanju na snagu privremenog puštanja na slobodu, 12. juni 2009. godine; Nalog kojim se ponovo odobrava privremeno puštanje na slobodu, 10. juli 2008. godine; *Tužilac protiv Miće Stanišića*, predmet br. IT-04-79-PT, Odluka po zahtjevu Miće Stanišića za privremeno puštanje na slobodu, 19. juli 2005. godine.

²⁰¹⁴ Odluka kojom se odobrava treći zahtjev Miće Stanišića za produženje privremenog boravka na slobodi, 21. februar 2013. godine.

²⁰¹⁵ Pravilo 101(B)(ii) Pravidnika; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 344; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 180; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 95-96.

²⁰¹⁶ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Bralo*, par. 51; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 774.

li se to može smatrati dokazom dobrog karaktera i, stoga, olakšavajućim faktorom.²⁰¹⁷ Prema tvrdnjama svjedoka, Mićo Stanišić je imao potrebne stručne kvalifikacije za položaje u MUP-u: diplomirao je pravo, završio kurs unutrašnjih poslova i radio u gradskom sekretarijatu.²⁰¹⁸ Radomir Njeguš, bivši milicioner srpske nacionalnosti, koji je nakon višestranačkih izbora smijenjen s funkcije načelnika milicije u sarajevskom SUP-u, pohađao je policijsku školu na Vracama koju je pohađao i Stanišić i opisao ga je kao marljivog profesionalca koji je od svojih saradnika zahtijevao veliko zalaganje.²⁰¹⁹ Goran Mačar je rekao da je Stanišić bio veoma cijenjen među kolegama u miliciji i da su ga smatrali dobrim profesionalcem i disciplinovanim i uzornim radnikom.²⁰²⁰ Dragan Đokanović je rekao da je Stanišić do početka rata bio profesionalni pripadnik milicije koji je u svom poslu primjenjivao standarde policijskog rada.²⁰²¹ Đokanović je takođe opisao Stanišića kao poznatog, uvaženog i poštenog građanina.²⁰²² Milomir Orašanin je u svjedočenju rekao da je Stanišić, kao ministar unutrašnjih poslova, bio profesionalac.²⁰²³ Pretresno vijeće smatra da, s obzirom na krivična djela za koja se Stanišić proglašava krivim, ti iskazi nemaju posebnu težinu kao olakšavajući faktor. Pretresno vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da Stanišić nije iskoristio svoja zakonska ovlaštenja da se postara za potpuno provođenje naređenja izdatih radi zaštite civilnog stanovništva, uprkos tome što je znao da se po tim naređenjima postupalo samo u ograničenoj mjeri.

D. Stojan Župljanin

1. Argumenti strana u postupku

937. Tužilaštvo tvrdi da je Stojan Župljanin bio jedan od učesnika u UZP-u čiji je cilj bio da se u zločinačkoj kampanji progona uklone svi tragovi nesrba iz RS.²⁰²⁴ Tužilaštvo takođe tvrdi da je Župljanin imao operativnu kontrolu nad opštinskim i regionalnim pripadnicima i službenicima MUP-a RS i da je odigrao ključnu ulogu u zločinima za koje je odgovoran.²⁰²⁵

938. Tužilaštvo smatra da sljedeći faktori idu u prilog strožoj kazni za Župljanina: ranjivost žrtava, činjenica da je Župljanin zloupotrijebio svoja ovlaštenja, kontinuiranost i dugotrajnost

²⁰¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 459; Presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 16(i)

²⁰¹⁸ Dragomir Andan, 26. maj 2011. godine, T. 21387-21388; svjedok ST121, 24. novembar 2009. godine, T. 3695-3696.

²⁰¹⁹ Radomir Njeguš, 7. juni 2010. godine, T. 11306-11307.

²⁰²⁰ Goran Mačar, 11. juli 2011. godine, T. 23089.

²⁰²¹ Dragan Đokanović, 23. novembar 2009. godine, T. 3644, 3663-3665.

²⁰²² Dragan Đokanović, 23. novembar 2009. godine, T. 3646.

²⁰²³ Milomir Orašanin, 8. juni 2011. godine, T. 21998-21999.

²⁰²⁴ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 997. V. takođe završna riječ tužilaštva, 29. maj 2012. godine, T. 27342.

²⁰²⁵ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 998-999. V. takođe završna riječ tužilaštva, 29. maj 2012. godine, T. 27361-27362.

njegovih zločina, kao i to što su ti zločini imali karakter progona.²⁰²⁶ Tužilaštvo takođe tvrdi da je Župljanin bio fakultetski obrazovan i da je imao dugogodišnju karijeru u miliciji prije perioda obuhvaćenog Optužnicom. Prema tome, njegovo obrazovanje i profesionalno iskustvo trebali bi biti uzeti u obzir pri odmjeravanju njegove kazne, jer pokazuju da je on bio svjestan svojih postupaka.²⁰²⁷

939. Prema tvrdnji tužilaštva, nema olakšavajućih okolnosti koje bi mogle doprinijeti znatnom ublažavanju Župljaninove kazne, budući da on nije ni izrazio kajanje za svoje zločine, niti je u značajnoj mjeri sarađivao s tužilaštvom.²⁰²⁸ Župljanin se nije dobrovoljno predao Međunarodnom sudu, već je po podizanju Optužnice protiv njega sedam godina izbjegavao pravdu, pa tužilaštvo tvrdi da bi Vijeće to trebalo uzeti u obzir prilikom procjenjivanja težine koju će pripisati olakšavajućim faktorima koje eventualno pronade.²⁰²⁹

940. Tužilaštvo smatra da je, s obzirom na težinu krivičnih djela za koja je Župljanin odgovoran, jedina razumna presuda doživotna kazna zatvora.²⁰³⁰

941. Župljanin tvrdi da tokom perioda obuhvaćenog Optužnicom nije imao stvarnu kontrolu nad snagama milicije ARK-a,²⁰³¹ prvenstveno zbog sistemskog raspada infrastrukture potrebne za komunikaciju CSB-a Banja Luka s podređenim stanicama javne bezbjednosti, uslijed čega on nije mogao da zna šta se dešava u Opštinama ARK-a ili da izdaje naređenja.²⁰³² Prema sopstvenoj tvrdnji, Župljanin je načelnicima milicije izričito zabranio da provode naređenja Kriznog štaba ARK-a koja su bila u suprotnosti sa zakonom,²⁰³³ ali zbog uticaja lokalnih kriznih štabova na snage milicije, stanice javne bezbjednosti su ipak često izvršavale naređenja kriznih štabova.²⁰³⁴ Župljanin, osim toga, tvrdi da su naređenja koja je uspio da izda ionako bila nevažeća za većinu njemu tobože potčinjenih ljudi, budući da je 1992. godine više od 80% pripadnika milicije ARK-a bilo prepotčinjeno vojsci, pa stoga više nije bilo *de jure* u nadležnosti milicije.²⁰³⁵ Župljanin takođe tvrdi da je njegovo članstvo u Kriznom štabu ARK-a bilo *ex officio* i automatska posljedica njegove funkcije načelnika CSB-a Banja Luka i da je

²⁰²⁶ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 1007.

²⁰²⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 1012.

²⁰²⁸ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 1014.

²⁰²⁹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 1015.

²⁰³⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, par. 999, 1017; završna riječ tužilaštva, 30. maj 2012. godine, T. 27462.

²⁰³¹ Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 50, v. takođe par. 6, 10.

²⁰³² Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 50.

²⁰³³ Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 15(a).

²⁰³⁴ Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 50(b).

²⁰³⁵ Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 50(c), v. takođe par. 39.

član Kriznog štaba ionako bio samo nekoliko sedmica u maju 1992. godine i da tokom tog vremena nije imao aktivnu ulogu u njegovom radu.²⁰³⁶

942. Župljanin tvrdi da nesrbe nikad nije diskriminisao, ni privatno ni profesionalno, i da je želio nacionalno mješovitu miliciju.²⁰³⁷ Župljanin navodi da nesrbe nikad nije diskriminisao i da je zagovarao njihovu zastupljenost u MUP-u RS i političkom rukovodstvu.²⁰³⁸ Župljanin takođe tvrdi da je dao sve od sebe kako bi propisno ispunio svoje profesionalne dužnosti²⁰³⁹ i obezbijedio jednaku primjenu prava, bez obzira na vjersku ili nacionalnu pripadnost.²⁰⁴⁰

943. Župljanin tvrdi da je bez odlaganja preduzimao efikasne mjere čim bi saznao da je počinjeno neko krivično djelo²⁰⁴¹ i da je od lokalnih stanica javne bezbjednosti neprestano tražio izvještaje o eventualnim krivičnim djelima počinjenim u njihovim opštinama.²⁰⁴² Župljanin tvrdi da je učinio sve što je bilo u njegovoj moći da osigura provođenje istrage u vezi sa svim zločinima u njegovoj nadležnosti, bez obzira na vjersku i nacionalnu pripadnost žrtava ili izvršilaca, kao i da su izvršiocu bili kažnjavani.²⁰⁴³ Prema Župljaninovoj tvrdnji, ako se i dešavalo da nije mogao da preduzme odgovarajuće radnje, to je bilo zato što nije znao za zločine, zato što je nadležna bila vojska pa on nije mogao djelovati, odnosno zato što nije imao efektivnu kontrolu.²⁰⁴⁴

944. Deset svjedoka je svjedočilo o karakteru Stojana Župljanina. Kao prvo, svjedoci su rekli da nikad nisu čuli da Župljanin kaže nešto negativno, omalovažavajuće ili pogrdno o ljudima neke druge etničke, nacionalne ili vjerske pripadnosti – konkretno, o Hrvatima i Muslimanima.²⁰⁴⁵ Takođe, nisu nikad čuli ili doživjeli da Župljanin zagovara nacionalističke stavove.²⁰⁴⁶ Kao drugo, prema tvrdnjama svjedokâ, Župljanin nikad nije pravio razliku među

²⁰³⁶ Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 53, v. takođe par. 15(a).

²⁰³⁷ Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 15(d).

²⁰³⁸ Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 19, 64.

²⁰³⁹ Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 15(g).

²⁰⁴⁰ Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 19.

²⁰⁴¹ Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 15(g).

²⁰⁴² Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 66.

²⁰⁴³ Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 22, 65.

²⁰⁴⁴ Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 15, v. takođe par. 51.

²⁰⁴⁵ Suada Banjac, dokazni predmet 2D140, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; Emir Zahirović, dokazni predmet 2D142, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; Josip Dizdar, dokazni predmet 2D144, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2; svjedok SZ022, dokazni predmet 2D145, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2 (povjerljivo); Nail Hotilović, dokazni predmet 2D146, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; Stjepan Čemežar, dokazni predmet 2D147, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 4; svjedok SZ023, dokazni predmet 2D156, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2 (povjerljivo); Nijaz Smajlović, dokazni predmet 2D187, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 4; Nijaz Smajlović, 18. novembar 2011. godine, T. 26067-26068.

²⁰⁴⁶ Anto Đebro, dokazni predmet 2D141, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2; Emir Zahirović, dokazni predmet 2D142, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; Ivica Kaurin, dokazni predmet 2D143, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; Josip Dizdar, dokazni predmet 2D144, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2; svjedok SZ022, dokazni predmet 2D145, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2 (povjerljivo); Nail Hotilović, dokazni predmet 2D146, Izjava

ljudima na osnovu njihove etničke, nacionalne ili vjerske pripadnosti.²⁰⁴⁷ Svjedoci su rekli da je Župljanin uvijek želio i nastojao da pomogne ljudima u nevolji bez obzira na njihovu pripadnost,²⁰⁴⁸ naročito Muslimanima i Hrvatima.²⁰⁴⁹ Ivica Kaurin je rekao da je Župljanin tokom rata pomogao njegovoj porodici i drugim hrvatskim i muslimanskim porodicama.²⁰⁵⁰ Najzad, svjedoci koji su ranije radili sa Župljaninom rekli su u svjedočenju da su ga kolege i saradnici cijenili zbog njegovog korektnog ponašanja i dobrih međuljudskih odnosa.²⁰⁵¹

945. Župljanin tvrdi da su njegovi postupci u cilju sprečavanja i kažnjavanja zločina, zajedno s "riječima punim hvale" o njegovom karakteru – od kojih su mnoge došle iz usta nesrba koji su bili svjedoci tužilaštva – dokaz njegovog ličnog integriteta, profesionalnosti i činjenice da nije imao diskriminatoran stav prema nesrbima.²⁰⁵²

2. Odmjeravanje kazne

(a) Težina krivičnih djela

946. Pretresno vijeće je zaključilo da je Župljanin odgovoran za masovne zločine počinjene širom ARK-a, uključujući ubistvo, istrebljenje, mučenje, prisilno raseljavanje i progon. Žrtava ima na hiljade. U obzir su uzete i posljedice tih zločina po te žrtve i činjenica da su mnoge od njih bile posebno ranjive osobe – poput djece, žena, starijih osoba i osoba lišenih slobode i zatvorenih u zatočeničke centre. Ti zločini nisu bili izolovane pojave, već su počinjeni u okviru rasprostranjene i sistematske kampanje terora i nasilja. Župljanin je u vrijeme činjenja tih zločina bio visokopozicionirani funkcioner u miliciji. Stoga Pretresno vijeće konstatuje da su krivična djela za koja je Župljanin proglašen krivično odgovornim velike težine.

svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; Stjepan Čemežar, dokazni predmet 2D147, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 4; svjedok SZ022, 8. decembar 2011. godine, T. 26364.

²⁰⁴⁷ Anto Đebro, dokazni predmet 2D141, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2; Emir Zahirović, dokazni predmet 2D142, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2; Ivica Kaurin, dokazni predmet 2D143, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; Josip Dizdar, dokazni predmet 2D144, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2; Stjepan Čemežar, dokazni predmet 2D147, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; svjedok SZ023, 7. oktobar 2011. godine, T. 24677.

²⁰⁴⁸ Anto Đebro, dokazni predmet 2D141, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2; Josip Dizdar, dokazni predmet 2D144, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2; svjedok SZ022, dokazni predmet 2D145, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3 (povjerljivo); Nail Hotilović, dokazni predmet 2D146, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; Stjepan Čemežar, dokazni predmet 2D147, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; svjedok SZ023, dokazni predmet 2D156, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2 (povjerljivo).

²⁰⁴⁹ Anto Đebro, dokazni predmet 2D141, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; Ivica Kaurin, dokazni predmet 2D143, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; svjedok SZ022, dokazni predmet 2D145, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3 (povjerljivo); Nijaz Smajlović, dokazni predmet 2D187, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 4.

²⁰⁵⁰ Ivica Kaurin, dokazni predmet 2D143, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3.

²⁰⁵¹ Anto Đebro, dokazni predmet 2D141, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2; Emir Zahirović, dokazni predmet 2D142, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2; Stjepan Čemežar, dokazni predmet 2D147, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3.

²⁰⁵² Župljaninov završni pretresni podnesak, par. 11.

947. Činjenica da je utvrđeno da je Župljanin počinio većinu tih krivičnih djela putem svog učešća u UZP-u uzeta je u obzir pri odmjeravanju njegove kazne.

(b) Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti

948. Pretresno vijeće je zaključilo da je Župljanin učestvovao u UZP-u čiji je cilj bio da se s teritorije planirane srpske države putem činjenja masovnih zločina trajno uklone bosanski Muslimani i bosanski Hrvati. Župljanin je u tom UZP-u aktivno i direktno učestvovao u svojstvu načelnika CSB-a Banja Luka. To predstavlja zloupotrebu nadređenog položaja i stoga otežava stepen njegove odgovornosti.

949. Pretresno vijeće je u obzir uzelo trajanje perioda tokom kojeg su činjena krivična djela za koja je Župljanin proglašen krivim. Vijeće napominje da su ta krivična djela činjena tokom devet mjeseci i mišljenja je da to predstavlja otežavajuću okolnost.

950. Inteligencija i obrazovanost uzimani su u obzir kao mogući otežavajući faktori u ranijim predmetima pred ovim Međunarodnim sudom,²⁰⁵³ premda to ne znači da bi se ti faktori trebali smatrati isključivo otežavajućim.²⁰⁵⁴ Vijeće konstatuje da je Župljanin, kao diplomirani pravnik, bio obrazovan čovjek i da je prije perioda obuhvaćenog Optužnicom imao dugogodišnju karijeru u miliciji. Po mišljenju Pretresnog vijeća, to predstavlja otežavajući faktor jer je i on imao potpuni uvid u kontekst u kojem su činjeni zločini u njegovoj nadležnosti i bio dobro upoznat s pravnim aspektom tih zločina. Međutim, s obzirom na okolnosti ovog predmeta, u kojem su od veće važnosti moć i ovlaštenja svojstveni Župljaninovom položaju i njegova zloupotreba tog položaja, tom otežavajućem faktoru nije pridana neprimjerena težina.

951. Kad je riječ o olakšavajućim okolnostima, Pretresno vijeće podsjeća na svoje pravo da po vlastitom nahođenju odluči da li će neki faktor prihvatiti kao olakšavajuću okolnost i kakvu će mu težinu pridati.

952. Pretresno vijeće ima u vidu da je Župljanin pozvao nekoliko svjedoka koji su svjedočili o njegovom dobrom karakteru, što može predstavljati olakšavajući faktor.²⁰⁵⁵ Ti svjedoci su rekli da Župljanin nije nikad pravio razliku među ljudima na osnovu njihove

²⁰⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 328; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 1114.

²⁰⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 328.

²⁰⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 459; Presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 16(i).

etničke, nacionalne ili vjerske pripadnosti²⁰⁵⁶ i da je uvijek nastojao da pomogne ljudima u nevolji bez obzira na njihovu pripadnost,²⁰⁵⁷ naročito Muslimanima i Hrvatima.²⁰⁵⁸ Pretresno vijeće uviđa da to možda i jeste istina u konkretnim i izolovanim slučajevima, ali smatra da, s obzirom na krivična djela za koja se Župljanin proglašava krivim, ti iskazi nemaju posebnu težinu kao olakšavajući faktor, pa stoga ni velik uticaj na težinu njegove kazne.

953. Tokom završne riječi, Župljanin je izrazio žaljenje i saosjećanje sa žrtvama i njihovim patnjama,²⁰⁵⁹ što može predstavljati olakšavajući faktor.²⁰⁶⁰ Međutim, s obzirom na to da je Župljanin odigrao ključnu ulogu u činjenju krivičnih djela za koja se proglašava krivim, Pretresno vijeće smatra da njegova izjava nema posebnu težinu kao olakšavajući faktor. Pretresno vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da Župljanin nije uradio ništa da umiri i zaštititi nesrpsko stanovništvo, osim što je izdavao neefikasna i uopštena naređenja bez iskrene namjere da ona budu izvršena. Pored toga, nije preduzimao ništa da bi osigurao da ta naređenja zaista budu izvršena.

²⁰⁵⁶ Suada Banjac, dokazni predmet 2D140, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; Anto Đebro, dokazni predmet 2D141, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2; Emir Zahirović, dokazni predmet 2D142, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; Ivica Kaurin, dokazni predmet 2D143, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; Josip Dizdar, dokazni predmet 2D144, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2; Stjepan Čemežar, dokazni predmet 2D147, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 4; svjedok SZ023, 7. oktobar 2011. godine, T. 24677; svjedok SZ022, 8. decembar 2011. godine, T. 26364.

²⁰⁵⁷ Anto Đebro, dokazni predmet 2D141, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2; Ivica Kaurin, dokazni predmet 2D143, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; Josip Dizdar, dokazni predmet 2D144, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2; svjedok SZ022, dokazni predmet 2D145, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3 (povjerljivo); Nail Hotilović, dokazni predmet 2D146, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; Stjepan Čemežar, dokazni predmet 2D147, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; svjedok SZ023, dokazni predmet 2D156, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 2 (povjerljivo).

²⁰⁵⁸ Anto Đebro, dokazni predmet 2D141, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; Ivica Kaurin, dokazni predmet 2D143, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3; svjedok SZ022, dokazni predmet 2D145, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 3 (povjerljivo); Nijaz Smajlović, dokazni predmet 2D187, Izjava svjedoka, 22. mart 2011. godine, par. 4.

²⁰⁵⁹ Župljaninova završna riječ, 1. juni 2012. godine, T. 27667.

²⁰⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 366.

VII. DISPOZITIV

954. Iz svih gorenavedenih razloga i na osnovu članova 23, 24 i 27 Statuta Međunarodnog suda i pravila 98ter, 101, 102 i 103 Pravilnika o postupku i dokazima Međunarodnog suda, Pretresno vijeće ovim donosi sljedeću **ODLUKU**:

955. Pretresno vijeće proglašava Miću Stanišića **KRIVIM**, na osnovu člana 7(1) Statuta, po sljedećim tačkama Optužnice:

Tačka 1: **Progon**, kao zločin protiv čovječnosti, počinjen putem sljedećih djela u njegovoj osnovi:

Lišavanja života;

Mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela;

Protivpravno zatočenje;

Stvaranje i održavanje nehumanih uslova života;

Prisilno premještanje i deportacija;

Pljačkanje imovine;

Bezobzirno razaranje gradova i sela, uključujući uništavanje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi;

Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera;

Tačka 4: **Ubistvo**, kao kršenje zakona ili običaja ratovanja;

Tačka 6: **Mučenje**, kao kršenje zakona ili običaja ratovanja.

Na osnovu načela koja se tiču kumulativnih osuđujućih presuda, Pretresno vijeće **NE IZRIČE** osuđujuće presude po sljedećim tačkama Optužnice:

Tačka 3: **Ubistvo**, kao zločin protiv čovječnosti;

Tačka 5: **Mučenje**, kao zločin protiv čovječnosti;

Tačka 7: **Okrutno postupanje**, kao kršenje zakona ili običaja ratovanja;

Tačka 8: **Nehumana djela**, kao zločin protiv čovječnosti;

Tačka 9: **Deportacija**, kao zločin protiv čovječnosti;

Tačka 10: **Nehumana djela (prisilno premještanje)**, kao zločin protiv čovječnosti.

Pretresno vijeće konstatuje da Mićo Stanišić **NIJE KRIV**, shodno članu 7(1) i 7(3) Statuta, po sljedećoj tački Optužnice:

Tačka 2: **Istrebljenje**, kao zločin protiv čovječnosti.

Pretresno vijeće ovim osuđuje Miću Stanišića na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 22 godine. Mićo Stanišić je u pritvoru od 11. marta 2005. godine i na osnovu pravila 101(C) Pravilnika ima pravo da mu se u izdržavanje kazne uračuna vrijeme provedeno u pritvoru. Na osnovu pravila 103(C) Pravilnika, Mićo Stanišić ostaje u pritvoru Međunarodnog suda dok se ne obave pripreme za njegovo prebacivanje u državu u kojoj će izdržavati kaznu.

956. Pretresno vijeće proglašava Stojana Župljanina **KRIVIM**, na osnovu člana 7(1) Statuta, po sljedećim tačkama Optužnice:

Tačka 1: **Progon**, kao zločin protiv čovječnosti, počinjen putem sljedećih djela u njegovoj osnovi:

Lišavanja života;

Mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela;

Protivpravno zatočenje;

Stvaranje i održavanje nehumanih uslova života;

Prisilno premještanje i deportacija;

Pljačkanje imovine;

Bezobzirno razaranje gradova i sela, uključujući uništavanje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama i drugim objektima namijenjenim kulturi;

Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera;

Tačka 2: **Istrebljenje**, kao zločin protiv čovječnosti;

Tačka 4: **Ubistvo**, kao kršenje zakona ili običaja ratovanja;

Tačka 6: **Mučenje**, kao kršenje zakona ili običaja ratovanja.

Na osnovu načela koja se tiču kumulativnih osuđujućih presuda, Pretresno vijeće **NE IZRIČE** osuđujuće presude po sljedećim tačkama Optužnice:

Tačka 3: **Ubistvo**, kao zločin protiv čovječnosti;

Tačka 5: **Mučenje**, kao zločin protiv čovječnosti;

Tačka 7: **Okrutno postupanje**, kao kršenje zakona ili običaja ratovanja;

Tačka 8: **Nehumana djela**, kao zločin protiv čovječnosti;

Tačka 9: **Deportacija**, kao zločin protiv čovječnosti;

Tačka 10: **Nehumana djela (prisilno premještanje)**, kao zločin protiv čovječnosti.

Pretresno vijeće ovim osuđuje Stojana Župljanina na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 22 godine. Stojan Župljanin je u pritvoru od 11. juna 2008. godine i na osnovu pravila 101(C) Pravilnika ima pravo da mu se u izdržavanje kazne uračuna vrijeme provedeno u pritvoru. Na osnovu pravila 103(C) Pravilnika, Stojan Župljanin ostaje u pritvoru Međunarodnog suda dok se ne obave pripreme za njegovo prebacivanje u državu u kojoj će izdržavati kaznu.

